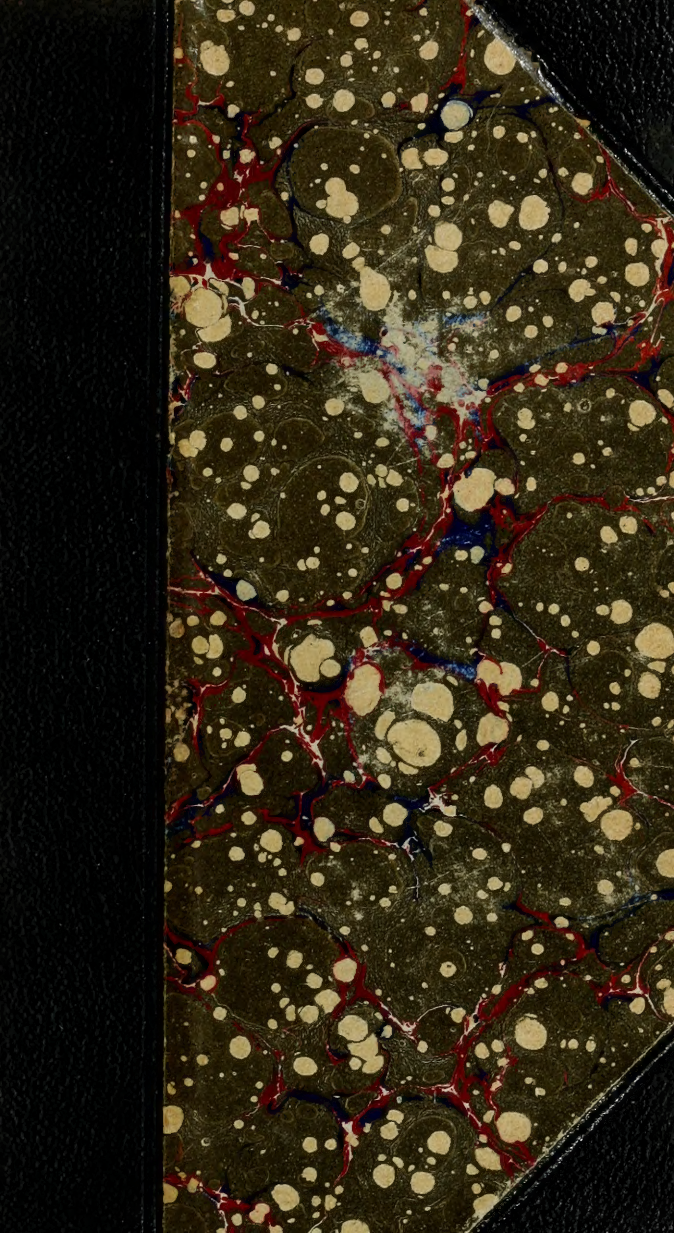

ΩΡΙΓΕΝΟΥΣ
ΤΑ
ΕΥΡΙΣΚΟΜΕΝΑ ΠΑΝΤΑ.

ORIGENIS
OPERA OMNIA

QUAE

GRAECE VEL LATINE TANTUM EXSTANT

ET

EJUS NOMINE CIRCUMFERUNTUR.

Ex variis Editionibus et Codicibus manu exaratis, Gallicanis, Italicis, Germanicis et Anglicis collecta, recensita atque annotationibus illustrata, cum vita Auctoris et multis Dissertationibus

Ediderunt

CAROLUS ET CAROL. VINCENT. DE LA RUE

Presbyteri et Monachi Benedictini e Congregatione S. Mauri.

Denuo Recensuit Emendavit Castigavit

Carol. Henric. Eduard. Lommatzsch

Philos. Dr. Theolog. Licent. ejusdemq. in Seminar. Viteberg. Professor.

TOMUS XI.

Berolini 1841.

Sumtibus Haude et Spener.

(S. J. Joseephy.)

ORIGENIS

in

Libros Josuae, Judicum et I Samuelis

Homiliae,

Fragmenta Graeca ex Ejusdem

in

Libros Josuae, Judicum, Ruth, Samuelis, Regum et Jobi Commentariis,

itemque

Selectorum in Psalmos

Pars I.

Ex

Nova Editionum Parisiensium

Recognitione

Edidit

Carol. Henric. Eduard. Lommatzsch

Philos. Dr. Theolog. Licent. ejusdemq. in Seminar. Viteberg. Professor.

Berolini 1841.

Sumtibus Haude et Spener.

(S. J. Joseephy.)

ORIGENIS

OPERA OMNIA.

TOMUS XI.

1841.

ΩΡΙΓΕΝΟΥΣ

ΕΙΣ ΙΗΣΟΥΝ ΝΑΥΗ

ΕΚΛΟΓΑΙ.[1])

„Σὺ [2]) καὶ πᾶς ὁ λαὸς οὗτος.“ Τοῖς φυλάσσουσι τὸν νόμον ὑπέσχετο διδόναι ἃ προείρηκεν· οὐ γὰρ Ἰησοῦ τῷ Ναυῆ. Μὴ φυλάξαντες γὰρ οἱ Ἰσραηλῖται οὐκ ἔλαβον, ὡς δηλοῖ τὰ ἑξῆς.

„Πᾶς [3]) ὁ τόπος, ἐφ' ᾧ ἂν ἐπιβῆτε.“ Ἀντέστησαν οἱ ἐπὶ τῆς Γαὶ διὰ τὴν τοῦ Ἀχὰρ παρανομίαν. Καὶ ἄλλως, ὅτι τοῦ Θεοῦ παραδόντος εἰς χεῖρας αὐτῶν τὰ ἔθνη, οὐκ ἐξωλόθρευσαν, καὶ ἐγενήθησαν εἰς σκόλοπα αὐτοῖς.

„Καὶ [4]) εἰσῆλθοσαν εἰς οἰκίαν γυναικὸς πόρνης, ᾗ ὄνομα Ῥαάβ.“ Πόρνῃ πιστεύουσιν οἱ κατάσκοποι τὴν ἑαυτῶν σωτηρίαν· καὶ μάλα εἰκότως. Δείκνυται γὰρ ἐξ ὧν ἡ πόρνη διαλέγεται, μόνη πιστὴ καὶ τὸν Θεὸν φοβουμένη· διὸ καὶ δι' αὐτῆς ἡ συγγένεια σώζεται.

„Τοῦ αὐτοῦ.“ Ῥαὰβ ἑρμηνεύεται πλατυσμὸς, σύμ-

---

[1]) Exstant haec fragmenta in sola ed. Ruaei. — Cfr. prolegomena.

[2]) Jos. I, 2.

[3]) Jos. I, 3. — LXX. virorum editiones: ἐφ' ὃν ἂν κτλ.

[4]) Jos. II, 1.

βολον οὖσα τῆς ἀπὸ τῶν ἐθνῶν ἐκκλησίας λεγούσης· „στενός[1]) μοι ὁ τόπος, ποίησόν μοι τόπον ἵνα οἰκήσω.“

„Τοῦ αὐτοῦ.“ Οὐκ ἐκ τῆς δεξιώσεως μόνης σώζεται, ἀλλὰ προηγουμένως ἀπὸ τῆς πίστεως καὶ τῆς πρὸς τὸν Θεὸν διαθέσεως.

„Καὶ[2]) ἔκρυψεν αὐτοὺς ἐν τῇ λινοκαλάμῃ.“ Τοῖς ξύλοις αὐτοὺς ἔκρυψε τῆς λινοκαλάμης, οἷς εἶχεν ἐπὶ τοῦ δώματος, ἑτοιμάζουσα ἐργάζεσθαι τὴν βύσσον αὐτοῖς ὡς ἀξίοις οὖσιν ἐνδύματος ἀρχιερατικοῦ. Ἡ γὰρ λινοκαλάμη ποιεῖ τὴν βύσσον, ἐξ ἧς τὸ ἱερατικὸν ἔνδυμα γίνεται.

„Καὶ[3]) κατεχάλασεν αὐτοὺς διὰ τῆς θυρίδος.“ Ἰστέον ὅτι ὁ οἶκος αὐτῆς ἐν τῷ τείχει ἦν. Ἀδελφὰ τῆς παλαιᾶς τὰ νέα· ὅμοιον γάρ ἐστι τὸ ἐπὶ τοῦ Παύλου, ὅτε ἐχάλασαν αὐτὸν ἐν σαργάνῃ διὰ τοῦ τείχους.

„Τοῦ αὐτοῦ.“ Ὁ ἀπόστολος δεύτερον ἐσώθη ἀπὸ τῶν ἐχθρῶν ὁμοιοτρόπως, ὥς φησιν ἐν τῇ δευτέρᾳ πρὸς Κορινθίους αὐτοῦ ἐπιστολῇ· „καὶ[4]) διὰ θυρίδος ἐν σαργάνῃ ἐχαλάσθην διὰ τοῦ τείχους, καὶ ἐξέφυγον.“ Πάλιν ἐν ταῖς Πράξεσι· „παρετηροῦντο[5]) δὲ καὶ τὰς πύλας ἡμέρας καὶ νυκτὸς, ὅπως αὐτὸν ἀνέλωσι· λαβόντες δὲ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ νυκτὸς, τοῦ τείχους καθῆκαν αὐτὸν, χαλάσαντες ἐν σπυρίδι.“

„Καὶ[6]) κατέμειναν ἐκεῖ τρεῖς ἡμέρας.“ Οὐχ ὅτι τριῶν ἡμερῶν ἦν ἡ ὁδός· — πάνυ γὰρ πλησίον ὁ Ἰορδάνης τῆς Ἱεριχώ· — ἀλλὰ διὰ τὴν τῶν κατασκόπων ἀκριβῆ ἐξέτασιν. „Ἐζήτησαν[7]) γὰρ, φησὶν, οἱ καταδιώκοντες πάσας τὰς ὁδοὺς, καὶ οὐχ εὗρον.“

---

1) Jesai. XLIX, 20. — Edd. LXX. virorum: *κατοικήσω.*
2) Jos. II, 6. 3) Jos. II, 15.
4) II Corinth. XI, 33.
5) Act. IX, 24. 25. coll. edd. N. T.
6) Jos. II, 22. 7) Jos. II, 23.

„Τετράκις[1]) μύριοι εὔζωνοι.“ Σημειωτέον ὅτι ἡ τέτρας, εἴτε μονάδων, εἴτε ἑκατοντάδων, εἴτε ἑτέρου πλείονος ἀριθμοῦ, ἐπὶ κακώσεως κεῖται.

„Ποίησόν[2]) σοι μαχαίρας πετρίνας ἐκ πέτρας ἀκροτόμου.“ Ζητητέον, διὰ τί οὐ περιετμήθησαν οἱ ἐν τῇ ἐρήμῳ τεχθέντες· ἢ διὰ τί τῷ σαββάτῳ τις ξύλα συλλέξας ἐπὶ Μωυσέως, ἐκ προστάγματος Θεοῦ λιθόλευστος γέγονε. Τοσοῦτον δὲ πλῆθος ἀπερίτμητον μεμενηκὸς ἐν τῇ ἐρήμῳ οὐδὲ ἐμέμφθη, καίτοι τοῦ θεοῦ μὲν ἀποφηναμένου ἐξολοθρεύεσθαι τὴν ψυχὴν τὴν μὴ περιτμημένην τῇ ἡμέρᾳ τῇ ὀγδόῃ, οὐκέτι δὲ ἐπὶ τῶν παραβαινόντων τὸ σάββατον τοῦτο ὡρίσαντος. Ἤδη μὲν οὖν καὶ αὐτόθεν εὔδηλον, ὅτι περιτομὴ καὶ σάββατον οὐκ αὐτὰ καθ' ἑαυτὰ καλὰ, ἀλλὰ ἐπειδὴ πρὸς καιρὸν ἐχρησίμευσεν. Ἰστέον δὲ, ὅτι σημείου χάριν διὰ τῆς περιτομῆς ἐβουλήθη γνωρίζεσθαι, καὶ οὐκ ἀνασχομένους ἀπὸ πίστεως φαίνεσθαι, ὡς πρόβατα ἄλογα τῷ καυτῆρι κἂν πλανηθῇ, ῥᾳδίαν ἔχει τὴν ἑαυτοῦ εὕρεσιν· οὕτω τοὺς Ἰουδαίους ἐπιμιγνυμένους τοῖς ἔθνεσιν ἀπὸ τῆς περιτομῆς φανεροὺς εἶναι βουληθείς. Καὶ τούτου ἀπόδειξις τὸ ἐν μὲν τῇ Αἰγύπτῳ περιτέμνεσθαι αὐτοὺς, ἐν δὲ τῇ ἐρήμῳ, ἐπειδὴ μόνοι ἦσαν, καὶ Αἰγυπτίων κεχωρισμένοι καὶ τῶν ἄλλων ἐθνῶν τῶν κατὰ Παλαιστίνην, ἀπεριτμήτους μεμενηκέναι. Ὅτε δὲ παρελθόντες τὸν Ἰορδάνην ἔμελλον ἐν μέσῳ εἶναι τῶν ἐθνῶν, αὖθις προσετάχθησαν περιτμηθῆναι. Διόπερ ἐκ δευτέρου εἶπεν, ὅτι οὐκ ὀκταημέρους περιετέμνοντο, ἀλλ' ἀνδρωθέντας ἤδη, καὶ πρὸς γῆράς τινας νενευκότας. Ἡ δὲ πετρίνη μάχαιρα τὸν κύριον ἡμῖν δηλοῖ τον τὴν νοητὴν δόντα ἡμῖν περιτομὴν, τὴν εἰς νοῦν καὶ καρδίαν. Διὰ τοῦτο γὰρ καὶ ὁ ἀπόστολος[3]) ἡμῖν ἔλεγε περιτομὴν τοῦ Χριστοῦ, οὐκ ἐν τῇ ἀπεκδύσει τῆς σαρκὸς ἡμῶν.

---

[1]) Jos. IV, 13. [2]) Jos. V, 2.
[3]) Cfr. Coloss. II, 11.

„Ἐγὼ [1]) ἀρχιστράτηγος τῆς δυνάμεως κυρίου, νῦν παραγέγονα." Μεμνῆσθαι δεῖ, ὅτι ἡνίκα ἐμοσχοποίησαν, ὁ θεὸς τῷ Μωσεῖ φησιν, ὅτι „ἀνάγαγε [2]) τὸν λαὸν τοῦτον· οὐ γὰρ μὴ συναναβῶ, διὰ τὸ τὸν λαὸν σκληροτράχηλον εἶναι. Καὶ ἰδοὺ ἀποστελῶ τὸν ἄγγελόν μου πρὸ προσώπου σου. Πρόσεχε οὖν σεαυτῷ, καὶ μὴ ἀπείθει." Ὁ δὲ Μωσῆς πρὸς αὐτόν φησιν· „εἰ [3]) μὴ συνανέρχῃ ἡμῖν, μή με ἀναγάγῃς ἐντεῦθεν." Καὶ τοῦτο εἰπὼν ἔπεισε· καὶ ἦν μετὰ τοῦ λαοῦ, ἕως τῆς τελευτῆς Μωυσέως. Μετὰ δὲ τὴν τούτου ἀποβίωσιν, φαίνεται μὲν καὶ διαλέγεται τῷ τοῦ Ναυῆ Ἰησοῦ. Μετὰ γοῦν τὴν ἐπιστασίαν τοῦ λαοῦ εἰς τὸν μαθητὴν Μωσέως, λοιπὸν παραδίδωσιν αὐτὸν τῷ ἀρχιστρατήγῳ, τῷ Μιχαήλ. Οὗτος ἦν ἄρχων τοῦ λαοῦ, ὡς ἐν τῷ Δανιὴλ φαίνεται λέγων ἕτερος ἄγγελος.

„Πορευόμενοι [4]) καὶ σαλπίζοντες." Αὗται αἱ σάλπιγγες σύμβολόν εἰσι τῶν ἐν τῇ ἐσχάτῃ ἡμέρᾳ. „Αὐτὸς [5]) γὰρ, φησὶν, ὁ κύριος ἐν κελεύσματι, ἐν φωνῇ ἀρχαγγέλου, καὶ ἐν σάλπιγγι θεοῦ καταβήσεται ἀπ' οὐρανοῦ." Τὸ δὲ, ἐπὶ ἓξ ἡμέρας κυκλοῦν τὴν πόλιν τοὺς ἱερεῖς, σημεῖον ἂν εἴη τοῦ διὰ τῶν ἓξ ἡμερῶν τοῦ παρόντος αἰῶνος τοὺς ἁγίους ἅπαντας σαλπίζειν καὶ κηρύττειν ἄφεσιν ἁμαρτιῶν τοῖς μετανοεῖν βουλομένοις.

„Καὶ [6]) εἶπεν Ἰησοῦς τοῖς υἱοῖς Ἰσραήλ· κεκράξατε." Τὴν μέντοι κραυγὴν, τὴν τῶν ῥημάτων εἰκὸς δοξολογίαν εἶναι καὶ φωνὴν αἰνέσεως τὴν εἰς τὸν θεὸν, μαχομένην τῇ πλάνῃ τῶν Ἱεριχουντίων, νικῶσαν δὲ τὴν παράδοξον νίκην καὶ θαύματος γέμουσαν.

„Οὕτως [7]) ἐποίησεν Ὀζάν." Ἐκ τούτου δείκνυται, ὡς οὐκ Ἰησοῦς ὁ τοῦ Ναυῆ, ἀλλ' ἕτερός τις μετὰ πολλὰς

---

[1]) Jos. V, 14. [2]) Cfr. Exod. XXXIII.
[3]) Exod. XXXIII, 15. coll. LXX. virorum edd.
[4]) Cfr. Jos. VI, 9. [5]) I Thess. IV, 16.
[6]) Jos. VI, 16. [7]) Jos. VI, 26.

γενεὰς ταῦτα συνέγραψε. Καὶ ἀληθὲς μὲν νοηθὲν, οὐκ ἐναντίον δὲ οἷς πρότερον εἰρήκαμεν. Ἔγραψε γὰρ ὁ Ἰησοῦς τὰ ἐπ᾽ αὐτοῦ γεγονότα, ἢ ἀποκαλυφθέντα, ὥσπερ καὶ Μωσῆς τὰ κατὰ τοὺς ἐπ᾽ αὐτοῦ χρόνους. Μετὰ δὲ ταῦτα τοῦ ναοῦ οἰκοδομηθέντος ἤδη ὑπὸ τοῦ σοφοῦ Σολομῶντος, καὶ τοῦ λαοῦ ὑποκλίναντος εἰς πολλὴν ἀσέβειαν, καὶ τοῦ θεοῦ τὸν ναὸν ἔρημον καταλιπόντος, ὡς μόλις εὑρεθῆναι τὸ Δευτερονόμιον ἐῤῥιμμένον ὡς ἔτυχε· διά τοι τοῦτο τοῦ λαοῦ τὴν Βαβυλωνικὴν αἰχμαλωσίαν ὑποστάντος, Ἔσδρας νομικώτατος ὢν, καὶ ἀποστομίζων πᾶσαν τὴν παλαιὰν διαθήκην, ἔγραψε τὸν νόμον, καὶ ἕτερά τινα τὰ γεγονότα καὶ ἀποκαλυφθέντα. Ταῦτα πάλαι μὲν προεῤῥέθη, μετὰ δὲ ταῦτα γέγονε. Τοιοῦτόν ἐστι δή που καὶ οὗ νῦν ἐμνημονεύσαμεν.

„Ἔτι¹) σήμερον ἰσχύω, ὡσεὶ ὅτε ἀπέστειλέ με Μωυσῆς.“ Ἐν ἀμφοτέροις οὖν ἰσχύει τοῖς λόγοις ὁ ἅγιος. Ἰσχύει γὰρ ἐν παλαιοῖς καὶ ἐν καινοῖς μυστηρίοις. Τοῦτό ἐστι τὸ ἰσχύειν ἐπὶ Μωυσέως καὶ ἐπὶ Ἰησοῦ.

---

¹) Jos. XIV, 11.

PROLOGUS [1])

RUFINI PRESBYTERI

AD CHROMATIUM EPISCOPUM.

In Tractatum Origenis super librum Jesu Nave.

In [2]) divinis voluminibus refertur, quod ad [3]) constructionem templi unusquisque pro viribus obtulerit: potentes [4]) quidem et principes populi aurum, argentum, lapides pretiosos, aera, [5]) et alii ligna, sed imputribilia: quidam etiam coccum, purpuram, et byssum, et [6]) linum alii, vestibus

---

[1]) Edd. Merlini: Prologus sancti Hieronymi etc.

[2]) Collatus est hic prologus, nec non sequentes homiliae, cum quatuor Mss., uno perantiquo Sangermanensi, qui VI. vel VII. circiter ecclesiae saeculo literis uncialibus scriptus putatur, altero monasterii Gemeticensis, et duobus ecclesiae cathedralis Ebroicensis. R.

[3]) Unus Cod. Ebroicensis: „ad constructionem tabernaculi.“ Cod. Sangermanensis: „ad instructionem templi.“ R.

[4]) Cod. Sangermanensis: „potens quidem et princeps populi.“ R.

[5]) Libri antea editi (v. c. edd. M.): „alii aera et ligna, sed imputribilia.“ Cod. Gemeticensis: „aes alii et ligna Sethim imputribilia.“ R.

[6]) In Cod. Sangerm. deest „alii.“ Unus Cod. Ebroicensis: „et linum, alii vestes, has quoque sacerdoti et soli pontifici profuturas.“ Sic etiam habet Cod. Gemeticensis, nisi quod „lignum“ exhibet, non vero „linum.“ R. — Edd. M. perperam: „et linum: alii vestibus haec“ etc.

haec quoque sacerdotum et stolae pontificis profutura. Pauperiores autem quique etiam pelles rubras offerentes, et [1]) pilos caprarum, non respuuntur. Idcirco namque Beselehel ille repletus esse dicitur omni sapientia a Deo, ut intelligens singula haec quibus usibus apta sint, nihil ex offerentium devotione repudiet. Quia ergo et tu o mihi semper venerabilis pater Chromati injungis, et praecipis nobis, ut aliquid ad aedificationem et constructionem divini tabernaculi ex Graecorum opibus [2]) et copiis conferamus, oratiunculas XXVI. in Jesum Nave, quas ex tempore in ecclesia peroravit Adamantius senex, ex [3]) graeco latine tibi pro virium mearum parvitate disseruimus. [4]) Tui sane nostri temporis Beselehelis judicii sit, in his, quae offerimus, etiamsi nihil invenitur auri puri, quod [5]) ad altare proficiat, nec argenti, quod columnarum ecclesiae bases efficiat, aut [6]) capita decoret, si nullus ex his in

---

[1]) Libri antea editi (v. c. edd. M.): „sed et pili caprarum non" etc. R.

[2]) Unus Cod. Ebroicensis „operibus," sicque etiam habet Cod. Gemeticensis. R.

[3]) Desunt verba: „ex graeco," in Cod. Sangermanensi, Ebroicensi, et Gemeticensi. R.

[4]) Cod. Sangerman. habet: „disserui. Tui sane nostri temporis" etc. Cod. Gemeticensis: „disseruimus, ut tui sane nunc nostri temporis Beseleel beneficium sit," sicque unus Cod. Ebroicensis, nisi quod pro „disseruimus" habet „disserimus." Libri antea editi (v. c. edd. M.): „disserui. Ut sane nunc nostri temporis Beselehelis judicii sit in iis" etc. R.

[5]) Cod. Gemeticensis et unus Cod. Ebroicensis: „quod altari proficiat, nec argenti, quod columnas vel ecclesiae bases" etc. R.

[6]) Libri antea editi (v. c. edd. M.): „aut capitella decoret. Si nullus ex iis illis" (sec. ed. Ruaei: in his illis) „lapidibus, qui logio insertus pontificale vestimen-

illis lapidibus inveniri potest, qui logio insertus pontificale vestrum et divinorum conscium pectus exornet, at [1]) certe perspicere, si vel purpurae aliquis in [2]) his, et regii decoris, aut cocci, et mystici cruoris color [3]) intexitur: si quid puritatem byssi imitetur, et fortitudinem lini, et dignum aliquid habeat sacerdotalibus indumentis: postremo si vel rubras apud nos pelles, verecundiam frontis invenias: ad ultimum si vel caprarum certe reperias pilos, quibus vel penuriam nostram tegamus, aut si quas incurrimus culpas, poenitendo purgemus. Totum ergo hoc de tuo judicio pendeat. Si quid sane est, quod placere potest, hoc sit auctoris: neque enim, quae aliis labore parta sunt, diripere, et nostrae laudi applicare justum putamus. Si vero vim sensuum oratio inculti sermonis exasperat, hoc vel mihi, vel, ut cum tua venia dixerim, tibi ipsi reputato, qui opus, quod eruditis deberet [4]) injungi, expetis ab indoctis.

HOMILIA I.

1. Donavit Deus nomen, quod est super [5]) omne nomen, Domino et Salvatori nostro Jesu Christo. Est autem nomen, quod est super omne nomen, Jesus. Et quia est istud nomen super omne nomen, idcirco in nomine

---

tum et vestrum divinorum" etc., sed omnes Mss. ut in nostro textu. R.

[1]) Cod. Gemeticensis: „Id certe perspice, si vel pure aliquid in his egregii decoris, ut cocci et mystici coloris intexitur." Ita quoque legitur in uno Cod. Ebroicensi. R.

[2]) Edd. Merlini: in iis.

[3]) Deest „color" in Cod. Sangermanensi. R.

[4]) Mss. „deberet." Alias (v. c. in edd. M.): „debet." R.

[5]) Cod. Sangermanensis: „supra omne nomen." R.

Jesu omne genu flectitur coelestium, terrestrium, et infernorum. Et quia est hoc nomen super omne nomen: idcirco [1]) in multis generationibus a nullo cognominatum est. Scripsit Moses librum Genesis, in quo legimus Abraham, et eos, qui ex eo generati sunt, in quibus sunt justi quam plurimi, sed nullus ex ipsis Jesus meruit nominari. Neque Abel Jesus dictus est, neque ille, qui coepit invocare nomen Domini Dei: neque ille, qui placuit Deo, et translatus est: cujus mors inventa non est: neque ille, qui in generatione sua solus justus inventus est apud Deum, Noe: sed [2]) ne ipse quidem, qui repromissiones acceperat testamenti Abraham: nec ille, qui ex eo natus est, Isaac: sed nec supplantator Jacob, nec quisquam ex filiis ejus. Moses fidelis erat in omni domo ejus, [3]) et nondum tamen vocatus est Jesus. Sed Jesu nomen primo invenio in Exodo: et volo intueri, quando primum [4]) nomen Jesu cognominatur. „Venit, [5]) inquit, Amalech, et expugnabat Israel, et dixit Moses ad Jesum in Raphidim." Haec est prima appellatio nominis Jesu. „Elige, [6]) inquit, tibi viros potentes ex omnibus filiis Israel, et egredere, et confligere cum Amalech crastino." Moses confitetur non posse se exercitum ducere, confitetur se non posse obtinere, quamvis eum de terra Aegypti eduxerit. Et [7]) ideo, in-

---

[1]) Cod. Gemeticensis: „idcirco multis generationibus in nullo cognominatum est," sicque habet unus Cod. Ebroicensis. R.

[2]) Codd. Gemeticensis et Ebroicensis: „sed nec ipse quidem, qui repromissionis acceperat testamentum." R.

[3]) In Cod. Sangerman. deest „ejus." R.

[4]) Codd. Sangerman. et Gemeticensis: „primum." Libri editi (v. c. edd. M.): „primo." R.

[5]) Exod. XVII, 8. 9. — Cod. Sangerm. „Rafadim." R

[6]) Exod. XVII, 9.

[7]) Desunt verba: „Et ideo, —, et dixit," in Cod. Gemeticensi. R. — Cfr. Exod. XVII, 9.

quit, vocavit Jesum, et dixit: „elige tibi viros, et egredere.“ Vides, cui cesserit bellum gerere adversum Amalech. In hoc primum[1]) nomen discimus[2]) Jesu, ubi eum primum[3]) videmus ducem exercitus: non cui Moses injunxerit principatum, sed cui cesserit primatum.[4]) Non potest Moses eligere viros potentes. „Tu,[5]) inquit, elige tibi viros potentes ex omnibus filiis Israel.“ Hic ergo ubi primum disco nomen Jesu, ibi continuo etiam mysterii video sacramentum: ducit enim exercitum Jesus.

2. „Et[6]) factum est, cum extolleret manus suas, invalescebat Israel: cum autem dejiceret manus suas, invalescebat Amalech.“ Tunc ergo invalescit Jesus magis, et tunc vincit, quando Moses erigit manus suas. Victus[7]) est autem populus ille ab Amalech, quoniam jam non erigebat manus suas, sed erant demissae deorsum:[8]) illi sunt enim, quibus dicitur: „si[9]) crederetis Mosi, crederetis utique et mihi.“ „Et ecce me vultis occidere, qui legem non facitis?“ Cessante namque lege apud illos, et operibus legis, quia, dum suam justitiam quaerunt statuere, justitiae Dei non sunt subjecti, demissae sunt manus Mosis, invaluit incredulitas, vincitur populus. Sed et

---

[1]) Mss. „primum.“ Libri editi (v. c. edd. M.): „primo.“ R.

[2]) Edd. Merlini: diximus.

[3]) In Cod. Sangerman. deest „primum.“ R.

[4]) Mss. „primatum.“ Libri editi (v. c. edd. M.): „principatum.“ R.

[5]) Exod. XVII, 9.

[6]) Exod. XVII, 11.

[7]) Libri antea editi (e. c. edd. M.): „Victus autem est populus ille ab Amalech.“ Sed Cod. Sangermanensis: „Victor est autem populus ille Amalech.“ R.

[8]) Edd. Merlini perperam: seorsum.

[9]) Ev. Joann. V, 46. — VII, 19. coll. edd. N. T.

Nadab,[1]) et Abiud, et Eleazar relinquuntur in castris, ut judicent populum. Relinquitur[2]) etiam Jothor et ipse, ut judicet populum cum iis. Jesus vero non derelinquitur, sed sequitur Mosen in montem cum quadam adjectione verbi mirabilis, in eo, quod dicit, quia assistebat Mosi. Quomodo assistebat? Non ut secundus, non ut inferior, sed ut adjutor[3]) et protegens. Sed illud quale est, quod, cum primo nominatus est, non est indicatum nomen patris ejus, neque in secundo, neque in tertio: cum vero pater ejus nominatur Nave, tunc ipse non Jesus, sed Ause dicitur? Inter eos enim, qui[4]) exploratum missi sunt, nomen ejus Ause scribitur. Et fortassis, ut mihi videtur, pro exploratoris officio non Jesus, sed Ause[5]) dictus est, et Nave filius nominatur. Cum vero redit opere expleto, et perterritis omnibus solus sublevat lapsos, desperationemque populi solus erigit, tunc a Mose Jesus nominatus est: nec Nave filius dicitur, sed ille, ad quem dixerat Moses: „educ[6]) exercitum, et conflige cum Amalech.“ Illud etiam intuentes, magnitudinem ejus pervidemus, quod, cum in[7]) transfiguratione vultus Mosis, omnis filiorum Israel hebetaret adspectus, nec aliquis posset intueri faciem vultus ejus, Jesus non solum faciem contuetur, verum etiam in interioribus tabernaculi mysteriorum conscius perseverat.

[1]) Edd. M. „Nabat,“ ed. Ruaei: „Nabad.“ — Cfr. Exod. XXVIII, 1.

[2]) Mss. „Relinquitur etiam Jothor.“ Libri antea editi (v. c. edd. M.): „Derelinquitur etiam Jethro.“ — Cfr. Exod. XVIII.

[3]) Libri editi (v. c. edd. M.): „adjutor protegens. Sed et illud“ etc. Mss. ut in nostro textu. R.

[4]) Cod. Sangerm. „qui exploratum“ etc. Libri editi (v. c. edd. M.): „qui ad explorandum“ etc. R.

[5]) Num. XIII, 16. [6]) Cfr. Exod. XVII, 9.

[7]) Cod. Sangerman. „in transfiguratione vultus Mosei.“ Libri editi (v. c. edd. M.): „in transfigurationem vultus

3. Quo igitur nobis haec cuncta prospiciunt? Nempe eo, quod liber hic non tam gesta nobis filii Nave indicet, quam Jesu mei Domini nobis sacramenta depingat. Ipse est enim, qui post mortem Mosis suscepit imperium, ipse est, qui ducit exercitum, et confligit adversus Amalech: et quod ibi adumbrabatur [1]) in monte manibus extensis, affigit cruci suae, triumphans principatus et potestates in semet ipso. Defunctus est igitur Moses: cessavit enim lex. Quoniam lex et prophetae [2]) usque ad Joannem. Vis autem de Scripturis proferam documenta, quod lex Moses appellatur? Audi, quid dicit in Evangelio: „habent [3]) Mosen et prophetas: audiant illos:" Mosen utique hic sine dubio legem nominans. [4]) Defunctus est ergo Moses famulus Dei: defuncta est enim lex, et legalia praecepta jam cessant. Aut si parum [5]) tibi auctoritatis videtur, cum a me ista proferuntur, sequere Apostoli auctoritatem, dicentis, quoniam „mulier [6]) vivente viro alligata est legi, et adultera nominabitur, si fuerit cum alio viro: si vero mortuus fuerit vir ejus, soluta est a lege viri, ut jam non sit adultera, si fuerit cum alio viro." Mulierem sine dubio animam nominat, [7]) quae sub Mosis lege tenebatur, de qua dicit: „vivente [8]) viro alligata est legi. Si autem mortuus fuerit vir ejus," sine dubio lex, absolutam dicit

---

Mosis." Codd. Gemetic. et Ebroicensis: „transfigurationem vultus Mosis omnis filiorum Israel vitaret adspectus." R.

1) Cod. Sangerman. „adumbratur." R.

2) Matth. XI, 13. 3) Luc. XVI, 29.

4) Codd. Sangerm. et Ebroicensis: „nominans." Libri editi (v. c. edd. M.): „nominat." R.

5) Mss. „parum." Libri editi (v. c. edd. M.): „non." R.

6) Rom. VII, 2. 3.

7) Unus Cod. Ebroicensis, et Cod. Sangermanensis: „nominans." R.

8) Rom. VII, 2. 3.

eam animam, quae videbatur esse subjecta. Idcirco [1]) ergo legem necesse est mori, ut qui credunt in Jesu, nequaquam adulterii crimen incurrant.

4. Jesus igitur Dominus et Salvator meus suscepit principatum: et, si videtur, conferamus gesta Mosis cum principatu Jesu. Cum Moses educeret populum de terra Aegypti, nullus ordo in populis, nulla in sacerdotibus observantia. Transeunt aquam maris, aquam salsam, nec quicquam in se dulcedinis continentem, et murus erat iis aqua dextra laevaque. Haec Mose duce gesta cognoscimus. Cum vero Dominus meus ducit exercitum, quae sunt, quae [2]) etiam tunc adumbrabantur, videamus. Sacerdotes praecedunt, arca Testamenti portatur in humeris sacerdotum, nusquam jam mare, nusquam salsus fluctus occurrit, sed duce Domino meo Jesu venio ad Jordanem, et venio non perturbatione fugae, neque perterritus metu, sed venio cum sacerdotibus arcam Testamenti Domini, in qua Dei lex et divinae literae servantur, cervicibus suis humerisque portantibus. Ingredior Jordanem non cum furtivo silentio, sed in tubarum cantibus mysticum quiddam divinumque canentibus, ut ad praedicationem tubae coelestis incedam. Ibi dictum est, quod divisa est aqua in duas partes, et [3]) unus aquae murus factus est a dex-

---

[1]) Cod. Gemetic. cum uno Cod. Ebroicensi: „Itaque ergo necesse est legi mori, ut, qui credunt in Jesum.“ Alter Cod. Ebroicensis: „Idcirco necesse est Mosen mori“ etc. Cod. Sangerm. ut in nostro textu. R. — Edd. Merlini: „Idcirco necesse est legem mori, ut, qui credunt Jesu“ etc.

[2]) Cod. Sangerman. ut in nostro textu. Duo Codd. Ebroicenses et Cod. Gemeticensis: „quae jam tunc abumbrantur.“ Libri editi (v. c. edd. M.): „quae jam tunc adumbrantur.“ R. — Cfr. Jos. III. IV.

[3]) Codd. Sangermanensis, Gemeticensis, atque unus

tris, alius a sinistris. Hic vero, qui venit solvere medium parietem sepis, fecit utrumque[1]) unum: ex una enim parte erecta est aqua, alia vero pars defluxit in mare. Deinde hic ait: „praeparate[2]) vobis cibos ad viam." Et[3]) hodie, si audias, dicit tibi Jesus: si sequeris me, praepara cibos ad viam. Cibi etenim opera sunt, quae nos ad futuram viam,[4]) velut fidele viaticum comitantur. Videamus tamen, quoniam non convenit negligenter, et quasi in transitu literas legere divinas, unde eos jubet cibos parare non habentes frumentum. Manna etenim cibus erat iis. Sed cum jam transierimus fluminis hujus ripas, desinit manna: et ideo si non unusquisque praeparaverit sibi cibos, non poterit sequi Jesum terram repromissionis intrantem. Vide[5]) autem, quos primum in terra repromissionis capiat fructus: Tunc, inquit, manducaverunt primum fructus[6]) de regione palmarum, et manducaverunt primo azyma. Vides ergo, quia primum nobis mundi hujus iter digressis, si regem[7]) sequamur Jesum,

---

Cod. Ebroicensis: „et unus aquae murus" etc. Libri editi (v. c. edd. M.): „et ex aquis unus murus" etc. R.

[1]) Cod. Sangerman. „utrumque." Libri editi (e. c. edd. M.): „utraque." R. [2]) Jos. I, 11.

[3]) Verba: „Et hodie, —, praepara cibos ad viam," in antea editis omissa, restituunt omnes Codd. Mss. R. — Exstant haec verba in edd. M., praefixa insuper voce „tibi" vocabulo „cibos."

[4]) Codd. Sangerman. Gemetic. et unus Cod. Ebroicensis: „viam." Libri editi (e. c. edd. M.): „vitam." R.

[5]) Codd. Sangerman. Gemetic. et unus Cod. Ebroicensis: „Vide autem." Libri editi (e. c. edd. M.): „Videamus." R.

[6]) Iidem Codd. (cfr. pag. huj. not. 5.): „fructus." Libri editi (v. c. edd. M.): „fructum." R. — Cfr. Jos. V, 11.

[7]) Cod. Sangerman. „regem." Libri editi (v. c. edd. M.): „recte." R.

primo [1]) occurrit palma victoriae, et abjecto fermento malitiae et nequitiae, azyma nobis sinceritatis et veritatis parantur. Mittit tamen Jesus noster exploratores ad Hierichontium regem, et hospitio suscipiuntur a meretrice. Sed illa meretrix, quae ab Jesu missos suscepit exploratores, propterea suscepit, ne ultra sit meretrix. Sed et uniuscujusque nostrum anima meretrix fuit, donec in desideriis et cupiditatibus viveret carnis. Suscepit vero exploratores Jesu angelos, quos misit ante faciem suam, ut praepararent viam ejus. Quos tamen si ex fide anima unaquaeque suscepit, non in humilibus locis, neque in inferioribus collocat, sed in superioribus et excelsis: quia non [2]) ab humilibus et terrenis Jesum Dominum suscepimus, [3]) sed a patre profectum, et de coelestibus venientem.

5. Sed nec lini stipulam, in qua exploratores delitescebant, ego absque sacramentis accipio. Linum namque est indumentum sacerdotale, per quod significatur vel iis, qui invitandi erant, culmen sacerdotale delatum, sicut Petrus Apostolus dicit: „vos [4]) autem gens sancta, regnum sacerdotale:“ vel certe quod in sacramento legis, ubi de sacerdotibus adnotatur, populi hujus, qui est ex gentibus, latebat occulta vocatio. Continuo ergo inimicitias suscepit [5]) meretrix adversus Hierichontium regem. Quid nisi quia „caro [6]) concupiscit adversus spiritum, et

---

[1]) Cod. Sangerman. „prima occurrit.“ R.

[2]) Cod. Gemetic. et unus Cod. Ebroicensis: „non ab humilibus.“ Cod. Sangerman. „non in humilibus.“ Libri editi (v. c. edd. M.): „non humilioribus.“ R.

[3]) Libri editi (v. c. edd. M.): „suscipimus.“ R.

[4]) I Petr. II, 9.

[5]) Cod. Sangerm. „subit,“ unus Cod. Ebroicensis: „sumit.“ Cod. Gemeticensis: „Quod ergo inimicitias suscepit meretrix, quid est, nisi quia caro“ etc. R.

[6]) Galat. V, 17.

spiritus adversus carnem?" Et iterum ait: „odit[1]) vos hic mundus, quia me priorem vestrum odio habuit." Est ergo rex aliquis inimicus meretricis hujus, qui est princeps hujus mundi, qui insequitur, et occupare cupit exploratores Jesu, sed non potest obtinere, quia per montes iter faciunt: non incedunt per humilia, nec vallibus delectantur, sed collinos vertices, et montium excelsa sectantur: quia haec[2]) meretrix dicit: „levavi[3]) oculos meos ad montes, unde veniet auxilium mihi." Non potest illuc adscendere mundi hujus princeps, nec potest per[4]) excelsum iter ad Jesum pervenire: quin imo et si eum tentans collocaverit in excelsis, dicit ei: „mitte[5]) te deorsum:" quia humilia semper diligit, et caduca, in[6]) his regnat, in his sedem suam collocat, in quibus etiam usque ad[7]) infernum descendat. Moses non dixit: „stet sol:" nec maximis imperavit elementis, sicut Jesus fecit. „Stet,[8]) inquit, sol supra Gabaon, et luna super vallem Elom:" et propterea addit Scriptura et dicit, quia „nunquam sic audivit Deus hominem." Jesus ergo meus solem stare fecit non tunc solum, sed multo magis modo in adventu suo. Denique dum nos bellum gerimus adversus inimicos nostros, et colluctamur adversus principatus, et potestates, et rectores tenebrarum harum, adversus spiri-

---

1) Cfr. ev. Joann. XV, 18.

2) Cod. Gemeticensis: „haec nostra meretrix." R.

3) Psalm. CXXI, 1.

4) Cod. Gemeticensis: „per excelsum montem ad Jesum" etc., sicque habet unus Cod. Ebroicensis. R.

5) Matth. IV, 6.

6) Edd. Merlini: in iis regnat, in iis sedem etc.

7) Cod. Gemeticensis: „ad inferna." R.

8) Jos. X, 12. — Cod. Sangerman. „supra Gabaon." Libri editi (v. c. edd. M.): super Gabaon." R. — Jos. X, 14.

tualia nequitiae in coelestibus, sol nobis justitiae indesinenter assistit, nec deserit unquam, nec festinat occumbere, quia ipse dixit: „ecce [1]) ego vobiscum sum omnibus diebus.“ Non solum autem duplicato die nobiscum est, sed omnibus diebus nobiscum est usque ad consummationem saeculi, donec et nos obtineamus adversarios nostros.

6. Sed et illud videamus, quid est, quod repromisit Jesus militibus suis. „Omnis, [2]) inquit, locus, quemcunque subdideritis vestigiis pedum vestrorum, vester erit.“ Dixerat hoc illis, qui tunc erant, de regionibus Chananaeorum, [3]) Pherezaeorum, Jebusaeorum, ceterarumque gentium, quarum regiones expulsis indignis habitatoribus, ipsi haereditate ceperunt: sed nobis in his verbis quid repromittitur, videamus. Sunt quaedam adversariarum potestatum gentes diabolicae, adversum quas nobis certamen geritur, et agones in hac vita desudantur. Quantascunque ergo ex [4]) his gentes pedibus nostris subdiderimus, quantoscunque in certamine vicerimus, ipsorum regiones, ipsorum provincias et regna, Jesu nobis Domino distribuente, capiemus. Fuerunt enim illi aliquando angeli, fuerunt in regno Dei magnifici. An non legimus, quod Esaias dicit de uno ex ipsis: „quomodo [5]) cecidit Lucifer, qui mane oriebatur?“ Lucifer iste sine dubio sedem habebat in coelis: postea vero quam factus est angelus refuga, si eum vincere potuero, et subjicere pedibus meis, si meruero, ut Dominus meus Jesus conterat Satanam

---

[1]) Matth. XXVIII, 20. [2]) Jos. I, 3.

[3]) Edd. Merlini h. loco et seqq.: „Chananeorum, Pherezeorum, Hiebuseorum.“ — Eaedem in seqq.: „sed nobis in iis verbis“ etc.

[4]) Edd. Merlini: „ex iis gentes“ etc.

[5]) Cod. Gemeticensis: „quomodo cecidisti Lucifer, qui mane oriebaris?“ Sic etiam habet unus Cod. Ebroicensis. R. — Cfr. Jesai. XIV, 12.

sub pedibus meis, consequenter locum Luciferi accipere merebor in coelis. Sic ergo intelligimus,[1]) promitti nobis ab Jesu Domino nostro, quod omnis locus, quem subdiderimus vestigiis pedum nostrorum, noster erit. Sed[2]) non putemus, quia in hanc haereditatem per otium et negligentiam oscitantes et dormitantes intrare possimus. Ira suae gentis angelum habet. Hanc[3]) nisi viceris in temet ipso, et abscideris abs te omnes motus iracundiae ac furoris, locum, quem aliquando habuit ille angelus, capere in[4]) haereditate non poteris, pro eo, quod desidia tua nequaquam eum de terra repromissionis expuleris. Similiter et superbiae et zeli, et avaritiae, ac libidinis sunt aliqui incentores angeli, et instinctores horum malorum, quorum nisi vitia in temet ipso viceris, atque ea de tua terra, quae jam per gratiam baptismi sanctificata est, exterminaveris, nullo modo plenitudinem repromissae haereditatis accipies.

7. Sub Mose non est dictum hoc, quod sub Jesu dicitur, quia „cessavit[5]) terra a proeliis.“ Certum est, quod et terra nostra haec, in quà agones habemus, et certamina sustinemus, solius Jesu Domini virtute cessare poterit a proeliis. Intra nos etenim sunt omnes gentes istae vitiorum, quae animam jugiter et indesinenter oppugnant. Intra[6]) nos sunt Chananaei, intra nos sunt

---

[1]) Unus Cod. Ebroicensis: „intelligamus.“ R.

[2]) Omnes Mss. „Sed non putemus.“ Libri editi (v. c. edd. M.): „si non putemus.“ R.

[3]) Cod. Sangerm. „Hunc nisi viceris“ etc. R.

[4]) Cod. Gemetic. cum uno Cod. Ebroicensi: „in haereditatem.“ R.

[5]) Jos. XI, 23.

[6]) Verba: „Intra nos sunt Chananaei,“ desunt in antea editis, sed habentur in omnibus Mss. R. — Exstant eadem in edd. M.

Pherezaei, hic sunt Jebusaei. Qualiter ergo nobis laborandum est, qualiter vigilandum, vel quanto tempore perseverandum, ut omnibus istis de nobis vitiorum gentibus effugatis, tandem terra nostra cesset a bellis? Et ideo propheta [1]) commonet, ut in lege Domini meditemur die ac nocte. Quae utique divinorum verborum meditatio, velut tuba quaedam est, animos [2]) tuos ad proelium concitans, ne forte adversario vigilante tu dormias. Ideo nec dies ad meditandum sufficit, sed et nox adjungitur. Vos vero quid facietis, qui non solum nocte dormitis, sed et tota die aut occupationibus saeculi, aut carnis deliciis deservitis, et vix raro ad ecclesiam diebus solemnibus convenitis? Aliqui autem ex [3]) vobis etiam venientes non veniunt, quia venientes non verbo Dei, sed fabulis vacant. Propter quod dicit ad vos sermo divinus: „exsurge [4]) qui dormis, et exsurge a mortuis, et [5]) continges Christum." „Exsurge [6]) enim a mortuis" dicitur iis, qui in operibus permanent mortuis, in immunditiis suis et sceleribus perdurantes: [7]) quae licet hominibus non sint manifesta, Deo tamen sunt cognita. Sed vel ex hoc poenitudinem agite, et convertimini ad Deum ex toto corde vestro, vacate orationibus, vacate verbo Dei. Quid prodest, si jejuna-

---

[1]) Cfr. Psalm. I, 2.

[2]) Cod. Gemetic. cum uno Cod. Ebroicensi: „animum tuum ad proelium concitat." Libri editi (v. c. edd. M.): „animos tuos ad proelium concitans." R.

[3]) Cod. Gemetic. cum uno Cod. Ebroicensi: „ex vobis venientes non verbo Dei, sed fabulis vacant." R.

[4]) Ephes. V, 14.

[5]) Ita Cod. Gemeticensis. Libri autem antea editi (v. c. edd. M.): „ut contingas Christum." R. — Cfr. edd. N. T.

[6]) Cod. Gemeticensis cum uno Cod. Ebroicensi: „Exsurgere enim a mortuis" etc. R.

[7]) Cod. Gemeticensis: „perdurant." R.

mus pro peccatis, et iterum peccata committimus? Quid prodest lavisse, et in coeno denuo volutari? Jejunasti aliquanto tempore? Tale est, quale si interim ex Aegypto discesseris. Transisti mare rubrum, secutus es Mosen, praecepta scilicet et mandata legis observans:[1]) sed jam te a Mose suscepit Jesus, qui te etiam circumcidat secundo, in loco, qui dicitur collis praeputiorum. Circumcidendus igitur tibi est non solum idolorum cultus, quem in initiis abjecisti, sed denuo tibi etiam avaritia circumcidenda est, quae[2]) est idolorum subtilior cultus. Denique Jesus secunda[3]) circumcisione populum circumcidens sic dixit: „hodie abstuli a vobis opprobrium Aegypti." Donec peccamus, donec regnant in nobis vitia passionum, etiamsi relictis simulacris abscessisse videamur ex Aegypto, opprobrium tamen Aegypti ablatum non est a nobis. Si ergo secundam hanc circumcisionem acceperis vitiorum, et absciderις a te omne vitium irae, superbiae, invidiae, libidinis, avaritiae, iniquitatis, ceterorumque similium, tunc a te Aegypti abstergentur[4]) opprobria, et translatus in terram repromissionis haereditatem regni coelestis accipies, per verum Jesum Christum Dominum et Salvatorem nostrum, cui est gloria in saecula saeculorum. Amen!

---

[1]) Cod. Gemetic. cum uno Cod. Ebroicensi: „observasti." R.

[2]) Mss. (itemq. edd. Merlini): „quae est." Libri editi: „id est." R.

[3]) Mss. „secunda circumcisione populum circumcidens." Libri editi (v. c. edd. M.): „secundo circumcisum populum circumcidens." R. — Jos. V, 9.

[4]) Cod. Sangerman. „absorbentur." R.

HOMILIA II.

De eo, quod scriptum est: „Moses [1]) famulus meus defunctus est.“

1. Et [2]) Mosis obitum oportet nos enarrare: nisi enim intellexerimus, quomodo moritur Moses, non poterimus advertere, quomodo regnat Jesus. Si ergo consideres Jerusalem subversam, altare destitutum, nusquam sacrificia, nec holocausta, [3]) nec libamina, nusquam sacerdotes, nusquam pontifices, nusquam ministeria Levitarum: cum haec omnia vides cessare, dicito, quia Moses famulus Dei defunctus est. Si videris neminem ter in anno venire ad [4]) conspectum Domini, nec offerre munera in templo, nec jugulare pascha, nec azyma edere, nec offerre primitias, nec primogenita consecrare, cum haec omnia non vides celebrari, [5]) dicito, quia Moses famulus Dei defunctus est. Cum vero videris introire gentes ad [6]) fidem, ecclesias exstrui, altaria non cruore pecudum respergi, sed pretioso

---

[1]) Jos. I, 2.

[2]) Sic incipit haec homilia in omnibus Mss., in libris vero editis (v. c. edd. M.) hoc modo: „Nisi moriatur Moses, non poterimus advertere, quomodo“ etc. R.

[3]) Cod. Sangerman. „holocausta.“ Libri editi (v. c. edd. M.): „hostias.“ R.

[4]) Cod. Sangerman. cum uno Cod. Ebroicensi: „ad conspectum.“ Libri editi (v. c. edd. M.): „ante conspectum.“ R.

[5]) Cod. Sangerman. „celebrari.“ Cod. Gemetic. et unus Cod. Ebroicensis: „celebrare.“ Libri editi (e. c. edd. M.): „consecrari.“ R.

[6]) Omnes Mss. ut in nostro textu. Libri editi (v. c. edd. M.): „ad fidem“ (sec. ed. Ruaei: ad finem) „ecclesiae, exstrui altaria: non cruore“ etc. R.

Christi sanguine consecrari:[1]) cum videris sacerdotes et Levitas non sanguinem hircorum et taurorum, sed verbum Dei per Spiritus sancti gratiam ministrantes, tunc dicito, quia Jesus post Mosen suscepit, et obtinuit principatum, non ille Jesus filius Nave, sed Jesus filius Dei. Cum videris, quia pascha nostrum immolatus est Christus, et azyma edimus sinceritatis, et veritatis: cum videris fructus terrae bonae in ecclesia tricesimos, sexagesimos, et centesimos, id est, viduas, et virgines, et martyres: cum videris multiplicari semen Israel ex iis, qui[2]) „non ex sanguinibus, neque ex voluntate viri, neque ex voluntate carnis, sed ex Deo nati sunt,“ et cum videris filios Dei, qui dispersi erant, congregari in unum: cum videris sabbatizare populum Dei, non otium gerentem a conversatione communi, sed otium gerentem ab operatione peccati: cum haec omnia vides, dicito, quia Moses famulus Dei defunctus est, et Jesus filius Dei obtinet principatum. Denique et in libello[3]) quodam, licet[4]) in canone non habeatur, mysterii tamen hujus figura describitur. Refertur enim, quia duo Moses videbantur: unus vivus in spiritu, alius mortuus in corpore. In quo hoc est nimirum,[5]) quod adumbrabatur,[6]) quia si intuearis literam legis inanem, et vacuam ab iis omnibus, quae superius memoravimus, ipse est Moses mortuus in corpore. Si vero potes remo-

---

[1]) Omnes Mss. „consecrari.“ Libri editi (v. c. edd. M.): „comparari.“ R.

[2]) Ev. Joann. I, 13.

[3]) Hunc libellum verisimile est fuisse *ἀνάβασιν* s. *ἀνάληψιν Μωυσέως*, de qua Orig. *περὶ ἀρχῶν* lib. 3. cap. 2. Cfr. Fabricii Cod. pseudepigraph. vet. Testam. pag. 839. sqq. R.

[4]) Edd. Merlini: qui licet etc.

[5]) Cod. unus Ebroicensis: „nimirum.“ Libri editi (v. c. edd. M.): „mirum.“ R.

[6]) Cod. Gemeticensis: „adumbratur.“ R.

vere legis velamen, et intelligere, quia lex spiritualis est, iste est Moses, qui vivit in spiritu.

2) „Et[1]) dixit, inquit, Dominus ad Jesum filium Nave ministrum Mosis: Moses famulus meus defunctus est. Nunc ergo exsurgens transi Jordanem hunc tu, et omnis populus hic in terram, quam do vobis." Requires fortasse, quomodo minister Mosis fuerit etiam Dominus noster Jesus Christus[2]) filius Dei. Quia „cum[3]) venisset plenitudo temporum, misit Deus filium suum natum[4]) ex muliere, factum sub lege." Per hoc ergo, quod factus est sub lege, Mosis minister effectus est. Dicit autem Deus, ut transeant[5]) in terram, non quam dedit Moses, sed „quam,[6]) inquit, ego do vobis." Vides ergo, quia Mose mortuo Deus dat terram populo per Jesum. Quam terram? Illam sine dubio, de qua dicit Dominus: „beati[7]) mansueti, quia ipsi haereditate possidebunt terram."

3. „Omnem,[8]) inquit, locum, quemcunque adscenderitis vestigiis pedum vestrorum, vobis dabo eum." Quae sunt loca, quae adscendimus vestigiis pedum nostrorum? Legis litera humi posita est, et deorsum jacet. Nusquam ergo adscendit, qui legis literam sequitur. Si vero potueris a litera adscendere ad spiritum, et ab historia ad intellectum conscendere celsiorem, tunc vere adscendisti lo-

---

1) Jos. I, 1. 2.

2) Deest „Christus" in libris antea editis (v. c. edd. M.), sed habetur in Cod. Gemeticensi. R.

3) Galat. IV, 4. — Codd. Sangerman. et Gemetic. „plenitudo temporum." Libri editi (v. c. edd. M.): „plenitudo temporis." R.

4) Cod. Sangerman. „natum." Libri editi (c. c. edd. M.): „factum." R.

5) Codd. Sangerman. et Gemeticensis: „transeant." Libri editi (v. c. edd. M.) transeat." R.

6) Jos. I, 2. 7) Matth. V, 5.

8) Jos. I, 3.

cum editum et excelsum, quem a Deo in haereditate percipies. Si enim in iis, quae scripta sunt, typos intelligas, et advertas formas esse coelestium, et mente ac sensu, quae [1]) „sursum sunt,“ quaeras, ubi „Christus est in dextera Dei sedens:“ tunc et illum locum in haereditate percipies, dicente Domino et Salvatore nostro, quia „ubi [2]) ego sum, ibi erit et minister meus.“ Si ergo usque ad Christum sedentem in dextera Dei perveneris fide, vitae [3]) puritate, virtute, et illis vestigiis pedum tuorum, quae lavit Jesus, illum locum incesseris, dabit tibi eum Deus: et [4]) tunc non solum haeres efficieris Dei, sed et cohaeres Christi.

4. „Sicut, [5]) inquit, dixi Mosi, eremum et Antilibanum hunc usque ad flumen magnum, flumen Euphraten.“ Eremum [6]) Deus subjecit Jesu, id est, deserta, de quibus dicit propheta: „laetare eremus sitiens:“ et: „multi [7]) filii desertae magis quam ejus, quae habet virum.“ Et iterum non dixit Libanum, sed Antilibanum, quem a Deo accepit Jesus. Antilibanus autem dicitur quasi pro Libano. Si ergo videas priorem populum illum secundum carnem Israel, qui erat vera oliva, ipsum intellige fuisse Libanum verum: sed cum videris, quia pro incredulitate sua auferetur ab eo regnum, et datur genti facienti fructum ejus: istum populum, qui pro illo expulso introducitur in regnum, Antilibanum senti, quae est ecclesia Dei ex gen-

---

1) Coloss. III, 1. 2. 2) Ev. Joann. XII, 26.

3) Cod. Gemeticensis: „vitae puritate.“ Libri editi (v. c. edd. M.): „vita, puritate.“ R.

4) Cod. Sangerman. „et tunc non solum haeres efficieris“ etc. Libri editi (v. c. edd. M.): „dum non solum haeres efficeris.“ R.

5) Jos. I, 3. 4.

6) Cod. Sangerm. „Eremum Dei subjecit Jesus.“ R.

7) Cfr. Jesai. LIV, 1.

tibus congregata per Jesum Christum Dominum nostrum: cui est gloria et imperium cum [1]) Spiritu sancto in saecula saeculorum. Amen!

HOMILIA III.

De duabus et semis tribubus, id [2]) est, tribu Ruben, et tribu Gad, et semi tribu Manasse, et novem et semis tribubus.

1. Moses [3]) haereditatem terrae distribuit trans Jordanem duabus et semis tribubus, id est, tribui Ruben, et tribui Gad, et [4]) dimidiae tribui Manasse. Reliquis vero tribubus non Moses, sed Jesus dividit terram. Pactum tamen initum est cum illis duabus et semis tribubus, quae trans Jordanem acceperant terram, ut relictis mulieribus et infantibus suis in illa terra trans Jordanem, ipsi cum fratribus suis pugnent, usque quo etiam ipsi consequantur haereditatem. Oportuit igitur per [5]) obitum Mosis, qui pactum istud inierat, Jesum promissa deposcere, et commonere eos, auxilium pugnaturis fratribus ferre. Haec quidem historiae [6]) textus enarrat; verum quia nos forte

---

[1]) Desunt verba: „cum Spiritu sancto," in Codd. Sangerman. et Gemeticensi. R.

[2]) Codd. Sangerm. et Gemetic. in hoc titulo omittunt verba: „id est, tribu Ruben, et tribu Gad, et semi tribu Manasse." R.

[3]) Libri antea editi (v. c. edd. M.): „Moses duabus et semis tribubus terram partitur, id est, tribui" etc. Sed Mss. ut in nostro textu. R.

[4]) Edd. Merlini: et tribui Manasse dimidiae.

[5]) Edd. Merlini: post obitum etc.

[6]) Mss. „historiae textus enarrat." Libri editi (e. c edd. M.): „historia narrat." R.

jam conversi ad Dominum sumus, qui aufert velamen ex lectione veteris Testamenti, et donat servis suis credentibus in se, ut revelata facie gloriam Domini speculentur, haec omnia, quae figuraliter illis accidebant, propter nos scripta esse sentiamus, in [1]) „quos fines saeculorum devenerunt.“ Et [2]) ideo, sicut ante jam diximus, adscendere tentemus a litera ad spiritum, a figuris ad veritatem: et consideremus, quam formam teneant istae duae et semis tribus, quae per Mosen terram haereditatis accipiunt: et quam formam teneant reliquae novem et semis tribus, [3]) quae per Jesum repromissionem terrae sanctae suscipiunt. Et primo omnium puto, quod impossibile fuerit fortuitu accidisse, ut hi, qui per Mosen accipiunt portionem, omnes primogeniti essent. Ruben namque primogenitus est ex Lia, Gad primogenitus ex Gelfa, et Manasses primogenitus ex Assenech Aegyptia filia Petephre [4]) sacerdotis Heliopoleos, quam accepit Joseph. Nunquam ego mihi persuadeo, ut fortuitu acciderit primogenitos esse omnes, quibus per Mosen decernebatur haereditas, sed magis hoc arbitror, quod in iis jam tunc duorum adumbrabatur forma populorum: unius quidem, qui primogenitus per naturae ordinem videretur: alterius, qui per fidem et gratiam benedictionem acciperet haereditatis. Nec prius illis, qui per Mosen accipiunt haereditatem, id est, qui per legem placuerunt Deo, requies datur, nisi adjuvent in proeliis fratres suos. Mulieres tantum et infantes accipiunt quietem per Mosen: ceteri autem non requiescunt, sed exeunt ad auxilium fratrum suorum. Vide, mihi hodie laboranti in agone vitae hujus, et habenti certamen ad-

---

1) I Cor. X, 11.

2) Deest „Et“ in edd. M.

3) Deest „tribus“ in ed. Ruaei.

4) Mss. „Petephre.“ Libri editi (v. c. edd. M.): „Putipharis.“ R.

versus inimicos, id est, contrarias potestates, quomodo in auxilium veniunt illi, qui ante adventum Jesu Christi Domini mei in lege justificati sunt. Vide, quomodo Esaias mihi praestat auxilium, cum me sermonibus suae lectionis illuminat. Vide accinctum et expeditum venientem Jeremiam ad auxilium nostrum, et voluminis sui jaculis hostes acerrimos, cordis mei tenebras, effugantem. Accingitur et Daniel ad auxilium nostrum, cum nos de Christi praesentia ac regno, et de Antichristi futura fraude instruit, et praemonet. Adest et Ezechiel sacramenta nobis coelestia in quadriformibus rotarum circulis signans, et rotam concludens in rota. Ducit et Osee bis senas prophetici agminis turmas, et procedunt omnes succincti lumbos in veritate, quam praedicant ad auxilium fratrum [1]) suorum, ut eorum voluminibus instructi, diabolicas non ignoremus astutias. Isti ergo, qui viri [2]) fortes sunt, armati et praecincti lumbos in veritate exeunt in auxilium nostrum, et pugnant nobiscum. Infantes autem et mulieres non exeunt ad proelium nostrum. Nec mirum: infans enim dicitur, qui non loquitur. Quid me ergo juvare [3]) potuit ille, qui nihil locutus est? cujus nihil invenio, quod legam? cujus me [4]) sermo non instruit? Mulierem vero dicit Apostolus [5]) infirmum vas esse. Unde et consequenter infirmum vas ad conflictum non venit, ne confringatur et pereat. Sic namque et de Jesu Domino in Evangeliis dicitur, quia „calamum [6]) quassatum non confringet." Quia ergo mulieres a viris suis domi doceri jubentur, et

---

1) Deest „fratrum" in ed. Ruaei.

2) Deest „viri" in ed. Ruaei.

3) Edd. Merlini: adjuvare.

4) Deest „me" in edd. Merlini.

5) Cfr. I Petr. III, 7.

6) Matth. XII, 20. — Cod. Gemeticensis: „confringet." Alias (v. c. in edd. M.): „confregit." R.

magis in discipulorum, quam docentium persona ponuntur, ad auxilium meum non venit, qui docere me non potest, et cujus nihil invenio, quod imitari debeam, vel tenere.

2. Videamus ergo, quid dicunt ad Jesum isti, qui veniunt ex illa terra, quam distribuit Moses: „sicut [1]) audivimus, aiunt, Mosen, ita audiemus et te.“ Nihil tam verum, quam quod omnis, qui audit Mosen, audiat et Jesum Dominum nostrum. De Jesu enim ille scripsit. Unde et Dominus in Evangelio arguens eos, quia ex eo, quod sibi non credunt, nec Mosi credant, dicit: „si [2]) crederetis Mosi, crederetis utique et mihi: de me enim ille scripsit.“ Mihi tamen nec hoc otiosum videtur, quod non tres integrae tribus sunt istae, quae per Mosen dispensantur, et illae integrae novem, quae per Jesum haereditate [3]) potiuntur, sed duae et semis hic, et ibi novem et semis, et ista una tribus dividitur in duas partes, per quam neque hic tertius numerus integer adimpletur, neque ibi decimus perfecte et integre consummatur. In quo arbitror illud indicari, quod et illi priores, qui per legem agebantur, [4]) contigerint quidem scientiam trinitatis, non tamen integre et perfecte, sed ex parte. Deerat enim illis in trinitate, etiam [5]) Dei unigeniti incarnationem cognoscere. Nam licet de adventu ejus crederent, et de reliquis ejus dispensationibus non solum crederent, sed etiam praedicarent: non tamen etiam videre, et adipisci ea, quae crediderant, potuerunt: sicut et Dominus disci-

---

[1]) Jos. I, 17.

[2]) Ev. Joann. V, 46.

[3]) Edd. Merlini perperam: haereditatem.

[4]) Mss. „agebantur.“ Alias (v. c. in edd. M.): „habebantur.“ R.

[5]) Ita habet Cod. Gemeticensis; libri vero antea editi (v. c. edd. M.): „etiam de unigeniti incarnatione“ etc. R.

pulis suis dicit de iis: „quia[1]) multi prophetae et justi cupierunt videre, quae vos videtis, et non viderunt: et audire, quae vos auditis, et non audierunt.“ Erat enim fides eorum non integra, pro eo, quod nondum in Christo fuerat dispensatio carnis impleta: et quod nos nunc[2]) factum jam credimus et impletum, illi tantummodo futurum credebant. Propterea ergo tribus illae neque duae sunt, ne patres extra fidem et salutem sint trinitatis: neque tres integrae et perfectae, ne beatae trinitatis in illis jam sacramentum videretur expletum. Sed contigerunt quidem tertium numerum, et, sicut dixit Dominus, cupierunt[3]) videre, quae videmus, et audire, quae audimus: sed minime potuerunt, quia nondum filius hominis fuerat exaltatus, nec temporum jam venerat plenitudo. Hic me etiam aliquid amplius movet. Ego puto, quod fortasse nec in adventu Jesu, et incarnatione ejus adhuc quod perfectum est et integrum discimus: sed nec si ad crucem ducatur[4]) jam, et consummetur in omnibus, nec si a mortuis resurrexerit,[5]) cuncta nobis per semet ipsum, quae perfecta sunt, pandet.[6]) Alio adhuc opus habemus, qui nobis aperiat, et revelet universa. Audi ipsum Dominum in Evangeliis dicentem: „multa[7]) adhuc habeo,[8])

---

[1]) Matth. XIII, 15.

[2]) Deest „nunc“ in edd. M.

[3]) Edd. Merlini: cupiunt.

[4]) Cod. Gemetic. cum uno Cod. Ebroicensi: „ductus jam et consummatus.“ R.

[5]) Ed. R. sola: resurrexit.

[6]) Cod. Gemetic. cum uno Cod. Ebroicensi: „pandit. Habet adhuc opus Israel et audire quae audivimus. Habemus et nos opus qui nobis aperiat.“ R.

[7]) Cfr. ev. Joann. XVI, 12—14.

[8]) Ita Codd. Sangerm. Gemetic. et unus Cod. Ebroicensis. Libri autem editi (v. c. edd. M.): „habeo vobis loqui.“ R.

quae vobis loquar, sed non potestis illa modo audire. Veniet autem spiritus veritatis, qui a patre procedit, et de meo accipiet: et ille vobis indicabit omnia." Vides, quia non solum apud Mosen iste tertius numerus non demonstratur impletus, sed adhuc et Jesus dicit discipulis suis: nondum potestis audire, nisi ille paracletus veniat, spiritus veritatis: quia per ipsum, et in ipso adimpletur perfectio trinitatis. Nam [1]) et quod novem et semis tribus sunt, quae sub Jesu duce agunt, et non integrae decem, — qui numerus in omnibus consummatus dicitur et perfectus, — eadem sine dubio ratio invenitur, ut hoc, quod a Domino Jesu reservari dicitur Spiritui sancto, semiplenum videatur ac [2]) medium. Quamvis enim per Dominum et Salvatorem poenitentia praedicetur, et conversio a malis ad bona, et detur omnibus credentibus remissio peccatorum, et omnia, quae ad perfectionem decadae videntur tendere, compleantur: tamen perfectio et summa cunctorum bonorum in eo consistit, si post haec omnia sancti Spiritus quis gratiam mereatur accipere. Alioqui nihil in eo perfectum putabitur, cui sanctus Spiritus deest, per quem mysterium beatae Trinitatis impletur. Vis ut adhuc tibi evidentius probem, apud priorem populum illum, quem Moses in duabus et [3]) semis tribubus adumbrabat, non fuisse omnia integra, nec perfecta? Declarat hoc [4]) etiam illa historia, quae in hoc ipso libello Jesu Nave scripta est, cum dicit, quia altare quidem verum erat in illa terra, quam Jesus dispensabat, isti tamen, qui erant trans Jordanem, id est, Ruben, et Gad, et dimidia tribus Manasse, fecerunt sibi altare, sed non verum altare,

---

[1]) Edd. M. ut nos in textu; ed. Ruaei: „Nam quod et novem semis tribus" etc.

[2]) Edd. Merlini: „et medium."

[3]) Deest „et" in ed. Ruaei.

[4]) Deest „hoc" in edd. M.

sed quod typum haberet, et formam veri altaris, quod erat apud Jesum. Nihil ergo mireris, si non integram scientiam trinitatis acceperant illi, qui nec integrum, nec verum altare construxerant. Ideo denique nec multi hostes, neque plures reges contrariarum virtutum ab illis dicuntur esse dejecti. Seon, inquit, tantummodo regem Amorraeorum, et Og regem Basan, et Amalechitas dejecerunt trans Jordanem. Jesus vero ubi ducit exercitum, nunc quinque reges simul cadunt, qui confugerant in speluncas, et non solum cadunt, sed et suspenduntur in ligno; nunc viginti novem pariter jugulantur, et immensae multitudines adversi exercitus prosternuntur, et exterminantur omnes, qui sanctam terram in immunditiis possident, qui terram fluentem lac et mel in amaritudine malitiae detinent.

3. Interea mittuntur ab Jesu exploratores in Jericho, et suscipiuntur a meretrice Raab. Exploratores isti, qui mittuntur ante faciem Jesu, possunt et angeli Dei putari, sicut scriptum est: „Ecce [1]) mitto angelum meum ante faciem tuam, qui praeparabit [2]) vias tuas.“ Quod per alios quidem invisibiliter, per Joannem vero visibiliter complebatur: de quo et hoc ipsum [3]) scriptum est. Denique de Joannis baptismo dicitur [4]) a Domino, quia scribae et Pharisaei non crediderunt ei, meretrices autem et publicani credentes baptizati sunt. Sic ergo etiam in hoc completur, quod meretrix Jesu exploratores susceperit, per quos et de interitu totius inimicae gentis refertur erepta.

---

[1]) Marc. I, 2. coll. Jes. XL, 3. et Malach. III, 1.

[2]) Ita Cod. Sangerm. cum uno Cod. Ebroicensi; Cod. autem Gemeticensis: „praeparabit viam tuam.“ Libri editi (v. c. edd. M.): „praeparet vias tuas.“ R.

[3]) Deest „ipsum“ in edd. M.

[4]) Cfr. Matth. XXI, 24. sqq.

4. Sed videamus[1]) tandem, quae sit ista meretrix. Raab dicitur, Raab vero interpretatur latitudo. Quae est ergo latitudo, nisi ecclesia haec Christi, quae ex peccatoribus velut ex[2]) meretricatione collecta est? Et dicit: „angustus[3]) mihi est locus, fac mihi locum ubi habitem. Hos autem mihi quis enutrivit?“ Et iterum ad quam dicitur: „dilata[4]) palos tuos, et extende tentoria tua.“ Ista ergo latitudo est, quae suscepit exploratores Jesu. Scio me aliquando in quadam ecclesia disputantem de duabus meretricibus, de quibus scriptum est in tertio libro[5]) Regnorum, quae ad judicium venerant Salomonis, quarum una vivum, alia mortuum habebat infantem, discussisse diligentius, et dixisse, quia illa meretrix haec esset, cui Salomon non ille, sed hic, qui pacem venit facere eorum, quae in coelis sunt, et quae in terris, reddi vivum jussit infantem: illa vero alia, quae mortuum habebat infantem, vel illius esset prioris populi synagoga, vel eorum, qui in haeresin declinarunt. Est et alia meretrix, quam in Osee[6]) jubetur accipere propheta, in figura sine dubio hujus, quae ex gentibus congregata est. Talis ergo et haec meretrix esse dicitur, quae exploratores suscepit Jesu: sed haec susceptos eos in superioribus collocat, atque in editis et excelsis fidei constituit sacramentis. Nemo enim, qui ab Jesu mittitur, invenitur deorsum et humi jacens, sed in superioribus permanet: et non solum ipse in superioribus permanet et excelsis, sed

---

[1]) Libri editi (v. c. edd. M.): „videamus quidem, quae est meretrix. Raab dicitur. Raab interpretatur.“ Mss. ut in nostro textu. R.

[2]) Cod. Gemeticensis: „ex meretrice.“ R.

[3]) Jesai. XLIX, 20. 21.

[4]) Jesai. LIV, 2. — Omnes Mss. „palos.“ Libri editi (c. c. edd. M.) habent: „pedes.“ R.

[5]) Cfr. I Regg. III. [6]) Cfr. Hos. I.

et ista meretrix, quae eos suscepit, ex meretrice efficitur jam propheta, dicit enim: „Scio,[1]) quia Dominus Deus vester tradidit vobis terram hanc." Vides, quomodo illa, quae aliquando erat meretrix, et impia, et immunda, nunc jam Spiritu sancto repleta est, et de praeteritis quidem confitetur, de praesentibus vero credit, prophetat autem et praenuntiat de futuris. Sic ergo Raab, quae latitudo interpretatur, dilatatur et proficit, usque quo in omnem terram exeat sonus ejus. Japhet[2]) etiam simili modo dilatatio interpretatur: qui utique et ipse formam populi hujus ferebat, qui salvatur ex gentibus, et Chanaan puer servus ei subjicitur a patre, et[3]) fratri suo Sem, qui formam gerit eorum, qui ex circumcisione salvantur. In quo admiranda est benignitas et providentia Dei, qui volens peccatori Chanaan praestare remedium, et conferre ei salutem, servum eum fecit fratribus suis, sicut Esau factus est, ut serviret fratri suo Jacob: non utique ut periret, sed ut salutem melioribus obediendo conquireret. Praestatur enim malis plurimum, et peccatoribus, qui semet ipsos recte gerere nesciunt, ut non sibimet ipsis committantur, sed ut servi fiant sanctorum, et subjaceant melioribus, ut non suo sensu malo, sed illorum bono regantur. Videtis, quam multa benignitas Dei, quam abscondit et occultat ab auribus vulgi, et quam verbis asperioribus tegit, ne forte servus malus et ingratus contemtor efficiatur, cum nimiam Domini sui intellexerit bonitatem.

5. Sed videamus, quid egit cum exploratoribus ista sapiens meretrix. Consilium eis dat mysticum et coeleste,

---

[1]) Jos. II, 9.

[2]) Libri editi (v. c. edd. M.): „Sed et Japhet similiter dilatatio interpretatur." Mss. ut in nostro textu. R.

[3]) Verba: „et fratri," in antea editis (v. c. edd. M.) perperam omissa, hodie restituuntur e Mss. R. — Extant eadem verba in edd. M.

nihil habens terrenum. „Per [1]) montana, inquit, abite:“ nolite per valles incedere, humilia et dejecta refugite: quae excelsa sunt et sublimia, praedicate. Ipsa autem signum coccineum ponit in domo sua, per quod salvari de excidio debeat civitatis. Aliud nullum fuit signum, quod acciperet, nisi coccineum, quod sanguinis formam gerebat. Sciebat etenim, quia nulli esset salus, nisi in sanguine Christi. Datur etiam hoc mandatum huic, quae quondam meretrix fuit: „Omnes, [2]) inquit, qui inventi fuerint in domo tua, salvabuntur. Qui autem exierint de domo, immunes sumus nos ab hoc juramento tuo.“ Si quis ergo salvari vult, veniat in hanc domum hujus, quae quondam meretrix fuit. Etiamsi de illo populo vult aliquis salvari, ad hanc domum veniat, ut salutem consequi possit. Ad hanc veniat domum, in qua Christi sanguis in signo redemtionis est. Nam apud illos, qui dixerunt: „Sanguis [3]) ejus super nos et super filios nostros:“ Christi sanguis in [4]) condemnationem est. Positus enim fuerat Jesus in ruinam, et resurrectionem multorum, et ideo contradicentibus signo ejus, efficitur sanguis ejus ad poenam, credentibus ad salutem. Nemo ergo sibi persuadeat, nemo semet ipsum decipiat: extra hanc domum, id est, extra ecclesiam nemo salvatur. Nam si quis foras exierit, mortis suae ipse fit reus. Hic sanguis est signum, quia hic est purificatio, quae per sanguinem constat. Quod

---

[1]) Jos. II, 16.

[2]) Cfr. Jos. II, 17—19. — Edd. Merlini: impunes.

[3]) Matth. XXVII, 25. — In antea editis omissum est „super nos,“ quod reperitur in omnibus Mss. (itemq. in edd. Merlini). R.

[4]) Mss. habent: „in condemnationem est. Positus enim — in ruinam et resurrectionem.“ Libri editi (e. c. edd. M.): „in condemnatione est. Positus enim — in ruina et resurrectione.“ R. — Cfr. Luc. II, 34.

autem in fenestra dependet hoc signum, illud arbitror indicari, quia fenestra est, quae illuminat domum, et per quam non integrum, sed tantum, quantum oculis et visui nostro sufficiat luminis, capimus. Quia ergo et incarnatio Salvatoris non nobis merum ingessit et integrum Deitatis adspectum, sed tanquam per fenestram [1]) fecit nos per incarnationem suam lumen Deitatis adspicere, idcirco mihi videtur signum salutis per fenestram datum: quo signo salutem consequantur omnes, qui in domo ejus, quae aliquando erat meretrix, fuerint inventi, mundati in aqua et Spiritu sancto, et in sanguine Domini et Salvatoris nostri Jesu Christi, cui est gloria et imperium in saecula saeculorum. Amen!

HOMILIA IV.

De [2]) transitu Jordanis.

1. Peccatori quidem omnis terra [3]) hostis est, sicut de Aegyptiis scriptum est: terra eos impugnabat, fluvius [4])

---

[1]) Mss. „fenestram." Libri editi (v. c. edd. M.): „fenestras." R.

[2]) Non alium titulum habent Codd. Mss. Sangerm. et Gemeticensis, et unus Cod. Ebroicensis. In libris antea editis (v. c. edd. M.) legitur: „De eo, quod Jordanem transit arca testamenti Domini cum sacerdotibus et Levitis et populo, ubi dicitur ad Jesum:" „„in die hac incipio exaltare te:"" „ubi praecipitur populo, ut longe sit ab arca testamenti duo millia cubita." R.

[3]) Cod. Sangerm. „terra." Libri editi (v. c. edd. M.): „creatura." R.

[4]) Ed. Ruaei in textu: „fluvius impugnabat, aër ipse impugnabat. Justo" etc., in notis vero: „in libris editis deest: fluvius impugnabat, — coelum eos im-

impugnabat, aër ipse impugnabat. Justo vero [1]) quae inaccessibilia videntur, plana efficiuntur et proclivia. Mare rubrum justus tanquam per aridam transit: Aegyptius vero, si transire voluerit, submergetur, nec fiet ei aqua murus dextra, laevaque. Justus etiamsi eremum horribilem ingrediatur et vastam, cibus ei ministratur e coelis. Ita ergo et in [2]) Jordanem arca Testamenti dux erat populo Dei. Consistit ordo sacerdotalis et Leviticus, et aquae velut reverentiam quandam Dei ministris [3]) deferentes, cursum suum refrenant, et coacervantur in cumulum, iter Dei populo innoxium concedentes. Et ne mireris, cum haec gesta tibi erga priorem populum referuntur, tibi Christiane, qui per baptismi sacramentum Jordanis fluenta digressus es, divinus sermo majora multo et celsiora promittit, iter tibi per aëra ipsum et transitum pollicetur. Audi etenim Paulum dicentem de justis: „rapiemur, [4]) inquit, in nubibus obviam Christo in aëra, et ita semper cum Domino erimus.“ Nihil omnino est, quod metuat justus, omnis ei creatura famulatur. Audi denique, quomodo etiam per prophetam promittit [5]) ei Deus dicens: „si [6]) transeas per ignem, flamma non aduret te, quoniam ego Dominus Deus tuus.“ Omnis igitur locus

---

pugnabat: sed istud restituitur auctoritate omnium Mss.“ — Edd. M. ut in Ruaei nostroque textu.

[1]) Edd. Merlini: vero etiam.

[2]) Libri editi (v. c. edd. M): „in Jordanem arca testamenti duxerat populum Dei,“ sed omnes Mss. ut in nostro textu. R.

[3]) Codd. Sangerm. et Gemetic. ministris deferentes.“ Libri editi (e. c. edd. M.): „mysteriis referentes.“ R.

[4]) I Thess. IV, 17. — Desunt verba: „in nubibus,“ in libris antea editis (e. c. edd. M.), sed reperiuntur in omnibus Mss. R.

[5]) Edd. Merlini: „repromittit Deus dicens.“

[6]) Jesai. XLIII, 2. 3.

suscipit justum, et omnis creatura exhibet debitum famulatum. Et[1]) ne existimes, quod haec in prioribus quidem gesta sunt, in te vero, qui nunc auditor horum es, nihil tale geratur: omnia complentur in te secundum mysticam rationem. Etenim tu, qui nuper idololatriae[2]) tenebris derelictis cupis ad audientiam divinae legis accedere, nunc primum Aegyptum derelinquis.[3]) Cum catechumenorum aggregatus es numero, et praeceptis ecclesiasticis parere coepisti, digressus es mare rubrum, et in deserti stationibus positus, ad audiendam Dei legem, et intuendum Mosis vultum per gloriam Domini revelatum quotidie vacas. Si vero ad mysticum baptismi veneris fontem, et consistente[4]) sacerdotali et Levitico ordine initiatus fueris venerandis illis magnificisque sacramentis, quae norunt illi,[5]) quos nosse fas est: tunc etiam sacerdotum ministeriis Jordane digresso terram repromissionis intrabis, in qua te post Mosen suscipit[6]) Jesus, et ipse tibi efficitur novi itineris dux. Tu vero tantarum ac talium virtutum Dei memor, quod tibi mare divisum est, et quod aqua fluminis stetit, conversus ad ea dices: „quid[7]) tibi est mare, quod fugisti? et tu Jordanis, quia conversus es retrorsum?

---

[1]) Cod. Gemetic. et unus Cod. Ebroicensis: „Ita ne existimes.“ R.

[2]) Edd. Merlini: cupis idololatriae tenebris derelictis ad etc.

[3]) Cod. Gemeticensis: „dereliquisti.“ R.

[4]) Cod. Gemetic. cum uno Cod. Ebroicensi: „confitens a sacerdotali“ etc. R.

[5]) Codd. Sangerm. et Gemetic. „illi, quos nosse fas est.“ Libri editi (v. c. edd. M.): illi, quibus nosse fas est.“ R.

[6]) Mss. (itemq. edd. M.): „suscipit.“ Libri editi: „suscepit.“ R.

[7]) Psalm. CXIV, 5. 6.

Montes quid [1]) exsultastis sicut arietes, et colles sicut agni ovium?“ Sed respondebit tibi sermo divinus, et dicet: „a [2]) facie Domini commota est terra, a facie Dei Jacob, qui convertit petram [3]) in stagnum aquae, et rupem in fontes aquarum.“

2. Quanta ante gesta sunt! Mare rubrum pedibus transitum est, manna de coelo datum est, fontes in eremo disrupti sunt, lex per Mosen data [4]) est, signa et prodigia multa in eremo gesta sunt, et nusquam dicitur exaltatus esse Jesus. Ubi vero Jordanis transitur, ibi dicitur ad Jesum: „in [5]) hac die incipio exaltare te in conspectu populi.“ Neque enim ante mysterium baptismi exaltatur Jesus, sed exaltatio ejus, et exaltatio in conspectu populi, inde sumit exordium. Si enim omnes, qui baptizantur in [6]) Christo, in morte ipsius baptizantur, mors autem Jesu in crucis exaltatione completur, merito unicuique fidelium tunc primum Jesus exaltatur, cum ad mysterium baptismi pervenitur, [7]) quia sic et scriptum est, quod „exaltavit [8]) illum Deus, et donavit ei nomen, quod est super omne nomen, ut in nomine Jesu omne genu flectatur coelestium et terrestrium et infernorum.“ Verumtamen per sacerdotes deducitur populus, et iter agit ad terram repromissionis magisterio sacerdotum. Et quis ho-

---

[1]) Cod. Gemetic. „quid.“ Libri editi (v. c. edd. M.): „quia.“ R.

[2]) Psalm. CXIV, 7. 8.

[3]) Cod. Gemetic. et unus Cod. Ebroicensis: „solidam petram.“ R.

[4]) Cod. Sangerman. „lata est.“ R.

[5]) Jos. III, 7.

[6]) Desunt verba: „in Christo,“ in libris antea editis (v. c. edd. M.), sed habentur in Cod. Gemeticensi. R.

[7]) Mss. „pervenitur.“ Libri editi (v. c. edd. M.) „pervenerit.“ R.

[8]) Philipp. II, 9. 10.

dic in sacerdotibus tantus ac talis est, qui in illo ordine mereatur adscribi? Si enim sit aliquis talis, cedent ei fluenta [1]) Jordanis, et ipsa elementa verebuntur, pars aquarum fluminis retrorsum resiliet, ac post tergum frenabitur, pars vero in mare salsum rapido lapsu diffugiet. [2]) Quod tamen nec ipsum absque mysterii ratione arbitror scriptum, quod pars aquarum Jordanis mergatur in mare, atque in amaritudinem profluat, pars vero in dulcedine perseveret. Si enim omnes, qui baptizantur, acceptam [3]) coelestis gratiae dulcedinem custodirent, et nullus in peccatorum amaritudinem verteretur, non utique esset scriptum, quia pars fluminis salsi maris gurgitibus fuissset immersa. Et ideo mihi videtur in his verbis baptizatorum varietas designari, quam quidem nos, — quod cum dolore commemoro, — saepe videmus accidere, ut hi, qui sanctum [4]) baptisma consequuntur, cum se rursum ad negotia saeculi, et illecebras libidinum [5]) tradunt, et cum avaritiae salsum poculum bibunt, in ea aquarum parte formentur, [6]) quae in mare profluit, atque in salsis fluctibus deperit: [7]) pars vero illa, quae cum stabilitate permanet, et dulcedinem suam servat, designet eos, qui ac-

---

1) Cod. Sangerm. et unus Cod. Ebroicensis: „fluenta.“ Libri editi (v. c. edd. M.): „flumina.“ R.

2) Cod. Gemetic. et unus Cod. Ebroicensis: „desiliet.“ R.

3) Cod. Gemetic. et unus Cod. Ebroicensis: „acceptam.“ Libri editi (e. c. edd. M.): „acceptae.“ R.

4) Cod. Sangerm. et unus Cod. Ebroicensis: „sanctum.“ Libri editi (v. c. edd. M.): „secundum.“ R.

5) Cod. Sangerman. et unus Cod. Ebroicensis: „libidinum.“ Libri editi (v. c. edd. M.): „libidinis.“ R.

6) Mss. „formentur.“ Libri editi (e. c. edd. M.): „firmentur.“ R.

7) Mss. „deperit.“ Libri editi (v. c. edd. M.): „diffluit.“ R.

ceptum Dei munus indeclinabiliter tenent. Et recte una pars est eorum, qui salvantur, quia et panis unus est, qui de coelo descendit, et dat huic mundo vitam, et fides una est, et unum baptisma, et unus spiritus, quo omnes potantur in baptismo, et unus Deus pater omnium. Interea sacerdotalis ordo est, et Leviticus, qui iter ostendat populo Dei, qui exiit de Aegypto. Ipsi enim sunt, qui edocent populum exire de Aegypto, de erroribus scilicet mundi, et transire per eremum vastam, id est, tentationum genera diversa transcurrere, neque noceri a serpentibus, qui sunt morsus daemonum, et malarum suggestionum venena vitare. Quod [1] si aliquis forte percussus fuerit in eremo a serpente, ut ostendant ei aereum [2] serpentem in cruce suspensum, quem qui viderit, id est, qui crediderit in eum, cujus figuram serpens ille monstrabat, diabolica per hoc venena diffugiet. Sacerdotalis et Leviticus ordo est, qui adstat [3] arcae Testamenti Domini, in qua lex Dei portatur sine dubio, ut [4] ipsi illuminent populum de mandatis Dei, sicut propheta dicit: „lucerna [5] pedibus meis verbum tuum Domine, et lumen semitis meis.“ Hoc lumen per sacerdotes accenditur et Levitas. Quod [6] si forte aliquis ex hoc ordine accensam lucernam posuerit sub modio, et non super candelabrum,

---

[1]) Edd. Merlini: Quod etsi aliquis etc.

[2]) Mss. (itemque edd. M.): „aereum serpentem.“ Libri editi: „eremum serpentem.“ Male. R.

[3]) Cod. Sangerm. „adstat.“ Libri editi (e. c. edd. M.): „adsistit.“ R.

[4]) Mss. „ut ipsi illuminent.“ Libri editi (v. c. edd. M.): „et ipsi illuminant.“ R.

[5]) Psalm. CXIX, 105.

[6]) Mss. ut in nostro textu. Libri editi: „Quod si alius forte ex hoc“ etc. R. — Edd. Merlini: „Quod si alius forte quis ex hoc“ etc.

ut luceat omnibus, qui in domo sunt: videat quid sibi agendum [1]) sit, cum Domino lucis reddere coeperit rationem pro iis, qui nihil illuminationis a sacerdotibus capientes in tenebris ambulant, et peccatorum obscuritate caecantur.

3. Vide denique quid dicit: „populus," [2]) inquit, „ut longe sit ab arca Testamenti duo millia cubitorum." Sacerdotes vero, et Levitae proximi, et satis proximi, ita ut humeris [3]) ipsorum arca Domini, et legislatio divina portetur. Beati, qui merentur proximi esse Deo. Sed memento, quod scriptum est: „qui approximant mihi, approximant igni." Si aurum vel argentum fueris, et igni approximaveris, multo per ignem splendidior et rutilantior effulgebis. Si vero supra fundamentum in te fidei positum conscius tibi es superaedificasse [4]) te ligna, foenum, stipulam, cum tali aedificatione si igni approximaveris, consumeris. Beati igitur, qui proximi sunt, et qui ita proximi sunt, ut ignis eos illuminet, non adurat. Salvabitur tamen et Israel, sed longe positus salvabitur, et iter aget non sua virtute, sed adminiculis et providentia sacerdotum.

4. Quando [5]) autem veniunt ad transitum Jordanis? Notavi enim, et hoc non sine causa esse signatum, ut et tempus distingueretur. „Decima, [6]) inquit, mensis primi." Ista ipsa est dies, in qua et agni mysterium praecipiebatur in Aegypto. Decima die mensis primi terram repromissionis incedunt: quod mihi valde beatum videtur, ut

---

[1]) Edd. M. perperam: agendum si cum Domino etc.

[2]) Cfr. Jos. III, 4.

[3]) Edd. Merlini: in humeris.

[4]) Cfr. 1 Cor. III, 12.

[5]) Libri editi (v. c. edd. M.): „Quando autem? Ad transitum Jordanis." Sed Mss. ut in nostro textu. R.

[6]) Jos. IV, 19.

eadem ipsa die, qua errores quis subterfugerit saeculi, etiam terram repromissionis ingredi mereatur, id est, in hac die, qua in hoc saeculo vivimus. Omnis enim vita nostra praesens in uno die designatur. Et ideo edocemur per istud mysterium, ne actus nostros et opera justitiae in crastinum differamus, sed hodie, id est, donec vivimus, donec in mundo demoramur, omnia, quae ad perfectionem pertinent, festinemus implere, et ita demum poterimus decima die mensis primi terram repromissionis, id est, beatitudinem perfectionis intrare. Sed et alia quamplurima si diligenter observes, in hanc diem recapitulari Scripturarum relatione deprehendes.[1]) De quibus singulis uti ne nunc sermo nobis plus quam volumus dilatetur, hoc sentiendum est de eo, quod saepius dies iste repetitur: quia licet generalis nobis sit una perfectio, tamen secundum[2]) unamquamque speciem virtutum, quam aggredimur explicare, si eam potuerimus integre perfecteque complere, est ipsius virtutis sua quoque[3]) perfectio. Verbi causa, si is, qui iracundus est, virtutem mansuetudinis cupiat adipisci, sine dubio primo offendit in multis, donec longa meditatione usum multi temporis in naturam convertat. Et cum obtinuerit, quod proposuit, adipiscitur quidem perfectionem mansuetudinis, non tamen ex hoc etiam perfectionem virtutum omnium possidet. Sic ergo per singulas virtutes inveniuntur multae perfe-

---

[1]) Libri editi (v. c. edd. M.): „deprehendes de libris singulis. Uti ne nunc" etc. Cod. Gemetic. et unus Cod. Ebroicensis: „deprehendes. In quibus singulis uti ne nunc" etc. Cod. Sangerm. cum altero Cod. Ebroicensi lectionem textus nostri exhibet. R.

[2]) Deest „secundum" in libris antea editis (v. c. edd. M.), sed reperitur in Cod. Gemetic. et uno Cod. Ebroicensi. R.

[3]) Cod. Sangerm. „quaeque perfectio." R.

ctiones. Perfectio vero generalis illa est, quae omnium in se perfectionum continet summam. Propterea ergo multa in hac die gesta recapitulantur, ut multas perfectiones ad unum tendere significent finem, sicut et propheta dicit: „multum [1]) peregrinata est anima mea." Et iterum: „dum [2]) dicunt mihi per singulos dies: ubi est Deus tuus? Haec memoratus [3]) sum, et effudi in me animam meam: quia pertranseam in [4]) locum tabernaculi admirabilis usque ad domum Dei, in voce exsultationis, et confessionis sonus [5]) epulantum." Post labores enim et tentationes, quas [6]) in hujus vitae eremo pertulerimus, post transitum rubri maris, post fluenta Jordanis, si digni fuerimus terram repromissionis intrare, cum laetitia et exsultatione perveniemus, sequentes sacerdotes Domini Christi et Salvatoris nostri, cui est gloria et potestas in saecula saeculorum. Amen!

---

[1]) Psalm. CXX, 6.

[2]) Psalm. XLII, 3. 4.

[3]) Edd. Merlini: rememoratus sum.

[4]) Libri editi (c. c. edd. M.): „in loco tabernaculi usque ad" etc. Mss. Sangerm. et Gemetic. ut in nostro textu. R.

[5]) Mss. Sangerm. et Gemeticensis: „sonus epulantum." Libri editi (c. c. edd. M.): „sonus epulantis." R.

[6]) Libri editi (v. c. edd. M.): „quas in hujus mundi eremo." In Cod. Gemetic. deest „hujus"; in Cod. Sangerm. pro „mundi" legitur „vitae." R.

HOMILIA V.

De duabus ac semis tribubus, quae transierunt Jordanem: et de Jesu, quomodo exaltavit eum Dominus in conspectu filiorum Israel: et[1]) quomodo populum circumcidit cultris petrinis secundo.

1. De iis quidem, qui mare rubrum transierunt, Apostolus dicit, quia „omnes[2]) in Mose baptizati sunt in nube, et in mari." De iis vero, qui Jordanem transierunt,[3]) possumus etiam nos simili modo pronuntiare, quia omnes in Jesu baptizati sunt in Jordane: ita ut ea, quae in Jordane gesta referuntur, formam teneant sacramenti, quod per baptismum celebratur. Illud vero, quod scriptum est: „et[4]) festinavit populus transire[5]) Jordanem. Et factum est, cum pertransisset omnis populus, transiit et arca Testamenti Domini:" non mihi otiose additum videtur a Spiritu sancto, quod dixit, quia festinavit populus transire. Unde et ego arbitror, quia nobis quoque venientibus ad baptismum salutarem,[6]) et suscipientibus sacramenta verbi Dei, non otiose, nec[7]) segniter res gerenda est, sed festinandum est et perurgendum,

---

[1]) Deest „et" in ed. Ruaei.

[2]) I Cor. X, 2.

[3]) Cod. Sangerm. cum uno Cod. Ebroicensi: „transierunt." Libri editi (v. c. edd. M.): „transeunt. Neutrum reperitur in Cod. Gemeticensi. R.

[4]) Jos. IV, 10. 11.

[5]) Cod. Gemetic. et unus Cod. Ebroicensis: „transire." Libri editi (v. c. edd. M.): „et transiit." R.

[6]) Edd. Merlini: salutare.

[7]) Unus Cod. Ebroicensis: „nec segniter gerendum est;" alter Cod. Ebroicensis cum Cod. Gemeticensi: „nec segniter transeundum est." R.

usque quo omnia transeamus. Transire[1]) enim omnia, implere est omnia, quae mandantur. Festinemus ergo transire, id est, adimplere primo, quod scriptum est: „beati[2]) pauperes spiritu:" ut deposita omni arrogantia, et Christi humilitate suscepta, pervenire ad repromissam beatitudinem mereamur. Sed et cum haec impleverimus, non nobis standum est, neque cessandum, sed transeunda sunt et cetera, quae sequuntur, ut esuriamus et sitiamus justitiam. Transeundum nobis est, quod sequitur, ut in hoc mundo lugeamus. Cito etiam reliqua transeunda sunt, ut mansueti efficiamur, et ut pacifici maneamus, ut per hoc filii Dei vocari possimus. Festinandum quoque nobis est, ut persecutionum tempus[3]) virtute patientiae transeamus. Cumque haec singula, quae ad virtutis gloriam spectant, non segniter, nec remisse, sed cum omni instantia et celeritate conquisierimus,[4]) hoc mihi videtur esse cum festinatione transire Jordanem. Cum vero transierimus, et obtinere potuerimus, quae obtinere debemus, rursum nobis diligentiae et cautelae cura succedit, ne forte negligentius incedentes, improviso aliquo lapsu effundantur gressus nostri, sicut et propheta dicit: „paulo[5]) minus effusi sunt gressus mei." Nec remissior nobis sollicitudo in conservandis, quam in conquirendis debet esse virtutibus.

2. An non haec tibi designari videntur in eo, quod

---

[1]) Cod. Gemeticensis: „Transire ergo omnia quae mandantur, festinemus. Ergo transire est adimplere primo quod scriptum est: beati" etc. R.

[2]) Matth. V, 3.

[3]) Cod. Sangerm. „tempus." Libri editi (e. c. edd. M.): „pondus." R.

[4]) Cod. Gemetic. cum uno Cod. Ebroicensi: „conquisierimus." Libri editi (v. c. edd. M.): „conquirimus." R.

[5]) Psalm. LXXIII, 2.

dicitur, quia „quadraginta [1]) millia virorum accincti," vel „expediti transierunt ad pugnam in conspectu Domini, ad expugnandam Jericho civitatem?" Requiramus, quî isti sunt, quos Scriptura dicit accinctos, vel expeditos. Ego ex [2]) me ipso praesumere aliquid, et pronuntiare non audeo. Apostoli magis literis doceamur in talibus. Qui sunt isti accincti, Paulo exponente discamus. Audi ipse, quid dicit: „estote [3]) ergo accincti lumbos vestros in veritate." Vides ergo, quia Paulus accinctos novit eos, qui praecincti sunt cingulo veritatis. Igitur etiam nostrum esse cingulum veritas debet, si tamen servaverimus militiae hujus et cinguli sacramentum. Si enim veritas est cingulum nostrum, quo ad Christi militiam cingimur, si quando falsum loquimur, et mendacium de ore nostro procedit, discingimur a militia Christi, et balteo veritatis exsolvimur. Ergo si in veritate sumus, sumus cincti: si vero in falsitate, discincti. Sed nos imitemur potius istos quadraginta millia viros, [4]) accinctos procedentes ad bellum in conspectu Domini, et semper simus in veritate succincti. Sed ne illud quidem otiose praetereo, quod addit [5]) Scriptura, quia accincti procedunt [6]) in conspectu Domini. Non enim sufficit, te apud homines videri servare veritatem. Possibile namque est, fallere homines, et veracem videri, sed non ex eo in veritate succinctus es, nisi et in conspectu Domini servaveris veritatem, id

---

1) Jos. IV, 13. — Edd. Merlini: ad expugnandum etc.

2) Edd. Merlini: ex memet ipso etc.

3) Ephes. VI, 14.

4) Libri editi (c. c. edd. M.): „virorum accinctorum procedentium;" sed Mss. ut in nostro textu. R.

5) Edd. Merlini: addidit.

6) Deest „procedunt" in libris antea editis (c. c. edd. M.), sed reperitur in Cod. Gemetic. et uno Cod. Ebroicensi. R.

est, non solum quae voce homines audiunt, sed et ea, quae in corde perspicit Deus, ut nihil sit falsum [1]) in lingua, nihil sit in corde fucatum, secundum quod propheta dicit de talibus: „qui [2]) loquuntur pacem cum proximo suo, mala autem sunt in cordibus eorum." Absque his ergo omnibus esse debet, qui vult accinctus in conspectu Domini procedere ad expugnandam Jericho, quia transeuntes Jordanem fluvium, ad pugnas et bella transimus. Vis iterum discere, quae nos pugnae post baptismum, quae bella suscipiunt? Noli a me, sed ab ipso rursus disce Apostolo Paulo, ipse te docet dicens: „non [3]) enim nobis pugna est adversus carnem et sanguinem, sed adversus principatus, et adversus potestates, adversus hujus mundi rectores tenebrarum harum, adversus spiritualia nequitiae in coelestibus." Formae sunt et figurae, quae scripta sunt. Ita enim dicit Apostolus: „haec [4]) enim omnia in figura contingebant illis: scripta sunt autem propter nos, in quos fines saeculorum devenerunt." Si ergo propter nos scripta sunt, age quid cessas? Exeamus ad bellum, ut [5]) expugnetur a nobis civitas hujus mundi malitiae, et peccati superba moenia destruantur. Circumspicis forte, quo tibi itinere progrediendum sit, qui campus certaminis expetendus. Novum tibi fortasse videbitur, quod dicturus sum, sed tamen verum est: praeter temet ipsum extrinsecus nihil requiras. Intra te est proelium,

---

[1]) Desunt verba: „falsum in lingua, nihil sit," in ed. Ruaei.

[2]) Psalm. XXVIII, 3.

[3]) Ephes. VI, 12. — Edd. Merlini: est pugna.

[4]) I Cor. X, 11. — Cod. Gemeticensis: „scripta sunt autem ad correptionem nostram, in quos" etc. R.

[5]) Libri editi (v. c. edd. M): „ut oppugnetur a nobis civitas prima hujus mundi malitia." Cod. Sangerm. ut in nostro textu. R.

quod gesturus es: intrinsecus est mala aedificatio, quae subruenda est: hostis tuus de tuo corde procedit. Non mea vox ista, sed Christi est. Audi enim ipsum dicentem: „de[1]) corde enim procedunt cogitationes malae, homicidia, adulteria, fornicationes, furta, falsa testimonia, blasphemiae." Vides, quantus et qualis exercitus hostium tuorum adversum te de tuo corde procedit? Isti nobis prima strage fundendi sunt, isti prima acie prosternendi. Horum si subruere moenia, ipsosque ad internecionem caedere poterimus, ita ut non relinquamus ex eis, qui renuntiet, vel respiret: si jam nullus ex iis prorsus in nostris cogitationibus redivivus eruperit, tunc nobis per Jesum dabitur illa requies, ut unusquisque requiescat sub vinea sua, et sub ficu sua, cum jam non sit, qui exterreat filios Israel.

3. Verumtamen transeunt Jordanem quadraginta millia virorum armatorum accincti in conspectu Domini ad bellum, et tunc dicit Scriptura, quia „in[2]) die illa exaltavit Dominus Jesum in conspectu totius generis filiorum Israel." Fuerit quidem ista[3]) exaltatio filio Nave, ut dux populi illius apud eos, quos regebat, magnificus haberetur: noster vero Jesus Dominus meus, dux et rector populi hujus, quomodo exaltatur in conspectu omnis generis[4]) filiorum Israel, videamus. Ego arbitror, quia ipse semper apud patrem exaltatus est, et excelsus. Sed hoc opus est, ut in conspectu nostro exaltet illum Deus. Exaltatur autem in conspectu meo, cum mihi sublimitas et celsitudo divinitatis ejus aperitur. Quando ergo mihi

---

[1]) Matth. XV, 19.

[2]) Jos. IV, 14.

[3]) Deest „ista" in libris antea editis (e. c. edd. M.), sed restituitur e Mss. R.

[4]) Edd. Merlini: gentis.

excelsa ejus [1]) divinitas revelata est? Tunc profecto, cum Jordanem transirem, [2]) et variis sacramentorum munimentis futura armarer ad proelia.

4. „Et [3]) timuerunt, inquit, Jesum, sicut timuerant Mosen.“ Omnis, qui sub lege est, timet Mosen: cum vero ad Evangelium ex lege transierit, mutata observantia mutatur et timor, sicut et [4]) Apostolus dicit: „ego [5]) autem per legem legi mortuus sum, ut Deo vivam: cum Christo confixus [6]) sum cruci. Vivo autem jam non ego, vivit vero in me Christus.“

5. Post haec jubetur filius Nave facere cultros ex petra, et sedens circumcidere filios Israel secundo. Vellem [7]) ego in hoc loco percontari Judaeos, quomodo potest quis secundo circumcidi [8]) circumcisione carnali. Semel enim circumcisus quis ultra non habet, quod secundo possit auferri. A nobis vero, quibus dicitur, quia lex spiritualis est, vide, quam digne et convenienter ista solvantur. Dicimus enim, quia ille, qui in lege eruditus est, et per Mosen edoctus, abjecit idololatriae errores, simulacrorum superstitionem cultumque deposuit. Haec est circumcisio prima per legem. Si vero is veniat a lege

---

1) Deest „ejus“ in libris editis (c. c. edd. M.), sed habetur in Mss. R.

2) Mss. „transirem.“ Libri editi (c. c. edd. M.): „transierim.“ R.

3) Jos. IV, 14.

4) Deest „et“ in ed. Ruaei.

5) Galat. II, 19. 20.

6) Mss. „confixus sum cruci.“ Libri editi: „crucifixus sum.“ R. — Edd. Merlini: „confixus sum,“ omisso voc. „cruci.“

7) Sic habent Codd. Sangerm. et Gemetic. cum uno Cod. Ebroicensi. Libri editi (v. c. edd. M.): „Velim ergo“ (edd. M. ego) „in hoc loco percontari a Judaeis.“ R.

8) Cod. Gemetic. „circumcidi, qui ultra non habet“ etc. R.

et prophetis ad Evangelicam fidem, tunc accipit [1]) etiam secundam circumcisionem per petram, qui est Christus, et completur hoc, quod dixit Dominus ad Jesum: „hodie [2]) abstuli opprobrium Aegypti a filiis Israel.“ Sicut autem dixit Apostolus: „bibebant [3]) autem de spirituali sequenti eos petra: petra vero erat Christus:“ ita etiam nos in hoc loco competenter possumus dicere: circumcisi sunt autem de spirituali sequenti petra; petra vero erat Christus. Nisi enim quis fuerit per Evangelium secunda circumcisione purgatus, non potest opprobrium Aegypti, id est, illecebras corporalium deponere vitiorum.

6. Videamus tamen, quale sit hoc ipsum, quod dicitur, quia „hodie [4]) abstuli opprobrium a filiis Israel.“ Omnes homines, etiamsi ex lege veniant, etiamsi per Mosen eruditi sint, habent tamen opprobrium [5]) Aegypti in semet ipsis, opprobrium peccatorum. Quis erit similis Paulo etiam secundum legis observantiam? Audi denique ipsum dicentem: „secundum [6]) justitiam, quae in lege est, conversatus sine querela.“ Ipse tamen [7]) pronuntiat, et dicit: „fuimus [8]) enim et nos aliquando insipientes, increduli, errantes, servientes [9]) desideriis et voluptatibus variis, in malitia et [10]) invidia, odibiles, odientes invicem.“

---

[1]) Edd. Merlini: accipiet.

[2]) Jos. V, 9. [3]) I Cor. X, 4.

[4]) Jos. V, 9.

[5]) Desunt verba: „opprobrium Aegypti in semet ipsis,“ in libris antea editis (v. c. edd. M.), sed extant in omnibus Mss. R.

[6]) Philipp. III, 6.

[7]) Mss. „tamen.“ Libri editi (e. c. edd. M.): „autem.“ R.

[8]) Tit. III, 3.

[9]) Deest „servientes“ in libris antea editis (v. c. edd. M.), sed habetur in omnibus Mss. R.

[10]) Desideratur „et“ in edd. M

Non tibi videntur haec opprobria esse, et opprobria Aegypti? Sed ex quo venit Christus, et dedit nobis secundam circumcisionem per baptismum regenerationis, et purgavit animas nostras, abjecimus haec omnia, et pro iis assumsimus conscientiae bonae adstipulationem in [1]) Domino. Tunc per secundam circumcisionem ablata sunt nobis opprobria Aegypti, et purgata sunt vitia peccatorum. Nemo ergo, si integre conversus est, si ex corde poenituit, si fideliter Jordanis fluenta digressus est, si secunda per Evangelium circumcisione purgatus est, praeteritorum metuat opprobria delictorum. Audis, quia hodie abstulit [2]) a te opprobrium Aegypti. Hoc et in Evangeliis significat Dominus, [3]) cum dicit: „remissa [4]) sunt tibi peccata tua:" „sed [5]) jam noli peccare, ne quid deterius tibi accidat." Si enim post remissionem peccatorum ultra non pecces, vere ablatum est a te opprobrium Aegypti. Si vero iterum peccaveris, iterum in te vetera revolvuntur [6]) opprobria, eo magis, quo multo majoris criminis est, filium Dei conculcare, et sanguinem testamenti pollutum [7]) ducere, quam legem Mosis negligere. Multo enim majoris opprobrii est, qui post Evangelium, quam ille, qui sub lege positus fornicatur, quia iste tollens membra Christi, facit ea [8]) membra meretricis. Vides ergo, quam graviora et cumulatiora in te opprobria, si neglexeris, revolvantur.

---

[1]) Edd. Merlini: in Deum.

[2]) Cod. Gemetic. cum uno Cod. Ebroicensi: „abstuli." R.

[3]) Edd. Merlini: cum Dominus dicit.

[4]) Luc. VII, 48. [5]) Ev. Joann. V, 14.

[6]) Cod. Gemetic. cum uno Cod. Ebroicensi: „revolventur." R.

[7]) Cod. Gemetic. cum uno Cod. Ebroicensi: „polluere." R. — Cfr. Hebr. X, 29.

[8]) Deest „ea" in edd. M.

Denique jam nemo te reum stupri arguit,[1]) sed sacrilegii scelere condemnat, quia dicitur ad te: „an[2]) nescitis, quia corpora vestra templum Dei est?“ „Si[3]) quis autem templum Dei violaverit, disperdet illum Deus.“ Haec etiamsi prius ignorabas, nunc tamen ex quo in auribus tuis ista verba dicuntur, et in cor tuum hujuscemodi doctrina transfunditur, scito, te[4]) his auditis templum Dei, et membrum Christi esse jam factum. Vide, quantum profeceris ex homunculo terreno.[5]) In templum Dei progressus es sine dubio, in quo habitare debet Deus, et qui caro et sanguis eras, profecisti, ut membrum Christi sis. Sed sicut magnus est iste profectus, ita et discessus terribilis, atque irremediabilis pene[6]) lapsus. Jam tibi enim non licet templo Dei uti, nisi in sanctitate, nec membra Christi ad indignum revocare negotium. Et ideo, si quando te malae[7]) concupiscentiae pulsat illecebra, memor horum, quae tunc audis, hosti illi occurre, qui de te ipso, hoc est, de tuo corde procedit, et resiste ei in talibus verbis, et dic, quia non sum meus: emtus enim sum pretio sanguinis Christi, et membrum ipsius effectus sum. Non licet mihi tollere membrum Christi, et facere membrum meretricis. Dic ei, quia templum Dei effectus sum, non mihi licet immundum aliquid illuc inducere, nec fas est mihi violare templum Dei. Sed et illud adde, quoniam „qui[8]) fornicatur, in corpus suum peccat:“ non

---

[1]) Edd. Merlini: arguet.

[2]) I Cor. VI, 19. [3]) I Cor. III, 17.

[4]) Edd. Merlini: te iis etc.

[5]) Cod. Gemeticensis cum uno Cod. Ebroicensi: „terrae.“ R.

[6]) Deest „pene“ in Cod. Gemeticensi et uno Cod. Ebroicensi. R.

[7]) Edd. Merlini: malae alicujus concupiscentiae etc.

[8]) I Cor. VI, 18.

in[1]) istud corpus solum, quod templum Dei effectum est, sed et in[2]) illud, quod dicitur,[3]) quia omnis ecclesia corpus Christi est: et in omnem ecclesiam videtur delinquere, qui corpus suum maculaverit, quia per unum membrum macula in omne corpus diffunditur. Est et illud opprobrium Aegypti, quod, si neglexeris, etiam post Jordanis transitum, et post baptismi secundam circumcisionem, vetustae consuetudinis inustione[4]) suggeritur, observare auguria, requirere stellarum cursus, et eventus ex iis futurorum rimari, servare somnia, ceterisque hujusmodi superstitionibus implicari. Idololatriae namque mater est Aegyptus, ex qua certum est hujusmodi opprobria pullulare: quae si transito jam Jordane susceperis, et iis te rursus laqueis illigaveris, tecum sine dubio opprobria Aegypti trahis. Sed si quando te talis curiositas interpellat, et de corde tuo hujusmodi hostis erumpit, dic ei, quia Jesum ducem sequor, in cujus potestate sunt, quae futura sunt. Quid mihi scire, quae futura sunt? Quaecunque ille vult, haec futura sunt. Ideo ergo, ut in nobis vere secunda circumcisio compleatur, per quam vetera Aegypti opprobria deponamus, ab[5]) his omnibus segregati prorsus esse debemus, ut purificati corpore et corde, puras etiam manus levemus ad Deum, puro quoque ore, et purgatis labiis, ac mente sincera, prece et actibus glorificemus Deum[6]) in Christo Jesu Domino

---

[1]) Deest „in" in edd. M.

[2]) Desideratur „in" in edd. M.

[3]) Cfr. Coloss. I, 24.

[4]) Cod. Gemetic. cum uno Cod. Ebroicensi: „inustio te suggerit." R.

[5]) Edd. Merlini: ab iis omnibus etc.

[6]) Codd. Ebroicenses. „Dominum nostrum Jesum Christum." Cod. Gemeticensis: „Deum nostrum Jesum Christum." R.

nostro, cujus [1]) est potestas, et imperium [2]) in saecula saeculorum. Amen.

HOMILIA VI.

De Pascha, quod fecerunt filii Israel in Galgala, et quomodo fructus terrae ceperunt [3]) e regione palmarum. De principe virtutum militiae Domini, [4]) ubi dicitur ad Jesum: „Solve [5]) calceamentum de pedibus tuis. Locus enim, in quo stas, terra sancta est."

1. Qui non obedientes fuerunt mandatis Domini, incircumcisi dicuntur. Ex quo intelligitur, illos appellari incircumcisos, qui non obediunt mandatis Domini. Sed [6]) tamen et circumcisos, et incircumcisos, quia omnem animam diligit Deus, non penitus derelinquit. Misit enim Jesum, qui omnes simul dignos circumcideret et indignos, et non filium Nave Jesum: non enim vera et perfecta circumcisione ille populum circumcidit, sed Jesum [7]) Christum Dominum et Salvatorem nostrum. Hic enim est, qui vere a nobis pollutionem [8]) abstulit carnis, et

[1]) Cod. Sangerm. „cujus est." Libri antea editi (v. c. edd. M.): „cui est."

[2]) Unus Cod. Ebroicensis: „imperium cum sancto Spiritu." R.

[3]) Ed. Ruaei: coeperunt.

[4]) Post vocem „Domini" in Cod. Gemetic. et uno Cod. Ebroicensi additur: „et Jericho." Reliqua desunt. R.

[5]) Jos. V, 15.

[6]) Cod. Gemetic. cum uno Cod. Ebroicensi: „Sed et incircumcisos, quia" etc. R.

[7]) Cod. Gemetic. cum uno Cod. Ebroicensi: „Jesum Nazarenum Dominum." R.

[8]) Cod. Gemetic. cum uno Cod. Ebroicensi: „pollutionem carnis abscidit." R.

abscidit, et a corde atque anima nostra peccatorum inquinamenta purgavit. Denique audi, quid dicit Scriptura de [1]) iis, qui per Nave filium praefigurabantur. „Circumcisi autem, [2]) inquit, filii Israel requieverunt in eodem loco, sedentes in castris, usque dum sanarentur, et tunc dixit Dominus ad Jesum: hodierno die abstuli opprobrium Aegypti a vobis." Non enim sufficit nobis circumcidi, sed et post circumcisionem sanari, id est, usque quo etiam cicatricem ipsam circumcisionis vulnus obducat. Quando ergo cicatrix in vulnere nostrae circumcisionis obducitur? Ego ita arbitror, quod circumcidi per Jesum nostrum, hoc est vitiis carere, malas consuetudines, et pessima instituta deponere, foedos et inconditos mores, et quicquid ab honestatis et pietatis regula abhorret, abscindere. Sed hoc cum in initiis facimus, ipsa novitatis quodammodo difficultate constringimur, et quasi cum labore quodam et dolore animi veteris consuetudinis culpas novella institutione mutamus. Et ideo est, ut dixi, quaedam difficultas in [3]) initiis, ut [4]) vix aegreque amputare possimus prima, et secunda suscipere. Hoc ergo mihi videtur tempus esse, quo velut in dolore circumcisionis nostrae dicimur residere, usque quo obducta cicatrice sanemur. Obducimus [5]) autem cicatricem, cum jam nova instituta absque difficultate complemus, et in usum nobis vertitur, quod prius quasi insolitum ac [6]) difficile videbatur. Et tunc vere jam sanati dicimur, cum vitiis carentes virtutes novo usu vertimus in naturam. Et ita demum merito ad nos dicit sermo divinus ea, quae sequuntur:

---

[1]) Edd. Merlini: in iis. [2]) Jos. V, 8. 9.

[3]) Cod. Gemetic. cum uno Cod. Ebroicensi: „in initiis exuere atque amputare nos posse prima." R.

[4]) Edd. Merlini: ut vix aegre amputare etc.

[5]) Edd. Merlini: Obducimur autem cicatrice, cum etc.

[6]) Deest „ac" in edd. M.

„hodierna [1]) die abstuli opprobrium Aegypti a vobis:“ quia, posteaquam ablatum est opprobrium Aegypti, tunc dicitur: „et [2]) fecerunt filii Israel pascha quartadecima die mensis primi.“ Non enim ante circumcisionem pascha facere poterant, sed neque statim post circumcisionem carnes agni comedere, antequam sanarentur. Sed posteaquam sanati sunt, dicitur, quia fecerunt pascha filii Israel quartadecima die mensis. Vides ergo, quia nemo immundus facit pascha, nemo incircumcisus, sed quicunque mundus fuerit et circumcisus, sicut et Apostolus interpretatur dicens: „etenim [3]) pascha nostrum immolatus est Christus. Itaque diem festum celebremus, non in fermento veteri, neque in fermento malitiae et nequitiae, [4]) sed in azymis sinceritatis et veritatis.“ Sed et tunc quidem, quando exiit populus de terra Aegypti, portavit sparsum in vestimentis suis. Cum autem defecisset sparsum, et panes non haberent, pluit illis Deus manna. Cum autem venerunt ad terram sanctam, et fructus perceperunt provinciae palmarum, defecit iis manna, et tunc edere coeperunt de fructibus terrae. Itaque tria [5]) genera ciborum generaliter describuntur. Unum quidem, quo vescimur exeuntes de terra Aegypti, sed hoc ad parvum tempus sufficit. Post hoc autem manna succedit. Tertium vero jam de terra sancta capimus fructum. In quibus differentiis, ut meae parvitatis intellectus assequitur,

---

[1]) Jos. V, 9.

[2]) Jos. V, 10. — Deest „primi“ in Codd. Sangerm et Gemeticensi. R.

[3]) I Cor. V, 7. 8.

[4]) Mss. „nequitiae.“ Libri editi (v. c. edd. M.): „malignitatis.“ R.

[5]) Cod. Gemetic. „tria genera.“ Libri editi (v. c. edd. M.): „tres species.“ R.

illud arbitror indicari, quod primus cibus est, quem de Aegypto exeuntes nobiscum portavimus, parva haec eruditio saecularis,[1]) aut etiam si quis forte attigit liberalium literarum cognitionem,[2]) quae exiguum aliquid juvare nos potest. In eremo vero positi, id est, in hoc, in quo nunc sumus, vitae statu, manna vescimur per hoc, quod divinae legis instructionibus erudimur. Qui vero meruerit terram repromissionis intrare, id est, ea, quae a Salvatore repromissa sunt, consequi, ille edit fructus e regione palmarum. Vere enim fructum palmae inveniet, qui devicto hoste ad promissa pervenerit. Certum namque est, quod quantacunque illa sunt, quae nunc in lege Dei, vel divinis literis intelligere possumus, aut sentire, multo subliniora et excelsiora erunt illa, quae cessante aenigmate facie ad faciem sancti quique videre merebuntur, quia „quae[3]) oculus non vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis adscendit,[4]) haec praeparavit Deus iis, qui diligunt eum.“ Quod si secundum literam solam intelligenda sit lex, inveniuntur[5]) sine dubio filii Israel, cum melioribus uterentur, — manna quippe de coelo capiebant —, ex repromissione deteriora accepisse, quibus, prius Aegyptiacis deficientibus cibis, melior utique successerat cibus manna de coelo. Et quomodo nunc putabitur meliore cibo cessante successisse deterior, nisi quia major, et verior ratio in spirituali intelligentia, quam in textu literae deprehenditur? Sed interim posteaquam intro-

---

[1]) Unus Cod. Ebroicensis: „scholaris.“ R.

[2]) Cod. Gemetic. et duo Codd. Ebroicenses: „scientiam.“ R.

[3]) I Cor. II, 9. coll. Jesai. LXIV, 4.

[4]) Cod. Gemeticensis: „adscendunt, haec — Deus diligentibus se.“ R.

[5]) Cod. Gemeticensis: „invenientur.“ R.

duxit Jesus populum in terram sanctam, tunc expugnatis [1]) omnibus celebrat [2]) pascha.

2. „Et [3]) factum est, inquit, cum esset Jesus in Jericho, respiciens oculis vidit hominem stantem contra se, et gladius evaginatus erat in manu ejus. Et accedens Jesus dixit ei: noster es, an adversariorum? At ille dixit: ego sum princeps militiae virtutis Domini: nunc [4]) adveni." Respiciens [5]) ergo oculis videt principem militiae virtutis Domini, tanquam qui prius non respexerit, sed tunc, cum principem militiae Domini visurus esset. Quem tamen cum vidisset Jesus, non eum velut communem hominem vidit, sed intellexit virtutem esse quandam. Nondum enim [6]) certus est, ex divinis virtutibus, an ex contrariis una sit, quae videtur, et ideo interrogat, et perquirit dicens: „noster [7]) es, an adversariorum?" At ille ait: „ego [8]) sum princeps militiae virtutis Domini; nunc adveni." Et cum hoc audisset, [9]) adoravit Jesus, et dixit: „Domine, [10]) quid praecipis servo tuo?" Quid est, quod nos per hoc edocet Jesus? Illud sine dubio, quod dicit Apostolus „nolite [11]) omni spiritui credere, sed probate spiritus, si ex

---

[1]) Codd. Sangerm. Gemetic. et unus Cod. Ebroicensis: „expugnatis." Libri editi (e. c. edd. M.): „expurgatis." R.

[2]) Cod. Sangerm. „celebrant pascha." R.

[3]) Jos. V, 13. 14. — Deest „inquit" in ed. Ruaei.

[4]) Desunt verba: „nunc adveni," in libris antea editis (v. c. edd. M.), sed habentur in omnibus Mss. R.

[5]) Deest „Respiciens" in Cod. Gemeticensi. R.

[6]) Cod. Sangerm. „enim." Libri editi (e. c. edd. M.): „tamen." R.

[7]) Jos. V, 13.

[8]) Jos. V, 14. — Exstant hoc loco, cfr. pag. huj. not. 4., verba: „nunc adveni," in edd. M.

[9]) Cod. Sangerm. „dixisset." R.

[10]) Jos. V, 14.

[11]) I Joann. IV, 1.

Deo sunt." Cognovit ergo Jesus non solum, quod ex Deo est, sed quia Deus est. Non enim adorasset, nisi agnovisset Deum. Quis enim alius est princeps militiae virtutum Domini, nisi Dominus noster Jesus Christus? Omnis namque coeli militia, sive angeli, sive archangeli, sive virtutes, sive dominationes, sive principatus, sive potestates, omnia haec, quae per ipsum facta sunt, sub ipso principe militant, qui est principum princeps, et qui largitur principibus principatum. Ipse est enim, qui dicit in Evangelio: „esto [1]) potestatem habens supra decem civitates." Et alibi: [2]) „esto [3]) tu potestatem habens supra quinque civitates." Hic est, qui accepto regno regressus est.

3. Sed interim videamus, quae praesens lectio suggerit. In Jericho est Jesus, adhuc hostes obtinent civitatem, nondum victi sunt, et jam tamen dicitur ad Jesum: „solve [4]) calceamentum de pedibus tuis; locus enim, in quo stas, terra sancta est." Et quomodo Jericho terra sancta est, quae ab hostibus retinetur? Sed ne forte hoc sit, quod indicatur, quia quocunque venerit princeps militiae virtutis Domini, sanctificat locum, quia nec ipsa Jericho locus erat sanctus: sed quia princeps militiae Domini venit illuc, locus dicitur sanctus. Ego etiam amplius aliquid audeo, et dico, quia etiam Moses ubi stabat, per se ipsum non erat locus sanctus, sed quia Dominus stabat cum Mose, praesentia Domini sanctificaverat locum, et ideo dicitur ad eum: „solve [5]) corrigiam calceamenti tui: locus enim, in quo stas, terra sancta est." Unde et nos si vita et meritis accedamus ad Deum, et digni efficiamur, ut adsistat nobis Deus, dicitur etiam ad nos, ut

---

[1]) Luc. XIX, 17.
[2]) Edd. Merlini perperam: alii.
[3]) Luc. XIX, 19. [4]) Jos. V, 15.
[5]) Exod. III, 5.

solvamus a pedibus animae nostrae, si quid in iis vinculi mortalis annexum est. Isti [1]) enim sunt pedes, quos lavat Jesus: quos nisi laverit, non habebimus partem cum eo. Quod si ergo ab anima nostra et sensibus omne vinculum curae mortalis [2]) absolvimus, continuo libenter etiam nobis aderit, et adsistet Deus.

4. Quae autem sunt in consequentibus videamus. Circumdatur Jericho, expugnari eam necesse est. Quomodo ergo expugnatur Jericho? Gladius non educitur adversus eam, aries non dirigitur, nec tela vibrantur, tubae solummodo sacerdotales adhibentur, et his [3]) Jericho muri subruuntur. In figura enim mundi poni Jericho, in Scripturis frequenter invenimus. Nam et in Evangelio, quod dicitur [4]) homo de Jerusalem in Jericho descendisse, et in latrones incurrisse, forma sine dubio erat illius Adami, qui de paradiso in hujus mundi exilium trusus est. Sed et caeci, [5]) qui erant in Jericho, ad quos venit Jesus, ut faceret eos videre, formam gerebant eorum, qui in hoc mundo caecitate ignorantiae premebantur, ad quos venit filius Dei. Haec ergo Jericho, id est, mundus hic casurus est. Consummatio etenim saeculi jam dudum sanctis voluminibus pervulgata est. Quomodo ergo ei consummatio dabitur? Quibus organis? Vocibus, inquit, tubarum. Quarum tubarum? [6]) Paulus tibi secreti hujus prodat arcanum. Audi ipse, quid dicat: [7]) „canet, [8]) inquit, tuba, et mortui, qui in Christo sunt, resurgent incorrupti;" et.

---

[1]) Edd. Merlini: Isti sunt enim etc. — Cfr. ev. Joann. XIII, 5. seqq.

[2]) Cod. Sangerm. „mortalitatis." R.

[3]) Edd. Merlini: iis. [4]) Cfr. Luc. X, 30. seqq.

[5]) Cfr. Matth. XX, 30. seqq.

[6]) Edd. Merlini male: turbarum? Paulus etc.

[7]) Edd. Merlini: dicit.

[8]) Cfr. I Cor. XV, 52. coll. I Thess. IV, 16.

„ipse [1]) Dominus in jussu, in voce archangeli, et in tuba Dei descendet de coelo." Tunc ergo Jesus [2]) Dominus noster cum tubis vincet Jericho, et prosternet eam, ita ut ex ea meretrix sola salvetur, et omnis domus ejus. Veniet, inquit, Dominus noster Jesus, et in tubarum voce veniet. Sed jam nunc oremus, ut veniat et destruat mundum, qui in maligno positus [3]) est, et omnia, quae in mundo sunt, quia „omne, [4]) quod in mundo est, concupiscentia carnis est, et concupiscentia oculorum." Ista destruat, ista jam jamque dissolvat, salvet autem hanc solam, quae exploratores ejus suscepit, quae Apostolos ejus in fide et obedientia receptos, in superioribus collocavit, et adjungat et societ meretricem hanc cum domo Israel. Sed jam non repetamus, nec reputemus ei veterem culpam. Aliquando meretrix fuit, nunc autem uni viro casto [5]) virgo casta copulata est Christo. Audi Apostolum dicentem de ea: „statui [6]) autem hoc ipsum, uni viro virginem castam vos exhibere, Christo." Ex ipsa erat et ille ipse, qui dicebat: „fuimus [7]) enim et nos aliquando insipientes, increduli, errantes, servientes desideriis et voluptatibus variis." Vis adhuc copiosius discere, quomodo meretrix jam non sit meretrix? Audi adhuc Paulum dicentem: „et [8]) haec quidem fuistis; sed abluti estis, sed sanctificati estis in nomine Domini nostri Jesu Christi, et in Spiritu Dei nostri." Ut enim posset evadere, ne

---

[1]) I Thess. IV, 16.

[2]) Edd. Merlini: Dominus Jesus noster.

[3]) Cfr. I Joann. V, 19. [4]) I Joann. II, 16.

[5]) Edd. M. perperam: casta.

[6]) II Cor. XI, 2. — Edd. Merlini: hoc ipsum uni viro: virginem castam exhibere Christo. Ex ipsa etc.

[7]) Tit. III, 3.

[8]) I Cor. VI, 11. — Desunt verba: „sed sanctificati estis," in Codd. Sangerm. Gemetic. et uno Cod. Ebroicensi. R.

cum Jericho interiret, validissimum ab exploratoribus signum salutis accepit, spartum coccineum. Per Christi etenim sanguinem ecclesia haec universa salvatur, in ipso Jesu Christo Domino nostro, cui est gloria et imperium [1]) in saecula saeculorum. Amen!

HOMILIA VII.

De Jericho, quomodo capta est: et [2]) uti praecipit Jesus filiis Israel, ut de anathemate non sumerent: et Raab quomodo salvata est: et de eo, qui furatus est ex anathemate linguam [3]) auream, et dextralia pura.

1. Jericho tubis subruitur sacerdotum. Statim enim, ut tubarum clangor increpuit, murorum dejectus est ambitus. Dixeramus etiam [4]) et prius, quod Jericho formam saeculi praesentis obtineat, cujus robur et munimenta sacerdotalibus tubis videmus esse destructa. Firmitas namque et munimenta, quibus velut muris mundus iste [5]) nitebatur, idolorum cultus erat, divinationum fallacia arte daemonum ministrata, augurum atque aruspicum, magorumque commenta, quibus omnibus velut muris validissimis ambiebatur hic mundus. Insuper etiam diversis philosophorum dogmatibus, et eminentissimis assertioni-

---

[1]) Post „imperium" unus Cod. Ebroicensis addit: „cum spiritu sancto." R.

[2]) Desiderantur verba: „et uti — Israel, ut de — non sumerent," in Mss. Sangerm. Gemetic. et uno Cod. Ebroicensi. R. — In edd. M. haec leguntur: „et ubi — Israel, de — non sumerent."

[3]) Cod. Sangerm. „regulam auream." R.

[4]) Edd. Merlini: jam et prius etc.

[5]) Unus Cod. Ebroicensis: „iste utebatur." Cod. Gemeticensis „instituebatur." R

bus[1]) ac disputationibus, velut[2]) proceris quibusdam e robustis turribus firmabatur. Veniens vero Dominus noster Jesus Christus, cujus ille prior filius Nave designabat adventum, mittit sacerdotes Apostolos suos portantes tubas ductiles, praedicationis magnificam coelestemque doctrinam. Sacerdotali tuba primus in Evangelio suo Matthaeus increpuit. Marcus quoque, Lucas, et Joannes suis singuli[3]) tubis sacerdotalibus cecinerunt. Petrus etiam duabus[4]) epistolarum suarum personat tubis. Jacobus quoque et Judas. Addit nihilominus adhuc et Joannes, tuba canere per epistolas suas et Apocalypsin, et Lucas Apostolorum gesta describens. Novissime autem ille veniens, qui dixit: „puto[5]) autem, nos Deus novissimos Apostolos ostendit:" et in quatuordecim epistolarum suarum fulminans tubis, muros Jericho, et omnes idololatriae machinas, et philosophorum dogmata usque ad fundamenta dejecit.

2. Movet me sane etiam illud, quod historia refert, quia non solum sacerdotes tubis cecinerunt, ut caderent muri Jericho, sed et audita voce tubae dicitur universus populus ululasse ululatu magno, vel, sicut in aliis exemplaribus habetur, jubilasse jubilo magno. Et quamvis iste sermo improprie translatus esse videatur, ἀλαλαγμός enim in Graeco scriptum est, quod neque jubilum, neque ululatum proprie significat, sed illam magis ostendit vocem, qua belli tempore exercitus clamorem consonum tollens, unanimiter sese cohortari ad proelium solet: tamen hic sermo in Scripturis jubilatio magis, quam ulu-

---

[1]) Cod. Gemetic. cum uno Cod. Ebroicensi: „assertionibus disputationum." R.

[2]) Cod. Gemetic. „velut proceribus." R.

[3]) Ed. Ruaei sola: singulis.

[4]) Cod. Gemetic. „ex tribus." R.

[5]) I Cor. IV, 9.

latio consuevit inscribi, ut ibi: „jubilate [1]) Domino omnis terra:" et iterum: „beatus [2]) populus, qui scit jubilationem." Quod etiam me permovet dictum, quid istud tantum [3]) sit operis, quod beatum populum faciat. Non dixit, quia beatus populus, qui [4]) operatur justitiam, vel beatus populus, qui scit mysteria, vel qui scit coeli ac terrae et siderum rationem: sed „beatus, [5]) inquit, populus, qui scit jubilationem." In aliis timor Dei beatum facit, sed unum tantummodo hominem facit beatum. Sic enim dicit: „beatus [6]) vir, qui timet Dominum." Alibi etiam plures fiunt beati, sicut [7]) pauperes spiritu, vel mansueti, vel pacifici, vel mundi corde. Hic autem beatitudo profusa est, et tanta hic, nescio quae, causa beatitudinis indicatur, ut universum pariter populum faciat beatum, qui tamen scierit jubilationem. Unde mihi videtur jubilatio ista [8]) indicare quendam concordiae et unanimitatis affectum. Qui si incidat in duos, vel tres Christi discipulos, omnia, quaecunque petierint in nomine Salvatoris, praestat iis pater coelestis. Si vero tanta fuerit beatitudo, ut universus populus concors et unanimis maneat, ut eadem dicant omnes in eodem sensu atque in eadem sententia permanentes, isto [9]) tali populo vocem unanimiter elevante, fiet illud, quod scriptum est in Actibus Apostolorum, quia terrae motus factus est magnus, ubi tunc unanimes orabant [10]) Apostoli cum mulieribus,

---

[1]) Psalm. C, 1. [2]) Psalm. LXXXIX, 15.

[3]) Cod. Gemetic. „tanti sit operis." R.

[4]) Desunt verba: „qui operatur justitiam, vel beatus populus," in ed. Ruaei.

[5]) Psalm. LXXXIX, 15. [6]) Psalm. CXII, 1.

[7]) Cfr. Matth. V, 3. 5. 9. 8.

[8]) Deest „ista" in edd. M.

[9]) Cod. Gemetic. „isti tali — elevanti fiet" etc. R.

[10]) Cfr. Act. I, 13. 14.

et Maria matre Jesu: et terrae motu facto destruentur, et cadent omnia, quae terrena sunt, ac mundus ipse subvertetur. Audi denique Dominum et Salvatorem nostrum ad hoc ipsum suos milites cohortantem, quomodo dicit: „confidite,[1]) ego vici mundum." Illo ergo duce jam nobis victus est mundus, et muri ejus collapsi sunt, quibus homines saeculi nitebantur. Sed et unusquisque nostrum debet in semet ipso ista complere. Habes in te Jesum ducem per fidem, fac tibi tubas ductiles, si[2]) sacerdos es; immo, quia sacerdos es: — gens enim regalis effectus es, et sacerdotium sanctum: de te enim scriptum est: — fac tibi tubas ductiles ex scripturis sanctis: inde duc sensus, inde sermones; propterea enim tubae ductiles appellantur. In ipsis cane, id est, in psalmis et hymnis, in canticis spiritualibus cane, in propheticis sacramentis, in mysteriis legis, in apostolicis dogmatibus cane. Et si in talibus cecineris tubis, et septies arcam testamenti circumtuleris, id est, si legis mystica praecepta ab evangelicis non separes tubis: si[3]) etiam jubilationis concentum[4]) de temet ipso exigas, id est, cogitationum et sensuum tuorum populus, qui intra te est, concordem semper et consonam proferat vocem, et non aliquando verum dicas, aliquando personae potentis adulatus mendacio maculeris, si non te aliquando blandum remissio faciat, aliquando iracundia truculentum, si non arrogans erga modicos, et apud superbos humilis inveniaris, denique si non pugna intra te geritur, dum concupiscit caro adversus spiritum, et spiritus adversus carnem: si haec

---

[1]) Ev. Joann. XVI, 33.

[2]) Desiderantur verba: „si sacerdos es; imo, —: de te —: — fac tibi tubas ductiles," in libris antea editis (e. c. edd. M.), sed reperiuntur in omnibus Mss. R.

[3]) Cod. Gemetic. et unus Cod. Ebroicensis: „sed etiam jubilationis de temet ipso exigas concentum." R.

[4]) Libri editi (v. c. edd. M.): „consensum." R.

intra te jam consonant et concordant, vocem jubilationis emitte, quoniam tibi destructus et dejectus est mundus. Talis, opinor, erat ille, qui confidenter dicebat: „mihi [1]) autem absit gloriari, nisi in cruce Domini nostri [2]) Jesu Christi: per quem mihi mundus crucifixus est, et ego mundo."

3. Adhuc me tamen movet aliquid in loco: parum mihi sensisse videor de jubilatione, humilia dixisse de magnis. In adventu Jesu muri Jericho subversi sunt, in adventu mei Domini Jesu mundus vincitur. Quomodo tamen vincitur mundus, scire velim manifestius, et lucidius intelligere, quae dicuntur. Volo [3]) ergo ego ipse, qui doceo vos, vobiscum pariter discere. Paulum nobis communiter adhibeamus magistrum. Ipse est enim symmystes [4]) Christi, qui nobis possit indicare, quomodo Christus vicerit mundum. Audi ergo ipsum dicentem: „quod [5]) erat contrarium nobis, tulit illud de medio, affigens illud cruci suae: et exuens principatus et potestates, transduxit libere, triumphans eos in ligno crucis." Ex his [6]) ergo verbis illud intelligo, quod videntes pugnam Jesu coelestes virtutes, principatus et potestates contrarias exutas potestatibus suis, alligatum fortem, et vasa ejus diripi, increpuerunt tubis suis coelestibus, quia, alligato principe hujus mundi, victus est mundus, et [7]) vocem

---

[1]) Galat. VI, 14.

[2]) Cod. Sangerm. „nostri." Libri editi (c. c. edd. M.): „mei." R.

[3]) Edd. Merlini: Volo ego ipse, qui doceo: vobiscum etc.

[4]) Cod. Sangerm. cum uno Cod. Ebroicensi: „symmystes." R. Cod. Gemetic. „subminister." Libri editi (v. c. edd. M.): „minister." R.

[5]) Coloss. II, 14. 15. [6]) Edd. Merlini: iis.

[7]) Cod. Gemetic. „ex voce jubilationis," et post „exercitus" omittit „dedit." R.

jubilationis in triumpho Christi coelestis exercitus dedit. Vere ergo beatus est populus gentium, qui novit talem hanc jubilationem coelestis exercitus, et qui mysteria agnoscit et credit.

4. Sed videamus, quid est, quod in sequentibus indicatur. Dicit enim Jesus: „custodite[1]) vos ab anathemate, ne forte concupiscatis et tollatis ab anathemate, et faciatis castra filiorum Israel anathema, et conteratis nos, et omnem synagogam Domini." Tale est, quod indicatur in his[2]) verbis: videte, ne quid in vobis saeculare habeatis, ne saeculares mores, ne vitia, ne tergiversationem de saeculo vobiscum ad ecclesiam deferatis. Sed anathema sit vobis omnis conversatio saecularis. Nolite divinis mundana miscere, nolite negotia saeculi ecclesiae secretis inserere. Hoc est, quod et Joannes epistolae suae personat tuba, dicens: „nolite[3]) diligere mundum, neque ea, quae in mundo sunt." Et Paulus similiter: „nolite,[4]) inquit, conformari huic mundo." Qui enim haec faciunt, accipiunt de anathemate. Sed et illi, qui verbi causa, cum Christiani sint, solemnitates gentium[5]) celebrant, anathema[6]) in ecclesias introducunt. Qui de astrorum cursibus vitam hominum et gesta perquirunt, qui volatus avium, et cetera hujusmodi, quae in saeculo prius observabantur, inquirunt, de Jericho anathema inferunt in ecclesiam, et polluunt castra Domini, et vinci faciunt populum Dei. Sed et multa alia peccata sunt, per quae anathema de Jericho introducitur in[7]) ecclesiam;

[1]) Jos. VI, 18. [2]) Edd. Merlini: iis.

[3]) I Joann. II, 15. [4]) Rom. XII, 2.

[5]) Cod. Sangerm. „gentium." Libri editi (v. c. edd. M.): „gentilium." R.

[6]) Mss. „anathema." Libri editi (v. c. edd. M.): „anathemata." R.

[7]) Desunt verba: „in ecclesiam; per quae populus Dei vincitur," in libris antea editis (v. c. edd. M.), sed exstant in omnibus Mss. R.

siam; per quae populus Dei vincitur et prosternitur ab inimicis. Aut non et Apostolus haec eadem praecipit, quum dicit: „modicum [1]) fermentum totam massam corrumpit?“

5. Sed videamus jam nunc, quae sequuntur. Subversa Jericho, Raab meretrix salvatur sola. Sic enim scriptum est de ea: „et [2]) Raab meretricem et omnem domum patris ejus vivificavit Jesus: et adjecta est ad Israel usque in hodiernum diem.“ Vellem requirere a Judaeis, et ab iis, qui Christiani quidem dicuntur, sed in Scripturis adhuc sensum Judaicum servant, quomodo exponant, Raab meretricem adjectam esse domui Israel usque in hodiernum diem. Quomodo Raab usque in hodiernum diem adjecta esse dicitur? Hoc enim scripturae sanctae moris est dicere de iis, quae usque ad finem vel vitae, vel saeculi permanent. Verbi causa, ut ait: „hic [3]) pater est Moabitarum usque in hodiernum diem:“ quod significat usque in finem saeculi. Et iterum dicitur in Evangelio, [4]) quia diffamatus est sermo hic apud Judaeos usque in hodiernum diem, id est, usque quo saeculum stat. Raab vero meretrix [5]) quomodo adjecta dicitur domui Israel usque in hodiernum diem? Numquid matri successio posteritatis adscribitur, ut videatur in sobolis reparatione servari? An illud magis intelligendum est, quod vero Israeli adjuncta ac sociata est usque in hodiernum diem? Et si vis manifestius videre, quomodo Raab adjungitur Israeli, intuere, quomodo ramus oleastri inseritur [6]) in radicem bonae olivae, et intelliges, quomodo ii, qui inserti sunt fidei Abrahami et Isaac et Jacob, recte appositi dicuntur et adjecti ad Israel

---

[1]) I Cor. V, 6. [2]) Jos. VI, 25.
[3]) Genes. XIX, 37. [4]) Cfr. Matth. XXVII, 8.
[5]) Codd. Sangerm. et Gemeticensis: „mulier.“ R.
[6]) Cfr. Rom. XI, 17.

usque in hodiernum diem: quia in illorum radicem [1]) nos rami oleastri ex gentibus adsumti, qui aliquando meretricabamur, lignum et lapidem pro Deo vero [2]) colentes, appositi sumus usque in hodiernum diem: et facti sumus propter fidem Christi nos sursum, ille autem populus, qui permansit incredulus, [3]) deorsum, secundum Deuteronomii prophetiam. Si quis ergo habet in se Christum, qui est omnium caput, hic efficitur in caput. Illi enim negaverunt Christum Jesum, et effecti sunt in caudam, [4]) et qui erant primi, facti sunt novissimi.

6. Sed et illud non otiose transcurrendum est, quod uno peccante ira super omnem populum venit. Hoc [5]) quando accidit? Quando sacerdotes, qui populo praesunt, erga delinquentes benigni volunt videri, et verentes peccantium linguas, ne forte male de iis loquantur, sacerdotalis severitatis immemores, nolunt implere, quod scriptum est: „peccantem [6]) coram omnibus argue, ut ceteri metum [7]) habeant:" et iterum: „auferte [8]) malum ex vobis ipsis." Nec zelo Dei succensi [9]) imitantur Apostolum

---

[1]) Cod. Sangerman. „radicem." Libri editi (v. c. edd. M.): „radices." R.

[2]) Deest „vero" in libris editis (e. c. edd. M.), exstat vero in omnibus Mss. R.

[3]) Codd. Gemetic. et Sangerman. „incredulus." Libri editi (v. c. edd. M.): „in incredulitate." R.

[4]) Edd. Merlini: cauda.

[5]) Cod. Gemetic. „Hoc quando accidit?" Cod. Sangermanensis: „Hoc quomodo accidit?" Libri editi (e. c. edd. M.): „Hoc modo accidit." R.

[6]) 1 Tim. V, 20.

[7]) Mss. „metum." Libri editi (e. c. edd. M.): „timorem." R.

[8]) 1 Cor. V, 13.

[9]) Cod. Gemetic. „succensi." Libri editi (v. c. edd. M.): „succincti." R.

dicentem: „tradidi [1]) hujusmodi hominem Satanae in interitum carnis, ut spiritus salvus fiat." Neque illud evangelicum implere student, ut, si viderint peccantem, primo secrete conveniant, post etiam duobus vel tribus arbitris. Quod si contemserit, et [2]) post ecclesiae correptionem non fuerit emendatus, de ecclesia expulsum [3]) velut Gentilem habeant ac publicanum. Et [4]) dum uni parcunt, universae ecclesiae moliuntur interitum. Quae ista bonitas? Quae ista misericordia est, uni parcere, et omnes in discrimen adducere? Polluitur enim ex uno peccatore populus. Sicut ex una ove morbida grex universus inficitur, sic [5]) etiam uno vel fornicante, vel aliud quodcunque sceleris committente, plebs universa polluitur. Et ideo observemus nos invicem, et uniuscujusque conversatio nota sit, maxime sacerdotibus et ministris. Nec putent se recte dicere: quid hoc ad me spectat, si alius male agit? Hoc est dicere caput ad pedes: quid ad me pertinet, si dolent? Si male habent pedes mei, non mea interest, dummodo caput in sanitate perduret. Aut si dicat oculus manui: non indigeo opera tua, quid ad me pertinet, si doles? si vulnerata es? Numquid ego oculus conturbabor ex aegritudine manus? Tale ergo est, quod agunt ii, qui ecclesiis praesunt, non cogitantes, quia unum corpus sumus omnes, qui credimus, unum Deum habentes, qui nos in unitate

---

[1]) Cfr. I Cor. V, 5.

[2]) Omnes Mss. „et post ecclesiae correptionem." Libri editi (v. c. edd. M.): „et post haec ecclesiae correptione." R.

[3]) Edd. M. „pulsum." R.

[4]) Cod. Gemeticensis: „Et dum non purgant universa, ecclesiae moliuntur interitum." R.

[5]) Cod. Gemeticensis: „sic etiam per unum vel fornicantem, vel aliud quodcunque sceleris committentem." R

constringit et continet, Christum,[1]) cujus corporis tu, qui ecclesiae praesides, oculus es, propterea utique, ut omnia circumspicias, omnia circumlustres, etiam ventura praevideas. Pastor es, vides oviculas Domini ignaras periculi ferri ad praecipitia, et per[2]) praerupta pendere, non occurris? non revocas? non saltem voce cohibes,[3]) et correptionis clamore deterres? Sic[4]) immemor es dominici sacramenti, ut, quum ille derelictis nonaginta novem in coelestibus, propter unam oviculam, quae erraverat, ad[5]) terram descenderit, et inventam[6]) vectaverit humeris suis ad coelum, nos in nullo prorsus in curandis oviculis magistri pastoris sequamur exemplum? Haec non ideo dicimus, ut pro levi culpa aliquis abscindatur:[7]) sed si forte commonitus quis et correptus pro delicto semel et iterum ac tertio, nihil emendationis ostenderit, utamur medici disciplina. Si oleo perunximus, si emplastris mitigavimus, si malagmate mollivimus, nec tamen cedit medicamentis tumoris duritia, solum superest remedium desecandi. Sic enim Dominus dicit: „si[8]) dextera manus tua scandalizaverit te, abscide eam, et projice abs te.“ Num quidnam manus corporis nostri aliquando scan-

---

[1]) Mss. „Christum.“ Libri editi (v. c. edd. M.): „Christus.“ R.

[2]) Cod. Gemetic. „ad praerupta pendere.“ Unus Cod. Ebroicensis: „ad praerupta tendere.“ R.

[3]) Cod. Gemetic.: „prohibes.“ R.

[4]) Omnes Mss. „Sic immemor es“ etc. Libri editi (v. c. edd. M.): „Sic memor es“ etc. — Cfr. Luc. XV, 4. sqq.

[5]) Cod. Sangerman. „ad terram.“ Libri editi (v. c. edd. M.): „ad terras.“ R.

[6]) Cod. Gemetic. „inventam revocaverit humeris suis.“ R.

[7]) Cod. Sangerman. cum uno Cod. Ebroicensi: „excidatur.“ R.

[8]) Matth. V, 30. — Deest „tua“ in edd. M.

dalizat nos,[1]) ut de hac manu corporis Evangelium dicat: abscide eam, et projice abs te?" Sed hoc est, quod dicit, ut ego, qui videor tibi manus esse dextera, et presbyter nominor, et verbum Dei videor praedicare, si aliquid contra ecclesiasticam disciplinam, et Evangelii regulam gessero, ita ut scandalum tibi[2]) et ecclesiae faciam, in uno consensu ecclesia universa conspirans excidat me dexteram suam, et projiciat a se. Expedit enim tibi[3]) et ecclesiae absque me manu tua, quae male agendo scandalum feci, introire in regnum coelorum, quam mecum ire in gehennam. Haec idcirco diximus, quia videmus, in scripturis sanctis referri, quod propter unum peccantem anathema facti sunt filii Israel, ita ut vincerentur ab hostibus.

7. Sed videamus, et ipsum peccatum ejus quale sit: furatus[4]) est, inquit, linguam auream, et posuit eam in tabernaculo suo. Non puto, in[5]) illo furto parvi auri tantam vim fuisse peccati, ut[6]) tam numerosam Domini ecclesiam macularet. Sed videamus, ne forte interioris intelligentiae sit tanta et tam gravis acerbitas ista peccati. Multus decor est in verbis, et multa in philosophorum vel rhetorum sermonibus pulchritudo, qui omnes de civitate sunt Jericho, id est, hujus mundi homines. Si ergo invenias apud philosophos perversa dogmata lucu-

---

1) Libri antea editi (v. c. edd. M.): „nos? an de hac manu corporis — dicit: abscinde eam, et projice abs te? Hoc est" etc. Sed omnes Mss. ut in nostro textu. R. — Cfr. Matth. V, 30.

2) Omnes Mss. „tibi et ecclesiae." Libri editi (v. c. edd. M.): „tibi ecclesiae." R.

3) Omnes Mss. „tibi et ecclesiae." Libri editi (v. c. edd. M.): „tibi ecclesiae." R.

4) Cfr. Jos. VII, 21.

5) Desideratur „in" in edd. M.

6) Edd. Merlini: ut tam innumerosam etc.

lenti sermonis assertionibus decorata, ista est lingua aurea. Sed vide, ne te decipiat fulgor operis, ne te rapiat sermonis aurei pulchritudo: memento, quia Jesus anathema jussit esse omne aurum, quod in Jericho fuerit inventum. Si poetam legeris modulatis versibus, et praefulgido carmine Deos Deasque texentem, ne delecteris eloquentiae suavitate. Lingua aurea est: si eam sustuleris et posueris in tabernaculo tuo: si introduxeris in cor tuum ea, quae ab illis asseruntur, pollues omnem ecclesiam Domini. Hoc fecit infelix Valentinus, et Basilides, hoc fecit et Marcion haereticus. [1]) Furati sunt isti linguas aureas de Jericho, et philosophorum nobis non rectas in ecclesias introducere conati sunt sectas, et polluere omnem ecclesiam Domini. Sed nos praecedens patrum sequamur exemplum, discutiamus diligentius, ne quis absconditam in tabernaculo suo habeat Jerichontiam linguam, et abjiciamus malum ex nobis ipsis, quia etiam si nos cessamus, arguet Deus, ita ut ipse sponte confiteatur et dicat: furatus [2]) sum linguam auream, et dextralia pura. Vides, cujusmodi furatus est furtum? Linguam furatur et dextralia pura. Pura autem dextralia sunt opera, in quibus divinum nihil miscetur, sed totum secundum hominem geritur. Denique et nostris in disputationibus moris est dicere, quia Christum non purum hominem dicimus, sed Deum et hominem confitemur. Illud autem, quod de Jericho furatur, purum esse dicitur, id est, sine Deo, quae utique furanti exstitit causa peccati. Et ideo nos nihil purum et humanum de Christo sentiamus, sed Deum pariter atque hominem fateamur, quia et sapientia Dei multiplex dicitur, ut [3]) per haec mereamur participium su-

---

[1]) Cod. Ebroicensis unus: „haereticus." Libri editi (v. c. edd. M.): „haeretici." Utrumque desideratur in Cod. Sangermanensi. R.

[2]) Cfr. Jos. VII, 21.

[3]) Edd. Merlini: uti per haec etc.

mere sapientiae Dei, qui est Christus Jesus Dominus noster, cui est gloria et imperium in saecula saeculorum. Amen!

HOMILIA VIII.

De iis, quae in eversione Hay gesta[1]) sunt, et de rege ejus, ex parte, et de gemino ligno.

1. Deprecamur vos, o auditores sacrorum voluminum, non cum taedio, vel fastidio ea, quae leguntur, audire pro eo, quod minus delectabilis eorum videtur esse narratio. Scire etenim debetis, digna quidem esse sancti Spiritus eloquio, quae leguntur: sed ad explananda ea indigemus gratia Spiritus sancti illa, quam dicit Apostolus: „alii[2]) autem per spiritum datur sermo sapientiae, alii sermo scientiae secundum eundem spiritum." Ista igitur etiam nos in locis praesentibus indigemus, in quibus refertur, quod Jesus successit Mosi, et ipse populum ducit, et adumbratur in praesenti lectione talis quaedam historia. Qui habitabant Hay civitatem, primo[3]) quidem visi sunt vincere et vertere filios Israel propter peccatum, quod admiserant. Postea vero quam ablatum est malum de medio ipsorum, jubetur a Deo dux populi Jesus in duas partes dividere populum, ut pars simulet fugam, pars autem subsistat in insidiis, quibus decipiatur Hay, cum praeceperit Jesus. Quibus ita dispositis, rex Hay

---

[1]) Sic Cod. Sangermanensis.. In Cod. Gemetic. deest: „et de ligno gemino." Libri editi (e. c. edd. M.) habent: „gesta sunt, et de ligno gemino, et de rege ejus, vel quomodo eam incendio dederit Jesus, ut non habitetur in aeternum." R.

[2]) I Cor. XII, 8.

[3]) Edd. Merlini: primum.

videns Jesum et filios Israel eminus, concitatur adversum eos in proelium. Illis vero simulantibus fugam, isti acrius insectantur, et velut spolia ducturi de hostibus, omnes simul ex urbe procedunt, ita ut, sicut Scriptura dicit, relinquerent vacuam civitatem. Sed posteaquam in constitutum progressi sunt locum, conversus Jesus signum dedit, ut exsurgerent, qui in insidiis erant, et dorsa hostium caederent: et ita illi novissimi, et isti primi medios hostes conclusos interimunt universos. Et hoc modo victis iis, qui habitabant Hay, regem ipsorum suspenderunt in ligno gemino.

2. His auditis verisimile est auditores dicere, quo mihi haec? Quid mihi confert, si cognoscam, quod victi sunt ii, qui habitant [1]) Hay, quasi non similia, aut etiam potentiora bella, vel gesta sint, vel gerantur? Haec fuit cura Spiritus sancti, ut relictis tot et tantarum nobilium excidiis urbium, proelium civitatis Hay scriptum [2]) sacris voluminibus mandaretur? Temerarium fortasse sit, quod facimus, tam ardua, et tam difficilia scripturae sanctae loca explanare conantes: sed si nos orationibus vestris juvetis, non solum culpam effugiemus audaciae, verum et devotionem nostram amplexus Pater Verbi Deus dabit verbum in adapertione oris nostri, quo et vos aedificemini, et nos non indevoti pareamus. Orantes ergo, et intenti [3]) animis audite. Primo propter peccata victi sumus, et ii, qui habitabant Hay, quamplurimos ex nobis interfecerunt. Hay interpretatur Chaos. Chaos autem locum vel habitaculum esse novimus contrariarum virtutum, quarum rex et princeps diabolus est. Adversus hunc

---

[1]) Edd. Merlini: habitabant.

[2]) Cod. Sangerman. „scriptum." Libri editi (v. c. edd. M.): „inscriptum." R.

[3]) Cod. Sangerman. „intenti animis." Libri editi (v. c. edd. M.): „intentis animis." R.

veniens Jesus, in duas partes dividit populum, et alios quidem in primis statuit, alios in posterioribus, qui ex insperato post terga veniant inimicorum. Et vide, si non prima pars est[1]) populi illa, de qua dicit: „non[2]) veni nisi ad oves perditas domus Israel:" et de qua dicit Paulus:[3]) „gratia[4]) autem et pax omni homini operanti bonum, Judaeo primum, tunc etiam et Graeco:" id est, Gentili posteriori. Iste ergo populus est, qui in primis statuitur, et quasi fugiens cum Jesu. Posterior vero populus est, qui ex gentibus congregatur: quique ex insperato venientes, — quis enim speraret gentes salvari? — acrius post tergum adversarios caedunt: et sic uterque populus mediam turmam daemonum conclusam sternit et vincit. Sed fortasse dicas mihi, quomodo ergo quasi fugiens ponitur populus prior? Valde consequenter. Fugere etenim visi sunt, qui sequuntur Jesum, a legalibus oneribus et praeceptis, ab observatione sabbati, a circumcisione carnis, a jugulatione hostiarum. Sed iterum non fugit, qui secutus est Christum, perfectionem et plenitudinem legis.

3. Post omnia autem etiam rex Hay in ligno gemino dicitur esse suspensus. Hoc in loco mysterium tegitur[5]) quamplurimos latens: sed orantibus vobis tentabimus haec, non nostris opinionibus, sed divinae scripturae testimoniis aperire. In superioribus diximus, regem Hay diabolo posse conferri: hic quomodo in ligno gemino suspensus[6]) sit,

---

[1]) Desideratur „est" in edd. M.

[2]) Matth. XV, 24.

[3]) Cod. Sangerman. „Paulus." Libri editi (e. c. edd. M.): „Apostolus." R.

[4]) Rom. II, 10.

[5]) Cod. Sangerm. „geritur." R.

[6]) Codd. Sangerm. „suspensus." Libri editi (e. c. edd. M.): „crucifixus." R.

operae pretium est noscere. Crux Domini nostri Jesu Christi gemina fuit. Mirus tibi sermo fortasse et novus videtur, quod dico, crux gemina fuit: hoc est, gemina ratione constat et duplici: quia visibiliter quidem filius Dei in carne crucifixus est, invisibiliter vero in ea cruce diabolus cum principatibus suis et potestatibus affixus est cruci. Non tibi hoc videbitur verum, si tibi horum testem produxero Apostolum Paulum? Audi ergo, de iis quid ipse pronuntiat: „quod [1]) erat, inquit, contrarium nobis, tulit illud de medio, affigens cruci suae, exuens principatus et potestates, traduxit libere, triumphans eas in ligno crucis:" licet in aliis exemplaribus habeatur: „triumphans eas in [2]) semet ipso:" sed apud Graecos habetur: „in ligno." Ergo duplex ratio Dominicae crucis: una illa, qua dicit Apostolus Petrus, [3]) quod Christus crucifixus nobis reliquit exemplum: et haec secunda, qua crux illa trophaeum de [4]) diabolo fuit, in quo et crucifixus est et triumphatus. Ideo denique et Apostolus Paulus dicebat: „mihi [5]) autem absit gloriari, nisi in cruce Domini mei Jesu Christi: per quem mihi mundus crucifixus est, et ego mundo." Vides, quia et hic Apostolus [6]) duplicem crucis prodidit rationem. Duo enim sibi contraria dixit [7]) esse crucifixa, se sanctum, et peccatorem mundum, ad illam formam sine dubio, quam superius diximus Christi, et diaboli. Nos enim mundo crucifigimur

---

[1]) Coloss. II, 14. 15.

[2]) Deest „eas" in ed. Ruaei. — Cfr. Coloss. II, 15.

[3]) Cfr. I Petr. II, 21.

[4]) Mss. „de diabolo." Libri editi (e. c. edd. M.): „diaboli." R.

[5]) Galat. VI, 14.

[6]) Codd. Sangerman. et Gemetic. „Apostolus." Libri editi (v. c. edd. M.): „Paulus." R.

[7]) Edd. Merlini: dicit.

tunc, cum veniens princeps hujus mundi in nobis non invenit quicquam. Et nobis mundus crucifigitur, cum peccati concupiscentiam [1]) non recepimus.

4. Sed si quis forte est attentior auditorum, potest dicere: forma quidem rerum gestarum videtur esse conveniens, sed adhuc illud me movet, quod diabolus et exercitus suus, quantum ad historiae figuram ostenditur, interemtus est: et quomodo videmus adhuc, et diabolum, et contrarias potestates in tantum valere adversum servos Dei, ut etiam Apostolus Petrus cum ingenti cautela praemoneat, et dicat observandum esse, quia „adversarius [2]) noster diabolus sicut leo rugiens circuit, quaerens quem transvoret." Videamus ergo, si et in hoc dignum aliquid sancti Spiritus eloquiis possimus invenire. Adventus Christi unus quidem in humilitate completus est, alius vero speratur in gloria: et hic primus adventus in carne mystico quodam sermone in scripturis sanctis umbra ejus appellatur, sicut et Jeremias propheta denuntiat, dicens: „spiritus [3]) vultus nostri Christus Dominus, cui nos diximus: in umbra ejus vivimus in gentibus." Sed et Gabriel, quum evangelizaret Mariae, [4]) de nativitate ejus dicit: „virtus [5]) altissimi obumbrabit tibi." Propter quod intelligimus, quamplurima primo hoc adventu ejus adumbrari, quorum adimpletio atque perfectio in secundo consummetur [6]) adventu. Et Apostolus Paulus dicit, quia

---

[1]) Libri editi (v. c. edd. M.): „concupiscentias non recipimus." Cod. vero Sangerm. ut in nostro textu. R.

[2]) I Petr. V, 8. [3]) Thren. IV, 20.

[4]) Cod. Sangerm. et Gemetic. cum uno Cod. Ebroicensi: „Mariae." Alter Cod. Ebroicensis: „ad Mariam." Libri editi (v. c. edd. M.): „Mariam." R.

[5]) Luc. I, 35.

[6]) Cod. Sangerm. et duo Codd. Ebroicenses: „consummetur." Libri editi: „consummabitur." R. — Edd. Merlini: „consumetur." R.

„resuscitavit[1]) nos cum eo, simulque sedere fecit in coelestibus.“ Et utique nondum videmus, credentes aut resuscitatos esse jam, aut in coelestibus consedisse: sed adumbrata sunt quidem haec nunc per fidem, quia mente et spe a terrenis et mortuis operibus elevamur, et quotidie cor nostrum erigimus ad coelestia et aeterna: implebitur autem hoc in secundo ejus adventu, ut ea, quae nunc fide et spe praesumsimus, tunc etiam rerum effectu corporaliter teneamus. Ita ergo et de diabolo intelligendum est, quod victus quidem et crucifixus est, sed iis, qui cum Christo crucifixi sunt, omnibus autem credentibus, et universis pariter populis tunc erit crucifixus, cum complebitur illud, quod dicit Apostolus, quia „sicut[2]) in Adam omnes moriuntur, ita et in Christo omnes vivificabuntur.“ Est ergo[3]) in hoc etiam resurrectionis futurae mysterium. Nam et tunc dividetur populus in duas partes, erunt et tunc quidam primi, et alii postremi, qui[4]) cum ad Jesum in unum conspiraverint, jam tunc ultra omnino non erit diabolus, quia jam non erit mors. Vis tibi etiam haec divinis testimoniis comprobemus? Audi Apostolum dicentem: „hoc[5]) enim vobis dicimus in verbo Domini, quia nos, qui vivimus, qui reliqui sumus, in adventu Domini non praeveniemus eos, qui dormierunt: quia ipse Dominus in jussu, et in voce archangeli, et in tuba Dei descendet de coelo, et mortui, qui in Christo sunt, resurgent primi: deinde nos, qui vivimus, qui reliqui sumus, simul rapiemur cum illis in nubibus obviam Christo in aëra, et sic semper cum Do-

---

1) Ephes. II, 6. 2) I Cor. XV, 22.

3) Deest „ergo“ in libris editis (v. c. edd. M.), sed habetur in Cod. Sangermanensi. R.

4) Ed. R. in textu: „qui cum“ etc., in notis: „alias (v. c. in edd. M.): quicunque“ etc.

5) I Thess. IV, 15—17. — Edd. Merlini: „hoc enim dicimus vobis“ etc.

mino erimus.“ De diabolo autem dicens, ait: „novissimus[1] inimicus destruetur mors:“ quia vere tunc vincetur mors, cum mortale hoc absorbebitur[2]) a vita.

5. Sed videamus, quae in posterioribus consequuntur: „et[3]) incendit, inquit, Jesus Hay, et effecta est urbs, quae non habitetur in aeternum.“ Vides, quia haec, quae sequuntur,[4]) magis ad mysterii, quam ad historiae pertinent veritatem. Non enim tam ille locus terrae inhabitabilis est in aeternum, quam locus daemonum inhabitabilis erit, tunc, cum jam nemo peccabit, neque regnabit in aliquo peccatum, cum diabolus et angeli ejus igni tradentur aeterno, Domino nostro Jesu Christo sedente rege et judice, et dicente iis, qui priores et posteriores vicerunt[5]): „venite[6]) benedicti patris mei, percipite regnum, quod vobis paratum est a[7]) patre meo.“ Aliis autem dicet: „ite[8]) in ignem aeternum, quem praeparavit Deus diabolo et angelis ejus:“ donec omni animae, quibus ipse novit, remediis consulat, et omnis Israel salvus fiat.

6. Sed et aliud mihi occurrit in loco consideranti Jesum fugientem a facie exercitus Hay. Quid putas est, quod Jesus fugiens designabat? Videamus, ne forte sit aliquid, quod fugiendo vincamus, et est aliqua perfecta virtus in fuga. Paulus nos Apostolus docet, dicens: „fugite[9]) fornicationem.“ Vides ergo, esse quendam spiritum fornicationis, quem fugere debemus, quicunque caste et

---

1) I Cor. XV, 26.

2) Edd. Merlini: absorbeatur.

3) Cfr. Jos. VIII, 28.

4) Edd. Merlini: consequuntur.

5) Cod Gemetic. et unus Cod. Ebroicensis: „videbuntur.“ R.

6) Matth. XXV, 34.

7) Omnes Mss. „a patre meo.“ Libri editi (v. c. edd. M.): „ab origine mundi.“ R.

8) Matth. XXV, 41. 9) I Cor. VI, 18.

pie in Christo ac pudice volumus permanere. Ista ergo fuga est, quae habet salutem, ista fuga virtutis est, ista fuga [1]) beatitudinem confert. Et non solum fornicationis spiritus fugiendus est, sed simili modo, sicut dictum est: „fugite [2]) fornicationem:" audiamus, dici ad nos: fugite iram, fugite avaritiam, fugite invidiam et livorem, fugite detractiones et maliloquia. Quae tamen nescio si quis effugiat, nescio si quis evadat. Iste talis erat exercitus Hay, quem Jesus fugiendum docebat milites suos, et de iis fortasse mandat discipulis suis, dicens: „si [3]) vos persequuntur in hac civitate, fugite in aliam; quod [4]) si in alia, fugite in aliam." Vult enim nos fugere ab hujusmodi hostibus, vult nos longe effici ab hujusmodi malis: et si potuerimus interim evadere horum malorum fugiendo [5]) contagia, tunc videntes devotionem, et propositum mentis nostrae sanctae quaeque virtutes, illae fortasse, de quibus dicit Apostolus Paulus: [6]) „nonne omnes sunt ministeriales spiritus, in ministerium missi propter eos, qui haereditatem capiunt salutis?" Qui fortasse sunt [7]) sancti angeli: qui videntes nos insectationem daemonum pati, insurgunt adversus eos, qui nos insectantur, et omnes eos post tergum caedentes interimunt. Jesus enim est cum iis, qui insectationes patiuntur, magis quam cum illis, qui persequuntur. Et merito: quia delectatur

---

[1]) Deest „fuga" in libris antea editis; sed exstat in Cod. Sangerman. (itemque in edd. M.). R.

[2]) I. Cor. VI, 18.

[3]) Matth. X, 23. coll. edd. N. T.

[4]) Desunt verba: „quod si in alia, fugite in aliam," in libris editis (v. c. edd. M.), sed leguntur in Cod. Sangerm. et uno Cod. Ebroicensi. R.

[5]) Edd. Merlini: fugienda.

[6]) Deest „Paulus" in libris editis (e. c. edd. M.), exstat vero in Cod. Sangermanensi. R. — Cfr. Hebr. I, 14.

[7]) Edd. Merlini: sint.

esse Jesus cum iis, qui [1]) fugiunt fornicationem, qui fugiunt superbiam, qui fugiunt dolum, et qui fugiunt mendacium. Si ergo ita intelligamus ea, quae scripta sunt, digna fortasse videbitur lectio stilo Spiritus sancti. Nam quid mihi prodest, si sciam quod in gemino ligno rex Hay suspensus est? Si autem sciam, duplicem esse virtutem crucis, in qua et Christus in carne suspenditur, et diabolus cum suo exercitu triumphatur, ex intelligentia sacramenti aedificabitur anima mea. Et ut magis fortasse adhuc excelsius amplitudinem mysterii dilatemus, in hoc ligno intelligitur esse scientia boni et mali, in quo et bonus Christus, et diabolus malus pependit: sed malus [2]) quidem, ut interiret, bonus vero, ut viveret ex virtute: sicut et Apostolus dicit de Christo, quia „et [3]) si crucifixus est ex infirmitate, sed vivit ex virtute Dei." Imo non solum ut vivat, sed ut et [4]) vivificet, quia ipse est „novissimus [5]) Adam in spiritu vivificante." Sed haec tropice dici intelligenda sunt. Christus enim ipse dicitur arbor vitae. Sed sicut in aliis ipse esse ostenditur et sacerdos, et hostia, et altare, et non ex altera intelligentia impeditur altera, sed tropice de ipso in suis locis unumquodque sentitur: ita etiam nunc in figuris sacramentorum non impediet de uno atque eodem sumta diversitas personarum.

7. Sed videamus, quid etiam in consequentibus scribitur: „et [6]) percusserunt, inquit, eos in ore gladii, usque

---

[1]) Desunt verba: „qui fugiunt fornicationem," in libris editis (v. c. edd. M.), sed leguntur in omnibus Mss. R.

[2]) Mss. Sangerm. et Gemetic. „malum quidem, ut interiret, bonum vero" etc. R.

[3]) II Cor. XIII, 4.

[4]) Deest „et" in edd. M.

[5]) I Cor. XV, 45. — Cod. Gemetic. „in vivificantem." R.

[6]) Jos. VIII, 22.

quo non relinqueretur ex iis, qui salvus fieret, neque qui effugeret." Haec cum legunt Judaei, crudeles efficiuntur, et humanum sanguinem sitiunt,[1]) putantes, quia et sancti ita percusserunt eos, qui habitabant Hay, ut non relinqueretur ab iis, qui salvus fieret, neque qui effugeret: non intelligentes in iis verbis adumbrari mysteria, et hoc nobis magis indicari, quod ex iis, quorum chaos est habitaculum, et qui regnarunt in abysso, daemonibus, nullum penitus relinquere debemus, sed omnes interimere. Interimimus autem daemones, non ipsam eorum substantiam perimentes: sed quia opus eorum ac studium, hoc est, ut peccare homines faciant, et haec est illorum vita, si nos peccemus: sine dubio interitus eorum est, si non peccemus. Interficiunt ergo habitatores Hay sancti quique, et perimunt, et non dimittunt ex iis ullum: ii[2]) sine dubio, qui cum omni diligentia servant suum cor, ne de eo cogitationes malae procedant: sed et qui observant os suum, ut omnis sermo malus non procedat ex ore eorum. Hoc est non relinquere ullum, qui effugiat, cum eos nec sermo effugit malus. Agite ergo et vos, praeparemus nos ad hujusmodi[3]) proelia, percutiamus Hay in ore gladii, et exstinguamus omnes habitantes chaos, omnes contrarias virtutes. Utinam et ego modo, dum loquor ad vos verbum Dei, cor peccatoris pulsare possim! Quod si fecero, certum est, quod gladio oris mei percutiam fornicationem, percutiam malitiam, reprimam furorem, et si qua alia sunt mala in ore gladii, id est, oris mei sermone exstinguam,[4]) et non relinquam ex iis, qui salvus fiat, ne-

---

[1]) Cod. Sangerm. „sitiunt." Libri editi (e. c. edd. M.): „sitientes." R.

[2]) Mss. „ñ." Libri editi: „si." R. — Edd. Merlini: „hi."

[3]) Edd. Merlini: hujuscemodi.

[4]) Cod. Sangerm. „exstinguam." Libri editi (v. c. edd. M.): „restinguam." R.

que qui effugiat. Si enim omnes hos hostes nostros exstinxerimus, tunc vere diem festum celebrabimus Deo, et devictis adversariis laeta solemnitate gaudebimus. Tale aliquid mihi videtur etiam a sancto propheta in psalmis designari, ubi dicit de se: quia „in [1]) matutinis interficiebam omnes peccatores terrae, ut disperdam de civitate Domini omnes, qui operantur iniquitatem.“ Sive enim civitas Domini ecclesia Dei viventis accipitur, ejiciunt doctores de ecclesia, et interficiunt eos, qui operantur iniquitatem, contrarios daemones adversariasque virtutes, qui cogunt homines ad peccatum, docendo, instituendo, et occultata in divinis literis ex locis talibus, in qualibus nunc sumus, mysteria reserando: sive civitatem Domini uniuscujusque nostrum animam intelligamus, quae aedificatur a Domino ex lapidibus vivis, id est, ex virtutibus variis et diversis: de ipsa quoque civitate sanctus quisque et diligens ejicit peccatores, id est, cogitationes pessimas et cupiditates pravas interficit [2]) in matutino. Justus enim dicit: „in [3]) matutinis meditabar [4]) in te, quia fuisti adjutor meus.“ Quod est istud matutinum, nisi Dominus noster Jesus Christus, qui est lux vera, et exoriens in cordibus nostris, atque illuminans ignorantiae nostrae tenebras, et hujusmodi [5]) nobis mysteria revelans, facit nos in lumine suo lumen videre? Si quando ergo legis in scripturis sanctis justorum pugnas, caedes ac strages interemtorum, et quia sancti nullis [6]) penitus hostibus parcunt, quin imo et si

---

[1]) Psalm. CI, 8.

[2]) Mss. (itemque edd. M.): „interficit.“ Libri editi: „interficiet.“ R.

[3]) Psalm. LXIII, 6. 7.

[4]) Cod. Sangerm. „meditabar.“ Libri editi (v. c. edd. M.): „meditabor.“ R.

[5]) Edd. Merlini: hujuscemodi.

[6]) Cod. Sangerm. „nullis penitus hostibus.“ Libri editi (č. c. edd. M.): „nulli penitus hostium.“ R.

pepercerint, reputari iis in peccatum, sicut reputatum est Sauli,[1]) qui vivum reservaverat Agag regem Amalech, hoc modo, quo supra exposuimus, intellige bella justorum, quia haec bella ab iis adversum peccatum geruntur. Quomodo autem manebunt justi, si vel parum aliquid peccati in semet ipsis reservaverint? Et ideo dicitur de iis, quia non reliquerunt nec unum, qui salvus fieret, neque[2]) qui effugeret. Fortasse non mihi credes, quod adversum peccatum nobis injungitur pugna: Paulo crede dicenti: „nondum[3]) usque ad sanguinem restitistis adversum peccatum.“ Vides tibi adversum peccatum pugnam proponi, et usque ad sanguinis profusionem istud tibi proelium consummandum? Aut non evidenter haec indicat scriptura divina, et in iis, in quibus moris est ei dicere: „sanctificate[4]) bellum:“ et: „pugnabitis[5]) pugnam Domini?“ Quid enim aliud est sanctificare bellum, nisi interemtis omnibus animae nostrae hostibus, qui sunt vitia peccatorum, et mortificatis membris, quae sunt super terram, atque omnibus malis cupiditatibus amputatis, effici sanctum corpore et spiritu, et fortiter facientem venire ad conspectum Dei viventis, et pro palma victoriae virtutis merito coronari a Christo Jesu Domino nostro? Cui est gloria et imperium in saecula saeculorum. Amen!

---

[1]) Cfr. I Sam. XV.

[2]) Edd. M. „nec effugeret,“ ed. R. „ne effugeret.“ R. — Cfr. pag. 82. not. 6.

[3]) Hebr. XII, 4.

[4]) Joel. III, 9.

[5]) I Sam. XVIII, 17. — Cod. Sangerm. „pugnabitis.“ Libri editi (c. c. edd. M.): „expugnabitis.“ R.

HOMILIA IX.

De altari, quod aedificavit Jesus: ubi scripsit in lapidibus ejus [1]) Deuteronomium. Et quomodo legit [2]) illud in auribus totius populi stantis in Garizin et Gebal: et [3]) quomodo convenerunt reges Amorraeorum adversus Jesum.

1. Posteaquam subvertit Jesus Hay, id est, chaos, et omnes habitatores ejus exemit, oportebat eum dignum aliquod tali tantaque victoria excelso omnium Deo [4]) munus offerre. Quid ergo istud est, quod [5]) agit post victoriam, videamus: „aedificavit, [6]) inquit, Jesus altare Domino Deo Israel in monte Gebal, et fecit illud, sicut praecepit Moses famulus Domini filiis Israel. Scriptum est autem in lege Mosis, altare fieri ex lapidibus integris, in quibus non est injectum ferrum.“ Et posteaquam fecit altare Jesus, imposuit „ibi holocausta Domino, et immolavit sacrificium salutaris,“ [7]) et post sacrificium „scripsit in lapidibus Jesus Deuteronomium, legem Mosis, et scripsit eam coram filiis Israel: et omnes seniores Israel, et judices, et scribae eorum praecedebant hinc et illinc arcam testamenti Domini.“ Videamus ergo, quid in [8]) his

---

[1]) Cod. Sangerm. „ejus.“ Libri editi (v. c. edd. M.): „altaris.“ R.

[2]) Cod. Sangerm. „legit illud in auribus.“ Libri editi (v. c. edd. M.): „relegit Jesus Deuteronomium in auribus.“ R.

[3]) Cod. Sangerm. „et quomodo.“ Libri editi (e. c. edd. M.): „ubi.“ R.

[4]) Deest „Deo“ in libris antea editis (v. c. edd. M.), sed exstat in Mss. R.

[5]) Cod. Sangerm. „quod ait post“ etc. R.

[6]) Jos. VIII, 30. 31. — 31. — 32. 33.

[7]) Cod. Sangerman. „salutis.“ Atque ita habet Cod. Gemeticensis. R. — Cfr. Jos. VIII, 31.

[8]) Edd. Merlini: in iis.

omnibus indicatur, et quid praesens lectio nobis aedificationis adquirat. Omnes, qui in Jesum Christum credimus, lapides vivi esse dicimur, secundum quod Scriptura pronuntiat, dicens: „vos [1]) autem estis lapides vivi, aedificati domus spiritualis in sacerdotio sancto, ut offeratis spirituales hostias, acceptabiles Deo per Jesum Christum." Sicut autem in istis terrenis lapidibus observari novimus, ut hi quidem lapides, qui validiores sunt et potentiores, primi in fundamenta jaciantur, ut ipsis credi et superponi possit totius aedificii pondus: alii vero, qui sequentes sunt, id est, paulo illis inferiores, proximi illis, qui in fundamento sunt, ordinentur: qui vero plus inferiores sunt, paulo superius a fundamentis: tum deinde in comparatione lapidum, qui infirmiores sunt, in superioribus, et prope ipsa jam tecti fastigia collocentur: ita nunc intellige etiam de lapidibus vivis, esse aliquos in fundamentis hujus spiritualis aedificii. Qui autem sunt isti, qui in fundamentis collocantur? Apostoli et prophetae. Sic enim dicit Paulus, haec ipse [2]) docens: „aedificati, [3]) inquit, supra fundamentum Apostolorum et prophetarum, ipso summo angulari lapide Christo Jesu Domino nostro." Ut autem promtiorem te praepares, o auditor, ad hujus aedificii constructionem, ut lapis aliquis inveniaris vicinior fundamento, disce, quia et ipse Christus [4]) hujus, quod nunc descripsimus, aedificii fundamentum est. Sic enim dicit Apostolus Paulus: [5]) „fundamentum enim aliud ne-

---

[1]) I Petr. II, 5.

[2]) Edd. Merlini: ipsa.

[3]) Ephes. II, 20. — Cod. Gemetic. et duo Codd. Ebroicenses: „ipso summo angulari." In libris editis (e. c. edd. M.): deest „summo." R.

[4]) Cod. Sangerm. „Christus Jesus, quem nunc descripsimus." R.

[5]) Deest „Paulus" in libris editis (e. c. edd. M.), sed exstat in omnibus Mss. R. — I Cor III, 11.

mo potest ponere praeter id, quod positum est, qui est Christus Jesus." Beati ergo, qui supra istud [1]) tam nobile fundamentum aedificia religiosa et sancta construxerint. Sed in hoc aedificio ecclesiae oportet esse et altare. Unde ego arbitror, quod quicunque ex vobis lapidibus vivis apti [2]) sunt in hoc et promti, ut orationibus vacent, et ut die noctuque obsecrationes offerant Deo, et supplicationum victimas immolent, ipsi sunt, ex quibus Jesus aedificat altare.

2. Sed intuere, quid laudis ipsis lapidibus altaris adscribitur. „Sicut [3]) dixit, inquit, legislator Moses, aedificari altare ex lapidibus integris, quibus ferrum non est injectum." Qui putas sunt isti integri lapides? Novit uniuscujusque conscientia, quis sit integer, quis [4]) sit incorruptus, impollutus, immaculatus in carne et in spiritu: quis sit ille, cui ferrum injectum non est, id est, qui jacula maligni ignita concupiscentiae non recepit, sed scuto ea fidei exstinxit et repulit: vel quis est ille, qui ferrum pugnae, ferrum belli, ferrum litium nunquam recepit, sed semper pacificus fuit, semper quietus et mitis, ex [5]) Christi humilitate formatus. Isti sunt ergo lapides vivi, ex quibus Jesus Dominus noster altare construxit ex lapidibus integris, quibus ferrum non est injectum, ut offerat super eos holocausta, et sacrificium salutis. Ego puto, quod forte isti tales lapides integri et incontaminati sancti Apostoli esse possint, omnes simul altare unum facientes propter unanimitatem atque concordiam. Sic enim

---

[1]) Edd. Merlini: illud.

[2]) Ed. Ruaei sola: apti sunt, in hoc promti, ut etc.

[3]) Jos. VIII, 31.

[4]) Edd. Merlini: qui sit.

[5]) Cod. Sangerm. cum uno Cod. Ebroicensi: „ex Christi humilitate formatus." Alter Cod. Ebroicensis: „et Christi humilitate informatus." Libri editi (e. c. edd. M.): „et Christi humilitati conformatus." R.

referuntur omnes simul unanimiter orantes, et aperientes os suum dixisse: „tu[1]) Domine, qui corda omnium nosti.“ Isti ergo, qui poterant unanimes, una voce, atque uno spiritu orare, ipsi fortasse digni sunt, qui debeant omnes simul unum altare construere, super quod Jesus sacrificium offerat patri. Tamen et nos tentemus dare operam, ut eadem dicamus omnes unanimiter[2]) unum sentientes: nihil per contentionem, neque per inanem gloriam gerentes, sed in uno sensu, atque in eadem sententia permanentes, si forte possimus etiam nos apti effici lapides ad altare. Non enim deserit nos Jesus Dominus noster: sed quamvis nos vacantes orationi, quid[3]) „oremus, secundum quod oportet, nesciamus, ipse tamen spiritus interpellat pro nobis gemitibus inenarrabilibus.“ Dominus autem spiritus est. Si ergo orationes nostras spiritus adjuvet, et offerat eas patri omnium Deo gemitibus, quibus nos explicare non possumus, certum est, quia et altaris constructionem sollicite requirat a nobis.

3. Sed nondum plenus altaris ornatus est, etiamsi ex integris lapidibus construatur, etiamsi ferrum iis et jaculum maligni non inveniatur injectum, sed adhuc deest aliquid, et adhuc est, quod his[4]) omnibus adjiciat Jesus. Quid illud est? „Scripsit,[5]) inquit, Jesus super lapides altaris Deuteronomium, legem Mosis, et scripsit eam in conspectu filiorum Israel.“ Scripserit, quomodo potuerit tunc filius Nave super lapides altaris legem describere, et prout valuit, adumbraverit typos, nos interim videamus, quomodo noster Jesus in lapidibus vivis et integris scripsit Deuteronomium, quod quasi secunda legislatio

---

[1]) Act. I, 24.
[2]) Cod. Sangerman. „unanimes.“ R
[3]) Rom. VIII, 26.
[4]) Edd. Merlini: iis.
[5]) Jos. VIII, 32. coll. 33.

dicitur. Si ergo vis videre, quomodo prima lege infirmata secundam legem scribat Jesus, audi eum in Evangeliis dicentem: „dictum [1]) est antiquis: non occides. Ego autem dico vobis, quia omnis, qui irascitur fratri suo, homicida est.“ Et iterum: „dictum [2]) est antiquis: non moechaberis. Ego autem dico vobis, si quis adspexerit mulierem ad concupiscendam eam, jam moechatus est eam in corde suo.“ Et: „dictum [3]) est antiquis: non perjurabis. Ego autem dico vobis: nolite jurare omnino.“ Vides Deuteronomium, quod scripsit Jesus in lapidibus vivis et integris, non in tabulis lapideis, sed in tabulis cordis carnalibus, non atramento, sed spiritu Dei [4]) vivi. Si autem vis evidentius noscere, in quibus cordibus Jesus scripserit legem, et in quibus non scripserit, etiam hoc tibi ex Scripturarum auctoritate patefaciam, ut consolationem capias tu, qui ex gentibus vocatus es, nec verearis eorum jactantiam, qui legem Mosis, tabulis vel chartulis scriptam, se accepisse gloriantur. Audi ergo, in quorum cordibus Dominus Jesus scripserit [5]) legem. Paulus dicit: „cum [6]) enim gentes, quae legem non habent, naturaliter, quae legis sunt, faciunt, hujusmodi non habentes legem, ipsi sibi sunt lex. Qui ostendunt opus legis scriptum in cordibus suis, testimonium reddente iis conscientia.“ Si ergo videas gentes ad Jesum venire, et credere ei, et opus legis implere, quod illi, qui legem acceperant, implere non possunt, non dubites de iis dicere, quia Jesus in istis lapidibus integris Deuteronomium scripsit.

---

[1]) Matth. V, 21. 22.

[2]) Matth. V, 27. 28. — Edd. Merlini: ad concupiscendum eam.

[3]) Matth. V, 33. 34.

[4]) Edd. Merlini: Dei vivi? Si autem etc. — Cfr. II Cor. III, 3.

[5]) Edd. Merlini: inscripserit.

[6]) Rom. II, 14. 15.

4. Movet me sane, quod addidit in consequentibus Scriptura. „Et [1]) scripsit, inquit, Jesus super lapides Deuteronomium coram filiis Israel." Quomodo potuerit tam magnum librum, vel adsistentibus et permanentibus ibi filiis Israel describere, ita ut non discederent, usque quo scriptura tot versuum finiretur: vel etiam quomodo potuerint lapides altaris ferre tam magni libri continentiam, dicant mihi isti adsertores literae Judaei, qui spiritum legis ignorant. Quomodo in hoc historiae veritas demonstratur? Sed apud illos „usque [2]) in hodiernum diem, cum legitur Moses, velamen est positum super cor eorum." Nobis vero conversis [3]) ad Dominum Jesum aufertur velamen, quia „ubi Spiritus Domini, ibi libertas" intelligentiae. Noster ergo Jesus Dominus non indiget multo tempore, ut Deuteronomium scribat, ut secundam legem in cordibus credentium figat, atque in eorum mentibus, qui ad altaris constructionem digni sunt eligi, legem spiritus signet. Statim namque ut quis crediderit Jesu Christo, et lex Evangelii in ejus corde descripta est, et in conspectu filiorum Israel descripta. Aderant enim tunc, cum tibi sacramentum fidei tradebatur, coelestes virtutes, ministeria angelorum, ecclesia primitivorum. Si enim recte intelligamus, Israelem dici mente [4]) Deum videntem, rectissime hoc de ministris angelis magis dicitur, secundum Domini sententiam, dicentis de infantibus, quod et tu fuisti infans in baptismo, quia „angeli [5]) eorum semper vident faciem Patris mei, qui in coelis est." Coram istis igitur filiis Israel, qui aderant illo in tempore, cum tibi fidei sacramenta tradebantur, videntibus faciem Dei, Jesus

---

[1]) Jos. VIII, 32. [2]) II Cor. III, 15.
[3]) II Cor. III, 16—17.
[4]) Edd. Merlini: mentem.
[5]) Matth. XVIII, 10.

in corde tuo Deuteronomium scripsit. Vis tibi adhuc evidentius haec de scripturis sanctis probemus, quia coram filiis Israel legem secundam scribat Jesus? Apostolus ad Hebraeos manifeste designat, dicens: „non [1]) enim accessistis ad sonum tubae, et ad montem ardentem, sed accessistis ad montem Sion, et civitatem Dei viventis, Jerusalem coelestem, et ecclesiam primitivorum adscriptam in coelis, et multitudinem angelorum collaudantium Deum.“ Vides ergo, quia coram iis omnibus, qui ex eo, quod semper Deum vident, et merito filii Israel appellantur, Jesus legem suam in cordibus credentium scribit. Sed et nunc per haec, quae loquimur, Jesus Deuteronomium scribit in eorum cordibus, qui integra fide, et toto animo, quae dicuntur, accipiunt, qui integro auditu, atque integro corde, et non corrupto sensu, ac reprobo circa fidem, audiunt et retinent, quae dicuntur, quia necesse est, Deuteronomium in integris lapidibus scribi.

5. Post haec dicit: „et [2]) omnis, inquit, Israel, et presbyteri, et judices, et scribae praecedebant hinc et illinc arcam testamenti Domini.“ Arca testamenti Domini est, in qua tabulae legis manu Dei scriptae servantur. Et circa hanc arcam testamenti omnis, qui vere Israel est, incedit, et non est longe ab ea. Levitae vero [3]) et sacerdotes etiam in humeris suis eam portant. Etenim quicunque sacerdotali religione et sanctitate vivunt, non solum ii, qui sedere videntur in consessu sacerdotali, sed ii magis, qui sacerdotaliter agunt, quorum pars est Dominus, nec ulla iis portio habetur in terris, ipsi sunt vere sacerdotes et Levitae Domini, qui in humeris suis legem Dei portant, agendo videlicet, et implendo per opus ea, quae scripta sunt in lege.

---

[1]) Cfr. Hebr. XII, 18. 19. 22. 23.
[2]) Jos. VIII, 33. [3]) Edd. Merlini: ergo.

6. „Sed [1]) et proselytus, inquit, et indigena simul, et erant [2]) dimidii juxta montem Garizin, et dimidii juxta montem Gebal." Quomodo etiam ista explicabimus? Vere adjutorio Dei opus est, ut possimus verbis nostris verba divina disserere, et explanare, qui sunt dimidii, qui incedebant juxta montem Garizin, et qui sunt dimidii, qui, licet et ipsi salventur, non tamen potuerunt juxta montem Garizin incedere, sed incedunt juxta montem Gebal. Mons Garizin benedictiones habet, mons autem Gebal maledictiones, quae peccatoribus imminent. Statuerunt etenim, sicut scriptum est in Deuteronomio, sex tribus ad benedicendum in monte Garizin, et ipsas tribus, quae nobiliores sunt et eximiae, id est, Simeon, Levi, Juda, Isachar, Joseph et Benjamin; alias vero sex ignobiliores [3]) ad maledicendum: in quibus et Ruben, qui adscendit cubile patris, et thorum maculavit paternum, et Zabulon, qui est ultimus filius Liae. [4]).

7. Haec quidem veterum historiae referunt gesta; sed quomodo nos hanc historiae narrationem ad mysticam intelligentiam referemus, ut ostendamus, qui sint isti, qui incedunt juxta montem Garizin, et qui sint isti, qui incedunt juxta montem Gebal? Ego sic video, duas esse species eorum, qui per fidem festinant et properant ad salutem: unam eorum, qui promissionum coelestium cupiditate succensi, summo studio diligentiaque nituntur, ne una saltem minima eos beatitudo praetereat, habentes desiderium non solum benedictionis capiendae, et effici in parte sortis sanctorum, sed etiam adsistere in con-

---

[1]) Jos. VIII, 33.

[2]) Cod. Sangerm. cum uno Cod. Ebroicensi: „erant." Alii (itemq. edd. M.): „erunt." R.

[3]) Post „ignobiliores" Cod. Sangerm. addit: „interpungit," quod in aliis Mss. non exstat. R.

[4]) Deest „Liae" in libris editis (v. c. edd. M.), sed habetur in omnibus Mss. R.

spectu Dei, et semper esse cum Domino. Alii vero sunt, qui et ipsi tendunt ad salutem, sed non tam amore benedictionum et[1]) desideriis inflammantur, quam hoc magis habent in prospectu, ut dicant: sufficit mihi non ire in gehennam, sufficit mihi non mitti in ignem aeternum, sufficit[2]) mihi non expelli in tenebras exteriores. Cum ergo in singulis quibusque fidelium talis sit propositi varietas, hoc mihi designari videtur in hoc loco, quod dimidii illi, qui juxta montem Garizin incedunt illum, qui ad benedictiones electus est, istos singulariter indicent, qui non metu poenae, sed benedictionum et repromissionum desiderio veniunt ad salutem: illi vero dimidii, qui juxta montem Gebal incedunt, in quo maledictiones prolatae sunt, istos alios indicent, qui malorum metu et suppliciorum timore complentes, quae in lege scripta sunt, perveniunt ad salutem. Hic jam Dei solius est, nosse ex omnibus nobis filiis Israel, quis est, qui boni ipsius desiderio succensus facit, quod bonum est, quis[3]) vero nostrum metu gehennae, et aeterni ignis terrore tendit ad bonum, et studet ac festinat implere, quae scripta sunt. Certum est enim, nobiliores esse illos, qui boni ipsius desiderio et benedictionum amore, quod bonum est, agunt, quam illos, qui pro[4]) mali metu bonum sectantur. Solus ergo Jesus est, qui potest ex omni po-

---

[1]) Cod. Sangerm. „et desideriis inflammantur, quam hoc magis habent in prospectu, dicentes.“ Tres alii Codd. Mss. „vel promissionum inflammantur, quam hoc magis habent in prospectu.“ Cod. Gemetic. cum uno Cod. Ebroicensi pro „dicentes“ habent: „ut dicant.“ R. In libris antea editis (v. c. edd. M.) sic legitur: „vel promissionum ipsarum (edd. M. ipsorum), quam hoc magis habentes in prospectu, et dicentes.“ R.

[2]) Mss. „sufficit mihi.“ In libris editis (e. c. edd. M.) deest „mihi.“ R.

[3]) Edd. Merlini: quive nostrum metu etc.

[4]) Cod. Sangerm. „pro malo etiam bonum“ etc. R.

pulo hujuscemodi mentes animosque discernere, et alios quidem statuere in montem Garizin ad benedictiones, alios vero statuere in montem Gebal ad maledictiones, non ut maledictiones accipiant, sed ut intuentes praescriptas[1]) maledictiones, et poenas peccatoribus constitutas, incurrere caveant eas.

8. „Post[2]) haec" refertur, quia „legit Jesus omnia verba legis, id est, benedictiones et maledictiones, secundum omnia, quae scripta sunt in libro legis; nec fuit ullum verbum ex omnibus, quae mandavit Moses, quod non legerit Jesus coram omni ecclesia filiorum Israel." Facilis quidem est explanatio historiae, quomodo filius Nave legerit omnia verba legis,[3]) quae scripsit Moses, coram omni ecclesia filiorum Israel: noster vero Dominus Jesus quomodo hoc populo suo faciat, ostendere non mihi videtur otiosum. Et ego quidem arbitror, quod si quando nobis legitur Moses, et per gratiam Domini velamen literae amovetur, et incipimus intelligere, quia lex spiritualis est, et quia, verbi causa, dicens lex: „non[4]) infrenabis os bovi trituranti:" non de bobus haec, sed de Apostolis dixerit: et rursum, cum in lege dicitur: „quia[5]) Abraham duos filios habuit, unum de ancilla, et unum de libera:" ego in iis intelligo esse duo testamenta, et duos populos: istam nobis legem, quae sic intelligitur, — quam spiritualem nominat Paulus —, Jesus Dominus legit, et ipse est, qui haec in auribus totius populi recitat, praecipiens nobis, ne sequamur occidentem literam, sed teneamus spiritum vivificantem. Legit ergo nobis Jesus legem, cum nobis legis

---

[1]) Cod. Sangerm. „praescriptiones et poenas." R.

[2]) Jos. VIII, 34. 35.

[3]) Cod. Sangerm. restituit vocem „legis," quae deerat in libris editis (e. c. edd. Merlini). R.

[4]) Deut. XXV, 4. coll. I Cor. IX, 9.

[5]) Galat. IV, 22.

revelat arcana. Non enim nos, qui de ecclesia catholica sumus, spernimus legem Mosis, sed suscipimus eam, si tamen Jesus eam nobis legerit. Sic enim recte poterimus intelligere legem, si eam nobis legat Jesus, ut ipso legente, nos sensum ejus et intelligentiam capiamus. Aut non est putandum, quod inde conceperat sensum ille, qui dicebat: „nos [1]) autem sensum Christi habemus, ut sciamus, quae a Deo donata sunt nobis, quae et loquimur?" Et illi, qui dicebant: „nonne [2]) ardens erat in nobis cor nostrum, cum nobis aperiret Scripturas in via?" quando incipiens a lege Mosis usque ad prophetas legit iis omnia, et revelavit, quae de ipso scripta sunt. Mira tamen figura sermonis ostenditur in iis, quae scripta sunt, cum dicit: „non [3]) erat sermo ex omnibus, quae mandavit Moses, quem non legerit Jesus in auribus totius ecclesiae Israel." Et primo legisse in auribus, videamus quid indicet. [4]) Vereor, ne forte aliquos auditorum sermo noster offendat: sed tamen dicendum est, quod scriptum docemus, quia [5]) sermo hic arguit nos, quod non omnes, qui audimus legem, de ecclesia sumus filiorum Israel: sed non continuo, si est aliqua differentia inter auditores legis et ecclesiam filiorum Israel, auditor excluditur a salute.

9. Attendite ergo diligentius verbis Scripturae, dicentis: „non [6]) erat ullum verbum ex omnibus, quae mandavit Moses, quod non legerit Jesus in auribus totius ecclesiae filiorum Israel." Et addit [7]) etiam: „mulieribus et infantibus, et proselytis." Novit Dominus noster Jesus, esse alias aures praeter istas carnales, quas ad audientiam

---

[1]) I Cor. II, 12. 13. coll. 16.
[2]) Luc. XXIV, 32. [3]) Jos. VIII, 35.
[4]) Mss. „indicet." Libri editi (e. c. edd. M.): „dicit." R.
[5]) Edd. Merlini: quia si sermo etc.
[6]) Jos. VIII, 35.
[7]) Edd. Merlini: addidit. — Cfr. Jos. VIII, 35.

verborum suorum, et ad audientiam legis requirit. Unde et in Evangelio, posteaquam de singulis, quae opportebat, edocuit, addit et dicit: „qui[1]) habet aures audiendi audiat!“ Quod utique si de auribus dixisset carnalibus, superfluum videretur. Nemo enim non habens aures ad verba ejus audienda convenerat. Sed quoniam sciebat, in auribus interioris hominis, id est, intellectu cordis, recipi debere, quae dicta sunt: — quid[2]) enim prodest, audire sermonem, si non retineatur et servetur in corde? — idcirco aures ab auditoribus exposcebat. Hoc ergo etiam nunc, vel cum Scripturae in ecclesia leguntur, vel cum sermo explanationis profertur ad populum, Scripturae auctoritatem sequentes dicimus: videte, ne legantur quidem ab Jesu verba legis, sed quamplurimis non legantur: quia Jesus illis legit legem, qui aures habuerint audiendi. Sed et quod adjunxit ad ecclesiam Domini etiam mulieres, et infantes, et proselytos, si quidem separatim intelligamus mulieres et infantes et proselytos, et eos velut sequelam quandam esse sentiamus ecclesiae, quoniam „in[3]) domo magna non sunt tantummodo vasa aurea et argentea, sed et lignea et fictilia:“ dicimus, viris quidem fortibus fortem tradi[4]) cibum, illis videlicet, de quibus Apostolus dicit: „perfectorum[5]) autem est solidus cibus:“ ex quibus ipse sibi praeparat „ecclesiam[6]) non habentem maculam, aut rugam, aut aliquid horum:“ eos vero, quos[7]) mulierum, vel infantium, vel proselytorum appel-

---

[1]) Cfr. Matth. XIII, 9.

[2]) Mss. „quid enim“ etc. Libri editi (v. c. edd. M.): „quia nihil“ etc. R.

[3]) II Tim. II, 20.

[4]) Edd. Merlini: traditum.

[5]) Hebr. V, 14.

[6]) Ephes. V, 27.

[7]) Edd. Merlini: quos in mulierum etc.

latione secernit, intelligamus [1]) illos esse, qui adhuc lacte [2]) indigent, aut etiam velut infirmi, [3]) ut sunt mulieres, oleribus vescuntur. Si vero simul [4]) omnis accipiatur ecclesia, viri quidem intelliguntur illi, qui in omnibus perfecti stare norunt armati adversus astutias diaboli: mulieres vero illi, qui nondum ex semet ipsis, quae utilia sunt, gerunt, sed imitando viros, [5]) et eorum exempla sectando. Ex quibus et caput habere dicuntur: „caput [6]) enim mulieris, vir." Infantes vero erunt, qui fide nuper suscepta, [7]) lacte evangelico nutriuntur. Proselyti autem catechumeni videbuntur, vel ii, qui jam sociari fidelibus student. De quibus singulis similia etiam Joannes sentiens in epistola sua scribit, et singulis quibusque aetatibus propria quaeque gesta decernit. [8]) Verumtamen Jesu [9]) vobis recitante legem, et revelante cordibus vestris intelligentiam spiritualem, neque proselyti, id est, catechumeni [10]) diutius maneatis, sed festinate ad percipiendam gratiam Dei, ut et vos in ecclesia filiorum Israel annumeremini: et vos infantes nolite pueri effici sensibus, sed

---

[1]) Mss. „intelligamus." Libri editi (v. c. edd. M.): „intelligimus." R.

[2]) Cfr. I Cor. III, 1. 2.

[3]) Cfr. Rom. XIV, 2.

[4]) Libri editi (e. c. edd. M.): „simul." Unus Cod. Ebroicensis: „in illis." Reliqui Mss. „similis." R.

[5]) Cod. Sangerm. „viros." Libri editi (v. c. edd. M.): „meliores." R.

[6]) I Cor. XI, 3.

[7]) Omnes Mss. „suscepta." Libri editi (v. c. edd. M.): „suscepti." R.

[8]) Cod. Sangerm. „secernit."

[9]) Libri antea editi (v. c. edd. M.): „Jesu nobis recitante legem, et — cordibus nostris" etc., sed omnes Mss. ut in nostro textu. R.

[10]) Edd. Merlini: catechumini diutius catechumini maneatis etc.

malitia parvuli estote, sensibus autem estote perfecti, sicut et Apostolus ad Hebraeos dicit: „relinquentes [1]) principiorum Christi sermonem, ad perfectionem feramur." Sed et vos, qui sub mulierum appellatione infirmi et remissi et languidi estis, commonemini, ut remissas manus, et dissoluta genua [2]) erigatis, id est, ut [3]) negligentes et desides animos suscitetis, et virilem constantiam in explendis praeceptis legalibus et evangelicis assumatis, atque ad virorum fortium perfectionem celeriter properetis. Non enim novit scriptura divina, secundum sexum separationem virorum ac mulierum facere. Etenim apud Deum sexus nulla discretio est, sed pro animi diversitate vel vir, vel mulier designatur. Quantae ex mulierum sexu apud Deum in viris fortibus numerantur? et quanti ex viris inter remissas et languidas mulieres reputantur? [4]) An non tibi videtur inter mulieres existimandus ille vir, qui dicit: non possum observare, quae scripta sunt: vendere, quae habeo, et dare pauperibus non possum, percutienti maxillam praebere alteram non possum, maledicentem benedicere non possum, blasphematus deprecari non possum, persecutionem pati et sustinere non possum: cetera similia, quae mandantur, qui dicit: implere non possum: quid tibi videtur aliud, quam inter mulieres, quae nihil virile possunt, esse numerandus?

10. Sed videamus, quid post haec scriptum est: „et [5]) audierunt, inquit, omnes reges Amorraeorum, et qui trans Jordanem, et qui in montanis, et qui in campis, et qui super ora maris magni, et qui erant in Antilibano, et Cethaei, et Amorraei et Chananaei et Pherezaei et Evaei

---

[1]) Hebr. VI, 1. — Cod. Sangerm. „sermones." R.
[2]) Edd. Merlini male: ingenia.
[3]) Deest „ut" in edd. M.
[4]) Cod. Sangerm. „deputantur?" R.
[5]) Jos. IX, 1. 2.

et Gergezei et Jebusaei, et convenerunt in unum, ut expugnarent Jesum et Israel simul." Historia rerum gestarum manifesta est, nec explanatione indiget, quod evidenter expletum est: ex iis tamen, quae gesta sunt, visibilibus nostri Domini Jesu Salvatoris bella ac triumphos, quos egerit, contemplemur, quamvis etiam in ipso haec visibiliter cernamus expleta. Convenerunt enim reges terrae, senatus, populusque et principes Romani, ut expugnarent nomen Jesu, et Israel simul. Decreverunt enim legibus suis, ut non sint Christiani. Omnis civitas, omnis ordo Christianorum nomen impugnat. Sed sicut tunc omnes illi reges convenientes contra Jesum nihil facere potuerunt, ita [1]) vel principes, vel potestates istae contrariae, ut non Christianorum genus latius ac profusius propagetur, [2]) obtinere [3]) non valebunt. Scriptum namque est, quia „quanto [4]) magis eos humiliabant, tanto magis plures fiebant, et invalescebant valde." Confidimus autem, quia non solum non nos poterunt obtinere visibiles inimici, et adversarii nostri, verum etiam velociter Jesu Domino nostro vincente conteretur Satanas sub pedibus servorum ejus. Illo etenim duce semper vincent milites sui, ita ut et [5]) nos dicamus, sicut in Esdra scriptum est, quia [6]) „a te Domine est victoria, et ego servus tuus: benedictus es Deus veritatis." Quem semper et nos invocemus, ut det nobis victoriam in Christo Jesu Domino nostro, cui est gloria et imperium in saecula saeculorum. Amen!

---

[1]) Deest „ita" in Cod. Sangermanensi. R.

[2]) Cod. Sangerm. (itemq. edd. M.): „propagetur." R. Libri editi: „prorogetur." R.

[3]) Omittuntur verba: „obtinere non valebunt," in Cod. Sangermanensi. R.

[4]) Exod. I, 12.

[5]) Deest „et" in edd. M.

[6]) I Esdr. IV, 59. 60. (III Esdr.)

HOMILIA X.

De dolo Gabaonitarum, ubi dicunt: audivimus,[1]) quanta fecit Dominus vobiscum per mare rubrum.

1. „In[2]) domo patris mei mansiones multae sunt:" dicit Verbum Dei. Sed et resurrectio mortuorum non habebit aequalem resurgentium gloriam, sed „alia[3]) caro volucrum, alia[4]) pecorum, alia vero[5]) piscium: et corpora coelestia, et corpora terrestria, sed alia quidem coelestium gloria, alia vero terrestrium. Alia gloria solis, alia gloria lunae, alia gloria stellarum. Stella ab stella differt in gloria: ita et resurrectio mortuorum." Multae ergo eorum, qui ad salutem veniunt, differentiae designantur. Unde et nunc Gabaonitas istos, quorum historia recitata[6]) est, arbitror portiunculam quandam esse eorum, qui salvandi sunt, ita tamen, ut non absque alicujus notae inustione salventur. Vides namque quomodo ligni caesores, vel aquae gestatores fiant,[7]) et condemnentur ad obsequium populi, et altaris Dei ministerium, quoniam quidem cum dolo et calliditate accesserunt ad filios Israel, pannis calceamentisque veteribus induti, et cibum vetusti panis ferentes. Isti ergo veniunt ad Jesum cum omnibus vetustatibus suis, et orant ab eo hoc tantum, ut salventur.

---

1) Cfr. Jos. IX, 9. 10. coll. 24.

2) Ev. Joann. XIV, 1.

3) I Cor. XV, 39—42.

4) Omnes Mss. „alia pecorum." R. — Desunt haec verba in edd. Merlini.

5) Deest „vero" in edd. M.

6) Cod. Sangerm. „recitata est." Libri editi (v. c. edd. M.): „recitanda est." R.

7) Cod. Sangerm. „fiant et condemnentur." Libri editi (v. c. edd. M.): „fieri condemnantur" (sec. ed. Ruaei: condemnantur). R.

In quorum figura tale mihi aliquid videtur ostendi. Sunt quidam in ecclesia credentes[1]) quidem et habentes fidem in Deum, et acquiescentes in[2]) omnibus divinis praeceptis: quique etiam erga servos Dei religiosi sunt, et servire iis cupiunt, sed et ad ornatum ecclesiae, vel ministerium satis promti paratique sunt, in actibus vero suis et conversatione propria obscoenitatibus[3]) et vitiis involuti, nec omnino deponentes veterem hominem cum actibus suis, sed involuti vetustis vitiis et obscoenitatibus suis, sicut et isti pannis et calceamentis veteribus obtecti, praeter hoc, quod in Deum credunt, et erga servos Dei, vel ecclesiae cultum videntur esse devoti, nihil adhibent emendationis, vel innovationis in[4]) moribus. Istis ergo Jesus Dominus noster salutem quidem concedit, sed quodammodo salus ipsa eorum notam non evadit infamiae. Similis quoque etiam in libello, qui appellatur Pastoris, de[5]) his figura describitur. Ait enim, quia est arbor quaedam, quae ulmus appellatur, quae fructum non affert, portat tamen vitem, quae affert plurimum fructum, et ex eo, quod adminiculo est viti, quae ejus viribus nitens vel afferre, vel servare potest plurimum fructum, etiam ulmus, quae infructuosa est, necessaria videtur et utilis ex hoc ipso, quod fructiferae[6]) deserviat viti. Tale aliquid intellige etiam in Gabaonitis, qui non deposuerunt quidem veterem hominem cum actibus suis, ministrant tamen

---

[1]) Cod. Sangerm. „credentes fide in Jesum Dominum et acquiescentes.“ R.

[2]) Deest „in“ in ed. Ruaei.

[3]) Cod. Sangerm. cum Cod. Gemeticensi: „obscoeni satis et vitiis“ etc. R.

[4]) Cod. Sangerm. „in moribus.“ Libri editi (v. c. edd. M.): „in mores.“ R.

[5]) Edd. Merlini: de iis etc.

[6]) Cod. Sangerm. „fructiferae.“ Libri editi (v. c. edd. M.): „frugiferae.“ R.

sanctis et serviunt, et aliquid utilitatis impendunt, et tali quodam ordine ab Jesu salutem cum juramenti interpositione suscipiunt. Ego nolebam in Gabaonitarum ordine salutem[1]) consequi, nec in ligni caesoribus, vel aquae gestatoribus numerari, sed inter Israelitas capere[2]) haereditatem, et portionem terrae promissionis accipere.

2. Observandum sane est, quod solent haeretici legentes hunc locum calumniam facere, ii, qui Testamentum vetus non recipiunt, et dicunt: Vide, quomodo nihil humanitatis habuit Jesus filius Nave, ut hominibus, qui ad se supplices venerant, salutem concedens, notam iis infamiae et jugum servitutis influgeret. Haec si anima audiat minus instructa scripturis divinis, infirmari continuo et periclitari potest, ita ut refugiat catholicam fidem. Non enim intelligunt[3]) eorum subreptiones. Jesus[4]) enim mensuram fidei ipsorum intuens, competens erga eos judicium tenuit. Porro autem Raab meretrix, quae fide integra credidit cum omni domo sua, et exploratores Israeliticos plenissima devotione suscepit, ex integro in consortium populi, societatemque suscepta est, et scriptum est de ea, quia apposita est ad filios Israel usque[5]) in hodiernum diem. Isti vero, qui non tam Israeliticae gentis consortia dilexerunt, quam suae perditionis metu perterriti, cum calliditate et fraude accesserunt ad Jesum, quomodo poterant libertatem vitae et regni consortium dolis

---

[1]) Deest „salutem" in libris antea editis (v. c. edd. M.), sed exstat in Mss. R.

[2]) Libri editi (v. c. edd. M.): „cuperem haereditatem terrae repromissionis accipere," sed Cod. Sangerman. ut in nostro textu. R.

[3]) Cod. Sangerm. „intelligent." R.

[4]) Cod. Sangerm. „Jesus enim mensuram fidei ipsorum intuens, competens" etc. Libri editi (v. c. edd. M.): „Jesus enim secundum mensuram fidei ipsorum, competens" etc. R.

[5]) Cfr. Jos. VI, 25.

servilibus promereri? Denique vis nosse, quia digna erga eos ab Jesu mentis [1]) eorum ignobilitate conditio dispensata est? Ipsi dicunt, quia audivimus, [2]) quanta fecit Dominus vobis per mare rubrum, et in deserto. Et cum haec dicerent, et audisse se et scire de divinis mirabilibus faterentur, nihil tamen fide dignum, nihil tantarum virtutum admiratione gesserunt. Et ideo videns Jesus angustum eorum exiguumque in fide propositum, moderationem erga eos justissimam servat, ut salutem mererentur, qui parum licet fidei detulerant, nec tamen summam regni vel libertatis acciperent, pro eo, quod fides eorum nullo operum nobilitaretur accessu, quoniam fidem sine operibus mortuam [3]) haberi pronuntiat Apostolus Jacobus.

3. Verumtamen sciendum est, quantum ex hujuscemodi figurarum adumbrationibus edocemur, quod si qui tales sunt in nobis, quorum fides hoc tantummodo habet, ut ad ecclesiam veniant, et inclinent caput suum sacerdotibus, officia exhibeant, servos Dei honorent, ad ornatum quoque altaris vel ecclesiae aliquid conferant, non tamen adhibeant [4]) studium, ut etiam mores suos excolant, actus emendent, vitia deponant, castitatem colant, iracundiam mitigent, avaritiam reprimant, rapacitatem refrenent, maliloquia et stultiloquia, vel scurrilitatem, et obtrectationum venena ex ore suo non adimant: sciant sibi, qui tales sunt, qui emendare se nolunt, sed in his [5]) usque in senectutem ultimam perseverant, partem sortemque ab Jesu Domino cum Gabaonitis esse tribuendam.

---

[1]) Unus Cod. Ebroicensis: „pro mentis eorum ignobilitate," alter vero Cod. Ebroicensis cum Codd. Gemetic. et Sangermanensi: „meritis eorum ignobilitatis." R.

[2]) Cfr. Jos. IX, 9. 10. coll. 24.

[3]) Cfr. Jacob. II, 17. 26.

[4]) Cod. Sangerm. „adhibeant." Libri editi (v. c. edd. M.): „adhibent." R.

[5]) Edd. Merlini: iis.

Sed potius deprecamur vos fratres, verbi Dei legatione fungentes, ut, dum potestatem adhuc habemus emendandi, demus operam, et festinemus, abjicientes antiquas sordes, et pannos veteres vitiorum, conjungi ac sociari Israeliticae libertati. Vis autem videre, Israelitarum quanta libertas sit? In lege praecipitur,[1]) ne liceat Hebraeum puerum, si forte in servitutem devenerit, amplius quam sex annis servire, septimo vero anno dimitti eum lex liberum jubet. Tanta apud eos libertatis est cura. Quae utique si ad spiritualem intelligentiam revocemus, etiam si Hebraeus puer es tu, qui in servitium decidisti: — puer enim est, qui facilitate animi in servitium decidit. Quale servitium? Scriptura dicit: „qui[2]) autem peccat, servus est peccati." In hoc servitium non virilis et perfectus animus decidit, sed puerilis, et facilis. — Igitur etiam si Hebraeus puer es, id est; fidelis etiam et baptisma in ecclesia consecutus, et post hoc in peccati servitium decidisti, sufficiat tibi sexennii[3]) servitus, in septimo anno observa, ne servias, sed festina ad libertatem tuam. Septenarius numerus legem significat mandatorum. Senarius vero numerus mundi hujus tenet figuram. Donec ergo, quae hujus mundi sunt, sapis, et[4]) in his exerceris, et secundum carnem cogitas, necesse est te servire peccato. Cum vero ad septenarium numerum, id est, ad legis scientiam veneris, tunc require libertatem tuam, et redi ad nobilitatem paternam, ne, si permanseris in malis tuis, et perseveraveris in peccatis, defixa in aure nota, velut qui commonentis te Dei, et ad

---

[1]) Exod. XXI, 2.

[2]) Ev. Joann. VIII, 34.

[3]) Cod. Sangerm. „sexennii." Cod. Gemetic. cum uno Cod. Ebroicensi: „sex annorum" Libri editi (v. c. edd. M.): „sex annis." R.

[4]) Cod. Sangerm. „et in his exerceris, et secundum" etc. Cod. Gemet. „et in his exercere te secundum" etc. Libri editi (v. c. edd. M.): „etiam iis exerceri secundum" etc. R.

libertatem pristinam revocantis verba non audias, eris peccati servus in aeternum. Tum deinde requiro [1]) abs te, si libenter velis ex patrefamilias, et nobili viro in hoc mundo servus effici: abnuis [2]) sine dubio, quippe cum etiam ex conditione servili videamus quamplurimos, ad libertatem festinare, et in quantum possunt cupere etiam divites fieri, et honoribus undecunque quaesitis vilitatem [3]) genuinae ignobilitatis obtegere. Si ergo in hac vita nemo esse vult servus, sed quantum fieri potest et liber esse, et dives, et nobilis cupit, ut [4]) non solum sibi sufficiat, sed et aliis largiatur, in illis aeternis rebus, ac nullo fine mutandis indifferenter tolerabimus servitutem, et [5]) parum nobis videtur, si in ligni caesoribus, et aquae gestatoribus deputemur? Propterea ergo, dum dies est, operemur quod bonum est, et emendationi nostrae operam demus, ut ex actibus et conversatione nostra ac moribus nobilitari mereamur, et [6]) digni efficiamur spiritum accipere adoptionis, ut inter Dei potius filios habeamur, per unicum et [7]) verum filium ejus Jesum Christum Dominum nostrum, cui est gloria et imperium in saecula saeculorum. Amen!

---

[1]) Mss. „requiro." Libri editi (v. c. edd. M.): „require." R.

[2]) Cod. Sangerm. „non vis." R.

[3]) Cod. Sangerm. (itemq. edd. M.): „vilitatem genuinae ignobilitatis." Libri editi: „utilitatem genuinae nobilitatis." R.

[4]) Cod. Sangerm. „Unde non solum" etc. R.

[5]) Cod. Sangerm. „et parvum" etc. R.

[6]) Omnes Mss. (itemq. edd. M.): „et digni." Libri editi: „ut digni." R.

[7]) Desunt verba: „et verum," in libris editis (v. c. edd. M.), sed exstant in omnibus Mss. (itemq. edd. M.). R.

HOMILIA XI.

De auxiliis Jesu, qnibus juvit Gabaonitas; et [1]) quomodo solem fecit stare et lunam.

1. His, [2]) qui sociaverint se ad filios Israel, omnes, qui prius amici erant, post amicitias et familiaritatem filiorum Israel inimici fiunt. Gabaonitas, qui a filiis Israel foedus pacis acceperant, Jebusaeus rex Jerusalem, invitatis secum aliis quatuor regibus, aggreditur expugnare. Sed Gabaonitae videntes, quinque reges adversum se in proelium conspirasse, nequaquam propriis viribus copiisque confidunt, sed mittunt ad Jesum auxilia postulantes. At ille divino permissu adest Gabaonitis, laturus auxilium. Hic autem mirabilia coelitus ostenduntur. Dominus desuper saxa grandinis pluit, et quinque regum, qui adversum Jesum pugnabant, exercitum vastat. Tunc vero Jesus videns divinam secum dexteram proeliantem, et prosperis successibus cuncta procedere, novam quandam et miram orationem extollit ad coelum, dicens: „stet [3]) sol super [4]) Gabaon, et luna super [5]) vallem Elom, donec expugnem populum istum. Et stetit sol et luna in loco suo, donec pervinceret Dominus inimicos eorum. Et stetit sol in medio coelo, et non est progressus ad occasum in finem unius diei. Non fuit dies talis ante hoc, nec ita exaudivit Deus hominem, quia Dominus pugnabat [6]) pro Israel.

---

[1]) Desunt verba: „et quomodo solem fecit stare et lunam,“ in libris antea editis (v. c. edd. M.), sed leguntur in Cod. Sangerm. et uno Cod. Ebroicensi. R.

[2]) Edd. Merlini: Ii, qui etc.

[3]) Jos. X, 12—17.

[4]) Cod. Sangerm. (itemq. edd. M.): „super.“ Libri editi: „supra.“ R.

[5]) Edd. Merlini: super valle.

[6]) Cod. Sangerm. „pugnavit.“ R.

Et fugerunt illi quinque reges, et absconderunt se in spelunca in Mageda. Haec secundum historiam quidem [1]) gesta, miracula divinae virtutis universis saeculis praedicant, nec interpretatione extrinsecus indigent, in quibus gestorum lumen coruscat. Quid tamen in iis spiritualis intellectus contineat, requiramus.

2. Cum anima humana Verbo Dei se sociaverit, dubitare non debet, statim se inimicos habituram, et eos, quos [2]) ante habuerat amicos, in adversarios esse vertendos: idque non solum pati se ab hominibus speret, verum etiam de contrariis virtutibus et spiritualibus nequitiis id sibi imminere pro certo sciat. Et ita fit, ut, qui amicitias expetit Jesu, multorum sibi sciat inimicitias tolerandas. Audi [3]) Apostolum Paulum haec eadem confirmantem, cum dicit: „omnes, [4]) qui pie volunt vivere in Christo, persecutionem patientur.“ Sed et Salomon similia dicit: „fili, [5]) inquit, accedens ad servitutem Domini, praepara animam tuam ad tentationem.“ Oppugnantur ergo [6]) etiam nunc Gabaonitae, cujuscunque modi sint, propter amicitias Jesu, et ligni licet sint caesores, et aquae gestatores, id est, licet ultimi meriti sis in ecclesia, tamen hoc ipso, quia ad Jesum pertines, impugnaberis a quinque regibus. Sed tamen nec Gabaonitae derelinquuntur, vel spernuntur ab Jesu, vel ab ducibus ac presbyteris Israelitarum, sed infirmitati eorum auxilium ferunt. An non tibi videtur hoc agere in [7]) nobis, et hoc praecipere

---

[1]) Deest „quidem“ in edd. M.

[2]) Edd. Merlini: quos habuerat ante amicos.

[3]) Desiderantur verba: „Audi Apostolum Paulum haec eadem confirmantem, cum dicit,“ in libris antea editis (v. c. edd. M.), sed exstant in omnibus Mss. R.

[4]) II Tim. III, 12. — Edd. Merlini: patiuntur.

[5]) Sap. Sirac. II, 1. (Ecclesiastic.)

[6]) Edd. Merlini: etiam ergo nunc etc.

[7]) Desunt verba: „in nobis, et hoc praecipere,“ in

illud Apostoli mandatum, quo dicit: „consolamini [1]) pusillanimes, sustinete infirmos, patientes estote ad omnes?" Et iterum: „vos [2]) autem potentiores imbecillitates infirmorum sustinete." Hoc ergo modo Jesus cum ducibus et principibus suis adest iis, qui pro nomine suo a contrariis virtutibus oppugnantur, et non solum auxilium praestat in bello, verum et producit tempus diei, ut spatia lucis protelans adventum discutit noctis.

3. Volumus ergo, [3]) si possumus, ostendere, quomodo Dominus noster Jesus protelaverit lucem, et majorem fecerit diem, vel pro salute hominum, vel pro interitu contrariarum virtutum. Ex quo advenit Salvator, finis erat jam mundi. Denique ipse dicebat: „poenitentiam [4]) agite, appropinquavit [5]) enim regnum coelorum." Sed retinuit et repressit diem consummationis, et adesse prohibuit. Videns enim Deus pater, salutem gentium per ipsum solum [6]) posse constare, dicit ad eum: „pete [7]) a me, et dabo tibi gentes haereditatem tuam, et possessionem tuam terminos terrae." Donec ergo paterna pollicitatio compleatur, et ecclesiae ex diversis nationibus crescant, atque introeat tota gentium plenitudo, ut [8]) tunc demum omnis

---

libris antea editis (v. c. edd. M.), sed leguntur in Cod. Sangerm., nec non uno Cod. Ebroicensi. R.

[1]) I Thess. V, 14.

[2]) Rom. XV, 1.

[3]) Alias (v. c. in edd. M.) deest „ergo," sed legitur in omnibus Mss. R.

[4]) Matth. IV, 17.

[5]) Mss. „appropinquavit." Libri editi (e. c. edd. M.): „appropinquabit." R.

[6]) Deest „solum" in libris antea editis, sed exstat in Cod Sangerm. (itemq. edd. M.) et uno Cod. Ebroicensi. R.

[7]) Psalm. II, 8.

[8]) Cod. Sangerm. „ut tunc." Libri editi (e. c. edd. M.): „et tunc." R.

Israel salvetur, dies producitur, [1] et differtur occasus, nec unquam sol occumbit: sed semper exoritur, dum credentium cordibus sol justitiae lumen veritatis infundit. Cum vero repleta fuerit mensura credentium, et [2] deterior jam ac decolor aetas ultimae generationis advenerit, cum increscente iniquitate refrigescet caritas multorum, et perpauci remanserint, in quibus fides inveniatur, tunc jam abbreviabuntur dies. Idem igitur atque ipse Dominus novit, et extendere diem, cum salutis est tempus, et breviare diem, cum tribulationis et perditionis est tempus. Nos tamen, dum habemus diem, et producitur nobis spatium lucis, sicut [3] „in die honeste ambulemus," et opera lucis operemur.

4. Sed et illud videamus quid est, quod dicit, quinque reges fuisse, et hos in speluncas fugisse. [4] Saepe diximus, duplicem esse Christianorum pugnam. Perfectis quidem et talibus, qualis erat Paulus et Ephesii, sicut ipse Paulus [5] dicit, non [6] „est pugna adversus carnem et sanguinem, sed adversus principatus et potestates, adversum mundi hujus rectores tenebrarum harum, adversus [7] spiritualia nequitiae in coelestibus." Inferioribus vero, et nondum perfectis pugna adhuc adversus carnem et sanguinem geritur, iis, qui adhuc carnalibus vitiis et fragilitatibus impugnantur: quod etiam in hoc loco indicari

---

1) Cod. Sangerm. „producitur et differtur." Libri editi (v. c. edd. M.): „producitur, differtur." R.

2) Unus Cod. Ebroicensis: „et ad deteriores ac decoloratas ultimae generationis nationes advenerit." R.

3) Rom. XIII, 13.

4) Cod. Sangerm. cum uno Cod. Ebroicensi: „confugisse." R.

5) Cod. Sangerm. „Apostolus." R.

6) Ephes. VI, 12. — Duo Codd. Ebroicenses: „non est pugna." Libri editi (v. c. edd. M.): „non erat pugna."

7) Cod. Sangerm. „adversus spiritualia." Libri editi (v. c. edd. M.): „et spiritualia." R.

puto. Etenim Gabaonitis indictum esse a quinque regibus diximus bellum, quorum figuram dixi esse in iis, qui imperfecti sunt. Isti ergo a quinque regibus impugnantur. Quinque autem reges quinque sensus corporeos indicant, visum, auditum, gustum, tactum, et odoratum. Per aliquem enim horum unumquemque necesse est decidere in peccatum. Qui quinque sensus illis quinque regibus comparantur, qui Gabaonitas, id est, qui carnales homines expugnant. Quod autem dicuntur in speluncas confugisse, potest hoc fortasse indicari, quia spelunca locus est in profundum terrae defossus. Igitur etiam isti, quos supra diximus, sensus, cum se terrenis actibus in corpore positi demerserint, et nihil ad opus Dei, sed totum ad ministerium corporis egerint, in speluncas confugisse dicuntur.

5. Sciendum tamen, quod ista ipsa regna, quorum nunc reges vincuntur ab Jesu, et confugiunt ad speluncas, postmodum in sortem veniunt sanctorum, et pars Domini appellantur, sicut regnum Jerusalem, vel Lachis, vel Chebron. In quo hoc arbitror indicari, quod etiam isti quinque sensus, quos supra exposuimus, in corpore positi, cum per Jesum fuerint devicti, ita ut infidelitas ab iis et incredulitas depellatur, et cum moriuntur peccato in eo, quod desinunt a ministerio peccati: istis ipsis postmodùm ministris utetur anima ad operandam justitiam Dei, [1]) et ita fit, ut Jerusalem, in qua prius rex nequam regnabat et pessimus, postmodum in ea regnet David potens manu, vel pacificus Salomon. Assident etenim etiam his [2]) ipsis, quos diximus, corporalibus sensibus hominum malignae virtutes, quae eos ad malas concupiscentias, et foeda ministeria animae praebenda sollicitent. Quas malignas vir-

---

[1]) Deest „Dei“ in libris antea editis (v. c. edd. M.), sed exstat in omnibus Mss. R.

[2]) Edd. Merlini: iis ipsis.

tutes si [1]) fides Christi superaverit, et in ligno crucis ejus fuerint suspensae, ut et de ipsis triumphet in ligno crucis suae, interemtis iis, regnoque depulsis, tunc efficitur anima in parte Dei, tunc Jerusalem regnum Dei efficitur, et templum in ea Domino construitur. [2]) An non hoc de semet ipso sentiebat ille, qui dicebat, quia „eramus [3]) aliquando et nos insensati, increduli, errantes, servientes desideriis et voluptatibus variis?" Non enim aliud est hoc, quod Jerusalem aliquando fuisse sub rege Adonibezec [4]) scribitur, vel aliae civitates sub aliis.

6. Sed interim Jesus interfecit inimicos, non crudelitatem docens per hoc, sicut haeretici putant, sed futura [5]) in his, quae geruntur, sacramenta designans: ut, cum interemerit eos reges, qui regnum peccati tenent in nobis, possimus illud implere, quod dixit Apostolus: „sicut [6]) exhibuistis membra vestra servire iniquitati ad iniquitatem, ita nunc exhibeamus membra nostra servire justitiae in sanctificationem." [7]) Quid ergo est, quod ab iis hoc loco velut crudele culpatur? Hoc, inquit, quod scriptum est: „ponite [8]) pedes vestros super collum eorum, et inter-

---

[1]) Cod. Sangerm. cum uno Cod. Ebroicensi: „si fides." Libri editi (v. c. edd. M.): „cum fides." R.

[2]) Omnes Mss. „construitur." Libri editi (v. c. edd. M.): „construetur." R.

[3]) Tit. III, 3.

[4]) Edd. Merlini: „Adonibeie." Cfr. Judic. I.

[5]) Libri editi (v. c. edd. M.): „futura sacramenta designans de iis, quae gerebantur, ut cum" etc., sed omnes Mss. ut in nostro textu. R.

[6]) Rom. VI, 19. coll. edd. N. T. — Edd. Merlini: exhibuimus membra nostra. — Legas: „exhibuistis membra vestra, ita nunc exhibeatis membra vestra" etc.

[7]) Ed. Ruaei in textu: „justificationem," in notis vero: „Cod. Sangerm. justificationem. Libri editi (v. c. edd. M.): sanctificationem." Cfr. Rom. VI, 19.

[8]) Jos. X, 24.

ficite eos." Quid quod haec non crudelitas, sed humanitas et benignitas invenitur? Utinam et tu talis esses, qui poneres pedes tuos super serpentes, et scorpiones, et supra omnem virtutem inimici, et conculcares draconem et basiliscum, id est, regulum, qui aliquando regnavit in te, et tenuit in te regnum peccati: ut illis omnibus interematis, qui in te regnabant opere peccati, solus in te regnet Christus Jesus Dominus noster, cui est gloria et imperium [1]) in saecula saeculorum. Amen!

HOMILIA XII.

De eo, quod spiritualiter intelligi debeant bella, quae gessit Jesus, et [2]) quod regressus populus post victoriam non mutivit in lingua sua.

1. Si ea, quae per Mosen de tabernaculo, vel sacrificiis, et omni illo cultu adumbrabantur, typus et umbra dicuntur esse coelestium, sine dubio et bella, quae per Jesum geruntur, et regum atque hostium strages, coelestium rerum [3]) umbra et typus esse dicenda sunt, eorum dumtaxat bellorum, quae Dominus noster Jesus cum suo exercitu, et magistratibus, id est, credentium populis, atque eorum ducibus contra diabolum et ejus angelos proeliatur. Ipse enim est, qui in Paulo, et in Ephesiis pugnat adversus [4])

[1]) Unus Cod. Ebroicensis post „imperium" addit: „cum Spiritu sancto." R.

[2]) Desunt verba: „et quod regressus populus post victoriam non mutivit in lingua sua," in libris antea editis (v. c. edd. M.), sed leguntur in Cod. Sangerm. et uno Cod. Ebroicensi. R.

[3]) Deest „rerum" in libris editis (v. c. edd. M.), sed exstat in Cod. Mscr. Sangermanensi. R.

[4]) Cfr. Ephes. VI, 12.

principatus, et potestates, et rectores tenebrarum harum, adversus spiritualia nequitiae in coelestibus. Et vide, ingrate haeretice, quomodo ex integro veteribus nova concordant. Promissum [1]) est veteribus regnum terrae sanctae, terrae fluentis lac et mel, quae terra tunc a peccatoribus et pessimis incolis ac regibus tenebatur. Venit in istam terram Jesus cum exercitu Domini, et Israeliticis ducibus, expugnat omnes, interimit, obtinet, et ob victoriae meritum accipit eorum regna, quos vicit. Tibi per Evangelia non promittuntur regna terrae, [2]) sed promittuntur regna coelorum. Sed haec regna non sunt vacua, nec inania, habent habitatores suos peccatores, et nequam spiritus, angelos refugas. Ibi habitant illi, adversum quos te apostolica personans tuba Paulus cohortatur ad proelium, et [3]) sicut ibi dicebat Jesus, quia bellum erit [4]) vobis adversum Amorraeos, et Pherezaeos, et Evaeos, et Jebusaeos: similiter tibi etiam hic Paulus denuntiat, dicens: non erit vobis pugna [5]) adversus carnem et sanguinem: id est, non sic pugnabimus, sicut pugnaverunt antiqui, nec in terris nobis adversus homines habenda sunt proelia, sed adversus principatus, et adversus potestates, adversus mundi hujus rectores tenebrarum. Jam utique intelligis, in quibus locis hujuscemodi sint tibi movenda certamina. Aut si tibi non sufficit intellectus, nisi etiam loca ipsa [6]) manifesta tibi voce signentur, audi in consequentibus: „adversum [7]) spiritualia, inquit, [8]) nequitiae in coelestibus."

---

[1]) Cfr. Levitic. XX, 24.

[2]) Cod. Sangerm. „terrena." R.

[3]) Cod. Sangerm. „et sicut per tubam dicebat." R.

[4]) Edd. Merlini: vobis erit.

[5]) Cfr. Ephes. VI, 12.

[6]) Deest „ipsa" in libris editis, sed exstat in Cod. Sangermanensi (itemq. in edd. M.). R.

[7]) Ephes. VI, 12.

[8]) Deest „inquit" in libris editis (v. c. edd. M.), verum exstat in Cod. Sangermanensi. R.

Audisti, qui sint illi, qui tibi bello [1]) et vi de coelestibus expellendi sunt, ut tu possis loca illa regni coelorum haereditatis sorte suscipere. Sed et Dominus in Evangelio nonne evidenter haec indicat, quum dicit: „a [2]) diebus Joannis regnum coelorum vim patitur, et vim facientes diripiunt illud?"

2. Quid ergo cessas, o haeretice, etiam Domino et Salvatori nostro calumniam facere, qui regnum coelorum, quod credentibus in se promiserat, per vim diripi jubet? Et utique, si adhibenda vis est, certum est, quod possidentibus adhibenda est. Vim enim facere, hoc est expellere possidentem, possessionemque diripere. Dicite ergo, quid aliud est, quod accusatis fecisse Jesum successorem Mosis? Atque [3]) utinam digni essemus, quibus Dominus Jesus sapientiae suae aulam panderet, et introduceret nos intra thesauros scientiae suae, et ea, de quibus nunc pedetentim conamur tanquam per speculum et in aenigmate aliqua ex parte contueri, et inspicere figuras, plenius nobis reserare, et perfectius dignaretur aperire: videres, quomodo nobis claresceret, cujus potissimum ex spiritualibus hostibus iis, qui nunc impugnant Israel spiritualem, figuram tenuit iste princeps de Mageda, et ille de Lachis, et ille de Lebna: aut cujus intra temet ipsum vitii, vel erroris, quibus anima implicatur, formam tenent singuli quique horum, quos Jesu duce interfecit populus Domini, ii videlicet, qui audiunt mandata ejus, et praecepta custodiunt, quibus ipse tribuit facultatem calcandi super serpentes et scorpiones, et super omnem potestatem inimici. Oremus ergo, ut et nostri pedes tales sint, tam speciosi, tam validi, qui possint calcare cervices inimicorum, qui possint ita caput calcare serpentis,

---

[1]) Omnes Mss. recte habent: „bello et vi de" etc. In libris editis (e. c. edd. M.) desideratur „vi." R.

[2]) Matth. XI, 12.

[3]) Edd. Merlini: Et atque utinam etc.

ut calcaneum nostrum mordere non possit. Qui enim pugnat sub Jesu duce adversum contrarias potestates, debet etiam illud promereri, quod de prioribus bellatoribus scribitur: „et [1]) reversus est, inquit, universus populus ad Jesum incolumis, et non mutivit quisquam de filiis Israel in lingua sua." Vides ergo, quia qui sub Jesu militat, incolumis debet redire de proelio, nec usquam debet ex jaculis maligni ignitis vulnus accipere, non in corde pollui, non in cogitatione maculari, non per iram, non per cupiditatem, non per aliam quamlibet occasionem daemoniacis [2]) vulneribus locum dare. Quod autem addidit, [3]) quia nullus mutivit in lingua sua, hoc mihi videtur ostendi, quia de victoria nemo se jactavit, [4]) nemo suae virtuti, quia superavit, adscripsit: [5]) sed scientes, quia Jesus est, qui victoriam tribuit, ipsi in lingua sua non mutiunt. Quod bene intelligens Apostolus [6]) dicebat: „non autem ego, sed gratia Dei, quae in me est." Puto autem, quia ad hoc respicit et illud Domini mandatum, quo [7]) ait: „cum [8]) autem feceritis omnia haec, dicite, quia servi inutiles sumus: quod debuimus facere, fecimus." Et in hoc enim simili modo rerum prospere gestarum videtur prohibere jactantiam.

3. Sed Marcion, et Valentinus, ac Basilides, ceterique cum ipsis haeretici, dum haec nolunt, sicut sancto Spiritu

---

[1]) Jos. X, 21.

[2]) Cod. Sangerm. „daemonicis." R.

[3]) Cod. Sangerm. „addit." R.

[4]) Omnes Mss. „jactavit." Libri editi (v. c. edd. M.): „jactat." R.

[5]) Omnes Mss. „adscripsit." Libri editi (v. c. edd. M.): „adscribit." R.

[6]) Edd. Merlini: „Apostolus Paulus dicit." — Cfr. I Cor. XV, 10.

[7]) Ed. Ruaei sola: quod ait etc.

[8]) Luc. XVII, 10.

dignum est, intelligere, declinaverunt a fide, et inseruerunt se impietatibus [1]) multis, alium Deum legis, et mundi creatorem ac judicem proferentes, velut per haec, quae scripta sunt, crudelitatem quandam docentem, quod calcare hostium cervices jubentur, atque in ligno suspendere reges terrae illius, quam violenter invadunt. Atque utinam Dominus meus Jesus filius Dei mihi istud concedat, et jubeat me pedibus meis conculcare spiritum fornicationis, et calcare super cervices spiritus iracundiae et furoris, calcare avaritiae daemonem, calcare jactantiam, conterere pedibus superbiae spiritum: et cum haec fecero, operis gesti summam non mihi, sed cruci ejus appendere, sequenti Paulum dicentem, quia per ipsum „mihi [2]) mundus crucifixus est," et ea, quae jam superius memoravimus, quod ait: „non [3]) autem ego, sed gratia Dei, quae in me est." Quod si ita facere meruero, beatus ero, et dicetur etiam mihi, quod dicit antiquis Jesus: „viriliter [4]) agite, et confortamini, non timeatis, nec vereamini a facie eorum, quia Dominus Deus tradidit vobis omnes inimicos vestros in manus." Haec si spiritualiter intelligamus, et hujuscemodi bella spiritualiter procuremus, et expellamus omnia illa spiritualia nequitiae de coelestibus, ita [5]) demum poterimus etiam loca et regna ipsorum, quae [6]) sunt coelorum regna, ab Jesu haereditatis sorte suscipere, praestante Domino et Salvatore nostro Jesu Christo,

---

[1]) Cod. Sangerm. „doloribus multis." R.

[2]) Galat. VI, 14.

[3]) I Cor. XV, 10.

[4]) Cfr. Jos. X, 25.

[5]) Edd. Merlini contorte: demum ipsorum ita poterimus etiam loca et regna ab Jesu haereditatis sorte suscipere etc. — Cfr. pag. huj. not. 6.

[6]) Desunt verba: „quae sunt coelorum regna," in libris antea editis (v. c. edd. M.), sed leguntur in omnibus Mss. R. — Cfr. pag. huj. not. 5.

cui est gloria et imperium [1]) in saecula saeculorum. Amen!

HOMILIA XIII.

De Lachis, et [2]) Lebna, et de Hebron civitatibus, quas ceperunt [3]) filii Israel.

1. „Haec [4]) omnia, quae figuraliter accidebant illis, scripta sunt autem propter nos, in quos fines saeculorum [5]) devenerunt," cum legit is, qui in manifesto Judaeus est, et qui manifestam habet in carne circumcisionem, nesciens quid sit, in occulto esse Judaeum in circumcisione cordis, nihil aliud putat esse, nisi bella descripta, et interitus hostium, et Israelitas duce Jesu vincentes et diripientes gentium regna. Qui vero in occulto Judaeus est, id est, Christianus, qui Jesum non tam filium Nave, quam [6]) filium Dei sequitur, haec omnia mysteria intelligit esse regni coelorum, et dicit, quia etiam nunc Dominus meus Jesus Christus bellat adversum virtutes contrarias, et ejicit eas de civitatibus, quas possidebant, id est, de animabus nostris, et interficit reges, qui regnabant in animabus nostris, ne ultra regnet in nobis peccatum: ut, posteaquam interemerit regem peccati de civitate animae nostrae, fiat anima nostra civitas Dei, et regnet in ea Deus, et dicatur ad nos, quia „ecce [7]) regnum Dei

---

1) Unus Cod. Ebroic. post „imperium" addit: „cum Spiritu sancto." R.

2) Edd. Merlini: et de Lebna.

3) Cod. Sangerm. „ceperunt." Libri editi (v. c. edd. M.): „receperunt." R.

4) I Cor. X, 11.

5) Cod. Sangerm. „saeculi." R.

6) Edd. Merlini: sed filium etc.

7) Luc. XVII, 21.

intra vos est." Est ergo opus summae misericordiae hoc, quod haeretici crudelitatis accusant, quod Dominus Jesus adumbratum prius a filio Nave per singulas quasque civitates, nunc in veritate per singulas quasque animas credentium complet: ut, quae possidebantur a malis et pessimis regibus secundum principem aëris mundi hujus, spiritus, qui nunc operatur in filios diffidentiae, expulsis iis et peremtis, facere eas dignetur habitaculum Dei,[1]) et sancti Spiritus templum: ut membra, quae servierant sub rege iniquo iniquitati ad immunditiam, nunc serviant justitiae ad sanctificationem. Sic ergo intellige, quod interfecit Jesus regem Jericho, et regem Hai, et regem Lebna, et regem Lachis, et regem Hebron, ut[2]) istae omnes animae, quae ante sub regibus pessimis peccati legem colebant, nunc sub Dei legibus agant.

2. Sed et de ipsis interpretationibus nominum, si curiosius ac diligentius perscrutemur, invenietur significatio[3]) nominum nunc ad mali regni, nunc etiam ad boni intelligentiam posse conferri. Ut puta Lebna candor interpretatur. Candor autem diverse intelligitur. Est enim candor leprae, est et candor lucis. Possibile ergo est, etiam nominis ipsius interpretatione[4]) utriusque status differentias indicari, ut candorem quidem leprae habuerit Lebna sub regibus malis: quo destructo atque everso, cum ad Israeliticum regnum pervenit Lebna, candorem lucis acceperit, quia candor in Scripturis et laudabilis et

---

[1]) Omnes Mss. „Dei." Libri editi (e. c. edd. M.): „fidei." R.

[2]) Unus Cod. Ebroicensis: „ut isti omnes, qui ante Jesum et regem Gai et regem Lebna sub regibus pessimis" etc. R.

[3]) Cod. Sangerm. „significatio." Libri editi (e. c. edd. M.): „significantia." R.

[4]) Edd. Merlini: interpretationem utriusque status differentias indicare, et candorem etc.

culpabilis ponitur. Et iterum Lachis interpretatur iter. Iter autem et laudabile et culpabile in Scripturis habetur. Quod difficile non est probare, sicut dicitur in Psalmis: „et [1]) iter impiorum peribit." Et alibi e contrario: „iter [2]) rectum facite pedibus vestris." Potest ergo intelligi etiam hic, quod iter impiorum fuerit primo civitas Lachis: quo destructo atque subverso, postmodum Israelitis regnantibus ad iter perducta sit rectum. Similiter autem et Hebron, quam interpretari dicunt conjunctionem, vel conjugium. Conjunctio vero animae nostrae fuit primo cum malo viro, et marito pessimo, diabolo: quo destructo et exstincto, liberata est anima [3]) a lege prioris et pessimi viri, et conjuncta est viro bono et legitimo, illi, de quo dicit Apostolus Paulus: „statui [4]) autem vos uni viro virginem castam exhibere, Christo." Sic ergo etiam nominum ipsorum intelligentia ad geminum hunc uniuscujusque civitatis consonat statum.

3. Ego puto, quod sic melius est intelligi bella Israelitica, et quod sic melius proeliari Jesus putetur, et destruere urbes, ac regna subvertere. Sic enim et illud dictum religiosius [5]) et clementius apparebit, quod dicitur ita subvertisse et vastasse singulas quasque urbes, ut nihil in iis relinqueretur, quod spiraret, neque qui salvus fieret, neque qui effugeret. Utinam enim Dominus de animabus credentibus sibi, et quas suo vendicat regno, et de mea ipsius anima ita ejiciat et exstinguat omnia priora mala, ut nullus in me malitiae sensus ultra respiret, nullus irae, nullus concupiscentiae alicujus malae in me salvetur affectus, nullus supersit, qui effugiat sermo malus de ore meo.

---

[1]) Psalm. I, 6. [2]) Hebr. XII, 13.

[3]) Deest „anima" in libris editis (v. c. edd. M.), sed legitur in Cod. Sangermanensi. R.

[4]) II Cor. XI, 2.

[5]) Cod. Sangerm. „rectius et clementius." R.

Sic enim potero Jesu duce, purgatus ab omnibus prioribus malis, effici in civitatibus filiorum Israel, de quibus scriptum est: „aedificabuntur[1]) civitates Judae, et habitabunt in iis." Etenim nunc uniuscujusque nostrum[2]) animam Jesus destruit, et aedificat: et sicut dicebamus tunc, cum Jeremiam dissereremus,[3]) quia acceperat verba in os suum, quibus subverteret et aedificaret, evelleret et plantaret: ita etiam nunc in[4]) his, quae habemus in manibus, intelligendum puto, non secundum haereticos, vel secundum Judaeos; sed sicut ibi ad Jeremiam dictum est: „ecce[5]) constitui te hodie super gentes et regna, eradicare, et subvertere, et perditum dare, et post haec aedificare, et plantare:" ita et de iis, quae per Jesum scribuntur gesta, credendum est: imo potius de iis, quae per nostrum Dominum Jesum etiam nunc geruntur in nobis. Primum namque opus Verbi Dei est, eradicare praecedentia mala, spinas ac tribulos vitiorum. Dum enim istae malae radices occupatam detinent terram, non potest semina bona et sancta suscipere.

4. Necessarium ergo et primum hoc opus Verbi Dei est, plantam[6]) eradicare peccati, et omnem plantam, quam non plantavit Pater coelestis, evellere ignique consumere. Secundi jam operis est, plantare. Quid est, quod plantat Deus? Moses dicit, quia paradisum plantavit Deus. Sed[7]) et nunc plantat Deus, et quotidie

---

[1]) Cfr. Amos. IX, 14. — Cod. Sangerm. „Judaeae."

[2]) Cod. Sangerm. „vestrum." R.

[3]) Cod. Sangerm. cum uno Cod. Ebroicensi: „dissereremus, quia" etc. Libri editi (e. c. edd. M.): „disserebamus, qui" etc. R.

[4]) Edd. Merlini: in iis, quae etc.

[5]) Jerem. I, 10.

[6]) Cod. Sangerm. „plantas." R.

[7]) Desunt verba: „Sed et nunc plantat Deus," in libris editis (v. c. edd. M.), sed leguntur in Cod. Sangerm. et uno Cod. Ebroicensi. R.

plantat in animabus credentium. In anima enim, de qua excidit iram, mansuetudinem plantat: et de qua excidit superbiam, plantat humilitatem: et de qua eradicat lasciviam, pudicitiam plantat: et de qua exstirpat ignorantiam, inserit scientiam. Non tibi videtur talis esse debere plantatio, quam plantat Deus, magis quam sensibilium [1]) terrenorumque lignorum? Est item imprimis opus Verbi Dei, destruere aedificia diabolica, quae in anima construxit humana. Ille etenim turres superbiae in unoquoque nostrum, et muros elationis exstruxerat: [2]) haec sermo Dei subvertit et subruit, ut merito secundum Apostolum efficiamur „Dei [3]) cultura, et Dei aedificatio, supra [4]) fundamentum Apostolorum et prophetarum positi ab ipso summo angulari lapide Christo Jesu: ex quo junctura aedificii crescat in templum Dei in spiritu," et ita demum effici mereamur in [5]) haereditate terrae sanctae in parte Israelitica, exstinctis omnibus et peremtis hostibus nostris: ita ut non relinquatur ex iis, qui respiret in nobis, sed solus in nobis respiret spiritus Christi per ora, et sermones, et intelligentiam spiritualem, secundum doctrinam Jesu Christi Domini nostri, cui [6]) est virtus et potestas [7]) in saecula saeculorum. Amen!

---

[1]) Edd. Merlini: insensibilium terrenorumque lignorum? Est item in primis etc.

[2]) Cod. Sangerm. „exstruxerat." Libri editi (v. c. edd. M.): „exstruxit." R.

[3]) I Cor. III, 9.

[4]) Cfr. Ephes. II, 20. — Cod. Sangerm. „positi ab ipso." Libri editi (v. c. edd. M.): „posito ipso." R.

[5]) Edd. Merlini: in haereditatem terrae etc.

[6]) Cod. Sangerm. (itemq. edd. M.): „cui est." Libri editi: „cujus est." R. .

[7]) Post „potestas" Cod. unus Ebroicensis addit: „cum Spiritu sancto." R.

HOMILIA XIV.

De Jabin rege Asor, et de ceteris regibus, qui congregati sunt adversum Israel.

1. Has easdem Scripturas ante adventum quidem Domini nostri Jesu Christi cum legeret Israel ille, qui secundum carnem est, nihil aliud in iis nisi bella, et effusionem sanguinis intelligebat: ex quo etiam ad nimiam ferocitatem acuebantur animi eorum, et semper bellis ac seditionibus pascebantur. Postea vero quam praesentia Domini mei Jesu Christi humanis cordibus placidum scientiae lumen infudit, quippe cum secundum Apostolum ipse sit „pax [1]) nostra," pacem nos docet ex ipsa lectione bellorum. Pax enim redditur animae, si ab ea hostes sui peccata ac vitia propellantur. Et ideo secundum traditionem Domini nostri Jesu Christi, cum nos legimus ista, armamur quidem [2]) etiam nos, et concitamur ad proelium, sed adversus illos hostes, qui de nostro corde procedunt, cogitationes scilicet malas, furta, falsa testimonia, blasphemias, ceterosque iis similes adversarios animae nostrae: de qua conamur, secundum quod haec scriptura refert, si fieri potest, non relinquere ullum, qui salvus fiat, neque qui respiret. Si enim hos hostes obtinuerimus, competenter obtinebimus [3]) etiam aëreas potestates, et regno suo eas, quod intra nos supra vitiorum sedes collocaverant, depellemus. In prioribus lectionibus rex Jerusalem congregaverat secum alios quatuor reges adversum Jesum, et adversum filios Israel, nunc autem jam non unus quatuor congregat, aut quinque, sed vide unus

[1]) Ephes. II, 14.

[2]) Deest „quidem" in edd. M.

[3]) Edd. Merlini: „obtinebimus aërias potestates" omisso „etiam."

quantam multitudinem congregat: „ut[1]) autem audivit, inquit, Jabin rex Asor, misit ad Jobab regem Amorraeorum, et ad regem Simeon, et ad regem Zif,[2]) et ad reges, qui erant circa Sidonem magnam, et per montana, et in Araba,[3]) quae est contra Ceneroth, et ad campos, et in Faneandor, et ad Chananaeos, qui erant in maritimis ab oriente, et ad Amorraeos, qui[4]) erant in maritimis, et ad Cethaeos, et ad Pherezaeos, et ad Jebusaeos, qui erant in montanis, et Evaeos, qui erant sub deserto Masecma. Et exierunt ipsi et reges eorum cum ipsis, sicut est arena maris in multitudine, et equi, et quadrigae multae nimis. Et convenerunt omnes reges isti, et coierunt in unum ad aquam Maron, pugnare contra Israel. Dixit autem Dominus ad Jesum: non verearis a facie illorum, quia crastina die ad hanc horam ego tradam eos sauciatos ante faciem Israel. Equos eorum subnervabis, et currus eorum igni exures. Et venit Jesus, et omnis populus bellatorum cum eo super ipsos ad aquam Maron: et subito irruit super eos in monte, et tradidit eos Dominus in manus Israel, et caedentes eos persecuti sunt usque ad Sidonem magnam, et usque in Masefoth ad aquam, et usque ad campos Masfre[5]) contra orientem; et trucidaverunt eos, usque quo non superesset ex iis, qui evaderet. Et fecit iis Jesus, sicut praecepit ei Dominus: et equos eorum subnervavit, et currus eorum exussit igni. Et conversus est Jesus in ipso tempore, et occupavit Asor, et regem ejus interfecit gladio." Vides, quanta adversum

---

[1]) Cfr. Jos. XI, 1—10. — In nominibus describendis quam normam secuti simus, prolegomena lectorem edocebunt.

[2]) Alter Cod. Ebroicensis: „Aziae," alter Cod. Ebroicensis: „Asephet." R.

[3]) Cod. Sangerm. „Arabia." R.

[4]) Cod. Sangerm. „qui erant maritimi." R.

[5]) Edd. Merlini: Masfe.

Jesum, et Israeliticum exercitum, contrariarum virtutum et pessimorum daemonum examina concitentur? Isti omnes daemones ante adventum Domini et Salvatoris nostri, quieti et securi humanas animas possidentes, in earum mentibus corporibusque regnabant. Sed ut in terris apparuit gratia et misericordia Salvatoris nostri Dei, edocens nos, ut pie et sancte in hoc mundo, et segregati ab omni contagione peccati vivamus, ut libertatem suam, atque imaginem Dei, in qua ex initio creata est, anima unaquaeque recipiat, ista de causa ab illis iniquis veteribus possessoribus earum pugnae exoriuntur et proelia. Et si opprimantur primi, multo plures exsurgunt postmodum, atque in unum coeunt, et conspirant in malum, qui semper dissident a bono. Et si secundo victi fuerint, iterum tertio aliae virtutes nequiores exsurgunt. Et fortassis, quanto magis augetur populus Dei, et multo plus crescit et multiplicatur, tanto illi plures ad oppugnandum conspirant.

2. Sed tentemus,[1]) prout Deus dederit, discutere singulos quosque adversi exercitus reges, et pro significantiis nominum uniuscujusque etiam opus, quod gerit in malitia, contemplari. Primus omnium, qui et auctor belli hujus nominatus est, congregans ceteros, et ad conjurationem sceleris invitans, Jabin nominatur, qui erat rex Asor. Ipse[2]) enim est, qui dicitur etiam ceteros convocasse. Jabin autem interpretatur sensus, sive prudentia. Quis ergo est iste sensus, sive prudentia, nisi ille, quem dicit Esaias propheta sensum magnum? Ait enim: „et[3]) inducam super sensum magnum principem Assyriorum, qui dixit: mea virtute faciam, et sapientia sensus mei auferam fines gentium, et virtutem eorum depraedabor.“ Iste ergo est,

---

[1]) Cod. Sangerm. „tentemus.“ Libri editi (v. c. edd. M.): „tempus est.“ R.

[2]) Edd. Merlini: „Ipse est enim“ etc.

[3]) Jesai. X, 12. 13.

qui ibi quidem dicitur sensus magnus, rex Assyriorum, hic autem Jabin, sensus vel prudentia. Etenim serpens fuisse in paradiso scribitur prudentior omnium bestiarum, quae erant super terram. Sed et villicus iniquitatis prudenter fecisse dicitur illa, quae fecit. Hic igitur Jabin rex est Asor. Interpretatur autem Asor aula. Est ergo omnis terra aula hujus regis, qui totius terrae velut aulae unius obtinet principatum, qui est diabolus. Vis autem videre, quoniam aula ipsius est terra? In Evangeliis [1]) scriptum est, quia fortis in aula sua securus dormit, usque quo veniat fortior, qui et ipsum alliget, et quae possidet auferat. Est ergo rex aulae princeps mundi hujus: iste mittit ad Jobab: ipse est enim, qui mittit ad omnes gentes, et invitat ad proelium. Mittit et ad regem Maron. Jobab quidem interpretatur inimicitiae: Maron autem amaritudines. Mittit ergo diabolus ad aliam virtutem inimicam ex angelis sine dubio refugis, quae virtus amaritudinum rex est: quo [2]) auctore scilicet et operam dante omnes, quae in hoc mundo amaritudines et asperitates miseris mortalibus infliguntur, [3]) eveniunt. Sunt autem ista diversa genera peccati. Neque enim aliquid amarius potest esse peccato, etiamsi quaedam dulcia videantur in primis, sicut Salomon scribit: „sed [4]) in novissimis, inquit, amarius felle invenies, quod dulce in initiis videbatur, et acutius acie gladii.“ Justitiae vero natura contraria est, in initiis videtur amarior, in novissimis vero melle dulcior invenitur, cum virtutis [5]) fructus attulerit.

---

[1]) Matth. XII, 29.

[2]) Edd. Merlini: quo auctore scilicet operam dante, quae omnes in etc.

[3]) Mss. „infliguntur.“ Libri editi (v. c. edd. M.): „infiguntur.“ R.

[4]) Prov. V, 4.

[5]) Mss. „virtutis.“ Libri editi (e. c. edd. M.): „virtus.“ R.

Misit igitur diabolus ad Jobab inimicum amaritudinis regem. Mittit autem etiam ad regem Simeon, qui interpretatur exauditio. Sed duplex videtur esse exauditio. Aliquando quidem cum exaudit [1]) hominem Deus, secundum quod et Simeon unus ex patriarchis nomen accepit, quoniam quidem exaudierat Deus precem matris ejus. Dicitur etiam [2]) exauditio, qua quis exaudit praeceptum diaboli. Solet enim dicere diabolus: si [3]) procidens adoraveris me, tibi dabo haec omnia." Sed tu si Jesum sequeris, dicis ei: Dominum Deum adorabo, et ipsi soli serviam. Audiunt [4]) autem illum, qui sunt ex parte ejus, sicut et nunc fecit iste Simeon: illum audiens venit ad pugnam contra Jesum. Mittit autem et ad regem Zif. Zif autem interpretatur: „quomodo fluit!" velut admirantis [5]) sermone: quia et revera mirandum est, quomodo fluunt omnia, quae sunt hujus mundi, carnalia, et quomodo fluxa sunt et caduca, quae apud infideles homines permanentia deputantur et perpetua. Qui autem rerum considerat rationem, et vitae hujus, quae putantur, bona contuetur, quomodo semper mutentur et transeant, iste dicit: quomodo fluit! Vocat autem contra filios Israel diabolus etiam eos, qui circa Sidonem magnam sunt. Ego quidem cum in locis Sidonis aliquoties demoratus sim, [6]) nunquam comperi duas esse Sidonas, unam magnam, et aliam parvam, quantum ad terrenum pertinet locum. Sed si ad interpretationem nominis redeam, quod significat venatricem, vel venatores, video, quod adversariarum virtutum, in quibus multae sunt differentiae, quidam sunt

---

[1]) Mss. „exaudit." Libri editi (v. c. edd. M.): „exaudivit." R.

[2]) Edd. Merlini: autem.

[3]) Matth. IV, 9.

[4]) Edd. Merlini: Audiant autem etc.

[5]) Edd. Merlini: admiranti sermone etc.

[6]) Edd. Merlini: sum.

venatores in [1]) parvis, et quidam venatores in magnis: id est, quod alii per parva peccata animas, alii per magna decipiunt. Verbi gratia, cum in voluptatibus saeculi, et carnis deliciis anima decipitur, in parvo capta dicenda est. Cum vero aut providentiam negat, aut daemones quasi Deum colit, haec in magno putanda est esse decepta. Et ideo nunc mittit ad Sidonem magnam, [2]) qui quasi ad venationem magnam conveniant contra filios Israel. Mittit et ad montana. Montana intelligenda sunt omnis sensus, qui extollit se et erigit adversus scientiam Dei. Mittit et in Araba. Interpretatur autem Araba insidiae. Invitat ergo virtutes insidiatrices, quae humanas animas non vi, nec apertis impugnationibus, [3]) sed improvisis insidiis callidisque decipiant: forte quales sunt et illi, de quibus propheta dicit: „insidiatur [4]) in occulto sicut leo in cubili suo, insidiatur, ut rapiat pauperem.“ Sed si quis talis est, qualis Paulus, confidenter dicit: „non [5]) enim ignoramus astutias ejus.“ Mittit et in Ceneroth. Interpretatur autem Ceneroth quasi lucernae. Non lucernae, sed quasi lucernae. Aliud est enim lucerna, aliud quasi lucerna. Joannes „lucerna [6]) erat ardens,“ quia erat angelus lucis. Quasi lucerna autem est ille, qui transfigurat se in angelum lucis. Et si vis adhuc evidentius noscere differentias lucernarum, et quasi lucernarum, quae in Ceneroth sunt, audi Salvatorem dicentem ad discipulos suos: „sint [7]) lumbi vestri praecincti, et lucernae vestrae ardentes.“ Sunt ergo eorum, qui in ecclesia fidem catholicam docent,

---

[1]) Edd. Merlini: et in parvis etc.

[2]) Deest „magnam“ in libris editis (v. c. edd. M.), sed legitur in Cod. Gemeticensi. R.

[3]) Ed. Ruaei in textu: „impugnationibus,“ in notis: „Cod. Sangerm. impugnatoribus. Libri editi: expugnatoribus.“ — Edd. Merlini: „expugnationibus.“

[4]) Psalm. X, 9. [5]) II Cor. II, 11.

[6]) Ev. Joann. V, 35. [7]) Luc. XII, 35.

et plebem Dei verbo veritatis illuminant, lucernae ardentes. Ii vero, qui haeretica dogmata ex scripturae sanctae testimoniis falsis assertionibus docent, pro eo, quod Scripturas legunt, videntur accendere lucernas: sed quia falsis assertionibus utuntur, non sunt lucernae, sed quasi lucernae. Misit etiam ad campos. Necesse enim erat, ut in societatem suam vocaret etiam eos, qui in campis sunt, et humilia sapiunt ac terrena. Misit et in Faneandor, qui interpretatur conversio. Et conversio duplex intelligitur. Est enim conversio, qua quis ad Deum convertitur, vel a Deo est conversus ad bona. Est autem et alia [1]) conversio, qua rex Jabin, id est diabolus, ad se animas convertit, sicut et de Simone supra exposuimus: qualis putanda est et illa conversio, quae Galatis acciderat, de qua dicit Apostolus: „currebatis [2]) bene, quis vos impedivit:" hoc est, convertit a cursu bono et itinere recto? Mittit et ad eos, qui erant in maritimis locis, ad vicinos fluctuum Chananaeos, qui interpretantur velut commoti, [3]) id est, qui [4]) semper motionibus et fluctibus permovent cuncta, et ad maritimos Amorraeos. Amorraei interpretantur amarescentes, qui sunt similes illis, de quibus superius disseruimus. Talis igitur est catalogus totius militiae invisibilium hostium, qui congregantur per regem Jabin, ut expugnent nos, qui sequimur ducem Jesum, et Salvatorem nostrum. Sed quid dicit dominus? „Ne [5]) verearis, inquit, a facie eorum, quia crastina die hac hora tradam eos in manus tuas." Video, quod hodie non

---

[1]) Mss. „alia." Libri editi (v. c. edd. M.): „illa." R.

[2]) Galat. V, 7.

[3]) Mss. „commoti." Libri editi (v. c. edd. M.): „commotio." R.

[4]) Libri editi (v. c. edd. M.): „qui semper in motionibus et fluctibus permanent, et ad" etc., sed Mss. ut in nostro textu. R.

[5]) Cfr. Jos. XI, 6. coll. pag. 124. not. 1.

possumus illos omnes opprimere, nec cunctos interficere, sed crastino perimentur, id est, post consummationem hujus saeculi. Tunc etenim omnis virtus contraria destruetur, et tunc penitus vincetur, cum videris iis, qui a sinistris sunt, dici: „ite [1]) in ignem aeternum, quem praeparavit Deus diabolo, et angelis ejus." Tunc enim et nos, si vicerimus, et obtinere poterimus sequentes Jesum ducem, percipiemus regnum, quod praeparavit Deus pater sanctis suis, et iis, qui mandata ejus et justitias impleverunt, per ipsum Dominum nostrum Jesum Christum, cui est gloria, et imperium in saecula saeculorum. Amen!

HOMILIA XV.

In ea, quae consequuntur post Jabin. „Et [2]) fecit Jesus, inquit, sicut praeceperat ei Dominus."

1. Nisi bella ista carnalia figuram bellorum spiritualium gererent, nunquam, opinor, Judaicarum historiarum libri discipulis Christi, qui venit pacem docere, legendi in ecclesiis fuissent ab Apostolis traditi. Quo enim iis bellorum proficeret ista descriptio, quibus dicitur ab Jesu: „pacem [3]) meam do vobis, pacem meam relinquo vobis?" Et quibus per Apostolum jubetur, et dicitur: „non [4]) vosmet ipsos vindicantes:" et: „magis injuriam accipite:" et: „magis fraudem patimini?" Unde denique sciens Apostolus, nulla nobis jam ultra bella esse carnaliter peragenda, sed animae certamina contra spirituales adversarios desudanda, velut magister militiae praeceptum dat militibus Christi, dicens: „induite [5]) vos arma Dei,

---

[1]) Matth. XXV, 41.
[2]) Jos. XI, 9. [3]) Ev. Joann. XIV, 27.
[4]) Cfr. I Cor. VI, 7. [5]) Ephes. VI, 11.

ut possitis stare adversus astutias [1]) diaboli." Et ut horum spiritualium bellorum ex veterum gestis habere possimus exempla, istas nobis rerum gestarum narrationes in ecclesia voluit recitari, ut nos, si spirituales sumus, audientes, quia lex spiritualis est, in iis, quae audimus, [2]) spiritualibus spiritualia comparemus, et contemplemur ex iis gentibus, quae carnalem Israel visibiliter oppugnarunt, quantae sint gentes contrariarum virtutum ex spiritualibus, quae [3]) dicuntur spirituales nequitiae in coelestibus, quae adversus ecclesiam Domini, quae est verus Israel, suscitent bella. Moabitae veniunt et Ammonitae, et omnes illi reges, et gentes invisibiles, quas superius memoravimus, adversum nos veniunt pugnaturae, [4]) ad hoc ut peccare nos faciant: quia sicut corpus accepto ferri vulnere moritur, ita et anima accepto peccati vulnere moritur. Et puto, quod eadem frequentius dicere nobis quidem pigrum esse [5]) debeat, vobis tamen necessarium sit. Utinam enim vel frequentius dicta haec animis vestris crebro inculcata teneatis, ut non haec legentes, vel Judaicum in iis sensum teneatis, vel haereticum. Sed posteaquam generaliter commonuimus, non erit superfluum, etiam speciatim de iis, quae lecta sunt, pauca disserere. Repetentes igitur ea, quae in superioribus omissa fuerant, disseramus.

2. „Et [6]) fecit, inquit, iis Jesus, sicut praeceperat ei Dominus: equos eorum subnervavit, et currus eorum exussit igni. Et conversus Jesus in illo tempore occupavit Asor, et regem ejus occidit gladio, et interfecit omnem,

---

[1]) Duo Mss. Ebroicenses: „insidias." R.

[2]) Cod. Sangerm. (itemq. edd. M.): „audimus." Libri editi: „audivimus." R.

[3]) Edd. Merlini: qui dicuntur etc.

[4]) Cod. Sangerm. „pugnaturae." Libri editi (v. c edd. M.): „pugnaturi." R.

[5]) Edd. Merlini: esse non debeat.

[6]) Jos. XI, 9 — 11.

qui spirabat in ea, in ore gladii: et exterminati sunt omnes, ita ut non relinqueretur in ea, qui respiraret." Mandatum dicitur a Deo datum ad Jesum, ut, posteaquam expugnasset hostes superius memoratos, nulli parceret, sed equos eorum subnervaret. Unde velut mandatum Dei implens Jesus fecit, sicut praecepit ei Dominus. In quo primo omnium dicimus ad eos, qui volunt secundum literam tantum haec intelligi, quia, si quidem superfuissent aliqui ex hostibus, consequens videbatur equos subnervari, ne uti iis quis posset[1]) ad fugam. Nunc vero cum dicatur nullus relictus esse, qui spiraret in hostibus, cur etiam equi subnervari jubentur, qui utique usui ac ministerio poterant esse victoribus? Vis autem scire, quia soleant Israelitae hujus rei et utilitatis habere curam, et devictis hostibus ad suos usus reservare jumenta? In Numeris legimus scriptum,[2]) quia, cum ex praecepto Dei processissent pugnare adversum Madianitas, devictis hostibus aliquot millia asinorum de praeda hostium reservarunt suis usibus profuturos; nec omnino refertur ibi, quia interfecerint asinos hostibus superatis.

3. Nos ergo scripturam sanctam sibimet ipsi conferentes, et spiritualibus spiritualia comparantes, requiramus, quid est, quod de asinis quidem non est scriptum, quia subnervati sunt, nec Madianitarum spolia vel animalia interemta dicantur, sed profuisse Israeliticis usibus: de istis autem, qui non habebant asinos, sed equos, praecepit ipse Dominus, et dixit: equos eorum subnervabitis: quod et Jesus, sicut a Domino mandatur, explevit. Putamus, haec accidisse fortuitu, ut equi hostiles interimerentur, et asini servarentur, et in praeceptis Dei fortuita aliqua arbitramur incidere? An dignius videtur, ut putemus magis in iis Scripturam mysticum aliquid indicare?

---

[1]) Edd. Merlini: possit.

[2]) Cfr. Num. XXXI.

Denique et filii Israel nunquam equis usi esse referuntur, et lex nihil de equis, sed de asinis mandat, utpote de animalibus, quae ad humanos labores juvandos, et ad onera eorum portanda videntur existere, equi vero magis ad hominum perditionem: hoc enim est, quod per eos in proeliis geritur. Lascivi motus animal, et superbae cervicis accipitur. Sunt ergo asini frequenter a Scriptura in typo gentium positi: sicut et Salvator ostenditur supra asinum sedens, nunquam autem equo sedens refertur. Sed et cum discipulos mittit ad solvendam asinam, et pullum asinae, dicit iis: „si[1]) quis vos interrogaverit, dicite, quia Dominus iis opus habet.“ Et sedens super eum ingreditur Jerusalem, et nunquam equo sedens ingressus esse dicitur. Sed et propheta de ipso ita praenuntiaverat,[2]) quod sedens asino veniret ad Jerusalem, dicens: „ecce[3]) rex tuus mansuetus sedens super subjugalem et pullum asinae novellum. Et exterminabit currus Effrem, et equum ex Jerusalem.“ Vides ergo, quia[4]) secundum prophetae sententiam, qui super asinum sedet, exterminabit currus Effrem, et equum de Jerusalem. Et ideo videntur mihi asini quidem, ut diximus, figuram servare eorum, qui ex gentibus credunt, super[5]) quos sedisse scribitur Dominus; equi vero, qui exterminantur, et currus figuram tenere illorum, qui in coelestibus positi per lasciviam et superbiam deciderunt, quando vel ad filias hominum concupiscendas semet ipsos incentores[6]) praebuerunt, vel secuti sunt illum, qui dixit:

---

[1]) Matth. XXI, 3.

[2]) Edd. Merlini: pronuntiaverat.

[3]) Zach. IX, 9. 10.

[4]) Mss. „quia.“ Libri editi (v. c. edd. M.): „quomodo.“ R.

[5]) Mss. „super quos.“ Libri editi (v. c. edd. M.): „super quibus.“ R.

[6]) Mss. „incentores.“ Libri editi (v. c. edd. M.): „incestatores.“ R.

„ponam [1]) super nubes sedem meam, et ero similis altissimo." Inde fortassis est, quod et [2]) propheta dicit: „falsus [3]) equus ad salutem." Et iterum dicit de iis, qui in daemonibus confidebant: „hi [4]) in curribus, et ii in equis, nos autem in nomine Dei nostri invocabimus." [5]) Neque [6]) enim currus et equos Deo contulisset, quantum ad invocandum spectat: sed utique hoc ostendit, quia sicut nos invocamus Deum verum, ita illi invocant currus et equos, id est, daemones, quos invocabant gentes illae, quae adversus Israel bellum gerebant. Sed et Aegyptiorum equos commemorat Scriptura, et istos ipsos, quos nunc interimi jubet. Unde hoc intelligi [7]) datur, quod in typo quidem asinorum gentes, quae ad credulitatem veniunt, merito reservantur: in typo vero equorum et curruum daemones, qui humanae saluti adversarii sunt et inimici, merito perimuntur. Sed et si passiones corporis, d est, libidinem, lasciviam, vel superbiam, ac levitatem, quibus infelix anima velut equitans vectatur, et fertur ad praecipitia, equos nunc dici et currus intelligamus, et ipsos esse, qui ex praecepto Dei subnervari jubentur, non erit rationi nostrae contraria intelligentia. Subnervatur equus quippe, quando jejuniis et vigiliis, et omni abstinentiae afflictione corpus humiliatur. Et currus igni exuruntur, cum in nobis completur sermo Domini dicentis: „ignem [8]) veni mittere in terram, et quam volo,

[1]) Jesai. XIV, 14.

[2]) Deest „et" in edd. M.

[3]) Psalm. XXXII, 17.

[4]) Psalm. XX, 7. — Edd. Merlini: ii in curribus.

[5]) Mss. „invocabimus." Libri editi (v. c. edd. M.): „magnificabimur." R.

[6]) Cod. Sangerm. „Neque enim currus et equos Deo contuleris, sed utique" etc. R.

[7]) Mss. „intelligi datur." Libri editi (v. c. edd. M.): „intelligatur." R.

[8]) Luc. XII, 49.

ut accendatur!" Quo igne jam se illi ardere confessi sunt, qui dicebant: „nonne[1]) cor nostrum erat ardens intra nos, cum adaperiret nobis Scripturas?" Ideo ergo et falsus equus dicitur ad salutem, si motus corporis nostri ferri[2]) permittamus infrenes, nec abstinentiae jugo lasciva[3]) carnis et superba colla subdamus. Sed et nunc, si quis forte ex[4]) his, quae dicimus, Dei verbis stimulatur atque compungitur, et is, qui hesterno die pronus et fervidus tanquam equus in libidinem ferebatur, hodie si[5]) his auditis poenitet, convertitur, ac secundum prophetam a timore Dei confixus refrenat se, et revocat a peccato, et pudicam dehinc castamque diligit vitam, videbimur etiam nos gladio verbi Dei evaginato subnervasse equos: et magis per hoc digne impletur praeceptum Dei, quam si animalia quis equini generis de spoliis hostium capta subnervet. Quorum autem equi subnervantur? Est etiam hoc operae pretium quaerere. Equos,[6]) inquit, Jabin subnervandos. Jabin autem prudentia interpretatur, vel sensus. Quae est ista prudentia, vel quis sensus, cujus subnervandus est currus? Illius nimirum, de qua dicit Apostolus, quia „prudentia[7]) carnis inimica est Deo:" et ille sensus, de quo dicit: „inflati[8]) sensu carnis suae." Jabin vero rex Asor. Asor autem aula interpretatur. Haec est Asor, quae omnium horum regnorum obtinere dicitur principatum: qui intelligitur princeps hujus mundi regnans in aula, id est, super terram, vel quod majus est,

---

[1]) Luc. XXIV, 32.

[2]) Libri editi: „fieri," sed. Cod. Sangerm. (itemq. edd. M.) ut in nostro textu. R.

[3]) Libri editi. (v. c. edd. M.): „lasciviam carnis." Sed Cod. Sangerm. ut in nostro textu. R.

[4]) Edd. Merlini: ex iis.

[5]) Edd. Merlini: si iis auditis.

[6]) Jos. XI, 6. [7]) Rom. VIII, 7.

[8]) Coloss. II, 18.

in vitiis carnis. Sed et omnium illorum regum, quorum vim secundum nominum suorum interpretationem jam ante exposuimus, equi ab Jesu dicuntur interfici. Quorum nos, si recte sub Jesu duce militamus, debemus in nobismet ipsis abscindere vitia, et accepto spirituali gladio subnervare omnem istum equitatum pessimum vitiorum. Sed et currus debemus incendere, id est, omnem a nobis arrogantiae, et elationis spiritum resecare, ut ultra non in equis, neque in [1]) armis, sed in nomine Domini Dei nostri invocemus. Quomodo autem in nobismet ipsis complebimus et hoc, quod dicit, ut non remittatur ullus, qui respiret? Videndum est, quis sit, qui nec respirare quidem per praeceptum Domini jubetur. Verbi causa, si ira adscenderit in cor meum, potest fieri, ut opera quidem iracundiae non impleam, vel metu deterritus, vel etiam futuri judicii timore cohibitus: sed non, inquit, hoc sufficit, agendum tibi potius est, quatenus ne ipsa quidem commotio iracundiae locum habeat intra te. Si enim efferuescit animus, et conturbatur, etiamsi non impleverit opus, ipsa tamen perturbatio indecens est ei, qui sub Jesu militat duce. Similiter et de concupiscentiae vitio, et de tristitiae, ceterisque omnibus sentiendum est. De quibus cunctis ita agendum est discipulo Jesu, ut nihil omnino horum in ejus corde respiret: ne forte, si parvi alicujus vitii aut consuetudo, aut cogitatio relinquatur in corde, processu temporis convalescat, et paulatim vires latitando conquirat, atque ad ultimum revocet nos ad vomitum nostrum, et fiant hominis [2]) illius, cui hoc acciderit, novissima pejora prioribus. Hoc erat, quod et propheta prospiciens in psalmis praemonet, dicens: „beatus, [3]) qui tenet et allidit parvulos tuos ad petram:“

---

[1]) Deest „in“ in edd. M. — Cfr. pag. 134. not. 5.

[2]) Cfr. Matth. XII, 45.

[3]) Psalm. CXXXVII, 9. — Edd. Merlini: „allidet parvulos tuos.“ R.

Babylonis scilicet parvulos, qui nulli alii intelliguntur, nisi cogitationes malae, quae cor nostrum confundunt et conturbant. Hoc enim interpretatur Babylon. Quae cogitationes, dum adhuc parvulae sunt, et initia habent, tenendae sunt, et allidendae ad petram, qui est Christus, et ipso jubente jugulandae, ut nihil in nobis resideat, quod respiret. Sicut ergo ibi beatum est, Babylonis parvulos tenere, et allidere ad petram, et cogitationes malas statim in initiis necare: ita et hic beatum intelligendum est et perfectum, si nihil relinquatur in nobis, quod possit gentiliter respirare.

4. „Et [1]) omnes, inquit, reges eorum interfecit Jesus in ore gladii." In omnibus nobis regnavit peccatum, et in omnibus nobis vitia regnaverunt, et fuit in nobis omnibus regnum generale peccati, sicut et Apostolus dicit: „omnes [2]) enim peccaverunt, et egent gloria Dei." Unusquisque tamen habuit in se aliquem specialem regem, qui in eo regnabat, et dominabatur ei. Verbi causa, in alio regnum tenebat avaritia, in alio superbia, in alio mendacium regnabat, in alio libido dominabatur, et alius regem patiebatur furorem. [3]) Quod autem haec ita sint, et in unoquoque nostrum regnet peccatum, Apostolo Paulo crede dicenti. Ait enim: „non [4]) ergo regnet peccatum in vestro mortali corpore ad obediendum ei." Erat ergo regnum peccati in unoquoque nostrum, antequam crederemus. Postea vero quam venit Jesus, et occidit omnes reges, qui in nobis tenebant regna peccati, praecepit nobis interficere omnes istos reges, et nullum ex iis relinquere. Si quis enim aliquem horum in semet ipso servaverit vivum, in exercitu Jesu esse non poterit.

---

[1]) Jos. XI, 12.
[2]) Rom. III, 23.
[3]) Edd. Merlini perperam: furorum.
[4]) Rom. VI, 12.

Si ergo regnet [1]) adhuc [2]) in te avaritia, si jactantia, si superbia, si libido, non eris Israeliticus miles, nec imples praeceptum, quod dedit Dominus ad Jesum. „Sicut [3]) constituit, inquit, ei Moses puer Domini.“ Hic puer Domini Moses, sermo ipse [4]) legis appellatur, sicut et in Evangelio dicit: „habent [5]) Mosen, et prophetas: audiant illos.“ Lex ergo praecepit nobis interficere omnes reges peccati, qui nos provocant ad peccatum. „Sic [6]) fecit Jesus, et non est transgressus quicquam ab omnibus, quae constituit ei Moses.“ Diximus quidem secundum priorem [7]) expositionis ordinem, quia quaecunque lex Dei, qui nunc Moses appellatur, constituit, implet Jesus in nobis: et ipse est, qui interimit in nobis vitia, et nequissima peccati regna subvertit. Potest autem etiam de ipso Domino et Salvatore nostro dici, quia quae praecepit Moses in lege, fecit Jesus, et non est transgressus quicquam: quoniam quidem dicit Apostolus, quia „cum [8]) venisset plenitudo temporis, [9]) misit Deus filium suum factum ex muliere, factum sub lege.“ Si ergo factus est sub lege, cum [10]) sub lege esset, omnia, quae lex mandabat, implevit, ut nos redimeret a maledicto legis. Sed

---

[1]) Edd. Merlini: regnat.

[2]) Deest „adhuc“ in libris editis (v. c. edd. M.), sed exstat in Mss. R.

[3]) Jos. XI, 15.

[4]) Deest „ipse“ in edd. M.

[5]) Luc. XVI, 29.

[6]) Jos. XI, 15.

[7]) Uterque Cod. Ebroicensis: „priorem expositionis.“ Cod. Sangerman. „priorem expositionum.“ Libri editi (v. c. edd. M.): „prioris expositionis.“ R.

[8]) Galat. IV, 4.

[9]) Cod. Sangerm. „temporum.“ R.

[10]) Libri editi (v. c. edd. M.): „cum sub lege non esset.“ Sed Mss. ut in nostro textu. R.

et ipse de se dicit, quia „non[1]) veni legem solvere, sed adimplere."

5. „Et[2]) accepit, inquit, Jesus omnes in bello, quia per Dominum factum est, ut confortaretur cor eorum, et occurrerent in proelium contra Israel." Non dixit, quia aliquos accepit Jesus in bello, et aliquos non accepit, sed omnes accepit, id est, cepit omnes, peremit omnes. Etenim species peccati purgavit Dominus Jesus, omnesque destruxit. Cuncti namque „eramus[3]) insensati, increduli, errantes, servientes desideriis variis, in malitia et invidia agentes, odibiles, odientes invicem," et omne, quodcunque illud est peccati genus, quod invenitur in hominibus, antequam credant. Bene ergo dicit, quia omnes occidit Jesus, qui exierunt ad bellum. Nulla enim species peccati tanta est, qua non sit superior Jesus, qui est Verbum et sapientia Dei. Omnia enim superat et vincit. An non ita credimus, quia omne genus peccati, cum ad salutare lavacrum venimus, aufertur? Hoc enim et Apostolus Paulus designat: qui, cum universa peccatorum genera dinumerasset, addit post omnia, et dicit: „et[4]) haec quidem fuistis; sed abluti estis, sed sanctificati estis, sed justificati estis in nomine Domini nostri Jesu Christi." Hoc ergo modo omnes cepisse in proelio dicitur, et omnes peremisse, quia[5]) „per Dominum factum est, ut invalesceret cor eorum, et occurrerent in proelium contra Israel, ut exterminarentur." Dum enim non veniunt inimicae virtutes, quae peccata operantur in nobis, nec provocant nos ad peccandum, nec lacessunt ad dimicandum, interfici non possunt, nec exterminari. Ideo

---

[1]) Matth. V, 17. [2]) Jos. XI, 19. 20.

[3]) Tit. III, 3.

[4]) 1 Cor. VI, 11. — In Mscr. Sangerman. desunt verba: „sed justificati estis." R.

[5]) Jos. XI, 20.

ergo Deus dicitur permittere, imo et incitare propemodum adversarias virtutes, exire adversum nos in proelium, ut et nos victoriam capiamus, et illae interitum consequantur. Unde mihi videtur esse infinitus quidam numerus contrariarum virtutum, pro eo, quod per singulos pene homines sunt spiritus aliqui, diversa in iis peccatorum genera molientes. Verbi causa, est aliquis fornicationis spiritus, est[1]) irae spiritus alius: est avaritiae spiritus, alius vero superbiae. Et[2]) si eveniat esse aliquem hominem, qui[3]) his omnibus malis, aut etiam pluribus agitetur, omnes hos, vel etiam plures in se habere inimicos putandus est spiritus. Unde et per singulos plures esse credendi sunt, quia non singula singuli homines habent vitia, vel peccata committunt, sed plura ab unoquoque videntur admitti. Et iterum non est putandum, quod unus fornicationis spiritus seducat eum, qui, verbi gratia, in Britanniis fornicatur, et illum, qui in India, vel[4]) in aliis locis, neque unum esse irae spiritum, qui diversis in locis diversos homines agitet: sed puto magis principem quidem fornicationis spiritum unum esse, innumeros vero esse, qui in hoc ei officio pareant, et per singulos quosque homines diversi spiritus sub eo principe militantes, ad hujuscemodi eos peccata sollicitent. Similiter et iracundiae spiritum principem unum esse arbitror, innumeros vero esse sub ipso agentes, qui per singulos quosque homines hujusce[5]) vitii peccata succendant. Similiter et avaritiae unum esse principem, sic et superbiae, et cete-

---

[1]) Edd. Merlini: est irae spiritus: alius est avaritiae etc.

[2]) Mss. (itemq. edd. M.): „Et si eveniat.“ Libri editi: „Et si inveniat.“ R.

[3]) Edd. Merlini: qui iis omnibus etc.

[4]) Mss. „vel in aliis.“ Libri editi (c. c. edd. M.). „et in aliis.“ R.

[5]) Edd. Merlini: hujusmodi.

rorum malorum. Et ideo non unus principatus dicitur in contrariis virtutibus ab Apostolo, sed plures, adversum[1]) quos pugnam sibi esse et nobis omnibus scribit.[2]) Esse tamen reor horum omnium principem, velut eminentiorem quendam in nequitia, et in scelere celsiorem, qui totum mundum, quem isti ad peccata singuli quique per peccatorum species pro parte sollicitant, solus velut omnium principum dux, et totius nefandae militiae magister exagitet: cujus figuram, cum Jabin discuteremus, pro parvo intelligentiae nostrae captu in superioribus patefecimus.

6. Puto sane, quia sancti quique repugnantes adversus istos incentores peccatorum spiritus, et vincentes eos, atque eorum unumquemque superantes, imminuant exercitum daemonum, et velut[3]) quam plurimos eorum interimant. Verbi causa, ut is, qui caste pudiceque vivendo fornicationis spiritum superaverit, non ultra fas sit illum spiritum, qui ab illo sancto victus est, impugnare iterum alium hominem: sed sicut illi spiritus,[4]) qui rogabant Jesum, ne in abyssum mitterentur, quod nunc interim Dominus pro praesenti dispensatione concessit: ita consequens videtur, quod singuli quique nequam spiritus cum vincuntur a sanctis, vel in abyssum, vel in exteriores tenebras, vel quo quisquis ille locus iis dignus est, abducantur[5]) a justo judice Christo, agonis hujus vitae mortalium praeside. Et inde est, quod plurimo daemonum numero jam victo, ad credulitatem gentes venire relaxan-

---

[1]) Libri editi: „pugnam esse nobis omnibus scribit." R. — Edd. M. ut in nostro textu.

[2]) Libri editi (v. c. edd. M.): „scribit. Tamen reor omnium" etc. R.

[3]) Duo Mss. Ebroicenses: „velut equos plurimos." R.

[4]) Cfr. Luc. VIII, 27. seqq. coll. Matth. VIII, 28. seqq.

[5]) Edd. Merlini perperam: abducatur.

tur: qui utique nullatenus sinerentur, [1]) si integrae eorum, sicut prius fuerant, subsisterent legiones. Quod si alicui difficile videtur esse, quod dicimus, per singulos quosque peccantium multa vacare [2]) daemonia, aut fabulosum hoc putat, redeat ad Evangelii auctoritatem, et inveniet illum, qui in sepulcris habitabat [3]) daemonem patiens, cum interrogaretur a Salvatore, quod tibi nomen est, respondisse: [4]) legio. „Multa enim, inquit, daemonia sumus." Quid ergo mirum videtur, si per singula genera peccatorum singuli daemones adscribantur, cum scriptum sit, in uno homine integram fuisse daemonum legionem? Memini autem similia me dixisse etiam in iis locis, in quibus exponebamus versiculum psalmi, in quo scriptum est: „in [5]) matutinis interficiebam omnes peccatores terrae, ut disperdam de civitate Domini omnes, qui operantur iniquitatem." Ita denique etiam in manu justorum gladii ancipites esse dicuntur, sine dubio qui contrarias virtutes perimant. Puto autem, quod vehementior ad haec probanda, quae diximus, Apostoli Pauli illa proferri possit assertio, cum dicit: „Deus [6]) autem pacis conterat satanam sub pedibus vestris velociter." Si enim unus est satanas, quomodo potest ipse contritus esse sub pedibus servorum Dei, et iterum operari? Si enim contritus est, et a Deo contritus, operari utique [7]) ultra non potest. Ne forte ergo tanti esse putandi sint satanae, quanti sunt illi, qui operantur opera satanae. Hoc enim mihi videtur indi-

---

[1]) Omnes Mss. „sinerentur." Libri editi (v. c. edd. M.): „finirentur." R.

[2]) Duo Codd. Ebroicenses: „vagari." R.

[3]) Duo Codd. Ebroicenses: „habitabat." Libri editi (v. c. edd. M.): „habitat." R.

[4]) Luc. VIII, 30. [5]) Psalm. CI, 8.

[6]) Rom. XVI, 20.

[7]) Deest „utique" in libris editis (v. c. edd. M.), sed exstat in Cod. Sangermanensi. R.

cari[1]) et in sapientia, ubi dicitur, quia „impius[2]) maledicens satanam, ipse maledicit animam suam.“ Sed et in aliquo quodam libello, qui apellatur testamentum duodecim patriarcharum, quamvis non habeatur in canone, talem tamen quendam sensum invenimus, quod per singulos peccantes singuli satanae intelligi debeant. Evidentius autem et ipsa nominis ejus interpretatio, sicut studiosi Hebraeorum tradunt, hoc idem significare videtur. Satanas namque adversarius dicitur. Omnes ergo, qui adversantur Dei voluntati, satanae possunt dici. Haec ergo diximus pro eo, quod scriptum est: „quia[3]) confortavit Dominus corda eorum, ut exirent ad proelium contra Israel, ut exterminarentur.“ Beatus ergo est, qui indesinenter spiritualem machaeram tenens, non aufert eam a cervicibus horum hostium, de quibus superius memoravimus, sicut et Jeremias propheta dicit: „maledictus[4]) homo, qui facit opera Domini negligenter, et aufert machaeram suam a sanguine inimicorum.“ Hoc si secundum literam intelligamus, necesse erit, nos indesinenter sanguinem fundere. Quod Judaei putantes, qui ex integro caro sunt et sanguis, crudeles et implacabiles fiunt, dicentes maledictionem positam esse iis, qui a sanguine effundendo cessaverint, et ideo pedes eorum veloces sunt ad effundendum sanguinem. Sed illis hujuscemodi intelligentia, quia caro et sanguis sunt, videatur: mihi autem praestet Dominus, nunquam negligere opera Domini, nec auferre spiritualem gladium verbi Dei a sanguine contrariarum virtutum, et mortificare eas in unoquoque auditorum. Interficiuntur autem in vobis ita demum, si[5]) his auditis earum opera non agatis.

---

1) Edd. Merlini: indicare.
2) Sap. Sirac. XXI, 27. (Ecclesiastic.)
3) Jos. XI, 20. 4) Jerem. XLVIII, 10.
5) Edd. Merlini: si iis auditis etc.

7. Dicitur autem in consequentibus, quia „cepit [1] Jesus omnem terram, sicut mandavit Dominus Mosi." Ille Jesus filius Nave, non video quod ceperit omnem terram. Quantum enim terrae cepit, qui Judaeam tenuit solam? Noster autem Dominus Jesus ipse vere cepit omnem terram, in eo, quod ex omni terra, atque ex omnibus nationibus, ad eum concurrit credentium [2]) multitudo. Additur etiam post haec, posteaquam omnem terram cepit Jesus: „et [3]) requievit, inquit, terra a bellis." Hoc quomodo vere videbitur dici de filio Nave, quia cessavit terra a bellis, quae nunquam fere temporibus ejus cessavit a bellis? Sed hoc completur in solo Domino meo Jesu Christo. Si enim consideres te, qui venisti ad Jesum, et ab eo per baptismi gratiam remissionem consecutus es peccatorum, et jam in te non pugnat caro adversus spiritum, et spiritus adversus carnem, cessavit [4]) terra tua a bellis: si tamen mortem Jesu Christi in corpore tuo circumferas, ita ut cessantibus in te omnibus proeliis efficiaris pacificus, et filius Dei voceris. Sed hoc fiet, posteaquam bella transegeris, et adversarios viceris. Tunc tibi dabitur requies, ut requiescas sub vite tua, qui est Christus Jesus, et sub ficu tua, qui est Spiritus sanctus, ut ita gratias referas Deo patri omnipotenti in ipso Christo Jesu Domino nostro: cui est gloria, et imperium [5]) in saecula saeculorum. Amen!

---

[1]) Jos. XI, 23.

[2]) Omnes Mss. „credentium." Libri editi (v. c. edd. M.): „gentium." R.

[3]) Jos. XI, 23.

[4]) Omnes Mss. „cessavit." Libri editi (v. c. edd. M.): „cessabit." R.

[5]) Post „imperium" unus Cod. Ebroic. addit: „cum Spiritu sancto." R.

HOMILIA XVI.

De eo, quod scriptum est: et Jesus erat presbyter,[1]) hoc est senior, et provectus in diebus suis; et[2]) quomodo haereditas per Mosen data est duabus semis tribubus.

1. Etiam ante nos quidam observantes notarunt in Scripturis, quia presbyteri, vel seniores non ex eo appellantur, quod longaevam duxerint vitam, sed pro maturitate sensus, et gravitate vitae veneranda hac appellatione decorentur, maxime cum additur ad presbyterum sermo iste, qui sequitur: „plenus[3]) dierum." Si enim aevi prolixitate appellandus, qui presbyter, vel senior videretur, quem magis oportebat alium hoc nomine censeri, quam primum Adam, vel certe Matusalem, aut Noë, qui[4]) utique longe pluribus, quam ceteri, annis in hoc mundo vixisse declarantur? Sed nunc videamus, quod ex illis quidem nullus refertur a Scriptura presbyter, aut senior appellatus, sed is, qui longe brevioris temporis vitam duxit, primus in scripturis sanctis Abraham presbyter, vel senior appellatur. Dictum est etiam ad Mosen a Domino: „elige[5]) tibi ab omni populo presbyteros, quos tu nosti, quia presbyteri sunt." Sed observa etiam tu o auditor in omni Scriptura, sicubi invenire potes appellationem hanc: „senior[6]) et plenus dierum:" positam super aliquo peccatore. Nunc ergo sancti Spiritus vox est pronuntian-

---

[1]) Cfr. Jos. XIII, 1.

[2]) Desiderantur verba: „et quomodo haereditas per Mosen data est duabus semis tribubus," in libris editis (e. c. edd. M.), sed leguntur in Cod. Sangermanensi. R.

[3]) Cfr. Jos. XIII, 1.

[4]) Cod. Sangerm. „utique longe pluribus." Libri editi: „utrique longe pluribus." R. — Edd. Merlini: „utrique pluribus" omisso „longe."

[5]) Cfr. Num. XI, 16. [6]) Jos. XIII, 1.

tis Jesum presbyterum, vel seniorem, et provectum in diebus. Ita enim dicit: „Jesus[1]) enim erat, inquit, presbyter, vel senior et provectus dierum." Quod utique de peccatore dici non poterat, quia peccator non est provectus dierum. Non enim se extendit ad ea, quae[2]) ante sunt, obliviscens ea, quae retrorsum sunt, sed semper retro convertitur, et ad vomitum suum redit, et ideo non aptus est regno coelorum. Qui autem semper[3]) ad priora extenditur, et ad perfectionem fertur, iste provectus est in diebus suis. Et nunc ergo dicit Dominus ad Jesum: „tu[4]) provectus es in diebus tuis." Nescio ego, si in hoc loco illud potest videri, quia hoc dicebat Dominus ad Jesum, quod de aetate ejus senili omnes videbant, et omnes noverant. Et quae sunt tam magna responsa ista divina, quae hominibus deferuntur, ut dicant seni homini: quia senex es: quod omnes videbant, et omnes noverant? Sed mihi videtur magnum aliquod testimonium a Domino per haec dari filio Nave, cum ei dicitur, quia provectus dierum es. Et quantum quidem proloqui nobis, vel aperire de divinis mysteriis fas est, ego arbitror, quod sicut sol iste dies facit mundo huic, ita et sol justitiae faciat aliquos dies spirituales, qui fulgore veritatis et lampade sapientiae illustrentur. Si quis ergo in praeceptis Dei vitam hanc praesentem, quae, sicut Jacob dicebat, paucorum et malorum dierum est, transegerit, et immaculatum se ab hoc mundo custodierit, atque omnes adversarios et hostes suos subegerit spirituales, ab istis paucis et malis diebus provehitur et promovetur ad illos dies

---

[1]) Jos. XIII, 1. coll. pag. 145 not. 1. — Edd. Merlini: vel senior provectus dierum.

[2]) Cod. Sangerm. (itemq. edd. M.): „quae in ante sunt." R.

[3]) Deest „semper" in libris editis (v. c. edd. M.), sed legitur in Cod. Sangermanensi. R.

[4]) Jos. XIII, 1.

aeternos et bonos, aeterni solis luce signatos. Tali ergo quodam ordine intelligendus est et Jesus ex divinis responsis provectus dierum pronuntiari.

2. Verum quoniam instituimus, quae de Jesu dicuntur, etiam et ad Dominum et Salvatorem nostrum referre, quis ita presbyter et senior provectus dierum intelligitur, sicut ipse, qui est principium, primogenitus omnis creaturae? Ideo fortassis ipse solus vere et integre presbyter dicitur, ante quem nemo est. Igitur tametsi sunt, qui dicantur in Scripturis presbyteri, vel seniores, vel pontifices, tamen Dominus Jesus, sicut in pontificibus pontificum princeps est, et sicut in pastoribus princeps pastorum est, ita et in presbyteris vel senioribus princeps presbyterorum putandus est, et in episcopis princeps episcoporum, et omne, quodcunque honorabile nomen est, primum in hoc, et principem esse credendum est Salvatorem, quia ipse est omnium caput.

3. Addit autem adhuc responsum divinum, et dicit: „tu [1]) provectus es in diebus, et terra relicta est multa valde." In superioribus dicebatur, sicut observavimus, quia cessavit terra a bellis, et quia Jesus cepit omnem terram: et hic modo scriptum [2]) est, quia terra relicta est multa valde. Putasne contraria sibi Scriptura contineat? Hoc nec [3]) leviter suspicandum est. Sed redeamus ad intelligentiam spiritualem, et in ea nihil invenies esse contrarium. Intuere Domini et Salvatoris nostri primo quidem adventu, cum venit seminare verbum suum in orbem terrae, quomodo cepit omnem terram solo seminis jactu, et quomodo adversarias potestates ex ea et angelos refugas, qui Gentilium mentes obsederant, effu-

---

[1]) Jos. XIII, 1.

[2]) Mss. „scriptum est." Libri editi (v. c. edd. M.) „dictum est." R.

[3]) Edd. Merlini: ne leviter etc.

gavit, et interim seminavit verbum, atque ecclesias propagavit. Haec est prima ejus totius terrae possessio. Sequere autem me o auditor per subtiles lineas verbi, et ostendam tibi, quomodo etiam secundo capiat terram hanc, quae nunc dicitur ad Jesum multa esse derelicta. Audi de eo Paulum dicentem: „oportet[1]) enim eum regnare, donec ponat omnes inimicos suos scabellum pedum suorum.“ Haec ergo est terra, quae nunc multa dicitur esse derelicta, donec omnes omnino subdantur sub pedibus ejus, et per haec haereditate capiat universos. „Et[2]) haec est, inquit, terra, quae derelicta est: omnes fines Philistiim,“ et alia quam plurima, quae sequuntur. Multa adhuc supersunt, quantum ad nostra tempora spectat, quae videmus nondum pedibus Jesu esse subjecta, quem[3]) necesse est utique omnia obtinere. Neque enim finis esse poterit rerum, nisi fuerint ei prius cuncta subjecta. Sic enim et propheta dicit, quia „omnes[4]) gentes servient ei:“ et: „a[5]) finibus fluminum usque ad fines orbis terrarum, in conspectu ejus procident Aethiopes:“ et: „de[6]) trans ripas fluminum Aethiopiae offerent sacrificia.“ Unde constat, quod in secundo adventu hanc terram multam, quae superest, obtinebit Jesus: sed beati sunt illi, qui in primo ejus adventu obtenti sunt. Isti enim vere grati erunt, qui multis adversariis resistentibus, et multis hostibus impugnantibus, bello et armis haereditatem terrae repromissionis accipiunt. Cum vero ex necessitate quis fuerit subjectus, tunc, quando etiam novis-

---

1) I Cor. XV, 25. coll. Psalm. CX, 1.

2) Jos. XIII, 2.

3) Mss. „quem necesse est.“ Libri editi (v. c. edd. M.): „quae necesse est.“ R.

4) Psalm. LXXII, 11.

5) Psalm. LXXII, 8. 9.

6) Zephan. III, 10.

simum inimicum destrui necesse est, scilicet mortem, non erit jam gratia iis, qui subjiciuntur.

4. Post haec cum enumerasset plurimas gentes, de Sidoniis solis dixit: „et [1]) omnes Sidonios ego exterminabo a facie filiorum Israel.“ Nominati sunt Chananaei, nominati sunt et ii, qui contra faciem Aegypti sunt, et ii, qui sunt ex finibus Accaron, et a sinistris partibus fluminum, et aliae quam plurimae gentes, et de solis Sidoniis dicit Dominus, quod eos eversurus sit. Sidonii dicuntur autem, sicut ante jam diximus, venatores. Qui ergo intelliguntur isti mali venatores, quos Dominus exterminat, nisi illae virtutes contrariae, de quibus dicit propheta: „quia [2]) laqueos paraverunt pedibus meis?“ quibus scilicet venentur et decipiant animas ad peccatum. Istos ergo Dominus exterminat: quia si isti tales interierint venatores, cum jam nemo fuerit, qui laqueos tendat et retia, ut decipiat animas in peccato, tunc requiescet unusquisque sub vite sua, et sub ficu sua.

5. Sed et illud nobis hodie lectum est, quia Moses dederit haereditatem quibusdam: post haec vero legitur, quia et Jesus secundum praeceptum Domini distribuit haereditatem. Primus ergo Moses haereditatem distribuit, secundus autem Jesus. Nunc Mosen legem intellige. Hi [3]) ergo, qui secundum legem vixerunt, primi acceperunt haereditatem, sed extra terram repromissionis. Tum deinde cum accepissent terram haereditatis, non eam possident, neque dividunt inter se, sed exspectant, usque quo iis per Jesum distribuatur in sorte. Nonne evidenter hoc est, quod Apostolus dicit ad Hebraeos, scribens de prioribus patribus, quod dixit fide placuisse Deo? Et addit [4])

---

[1]) Jos. XIII, 6.

[2]) Psalm. LVII, 6.

[3]) Edd. Merlini: Ii ergo etc.

[4]) Edd. Merlini: addidit.

dicens: „ii [1]) autem omnes testimonium habentes per fidem nondum consecuti sunt repromissiones, Deo pro nobis melius [2]) aliquid providente, uti ne sine nobis perfecti efficerentur.“ Habent igitur jam repromissionem suam, et requieverunt, [3]) et digni judicati sunt per Mosen capere haereditatem: verumtamen adhuc et ipsi pugnant, et in certamine sunt pro iis, qui sub Jesu militant. Sed requiris, qui sint isti, qui pugnant, et quae est illa pugna, quam illi gerunt. Ego sic arbitror, quod omnes illi, qui dormierunt ante nos patres, pugnent nobiscum et adjuvent nos orationibus suis. Ita namque etiam quendam de senioribus magistris audivi dicentem in eo loco, in quo scriptum est in Numeris, quia „ablinget [4]) synagoga illa“ hanc synagogam, sicut „ablingit vitulus herbam viridem in campo.“ Dicebat ergo: quare hujusmodi similitudo assumta est, nisi quia hoc est, quod intelligendum est in hoc loco, quod synagoga Domini, quae nos praecessit in sanctis, ore et lingua consumit adversariam synagogam, id est, orationibus et precibus adversarios nostros absumit? Non ergo armis [5]) pugnandum est nobis adversum hostes nostros invisibiles, sed orationibus, et verbi Dei meditationibus, et operibus, ac sensibus rectis. Sic enim armabantur et patres, fide et operibus vincentes. Vide denique, quia sic scriptum est de iis: „crediderunt, [6]) inquit, Deo, et Mosi famulo ejus.“ Et tunc cantavit Moses canticum hoc, et dixit: „cantemus [7]) Domino,

---

[1]) Hebr. XI, 39. 40.

[2]) Deest „melius“ in libris editis (v. c. edd. M.), sed legitur in uno Cod. Ebroicensi. R.

[3]) Mss. (itemque edd. M.): „requieverunt.“ Libri editi: „requirunt.“ R.

[4]) Cfr. Num. XXII, 4.

[5]) Edd. Merlini: in armis etc.

[6]) Exod. XIV, 31.

[7]) Exod. XV, 1.

gloriose enim honorificatus est." Ita ergo et nos fidem [1]) plenam et opera perfecta, indesinentes orationes, meditationem verbi divini, intelligentiam spiritualem colentes, et [2]) in his omnibus velut armis Dei muniti, stemus adversus astutias [3]) diaboli, invocantes Deum adjutorem nostrum in Christo Jesu Domino nostro, cui est gloria, et imperium in saecula saeculorum. Amen!

HOMILIA XVII.

De eo, quod Levitae non acceperunt [4]) in haereditatem terram.

1. Sicut umbrae et exemplari deserviunt coelestium ii, qui legem suscipiunt, quae est illius verae legis umbra, ita exemplar et umbram sequuntur divisionis coelestis ii, qui in Judaea haereditate dividunt terram. Erat ergo in coelis veritas, umbra vero et exemplar [5]) veritatis in terris. Et donec umbra haec constabat in terris, erat Jerusalem terrestris, erat templum, erat altare, erat et visibilis cultus, erant pontifices et sacerdotes, constabant etiam civitates et vici Judaeae, et omnia haec, quae nunc in hoç libro descripta recitantur. Cum vero in adventu Salvatoris nostri Dei e coelis descendens „veritas [6]) de terra orta est, et justitia de coelo prospexit," umbrae et exemplaria ceciderunt. Cecidit enim Jerusalem, cecidit templum,

---

[1]) Mss. „fidem plenam et opera." Libri editi: „fidei plena opera." R. — Edd. Merlini: „fide plena opera."

[2]) Edd. Merlini: et in iis omnibus etc.

[3]) Unus Cod. Ebroicensis: „insidias." R.

[4]) Cod. Sangerm. „acceperunt haereditatem terrae." R.

[5]) Cod. Sangerm. „exemplaria." R.

[6]) Psalm. LXXXV, 11.

altare sublatum est, uti jam neque in monte[1]) Garizin, neque in Hierosolymis sit locus, ubi oportet adorare, sed veri adoratores, qui adorant patrem, in spiritu et veritate adorent. Sic ergo praesente veritate, typus et umbra cessavit: et cum adesset templum illud,[2]) quod per Spiritum Dei, et virtutem altissimi in utero virginis ſabricatum est, dirutum est templum ex lapidibus ſabricatum. Aderat pontifex futurorum bonorum. Cessaverunt[3]) pontifices taurorum et hircorum. Venit agnus Dei, qui tollit peccatum mundi, destitit agnus ex pecudibus assumtus, et[4]) nequicquam tot saeculis jugulatus. Igitur si haec omnia, quae in umbra prioribus data fuerant, praesente et assistente veritate cessarunt, consequens sine dubio erat, ut haereditate regni coelorum patefacta, haereditas terrena cessaret. Ratio autem, qua haec cuncta desinerent, illa est, ut omne os obstruatur, et subditus fiat omnis mundus Deo, ne, qui forte ex incredulo populo occasiones suae infidelitatis acciperent, et habentes umbras antiquitus sibi traditas, vel[5]) templi, vel altaris, vel[6]) pontificum, vel sacerdotum, viderentur sibi permanente antiqui cultus statu praevaricari religionis ordinem, si transirent ad fidem. Propterea ergo auferri haec omnia, quae in terris dudum fuerant adumbrata, divina providentia dispensavit, ut viam quodammodo accipiant requirendae veritatis cessantibus typis. Si ergo veniens

---

[1]) Cfr. ev. Joann. IV, 21. 23.

[2]) Deest „illud" in ed. Ruaei.

[3]) Mss. „cessant." R.

[4]) Desunt verba: „et nequicquam tot saeculis jugulatus," in libris editis (e. c. edd. M.), sed leguntur in omnibus Mss. R.

[5]) Desunt verba: „vel templi, vel altaris," in libris editis. R. — Exstant eadem in edd. M.

[6]) In libris editis (e. c. edd. M.) haec leguntur: „vel pontificii, vel sacerdotii." R.

ad Jerusalem civitatem terrenam, o Judaee, invenies eam subversam, et in cineres ac favillas redactam, noli flere, sicut nunc facitis tanquam pueri sensibus; noli lamentari, sed pro terrena require coelestem. Sursum respice, et ibi invenies Jerusalem coelestem, quae[1]) est omnium mater. Si altare videris destitutum, nolo contristeris. Si pontificem non invenias, nolo desperes. Est in coelis altare, et assistit ei pontifex futurorum bonorum, secundum[2]) ordinem Melchisedech electus a Deo. Sic ergo vobis pietate et misericordia Dei etiam haereditas terrena sublata est, ut haereditatem quaeratis in coelis.

2. Verumtamen videamus, quid est, quod per umbram describitur, quia in umbra legis veritas deformatur.[3]) Refertur ergo prima et secunda haereditatis facta divisio. Prima quidem per Mosen: secunda vero, quae potentior est, per Jesum facta describitur. Et Moses trans Jordanem tribui Ruben, et tribui Gad, et dimidiae tribui Manasse possessionem decernit, ceteri vero omnes per Jesum suscipiunt haereditatem. Diximus de[4]) his jam prius, quomodo ii, qui per legem placuerunt Deo, praecedentes tempore eos, qui per fidem Jesu ad repromissa[5]) perveniunt, nondum quae perfecta sunt consequuntur, exspectantes eos, qui posteriores diverso quidem tempore, sed una fide placebant,[6]) sicut Apostolus dicit: „uti[7]) ne sine nobis perfectionem consequerentur.“ Interea

---

[1]) Cfr. Galat. IV, 26.

[2]) Cfr. Hebr. V, 10.

[3]) Mss. „deformatur.“ Libri editi (v. c. edd. M.): „reformatur.“ R.

[4]) Edd. Merlini: de iis.

[5]) Libri editi (v. c. edd. M.): „reprómissionem veniunt, non per illam quae perfecta sunt“ etc. Mss. ut in nostro textu. R.

[6]) Edd. Merlini: placebunt.

[7]) Hebr. XI, 40.

Levitis neque Moses dedit haereditatem, neque Jesus, quia Dominus Deus ipse est haereditas eorum. In qua re quid aliud sentiendum est, nisi quod sint in ecclesia Domini quidam, qui virtute animi et meritorum gratia ceteros omnes praecedunt, quibus ipse Dominus haereditas esse dicitur? Et si fas est audere in talibus, et arcani reconditi aliquid aperire, videamus, ne forte illud sit, quod sacerdotum vel Levitarum figuram latenter ostendit, quia in omni populo, — eorum dico, qui salvantur —, major sine dubio pars est, et longe numerosior eorum, qui simpliciter credentes in timore Dei, per opera bona, et per honestos mores, et actus probabiles Domino placent. Pauci vero sunt, et valde rari, qui sapientiae ac scientiae operam dantes, et mentem suam mundam puramque servantes, atque omnibus praeclaris virtutibus suas animas excolentes, ceteris simplicioribus per doctrinae gratiam illuminant iter, quo gradiuntur, et veniunt ad salutem. Ii fortassis nunc sub Levitarum et sacerdotum nomine designantur, quorum haereditas ipse Dominus, qui est sapientia, quam prae ceteris omnibus dilexerunt, esse perhibetur. Invenio tamen aliquam differentiam in iis, quae Moses distribuit, et in iis, quae Jesus. Moses namque duabus et semis tribubus terram distribuens ultra Jordanem, non dedit Levitis habitaculi portionem, quae eos contingebat: Jesus autem dedit, non solum in iis tribubus, quas ipse dispensat, verum et in illis, quae a Mose trans Jordanem fuerant collocatae. Habitacula etenim Levitis in singulis tribubus decernuntur, ut per hoc multo magnificentius mysterium nosceremus.[1]) Iste enim ordo Leviticus vel sacerdotalis, qui Dei sapientiae et scientiae operam impendit, non potuit a Mose sortem habitationis accipere: quia non erat Moses veritatis, sed

---

[1]) Mss. „nosceremus." Libri editi (v. c. edd. M.): „cerneremus." R.

umbrae et exemplaris minister. Jesus vero Dominus noster, qui erat Sapientia Dei, ipse habitacula sapientibus praebet. Non enim potuit dicere Moses: „vade,[1]) vende omnia tua, quae habes, et da pauperibus: et habebis thesaurum in coelo: et veni, sequere me.“ Hoc est enim partem dare Levitis. Nec potuit dicere Moses, quia „qui[2]) non renuntiaverat omnibus, quae possidet, non potest esse meus discipulus.“ Nec potuit dicere Moses: „omnis,[3]) qui non oderit patrem vel matrem, et fratres et sorores et filios, insuper etiam et animam suam, non potest meus esse discipulus.“ Hoc Moses dicere non potuit, idcirco ipsa[4]) habitacula sacerdotum et Levitarum dispensare non potuit. Beatus ergo est, qui se talem exhibet, et in istis omnibus, quae praecepit Jesus, invenitur esse perfectus, ut ab Jesu sortem coelestis mansionis accipiat in futuro. De quo dicit ipse Dominus Jesus: „Pater[5]) volo, ut, ubi ego sum, et isti sint mecum:“ et: „sicut[6]) ego in te, et tu in me unum sumus, ut et isti in nobis unum sint.“

3. Quod[7]) si audiens, perfectorum et eminentiorum haereditatem Dominum dici, ignoras et ambigis, quid illud sit, quod sub hoc nomine designatur, audi, quia Dominus sapientia est. Cui ergo dicitur haereditas esse[8]) Dominus, iste haereditatem sapientiae capiet. Dominus justitia dicitur. Cui ergo haereditas Dominus est, iste haereditatem justitiae consequetur. Dominus pax est, Dominus redemtio est, Dominus salus est, in Domino sunt

---

[1]) Matth. XIX, 21.

[2]) Luc. XIV, 33. [3]) Luc. XIV, 26.

[4]) Cod. Sangerm. „ipse.“ R.

[5]) Ev. Joann. XVII, 24.

[6]) Ev. Joann. XVII, 21.

[7]) Edd. Merlini: Quod si quis audiens etc.

[8]) Deest „esse“ in libris editis, sed exstat in Mss. (itemq. edd. M.). R.

thesauri sapientiae et scientiae absconditi. Hacc omnia in haereditatem percipiet, cujus haereditas Dominus fuerit. Verum tamen et isti, quibus sapientia Dei, et Verbum Dei, et veritas, et justitia haereditas esse dicitur, habitationem interim cum illis accipiunt, quorum haereditas habetur in terris: ut ex ipsorum consortio ii, qui per semet ipsos nondum valent, per illos participes efficiantur sapientiae et scientiae Dei, et veritatis ejus ac Verbi. Et ita etiam ad [1]) minimos quosque dispensatio divina pertendit, ut, qui principaliter non possunt divinae gratiae capaces existere, illuminari ex istorum consortio mereantur, et compleatur illud, quod scriptum est: „qui [2]) multum, non abundavit: et qui minimum, non minoratus est.“ Sed et illud, quod Apostolus ad Corinthios dicit de sanctis Jerosolymitis: „ut [3]) vestra, inquit, abundantia fiat ad illorum inopiam, et illorum abundantia fiat ad vestram inopiam.“ Ita ergo et nunc cohabitare jubentur Levita et sacerdos, qui non habent terram, Israelitae, qui habet terram, ut percipiat ab [4]) Israelite sacerdos et Levita terrena, quae non habent; et rursus Israelites percipiat a sacerdote et Levita coelestia et divina, quae non habet. Lex enim Dei sacerdotibus commissa est et Levitis, ut [5]) huic soli operam tribuant, et verbo Dei absque ulla sollicitudine vacent. Sed interim [6]) ut vacare possint, laicorum uti ministeriis debent. Si enim laicus, quae necessaria sunt, non praebuerit sacerdotibus et Levitis,

---

[1]) Edd. Merlini perperam: non minimos quosque etc.

[2]) II Cor. VIII, 15. coll. Exod. XVI, 18.

[3]) II Cor. VIII, 13. 14.

[4]) Desiderantur verba: „ab Israelite sacerdos et Levita terrena, quae non habent; et rursus Israelites percipiat,“ in libris antea editis (v. c. edd. M.), sed leguntur in omnibus Mss. R.

[5]) Ed. R. sola: et huic soli etc.

[6]) Edd. Merlini: iterum.

occupati illi in talibus, id est, corporalibus curis minus legi Dei vacabunt. Illis autem non vacantibus, neque operam dantibus legi Dei, tu periclitaris. Obscurabitur enim lux scientiae, quae in illis est, te non subministrante oleum lucernae, et culpa tua illud eveniet, quod dixit Dominus, quia „caecus [1]) caeco ducatum praebens, ambo in foveam cadent.“ Sed et illud in te complebitur, quod Dominus dixit: „si [2]) enim lux, quae in te est, tenebrae sunt, ipsae tenebrae quantae sunt!“ Ut ergo lux scientiae in sacerdotibus fulgeat, et lucerna eorum sit semper accensa, tu imple officium tuum, comple mandatum Dei erga obsequia sacerdotum. Quod si forte susceptis a te, quae necessaria sunt, et sic non quasi avaritia, [3]) sed quasi benedictione illi neglexerint, eruditioni operam dare, et verbo Dei vacare, et in lege Dei meditari die ac nocte, ipsi videbunt, quomodo pro animabus vestris reddant domino rationem Sed [4]) deprecemur potius Dei omnipotentis misericordiam, ut suo lumine, sua veritate, suo splendore, omnes nos illuminare dignetur, et dare lucernam pedibus nostris verbum suum, et lumen semitis nostris, ipsum Dominum nostrum Jesum Christum, qui est vera lux mundi, cui est gloria et imperium [5]) in saecula saeculorum. Amen!

---

[1]) Matth. XV, 14.

[2]) Matth. VI, 23. — Ed. R. perperam: ipse tenebrae etc.

[3]) Libri editi (v. c. edd. M.): „avaritiam, sed quasi benedictionem.“ Cod. Sangerm. ut in nostro textu. R.

[4]) Cod. Sangerm. „Sed potius oremus Dei“ etc. R.

[5]) Unus Cod. Ebroicensis post „imperium“ addit: „cum Spiritu sancto.“ R.

HOMILIA XVIII.

De initio divisionis terrae, quae divisa est ab Jesu, et quomodo accessit ad Jesum Caleb,[1]) et petiit ab eo Hebron.[2])

1. Discamus ex lege, quam necessarie descripta est terrae divisio, quae primo per Mosen, secundo etiam[3]) per Jesum dicitur facta, non ut utramque servemus, sed rationem utriusque discentes illam solam teneamus, quae ab Jesu nostro Domino traditur. Igitur illam terram, quae est trans Jordanem, Moses distribuit: hanc autem, quae est terra sancta et terra[4]) bona, distribuit Jesus et principes tribuum Israel. Vides ergo, quia, cum coeperit vera illa haereditas terrae sanctae a Salvatore distribui, adsumentur[5]) etiam principes tribuum veri et spiritualis Israel. Quos autem putamus esse principes tribuum nostrarum, vel ecclesiae principes, nisi sanctos Apostolos, ad quos dicit Salvator, quia „sedebitis[6]) et vos super duodecim thronos, judicantes duodecim tribus Israel?" Assumitur tamen ad divisionem etiam sacerdos, qui est arcanus et mysticus sermo Dei. Sic enim dicit, quia convenerit Jesus et Eleazar simul ad dividendam terram.

2. Et videamus, quis est, qui primus[7]) accepit hae-

---

[1]) Edd. M. hoc loco: „Chaleb." In seqq. constanter: „Caleph."

[2]) Ed. Ruaei constanter: „Chebron."

[3]) Abest „etiam" a libris editis (v. c. edd. M.), sed reperitur in Cod. Sangermanensi. R.

[4]) Deest „etiam" in libris editis (v. c. edd. M.), sed exstat in Cod. Sangermanensi. R.

[5]) Cod. Sangerm. „adsumentur." Libri editi (v. c. edd. M.): „adsumuntur." R.

[6]) Matth. XIX, 28.

[7]) Cod. Sangerm. „primus accepit." Libri editi (v. c. edd. M.): „primum cepit." R.

reditatem ab Jesu. „Caleb,[1]) inquit, filius Jeffone.“ Hic enim primus petit, et petit certis quibusdam rationibus et verbis, quae descripta sunt: quae verba etiam possunt nos instruere ad salutem. Primo[2]) omnium Caleb interpretatur quasi cor. Quis ergo est quasi cor, nisi is, qui in omnibus intellectui operam tribuit, qui non aliquod membrum corporis ecclesiae esse dicitur, nisi illud, quod est in nobis praeclarius cor: id est, qui omnia cum ratione et prudentia gerit, et ita cuncta dispensat, quasi non sit aliud, nisi cor? Interpretatur autem et Jeffone pater ejus conversio. Hic ergo Caleb filius est conversionis. Quid nisi quia ad Deum conversus,[3]) talem ex se fructum proferret, ut cor filium generaret? Est ergo omnis, qui divinis sensibus vacat, et prudenter cuncta ac rationabiliter agit, Caleb. Hic primo quidem eruditus a Mose, secundo vero ab Jesu, cui assistebat, cui[4]) et dicit: „tu[5]) nosti verbum, quod locutus est Dominus ad Mosen hominem Dei. Tu scis verbum, quod locutus est Dominus.“ Quis enim alius nosse potest verbum, quod locutus est Dominus ad Mosen, nisi Jesus solus? Nemo sic intellexit legem, sicut docuit Jesus. Ipse enim omnia docuit, et aperuit, ipse revelavit Paulo, quia „lex[6]) spiritualis est.“ „Sicut[7]) locutus est, inquit, de me et de te.“ De me, inquit, et de te locutus est Moses. De te quidem, hoc est, quod dixit Dominus: quia „si[8]) crederetis Mosi, crederetis utique et mihi: de me enim ille scripsit.“ De me vero quod dixit, hoc[9]) est de Caleb,

---

[1]) Jos. XIV, 6. — Edd. M. et R. constanter: „Jesfone.“

[2]) Unus Cod. Ebroicensis: „Primus omnium Caleb. Caleb interpretatus dicitur quasi cor.“ R.

[3]) Edd. Merlini: conversus est, talem etc.

[4]) Desunt verba: „cui et,“ in ed. Ruaei.

[5]) Jos. XIV, 6. [6]) Rom. VII, 14.

[7]) Jos. XIV, 6. [8]) Ev. Joann. V, 46.

[9]) Edd. Merlini: hoc est Caleph.

qui cor est, certum est, quia de corde scripserit Moses, quippe qui omnia prudenter sapienterque conscripserit.[1]) Ait ergo: „hodie[2]) valeo, sicut valebam tunc." Sanctus quippe similiter valet et in praesentibus et in praeteritis, et in novis et in veteribus, et in Evangeliis et in lege. Hoc est ergo, quod dicit, valere se hodie sub Jesu, sicut tunc sub Mose, quia in utriusque testamenti mysteriis cor vigilans valet.

3. Sed videamus etiam petitionem ejus, quam primam poposcit ab Jesu Caleb, filius Jeffone. „Peto[3]) a te montem hunc, inquit, sicut dixit Dominus in die illa." Nihil humile,[4]) vel dejectum sanctus requirit, nihil quod in demersis convallibus jaceat, sed montem quaerit excelsum, sed montem, in quo civitates magnae, et munitae sunt. Scriptum est enim, quia „ibi[5]) sunt Machi, civitates magnae et munitae." Et haec poscebat, quia noverat belligerari, sicut scriptum est: „civitates[6]) munitas occupabit sapiens, et destruet munitionem, in qua confidebant impii." Putas, cum haec diceret Salomon, hoc nos volebat docere, quia sapiens caperet civitates, et munitiones destrueret ex lapidibus constructas? An illud potius indicat, quod civitates et muri sunt impiorum dogmata, et syllogismi philosophorum, quibus adstruunt impia quaeque et divinae legi contraria, quae apud paganos, vel barbaros observantur? Sed et illa in[7]) his deputanda sunt, et civitates munitae esse, atque in montibus collocatae, quae haeretici in Scripturarum assertionibus, veluti in altis montibus, collocant. Istas ergo

1) Edd. Merlini: conscripsit.

2) Jos. XIV, 11. 3) Jos. XIV, 12.

4) Edd. Merlini: inutile.

5) Jos. XIV, 12. — Edd. M. et R. „Machi." Vulgata: „Enacim."

6) Prov. XXI, 22.

7) Edd. Merlini: in iis.

civitates sapiens quisque verbum praedicans destruxit, et urbes mendacii veritatis ariete subvertit, sicut Apostolus Paulus dicebat: „cogitationes [1]) destruentes, et omnem altitudinem, quae se extollit adversus scientiam Dei." Ita ergo etiam nunc hic sapientissimus Caleb assistit ante Jesum, et promittit valere se ad bellum, et promtum esse ad proelium: et ideo deposcit permitti sibi velut disputandi facultatem, ut congrediatur cum dialecticis saeculi, cum iis, qui pro veris falsa confirmant, ut eos confutet et superet, et [2]) subvertat omnia, quae illi falsis assertionibus construxerunt. Ideo denique videns alacritatem ejus, benedicit, [3]) inquit, eum, scilicet quod talia deposcat, et audeat. Sed et tu si vis dare operam studiis, et legem Dei prudenter meditari, et effici cor in lege Dei, potes istas magnas et munitas urbes, id est, assertiones subvertere falsitatis, ut et tu merearis benedici ab Jesu, et accipere ab eo Hebron. Interpretatur autem Hebron conjunctio, vel conjugium. Per quod potest fortasse illud ostendi, quod spelunca duplex comparata ab Abraham patriarcha in ea est, in qua conjugia patrum et reliquiae eorum jacent, id est, Abraham cum Sara, Isaac cum Rebecca, Jacob cum Lia. Meruit ergo Caleb patrum reliquias in haereditatem suscipere, sine dubio quia per sapientiam, quae in eo erat, qua vigebat et sub Mose et sub Jesu, intellexerat conjunctionis ipsius rationem, et perspexerat, quid [4]) esset causae, quod cum Abraham sola Sara ibi jaceret, et neque Agar, neque Cethura ei meruisset adjungi: vel quid esset causae, quod cum Jacob sola Lia jacere videretur, et neque Rachel, quae amplius fuerat dilecta, neque aliqua ex concubinis in sepulcro ei fuerat

---

1) II Cor. X, 5.

2) Edd. Merlini: ut subvertat.

3) Cfr. Jos. XIV, 13.

4) Edd. Merlini: quid ei esset causae, quod etc.

copulata. Ipse ergo in memoriis patrum haereditatem capit prudens et sapiens Caleb. Ipsi Jesus Enachitarum [1] gentis metropolin tribuit Hebron, et efficitur ei sors usque in hodiernum diem. Utinam et mihi daretur sors Abraham et Isaac et Jacob, et efficeretur [2] meus Deus meus, sicut effectus est Deus Abraham, et Deus Isaac, et Deus Jacob, in Christo Jesu Domino nostro, cui est gloria et imperium in saecula saeculorum. Amen!

HOMILIA XIX.

De finibus haereditatis tribus Judae.

1. Distribuit Moses haereditatem, distribuit haereditatem et Jesus. Sed non est scriptum in distributione haereditatis Mosis, quia cessavit terra a bellis: in distributione vero Jesu ipsa verbi praefatio sic incipit: „et [3]) cessavit, inquit, terra a bellis." Si ergo et [4]) tu dignus vis effici, qui haereditatem consequaris ab Jesu, et sumere ab eo portionem, oportet te prius omnia bella finire, et in pace consistere, ut etiam de tuae carnis terra dicatur, quia „cessavit terra a bellis."

2. Tunc deinde cum consuetudo sit sanctae scripturae, quatuor partes orbis terrae, quas vel axes, vel plagas nominant, [5]) appellare, in descriptione finium tribus Judae duae tantummodo nominantur, duae reticentur. Scriptum

---

[1]) Edd. Merlini: aenachitarum gentis.

[2]) Cod. Sangerm. „efficeretur meus Deus meus." Libri editi (v. c. edd. M.): „efficeretur Deus meus." R.

[3]) Jos. XIV, 15.

[4]) Deest „et" in ed. Ruaei.

[5]) Cod. Sangerm. „nominant." Libri editi (v. c. edd. M): „nominat." R.

enim sic est: „et[1]) facti sunt fines tribus filiorum Judae secundum plebes eorum, a finibus Idumaeae, a deserto Sin, ad occidentem." Et cum descripsisset fines ab occidente, tunc deinde dicit: „et[2]) ab oriente omne, inquit, mare salsum:" et alias duas partes reticuit, id est, septentrionis, vel meridiani. Vide ergo, si non repleta sunt ista mysteriis. Licet nos singula vel sentire, vel explicare nequeamus, tamen prout Dominus praebere dignatur, et nos capere valemus,[3]) discutere singula quaeque tentabimus. „Facti[4]) sunt, inquit, fines Judae secundum plebes eorum a finibus Idumaeae, a deserto Sin ad occidentem." Igitur fines Judaeae proximi sunt finibus Idumaeae. Idumaea vero, sicut saepe jam diximus, interpretatur terrena. Post terrenam ergo statim consequuntur fines Judaeae. Sed et „a deserto, inquit, Sin." Interpretatur autem Sin tentationes. Post tentationes ergo consequuntur fines haereditatis Judaeae. Occidens et oriens nominatur, et vicina loca ea, quae supra diximus, imo confinia. Sed et[5]) vallis Aegypti vicina occidentalibus partibus designatur, quae est a deserto ad occidentem: ab oriente vero cinguntur fines mari salso.

3. Post hoc a[6]) „collibus, inquit, qui tenduntur ad occidentem, et inde adscenditur ab occidente usque Cades Barne," et sic pertenditur ab occidente ad occidentem Cades. Et hi sunt fines eorum ab Africo, et inde perrexit usque ad vallem Aegypti. Vides, quomodo in occidentis partibus et Africum et Aegyptum nominat et oc-

---

1) Jos. XV, 1. — Edd. Merlini: filiorum Israel Juda secundum etc.

2) Jos. XV, 5.

3) Cod. Sangerm. (itemque edd. M.): „valemus." Libri editi: „valeamus." R.

4) Jos. XV, 1.

5) Deest „et" in edd. M.

6) Cfr. Jos. XV, 3.

casum? Sine dubio, ut haec omnia sciat sibi unusquisque evadenda esse, et transeunda, ut ita demum possit ad tribum regiam pervenire, de qua dicit Apostolus: „certum [1]) est autem, quod ex Juda ortus est Dominus noster." A finibus autem Idumaeae est desertum. Paulo ante diximus de deserto Sin, quod tentationes significaret, et ideo necesse est nos transire eremum tentationum, ut sic possimus pervenire in haereditatem filiorum Judae. Sed et adscendere nos oportet adscensum collium Acrabin, [2]) quod interpretatur scorpiones. Transeundi ergo nobis sunt, et calcandi etiam scorpiones, illi sine dubio, de quibus Salvator ait: „ecce [3]) dedi vobis potestatem calcandi super serpentes, et scorpiones." Qui ergo vult, et desiderat ingredi in haereditatem tribus Judae, oportet eum adscendere adscensiones istas, et calcare atque evadere scorpiones, qui obsistunt. Unde arbitror, quod istud iter agenti Ezechieli prophetae dicebat Dominus: „fili [4]) hominis, in medio scorpionum tu habitas." „Et [5]) sunt, inquit, fines usque Cades." Cades interpretatur sanctum, vel sanctificatio. Fines ergo Judae usque ad sanctificationem perveniunt.

4. Sed videamus etiam, qui sint fines ex partibus orientis. Non quo velim nunc locorum catalogum facere, sed ut mysteriorum, quae per haec significantur, contueamur [6]) imagines. Dicitur ergo ab orientis partibus tribus Judae mare [7]) esse salsum, et post hoc in parte ejus nominatur fons solis, et civitas solis, et in eadem tribu esse

---

[1]) Hebr. VII, 14.

[2]) Edd. Merlini: Acabrin.

[3]) Luc. X, 19. [4]) Ezech. II, 6.

[5]) Jos. XV, 1.

[6]) Mss. „contueamur." Libri editi (v. c. edd. M.): „contueantur." R.

[7]) Edd. Merlini: esse mare salsum etc.

etiam civitas literarum. Oportet igitur omnem, qui vult introire in partem filiorum Judae, transire prius mare salsum, vitae scilicet hujus undas et turbines superare, et evadere omnia, quae in hoc mundo pro incerto sui et lubrico marinis fluctibus comparantur, ut possit ad Judae terram pervenire, et ad fontem solis accedere. Quis autem est fons solis, vel cujus solis? Illius sine dubio, de quo scriptum est: „timentibus [1]) autem nomen meum orietur sol justitiae." Hujus ergo solis, si prius evaseris mare salsum, fontem invenies in terra Judae. Quem fontem? Illum profecto, de quo dicebat Jesus: „qui [2]) autem biberit de aqua, quam ego do ei, fiet in eo fons aquae salientis in vitam aeternam." Hujus igitur solis cum talem, qualem diximus, inveneris fontem, invenies etiam civitatem ejus. „Est [3]) enim, inquit, ibi et civitas solis." Dicitur et in Aegypto civitas solis. Sed ista civitas, quae in Aegypto est, hujus solis nomen accepit, quem pater coelestis jubet oriri super bonos et malos. Illa vero civitas, quae in Judaea est, sanctorum tantummodo efficitur, quia civitas Dei est. Et fons ille, de quo superius diximus, fluvius effectus [4]) est laetificans civitatem Dei. Sed et tu, si ex omni parte munitus sis, et continentiae muro circumdatus, si sapientiae et magnanimitatis turribus confirmatus es, etiam tu efficieris civitas Dei. Si vero ad haec omnia adjeceris tibi scientiae lumen, sicut dixit Esaias: [5]) „illuminate vobis lumen scientiae:" et sol te justitiae radiaverit, efficieris etiam tu civitas solis, vel civitatem solis sorte haereditatis accipies. Sed et si te tradideris legi Dei, et in ipsa meditaberis [6]) die ac nocte,

---

[1]) Malach. IV, 2.

[2]) Ev. Joann. IV, 14. [3]) Jos. XV, 10.

[4]) Uterque Cod. Ebroicensis: „effectus laetificat." R.

[5]) Edd. M. et R. „Esaias." — Cfr. Hos. X, 12.

[6]) Unus Cod. Ebroicensis: „mediteris." R.

ut non recedat liber legis de manu tua, sicut dicitur ad Jesum, et si memor sis praecepti Salvatoris, in [1]) quo ait: „scrutamini Scripturas:“ si ergo talibus te studiis mancipaveris, et eruditionem legis divinae vel legendo, vel audiendo obtinueris, tuae portionis efficietur [2]) civitas literarum. Et haec quidem nos pro possibilitate sensus nostri, vel etiam pro vestri auditus capacitate discussimus: summa vero scientiae, et profundior ac lucidior horum intelligentia apud illos erit, qui veram haereditatem veri et unigeniti filii Dei, quae repromissa est iis, qui eum perfecte dilexerint, consequi merebuntur in Christo Jesu Domino nostro, cui est gloria et imperium in saecula saeculorum. Amen!

---

[1]) Verba: „in quo ait: scrutamini scripturas,“ in libris editis (e. c. edd. M.) omissa supplet unus Cod Ebroicensis. R. — Ev. Joann. V, 39.

[2]) Edd. Merlini: „efficitur.“

ΕΚ ΤΩΝ ΩΡΙΓΕΝΟΥΣ
ΕΙΣ ΤΟΝ
ΙΗΣΟΥΝ ΤΟΝ ΝΑΥΗ.

Ἀπὸ τῆς κ΄. ὁμιλίας τῶν εἰς τὸν Ἰησοῦν τὸν Ναυῆ.

Ἡ μὲν [1]) ἄκρα ὠφέλεια ἀπὸ τῶν τοιούτων ἀναγνωσμάτων, τῷ [2]) δυναμένῳ νοῆσαι τὴν ἀληθῆ κληροδοσίαν ἀπὸ Ἰησοῦ μεριζομένην τοῖς υἱοῖς Ἰσραὴλ γίνεται, καὶ τῷ οἵῳ τε γενομένῳ ἀναβῆναι ἐπὶ τὴν γῆν τὴν ἁγίαν, τὴν ἀληθινὴν, τὴν ὄντως ἀγαθὴν, καὶ ἐφαρμόσαι ἐκ τῆς ὀνομασίας τῶν εἰρημένων τῇ διαφορᾷ τῶν κληρονομούντων τὰ κατὰ τοὺς τόπους λεγόμενα· ἐπεὶ δὲ δύσκολόν ἐστιν εὑρεῖν τὸν οὕτως ὠφελούμενον, βουλόμεθα παραμυθήσασθαι τοὺς ἀκούοντας, μὴ ἐκκακεῖν ἐπὶ ταῖς ἀναγνώσεσι. Τίς οὖν ἡ παραμυθία ὑπὲρ τοῦ μὴ ἐκκακεῖν τὸν ἀκούοντα τῶν τοιούτων ἀναγνωσμάτων, λεκτέον· ὥσπερ τοίνυν αἱ ἐπῳδαὶ δύναμίν τινα ἔχουσι φυσικὴν, καὶ μὴ νοῶν ὁ κατεπᾳδόμενος λαμβάνει τι ἐκ τῆς ἐπῳδῆς, κατὰ τὴν φύσιν τῶν φθόγγων τῆς ἐπῳδῆς, εἴτε εἰς βλάβην, εἴτε εἰς ἴασιν σώματος ἢ ψυχῆς ἑαυτοῦ, οὕτω μοι νόει πάσης ἐπῳδῆς δυνατωτέραν εἶναι τὴν σημασίαν τῶν ἐν ταῖς θείαις γραφαῖς ὀνομάτων. Εἰσὶ γάρ τινες δυνάμεις ἐν ἡμῖν, ὧν αἱ μὲν κρείττονες διὰ τούτων τῶν οἱονεὶ ἐπῳδῶν τρέφονται, συγγενεῖς οὖσαι αὐταῖς, καὶ ἡμῶν μὴ νοούντων [3]) ἐκείνας τὰς δυνάμεις νοούσας τὰ λεγόμενα, δυνατωτέρας ἐν ἡμῖν γίνεσθαι πρὸς τὸ συνεργεῖν τῷ ἡμετέρῳ βίῳ· ὅτι γὰρ

---

[1]) Cfr. Philocal. cap. XII. coll. edd. Huet. Tom. I. pag. 26. seqq.

[2]) Philocal. Mscr. recte habet: „τῷ δυναμένῳ νοῆσαι." Libri editi (v. c. edd. Philocal. atque Huetii): „τῶν δυναμένων νοῆσαι." R.

[3]) Tarinus in notis ad Philocal. cap. XII. „alter Cod. Thuani: νοούντων ὥστε ἐκείνας κτλ."

ἐστί τινα ἐν ἡμῖν ἀόρατα, καὶ πολλά γε ταῦτα, δηλώσει ὁ εἰπὼν ψαλμός· „εὐλόγει[1]) ἡ ψυχή μου τὸν κύριον, καὶ πάντα τὰ ἐντός μου τὸ ὄνομα τὸ ἅγιον αὐτοῦ.“ Ἔστιν οὖν πλῆθός τι ἐν ἡμῖν δυνάμεων κεκληρωμένων ἡμῶν τὰς ψυχὰς καὶ τὰ σώματα, αἵτινες ἐὰν ὦσιν ἅγιαι, τῆς γραφῆς ἀναγινωσκομένης ὠφελοῦνται καὶ γίνονται ἰσχυρότεραι· κἂν ὁ νοῦς ἡμῶν ἄκαρπος ᾖ, ὡς γέγραπται περὶ τοῦ γλώσσῃ λαλοῦντος, ὅτι „τὸ[2]) πνεῦμά μου προσεύχεται, ὁ δὲ νοῦς μου ἄκαρπός ἐστι.“ Νόει οὖν μοι ὅτι ποτὲ τοῦ ἐν ἡμῖν νοῦ ἀκάρπου ὄντος, αἱ δυνάμεις αἱ συνεργοῦσαι τῇ ψυχῇ καὶ τῷ νῷ, καὶ πᾶσιν ἡμῖν, τρέφονται λογικῇ τῇ ἀπὸ τῶν ἱερῶν γραμμάτων καὶ τῶν ὀνομάτων τούτων τροφῇ, καὶ τρεφόμεναι γίνονται δυνατώτεραι πρὸς τὸ ἡμῖν συνεργεῖν· ὥσπερ δὲ αἱ κρείττους δυνάμεις οἱονεὶ κατεπᾴδονται καὶ ὠφελοῦνται, καὶ γίνονται δυνατώτεραι ἀπὸ[3]) τῶν τοιούτων γραμμάτων καὶ ὀνομάτων, οὕτως αἱ ἀντικείμεναι τῶν ἐν ἡμῖν δυνάμεων οἱονεὶ καθέλκονται καὶ νικῶνται ἀπὸ τῶν τοῦ θεοῦ ἐπῳδῶν, και νικώμεναι κοιμίζονται. Καὶ εἴ ποτέ τις ἡμῶν ἑώρακεν ἀπὸ ἐπῳδῶν ἀσπίδα κοιμιζομένην, ἢ ἄλλο τι τούτων τῶν ἰοβόλων, ἐκεῖνο παράδειγμα λαβέτω εἰς τὴν γραφήν· ἧς ἀναγινωσκομένης καὶ μὴ νοουμένης, ἐνίοτε ἀκηδιᾷ καὶ ἐκκακεῖ ὁ ἀκροατής, καὶ πιστευέτω ὅτι αἱ ἐν αὐτῷ ἀσπίδες, καὶ αἱ ἐν αὐτῷ ἔχιδναι, ἀτονώτεραι γίνονται ἀπὸ τῶν φαρμάκων τῶν φαρμακευόντων, οἷον[4]) παρὰ σοφοῦ Μωσῆ, παρὰ

---

1) Psalm. CIII, 1.

2) I Cor. XIV, 14. — Philocal. Mscr. „τὸ πνεῦμά μου.“ Libri editi (v. c. edd. Philocal. itemq. edd. Huet.): „ἡ γλῶσσά μου.“ R.

3) Philocal. Mscr. (itemq. edd. Huet. ad marg.): „ἀπὸ τῶν.“ Libri editi (v. c. edd. Philocal. itemq. edd. Huet. in textu): „ὑπὸ τῶν.“ R. — Tarin. in notis ad Philocal. textum: „uterque Cod. Thuani: ἀπὸ τῶν.“

4) Edd. Huetii: οἷγε παρὰ σοφοῦ κτλ.

σοφοῦ Ἰησοῦ, παρὰ σοφῶν τῶν ἁγίων προφητῶν. Μὴ ἐκκακῶμεν οὖν ἀκούοντες γραφῶν, ἃς οὐ νοοῦμεν, ἀλλὰ γενηθήτω ἡμῖν κατὰ τὴν πίστιν ἡμῶν, ἣν καὶ πιστεύομεν, ὅτι „πᾶσα[1]) γραφὴ θεόπνευστος οὖσα ὠφέλιμός ἐστι.“ Τὸ γὰρ ἓν τῶν δύο δεῖ σε παραδέξεσθαι ἐπὶ τούτων τῶν γραφῶν, ἢ ὅτι οὐκ εἰσὶ θεόπνευστοι, ἐπεὶ οὐκ εἰσὶν ὠφέλιμοι, ὡς ὑπολαμβάνοι ἂν ὁ ἄπιστος, ἢ ὡς πιστὸς παραδέξασθαι, ὅτι ἐπεί εἰσιν ὠφέλιμοι, θεόπνευστοί εἰσιν. Ἰστέον μέντοι γε ὅτι καὶ ἀνεπαισθήτως ἡμῶν πολλάκις γίνεται ἡ ὠφέλεια, οἷον πολλάκις τροφήν τινα διατασσόμεθα ἐσθίειν, ὀξυδερκικὴν,[2]) καὶ οὐ δήπου ἐν τῷ ἐσθίειν[3]) αἰσθανόμεθα, ὅτι ὠφελούμεθα τὸν ὀφθαλμὸν, ἀλλ᾽ ἡμέρας διαγενομένης δευτέρας καὶ τρίτης, ἡ ἀνάδοσις τῆς τροφῆς τῆς ὠφελούσης τὸν ὀφθαλμὸν, ποιεῖ ἡμᾶς τῇ πείρᾳ πιστεῦσαι, ὅτι τὸν ὀφθαλμὸν ὠφελούμεθα. Ἀλλὰ καὶ ἐπ᾽ ἄλλων τροφῶν ὠφελουσῶν τινα μέλη τοῦ σώματός ἐστι τοῦτο ἰδεῖν· οὕτω τοίνυν πίστευε καὶ περὶ τῆς θείας γραφῆς, ὅτι ὠφελεῖταί σου ἡ ψυχὴ, κἂν μὴ ὁ νοῦς τὸν καρπὸν λαμβάνῃ τῆς ὠφελείας τῆς ἀπὸ τῶν γραμμάτων, ἐκ μόνης ψιλῆς τῆς ἀναγνώσεως. Τὰ γὰρ ἐν ἡμῖν ἐπᾴδεται, καὶ τὰ μὲν κρείττονα τρέφεται, τὰ δὲ χείρονα καταργεῖται.

---

[1]) Cfr. II Tim. III, 16.

[2]) Edd. Philocal. itemq. edd. Huetii: ὀξυδερκινήν.

[3]) Libri antea editi (v. c. edd. Philocal. itemq. edd. Huet. in textu): „ἐσθίειν οὐκ αἰσθανόμεθα,“ sed recte a Codd. Mss. abest particula negativa οὐκ. R. — Tarin. in notis ad Philocal. textum: „deest οὐκ in utroque Cod. Thuani.“ Edd. Huet. ad marginem: „scribas: ἐσθίειν αἰσθανόμεθα.“

EADEM HOMILIA XX.

De difficultate intelligentiae, et de Caleb, quomodo accepit Hebron, et de filiabus ejus.

1. Si quibus possibile est adscendere ad terram sanctam, et bonam terram viventium, in qua mors non est, si quis per spiritum meruit ad haec videnda conscendere, ille potest verius nosse haereditatum,[1]) et locorum et appellationum, quae in his[2]) locis scriptae sunt, differentias. Verum quia difficile est, ita eruditam, vel gratia spiritus repletam invenire animam, conabimur nos consolationis communis causa, ne forte taedio efficiatur auditoribus sermo divinus et lectio, si nihil explanationis accipiat, orantibus vobis, et Domino donante haec interim de hujuscemodi lectionibus perstringere, quae aedificare possint animas nostras. Si qua autem sunt, quae vel[3]) nos ad praesens sentire non possumus, vel vos nondum potestis audire, ex his[4]) tamen, quae disserimus, correctiores atque emendatiores redditi, etiam illa, quae nunc capere non possumus, meliores effecti comprehensuros nos sperare debemus. Et quidem optimum erit haec assequi, dum in hac vita sumus, ubi laboris praemium justum est: sin[5]) minus, post obitum fortasse innotescent iis, qui merebuntur. Verumtamen etiam illud admoneo, non parum ex hoc ipso utilitatis animae conferri, quod aures nostras, licet obscura videantur,[6]) penetrant. Si

---

[1]) Omnes Mss. „haereditatum." Libri editi (v. c. edd. M.): „haereditatem." R.

[2]) Edd. Merlini: iis.

[3]) Desst „vel" in edd. Merlini.

[4]) Edd. Merlini: iis.

[5]) Edd. Merlini: si minus.

[6]) Uterque Cod. Ebroicensis: „videatur lectio divini sermonis illabitur." R.

enim creditum est a gentibus,[1]) quod quaedam carmina, quas praecantationes appellant, quibus istud artis est, insusurrantes, nominibus[2]) quibusdam compellatis, quae ne illi quidem, qui invocant, norunt, ex solo vocis sono vel sopiunt[3]) serpentes, vel etiam de cavernis protrahunt abstrusis. Saepe autem et in corporibus humanis tumores, vel[4]) fervores, aut alia hujuscemodi voce sola reprimere dicuntur, interdum etiam animae stuporem quendam sensus infligere, ubi tamen Christi non restiterit fides: quanto magis totius praecantationis, et carminis validiorem et potentiorem ducendam credimus quamcunque illam scripturae sanctae, vel sermonum, vel nominum[5]) appellationem? Sicut enim apud infideles contrariae virtutes, audientes illa vel illa nomina[6]) in carminibus, vel praecantationibus, adsunt et exhibent famulatum, et dant operam in hoc, ad quod invocari se ex illo vel ex illo nomine senserint, officii sui rem quodammodo ac ministerii, cui semet ipsos mancipaverint, dependentes: eo magis utique coelestes virtutes et angeli Dei, qui nobiscum sunt, — sicut et Dominus de parvulis ecclesiae dicit,[7]) quia angeli eorum semper assistunt[8]) in conspectu Domini —, videntes faciem ejus, libenter et grate accipiunt, si semper verba Scripturae, et horum nominum appellationes velut carmina quaedam et praecantationes ex

---

[1]) Edd. Merlini: gentilibus.

[2]) Cod. Sangerm. „numinibus." R.

[3]) Sic recte habet unus Cod. Ebroicensis; libri vero editi (v. c. edd. M.): „sopiantur serpentes, vel etiam de cavernis protrahantur abstrusi." R.

[4]) Desunt verba: „vel fervores," in libris antea editis (v. c. edd. M.), sed leguntur in omnibus Mss. R.

[5]) Cod. Sangerm. „numinum." R.

[6]) Cod. Sangerm. „numina."

[7]) Matth. XVIII, 10.

[8]) Edd. Merlini: assistant.

nostro ore promamus. Quia etsi nos non intelligimus, quae de ore proferimus, illae tamen virtutes, quae nobis adsunt, intelligunt, et velut carmine quodam invitatae adesse nobis, et ferre auxilium delectantur. Quia autem sunt non solum circa nos multae divinae virtutes, sed etiam intra nos, indicat [1]) propheta, cum dicit in psalmis: „benedic [2]) anima mea Dominum, et omnia interiora mea nomen sanctum ejus.“ Hoc est omnia, quae intra me sunt. Constat ergo, multas esse virtutes intra nos, quibus vel animarum nostrarum, vel corporum cura permissa est, quae utique, si [3]) sanctae sunt, cum Scripturae leguntur a nobis, delectantur, et validiores erga nostri diligentiam fiunt, si linguis loquamur, et spiritus [4]) noster oret, sensus autem noster sine fructu sit. Dixit enim et hoc sanctus Apostolus, et mirum quodammodo mysterium humanis auribus protulit, dicens, aliquando fieri posse, ut spiritus, qui in nobis est, oret, et sensus noster sine fructu sit. Intellige ergo ex hoc, quia fit aliquando noster quidem sensus sine fructu: spiritus autem, id est, virtutes illae, quae animae nostrae in adjutorium datae sunt, pascuntur et reficiuntur ex auditu scripturae sanctae, velut ex divinis et rationabilibus cibis. Quid dico, quia divinae virtutes pascantur et epulentur in nobis, si nos verba divinae scripturae proferamus ex ore? Ipse Dominus noster Jesus Christus, si nos inveniat his [5]) vacantes, et hujuscemodi studiis et exercitiis operam dantes, non solum pasci et refici dignatur in nobis, verum etiam, si has epulas apud nos viderit apparatas, patrem secum dignatur adducere. Sed haec, quia satis magna, et supra hominem videntur,

---

[1]) Edd. Merlini: ut indicat etc.

[2]) Psalm. CIII, 1.

[3]) Libri editi (v. c. edd. M.): „si sanctae scripturae leguntur.“ Mss. ut in nostro textu. R.

[4]) Cfr. I Cor. XIV, 14.

[5]) Edd. Merlini: iis vacantes.

non meis tibi, sed ipsius Domini et Salvatoris sermonibus comprobentur, dicentis: „Amen [1]) dico vobis, quia ego et pater veniemus, et mansionem faciemus, et coenabimus apud eum.“ Quem? Illum profecto, qui sua mandata custodit. Sed sicut diximus, quia [2]) ex hujuscemodi meditationibus divinarum erga nos virtutum consortia et officia provocamus: ita e contrario malignarum virtutum insidias, et pessimorum daemonum incursiones, ex hujuscemodi sermonum et nominum appellationibus effugamus. Verbi gratia, ut si quis vestrum aliquando perspexit, praecantationibus sopitum serpentem portari in manibus, vel protrahi de cavernis, nihil valentem nocere venenis, utpote incantationis virtute torpentibus: ita etiam lectionis divinae virtute, si quis intra nos est contrariae potestatis serpens, si quis ad insidiandum coluber latet, si patienter feras, si non taedio fatigatus avertas auditum, Scripturae carminibus et divini sermonis assiduitate depellitur.

2. Si ergo vides, o auditor, aliquando legis scripturam in auribus tuis, quam non intelligis, et sensus ejus tibi videtur obscurus, interim hanc primam suscipe utilitatem, [3]) quod solo auditu velut praecantatione quadam noxiarum virtutum, quae te obsident, et quae tibi insidiantur, virus depellitur et fugatur. Observa tantum, ne efficiaris sicut aspides surdae, et obturantes [4]) aures suas, ne audiant vocem incantationis, et veneficii, quod incantatur a sapiente. Verbi causa, est carmen, quod praecantatur et [5]) canitur a sapiente Mose, et quod praecan-

---

[1]) Cfr. ev. Joann. XIV, 23.

[2]) Edd. Merlini: quia sicut ex etc.

[3]) Edd. Merlini perperam: humilitatem.

[4]) Cod. Sangerm. „obdurantes.“ R. — Cfr. Psalm. LVIII, 4. 5.

[5]) Desunt verba: „et canitur,“ in libris editis, sed leguntur in omnibus Mss. (itemq. in edd. M.). R.

tatur et canitur a sapiente Jesu Nave, et quod praecantatur et canitur a sapientibus omnibus prophetis. Haec autem idcirco diximus, ne fastidium capiamus audientes Scripturas, etiamsi non intelligimus, sed fiat nobis secundum fidem nostram, credentibus, quia „omnis [1]) scriptura divinitus inspirata utilis est.“ Si ergo divinitus inspirata est et utilis, etiamsi non sentiamus utilitatem, credere tamen debemus, quia utilis est. Solent medici praebere interdum cibum aliquem, interdum etiam potum dare, verbi gratia ad discutiendam caliginem visus: nec tamen in edendo ipso cibo, vel in potando sentimus, quia utile est, et prodest oculis: sed cum transierit dies [2]) una et altera et tertia, suo in tempore per occultos quosdam meatus relata ad visum cibi illius aut poculi virtus, paulatim purgat adspectum, et tunc demum sentire incipimus, quia cibus ille vel potus profuit oculis. Sed et in aliis similiter corporis partibus eadem fieri solent. Hoc ergo modo credendum est etiam de scriptura sancta, quia utilis est, et animae prodest, etiam si sensus noster ad praesens intelligentiam non capit, quoniam, ut diximus, et bonae virtutes, quae nobis adsunt, reficiuntur in [3]) his sermonibus et pascuntur, et contrariae torpescunt his [4]) meditationibus, et effugantur. Sed fortasse dicitur [5]) ab auditoribus: haec nobis idcirco dicis, ut te ab officio disputationis excuses, et in iis finias, neque quicquam prorsus vel ex iis, quibus possibile est, consolationis exhibeas, neque ut Dominum depreceris, praestare gratiam

---

[1]) Cfr. II Tim. III, 16.

[2]) Desunt verba: „dies una et altera et tertia, suo in tempore per occultos quosdam meatus relata ad,“ in libris editis (v. c. edd. M.), sed exstant in omnibus Mss. R.

[3]) Edd. Merlini: in iis sermonibus.

[4]) Edd. Merlini: iis meditationibus.

[5]) Duo Mss. Ebroic.: „dicit aliquis auditorum.“ R.

suam ad revelanda ea, quae lecta sunt, ut parvum saltem cibum ex occultorum et secretorum explanatione sumamus. Non ista de causa haec diximus, nec excusantes nos ista protulimus, sed ut ostenderemus, in scripturis sanctis esse vim quandam, quae legenti etiam sine explanatione sufficiat.

3. Nunc vero, quoniam non nobis sufficit tempus, ut de omnibus, quae lecta [1]) sunt, disseramus, vel pauca saltem, prout Dominus donaverit, perstringemus. Initium distribuendae haereditatis, quam Jesus distribuit, incipit a Caleb. Data est etenim [2]) huic Caleb portionis suae sors, priusquam tribus sua, quae est filiorum Judae, perciperet, et datur ei non in extremis aliquibus partibus, sed in medio filiorum Judae: et data est ei portio non per sortem, sed per praeceptum Domini, et datur ei civitas integra. Quem alium dignum erat talem consequi haereditatem, et talem percipere portionem, nisi Caleb, qui solus salvus effectus est cum Jesu Nave ex sexcentis millibus armatorum, qui exierant de Aegypto? Ipsum oportebat [3]) accipere metropolin. Et ideo scriptum est: „dedit [4]) ei Jesus civitatem Arboc metropolin Enach, quae [5]) est Hebron, in qua erant memoriae patrum.“ Hic igitur civitate Arboc, quae erat metropolis Enach, quae est Hebron, exterminavit inde tres filios Enach. Quid putas nobis volens Scriptura [6]) ostendere, etiam hoc designavit,

---

[1]) Duo Mss. Ebroicenses: „lecta sunt.“ Libri editi (v. c. edd. M.): „dicta sunt.“ R.

[2]) Edd. Merlini: enim.

[3]) Omnes Mss. „oportebat.“ Libri editi (v. c. edd. M.): „oportet.“ R.

[4]) Cfr. Jos. XV, 13.

[5]) Libri editi (e. c. edd. M.): „quae erat Hebron, et exterminavit inde tres filios Enach. Quid putas“ etc., sicque multa omittunt. Mss. vero ut in nostro textu. R.

[6]) Deest „Scriptura“ in edd. M. — In seqq. edd. M. et R. „Achimach.“

quod Caleb accepta portione haereditatis suae, et tres filios Enach exterminavit, et nomina eorum descripsit, id est, Susui, Achimach, et Thalami, generationes Enach? Videamus ergo, quid est, quod nec sufficit ei dicere filios Enach, sed et nomina ipsorum addidit, et super omnia adjecit: „istae [1]) erant generationes Enach.“ Sed et in consequentibus refert, quod accepta haereditatis sorte Caleb „adscendit [2]) ad eos, qui habitabant Dabir. Nomen autem Dabir erat prius civitas literarum.“ Videndum ergo [3]) est, quid est, quod prius erat civitas literarum, et postea facta est Dabir.

4. Praeterea refertur, quia et filiam habens Caleb proposuerit talem quandam conditionem, dicens: „quicunque [4]) exscindere potuerit civitatem literarum, et obtinuerit eam, dabo ei Axam filiam meam uxorem.“ Cumque ille hoc proposuisset, Gothoniel filius Chenner frater Caleb junior cepit civitatem literarum. Sed et ipsum quaestionis locum scriptura sancta posuerit, si tamen, ut diximus, nihil otiose in [5]) his verbis praetereundum, quod Gothoniel frater esse dicitur Caleb, et Caleb filius scribitur Jeffone, et Gothoniel filius Chenner. Quomodo ergo videbitur frater esse Caleb, qui non est filius Jeffone, sed ille dicitur filius Jeffone, iste autem filius Chenner, qui dicitur cepisse civitatem literarum? De quo additur, quia et junior erat, et per conditionem virtutis merito acceperit Axam filiam Caleb uxorem, quia exscidit et perdidit civitatem literarum. Exiens autem de domo patris sui Axa, quae ei ex certa conditone nuptum tradita est, sedens super asinum dicebat viro suo: „petam [6]) a

---

[1]) Cfr. Jos. XV, 14. [2]) Jos. XV, 15.

[3]) Edd. Merlini: ergo est quidem quod prius erat etc.

[4]) Jos. XV, 16.

[5]) Edd. Merlini: in iis verbis etc.

[6]) Jos. XV, 18. 19.

patre meo portionem agri. Et exclamavit de [1]) monte, et dixit ei Caleb: quid est tibi? Et dixit ei: da mihi benedictionem, quia in terra austri nuptum me tradidisti. Et accepit Gonetlam superiorem, et Gonetlam inferiorem." Et conclusit Sciptura dicens: „haec [2]) est haereditas tribus Judae." Videtis, quia vere auxilio Dei opus est, ut haec explanari queant? Impossibile prorsus est, ullum hominem de iis disserere, nisi illuminatus per Dei gratiam fuerit. Ideo ergo juvate me orationibus, et mecum pariter laborate, ut Dominus in [3]) his tam obscuris et absconditis locis lucem veritatis nobis dignetur ostendere, ut et nos vobis possimus aperire, quomodo haec vera et utilia et divina sunt, sed pro fragilitate humanae naturae obtecta sacramentis et involuta mysteriis.

5. Primo ergo discutiamus, quare metropolin accepit Caleb, et illam, quae prima inter ceteras omnes in terra repromissionis metropolis nominatur, et metropolin Enach. Enach interpretatur humilitas inanis, vel responsio inanis. Accepit ergo Caleb metropolin humilitatis inanis. Duas humilitates esse certum est. Unam laudabilem, de qua dicit Salvator: „discite [4]) a me, quia mitis sum et humilis corde: et invenietis requiem animabus vestris." Et de hac humilitate dictum est, quia „omnis, [5]) qui se humiliat, exaltabitur." Et alibi: „humiliamini [6]) sub potentissima manu Dei." Est autem et alia humilitas culpabilis peccatorum, sicut illa, quam de illicito coitu dicit Scriptura, quia humiliavit illam, quod de Ammon scriptum [7]) est, quia humiliavit Thamar sororem suam. Est ergo humilitas inanis, quae descendit ex peccato. Hujus igitur hu-

---

[1]) Edd. M. et R. „de monte." Legendum videtur: „de asino." — Cfr. Jos. XV, 18.

[2]) Jos. XV, 20. [3]) Edd. Merlini: in iis etc.

[4]) Matth. XI, 29. [5]) Luc. XIV, 11.

[6]) I Petr. V, 6. [7]) Cfr. II Sam. XIII. (II Regg.)

militatis inanis metropolin cepit vel exscidit Caleb, et interemit tres filios Enach, qui erant filii inanis humilitatis, et illis interfectis ipse habitat [1]) civitatem, et facit, [2]) quae in consequentibus scripta sunt. [3]) Qui autem sunt isti filii inanis humilitatis, quos exterminavit Caleb? Primus Susui, qui interpretatur extra me, hoc est, extra sanctum, quia extra sanctum est filius inanis humilitatis, imo et extra Deum. Est et alius Achiman, [4]) qui interpretatur frater meus extra consilium, velut si dicamus, frater sine consilio. Omnes etenim fratres, qui de humilitate inani nascuntur, certum est, quia et extra consilium sunt. Tertius Thalami, qui interpretatur praecipitium, vel suspensio: quod designat, nihil in eo stabilitatis, sed vaga omnia et in praeceps ruentia. Istos ergo tres filios Enach exterminavit et interfecit Caleb, et post istos descendit in Dabir. Nomen erat Dabir prius civitas literarum. Dabir interpretatur loquela. Sed nomen Dabir prius civitas literarum. Igitur civitatem literarum intellige omne Testamenti veteris instrumentum: id est, et hanc ipsam, quam nunc disserere conamur scripturam, intelligamus esse civitatem literarum, quae postmodum efficiatur Dabir, quod est loquela. Haec etenim, quae prius in literis erat, et secundum literam intelligebatur, modo in ecclesiis, Christo revelante Domino, loquela effecta est, loquentibus et disserentibus primo sanctis Apostolis, et removentibus superficiem literae, proferentibus vero de ea spiritualem loquelam. Sed et singuli quique doctores ecclesiarum literam legis loquelam, et disputationem evangelicam faciunt. Qui autem sunt tres filii Enach, quos

---

1) Mscr. Sangerm. „habitat." Libri editi (v. c. edd. M.): „habitabat." R.

2) Edd. Merlini: fecit.

3) Deest „sunt" in edd. M.

4) Edd. M. et R. hoc loco, cfr. pag. 175. not. 6. „Achiman."

Caleb, in cujus persona virtutem legis adscripseramus, interimit? Inanis humilitas accipienda est illa, quam omnes hujus saeculi poetae vel philosophi de divinitate senserunt, quia et humilia et Deo indigna sunt, quae senserunt. Quid enim tam humile, et quid tam inaniter humile, quam ligna et lapides deos [1]) vel adstruere, vel putare? Hujus ergo inanis humilitatis filius primus est Susui, qui dicitur extra me, hoc est primus sensus eorum et extra veritatem et extra Deum est. Secundus vero Achiman, [2]) id est, frater sine consilio. Rectum est vero, quia et iste frater sit illius erroris, qui sine consilio geritur. Quid enim tam sine consilio est, quam relinquere Deum, qui nos fecit, et sequi eos, quos nos fecimus? Tertius erroris sensus est Thalami, quod est praecipitium, vel suspensio. Novissima namque hujus erroris tendunt [3]) in praecipitium et in profundum inferni. Ergo hos gentilitatis sensus tanquam filios Enach vetusti erroris abscidit lex, quae etiam secundum literam Deum verum, et creatorem omnium praedicat.

6. Sed nunc adscendit Caleb ad istam civitatem literarum, et dixit: „quicunque [4]) exsciderit civitatem istam literarum, et obtinuerit eam, dabo ei Axam filiam meam uxorem. Et cepit eam Gothoniel filius Chenner.“ Gothoniel autem, qui accepit civitatem literarum, interpretatur responsio Dei. Responsio autem Dei dici potest, cui respondet Deus, hoc est, cui revelat secreta, et pandit arcana. Iste ergo est, qui potest accipere civitatem literarum, et veteris instrumenti exscindere literam occi-

---

[1]) Libri editi (e. c. edd. M.): „deos adstruere? Hujus“ etc. R.

[2]) Edd. M. et R. hoc quoque loco, cfr. pag. 178. not. 4. „Achiman.“

[3]) Edd. Merlini: tendit.

[4]) Jos. XV, 16. 17.

dentem. Frater Caleb junior. Ego autem sum de ecclesia frater Caleb junior, qui exscisa ac discussa legis litera sensum in ea spiritualem requiro. Exscindo autem literam, cum jam non secundum carnem circumcidor, neque secundum carnem azyma manduco, neque pascha cum Judaeis observo, neque sabbatum secundum literam curo. Promissum namque mihi est, quia, si exscidero civitatem literarum, accepturus sim filiam fratris mei majoris. Eram namque prius filius Chenner,[1]) qui interpretatur spretio. Quis enim erat spretio, sicut nos gentes alienati a conversatione Israel, spem non habentes, et sine Deo in hoc mundo? Nam prior ille frater meus, cujus nunc accipio filiam pro eo, quod exscidi civitatem literarum, ille filius Jeffone fuit, qui interpretatur conversio. Dat mihi ergo filiam suam, id est, scientiam Dei sui, vel intelligentiam mihi[2]) minori fratri dat lex, secundum quod scriptum est: „auferetur[3]) a vobis regnum Dei, et dabitur genti facienti fructus ejus.“ Sciendum tamen est, aliud esse legem, cujus nunc personam dedimus Caleb, aliud literam veteris testamenti, quam civitatem figuraliter diximus literarum. Accepta ergo filia ejus frater ejus junior educo eam de domo patris sui. Quae cum venerit mecum sedens super asinum, — super quem asinum? Illum sine dubio, quem solverant discipuli Salvatoris —, dicit ad patrem suum: „da[4]) mihi benedictionem pater. Et accepit Gonetlam superiorem, et Gonetlam inferiorem.“ Quod evidentius Apostolus dicit: „pollicitationem[5]) habens vitae ejus, quae nunc est, et futurae. Et ut Salvator

---

[1]) Sic Mss. At libri editi (v. c. edd. M.): „Chenner, qui interpretatur spretio literarum, sicut nos“ etc. R.

[2]) Restituit Cod. Sangerman. „mihi.“ R. — Deest „mihi“ in edd. M.

[3]) Matth. XXI, 43. [4]) Jos. XV, 19.

[5]) I Tim. IV, 8.

repromittit[1]) iis, qui verbi sui perfectionem sequuntur quia accipiant centuplum[2]) in praesenti saeculo, in futuro autem vitam aeternam consequantur. Hoc est ergo accepisse in benedictione Gonetlam superiorem, et Gonetlam inferiorem. Quam benedictionem oremus ut et nos consequi mereamur, per Christum Dominum nostrum, cui est gloria et imperium in saecula saeculorum. Amen!

HOMILIA XXI.

De filiis Judae, qui non potuerunt disperdere Jebusaeos de Jerusalem.

1. Filii Judae volebant disperdere, vel interimere Jebusaeos de Jerusalem, et[3]) „non potuerunt: propter quod habitarunt Jebusaei cum filiis Judae in Jerusalem usque in hodiernum diem." Volumus a litera incipientes inquirere ab iis, qui putant, haec secundum literam stare posse, quid[4]) est, quod dicitur: „usque in hodiernum diem:" quod verbum semper Scriptura pro eo ponit, ut aeternitatem saeculi per hoc significet, sicut et dicit: „nolite[5]) recedere a Domino in hodierno die:" id est, donec saeculum stat. Ostendat ergo mihi, quomodo Jebusaeus, donec saeculum stat, habitat[6]) cum filiis Judae in Jerusalem, quippe cum ne ipsi quidem filii Judae habitent in Jerusalem. Ideo ergo nec istud verum esse poterit, quod

---

[1]) Cfr. Matth. XIX, 29.

[2]) Cod. Sangerm. „centupla." R.

[3]) Jos. XV, 63.

[4]) Mss. (itemq. edd. M.): „quid est quod dicitur." Libri editi: „quid dicitur." R. — Cfr. Jos. XV, 63.

[5]) Cfr. 1 Sam. XII, 20. (I Regg.)

[6]) Edd. Merlini: habitet.

Jebusaei cum Judaeis habitent in Jerusalem, quandoquidem ne ipsi quidem habitant in ea. Sed nos intelligamus haec spiritualiter, assumentes Evangelii parabolam, quae dicit de zizaniis: „sinite [1]) utraque crescere, ne forte, cum vultis eradicare zizania, eradicetis simul cum ipsis etiam triticum.“ Sicut ergo in Evangelio permittuntur zizania simul cum tritico crescere: eodem modo etiam hic in Jerusalem, id est, in ecclesia sunt quidam Jebusaei, isti, qui ignobilem et degenerem vitam ducunt, qui et fide et actibus et omni conversatione sua perversi sunt. Neque enim possibile est, ad liquidum purgari ecclesiam, dum in terris est, ita ut neque impius in ea quisquam, neque peccator residere videatur, sed sint in ea omnes sancti et beati, et in quibus nulla prorsus peccati macula deprehendatur. [2]) Sed sicut dicitur de zizaniis: „ne [3]) forte eradicantes zizania, simul cum illis eradicetis et triticum:“ ita etiam super iis dici potest, in quibus vel dubia, vel occulta peccata sunt. Neque enim dicimus de iis, qui manifeste et evidenter criminosi sunt, ut non de ecclesia expellantur. Audi ergo Scripturam dicentem, quia non potuerunt filii Judae disperdere Jebusaeos, sed habitaverunt cum ipsis in Jerusalem usque in hodiernum diem. Unde deprecor vos, qui fideles estis, ut ita vitam vestram et conversationem servetis, ne in aliquo vel ipsi scandalum patiamini, vel aliis scandalum faciatis: sed sit vobis summi studii, summaeque cautelae, ne quis in hanc sanctam congregationem vestram pollutus introeat, ne quis Jebusaeus habitet vobiscum. Vides ergo, quia dicit Scriptura, quod non potuerunt ejicere filii Judae Jebusaeos de Jerusalem. Jebusaeus autem interpretatur conculcatio. Ergo quia non possumus ejicere istos, qui nos concul-

---

[1]) Matth. XIII, 30. 29.

[2]) Edd. Merlini perperam: non deprehendatur.

[3]) Matth. XIII, 29.

cant: eos saltem ejiciamus,[1]) quos possumus, quorum peccata manifesta sunt. Ubi enim peccatum non est evidens, ejicere de ecclesia neminem possumus, ne forte eradicantes zizania, eradicemus simul cum ipsis etiam triticum.

2. Movet me tamen, quod dixit, quia non potuerunt ejicere Jebusaeos, id est, eos, qui interpretantur conculcatio. Et ideo videamus, qui sunt in ecclesia conculcantes. Illi sine dubio, de quibus dicit Dominus in Evangeliis: „nolite[2]) mittere sanctum canibus, neque margaritas vestras ante porcos, ne forte conculcent eas pedibus suis, et conversi elidant vos.“ Iste est ergo Jebusaeus, conculcatio, qui indigni audiunt verbum Dei, et cum audierint, neque ut infideles discedunt, neque permanent ut fideles, sed percepta mysteriorum notitia, fidei nostrae secretioribus scrutatis, conversi postmodum impugnant nos, et contradictionibus suis corda nostra dirumpunt, conculcantes verbi dominici margaritas, et ornamenta fidei maculantes. De istis ergo dicitur, quia non potuerunt filii Judae ejicere Jebusaeum de Jerusalem usque in hodiernum diem. Simile autem aliquid scriptum est et de Effrem; ait enim Scriptura: „et[3]) non disperdidit Effrem Chananaeum, qui habitabat in Gazer; et habitavit Chananaeus in Effrem usque in hodiernum diem.“ Effrem autem interpretatur fructificatio. Qui ergo fructificat et crescit in fide, non potest exterminare Chananaeum, semen pessimum, semen maledictum, semen semper mobile, semen incertum. Hoc enim interpretatur Chananaeus. Et certum est, quia cum eo, qui fructificat et crescit, semper habitat Chananaeus. Nunquam enim tentationum motus cessant ab eo. Sed tu si vere fructificas in Deo, et vides talem aliquem inquietum, turbidum,

---

[1]) Deest „ejiciamus“ in cdd. M.

[2]) Math. VII, 6. [3]) Jos. XVI, 10.

mobilem, scito quia Chananaeus est. Si non potes eum ejicere de ecclesia, quia non potuerunt filii [1]) Effrem disperdere Chananaeos, illud observa, quod Apostolus commendat dicens: „subtrahite [2]) vos ab omni fratre inquiete ambulante.“ Sed quoniam Salomon suadet [3]) haec, quae legimus, describi in corde tripliciter, etiam illud praeter illa, quae diximus, quod cordi meo occurrit, ad aures vestras proferam: et vos facite, quod scriptum est, ut uno dicente omnes [4]) examinent. Me ergo dicente, quod sentio, vos discernite et examinate, si [5]) quid rectum est, aut minus rectum. De Jerusalem frequenter diximus, quod visio pacis interpretatur. Si ergo in corde nostro Jerusalem aedificata, hoc est, si visio pacis in corde nostro fundata est, et Christum semper, qui est pax nostra, intuemur et servamus in corde: si quidem ita fixi et stabiles sumus in hac visione pacis, ut nunquam prorsus ulla cogitatio mala, vel alicujus peccati consilium adscendat in cor nostrum: si hoc ita fieri possit, poterimus dicere, quia in Jerusalem sumus, et nullus alius habitat nobiscum, nisi soli illi, qui sancti sunt. Nunc vero, cum etiam ad grandem profectum veniamus, et summis nosmet ipsos studiis excolamus, tamen non puto, cuiquam tantum in corde puritatis evenire, ut nunquam adversae cogitationis contagione maculetur: certum est etiam, Jebusaeos habitare cum filiis Judae in Jerusalem. Non tamen ideo haec diximus, quod negligamus, quantum fieri potest, ejicere eos, sed satis agendum nobis est, et tentandum quotidie, eos ejicere de Jerusalem: sed, sicut scriptum est, non possumus simul omnes ejicere. Hoc idem autem etiam in iis, qui fructificant, sentiendum est, qui Effrem

---

[1]) Edd. Merlini perperam: alii.
[2]) II Thess. III, 6. [3]) Prov. XXII, 20.
[4]) Cod. Sang. c m. „ceteri.“ R. — Cfr. I Cor. XIV, 29.
[5]) Edd. Merlini: sicut rectum est, aut etc.

filii nominantur, qui et ipsi Chananaeos, id est, vagas et lubricas cogitationes semper debent ejicere de animabus suis. Potens est autem Deus, qui et Jebusaeos et Chananaeos subjiciat nobis, sicut scriptum [1]) est: subjecit autem Chananaeos filiis Effrem. Ipsum ergo Dominum deprecemur, ut ejiciens a nobis malas cogitationes, bonas inferat, [2]) dignas Jerusalem civitate coelesti, in quibus nihil pollutum inveniatur et sordidum, quod nos in die judicii ex conscientiae cogitationibus arguat, sed inveniatur in nobis puritas cordis in Christo Jesu Domino nostro, cui est gloria et imperium in saecula saeculorum. Amen!

HOMILIA XXII.

De tribu Effrem et de [3]) Chananaeis.

1. Chananaei tertio dicti sunt in filiis esse Effrem: sed observemus, qui sit in singulis ordo dictorum, id est, quid continet primus sermo, qui dicit Chananaeos esse cum filiis Effrem, et quid secundus et tertius. Si enim diligentius observemus, quomodo tertio dicantur esse Chananaei cum filiis Effrem, et Domino praestante poterimus investigare ordinem dictionum, quid [4]) in primo, quid in secundo, quid in tertio factum refertur: puto, quod non erimus increduli, quia vere haec, non ut sola nobis rerum gestarum narratio traderetur, scripta sunt, sed sacramentis divinis Deoque dignis repleta. Primo ergo dictum est, quia „non [5]) perdidit Effrem Chananaeum, qui habitat [6])

[1]) Cfr. Jos. XVII, 13.

[2]) Cod. Sangerm. „instituat.“ R.

[3]) Deest „de“ in ed. Ruaei.

[4]) Edd. Merlini: quid ex hoc primo.

[5]) Cfr. Jos. XVI, 10.

[6]) Libri editi (quos quidem ed. R. hoc loco sequitur):

in Gazer; sed habitabat Chananaeus in Effrem usque in hodiernum diem, et factus est sub tributo servus, usque quo adscendit Pharao rex Aegypti, et accepit civitatem, et incendit eam igni; et Chananaeos, et Pherezaeos, et qui habitabant in Gazer, trucidavit, et dedit eam Pharao in dotem filiae suae." Secundo: „et [1]) factum est, inquit, quoniam invaluerunt filii Israel, et fecerunt Chananaeos subjectos, exterminatione autem non exterminaverunt eos." Tertio, quando contradixerunt viri de tribu Effrem Jesu, volentes secundum numerositatem suam, quia plures [2]) erant et validi, majorem accipere etiam haereditatis sortem: et jubentur adscendere in saltum, et sibi ipsis ampliorem locum capere: et ut possint latiora spatia occupare, jubentur exterminare [3]) Chananaeum.

2. Videamus ergo nunc, quid sibi velit [4]) haec de Chananaeis tripartita narratio. Primo Chananaeus nobiscum est quidem, et sub tributo est, non est tamen obediens nobis, neque servus. Secundo etiam servus efficitur et obediens. Chananaeum hic carnem nostram accipiamus, vel ea, quae carnis sunt. Haec primo nobiscum est, hoc est, animae juncta est, sed non obediens, nisi tantum quod tributa dependet: id est, ministerium quidem agendi aliquid exhibet, vel movendi, concupiscit tamen adversus spiritum, et non est obediens animae, sed suis desideriis cedit. Si vero jam [5]) aliquantum profecerimus, efficitur nobis caro servus, et obediens ac parens animae voluntati. Et iste est secundus animae profectus,

---

„habitat in Gazer, sed habitat" etc. Cod. Sangerm. utrobique: „habitabat." R. — Edd. Merlini: „habitat in Gazer, sed habitabat" etc.

[1]) Jos. XVII, 13.

[2]) Edd. Merlini: plus erant etc.

[3]) Cfr. Jos. XVII, 18.

[4]) Cod. Sangerm. „videtur." R.

[5]) Deest „jam" in edd. M.

cum sibi carnem et servire fecerit et obedire. Tertium vero est, quod perfectum est. Si enim jam veniamus ad perfectum, etiam exterminandus nobis dicitur Chananaeus, et morti tradendus. Quomodo autem hoc in nostra carne completur, audi Apostolum Paulum dicentem: „mortificate [1]) membra vestra, quae sunt super terram, fornicationem, immunditiam," et cetera, quae sequuntur. Et iterum dicit: „qui [2]) autem sunt Christi, carnem suam crucifixerunt cum vitiis et concupiscentiis." Sic ergo tertio, hoc est, cum ad perfectionem venimus, et membra nostra mortificamus, ac mortem Christi in corpore nostro circumferimus, exterminari a nobis dicitur Chananaeus.

3. Sed et illud non otiose praetereundum est, quod dicitur Pharao venisse et accepisse civitatem Gazer, in qua Chananaeus habitabat cum Effrem, et dedisse eam in dotem filiae suae. Gazer autem interpretatur constructio. Si ergo corpus et anima in una atque eadem constructione habitent, id est, conjunctae sibi invicem et sociae, ita ut anima carnaliter vivat, et non festinet anima, velocius sibi obedientem et subditam facere carnem, verendum est, ne veniat Pharao ex Aegypto, et captivam ducat infelicem animam, ita ut in dotem eam tradat filiae suae. Si enim consideres illud, quod dixit Apostolus, [3]) exsurgere aliam legem in membris nostris, et captivos nos ducere in lege peccati, invenies, quomodo ille Pharao, qui est auctor et rex peccati, filiae suae, quae est lex peccati, animam, quae carnaliter vixerit, in dotem conscribit.

4. Post haec etiam hoc videndum est, quod filii Joseph quaestionem movent de haereditate, majorem sortem requirunt, dicentes ad Jesum: „quare [4]) nobis de-

---

[1]) Coloss. III, 5. [2]) Galat. V, 24.

[3]) Cfr. Rom. VII, 23.

[4]) Jos. XVII, 14.

disti haereditatis [1]) sortem unam, et pedaturam unam? Ego autem populus multus sum, et Dominus benedixit me." Si ergo et nos populus simus multus, et benedicat nos Dominus, audiemus ab Jesu: „populus [2]) multus es, adscende in saltum, et munda tibi ipsi, et para locum in terra. Expurga Pherezaeos et Raphaim." Necesse est ergo, nos ejicere Pherezaeos. Invenimus autem, Pherezaeos interpretari fructificationem. Sed, sicut saepe jam diximus de aliis nominibus, in hoc duplex est interpretatio. Est etenim fructificatio bona et fructificatio mala, sicut in Evangeliis designatur: „quia arbor [3]) bona bonos fructus facit, et arbor mala malos fructus facit." Oportet ergo nos expellere omne quicquid non bene fructificat, et abscindere fructum peccati, et expurgare fructus injustitiae. Sed et Raphaim, inquit, expelle, vel potius expurga de te. Raphaim invenimus interpretatum resoluta [4]) mater. Est in anima nostra virtus quaedam, quae parit sensus, et velut mater est eorum sensuum vel intellectuum, qui procedunt e nobis, secundum quod dicitur in [5]) sacramento de anima quasi de muliere: „salva [6]) autem erit per filiorum generationem, si permanserit in fide et veritate." Istae ergo matres, hoc est, ista virtus animae illis, in quibus fortis est et valida ac robusta, generat sensus validos et potentes, et qui superari a contradicente non possint. In aliis quidem virtus ista resoluta est et remissa, quod indicatur ex sensibus, cum languidi quidam proferuntur et inepti, et nihil in se fortitudinis continentes.

---

[1]) Cod. Sangerm. „in haereditatem fortem" etc. R.

[2]) Cfr. Jos. XVII, 15.

[3]) Matth. VII, 17.

[4]) Sic alter Cod. Ebroicensis; libri autem editi (e. c. edd. M.): „resolutae matres." R.

[5]) Desunt verba: „in sacramento," in libris antea editis (v. c. edd. M.), sed exstant in omnibus Mss. R.

[6]) I Tim. II, 15.

Hoc ergo significatur sub nomine Raphaim, ut hujuscemodi de nobis matres remissas, quae sensus ineruditos et inutiles pariunt, expurgemus. Et bene servavit spiritualis intelligentiae proprietatem. Non enim dixit exterminandos Raphaim, sed expurgandos. Non enim ipsos naturales [1]) animae motus evertere atque exterminare praecipitur, sed expurgare, id est, sordes et immunditias, quae iis ex nostra negligentia advenerunt, purgare atque depellere, ut naturalis ejus vigor propriae atque ingenitae virtutis effulgeat.

5. Post haec addunt adhuc filii Effrem, et dicunt: „non [2]) sufficit nobis mons, et equus electus, et ferrum Chananaeo est, qui habitat in [3]) me.“ Nunquam invenies, qui equum habeat, Israelitam, sed Chananaeus habet illum equum, qui falsus est ad salutem. Habet et ferrum bellicum Chananaeus. Sed quid respondit illis Jesus? „Si [4]) populus multus es tu, et virtutem habens, non erit tibi sors una, quia saltus est tibi, et emundabis eum.“ Vides, quid ad nos per spiritualem intelligentiam dicitur, ut emundemus silvam, quae in nobis est, et excidentes inutiles et infructuosas ex nobismet ipsis arbores, faciamus ibi novalia, quae semper innovemus, et ex quibus fructum capiamus tricesimum et sexagesimum et centesimum? An non eadem nobis Evangelii sermo denuntiat dicens: „ecce [5]) jam securis posita est ad radicem arboris? Omnis ergo arbor, quae non affert fructum, excidetur, et in ignem mittetur.“ Haec prioribus nostris Nave filius praecepit Jesus de infructuosis arboribus excidendis, haec

---

[1]) Omnes Mss. (itemq. edd. M.): „naturales.“ Libri editi: „naturalis. R.

[2]) Cfr. Jos. XVII, 16.

[3]) Cod. Sangerm. cum uno Cod. Ebroicensi: „in me.“ Libri editi (v. c. edd. M.): „in meridie.“ R.

[4]) Cfr. Jos. XVII, 17. 18.

[5]) Matth. III, 10.

nobis Dominus Jesus in Evangeliis mandata describit: et quomodo non verum est, quod umbra praecessit, et veritas secuta est?

6. Quid autem est, quod addidit Jesus: „si [1]) emundaveris, inquit, silvam, erit tibi cum exterminaveris Chananaeum?" Diximus jam superius, quomodo nobiscum positus Chananaeus, primo tantum tributa dependet, secundo obediens efficitur et subjectus, tertio vero in membrorum nostrorum mortificatione etiam exterminari dicitur. Quae si recte intelligimus, et donavit nobis Dominus per gratiam suam ita haec intelligere, sit aliquid operae pretii, haec de secretis et absconditis in publicum produxisse, et venisse ad agnitionem nostram, quae servabantur obtecta: et conemur secundum haec, quae diximus, Chananaeum, qui nobiscum est, citius subjicere nobis, et obedientem facere, post haec etiam exterminare: quia si dimittimus eum, et negligimus, veniet Pharao ex Aegypto, et incipiet locum nostrum in dotem dare filiae suae, et captivos nos tradere legi peccati. Sed absit hoc ab Israelitica nobilitate, ut serviat filiae Pharaonis Israelita, quem jam Deus eduxit de terra Aegypti, iterum serviat illi, qui in mari rubro submersus est, Pharaoni. Observemus ergo, sicut et hic dicit Jesus, ut praevaleamus nos contra Chananaeos: ne [2]) si forte illi invaluerint super nos, et obtinuerint nos, de Israeliticis Chananaeos nos faciant, sicut et ille effectus est, quem superaverat carnis illecebra, cui dicitur a propheta: „semen [3]) Chanaan, et non Juda, species seduxit te." Non eveniat ergo nobis audire semen Chanaan, quia „maledictus [4]) Chanaan puer, servus erit

---

[1]) Jos. XVII, 18.

[2]) Mss. (itemq. edd. M.): „ne si forte." Libri editi: „ne forte." R.

[3]) Hist. Susann. vers. 56. (Dan. XIII, 56.)

[4]) Genes. IX, 25.

fratribus suis." Nobis autem praestet Dominus, ut filii simus Abraham, et Isaac, et Jacob, secundum promissionem haeredes, et ob hoc ex lapidibus suscitati, ut simus filii Abraham a Christo Jesu Domino nostro, cui est gloria, et imperium in saecula saeculorum. Amen!

HOMILIA XXIII.

De ratione sortium, ubi septem tribus capiunt haereditatem.

1. In consuetudine hominum cum aliquid sorte dividitur, fortuitu videtur sors illa ad illum, vel [1]) alia ad alium cadere: in scriptura autem sancta non ita est. Aliquoties quaerebam apud memet ipsum, si [2]) de re tanta ac tali patres sancti sortibus judicium commisissent, quod si esset hoc apud sanctos ita gestum, jam de aliis hominibus vel Gentilibus [3]) nihil mirum videretur, si nihil haberetur eximium in iis, quae a sanctis sorte dicuntur divisa. Sed videamus, si forte in Scripturis invenimus aliquid positum, quod nobis, quid virtutis contineatur in sortibus, manifestet. Incipiamus ergo a Levitico, ubi scriptum est: „et [4]) accipient, inquit, duas sortes. Sors una Domino, et sors una apopompaeo," hoc est, transmissori. „Et super quemcunque venerit sors apopompaei, accipiet hircum illum, et adducet illum in eremum vivum, et dimittet illum ibi in dimissione sua." Alium vero hircum

---

[1]) Desunt verba: „vel alia ad alium," in libris editis (v. c. edd. M.), sed exstant in duobus Codd. Ebroicensibus. R.

[2]) Omnes Mss. „si de re tanta ac tali." Libri editi (v. c. edd. M.): „si de tantis ac talibus." R.

[3]) Cod. Sangerm. (itemq. edd. M.): „vel gentilibus." Libri editi: „vel gentibus." R.

[4]) Cfr. Levit. XVI, 8. 10.

immolabunt Domino, et reliqua, quae ibi sunt. Quae utique sciunt, qui legunt. Et iterum ubi Moses sorte divisit tribui Ruben, et tribui Gad, et dimidiae tribui Manasse, quae poposcerant trans Jordanem, accipere terram illam, quam acceperunt filii Israel. Dedit autem etiam Jesus secundum praeceptum Dei Caleb filio Jeffone tribus [1]) Judae sortem. Dedit autem et tribui Effrem, et illi, quae supererat, dimidiae tribui Manasse. Et post haec congregavit, inquit, ecclesiam filiorum Israel, et dixit: „mittam [2]) sortem, et proferam in conspectu Domini sortem, si prius describentes terram, attuleritis descriptionem ejus." Et ita post haec sortibus missis haereditas populo Dei distribuitur, et agitatur sors ista non fortuitu, sed secundum hoc, quod praedestinatum est a Deo. Denique tribus Benjamin prima ibi accepit sortem, ubi erat Jerusalem, post hanc tribus Simeon secunda, post hanc Isachar, deinde Zabulon, deinde Asser, post etiam Neptalim, inde Dan. In quibus novissime veniunt tres illae tribus, quae ex concubinis descenderant Jacob.

2. Quae ergo sit ratio sortium, apud memet ipsum requirebam, ut ex multis testimoniis Scripturae, quod latebat, agnoscerem. Inveniebam sane in Scripturis, etiam gentiles homines usos esse sortibus, tunc cum navigaret Jonas, et tempestas urgeret. Aiunt namque ii, qui navigabant: „mittamus [3]) sortem, et videamus, cujus causa haec tanta malitia est:" quasi sors tantum valeret, ut prodere eum [4]) posset, cujus causa periculum navigantibus immineret. Et quamvis gentiles essent, et alieni a cognitione Dei, non tamen in hac opinione falluntur, sed quod verum erat, prodidit [5]) iis sors. Denique „ve-

---

1) Duo Codd. Ebroicenses: „et tribui Judae." R.

2) Cfr. Jos. XVIII, 8. 3) Jon. I, 7.

4) Deest „eum" in edd. M.

5) Cod. Sangerm. „prodidit." Libri editi (v. c. edd. M.): „prodit." R.

nit,[1]) inquit, sors super Jonam." Quaerens ergo de iis, invenio et Salomonem in proverbiis dicentem: „contradictiones[2]) cohibet sors, et inter potentes definit:" velut cessare ostendens contradictiones, ubi mittitur sors. Sed cum haec in testamento veteri non pauca referri de sortibus invenirem, converti me etiam ad novum testamentum, ut viderem, si forte vel ibi contemnuntur sortes. At ne ibi quidem earum usus abjicitur, et invenio, quod aliquando, cum deesset numero Apostolorum unus Apostolus, et esset necessarium, in loco Judae alium subrogari, convenientes Apostoli, qui utique multo sapientiores erant, quam ii, qui nunc episcopos, vel presbyteros, vel diaconos ordinant, elegerunt duos et statuerunt in medio: nec tamen de iis sibimet ipsis judicium permiserunt, ut illum facerent, quem ipsi voluissent,[3]) sed orantes, inquit, miserunt sortem[4]) ex illis duobus, quos statuerant in conspectu Dei, id est Joseph, qui vocabatur[5]) Barnabas,[6]) qui cognominatus est justus, et Matthiam. „Et[7]) cecidit, inquit, sors super Matthiam, et annumeratus est cum undecim Apostolis." Praecedente namque oratione, non jam casu, sed providentia, sors divinum judicium deferebat. Sed adhuc quaerebam in novo testamento, sicubi sors in Christo vel in ecclesia nominatur, vel in rebus mysticis, et quae ad animam pertinere videantur. Invenio, Paulum ad Ephesios scribentem dicere de Christo: „in[8]) qua, inquit, sorte vocati sumus, praedestinati secundum propositum ejus, qui omnia operatur secundum consilium

---

[1]) Jon. I, 7. [2]) Prov. XVIII, 18.

[3]) Mss. „voluissent." Libri editi (e. c. edd. M.): „volebant." R.

[4]) Edd. Merlini: „sortem: ut ex illis duobus" etc.

[5]) Mss. (itemq. edd. M.): „vocabatur." Libri editi: „vocatur." R.

[6]) Edd. Merlini: Barsabas.

[7]) Act. I, 26. [8]) Ephes. I, 11. 12.

voluntatis suae, ut simus in laudem gloriae ejus, qui ante speravimus in Christo." Sed et ad Colossenses[1]) haec scribentem: „gratias agentes Deo Patri, qui idoneos nos fecit in parte sortis sanctorum in lumine." Tam multis igitur ex scripturis sanctis de commemoratione sortium testimoniis congregatis, quo ex multorum locorum consideratione virtutem rei possimus diligentius apprehendere, mihi quidem ex iis omnibus vel evidens adhuc sensus ad liquidum patere non potuit, vel etiam de re tanta enuntiandi et proferendi arcani metus insedit. Illud tamen, in quantum res patitur, contigisse sufficiat, quod nobis ab Apostolis sors ducta designat, quia ubi ex fide integra et oratione praemissa sors ducitur, ea, quae Dei voluntas continet in occulto, sors hominibus declarat in manifesto.

3. Secundum interiorem vero intellectum, sicut Paulus videtur indicare, quum dicit: „in[2]) parte sortis sanctorum:" et: „sorte[3]) vocati in Christo:" videndum est, ne forte non solum in hominibus, sed et in supernis virtutibus sors agatur, et praesideat aliqua virtus huic officio, quae, verbi causa, Jesu filio Nave nunc sorte haereditatem distribuenti non ad aliquam gratiam, sed secundum quod scit Deo placere, ducatum[4]) praebeat: et illi quidem faciat evenire, quae prima sunt, quem scit apud Deum primum locum tenere: quo hoc, quod in occultis habetur apud Deum, sortis gubernatione etiam hominibus demonstraretur: alium vero facere secundi loci, et alium tertii. Quod ita gestum esse non solum in terris arbitror, verum etiam in coelestibus, et hujusmodi sor-

---

[1]) Edd. Merlini perperam: „Thessalonicenses." — Cfr. Coloss. I, 12.

[2]) Coloss. I, 12. [3]) Ephes. I, 11.

[4]) Cod. Sangerm. „ductum praebeat: et illi" etc. Duo Codd. Ebroicenses: „ductum praebeat sortis: et illi" etc. R.

tem, quae apud Deum meritorum contemplatione distinguitur, etiam illo tempore habitam, cum [1]) „divideret et constitueret excelsus gentes, et disseminaret filios Adam, et constitueret fines gentium secundum numerum angelorum Dei: et facta est portio Dei Jacob, funiculus haereditatis ejus Israel.“ Vides enim, quia et hic partem et funiculum Israel Domino dicit esse sortitum. [2]) Non ergo fortuitu arbitrandum est, per sortem venisse illi [3]) quidem angelo illam gentem suscipere, verbi causa, Aegyptiorum, alii autem Idumaeorum, et alii Moabitarum, et alii Indiam, vel [4]) unamquamque nationem earum, quae sunt super terram: sed et ibi, etiamsi secundum numerum angelorum Dei dicantur sorte gentes esse divisae, tamen illa sors, sicut in hominibus diximus, quia Dei judicium, quod in occulto est, sors pandit in publico, talis etiam ibi fuisse credenda est: quia et merito et virtute sua unusquisque angelus illam vel illam gentem in divisione susciperet. Et quid dico de magnis et de generalibus rebus? cum ne per singulos quidem nostrum absque hujusmodi sorte, quae Dei judicio dispensatur, evenire dicendum est, verbi causa, ut alius nostrum talem, vel talem vitam statim a nativitate sortiatur: vel certe illud, quod erga homines geri ex scripturis sanctis saepe docuimus, quod et boni angeli adsunt hominibus et contrarii: quod non utique fortuitu et absque judicio ille angelus illius animae, verbi causa, Petri custos esse sortitus sit, et alius Pauli, vel alius unius infantis de ecclesia, de quorum angelis dicit Dominus, quia semper videant faciem patris sui, qui in coelis est. De quibus utique dubitandum non

---

[1]) Deut. XXXII, 8. 9.

[2]) Ed. Ruaei: sortium.

[3]) Duo Codd. Ebroicenses: „illi quidem“ Libri editi (v. c. edd. M.): „ad liquidum.“ R.

[4]) Edd. Merlini: et unamquamque etc.

est, quod judicio Dei, qui illorum dignitatem, vel nostrae animae ad liquidum perspicit qualitatem, uniuscujusque nostrum custodiam sortiantur sorte quadam mystica Christi dispensatione directa. Ego autem, quantum ad opinionem meam spectat, puto audenter dicendum etiam de iis virtutibus, quae mundi hujus ministeria susceperunt, quod non fortuitu vel casu illa virtus terrae, vel arborum germinationibus praesit, illa fontium ac fluminum sufficiat, ac sufficienter exhibeat, alia imbrium, alia ventorum, alia marinis, alia autem terrestribus animalibus, vel singulis quibusque e terra gignentibus praesit: et esse in[1]) his singulis sacramenta ineffabilia divinae dispensationis, ut ordine suo cuncta, et competenti per unamquamque virtutem dirimantur officio. Sic enim et Apostolus Paulus dicit: „nonne[2]) omnes sunt ministri spiritus in ministerium missi propter eos, qui haereditatem capiunt salutis?“

4. Ad horum igitur imitationem credendum est, etiam hic Scripturam referre sortes duci per Jesum, et haereditatem per unamquamque tribum divina[3]) dispensatione decerni, et per ineffabilem providentiam[4]) Dei, ac praesentiam in[5]) his sortibus adumbrari futurae in coelis haereditatis exemplar. Quoniam quidem lex[6]) umbram dicitur habere futurorum bonorum, et sicuti dicit Apostolus de iis, qui ad Dominum Jesum Christum venerunt: qui „accessistis[7]) ad Sion montem, et ad civitatem Dei viventis, Jerusalem coelestem:“ est aliqua in coelis civitas, quae dicitur Jerusalem et mons Sion: non est utique

---

[1]) Edd. Merlini: in iis.

[2]) Hebr. I, 14.

[3]) Cod. Sangerm. „sub dispensatione.“ R.

[4]) Cod. Sangerm. „providentiam Dei ac praescientiam.“ Unus Cod. Ebroicensis: „dispensationem Dei ac praesentiam.“ R.

[5]) Edd. Merlini: in iis sortibus etc.

[6]) Hebr. X, 1. [7]) Hebr. XII, 22.

sine causa, quod Benjamin in sorte sua accepit Jerusalem et montem Sion: nisi quia coelestis illius Jerusalem ratio sine dubio hoc exigebat, ut aliqua Benjamin dari deberet Jerusalem terrestris, quae illius coelestis figuram servat ac formam. Similiter autem de Bethlehem dicendum est, quod non sine certa quadam ratione in Judae sorte decernitur, vel Hebron, vel aliae singulae civitates singulis quibusque tribubus conscribuntur, nisi quia, ut diximus, illa coelestia loca, in quibus et Jerusalem et Sion esse nominatur, sine dubio et cetera, quae iis vicina vel conjuncta sunt loca, hoc in se causae et rationis continebant in coelis, quod sorte distributa gubernabantur in terris. Hinc ergo est, quod dispensavit divina sapientia, nomina quaedam locorum scribi in Scripturis, quae mysticam quandam interpretationem contineant, per quae indicetur nobis, quia haec certis quibusque rationibus, et non casu vel fortuitu fieri dispensentur. Sicut enim non est putandum, quod fortuitu acciderit, verbi causa, ut ille angelus Michael vocaretur, alius autem Gabriel, alius vero Raphael: et ut ad humana descendam, sicut non fuit fortuitu, ut ille patriarcha Abraham vocaretur, et ille Isaac, et alius Israel: sed ne in foeminis quidem casu accidit, sed certa et divina ratione, ut illa Sara vocaretur ex Sarai, vel ille Israel ex Jacob, vel ille Abraham ex Abram: et ut certum est, quod unusquisque vel angelorum, vel hominum ex iis, quae sibi injunguntur, officiis, et actibus etiam nomina sortiantur: ita consequens est, etiam loca quaedam esse coelestia et civitates, sicut Jerusalem coelestis dicitur et Sion: esse etiam alias, quarum typum et imaginem istae, quae in terris sunt, continent, quae nunc in hac Scriptura mystice nobis per Jesum filium Nave designantur. Et de ipsis puto civitatibus dictum: „aedificabuntur [1]) civitates Judae, et inhabitabunt

[1]) Psalm. LXIX, 35. — Edd. Merlini: et habitabunt ibi etc.

ibi, et haereditabunt eam." De ipsis etiam Dominus et Salvator dicit, [1]) quia multae mansiones sunt apud patrem. Et de ipsis credendum civitatibus servo illi, qui bene negotiatus fuerat, Dominum dicere, [2]) quia potestatem habebis super decem civitates, et alii super quinque civitates. Haec de divisione sortium terrae Judae proferre ad vos, in quantum fas fuit, ausi sumus Scriptura provocante, quae Jerusalem dicit coelestem, et montem Sion, et cetera, quae similiter scripta sunt, esse dicit in coelis: quae nobis occasionem dederunt sentire de his omnibus, quod mysteria in iis coelestia describantur. Et ideo dicimus, ne cum fastidio haec legatis, et putetis vilem aliquam esse scripturam, pro eo, quod est multis nominum appellationibus consita: quin potius scitote, ineffabilia per haec mysteria contineri, et majora, quam potest vel humanus sermo proferre, vel auditus mortalis audire: quae, ut ego arbitror, digne et integre explanari non solum a me minimo non possunt, sed nec ab ipsis quidem, qui me multo meliores sunt. Nescio autem, si vel ab ipsis sanctis Apostolis plene et integre proferuntur. Non dixi, quod non plene sciantur, sed non plene proferantur. Certum est enim, cognita esse haec, et integre apprehensa illi, qui raptus est usque ad tertium coelum, qui utique in coelo positus vidit coelestia, vidit Jerusalem veram civitatem Dei, vidit ibi et Sion montem, quocunque loci est, vidit et Hebron, vidit et omnia ista, quae scribuntur sorte divisa: et non solum vidit, sed et rationes eorum in spiritu comprehendit, quia ipse confitetur, se audisse verba et [3]) traditiones. Sed quae verba? „Ineffabilia, [4]) inquit, et

---

1) Ev. Joann. XIV, 2.
2) Cfr. Luc. XIX, 17. 19.
3) Unus Cod. Ebroicensis: „et rationes." R.
4) II Cor. XII, 4.

quae non licet homini loqui." Vides ergo, quia [1]) sic omnia Paulus comprehendit in spiritu, sed non licebat ei hominibus ista proferre. Quibus hominibus? Illis sine dubio, de quibus culpabiliter dicebat: „nonne [2]) homines estis, et secundum hominem ambulatis?" Sed dicebat fortassis illis, qui jam non secundum hominem ambulabant. Dicebat haec Timotheo, dicebat Lucae et ceteris discipulis, quos sciebat capaces esse ineffabilium sacramentorum. Denique [3]) et in mysterio tale aliquid Timotheum commonebat dicens: „memor [4]) esto verborum, quae a me audisti, quae commenda fidelibus hominibus et iis, qui idonei sunt alios docere." Sic ergo divina haec esse credentes et mystica, dignos nos et aptos ad eorum capacitatem vitae actibus ac meritis praeparemus, ut, cum digne a nobis fuerint intellecta, etiam haereditate ea in coelis consequi mereamur, in Christo Jesu Domino nostro, cui est gloria et imperium in saecula saeculorum. Amen!

HOMILIA XXIV.

De Amorraeis, quomodo habitaverunt cum Effrem, et de Jesu, quomodo accepit civitatem a filiis Israel.

1. De Jebusaeis, qui habitabant Jerusalem, dudum dictum est, quomodo eos exterminare non potuerunt filii Judae, sed et de Chananaeis, quos non potuerunt

---

[1]) Duo Codd. Ebroicenses: „quia scit omnia Paulus et comprehendit." R.

[2]) I. Cor. III, 3.

[3]) Cod. Sangerm. cum uno Cod. Ebroicensi: „Denique et in mysterio tale" etc. Libri editi (v. c. edd. M.): „De quibus et in ministerio tale" etc. R.

[4]) II Tim. II, 2.

exterminare filii Effrem, habitantes in medio sui. Quibus similia etiam praesens lectio refert de Amorraeis dicens: quia „permansit [1]) Amorraeus habitare in Elom et in Salamis, et gravis effecta est manus Effrem super eos.“ Amorraeus interpretatur amarus vel amaritudo. Habitantes ergo in Elom, quae interpretatur arietantes, vel in Salamis, quod interpretatur pacifici, permanent et habitant amaritudines in arietantibus et in [2]) pacificis. Arietantes sunt ii, qui in agonibus positi, expugnare diabolicas aedes structurasque conantur. Pacifici vero, qui carnalibus concupiscentiis superatis pacem animae gerunt. In utrisque tamen perseverat, et contendit contraria virtus amaritudo persistere. In quo tale aliquid intelligere possumus, quia dicit, permansit habitare Amorraeus in ipsis. Verbi gratia, si inimica virtus daemonis ex amaritudinis turma veniens obsideat alicujus corpus, perturbet ac decipiat mentem, adhibeantur autem multae orationes, multa jejunia, multae exorcistarum invocationes, et ad haec omnia surdus daemon in obsesso corpore permaneat et persistat, tolerabilius ferens exorcistarum poenas, et adhibita sibi ex Dei nominis invocatione tormenta, quam discedere ab homine, quem impudenter obsidet et nequiter: ita etiam hic intelligendum est in istis, qui dicuntur Amorraei, qui permanent et persistunt habitare in Elom et in [3]) Salamin. Et ut vere ostenderet Scriptura, quia perferentes poenas et flagella persistunt, dicit: „et [4]) gravis effecta est super eos manus Effrem.“ Quomodo autem gravis efficitur manus Effrem super Amorraeos? Vel exorcistarum, ut

---

[1]) Jos. XIX, 47.

[2]) Deest „in“ in edd. M. — Edd. M. et R. hoc loco: „in Salamis.“

[3]) Edd. M. et R. hoc loco, cfr. pag. hujus not. 2. „in Salamin.“

[4]) Jos. XIX, 47.

diximus, manus impositione vehementius imposita gravari dicitur super immundos spiritus manus Effrem, vel quia boni actus vel bona opera gravant et affligunt daemonum genus, contrariasque virtutes. Quanto enim nos meliora egerimus, et quanto in optimis conversamur, tanto illis molesta haec efficiuntur et gravia. Gratum vero illis est et acceptum, et voluptates iis quodammodo exhibet, qui in turpitudine et flagitiis vivit. Qui vero in bonis actibus manum suam gravaverit super eos, etiamsi penitus eos expellere non potuerit, certe tributarios eos faciet et subjectos.

2. „Et[1]) abierunt filii Effrem peragrare terram secundum fines suos." Et cum enarrasset illam historiam, in sequentibus, quantam mansuetudinem et humilitatem habeat Jesus, qui vere dignus erat, ferre nomen Domini Jesu et Salvatoris nostri, declarat. Ait enim: „dederunt,[2]) inquit, filii Israel sortem Jesu filio Nave in[3]) semet ipsis per praeceptum Domini, et dederunt ei civitatem, quam petivit, Thannasac, quae est in monte Effrem; et aedificavit ibi civitatem, et habitavit in ea." Ipse est, qui dedit haereditatem omnibus filiis Judae, qui dedit Effrem, et dimidiae tribui Manasse: ipse dedit et magnifico illi Caleb filio Jeffone haereditatem: ipse misit ternos per singulas tribus, qui universam terram peragrarent, atque describerent in libro, et redirent, et ostenderent: ipse misit omnibus sortes, et se in novissimis reservavit. Quare putas voluit esse omnium novissimus? Sine dubio, ut esset omnium primus. Et nec ipse sibi haereditatem sorte praesumsit, sed a populo accepit, et illi dat populus haereditatem, a quo ipse acceperat. Sic enim scriptum

---

[1]) Jos. XIX, 49.

[2]) Jos. XIX, 49. 50.

[3]) Omnes Mss. „in semet ipsis." Libri editi: „et semet ipsos." R. — Edd. Merlini: „ex semet ipsis."

est: „et[1]) dederunt filii Israel sortem Jesu filio Nave." Sed et haec figuraliter contingebant illis, quae nobis proponerentur ad formam, ut et nos servemus praeceptum illud, quod iste opere implevit, quo[2]) dicitur: „quanto[3]) magnus es, tanto magis humilia te, et ante Dominum invenies gratiam." Et iterum quod scriptum est: „si[4]) te ducem ordinaverint, ne extollaris, sed esto inter eos quasi unus ex ipsis." Vide ergo, quomodo dux erat populi ipse, qui eos introduxerat in terram sanctam, in terram repromissionis: ipse erat successor Mosis, et non ipse sibi permittit sumere sortem terrae, sed exspectat, ut accipiat portiunculam a populo, populi dux: et accepta portiuncula sua Jesus, dignus hoc nomine aedificat locum ipsum, quem accepit, et constituit, ut eum vere faciat dignum munere Dei, et haereditate divina.

3. Sed quoniam ad Dominum, et Salvatorem nostrum ea, quae de Jesu scribuntur, referre consuevimus, fortassis etiam noster omnis hic populus dat partem aliquam meo Domino Jesu, et velut locum quendam habitationi ejus tribuit. Sed ne injuriosum esse videatur, quod dicitur, requiramus, quomodo ei damus nos servi ejus habitationis locum. Ego si possem bonus fieri, darem locum filio Dei in me, et acceptum locum a me in anima mea Dominus Jesus aedificaret eum, et adornaret, et faceret in eo muros inexpugnabiles, et turres excelsas, et aedificaret in me mansionem, si mererer, dignam se et patre, et ita adornaret animam meam, et capacem eam suae sapientiae et scientiae, et totius sanctitatis efficeret, in tantum, ut etiam faceret Deum patrem secum intrare, et in ea facere mansionem, et coenare etiam apud talem

---

[1]) Jos. XIX, 49.
[2]) Ed. Ruaei: quod.
[3]) Sap. Sirac. III, 18. (Ecclesiastic.)
[4]) Sap. Sirac. XXXV, 1. coll. LXX. viror. edd.

animam cibos, quos ipse donaret. Quod ut consequi mereamur, praeparemus in nobis cor mundum, quo libenter et grate Dominus [1]) Jesus mundum cordis nostri introire dignetur hospitium: cui est gloria et imperium in saecula saeculorum. Amen!

HOMILIA XXV.

De civitatibus, quae datae sunt Levitis, et sortibus eorum.

1. Omnes filii Israel acceperunt sortes suas in terra, Levitis autem in haereditate solus sufficit Deus. Verum quoniam accipiunt Levitae decimas ac primitias de fructibus a filiis Israel per praeceptum Domini, oportebat eos [2]) etiam de terra, ut ita dicam, et de habitaculis decimas accipere, hoc est enim ab omnibus decimas accepisse. Et ideo accedentes primarii viri, qui erant in filiis Levi, ad Eleazarum sacerdotem, et ad Jesum filium Nave, et ad principes tribuum filiorum Israel, in Selon in terra Chanaan, dixerunt: „Dominus [3]) praecepit in manu Mosis dari nobis civitates ad habitandum, et suburbana earum animalibus nostris.“ Oportebat etiam de suburbanis et de civitatibus sortem fieri, ne forte indiscrete et fortuitu inter Levitas celebrata divisio videretur. Sicut ergo distributio sortis, quae facta est in filiis Israel, habuit rationem, qua quis prima sorte dignus haberetur, et alius secunda; de qua, prout potuimus, jam ante tractavimus: sed et de iis, qui per Mosen ultra Jordanem, et ab Jesu in terra accipiunt repromissionis, ubi prima sors cecidit ad Benjamin,

---

[1]) Desunt verba: „Dominus Jesus,“ in libris editis (v. c. edd. M.), sed leguntur in Cod. Sangermanensi. R.

[2]) Deest „eos“ in edd. M.

[3]) Jos. XXI, 2.

et postmodum ad ceteros, in quibus fuit ultimus Dan: ita necesse est, esse aliquam rationem etiam in ordine sacerdotalis et Leviticae sortis, ut alii prima, alii secunda, alii tertia sors ducatur, per quas illa, vel illa loca unicuique decernantur. Dicuntur autem filii esse Levi, Gerson et Chaat et Merari: et ostenditur, primas partes tenuisse in honore Chaat, quia filii Chaat fuerunt Amran, Moses, Aaron et Maria. Igitur de Chaat pars quidem plebis effecta est sacerdotalis, quae est Aaron et filii ejus. Moses autem aut in sacerdotali ordine, aut si quid etiam plus a sacerdotali esse potest, habendus est. Alia vero est ratio de filiis ejus. Ceteri autem ex filiis Chaat secundum ordinem tenuerunt in tribu Levi, qui sunt ex Isaar et Hebron et Odiel. Tunc deinde post hos accipiunt partem post Chaat ex filiis Levi Gerson tertio loco, novissimus vero omnium Merari. Haec est autem differentia primi ordinis, et secundi et tertii, vel quarti, quam primo omnium observavimus in Numeris. Postea enim quam ordinatae fuerant duodecim tribus per quatuor orbis terrae partes, circa arcam testamenti Domini excubias agere, et statutae sunt tres quidem tribus ab oriente, tres autem ab Africo, vel a meridiano, tres autem ad mare, quod est ad occidentem, tres vero ad aquilonem, qui est septentrio: ibi etiam isti per quatuor orbis terrae partes eodem ordine deputantur. Et ab oriente quidem, ubi erat tribus Judae, quae erat inter ceteras prima, Aaron atque ejus filii collocantur: Chaat vero filiis, qui erant reliqui, arcam testamenti Domini levare in humeris, et tubis canere statuitur, ita ut cum prima tuba cecinisset, moverent castra ii, qui erant ab oriente: cum vero secunda cecinisset, ii, qui erant a meridiano, consurgerent: tertia ab occidente, quarta ab aquilone. Vides quantus ordo, et quanta in scripturis sanctis rerum consequentia custoditur: quomodo nihil nisi modo et ratione et ordine geritur. Intuere diligentius, et in omni Scriptura haec

ita invenies ordinata. Sed si tibi difficile est, per omnes libros vigilantem cordis oculum ducere, in hoc saltem loco diligentius, quae referuntur, adverte.

2. „Prima, [1]) inquit, sors exiit Chaat, et facta est filiis Aaron sacerdotis, qui erat in Levitis.“ Cujus primam sortem exire decebat? Cui oportebat primatus dari, nisi Aaron primo pontifici, primo in vitae meritis, primo in honoribus et virtute? Certum est, apud te nunc saltem quod non sit sors ista fortuita, sed adsit virtus superna, gubernans eam secundum divinae providentiae judicium. Ubi ergo filiis Aaron prima habitacula sors haec justa decernit? „In [2]) tribu, inquit, Judae, in tribu Simeon, et in tribu Benjamin, per sortes civitates tredecim.“ Vides, quomodo electis viris in electis tribubus habitacula dispensantur. Quos autem oportuit secundam sortem suscipere? „Filios, [3]) inquit, Chaat, qui reliqui erant post filios Aaron.“ Et quas tribus isti accipiunt? „In [4]) tribu, inquit, Effrem, et in tribu Dan, et in [5]) dimidia tribu Manasse, civitates decem per sortem.“ Qui sunt autem tertii? „Filii [6]) Gerson.“ Et in quibus tribubus sortiuntur? „In [7]) Isachar, inquit, et Aser et Neptalim, et in dimidia tribu Manasse, quae est in Basan, itidem civitates duodecim.“ [8]) Qui sunt autem ultimi in Levitis? „Filii, [9]) inquit, Merari.“ Isti novissimi in quibus accipiant tribubus, videamus. „Ex [10]) tribu, inquit, Ruben trans Jordanem et Gad, qui erat cum ipso

---

[1]) Jos. XXI, 4. [2]) Jos. XXI, 4.
[3]) Cfr. Jos. XXI, 5. [4]) Jos. XXI, 5.
[5]) Deest „in“ in edd. M.
[6]) Jos. XXI, 6. — Edd. Merlini constanter: Gersom.
[7]) Cfr. Jos. XXI, 6.
[8]) Cod. Sangerm. „duodecim.“ Libri editi (v. c. edd. M.): „decem.“ LXX. interpretes: „δεκατρεῖς.“ R.
[9]) Jos. XXI, 7. [10]) Cfr. Jos. XXI, 7.

trans Jordanem, et de tribu Zabulon, qui et ipse ultimus est inter filios Liae, accipiunt in sorte civitates duodecim."

3. Sed nondum ea, quae magis observanda sunt in locis, contigimus:[1]) de quibus etiam, si pandere profundiora non possumus, saltem summa quaeque perstringere non pigebit,[2]) ut ex iis unusquisque auditorum occasionem capiat intelligentiae altioris et mysticae perquirendae. Cum quatuor partes sint[3]) orbis terrae, Chaat accepit sortem primus inter filios Levi a parte orientis cum illis tribubus, quae et ipsae primatum omnium tenent. Vide ergo, quomodo universa conveniunt. In quatuor orbis partibus certum est orientalem plagam nobiliorem videri, in qua et nobilior omnium reliquarum Judae tribus habebatur: et filii Chaat sacerdotis primam ducunt in primis et[4]) tribubus et orbis partibus sortem, cum Gerson et Merari, qui erant primi inter filios Levi. Sic ergo tres filii primi Levi accipiunt orientalem. Occidentem vero, ubi erat Ruben et Simeon et Gad, sortitur secunda sorte Chaat ex tribu Simeonis. Merari vero primum sortitur Ruben, et iterum Merari tertius in Numeris ab oriente accepit Zabulon, ut justitia servetur, ut sorte ea, quae secundum Dominum ducitur,[5]) et credentium mentes ad mysteria futuri saeculi dirigat contuenda. Post haec eorum, qui ad mare erant, id est, Effrem et Benjamin et Manasse, Chaat cum suscepisset secunda sorte Benjamin, ceteri ex familia ejus sortiti sunt Effrem. Post hoc eos, qui erant ex media tribu Manasse, quae fuit in terra

---

[1]) Cod. Sangerm. „contigimus." Libri editi (v. c. edd. M.): „contingimus." R.

[2]) Cod. Sangerm. „pigebit." Libri editi (v. c. edd. M.): „pigeat." R.

[3]) Deest „sint" in edd. M.

[4]) Unus Cod. Ebroicensis: „ex tribus orbis partibus." R.

[5]) Edd. Merlini: dicitur.

sancta, sortitur Gerson, et iterum ipse Gerson sortitur etiam aliam dimidiam tribum Manasse. Sed quia oportebat eos, qui erant in aquilone, aliquid sacerdotalis gratiae consequi, ne penitus nudari [1]) donis coelestibus viderentur, in iis, quorum novissimus ordo erat in aquilone, id [2]) est Dan, Neptalim, Aser, rursum Chaat non quidem inter sacerdotes, sed inter ceteros, primam tamen accepit sortem in Dan, secundam vero Gerson in Aser, et tertiam idem Gerson in Neptalim.

4. Quis potest assequi haec omnia, et comprehendere? Quis meminisse saltem et observare ordinem ipsum ministeriorum valet? Quod si secundum literam solum difficile textus ipse narrationis explicari potest, et permixtio vel locorum, vel personarum, quae in historia continentur, evolvi: quid dicimus de iis sacramentis, quae per haec describuntur, et in quibus distributiones futurae haereditatis adumbrantur, et per quae sanctae terrae, quam mansueti haereditate suscipient, divisio celebrabitur? Quis castrorum sedes diversas explicet, quomodo haec in resurrectione per singulos quosque sanctorum sacerdotali vel Levitico ordine habenda sit distributio, ut quemadmodum dicit Apostolus, in resurrectione non confuse agantur omnia, sed veniat „unusquisque [3]) in suo ordine, initium Christus, deinde ii, qui sunt Christi, qui in adventu ejus crediderunt, cum tradiderit regnum Deo et patri, cum subjecerit ei omnem principatum, et potestatem?“ Ibi sine dubio tales quaedam castrorum observationes, et sacerdotales distributiones, et ordines, ac tubarum significationes erunt: fortassis enim, sicut ordinavit Deus stellas coeli, et rationibus eas quibusdam mirandis, et

---

[1]) Edd Merlini: nudati.

[2]) Edd. Merlini: „de Dan,“ ed. Ruaei: „id est Dan“ etc.

[3]) I Cor. XV, 23. 24.

ineffabilibus collocavit, et alias quidem ipsarum statuit in axe aquilonis, alias in partibus orientis, alias vero in australi parte convexa, atque alias in occasu: ita credo, quod et eos, qui ex resurrectione mortuorum tales erunt, sicut stellae coeli in multitudine et claritate, venientes scilicet ex semine Abraham, ordinabit Deus in regno coelorum, secundum ordinem stellarum et partium coeli: et dabit aliis sortem ad orientem, aliis ad occidentem, ad austrum aliis, et quos ipse novit, statuet ad aquilonem: quoniam quidem „multi [1]) venient ab oriente et occidente," ex quatuor orbis partibus, et „recumbent cum Abraham et Isaac et Jacob in regno coelorum," per gratiam Domini nostri Jesu Christi, cui est gloria et imperium in saecula saeculorum. Amen!

HOMILIA XXVI.

De eo, quod sepultae sunt petrinae machaerae, et de ara, quam exstruxerunt duae et semis tribus, quae sunt trans Jordanem.

1. In superioribus quidem dictum est, quia filii Israel dederunt sortem Jesu in monte Effrem, et quia accepta sorte Jesus aedificaverit ibi civitatem, et inhabitaverit in ea. Nunc autem eadem denuo repetit Scriptura, ut addat hoc, quod machaeras petrinas, id est, cultros e saxo, quibus circumcidit Jesus filios Israel in eremo, recondiderit in ea civitate, quam aedificaverat, et in qua habitabat. Unde denuo et nobis repetenda expositio est, et quod adjectum est, explanandum, ut Deo donante sensus Scripturae integer expleatur. Diximus enim [2]) in superio-

---

[1]) Matth. VIII, 11.

[2]) Edd. Merlini: etenim.

ribus, quia et Dominus noster Jesus Christus[1]) petat a nobis locum, quem aedificet, et in quo habitet: et quia debemus tales effici, tam mundi corde, tam simplices mente, tam sancti corpore et spiritu, ut et in anima nostra locum dignetur accipere, et aedificare[2]) eum, et habitare in eo. Et qui putas sunt in omni populo ita acceptabiles Deo, qui ad hoc eligi digni sunt? Aut forte nec singuli ad hoc capaces esse possunt, sed universus populus et cuncta simul ecclesia vix capax esse potest, ut recipiat in se Dominum Jesum, et habitet in ea? Videamus ergo, quis sit iste locus, in quo habitare debet Jesus. „In[3]) monte, inquit, Effrem:" hoc est in monte fructifero. Qui putas sunt in nobis montes fructiferi, in quibus habitet Jesus? Illi profecto, in quibus sunt fructus spiritus, gaudium, pax, patientia, caritas, et cetera. Isti[4]) ergo sunt montes fructiferi, qui fructum Christi afferunt, et mente ac spe semper excelsi sunt. Et licet pauci esse possint tales, tamen, si vel pauci fuerint, in ipsis habitans Dominus Deus, qui est lux vera, emittet[5]) radios lucis suae etiam super reliquos omnes, quos nondum[6]) dignos suo habitaculo principaliter judicarit.

2. Nunc autem videamus, quae sunt machaerae petrinae, quibus circumcidit Jesus filios Israel. Si oretis pro nobis, ut sermo noster vivens sit, et efficacior, et

---

[1]) Deest „Christus" in libris antea editis (e. c. edd. M), sed legitur in Cod. Sangermanensi. R.

[2]) Omnes Mss. „aedificare eum et habitare in eo." Libri editi (v. c. edd. M.): „aedificare illam et habitare in ea." R.

[3]) Jos. XIX, 50.

[4]) Edd. Merlini: Isti sunt ergo etc.

[5]) Cod. Sangerm. „emittet." Libri editi (v. c. edd. M.): „mittet." R.

[6]) Omnes Mss. „nondum dignos." Libri editi (v. c. edd. M.): „non dignos." R.

acutior super omnem machaeram, praestabit et nobis Dominus Jesus, ut verbum Dei, quod loquimur[1]) ad vos, circumcidat omnem immunditiam, resecet impuritates, abscindat vitia de auditoribus, et amputet omne, quo vis mentis et efficacia naturalis obtegitur: et sic per verbum Dei, quod nunc machaera petrina dicitur, circumcidemini et vos ab Jesu, et[2]) audietis, quia abstulit opprobrium Aegypti a vobis hodie. Quid enim nobis prodest exisse de Aegypto, et nobiscum opprobria Aegypti circumferre? Quid prodest ambulare per eremum, hoc est, quid nos juvat in baptismo saeculo[3]) renuntiasse, et morum nostrorum pristinas sordes ac vitiorum carnalium immunditias retinere? Oportet ergo post digressionem rubri maris, id est, post gratiam baptismi, auferri a nobis etiam carnalia veteris consuetudinis vitia per Jesum Christum Dominum nostrum, ut ita demum Aegyptiacis carere possimus opprobriis. Ponuntur ergo illae ipsae[4]) machaerae petrinae, et cultri lapidei, quibus secundo circumcisi sumus ab Jesu, in eo loco, quem petit Jesus[5]) et accepit.[6]) In loco, quem possidet in anima justi, in ipso recondit et machaeras. Saepe ostendimus machaeram verbum Dei dictum, quo verbo abscinduntur et purgantur peccata de animis audientium. Haec ergo virtus verbi divini reconditur in eo loco, cui datur sermo scientiae et sermo sapientiae, ut opportuno tempore anima illa, quae per donum spiritus repleta est verbo sapientiae, verbo scientiae, proferat istas machaeras in ecclesia, et circumcidat

---

1) Omnes Mss. „loquimur." Libri editi (e. c. edd. M): „loquitur." R.

2) Deest „et" in edd. M.

3) Edd. Merlini perperam: secundo.

4) Deest „ipsae" in edd. M

5) Deest „Jesus" in libris editis (v. c. edd. M.), sed legitur in omnibus Mss. R.

6) Edd. Merlini: accipit.

secundo [1]) eos, qui secunda indigent circumcisione. Quod autem dicit petrinas machaeras, hoc est, e saxo cultros, et non e ferro artificis opere fabricatos: illud ostendit, quod sermo hic Dei, qui circumcidere de animis auditorum immunditias potest, non est [2]) ex arte grammatica vel rhetorica veniens, neque doctorum malleis edomitus, aut [3]) studiorum incudibus elimatus, sed ex illa petra descendens, quae de monte sine manibus abscissa est, et orbem terrae complevit, ac dona spiritualia credentibus tribuit. Post haec Jesus convocat filios Ruben, et filios Gad, et dimidiam tribum Manasse, qui secum militaverunt ad hostes Israeliticos superandos: et dimittit eos ad haereditatem suam, datis iis etiam muneribus quibusdam, sicut scriptum est. In quo videtur illud indicare mysterium, quod, cum plenitudo gentium introierit, et quae repromissa sunt iis a Domino Jesu perceperint, illi, qui per Mosen eruditi et instructi fuerant, [4]) et qui nobis in certamine positis auxilia orationibus et precibus detulerunt, quia nondum repromissiones consecuti [5]) sunt, exspectantes, ut etiam vocatio nostra compleretur, sicut dicit Apostolus, nunc demum perfectionem, quae ab iis dilata fuerat, consequantur cum muneribus, quae accipiunt ab Jesu, ut unusquisque habitet in pace, omni bello atque omni impugnatione cessante.

3. Post haec lectum est nobis, quia filii Ruben, et filii Gad, et dimidia tribus Manasse, qui erant trans Jordanem, aedificassent aram ingentem: filii vero Israel re-

---

[1]) Mss. (itemq. edd. M.): „secundo." Libri editi: „secundum." R.

[2]) Desideratur „est" in edd. M.

[3]) Cod. Sangerm. „aut historicorum cordibus elimatus." Unus Cod. Ebroicensis: „aut studiorum cotibus." R.

[4]) Edd. Merlini: fuerunt.

[5]) Cfr. Hebr. XI, 39. 40.

liqui ignorantes, quare haec ara fuisset exstructa, mittunt Fineem filium Eleazari, filii Aaron, cum decem viris de singulis tribubus electis, si forte tanquam discedentes a Deo hoc fecissent, vel [1]) apostatici effecti, et contra mandatum Dei gerentes, expugnarentur a reliquis filiis Israel: sin aliter, ut cognoscerent causam. Alii vero satisfaciunt de ara, et dicunt: scimus, quia altare verum est apud vos, ubi Jesus habitat: nos autem fecimus hoc altare ad similitudinem illius altaris, quod apud vos exstructum est, ut et apud nos figura et imago veri altaris habeatur, ne forte crastino, inquiunt, [2]) placeat vobis dicere, quia Jordanis finitimus est inter nos et vos, et ipse determinat, et ideo non habetis portionem in altari nostro. Haec illi responsa miserunt. Sed videamus nos, quid facti hujus contineat sacramentum. Prior populus circumcisionis in Ruben, qui fuerat primogenitus, designatur: sed et in Gad, qui et ipse primogenitus est ex Lia, et Manasse nihilominus [3]) primogenitus. Quod autem dico primogenitos, secundum tempus loquor. Haec ergo dicuntur, [4]) ne inter nos et illos, qui ante adventum Christi fuerunt justi, divisio aliqua ac separatio videretur: sed ut ostenderent, se, etiamsi ante adventum Christi fuerant, fratres tamen nostros esse. Licet enim habuerint altare tunc ante adventum Salvatoris nostri: sciebant tamen et sentiebant, quia non esset illud altare verum, sed quia forma et figura erat futuri et veri hujus altaris. Noverant illi haec, quia verae hostiae, et quae possent auferre peccata, non in illo altari offerebantur, quod habebat primogenitus populus, sed in isto, ubi erat Jesus,

---

[1]) Unus Cod. Ebroicensis: „vel apostatae effecti." R. — Edd. Merlini: „ut apostatici effecti." R.

[2]) Ed. Ruaei: inquit.

[3]) Edd. Merlini: qui nihilominus etc.

[4]) Edd. Merlini: dicunt.

hic coelestes hostiae, hic vera sacrificia consummantur. Fit ergo unus grex et unus pastor, illi priores justi, et qui nunc sunt Christiani. Volo autem ad horum probationem memoriam facere etiam historiae cujusdam, si tamen Dominus donare dignetur, ut explanationem ipsius spiritualem invenire possimus. Cadebat aliquando populus in deserto et moriebatur. Venit Aaron pontifex, et stetit in medio eorum, qui moriebantur, et eorum, qui vivebant, ne ulterius vastatio mortis proficeret jam in ceteros. Venit et nunc verus pontifex meus Dominus, et intercessit medius inter morientes et vivos, id est, inter eos, qui ex Judaeis suam praesentiam susceperunt, et inter eos, qui non solum non susceperunt, sed semet ipsos magis quam illum occiderunt, dicentes: „sanguis [1]) illius super nos et super filios nostros!" Unde et „omnis [2]) sanguis justus, qui effusus est super terram a sanguine Abel justi usque ad sanguinem Zachariae filii Barachiae, quem" occiderunt „inter aedem et altare, requiretur a generatione" illa, quae dixit: „sanguis [3]) ejus super nos et super filios nostros!" Sunt [4]) ergo isti pars populi mortui, quia neque azyma, neque dies festos competenter agunt, sed conversi sunt dies festi eorum in luctum, et cantica eorum in lamentationem: qui etiamsi velint, non poterunt diem festum celebrare in eo loco, quem elegit Dominus Deus. Et nos quidem non diximus ad illos, quia non erit vobis pars in hoc altari, vel in haereditate Domini, sed ipsi sponte sua altare verum et coelestem pontificem refutarunt, et eo usque infelicitatis adducti sunt, ut et imaginem perderent, et non susciperent veritatem,

---

[1]) Matth. XXVII, 25.

[2]) Cfr. Matth. XXVIII, 35. 36.

[3]) Matth. XXVII, 25.

[4]) Mss. „Sunt ergo isti pars populi mortui." Libri editi (v. c. edd. M.): „Sunt ergo populi pars mortui." R.

et ideo dicitur ad eos: „ecce[1]) relinquetur vobis domus vestra deserta.“ Translata est enim ad gentes gratia Spiritus sancti, translatae sunt solemnitates ad nos, quia transiit ad nos et pontifex non imaginarius, sed verus, secundum ordinem Melchisedech electus: et necesse est eum veras hostias, id est, spirituales offerre apud nos, ubi aedificatur templum Dei ex lapidibus vivis, quae est ecclesia Dei viventis, et ubi est verus Israel, in Christo Jesu Domino nostro, cui est gloria, et imperium in saecula saeculorum. Amen!

---

[1]) Luc. XIII, 35.

ΩΡΙΓΕΝΟΥΣ

ΕΚΛΟΓΑΙ

ΕΙΣ ΤΟΥΣ ΚΡΙΤΑΣ.

„Καὶ [1]) ηὔξατο Ἰεφθάε εὐχὴν τῷ κυρίῳ.“ Εἰ πνεῦμα κυρίου ἐπ᾽ αὐτόν· πῶς εὔχεται ἃ μὴ προσήκει; Ἐνῆν γὰρ καὶ κύνα ἀπαντῆσαι ἐπανιόντι τῷ Ἰεφθάε. Ἆρ᾽ οὖν ἐσφάλη τὸ πνεῦμα; Οὐδαμῶς. Ἀλλὰ τὸ μὲν πνεῦμα βοηθεῖν παραγέγονεν, οὐχ ὑποβάλλειν τὴν ἄτοπον εὐχήν· αὐτὸς δὲ σφάλλεται ἀπερισκέπτως ὑποσχόμενος.

„Καὶ [2]) εἶπαν αὐτῷ· εἶπον δὴ στάχυς.“ Οἱ δὲ ἔλεγον „στάχυς·“ σημαίνει „σέβηλα,“ ὅπερ ἐστὶν ἄσταχυς· οἱ δὲ ἔλεγον „σεβήλω,“ καὶ οὐκ ἐδύναντο τρανῶς εἰπεῖν „σέβηλα.“ Εἰ γὰρ καὶ Ἑβραῖοι ἐτύγχανον, ἀλλὰ κατὰ συμμετρίαν βραχύτητι παρήλλασσον ἐν τῇ τῆς διαλέξεως προφορᾷ. Τὸ οὖν σύνθεμα ἦν „σέβηλα.“ Ὅπερ οἱ ἐπερωτώμενοι λέγοντες „σεβήλω,“ ἠλέγχοντο οὐκ ὄντες τῶν οἰκείων τοῦ Ἰεφθάε, ἀλλὰ τῶν ἐπαναστάντων.

„Καὶ [3]) γυνὴ αὐτοῦ στεῖρα καὶ οὐκ ἔτεκεν.“ Οὐκ ἀπὸ τῆς φύσεως, ἀλλ᾽ ἀπὸ τῆς διακονίας ἐπὶ τοῦ παρόντος στεῖραν καλεῖ.

„Σίδηρος [4]) οὐκ ἀνέβη ἐπὶ τὴν κεφαλήν μου, ὅτι Ναζιραῖος τοῦ θεοῦ ἐγώ εἰμι.“ Δι᾽ ὅλης τῆς περὶ τὸν

---

1) Jud. XI, 30. 2) Jud. XII, 6.
3) Jud. XIII, 2. 4) Jud. XVI, 17.

Σαμψὼν ἱστορίας αἱ τρίχες φαίνονται τὴν πᾶσαν αὐτῷ περιποιεῖν ἰσχύν.

Τοῦ αὐτοῦ. Ναζιραῖον τὸ πεφυλαγμένον κατὰ τὴν Σύρων φωνὴν ὀνομάζει. Μὴ ἐξακολουθεῖν δὲ τῇ τάξει τῶν Ἰσραηλιτῶν τὸν Σαμψὼν ὁ θεὸς προστάσσει, κατ' ἐκεῖνο καιροῦ τὴν κεφαλὴν ξυρωμένων διὰ τὸ εὐσήμους εἶναι πρὸς πάντας.

„Καὶ [1]) ἐποίησεν Ἐφὼδ καὶ Θεραφείν.“ Ἐφὼδ ὕφασμα ἦν ἱερατικὸν, ὅπερ περικειμένῳ τῷ ἱερεῖ ἐφοίτα τοῦ ἁγίου πνεύματος ἡ χάρις. Τὸ δὲ Θεραφεὶν τοιοῦτο μέν τοι, οὐ θεϊκὸν δὲ, ἀλλ' εἰδωλικὸν, ὡς ἐν ταῖς βασιλείαις δείκνυται.

„Καὶ [2]) ἐξῆλθον οἱ υἱοὶ Βενιαμίν.“ Τίνος ἕνεκεν ἡττῶνται δικαίως ἐπελθόντες; Ἢ δῆλον ὅτι διὰ προλαβούσης αἰτίας. Καὶ ὁ ψαλμός φησιν· „ὅταν [3]) λάβω καιρὸν, ἐγὼ εὐθύτητας κρινῶ.“ Εἶτα καὶ μετὰ τὸ ἡττηθῆναι, καὶ μίαν καὶ δευτέραν, μετῆλθεν ὀργὴ ἐπὶ τοὺς ἠδικηκότας, καὶ νικῶσι δικαίαν νίκην.

---

[1]) Jud. XVII, 5. [2]) Jud. XX, 31.
[3]) Psalm. LXXV, 3.

ORIGENIS

IN LIBRUM JUDICUM

HOMILIAE.[1])

HOMILIA I.

De eo, quod scriptum est: „et[2]) servivit populus Domino omnibus diebus Jesu, et seniorum, qui viderunt omnia opera Domini magna, quae fecit cum Israel."

1. Lector quidem praesentis leetionis ita legebat: „et timuit populus Dominum omnibus diebus Jesu." Nos autem habemus: „et[3]) servivit populus Domino omnibus diebus Jesu, et omnibus diebus seniorum eorum, qui longiorum dierum fuerunt post Jesum." Oportet ergo scire, quia unusquisque nostrum ipse sibi praestat, ut in bonis diebus sit aut in malis, et[4]) ut dies habeat Jesu, vel[5]) dies justorum, aut dies habeat impiorum. Si enim intelligamus „lumen[6]) verum, quod illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum," et praebeamus

[1]) Collatae sunt sequentes homiliae cum tribus Mss., uno Cod. Sangermanensi et duobus Codd. Ebroicensibus. R.

[2]) Jud. II, 7.

[3]) Jud. II, 7. coll. pag. huj. not. 2.

[4]) Mss. „et ut dies" etc. In libris antea editis (v. c. edd. M.) desunt verba: „et ut." R.

[5]) Libri editi (v. c. edd. M.) habent: „id est dies" etc. Mss. „vel dies" etc. R.

[6]) Ev. Joann. I, 9.

ei ad illuminandum animas nostras, aut si oriatur nobis sol justitiae, et mundum animae[1]) nostrae habemus hospitium, habemus et nos dies Jesu Christi, dies salutis. Si quis vero animam suam praebuerit ad recipiendam lucem illam, quae exstinguetur, lucem contrariam veritati, et ab ea fuerit illuminatus, habebit et ipse dies, sed malos, et non erit in diebus Jesu, sed erit in diebus Manasse, vel in diebus Pharaonis, vel in alterius cujuscunque diebus pessimis. Propterea denique in diebus Achab[2]) regis iniqui et pessimi non potuit Esaias videre visum, non potuit videre Dominum sabaoth sedentem super thronum excelsum et elevatum. Sed ex quo mortuus est rex nequam, cujus erant dies mali, tum potuit videre propheta visionem Dei. Et vis nosse, quia dies isti, cum dicuntur in Scripturis illius, vel illius, non significent tempus vitae illius, de quo dicitur, vel praesentiae corporalis? Audi, quid de diebus Domini nostri Jesu Christi propheta praedixerit: „exorietur,[3]) inquit, in diebus ejus justitia, et abundantia pacis, usque quo extollatur luna.“ Hoc si ita accipiamus, quod diebus, quibus Salvator demorabatur in terris, dies erant justitiae, et dies pacis, quomodo probabimus dies justitiae exortos esse iis, qui eum crucifixerunt, et qui adventum[4]) et fidem ejus non receperunt? Aut quomodo multitudo pacis in diebus ejus fuisse videbitur apud eos, qui eum in mortem falsis[5]) criminationibus tradiderunt? Quomodo istis videbuntur dies justitiae et dies pacis exorti, in quorum mentibus iniquitatis

---

[1]) Mss. (itemque edd. M.): „animae nostrae.“ Libri editi: „animae nostrum.“ R.

[2]) Edd. Merlini: Acab. — Cfr. Jesai. V.

[3]) Psalm. LXXII, 7.

[4]) Mss. „adventum et fidem ejus.“ In antea editis (c. c. edd. M.) desunt verba: „et fidem.“ R.

[5]) Edd. Merlini: in falsis etc.

et furoris tenebrae versabantur? Et rursum si ad illos dies, quos Salvator exegit in carne, referatur hoc, quod scriptum est: „orietur [1]) in diebus ejus justitia, et multitudo pacis:“ nunc quoniam non sunt illi dies, ergo non oritur [2]) justitia ejus, nec multitudo pacis Christi apud fideles et religiosos invenitur. Magis vero unusquisque pro actibus suis et conversatione vitae, dies sibi vel iniquitatis et belli, vel justitiae et pacis acquirit. Audi denique prophetam dicentem: „timentibus, [3]) inquit, nomen tuum orietur sol justitiae:“ sine dubio ut faciat iis dies justitiae, dies Jesu. De impiis dicit, quia occidet iis sol justitiae, sine dubio illis, in quibus justitia dormit in iis, et tenebrae iis iniquitatis exortae sunt. Vis autem similiter a propheta discere, qui sint, qui habeant multitudinem pacis? Audi quomodo dicit in psalmis: „pax [4]) multa diligentibus nomen tuum, et non est illis scandalum.“ Dies ergo justitiae et multitudo pacis exorietur diligentibus nomen Domini. Sed habent et impii lucem suam, ex qua sine dubio exoriuntur [5]) iis dies mali. Vis autem et hoc tibi de Scripturis probari? Audi quid scriptum est: „lux, [6]) inquit, justis semper, lux autem impiorum exstinguetur.“ Vides ergo, quia est propria quaedam lux impiorum, quae exstinguitur, et lux justorum, quae permanet in aeternum. Et nescio, si tam inepte quis intelligat, ut putet esse aliquam substantialem lucem aliam, quae impiorum dicatur, et aliam, quae justorum. Quod utique nullo modo fieri potest. Una enim [7]) est lux

---

1) Psalm. LXXII, 7.

2) Mss. „oritur.“ Libri editi (v. c. edd. M.): „orietur.“ R.

3) Malach. IV, 2. 4) Psalm. CXIX, 165.

5) Edd. Merlini: oriuntur.

6) Prov. XIII, 9. coll. Job. XVIII, 5.

7) Edd. Merlini: est enim lux etc.

mundi a Deo facta,[1]) quae omnibus communiter et aequaliter lucet. Sed hoc modo, quod superius exposuimus, intelligendum est, quod anima nostra aut vero lumine illuminatur, quod nunquam exstinguetur, qui est Christus: aut si non habet in se istud lumen, quod aeternum est, temporali sine dubio et exstinguibili lumine illuminatur ab illo, qui transfigurat se in angelum lucis, et falsa luce illuminat cor peccatoris, ut videantur ei illa esse bona et praeclara, quae sunt praesentia et caduca. Isto lumine illuminantur illi, qui summum bonum voluptatem putant. Isto lumine illuminantur illi, qui[2]) divitias et honores saeculi et terrenam gloriam quasi aeternitatis memoriam quaerunt. Sunt ergo isti in diebus lucis ejus, quae exstinguetur. Omnia haec, quae agunt, et quae desiderant et cupiunt, exstinguuntur. Hoc lumine illuminantur et haeretici, falsi nominis scientiam praedicantes. Hinc Marcion illuminatus, Deum legis justum, sed non bonum dicit. Si ergo recte intelleximus, qui sint, qui a Domino nostro Jesu Christo vero lumine illuminantur, et qui sint dies, qui ab illo illuminantur, qui se transfigurat in angelum lucis, et cujus lumen exstinguitur, competenter intelligere possumus etiam istos Jesu Domini, de[3]) quibus dicitur, quod „servivit populus Domino omnibus diebus Jesu:“ certum namque est, quod, qui habet in se dies Jesu, serviat Domino: nec fieri potest, ut habens in se aliquis dies Jesu, et lumen Christi, serviat Zabulo, aut serviat avaritiae: nec potest fieri, ut illuminetur quis lumine veritatis, et serviat mendacio: nec potest illuminatus lumine sanctificationis, libidini et immunditiae deservire. Denique sic et Apostolus dicit: „quae[4]) enim partici-

[1]) Mss. „facta.“ Libri editi (e. c. edd. M.): „facti.“ R.

[2]) Unus Cod. Ebroicensis: „qui divitias et voluptates pessimas et honores“ etc. R.

[3]) Deest „de“ in edd. M. — Cfr. Jud. II, 7.

[4]) II Cor. VI, 14. 15.

patio est justitiae cum iniquitate? Aut quae societas luci ad tenebras? Quae autem consonantia Christo cum Belial? Aut quae pars fideli cum infideli?" Oremus ergo, ut semper in nobis Christus, qui est lux vera, faciat dies bonos, nec unquam de Zabulo nos illuminante [1]) habeamus in nobis dies malos, de quibus dicit Apostolus: „redimentes [2]) tempus, quoniam dies mali sunt." Dies enim malos habemus, quando carnalia pro spiritualibus quaerimus, terrena pro coelestibus, pro aeternis caduca, praesentia pro futuris. Si quando ergo hujuscemodi in te desideria videris exoriri, scito te in diebus malis et pessimis positum: et ideo insiste orationibus, ut libereris a die illo, et, sicut dicit Apostolus, eripiaris „de [3]) praesenti saeculo malo:" hoc enim modo, quod superius diximus, non solum dies fiunt mali, sed et saeculum efficitur malum.

2. „Servivit [4]) ergo populus Domino, omnibus diebus Jesu, et omnibus seniorum diebus, qui fuerunt post Jesum." Beatus est, qui in diebus Jesu servit Domino, qui verbo et sapientia ejus illuminatur, qui [5]) praeceptis ejus illustratur, qui ex doctrina ejus accipit lumen scientiae. Secundo autem loco et ille post hunc est beatus, qui in diebus seniorum, qui fuerunt post Jesum, Domino servit. Seniores, qui vel cum Jesu, vel post Jesum fuerunt, qui sunt nisi Apostoli, qui et ipsi scriptis, et praeceptis suis illuminant corda nostra, et faciunt etiam ipsi dies quosdam in nobis ex illa luce, quam ipsi ex vera luce participati sunt, venientes? Qui ergo illuminatur et instruitur ex Apostolorum praeceptis, et ad servitium Domini apostolicis regulis instruitur, iste est, qui servire di-

---

[1]) Mss. „illuminante." Libri editi (v. c. edd. M.): „illuminati." R.

[2]) Ephes. V, 16. [3]) Gal. I, 4.

[4]) Jud. II, 7. — Edd. Merlini: qui fuerunt etc.

[5]) Desunt verba: „qui praeceptis ejus illustratur," in edd. Merlini.

citur Domino in diebus seniorum, qui fuerunt post Jesum. Vis autem videre, quia sicut Salvator „erat [1]) lux vera, quae illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum," ita et Apostoli lux erant mundi? In Evangelio scriptum est, dicente Domino ad eos: „vos [2]) estis lux mundi." Quodsi etiam Apostoli lux sunt mundi, sine dubio per praecepta et mandata sua illuminant nobis dies, in quibus Domino serviamus.

3. Quod autem dixit: „omnibus [3]) diebus seniorum, qui longiorum dierum fuerunt post Jesum;" nec hoc mihi otiose dictum videtur, quod longaevi vel longiorum [4]) dierum dicuntur esse seniores, qui post Jesum fuerunt. Et quidem Dei est solius nosse, post Jesum quis [5]) fuerit inter seniores, qui longiorem diem fecerit, id est, qui majorem ex se emiserit lucem, utrum Petrus, an Paulus, Bartholomaeus, an Joannes: verumtamen longiorum [6]) dicuntur dierum sancti. E contrario vero tunc, [7]) quando iste mundus malis replebitur, quando „increscente [8]) iniquitate refrigescet caritas multorum," et quando „veniens [9]) filius hominis," difficile „fidem inveniet super terram," tunc non dicuntur futuri longi dies, sed magis abbreviari dicuntur, sicut dixit Dominus, quia „nisi [10]) abbreviati fuissent dies illi, non fieret salva ulla caro." Mali ergo dies breviari dicuntur: longaevi autem

---

[1]) Ev. Joann. I, 9, [2]) Matth. V, 14.

[3]) Jud. II, 7.

[4]) Edd. Merlini: longorum.

[5]) Edd. Merlini: qui fuerit.

[6]) Edd. Merlini: longorum.

[7]) Unus Codex: „nunc cum scandalis mundus replebitur." R.

[8]) Matth. XXIV, 12.

[9]) Edd. Merlini: „venerit." — Luc. XVIII, 8.

[10]) Matth. XXIV, 22.

sunt, et multi temporis et grandis quodammodo spatii dies boni, in quibus Domino servimus. Vide tamen, quia et hoc designavit in Evangelio, quod „propter [1]) electos breviabuntur dies illi.“ Electis ergo breviabuntur dies mali, dies iniquitatis et scandali: et ut ego arbitror, cum semel electis dies mali coeperint breviari, semper breviantur [2]) et minuuntur, usque dum ad nihilum redigantur, et penitus exolescant, atque ad ultimum pereant. Ex quibus unus puto erat et ille, qui dicebat: „pereat [3]) illa dies, in qua natus sum!“ Sic ergo electis dies mali breviantur et pereunt: dies vero seniorum sanctorum longaevi sunt et prolixi. Sed et illud, quod dicentibus nobis occurrit, et utinam Domino suggerente occurrerit, [4]) praetereundum non est, quod dixit, quia „servivit [5]) populus Domino omnibus diebus Jesu:“ non dixit unum diem fuisse Jesu, sed multi sunt dies Jesu. Quos [6]) ergo multos ponimus dies secundum hunc ordinem, quem exposuimus? Ego sic arbitror, quod dies unus ipsius est justitia, alius sanctificatio, alius prudentia, alius misericordia, et sic per singula virtutum dona dies computantur Jesu, in quibus Domino servitur, quia in his [7]) virtutibus animi Domino placetur. Sed et patientiam computato diem, et mansuetudinem, et pietatem, et bonitatem, et omne, quod ad virtutem pertinet, ipsius dicito diem. Et sic in omnibus diebus Jesu Domino servies, id est, in omnibus his virtutibus. Non enim vult scripturae sanctae

---

1) Matth. XXIV, 22.

2) Unus Codex: „breviabuntur et minuentur.“ R.

3) Job. III, 3.

4) Unus Codex: „occurrerit.“ Libri editi (v. c. edd. M.): „occurreret.“ R.

5) Jud. II, 7.

6) Unus Codex: „Quod ergo“ etc. R.

7) Edd. Merlini h. l. et sequentibus „iis“ pro „his.“

institutio, ut aliquas ex his virtutibus habeas in te, et alias negligas, sed ut omnibus his virtutibus adornatus, et in earum actibus positus servias Domino. Eodem modo quis etiam seniorum dies habet in se, et in diebus eorum servit Domino, implens illud, quod dicit Apostolus Paulus: „imitatores [1]) mei estote, sicut et ego Christi."

4. „In [2]) diebus, inquit, seniorum eorum, qui cognoverunt omnia opera Domini." Quis est, qui cognoscit omnia opera Domini, nisi qui facit ea? Sicut enim dictum est de filiis Heli, quia essent „filii [3]) pestilentiae, nescientes Dominum," non quod ignorarent Dominum, qui utique et doctores erant ceterorum, sed quia sic agebant, ut agunt illi, qui nesciunt Dominum: hoc modo etiam hic sentiendum est, quod dicit: „qui [4]) cognoverunt omne opus Domini." Et non solum, inquit, cognoverunt opus Domini, sed addidit: „qui omne opus cognoverunt Domini:" id est, qui cognoverunt et justitiae opus Domini, et sanctificationis opus, et patientiae, et mansuetudinis, et pietatis. Et omne quicquid ex mandatis Dei venit, opus Domini dicitur. Sed sicut est opus Domini, est sine dubio huic contrarium opus Zabuli. Certum est enim, quia sicut justitia est opus Dei, ita et injustitia opus Zabuli: et sicut mansuetudo opus Dei est, ita et ira et furor opus sit Zabuli. Cognovisse ergo dicuntur opus Dei illi, qui faciunt opus ejus. Ut autem hoc amplius ex Scripturarum auctoritate clarescat, quomodo soleat dicere Scriptura, cognoscere, vel nescire, vide quomodo etiam alibi scriptum est: „qui [5]) custodit, inquit, mandatum, nesciet verbum malum." Qui autem

---

[1]) Cfr. I Cor. IV, 16. [2]) Jud. II, 7.

[3]) I Sam. II, 12. (I Regg.)

[4]) Mss. „qui cognoverunt omne opus Domini." Libri editi (v. c. edd. M.): „qui cognovit omne opus." R. — Cfr. Jud. II, 7. coll. pag. huj. not. 2.

[5]) Ecclesiast. VIII, 5.

mandatum custodit, potest fieri, ut nesciat verba mala? Scit quidem, sed nescire pro eo dicitur, quod ea cavet et vitat. Sic [1]) de eodem ipso Domino et Salvatore quod dictum est, quia „non [2]) novit peccatum," certum est, quia ignorasse dicitur peccatum, pro eo quod non egit opus peccati. Hoc ergo modo et ille dicitur cognoscere opera Domini, qui opera Domini facit. Ignorat autem opus Dei, qui non agit opus Dei.

5. Sed et illud quomodo praeterimus, quod addidit: „qui [3]) cognoverunt opera Domini magna, quae fecit in Israel?" Quid enim? Sunt aliqua opera Domini parva, ad quorum distinctionem haec magna dicantur? Ego arbitror, quod omne quidem Dei opus est magnum, sed pro capacitate eorum, qui operantur, si sibi invicem comparentur, vel magna opera Domini dicuntur esse, vel parva. Verbi causa, eduxit filios Israel de Aegypto in manu forti et brachio excelso, Aegypto prodigiis coelestibus verberata, viam fecit in mari, manna in deserto populo dedit, de coelo locutus est ad Mosen, legem conscriptam in tabulis lapideis dedit. Nonne haec magna sunt opera Dei? Sed si illud his compares, quod „ita [4]) dilexit Deus hunc mundum, ut filium suum unigenitum daret" pro salute mundi, invenies omnia illa parva esse ad hujus operis magnitudinem. Quod opus etiam nos et cognoscere debemus, et credere, et operari opera Domini. Non ergo negligenter, sed fideliter et attente, ut inveniamur et nos in diebus Jesu Christi, et in diebus sanctorum seniorum ejus Apostolorum, cum quibus et societa-

---

[1]) Edd. Merlini: Sed de eodem etc.

[2]) Cfr. II Cor. V, 21.

[3]) Mss. „qui cognoverunt opera" etc. Libri editi (e. c. edd. M.): „qui cognoverit opera" etc. R. — Cfr. Jud. II, 7.

[4]) Ev. Joann. III, 16.

tem coelestis haereditatis mereamur accipere, per ipsum Dominum nostrum Jesum Christum, cui est gloria et imperium in saecula saeculorum. Amen!

HOMILIA II.

De eo, quod scriptum est: „et [1]) defunctus est Jesus filius Nave."

1. Recitatus est nobis etiam Jesu obitus. Et ille quidem filius Nave quod defunctus est, nihil mirum. Naturae namque, quod debebatur, exsolvit. Verum quoniam institueramus haec, quae de filio Nave legebantur, ad Dominum nostrum Jesum Christum referre, videndum est, quomodo etiam de ipso dici conveniat, quia defunctus est Jesus. Ego arbitror secundum Scripturae auctoritatem hoc loquens, quod in quibusdam vivit Jesus, in quibusdam vero defunctus est. In Paulo vivit Jesus, et in Petro, et in illis omnibus, qui merito possunt dicere: „vivo [2]) autem jam non ego, vivit vero in me Christus." Et iterum dicit: „mihi [3]) autem vivere Christus est, et mori lucrum." In istis ergo talibus Jesus vivere merito dicitur. In quibus autem defunctus est Jesus? In illis sine dubio, qui saepe poenitendo, et iterum delinquendo velut insultare morti Jesu dicuntur. De quibus scribens ad Hebraeos dicit Apostolus: „rursum [4]) crucifigentes sibimet ipsis filium Dei, et ostentui habentes." Vides ergo, quia in peccantibus non solum defungi dicitur Jesus, verum et crucifigi ab iis asseritur et illudi. Sed et tu ipse considera apud te, si quando de avaritia cogitas, et cupis aliena diripere, numquid potes dicere, quia vivit Christus

---

[1]) Jud. II, 8. [2]) Gal. II, 20.
[3]) Philipp. I, 21. [4]) Hebr. VI, 6.

in me? Aut si de stupro cogitas, si furore exagitaris, si livore succenderis, si invidia stimularis, si temulentia debaccharis, si superbia extolleris, si crudelitate grassaris, numquid potes in his omnibus dicere, quia Christus vivit in me? Sic ergo in peccantibus defungitur Christus, pro eo quod nihil in iis justitia, nihil patientia, nihil veritas, et omnia illa, quae Christus est, operantur. A sanctis vero quaecunque fiunt, Christus ea dicitur operari, sicut et Apostolus dicit: „omnia [1]) possum in eo, qui me confortat Christus.“ Sed et ipse Dominus in Evangeliis de hoc distinctionem pulcherrimam dedit, cum dicit: „quicunque [2]) confessus in me fuerit coram hominibus, confitebor et ego eum coram patre meo, qui est in coelis. Qui autem negaverit me coram hominibus, et ego negabo eum coram patre meo.“ Vidisti, quia confitentes in semet ipso dixit confiteri, et quasi qui ipse in iis vivat et operetur opera vitae. In iis [3]) autem, qui negant, non tenuit eandem verbi similitudinem, ut diceret, quia qui negaverit in me, et [4]) ego negabo in eum: sed „qui [5]) negaverit me coram hominibus, et ego negabo eum coram patre meo:“ ut ostenderet, quia, qui negat quidem se, extra ipsum est; qui autem confitetur, in ipso est. Propterea ergo et hic Scriptura dicit, quia, cum defunctus esset Jesus, exsurrexit [6]) „generatio alia post eos, qui non scierunt Jesum, et opera, quae fecit in Israel.“

2. „Et [7]) fecerunt filii Israel malum ante Deum.“ Omnipotens dominator Deus nunquam accidat nobis, ut

---

[1]) Philipp. IV, 13.

[2]) Matth. X, 32. 33. — Edd. Merlini: quicunque confessus me fuerit etc.

[3]) Edd. Merlini: his.

[4]) Edd. Merlini: et ego non negabo etc.

[5]) Matth. X, 33. [6]) Jud. II, 10.

[7]) Jud. II, 11.

Jesus Christus, posteaquam resurrexit [1]) a mortuis, rursum moriatur in nobis. Quid enim mihi prodest, si in aliis vivat ex virtute, et in me moriatur ex infirmitate peccati? Quid mihi prodest, si in me, et in meo corde non vivit, et si in me opera vitae non perficit? Quid mihi prodest, si apud alium ex bonis studiis, ex bona fide, ex bonis operibus nascitur [2]) et [3]) reficitur: apud me autem et in meo corde per [4]) malas cogitationes et desideria nefanda, per studia pessima suffocatur quodammodo et necatur? Vide enim, quid addit Scriptura, quia „surrexit, [5]) inquit, generatio alia, quae non cognovit Jesum, et opera quae fecit magna." Generatio illa, quae non cognovit Dominum Jesum, ista est malarum cogitationum, et pessimarum cupiditatum, quae procedunt [6]) ex corde. Ista est generatio, quae non recognoscit Dominum Jesum, neque opus magnum, quod fecit in Israel. Vides, quia peccatores eo usque perveniunt, ut et opus illud magnum et praeclarum, quod fecit Dominus, obliviscantur, quod crucifixus est „pro [7]) peccatis nostris, et resurrexit propter justificationem nostram." Unde credo, quod propter hanc oblivionem metuens Apostolus dicebat discipulo suo Timotheo, quem praecipuum habebat: „memor [8]) esto, Christum Jesum resurrexisse a mortuis." Sciebat enim, quia hujus tam magni operis, quod surrexit a mortuis, fieri posset oblivio, si generatio peccatrix oriretur in corde. Fecit ergo malignum coram Deo generatio adultera, quae nescivit Jesum, neque presbyteros.

---

[1]) Edd. Merlini: surrexit.

[2]) Edd. Merlini: pascitur.

[3]) Mss. „et reficitur." Libri editi: (v. c. edd. M.): „et perficitur." R.

[4]) Mss. „per malas" etc. Libri editi (v. c. edd. M): „per multas." R.

[5]) Jud. II, 10. [6]) Edd. Merlini: procedit.

[7]) Rom. IV, 25. [8]) II Tim. II, 8.

3. „Et[1]) servivit, inquit, Baalim, et dereliquerunt Dominum Deum patrum suorum.“ Haec quidem fecerunt antiqui: sed quoniam, quae scripta sunt, non propter illos, sed propter nos scripta dicuntur, in[2]) quos fines saeculorum devenerunt,“ videamus, ne majore ex parte de nobis haec, quam de illis dicta videantur. Vis[3]) videre, quia non per me, sed per Apostolum de nobis esse ista exponuntur? Audi ipse quid dicat: „in[4]) Helia autem quid dicit Scriptura? Quomodo interpellat Deum adversum Israel? Domine, prophetas tuos occiderunt, altaria tua demoliti sunt, et ego relictus sum solus, et quaerunt animam meam. Sed quid dicit illi responsum divinum? Reliqui mihi septem millia virorum, qui non curvaverunt genua Baalim:“ et addit: „sic[5]) ergo, inquit, et in hoc tempore reliquiae secundum electionem gratiae salvae factae sunt.“ Vides ergo, quia illos, qui curvaverunt genua Baalim, et qui non curvaverunt, in[6]) reliquiis credentium, et in multitudine non credentium interpretatur.[7]) Et hoc ostendit, quia illi, qui in tempore Salvatoris increduli exstiterunt et impii, genua curvaverunt Baalim, et adoraverunt simulacra. Hi vero, qui credunt, et implent opera fidei, non curvaverunt genua Baalim. Neque enim usquam refertur in historiis, vel in evangelicis, vel in aliis quibuslibet scripturis, quod aliquis tempore Salvatoris genua flexerit simulacris, sed de illis utique hoc dicitur, qui peccatis suis adstricti, velut compediti tene-

---

[1]) Jud. II, 11. 12. [2]) I Cor. X, 11.

[3]) Mss. „Vis videre, quia“ etc. Libri editi (v. c. edd. M.): „Quamvis verum est, quia“ etc. R.

[4]) Rom. XI, 2. 3. 4. coll. I Regg. XVIII, 4. seqq. (III Regg.)

[5]) Rom. XI, 5.

[6]) Edd. Merlini: in reliquis etc.

[7]) Sic Mss. Libri autem editi (v. c. edd. M.): „interpretatur. Quod hoc“ etc. R.

bantur. Unde constat, quia et nos, quotiescunque peccamus, cum captivi ducimur in lege peccati, genua nostra curvamus Baalim. Sed non in hoc vocati sumus, nec ad hoc credidimus, ut iterum serviamus peccato, et iterum genua flectamus diabolo, sed ut flectamus genua in nomine Domini Jesu: quia „in [1]) nomine Jesu omne genu flectitur coelestium et terrestrium et infernorum:“ et ut flectamus „genua [2]) ad patrem Domini nostri Jesu Christi, ex quo omnis paternitas in coelo et in terra nominatur.“ Sed quid mihi prodest, si genua corporis mei ad orationem veniens flectam Deo, et genua cordis mei flectam diabolo? Si enim non stetero firmus adversum astutias diaboli, flexi genua mea diabolo. Et si non constanter stetero adversum iram, flexi genua mea irae. Similiter et si non constanter libidini restitero, flexi libidini genua mei cordis. Et in singulis quibusque, quae contraria sunt Deo, hoc facere videbor, nisi constanter et fortiter stetero, sicut et illi fecerunt, qui [3]) coluerunt Baalim, et dereliquerunt Deum [4]) patrum suorum, qui eduxit illos de terra Aegypti. Non igitur putemus, quia videmur simulacra non colere, propterea haec non et ad nostrum aliquos pertinere. Unusquisque quod prae ceteris colit, quod super omnia miratur et diligit, hoc ei Deus est. Denique hoc est, quod ante omnia, et super omnia per mandatum suum Deus deposcit ab homine: „diliges, [5]) inquit, Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, et ex tota anima tua, et ex totis viribus tuis:“ praeoccupare quodammodo erga se cupiens hos [6]) humanae mentis affectus, et sciens, quia quod ex toto corde dilexerit quis, et ex tota anima,

---

[1]) Cfr. Philipp. II, 10.

[2]) Ephes. III, 14. 15.

[3]) Ed. Ruaei sola: „quia.“

[4]) Edd. Merlini: Dominum.

[5]) Deut. VI, 5. [6]) Edd. Merlini: totos.

atque [1]) viribus totis, hoc ei Deus est. Discutiat nunc unusquisque semet ipsum, et tacitus ex suo corde recenseat, quae in eo potissimum et super cetera omnia flamma amoris exaestuet, quis sibi ardentior ceteris foveatur affectus. Vos ipsi de his habetote judicium, [2]) et in statera haec vestri examinis appendite, et si quid est, quod in dilectionis lance praeponderat, hoc tibi Deus est. Sed vereor, ne apud quamplurimos praeponderet amor auri, et avaritiae pondus pressa satis lance devergat. [3]) Et utique dicitur ad hunc: „non [4]) potes Deo et mammonae, id est avaritiae, servire." Vereor et in aliis ne libidinis et voluptatis amor in tantum praeponderet, ut usque ad terram devergat, in aliis amor gloriae saecularis, et humanae dignitatis cupiditas super omnia praegravet; et valde paucos esse arbitror, qui intra semet ipsos metientes [5]) affectus suos, et in staterae eos aequalitate pensantes invenient, quod dilectionis Dei pondus super omnia cetera, quae sunt humana, praeponderet. Scio ego [6]) eum, qui et apud semet ipsum summa examinatione pensaverat, et cum invenisset, quia omnes, qui intra se erant, affectus in illam partem, ubi Dei erat caritas, vergerent, cum omni confidentia dicebat: „quia [7]) neque mors, neque vita, neque angeli, neque virtutes, neque praesentia, neque futura, neque altitudo, neque profundum, neque creatura alia poterit nos separare a caritate Dei, quae est in Christo Jesu Domino nostro." Sed Paulus hic est, qui haec

---

[1]) Edd. Merlini: atque ex viribus.

[2]) Edd. Merlini: judicium, in statera haec et vestri etc.

[3]) Edd. Merlini hoc loco et sequenti: demergat.

[4]) Cfr. Matth. VI, 24.

[5]) Mss. „metientes." Libri editi (e. c. edd. M.): „scientes." R.

[6]) Edd. Merlini: ergo.

[7]) Rom. VIII, 38. 39.

ita potuit dicere, quia neque praesentia, neque futura, neque creatura alia eum separare potest a caritate Dei. Nos autem atque utinam vel hoc dicamus, quia neque aurum, neque argentum, neque voluptas carnis, neque gloria saeculi, et caduca et temporalis dignitas, vel deliciae corporales, neque liberorum vel conjugis gratia poterit nos separare a caritate Dei. Certe vel illud liceat a nobis confidenter dici, quia neque saecularis literaturae amor, neque philosophorum sophismata, neque mathematicorum deceptiones et astrorum simulati cursus, neque divinationes subreptitia [1]) daemonum fallacia commendatae, [2]) neque ullus omnino praescientiae amor per ea, quae non licet, inquisitae poterit nos separare a caritate Dei, quae est in Christo Jesu Domino nostro. An non totius gentilitatis error hinc accepit [3]) exordium, dum ea, quae multum diligunt homines, deos esse volunt, et humanis quibusque vitiis et cupiditatibus divinum nomen adscribunt? Pecuniae namque cupidi, et avaritiae amore flagrantes Mammonem [4]) quidem apud Syros Deum cupiditatis istius dicunt, libidinis et voluptatis amatores Venerem deam sibi vitii hujus, quo agitantur, adscribunt. Similiter et in ceteris vitiis hunc ipsum, quo urgentur, affectum Deum sibi fecerunt. Unde et Apostolus eadem dicit. Ait enim: „et [5]) avaritia, quod est idolorum cultus.“ Vides ergo, quia non solum adorare simulacrum, sed quia avaritiae studere, idolorum cultus et servitus reputatur. Sic ergo et nos, cum aliquibus vitiis ita dediti sumus, ut ea ex toto corde, et ex tota anima, atque ex totis viribus diligamus, adorare idola et abiisse post deos alienos dicimur.

---

[1]) Edd. Merlini: subreptiva.

[2]) Unus Cod. Mscr. „commentatae.“ R.

[3]) Edd. Merlini: accipit.

[4]) Edd. Merlini: mammonam. [5]) Coloss. III, 5.

4. „Et [1]) adoraverunt, inquit, deos alienos, deos gentium, quae in circuitu ipsorum erant, et ad iracundiam concitaverunt Deum." Vides, quantum faciant peccata, ut peccantes illum, in quo non solum irae nullus affectus est, sed nec alius quidem passibilis motus, nos ad iracundiam provocare dicamur. Verum ille permanet immutabilis in sua natura, nec unquam irae turbatur affectibus: ego autem per ea, quae delinquo, iram mihi ipse conscisco, sicut dicit Apotolus [2]) haec ipse docens: „secundum [3]) duritiam tuam autem et cor impoenitens thesaurizas, inquit, tibi ipsi iram in die irae revelationis justi judicii Dei, qui reddet unicuique secundum opera sua."

5. „Irritaverunt [4]) ergo Dominum ad iracundiam, et dereliquerunt Dominum, coluerunt Baalim et Astarten. Et iratus est furore Dominus in Israel, et tradidit eos in manus diripientium." Quamdiu quis Deo servit, non traditur in manus diripientium. Cum autem dereliquerunt Dominum, et servire coeperunt passionibus suis, tunc dicitur de iis, quia „tradidit [5]) eos Deus in passiones ignominiae." Et iterum: „tradidit eos Deus in reprobum sensum, ut faciant ea, quae non conveniunt." Quare? Quia repleti sunt, inquit, omni [6]) „iniquitate, nequitia, fornicatione, avaritia," et ceteris omnibus, quae dicuntur, sicut et hic modo. „Qui [7]) servierunt, inquit, et adoraverunt Baalim et Astarten, tradidit illos Deus in manus diripientium; et facti sunt in manibus inimicorum suorum." Haec enim, ut saepe jam dixi, Judaei tanquam

---

[1]) Jud. II, 12. — Edd. Merlini: qui in circuitu etc.

[2]) Libri editi (v. c. edd. M.): „Apostolus et ita edocens." Mss. ut in nostro textu. R.

[3]) Rom. II, 5. 6.

[4]) Jud. II, 12. 13. 14.

[5]) Rom. I, 26.—28.

[6]) Rom. I, 29. [7]) Jud. II, 14.

historias rerum gestarum et praeteritarum legunt. Nos autem, propter quos haec scripta dicuntur, scire debemus, quia si peccaverimus Domino, et animi nostri voluptates, ac desideria carnis velut Deum colamus, tradimur etiam nos, et apostolica autoritate in manus Zabuli concedimur. Audi denique ipsum dicentem de eo, qui peccaverat:[1]) „tradidi,[2]) inquit, hujusmodi hominem Satanae in interitum carnis, ut spiritus salvus fiat.“ Vides ergo, quia non solum per Apostolos suos Deus tradidit delinquentes in manus inimicorum, sed et per eos, qui ecclesiae praesident, et potestatem habent non solum solvendi, sed et ligandi, traduntur peccatores in interitum carnis, cum pro delictis suis a Christi corpore separantur. Et, ut mihi videtur, dupliciter etiam nunc traduntur homines de ecclesia in potestatem Zabuli: uno modo, quo superius diximus, cum delictum ejus manifestum fit ecclesiae, et per sacerdotes de ecclesia pellitur, ut notatus ab omnibus erubescat, et converso eveniat illi, quod sequitur: „ut[3]) spiritus salvus fiat in die Domini nostri Jesu Christi:“ alio autem modo quis traditur Zabulo, cum peccatum ejus manifestum non fit hominibus; Deus autem, qui videt in occulto, perspiciens ejus mentem, et animam vitiis ac passionibus servientem, et in corde ejus non solum amorem saeculi, sed aut avaritiam, aut libidinem, aut jactantiam, vel alia hujusmodi, istum talem ipse Dominus tradit Satanae. Quomodo eum tradit Satanae? Discedit a mente ejus, et avertit se, et refugit a cogitationibus ejus malis, et desideriis indignis, et derelinquit domum cordis ejus vacuam. Et tunc complebitur in illo homine, quod scriptum est: „cum[4]) autem immundus spiritus exierit ab homine, circuit loca arida: et si non invenerit requiem,

---

[1]) Edd. Merlini: peccaverit.
[2]) I Cor. V, 5. [3]) I Cor. V, 5.
[4]) Matth. XII, 43. 44. 45.

redit ad domum suam: et inveniens eam vacantem et mundatam, assumit secum septem alios spiritus nequiores se, et intrans habitat in domo illa:[1]) et tunc fient hominis illius novissima pejora prioribus." Hoc ergo modo intelligendum est, Deum tradere, quos tradit, non quia ipse tradat aliquem, sed[2]) eo quod derelinquit, indignos eos scilicet judicans, qui se non ita excolunt, et a vitiis purgant, ut libenter in iis habitet Deus. Ipso refugiente, atque avertente se ab anima, quae in immunditia ac vitiis posita est, tradita dicitur ex eo, quod Deo vacua invenitur, et invaditur ab spiritu nequam. Et ideo nos summo studio vigilemus, et festinemus purgari a vitiis et concupiscentiis malis, ut Deum intra nos tenere possimus, et ut habitare dignetur in nobis, dum delectatur et actibus et sermonibus et cogitationibus nostris, si secundum ipsius voluntatem geramus cuncta, quae gerimus, ut, sive manducamus, sive bibimus, sive aliud quid facimus, omnia in nomine faciamus Domini nostri Jesu[3]) Christi, cui est gloria et imperium in saecula saeculorum. Amen!

HOMILIA III.

De eo, quod traditi sunt filii Israel in manus inimicorum, et de Gothoniele, et Aioth.

1. Quando fecerunt filii Israel malignum in conspectu Dei, et obliti sunt Domini Dei sui, ac relinquentes eum servierunt Baalim, et lucis gentium, tunc thesaurizantes sibi ipsis iram, traditi sunt justo Dei judicio in manus inimicorum, secundum haec, quae praesens lectio

---

1) Deest „illa" in edd. M.

2) Edd. Merlini: sed ex eo etc.

3) Desunt verba: „Jesu Christi," in sola ed. Ruaei.

declaravit, in manus Chusarsaton regis Mesopotamiae. Interpretatur Chusarsaton humiliatio eorum. Traditi sunt ergo in manus ejus, qui humiliaret eos. Et quia ipsi in excelsis montium impie agebant in altissimum, propterea ab ipso in humilitatem traduntur. Sed nolo putes, quia erga antiquos solummodo erat haec divina providentia, ut eos, qui impie exaltabantur, traderet humiliandos, ut salubri medicinae ratione contraria contrariis curarentur. Nam et nunc omnipotenti Deo erga ecclesiam suam de hujusmodi salubritate providentia est. Etiam nunc est Chusarsaton rex Mesopotamiae, cui traduntur humiliandae et affligendae animae, quae Christiana humilitate contemta in superbiam se atque arrogantiam dederunt. Odiosum satis est in conspectu Dei superbiae vitium, quia, sicut Scriptura dicit: „initium [1]) discedendi a Deo superbia.“ Et iterum alibi Scriptura dicit: „Deus [2]) superbis resistit, humilibus autem dat gratiam.“ Si quis igitur Christi humilitate contemta, qui propter nos, cum Deus esset, homo factus est, et humiliavit se usque ad mortem, extollitur et effertur, et ad potestates et dignitates saeculi prosilit, et artes, quibus haec assequi nititur, etiamsi contra fidem et religionem sint, non refugit, nec horrescit, dummodo quod cupit obtineat, faciatque malignum in conspectu Domini: postquam indeptus fuerit summas infulas potestatum, et ad ipsa superbiae fastigia summa conscenderit, inde dejectus traditur huic Chusarsaton, uni scilicet ex aëreis principibus, ut humiliet eum, qui nimis fuerat exaltatus, ut affligat, ut conterat, donec resipiscat et quaerat Dominum: quia, cum esset in superbia, et elatione constitutus, ignorabat Dominum.

2. Nunc ergo ii, qui traduntur pro peccato, in tribulatione positi, videamus quid faciunt. Illud profecto,

---

[1]) Sap. Sir. X, 12. (Ecclesiastic.)
[2]) I Petr. V, 5.

quod scriptum est: „et [1]) clamaverunt ad Dominum, cum tribularentur, et de necessitatibus eorum liberavit eos.“ „Et eduxit eos de tenebris et umbra mortis, et vincula eorum dirupit.“ Sed unusquisque nostrum, etiamsi parvus sit, et etiamsi minimus, etiamsi nulla sit usus in ecclesia dignitate, potest [2]) superbiae vitio laborare: et nihil reperias tam foedum, neque exsecrabile, sicut Scriptura dicit, quam „pauperem [3]) superbum, et divitem mendacem.“ Nonnunquam autem morbus iste superbiae penetrat non solum pauperes plebis, verum etiam ipsum [4]) sacerdotalem et Leviticum ordinem pulsat. Invenies interdum etiam in nobis aliquos, qui ad exemplum humilitatis positi sumus, et in altaris circulo velut specula quaedam [5]) intuentibus collocati, in quibus arrogantiae vitium foetet, et de altari Domini, quod deberet incensi suavitate fragrare, odor teterrimus superbiae et elationis renidet. Sed abjiciatur, quaeso, ab omni hac sancta ecclesia, et praecipue ab iis, qui ministrant in sanctis, odor iste teterrimus: ut possimus, sicut Paulus dicebat, effici „bonus [6]) odor Christi:“ ne forte irascatur Dominus, et ad iracundiam provocemus sanctum Israel, et tradat nos in manus Chusarsaton, et humilitatem, quam in scientia Christi docere debuimus, in correptionis nostrae tribulatione discamus. Sed vide benignum Dominum, misericordiam cum severitate miscentem, et ipsius poenae modum justa et clementi libratione pensantem. Non in perpetuum

---

[1]) Psalm. CVII, 6. 14. — Ed. R. sola: disrupit.

[2]) Edd. Merlini: potest per superbiae vitium laborare.

[3]) Sap. Sirac. XXV, 2. (Ecclesiastic.)

[4]) Deest „ipsum“ in sola ed. R.

[5]) Desiderantur verba: „quaedam intuentibus collocati,“ in libris antea editis (v. c. edd. M.), sed habentur in Mss. R.

[6]) II Cor. II, 15.

tradit delinquentes, sed quanto, inquit,[1]) tempore servierunt Baalim, tanto etiam serviunt Chusarsaton; hoc est, octo annis. Disce haec et tu, o auditor, quisque ille es, qui tibi conscius es alicujus erroris. Et quanto tempore errasse te nosti, quanto tempore deliquisti, tanto nihilominus tempore humilia te ipsum Deo, et satisfacito ei in confessione poenitentiae. Non exspectes, ut humiliet te Chusarsaton, et invito necessitas extorqueat poenitentiam, sed ipse praeveni tortoris istius manus: quia si te ipse emendaveris, si te ipse correxeris, pius est Deus, et misericors, qui vindictam temperet ab eo, qui illam poenitendo praevenit. Sed illud consideremus, quia donec servierunt[2]) Chusarsaton ii, qui traditi fuerant pro delictis, et non clamaverunt ad Dominum, nemo suscitatus est, qui salvare eos posset. Cum autem clamaverunt ad Dominum, tunc suscitavit Dominus Salvatorem Israel, et salvavit eos.

3. Salvatorem autem dicit Gothoniel, qui interpretatur tempus mihi Deus. Per hunc ergo Gothoniel prior ille populus de servitute humilitatis ereptus est, et reddita est pax populo, quam superbia dudum, et diversa plebis facinora fugavere. Verum quoniam diximus, spiritualem quendam intelligi posse Chusarsaton regem, et unum de adversariis et aëreis potestatibus principem: ita consequens mihi videtur, etiam Gothonielem istum, qui ad liberandum populum suscitatus est, esse unum aliquem de militia coelesti, et archangelicis turmis, quae ad adminiculum mittuntur eorum, qui haereditatem capiunt salutis, et sunt angeli Salvatoris, qui vel Gothonielis, vel Aioth specie designantur, quia, sicut saepe ostendimus, non solum

---

[1]) Desiderantur verba: „inquit, tempore — annis. Disce —, qui tibi — erroris. Et quanto,“ in libris editis (v. c. edd. M.), sed exstant in Mss. R.

[2]) Mss „servierunt.“ Libri editi: „serviunt.“ R. — Edd. Merlini: „servirent.“

a contrariis virtutibus impugnamur, sed et divinae bonaeque virtutes ad auxilium nostrum mittuntur a Domino. Videamus tamen, quis fuerit iste Gothoniel, cujus familiae, cujus nobilitatis. „Filius,[1]) inquit, Cenez, frater Caleph:" illius laudabilis et admirandi viri Caleph, qui fuit comes et socius Jesu Nave, de quo, prout potuimus, in suis locis, quae visa sunt, disseruimus. Quid ergo dicit Scriptura de isto Gothoniele? Posteaquam dixit, quia clamaverunt filii Israel ad Dominum, factus[2]) „est, inquit, Spiritus Domini super Gothonielem, et judicavit Israel." Putas est in nobis aliquis, qui ita validum, et ita justum clamorem mittat ad Dominum, ut dignus sit exaudiri, et mereatur populus accipere judicem,[3]) et judicem talem, quem Spiritus Dei repleat, ut possit rectúm tenere judicium? Unde et liber ipse Judicum dicitur, et describuntur in eo judices, qui judicaverunt populum. Sicut enim alii libri Regum dicuntur, vel Regnorum, in quibus describitur, unusquisque Regum quomodo regnaverit, vel quid egerit: ita et in hoc libello gesta Judicum referuntur, et describitur non solum, si quid ab iis recte[4]) et utiliter gestum est, verum et si quid culpabiliter admissum[5]) est. Cur tamen utrumque descriptum sit, si requiris, profecto ut nunc ecclesiae principes vel judices pervidentes ea, quae ab iis laudabiliter gesta sunt, priorum sequantur exempla: si qua vero in illis culpantur, ut isti caveant et declinent. Magna ergo laus primi hujus

---

[1]) Jud. III, 9. — Edd. Merlini: „Ceneth," ed. Ruaei: „Ceneph."

[2]) Jud. III, 10.

[3]) Libri editi (v. c. edd. M.): „judicem, quem Spiritus Dei repleat, et possit." Mss. ut in nostro textu. R.

[4]) Mss. „recte et utiliter gestum est." Libri editi (v. c. edd. M.): „recte et humiliter gestum est." R.

[5]) Mss. „admissum." Libri editi (v. c. edd. M.): „emissum." R.

judicis Gothoniel refertur, quod Spiritus Dei factus est super eum, et per Spiritum Domini judicabat Israel: quod ego de alio quovis dictum non valde memini. Sunt ergo omnium [1]) hodie ecclesiarum, quae sunt sub coelo, quamplurimi judices, quibus judicium non solum rerum gestarum datum est, sed et animarum. Verum nescio, si [2]) qui tales ecclesiae judices sunt, quos dignos faciet Deus Spiritu sancto repleri, [3]) ut, sicut Gothoniel iste testimonio Scripturae decoratus est, ita etiam ipsi, de quibus hoc optamus, Dei testimonium mereantur. Ait ergo: „et [4]) factus est super eum Spiritus Domini, et judicavit Israel, et exiit ad bellum, et tradidit Dominus in manus ejus Chusarsaton regem.“ Quare hoc? Quia Spiritus Domini erat in eo, et confortata est manus ejus super [5]) Chusarsaton regem. Et post haec dicit, quia „quievit [6]) terra sub eo judice quadraginta annis.“ Vides, quam larga est divina clementia. Octo annis filii Israel servierant pro multorum delictis, quadraginta annis per unius justitiam in pace perdurant.

4. Sed quid dicitur post haec? „Et [7]) defunctus est, inquit, Gothoniel filius Cenez.“ Rem video periculosam. Defunctus est Gothoniel. Quare? [8]) Quia jam indignus erat populus, qui haberet judicem talem. Denique in consequentibus dicit. Illo defuncto „adjecerunt, [9]) inquit,

---

[1]) Edd. Merlini: et omnium etc.

[2]) Libri editi (v. c. edd. M.): „si quis talis ecclesiae judex est, quem dignum faciat“ etc. Mss. ut in nostro textu. R.

[3]) Edd. Merlini: replere. [4]) Jud. III, 10.

[5]) Ed. R. sola: per. [6]) Jud. III, 11.

[7]) Jud. III, 11. — Edd. M. et R. hoc loco, cfr. pag. 239. not 1. „Ceneth.“

[8]) Deest „Quare“ in antea editis (v. c. edd. M.), exstat vero in Mss. R.

[9]) Jud. III, 12.

filii Israel, facere malignum in conspectu Domini: et confortavit Dominus Eglon regem Moab adversum Israel." Considera, quia pro eo, quod indigni erant jam habere principem talem, propterea aufertur ab iis bonus judex. Et fecerunt filii Israel malignum in conspectu Domini, et excitatur iis hostis pessimus Eglon rex Moab. Vides, quia peccata vires hostibus praebent, et quando nos facimus malignum in conspectu Domini, et delinquimus, tunc confortantur a Domino inimici nostri, tunc vires contrariis virtutibus dantur. Hoc sive secundum literam quaeras, ita invenies,[1]) quia non invalescerent, nisi iis delicta nostra vires conferrent: sive in spiritualibus consideres, similiter contrariae virtutes non invalescerent adversum nos, nec ipse Zabulus in nobis aliquid praevaleret, nisi ei vires ex nostris vitiis praeberemus: valde infirmus esset adversum nos, nisi nos eum fortem peccando faceremus, et[2]) nisi per peccata nostra locum introeundi et dominandi inveniret in nobis. Propterea et Apostolus denique praemonet dicens: „nolite[3]) locum dare Zabulo:" sicut et hic modo legimus, quia posteaquam fecerunt filii Israel malignum in conspectu Domini, locum dederunt Zabulo. „Confortavit[4]) enim Dominus Eglon regem Moab, et adjunxit ei omnes filios Ammon et Amalech." Non solum, inquit, ipse confortatus est ex peccatis filiorum Israel, sed adjunguntur ei socii nequam ex filiis Ammon, et Amalech, qui cum ipso pariter impugnent Israel.

5. „Et[5]) servierunt, inquit, filii Israel Eglon regi Moab decem et octo annis." Observa, quia etiam men-

---

[1]) Edd. Merlini: invenias.

[2]) Desideratur „et" in sola ed. R.

[3]) Ephes. IV, 27.

[4]) Jud. III, 12. 13. — Ed. R. sola hoc loco: „Eglom." Alias constanter: „Eglon."

[5]) Jud. III, 14.

suras poenae indicat scriptura divina, cum ante octo annos, et hic decem et octo dicit. Certum est autem, quod secundum peccati modum, et conversionis nostrae moram etiam castigationis tempora temperantur. Transierunt enim et isti decem et octo anni servitutis, et non refertur, quia clamaverunt ad Dominum, vel conversi sunt a malitia sua: sed post decem et octo annos iterum dicitur,[1]) quia „clamaverunt filii[2]) Israel ad Dominum, et suscitavit iis Dominus Deus Salvatorem Aioth filium Gera, filii Gemini, virum ambidextrum." Ecce qualis est iste, qui suscitatur ad salvandum Israel: nihil habet in se sinistrum, sed utramque manum dextram habet. Hoc est enim, quod dicitur ambidexter. Dignus vero populi princeps, et ecclesiae judex, qui nihil agat sinistrum, cujus, quid agit dextera, nesciat sinistra sua, in utraque parte dexter est, in fide dexter est, in actibus dexter est, nihil habet de illis, qui collocantur a sinistris, quibus dicitur: „discedite[3]) a me operarii iniquitatis, nescio vos: ite in ignem aeternum, quem praeparavit Deus Zabulo et angelis ejus." Quodsi licet in talibus ex simili praesumere, puto, quod secundum spiritualem intelligentiam et sancti omnes ambidextri dicantur: et e contrario Zabulus, et[4]) principes ejus, si dici potest, ambisinistri dicuntur. Totum enim, quod agunt, sinistrum est, totum perversum, totum igni aeterno cum iis, qui a sinistris sunt, deputatum.

6. Sed videamus, quid agit hic ambidexter judex. „Miserunt,[5]) inquit, filii Israel munera ad Eglon regem Moabitarum per manum Aioth: et fecit sibi Aioth gla-

---

[1]) Mss. „dicitur." Libri editi: „dixit." R. — Edd. Merlini: „dicit."

[2]) Jud. III, 15. — Edd. Merlini: filium Gemini.

[3]) Cfr. Luc. XIII, 27. coll. Matth. XXV, 41.

[4]) Edd. Merlini: et princeps ejus.

[5]) Jud. III, 15. 16.

dium ex utraque parte acutum palmae extensae longitudine, et alligavit sibi eum Aioth ad femur dextrum." Vides, quia dextrum est omne, quod agit Aioth hic ambidexter, et manibus dexter est, et in pedibus dexter est. In femore enim dextro gladium portat, ut veniat ad regem et interficiat eum. Dixeramus in superioribus, quod isti, quos ad salutem populi, et ad liberandos filios Israel suscitare dicitur Deus salvatores, vel judices, imaginem ferant aliquorum principum ex coelesti militia, et supernarum virtutum, quas ad subsidium Deus emittat eorum, qui ad se toto corde clamaverint, et per conversionem poenitentiae divinam erga se clementiam flexerint. Sed hoc, ut ne praesumtum apud auditores videatur a nobis, debemus ex Scripturarum auctoritate firmare. Scriptum est in Exodo, quia patres nostri filii Israel, cum multo tempore Aegyptiis et Pharaoni regi durissimo in luti et lateris confectione servissent, clamaverunt ad Dominum, inquit, ita ut ipse Dominus diceret: „clamor [1]) filiorum Israel [2]) adscendit ad me:" et misso quidem Mose, visibiliter eduxit eos. Refert autem Scriptura, quod angelus exterminator missus sit, qui vastaret quidem omnia primogenita Aegyptiorum, Israelitarum vero neminem tangeret. Et sic declaratur virtutem fuisse coelestem, quae, vastatis Aegyptiis et prostratis, filios Israel de jugo servitutis eduxit. Simile quoque etiam illud refertur [3]) in historiis, quod sub rege Assyriorum Sennacherib, angelus Domini mittitur, qui caesis sub una nocte et prostratis centum octoginta quinque millibus hostium, et urbem de obsidione, et populum de imminenti liberaret interitu. Ita ergo etiam nunc eadem consequentia debemus adver-

---

[1]) Exod. III, 9.

[2]) Deest „Israel" in libris editis, sed habetur in Mss. (itemq. in edd. Merlini). R.

[3]) Cfr. II Regg. XIX. (IV. Regg.)

tere, ut,[1]) si quando pro peccatis nostris in captivitatem tradimur, clamemus ad Dominum. Clamemus autem non ore, sed mente, ita ut dolor cordis fontem lacrimarum producat ex oculis, sicut ille, qui dicebat: „lavabo[2]) per singulas noctes lectum meum, lacrimis meis stratum meum rigabo." Si ita convertimur a malis, ut ultra non contingamus mala, si ita desinamus a superbia, ut ultra nihil superbum, nihil arrogans sapiamus, mittet etiam Dominus virtutem suam coelestem, per quam liberemur a jugo servitutis Zabulicae: quae virtus omnia pro nobis agat dextra et prospera, quae faciat nos relinquere viam[3]) sinistram, quae ducit in perditionem, et revocet nos ad veram viam, illum, qui dicit: „ego[4]) sum via, et veritas, et vita:" Jesum Christum Dominum nostrum, cui est gloria, et imperium in saecula saeculorum. Amen!

HOMILIA IV.

De Semegar,[5]) et Jabin, et Sisara, et ceteris judicibus Israel.[6])

1. Conjungitur principatui Aioth ambidextri principatus Semegari. Sed videamus, qualiter Aioth, qui interpretatur laus, concluserit principatum suum. Historia nos edocuit ea, quae de Eglon rege scripta sunt, quomodo sapientissimus hic Aioth arte quadam et, ut ita dicam, callida, sed laudabili usus deceptione interemerit Eglon tyrannum, qui interpretatur rotatus, vel orbita. Oportet

---

[1]) Edd. Merlini: et. [2]) Psalm. VI, 6.
[3]) Mss. „viam." Libri editi (v. c. edd. M.): „vitam." R.
[4]) Ev. Joann. XIV, 6.
[5]) Edd. M. constanter: Semegad.
[6]) Deest „Israel" in ed. Ruaei.

ergo tales esse et nostri populi judices, qualis fuit Aioth iste, qui interpretatur laus, ut omnes volubiles motus, et orbitas [1]) mali itineris excidant, et perimant Moabitarum [2]) regem. Moabitae autem interpretantur fluxus, vel effusio. Hujus igitur fluxae, et dissolutae gentis princeps vel dux qui potest videri alius, vel intelligi, nisi sermo illius philosophi, qui summum bonum judicat voluptatem? Quem interficiat et perimat Evangelicus sermo, qui gladio comparatur: et sermo propheticus ipse in ventre eorum, atque in imis praecordiis ambidextri doctoris disputationibus concludatur: ut veritatis assertione eos concludens, exstinguat omnem pravi dogmatis et crassae intelligentiae sensum, qui se extollit et erigit adversum spiritualem scientiam Christi: ut haec ita faciens, et in verbo Dei dimicans unusquisque ecclesiae judex, fiat etiam ipse laudabilis Aioth, de quo dicat Dominus: „euge [3]) serve bone et fidelis, quia super pauca fuisti fidelis, supra multa te constituam.“

2. Verum breviter istis [4]) a nobis de priori lectione, id est, de Aioth fine repetitis, videamus nunc, quale sit etiam principium Semegar, qui interpretatur ibi advena. Verum est enim, quia omnes, qui sunt homines Dei, advenae sunt in hoc mundo, et incolae in terra, sicut et ille, qui dicebat, quoniam „incola [5]) ego sum apud te in terra et peregrinus, sicut omnes patres mei.“ Et hunc ergo Semegar sanctus Spiritus ibi incolam dicit, id est, hic. Quod enim sancto Spiritui, qui in coelis est, ibi est, nobis hic est. Quid ergo dicitur de Semegar? „Per-

---

[1]) Edd. M. perperam: orbitates.

[2]) Sic Mss. Libri autem editi (v. c. edd. M.): „Madianitarum regem. Madianitae autem“ etc. R.

[3]) Matth. XXV, 21.

[4]) Edd. Merlini: ista.

[5]) Psalm. XXXIX, 13. coll. CXIX, 19.

cussit,[1]) inquit, Allophylos in sexcentis viris, in stiva, vel pede aratri." Aliud genus laudis in Semegar video. Iste in aratro pugnat, Aioth pugnabat in gladio. Iste in aratro vincit. Vincit tamen et hic, et superat, et prosternit Allophylos. Potest ergo fieri, ut ecclesiae judex non semper gladium proferat, id est, non semper austeritate verbi, et acumine correptionis utatur, sed aliquando etiam imitetur agricolam, et velut aratro sulcans animae terram, ac saepius eam clementi commotione rescindens, aptam eam suscipiendis seminibus paret. Interficientur ergo etiam sic Allophyli, cum non argumentis et acumine contra adversarios utimur, sed agresti et simplici commonitione de animis auditorum vitia et peccata propellimus. Sed et tu ipse, o auditor, esto agricola animae tuae, utere hoc aratro, quo utitur Semegar. Sed cum miseris[2]) manum tuam in aratro, noli retro respicere: id est, postquam tuleris crucem tuam, et secutus fueris Christum, postquam saeculo renuntiasti et iis, quae in saeculo sunt, noli retro respicere, noli requirere, quae propter Christum duxeras ut stercora: quia si in isto aratro manum semper habueris, ita ut confidenter dicas: „mihi[3]) autem absit gloriari, nisi in cruce Domini nostri Jesu Christi, per quem mihi mundus crucifixus est, et ego mundo:" haec tibi dicenti „cadent[4]) a dextris tuis decem millia, et a sinistris tuis mille, ad te vero non appropinquabunt." Sed et hoc ipsum, quod dixit, in sexcentis viris Allophylos percussisse Semegar, non mihi videtur otiose dictum. Quid enim opus erat designare etiam numerum? Nisi forte evidentius in ipso numero ea, de quibus superius diximus, indicavit. Namque senarius numerus, qui multiplicatus venit in sexcentos, mundi hujus figuram tenet, qui in sex diebus dicitur consummatus. Sexcentos ergo

---

[1]) Jud. III, 31. [2]) Cfr. Luc. XIX, 62.
[3]) Galat. VI, 14. [4]) Psalm. XCI, 7.

in aratro dicitur percussisse ille, qui per crucem Domini crucifixus est mundo.

3. Sed quid post haec additur? „Et [1]) adjecerunt, inquit, filii Israel facere malignum in conspectu Domini, et Aioth mortuus est.“ Servatur nimirum in his [2]) etiam illa observatio, quam in superioribus designavimus, quia pro peccatis populi moritur bonus populi dux. Cum enim indigni fuerint effecti, et fecerint malignum in conspectu Domini, auferetur ab iis homo Dei. Sed dicit fortasse populus noster: quando ecclesia Dei sine judice est? Etiamsi prior defecerit, alter adhibetur. Audacter fortassis aliquid dicimus, tamen quod scriptum est dicimus. Non semper princeps populi, et ecclesiae judex per Dei arbitrium datur, sed prout merita nostra deposcunt. Si mali sunt actus nostri, et operamur malignum in conspectu Domini, dantur nobis principes secundum cor nostrum, et hoc tibi de Scripturis probabo. Audi namque quod Dominus dixit: „fecerunt [3]) sibi regem, et non per me, et principem, et non per consilium meum.“ Et hoc dictum videtur de Saul illo, quem utique ipse Dominus elegerat, et regem fieri jusserat: sed quoniam non secundum voluntatem Dei, sed secundum peccatoris populi meritum fuerat electus, negat eum cum sua voluntate, vel consilio constitutum. Tale ergo aliquid intelligamus etiam in ecclesiis fieri, quia pro meritis populi aut in verbo et opere potens a Deo tribuitur rector ecclesiae, aut si malignum faciat populus in conspectu Domini, talis ecclesiae judex datur, sub quo famem et sitim populus patiatur, non [4]) „famem panis, neque sitim aquae, sed famem audiendi verbum Domini.“ Ita ergo nos agamus, et ita oremus, ne unquam nos divina indignatio in verbi fame condemnet ac siti, ne unquam auferatur a nobis, qui nos

[1]) Jud. IV, 1. [2]) Edd. Merlini: iis.
[3]) Hos. VIII, 4. [4]) Amos. VIII, 11

verbo et opere instruat, qui in moribus, et honestate, qui patientiae ac mansuetudinis perfectum de se populis praestet exemplum. Nam si nos fecerimus malignum in conspectu Domini, id est, si male egerimus, si voluntatem nostram et non Dei facimus, moritur et nobis Aioth, aufertur et Semegar, et obscuratur laus nostra, et[1]) tradimur in manus Jabin regis Chanaan. Jabin autem interpretatur sensus sive prudentia. Si ergo nos „non[2]) probaverimus Deum habere in notitia, tradit nos Deus in reprobum sensum, repletos iniquitate, nequitia, fornicatione, avaritia, plenos invidia, homicidiis, contentione, dolo, susurratores, detractores, Deo odibiles, contumeliosos, superbos, elatos, parentibus non obedientes, incompositos, sine affectu, sine misericordia." Vides, qui sint et quales, qui traduntur in reprobum sensum, qui traduntur Jabin principi Chananaeorum.

4. „Et[3]) princeps, inquit, militiae Jabin erat Sisara, et ipse habitabat in Arisoth gentium, et erant ei nongenti currus ferrei. Et clamaverunt ad Dominum filii Israel." Etiam et in hoc similiter illa, quam superius designavimus, observatio custoditur, quia nesciunt clamare ad Dominum filii Israel, nisi cum traditi fuerint in manus Jabin, vel cum afflicti per ejus militiae principem Sisaram, cui[4]) „erant, inquit, nongenti currus ferrei:" quibus scilicet affligeretur populus durae cervicis. Sisara autem interpretatur visio equi. Iste est enim animalis, non spiritualis, qui non videt nisi ea, quae animalis sunt. Ipse est ejus visio, ipse semper intuitus. Et ideo semper animalis homo, et is, qui secundum carnem est, persequitur eum, qui secundum spiritum est, donec spiritualis intelligat, et

---

1) Deest „et" in sola ed. R.

2) Rom. I, 28—31.

3) Jud. IV, 2. 3.

4) Edd. Merlini: cui inerant, inquit. — Cfr. Jud. IV, 3.

examinet [1]) omnia, et intelligat, unde sibi sit auxilium deposcendum, et clamet ad Dominum: donec animae illi, quae clamaverit ad Dominum, suscitetur prophetia, quae est in figura Debborae, et secundum prophetiae gratiam et intelligentiam, vel ecclesiae populus gubernetur, vel etiam sensus uniuscujusque mentis et animae regatur, per Jesum Christum Dominum nostrum, cui est gloria et imperium in saecula saeculorum. Amen!

HOMILIA V.

De Debbora, et Barach, et Jahel, et Sisara.

1. De quaestionibus ad quaestiones, et de sacramentis ad sacramenta transimus: et cum vix ac difficulter prima quaeque explanamus, difficilibus difficiliora succedunt, quae non tam ingenii facundia indigeant, quam divinae gratiae adspirationem requirant. Sine dubio enim requirit auditorem, quoniam quidem sententia est apostoli Pauli, quae dicit: „omnis [2]) scriptura divinitus inspirata utilis est ad docendum, ad increpandum, ad doctrinam, quae est in justitia.“ Quid ergo habeat in sese ista scriptura, quam sine dubio et ipsam inspiratam divinitus confitemur, quod nobis ad doctrinam cedat, quod ad increpationem, quod ad disciplinam, quod ad justitiam, diligentius est inquirendum. Quid enim nobis ex hoc confertur, si legamus hoc, quod recitatum est, id est, quod „Debbora, [3]) inquit, mulier prophetissa, uxor Laphidoth, ipsa judicabat Israel illo tempore: et ipsa, inquit, Debbora sedebat sub palma inter medium Rama, et inter medium Bethel, in monte Effrem, et adscendebant ad eam filii Israel, ut

---

[1]) Cfr. I Cor. II, 15.

[2]) II Tim. III, 16. [3]) Jud. IV, 4. 5.

judicarentur?" Tum deinde quid nobis eruditionis, aut doctrinae, aut justitiae ea conferunt, quae sequuntur, vel de Barach, vel de Jahel, vel etiam de Sisara duce militiae Jabin?

2. Videamus ergo, ne forte per haec dignum aliquid, sicut et ex [1]) scripturis ceteris, de sacramentis secretioribus doceamur. Primo hoc ipsum, quod, cum plurimi judices viri in Israel fuisse referuntur, de nullo illorum dicitur, quia propheta fuerit, nisi de Debbora muliere. Praestat et in hoc non minimam consolationem mulierum sexui etiam prima ipsius literae facies, et provocat eas, ut nequaquam pro infirmitate sexus desperent, etiam prophetiae gratiae capaces se fieri posse, sed intelligant et credant, quod meretur hanc gratiam puritas mentis, non diversitas sexus. Sed videamus, quid etiam interioris intelligentiae respirat arcanum. Debbora apis interpretatur, sive loquela. Sed jam et in superioribus diximus, quod Debbora in prophetiae forma accipienda sit, quae est apis. Certum namque est, quod omnis prophetia suaves coelestis doctrinae favos, et dulcia divini eloquii mella componat. Unde et David canebat dicens: „quam [2]) dulcia faucibus meis eloquia tua, super mel et favum ori meo!" Et iterum alibi dicit, judicia Dei „pretiosa [3]) esse super aurum, et lapidem pretiosum multum, et dulciora super mel et favum."

3. Sed et illud consideremus, ubi residere dicitur prophetia, et ubi locus ejus esse describitur. „Sub [4]) palma, inquit, inter medium Rama, et inter medium Bethel." Sub palma sedem habet prophetia, quia „justus," [5]) inquit David, sicut „palma florebit," per hoc, quod suis institutionibus eruditum prophetia perducit ad

---

[1]) Deest „ex" in ed. Ruaei.

[2]) Psalm. CXIX, 103. [3]) Psalm. XIX, 10.

[4]) Jud. IV, 5. [5]) Psalm. XCII, 12.

palmam supernae vocationis Dei, in Christo Jesu Domino nostro. Inter medium autem Rama, et inter medium Bethel sedere dicitur. Rama interpretatur excelsa, Bethel domus Dei. Videte, in quibus locis residere dicitur prophetia, inter excelsa, et domum Dei. Nihil enim humile, nihil dejectum, nihil vile erga prophetiae sedem reperiri potest: sicut et Salomon nihilominus sapientiae sedem describens, dicit de ea, quod vel in portis civitatum adsistat, vel in murorum moenibus habitet, vel in altis turribus libere agat. Hoc ergo modo prophetia, quae nunc in Debbora describitur, inter domum Dei, et inter excelsa dicitur habitare. Non enim nos docet, quae super terram sunt, quaerere, sed quae in coelis sunt et in excelsis, ubi [1]) „Christus est in dextra Dei sedens:" illuc nos prophetia hortatur adscendere, illuc discipulos molitur imponere.

4. Haec ergo primo omnium, inquit, misit, [2]) et vocavit ad se Barach. Barach interpretatur coruscatio. Coruscatio vero est, quae habet quidem lucem, sed non manentem. [3]) Ad modicum enim temporis resplendet, et desinit. Hic ergo Barach mihi videtur formam gerere populi prioris, qui primo omnium per prophetiam vocatus est, et invitatur ad audienda eloquia Dei, et divinae legis munera capienda, qui refulsit quidem, et ad legis splendorem ad breve tempus coruscavit, sed non diu permansit, nec continuum lucis potuit obtinere fulgorem. Cum ergo dixisset Debbora ad Barach, id est prophetia ad priorem populum, quia „tibi [4]) praecepit Dominus Deus Israel: et tu adscende in montem Thabor, et accipe decem [5]) millia virorum," et reliqua quae scripta

---

[1]) Coloss. III, 2. coll. 1. [2]) Cfr. Jud. IV, 6.

[3]) Edd. Merlini: permanentem.

[4]) Jud. IV, 6.

[5]) Mss. „decem millia." Libri editi (v. c. edd. M.) „duodecim millia." R.

sunt, quid responderit Barach ex persona populi ad prophetiam, videamus: „non,[1]) inquit, adscendam, nisi tu adscenderis mecum, quia nescio diem, in qua mittet Dominus angelum suum mecum.“ Vides ergo, quomodo illis prioribus prophetia detulit eloquia Dei, et illis dicit data esse praecepta, ut adscendant in montem: sed excusant et dicunt, non adscendam, nisi adscenderis et tu mecum. Et de excusatione quidem verum est, sed de repromissione falsum est. Quod enim non adscenderunt in montem Dei, verum est: quod autem pollicentur, se adscensuros cum prophetia, falsum est. Non enim secuti sunt prophetiam, ut crederent ei, de quo omnis prophetia praescripta est a[2]) Christo. Propterea ergo dicit ad eum Debbora: „ibo[3]) tecum. Verumtamen scito, quia non erit primatus tuus in via hac, quam incedis, sed in manu mulieris tradet Dominus Sisaram.“ Evidenter ostendit, quia non erit apud illum populum primatus, nec permanebit apud eum victoriae palma, sed in manu mulieris, cui nomen Jahel, tradetur Sisara. Describitur autem, quod secundum commonitionem Debborae, id est prophetiae, insequeretur Barach principem Allophylorum Sisaram: et ipse quidem eum comprehendere non potuit, sed occurrit ei fugienti mulier alienigena Jahel, quae mulier prius cum eo amicitiarum foedus habuerat. Ad quam ille cum declinasset latendi gratia, aquam poposcit, ut biberet, sed[4]) ab illa lacte potatus est. Et cum eum in latebris collocasset, ac pellibus adoperuisset, post haec palum malleo adactum per ejus malas vel maxillas defixit. Et tunc occurrens insecianti Barach mortuum jam et prostratum ostendit Sisaram.

---

1) Jud. IV, 8.
2) Deest „a“ in edd. M.
3) Jud. IV, 9.
4) Deest „sed“ in edd. M.

5. Quid ergo nobis sacramenti omnis iste historiae textus ostendit? Jahel mulier ista [1]) alienigena, de qua prophetia dixit, quod in manu mulieris fiet victoria, figuram tenet ecclesiae, quae ex alienis gentibus congregata est. Interpretatur autem Jahel adscensio: quia revera non est alia adscensio, qua adscendatur ad coelum, nisi per ecclesiam multiformis sapientiae Dei. Ipsa est ergo, quae dum a corporalibus ad spiritualia, et a terrenis adscendit ad coelestia, interfecit Sisaram, de quo jam superius diximus, quod carnalium vitiorum, et animalis, vel [2]) stolidi hominis tenet figuram, quia Sisara visio equi interpretatur. De quo Scriptura dicit: „nolite [3]) fieri sicut equus et mulus, quibus non est intellectus." Palo ergo eum interfecit, id est ligni crucis acumine, et virtute eum prosternit. Et non sine causa maxillam ejus palo transverberasse describitur. Illud enim os, quod de carnalibus loquebatur, et illa doctrina, quae carnis gloriam praeferebat, quia in deliciis, et voluptate vivendum sapientibus saeculi persuadebat, et humanum genus luxuriae adulatione deceperat: illud, inquam, os ligno crucis confoditur et terebratur, quia illam viam, quam philosophia latam et spatiosam praedicaverat voluptatis, hanc Christus [4]) arctam et angustam nobis viam salutis ostendit. Sic ergo Jahel, id est, ecclesia, vitiorum principem Sisaram obtectum pellibus, id est, membrorum mortificatione sopitum, aeterno tradit somno. Occurrit tamen Jahel, id est, ecclesia post hoc et priori populo insectanti Sisaram. Insectabatur enim Israel legem justitiae, sed in legem non pervenit. Occurrit ergo ecclesia etiam ipsi, et ostendit ei opus suum, ostendit victoriam consummatam, atque in societatem eum prostrati hostis invitat. Verum est enim illud, quod Apo-

---

[1]) Deest „ista" in ed. Ruaei.

[2]) Unus Cod. Mscr. „vel choici." R.

[3]) Psalm. XXXII, 9. [4]) Matth. VII, 14.

stolus in novissimo tempore dicit futurum, quia cum plenitudo [1]) gentium subintroierit, tunc omnis Israel salvus fiet. Fit ergo quidem primatus in manu mulieris alienigenae, non tamen excluditur a consortio gloriae etiam Barach, qui prior quidem coeperat, sed novissimus pervenit ad finem. Imo dum ille pervenit, Jahel alienigena praetereuntem quodammodo victoriam rapit. Eadem forma praecessit etiam in Esau et Jacob fratribus. Dum enim Esau sectatur agrestia, dum moratur in saltibus, praeveniens Jacob, et mulieris consiliis, id est, matris compositos patri offerens cibos, benedictionis primatus accepit. Sic et in Evangelio pergente Domino ad filiam principis synagogae suscitandam, praeveniens mulier, quae fluxu sanguinis laborabat, fideli tactu prior consequitur sanitatem.

6. Quod si etiam inde requirendum aliquid videtur a diligentibus auditoribus, quod lacte eum potasse dicitur, cum ille aquam poposcisset, videamus, ne forte secundum mysticas vel allegoricas legis interpretationes tale aliquid etiam de hoc possit ostendi. Lactis cibus esse dicitur [2]) in scripturis sanctis prima haec moralis institutio, quae incipientibus velut parvulis traditur. Non enim in initiis statim discipulis de profundis et secretioribus tradendum est sacramentis, sed morum correptio, emendatio disciplinae, religiosae conversationis, et simplicis fidei prima iis elementa traduntur. Istud est ecclesiae lac, haec incipientibus parvulorum prima sunt elementa. Sed iste cibus iis quidem, qui ad bonum proficiendi propositum gerunt, vitam tribuit et salutem: iis vero, quibus contraria placent, quibus luxuria, libido, avaritia, et omnis impietas cordi est, hujusmodi doctrina necem et interitum praestat. Sic ergo fit, ut ex his, atque iisdem cibis, quibus aluntur boni, suffocentur mali; et in quo piis vita est, ibi sit impiis mors. Denique ut exemplo res, quam dici-

---

[1]) Cfr. Rom. XI, 25. [2]) Cfr. I Cor. III, 2.

mus, planior fiat, vinum sanos et commode degentes juvat, et, sicut Scriptura dicit, cor [1]) hominis dumtaxat laetificat, febricitantibus vero, si sumserint, perniciem continuo et interitum parit. Ita fit, ut eadem res eodem modo sumta uni quidem vitam, alii autem conferat mortem. Sic ergo intelligendum est, et Sisaram istum animalem hominem, et vitiorum principem per doctrinam ecclesiae, quam non ex fide suscepit, exstinctum. Sed et unaquaeque anima satis agat, lacte isto [2]) evangelico atque apostolico sopire in semet ipso et exstinguere Sisaram. Si enim per haec edoctus quis mortificaverit [3]) membra sua, quae sunt super terram, avaritiam, fornicationem, et cetera, quae sanctus Apostolus enumerat, Sisaram in semet ipso videbitur peremisse, ut haec non solum in persona ecclesiae consummari, verum etiam unusquisque in sua anima ostendat impleri: quia, sicut diximus, coeptus est quidem Sisara insectari a populo priori, interemtus est [4]) autem a muliere ac ecclesia gentium, et in manu ejus data est palma [5]) victoriae. In consummatione omnium, id est in fine saeculi, etiam canticum Domino cantabitur per Debboram, in quo primatus quidem dabitur Jahel ecclesiae gentium: nec tamen Debborae laus silebitur: sed et primis et novissimis victoriae praemium dabitur, per Jesum Christum Dominum nostrum, cui est gloria, et imperium in saecula saeculorum. Amen!

---

[1]) Psalm. CIV, 15.

[2]) Deest „isto“ in ed. Ruaei.

[3]) Cfr. Coloss. III, 5.

[4]) Ed. Ruaei: „interemtus autem,“ omisso „est.“

[5]) Edd. Merlini: palma victoriae in consummatione omnium, id est in fine saeculi. Etiam canticum etc.

HOMILIA VI.

De cantico, quod cantavit Debbora.

1. Sisara cum exercitu suo, et curribus ferreis, quibus impugnat populum Dei, superatus est, quod ita futurum prophetia praececinit per Debboram. Et posteaquam in manu mulieris facta victoria est, canticum istud Debbora, velut victoriae ipsius laudem, cecinisse praescribitur. Verum si meminimus eorum, quae in superioribus dicta sunt secundum mysticam formam, quae est figura Debborae, quae etiam Barach, quid imaginis teneat Jahel mulier, quae adversarium populi Dei sola dejecit, quae etiam imago sit Sisarae ipsius, qui a muliere alienigena ligni virtute prostratus est: intelligimus, haec omnia sacramenta esse, quae in novissimis temporibus, et in fine saeculi per ecclesiam consummantur, et in cantico hoc velut epinicia ejus, id est, victoriae laudem esse descriptam, illius scilicet temporis, cum „novissimus [1]) inimicus destruetur mors." Tunc enim exsultabit Debbora, id est, exsultabit gloria prophetiae, quia, quae praedixit, impleta sunt. Tunc [2]) Jahel, id est, ecclesia hostem communem omnium superabit: et posteaquam plenitudo gentium introierit, [3]) tunc et Barach, id est, reliquus Israel salvus fiet, et in societatem victoriae recipietur. Tunc ergo, si digni fuerimus etiam nos cantabimus canticum istud refertum mysticis et propheticis sacramentis, ex quibus per singula discutere cuncta temporis non est. Brevitatem namque auditores ecclesiae diligunt. Pauca tamen vel de principiis ejus disserentes, vel sparsim ex eo

---

[1]) I Cor. XV, 26.

[2]) Mss. „Tunc Jahel, id est ecclesia" etc. Libri editi (v. c. edd. M.): „Tunc itaque ecclesia" etc. R.

[3]) Rom. XI, 25.

flosculos eligentes, consolationis aliquid auditoribus afferre tentabimus,[1]) vel nosmet ipsos exercere, et meditari, ut apti efficiamur, ad Debborae canticum decantandum.

2. „In[2]) incipiendo principes in Israel, in voluntatibus populi benedicite Dominum." Benedictio, inquit, qua benedicimus Dominum, sit in exordio principum in Israel, tum deinde et in voluntatibus populi. Verbi gratia, cum primum incipimus venire ad Dei cultum, cum initium verbi Dei et doctrinae coelestis accipimus, a principibus Israel ista nobis initia capessenda sunt. Principes autem Israel, id est populi Christiani, angelos accipiendos puto, quos adesse Dominus dicit[3]) unicuique minimo in ecclesia, qui etiam semper videre dicuntur faciem patris, qui in coelis est. Ipsi ergo sunt principes, et ab ipsis nobis sunt sumenda principia. Verbi gratia: si eat quis puer ad scholas, a magistro quidem suscipitur, et efficitur illius doctoris discipulus, sed non statim discendi ab ipso praeceptore sumit exordium: sed cum ab eo prima tantum elementa susceperit, traditur aliis erudiendus, ut ita dicam, scholae ipsius principibus: ut, cum ab illis, quantum in illis est, fuerit edoctus, et cum prima apud eos deposuerit rudimenta, tum demum ipsius doctoris perfectiora praecepta suscipiat. Ita ergo etiam nunc institutionum nostrarum initia repetens prophetia dicit, quod, cum a principibus coeperimus,[4]) vel principes coeperint operari in nobis, deinde nos voluntate et proposito subsequamur: et aucti profectibus sic ad benedicendum jam ipsum Dominum veniamus. Sed videamus, quid dicit: „in[5]) incipiendo, inquit, principes in

[1]) Edd. Merlini: tentavimus.

[2]) Cfr. Jud. V, 2. coll. edd. LXX. virorum versionis.

[3]) Cfr. Matth. XVIII, 10.

[4]) Deest „coeperimus" in libris editis (v. c. edd. M.), sed exstat in Mss. R.

[5]) Cfr. Jud. V, 2. coll. pag. huj. not. 2.

Israel." Initia juvari a principibus dicuntur: post haec vero jam voluntate propria, et proposito nitendum est, ut benedicere Dominum mereamur. Nam et populus Israel cum inciperet exire de Aegypto, et transire mare rubrum, nihil ipsius proprio labore, sed totum per principes, id est, per angelos agebatur. Denique sic dicit Moses ad populum: „vos,[1]) inquit, tacebitis, et Dominus pugnabit pro vobis." Aperte enim angelus vastator pro iis pugnasse describitur, qui Aegyptiorum quidem primogenita interemit, Israelitarum vero nec pecus quidem mutire fecit. Verum non semper exspectandum est, ut angeli pro nobis pugnent, sed in incipiendo tantummodo, id est, in initiis nostris, a principibus angelis adjuvamur. Ceterum processu temporis oportet etiam nos ipsos exire armatos ad proelia. Ante enim quam bella discamus, antequam pugnas Domini parare[2]) meditemur, a principibus angelis sublevamur: antequam panis coelestis consequamur annonam, et carnibus agni immaculati satiemur, antequam verae vitis, quae adscendit de radice David, sanguine inebriemur, donec parvuli sumus, et lacte alimur, et initiorum Christi sermonem tenemus, tanquam parvuli sub procuratoribus agimus, et actoribus angelis. Ubi vero jam militiae coelestis sacramenta gustavimus, et pane vitae refecti sumus, audi, quomodo per apostolicam tubam suscitamur ad proelia. Ingenti namque voce Paulus clamat ad nos dicens: „induite[3]) vos arma Dei, ut possitis stare adversus astutiam diaboli." Non nos ultra patitur velut[4]) sub alis lactantium latitare, invitat nos ad certaminum campos: induite, inquit, vos „loricam"[5]) caritatis, et „galeam"

---

[1]) Exod. XIV, 14.

[2]) Edd. Merlini: pugnare.

[3]) Ephes. VI, 11.

[4]) Desiderantur verba: „velut sub alis lactantium," in libris antea editis (v. c. edd. M.), sed exstant in Mss. R.

[5]) Cfr. Ephes. VI, 13. 14. 17. 16.

nihilominus „salutis accipite, sed et gladium, inquit, spiritus," et super omnia „scutum fidei, in quo possitis, ait, omnia jacula maligni ignea exstinguere." Vides ergo, quomodo omnia per ordinem fiunt, et nihil confusum in populo Dei, nihil incompositum, aut praeposterum geritur. In incipiendo principes juvant: cum adjutus fueris, et a principibus eruditus, jam tibi ipse sponte et voluntate tua, quae didicisti a principibus, gere. Recte enim decoctis principiis, depositisque rudimentis nostrae committimur voluntati, ut vel laus meriti sit, quae nostra virtute quaesita est, vel culpa jure sit nostra, quae per nostram venit ignaviam. Haec pro eo, quod scriptum est: „in [1]) incipiendo principes in Israel, in voluntatibus populi benedicite Dominum."

3. Post haec autem dicit: „audite [2]) reges, et auribus percipite satrapae: Domino cantabo, psallam Deo Israel." „Audite, inquit, reges." Reges appellat eos, qui convocantur ad audiendum verbum Dei. Exsulta popule Dei, audiens tuae nobilitatis insignia. Tu vocaris ad audiendum verbum Dei, et non ut plebs, sed ut rex vocaris. Tibi enim dictum est: „genus [3]) regale, et sacerdotale: populus in acquisitionem." Ideo quia vos reges estis, merito rex noster Christus Dominus „rex [4]) dicitur regum, et dominus dominantium." Sed sicut exsultatis [5]) de nobilitatis vestrae titulo, ita discere debetis, quid agendo unusquisque vestrum fiat rex. Quod vobis ita breviter definiam. Regem te omnium esse facit, si regnet Christus in te. Rex namque a regendo dictus est. Si ergo et in te animus regnat, et corpus obtemperat, si concupiscentias carnis sub jugum imperii tui mittas, si vitiorum gentes

---

[1]) Jud. V, 2. coll. edd. LXX. virorum versionis.
[2]) Jud. V, 3. [3]) I Petr. II, 9.
[4]) Apoc. XIX, 16.
[5]) Edd. Merlini: exsultastis.

sobrietatis tuae frenis arctioribus premas, merito rex diceris qui te recte agere [1]) noveris. Cum ergo talis fueris effectus, digne ut rex ad audienda divina verba vocaberis. Hoc vero, quod subsequitur, magis corporeum aliquid indicat, quod dicit: „auribus [2]) percipite omnes satrapae.“ Sicut enim inferiores sunt regibus satrapae, ita et auribus percipere, inferius videtur esse, quam audire. Audire namque ad interiorem pertinet hominem, sicut et Dominus dicebat: „qui [3]) habet aures audiendi, audiat.“ Auribus vero percipere, ad exteriorem et corporalem pertinet auditum. Ideo ergo et hic illi, qui audire deberent, reges dicuntur, qui vero auribus percipere, satrapae appellantur. „Ego [4]) Domino cantabo, psallam Deo Israel.“ Beati sunt, qui possunt cantare canticum Domino. Cum redimus ad Scripturas, multa cantica sacris mandata voluminibus invenimus. Habemus integrum volumen de canticis canticorum scriptum. Ecce et in hoc libro Judicum habemus canticum, et in Numeris canticum scriptum est, et in Deuteronomio, et in Exodo, et in primo Regnorum libro. In primo etiam Paralipomenon, et in aliis multis locis invenies cantica divina esse descripta. Ait ergo haec vox justi: „Ego [5]) Domino cantabo, psallam Deo Israel.“ Quis putas ita canorae vocis est, et [6]) ita spiritus puri mentisque sincerae, ut cantilena ejus divinum delectare possit auditum? Ille profecto est, qui nullum raucum habet in se peccati sonum, qui nihil offensionis in lingua, nihil crassitudinis in spiritu gerit, ille potest recte [7]) dicere: „ego [8]) Domino cantabo, psallam Deo Israel.“

---

[1]) Edd. Merlini: regere.

[2]) Jud. V, 3. [3]) Matth. XI, 15.

[4]) Jud. V, 3. [5]) Jud. V, 3.

[6]) Sic Mss. Libri vero editi (v. c. edd. M.): „et ita spiritus purae mentis, qui sincere canat, ut cantilena“ etc. R.

[7]) Deest „recte“ in ed. Ruaei. [8]) Jud. V, 3.

4. Verum quia continuationem cantici per singula non occurrimus explicare, interpolando saltem seriem lectionis, videamus, quid est quod dicit: „cor [1]) meum ad ea, quae disposita sunt huic Israel.“ Hoc modo videtur quod dicit: cor meum, et animus meus, et sensus meus, et tota mens mea ad illud intendit, et illud prospicit, quod dispositum est, et quod praeparatum est Israel: illud tota mente prospicio, quod futurum est. Si enim ad illud intendero animum, omnia, quae in hoc mundo sunt, ducam [2]) „ut stercora, ut Christum lucrifaciam,“ qui praeparavit illa omnia, quae [3]) „oculus non videt, nec auris audivit, nec in cor hominis adscendit, iis, qui diligunt eum.“ Cor ergo, inquit, meum ad illa extenditur. Non enim adhuc humanum cor gero, neque quae cogito, secundum hominem cogito: sed quia secundum Scripturam ii, ad quos sermo Dei fit, dii sunt, nec ego haec humana, sed divina mente prospicio.

5. „Potentes [4]) populi, benedicite Dominum, qui adscendistis super jumenta.“ Quid est adscendisse super jumentum? Corpus hoc meum jumentum est: ad adjumentum enim animae, [5]) et ad ministerium datum est: ego autem sum, id est, interior homo, qui adscendi super jumentem hoc, cui dicitur, ut benedicam Dominum. Si ergo vere adscendisti supra corpus, et superior effectus corporalibus desideriis, et motus corporis tui freno mentis et interioris hominis moderamine gubernantur, de te dicitur, quia adscendisti super jumentum hoc, cui dicitur, ut benedicas Dominum. Quid autem est, quod sequitur? „Super [6]) vehicula, inquit, sedentes, et super asinas reful-

---

[1]) Jud. V, 9. [2]) Philipp. III, 8.
[3]) Cfr. I Cor. II, 9. coll. Jesai. LXIV, 4.
[4]) Jud. V, 9. 10. — Edd. Merlini: adscenditis.
[5]) Deest „animae“ in ed. Ruaei.
[6]) Cfr. Jud. V, 10.

gentes." Quid sibi videntur esse asinae refulgentes? Dicit enim Scriptura, quia oporteat benedicere Dominum eos, qui sedent super vehicula, et super asinas refulgentes. Mihi velut in locis ita difficilibus tale aliquid videtur: cum jumentum hoc, id est, corpus meum, sub jugo venerit verbi Dei, tunc vehiculum corporis mei resplendere incipiet: et asina haec, id est, caro mea tunc refulgere dicetur,[1]) cum castitatis ac pudicitiae fuerit splendore decorata. Et ita recte dicitur anima sedens super asinam resplendentem Dominum benedicere, et in medio laetantium laudare Deum. „Ibi[2]) dabunt justitias Domino." Sacrificium Domino illud est acceptabile, quod in justitia offertur Domino et aequitate. Et ideo dicitur: „justi[3]) confortati sunt in Israel." In aliis quidem gentibus, qui corporis robore fortiores sunt, illi potentes dicuntur in proelio: in Israel vero, qui justiores sunt, ipsi potentiores dicuntur in bellis: quia justitia, etiamsi viribus infirma sit, vincit: injustitia vero, etsi multos et validos pugnatores habeat, superatur. Sic igitur in hac gente nostra, id est, in populo Dei, aut[4]) per justitiam superemus, aut per injustitiam vincimur.

6. „Exsurge[5]) Debbora, exsurge et suscita dena millia populi." Prophetia quando exsurgit? Profecto in adventu Domini: et non solum ipsa exsurgit, sed et populos suscitat ad credendum. „Captivam[6]) ducito captivitatem fili Abinoem." Abinoem responsio patris interpretatur. Hujus filius est Barach. Captivitatem de hostibus capiet, qui coelestis patris responsa servaverit. „Domine,[7]) humilia mihi fortiores me." Vox ista fidelium est, con-

[1]) Edd. Merlini: dicatur.
[2]) Jud. V, 11. [3]) Jud. V, 11.
[4]) Deest „aut" in ed. Ruaei.
[5]) Cfr. Jud. V, 12. [6]) Jud. V, 12.
[7]) Cfr. Jud. V, 13. coll. LXX. viror. vers. editionibus.

fitentium simpliciter, fortiores esse inimicos suos, adversum quos nobis pugna et certamen est: quia non est nobis pugna adversus carnem et sanguinem. Alioquin non esset nobis fortior adversarius. Sed quoniam adversum principatus, et potestates, et adversum mundi hujus rectores tenebrarum, et adversum spiritualia nequitiae est luctamen, idcirco dicit propheta: „Domine,[1]) humilia mihi fortiores me." Quomodo enim non haec tanta spirituum vis longe sit humana fragilitate vehementior? Sed in eo Deus adjuvat infirmitatem nostram, in quo dicit Apostolus: „omnia[2]) possum in eo, qui me confortat, Christo." Sunt istae quidem virtutes fortiores nobis: sed iterum qui in nobis est Christus, et confortat nos, est omnium fortior: cui est gloria et imperium in saecula saeculorum. Amen!

HOMILIA VII.

De eo, quod translati sunt filii Israel in manus Madian

1. Quiescit terra, donec quiescit peccatum. Moveri autem dicitur terra, hoc est, ii, qui habitant terram, cum animas hominum movere coeperint, et perturbare peccata. Et ideo scriptum est hoc, quod nunc praesens lectio continet. „Et[3]) quievit, inquit, terra quadraginta annis." „Et[4]) fecerunt filii Israel malignum in conspectu Domini, et tradidit eos in manus Madian annis septem: et invaluit Madian super Israel." Dum esset ergo justitia in terra, id est, in iis, qui habitant terram, quievisse dicitur

---

[1]) Cfr. Jud. V, 13. coll. pag. 262. not. 7.
[2]) Philipp. IV, 13.
[3]) Jud. V, 32.
[4]) Jud. VI, 1. 2.

terra; cum vero increvit[1]) iniquitas, et fecerunt malignum in conspectu Domini, tunc[2]) „tradidit, inquit, eos Dominus in manus Madian annis septem." Nec dicuntur invaluisse Madianitae super populum Domini, donec praecepta Domini populus custodivit. Cum vero negligere coepit mandata divina, robustior et validior effecta est adversus eum hostium manus. Et adversum quidem illum priorem populum corporales insurgebant hostes, cum deliquisset,[3]) adversum nos autem, qui[4]) Israel secundum spiritum dicimur, spiritualis sine dubio hostis insurgit: et cum mandata Dei negligimus, cum Christum contemnimus, validior adversum nos manus daemonum efficitur: et tradimur etiam nos inimicis, cum deserimur a gratia.

2. Sed videamus, quid accidit iis, qui traditi sunt pro peccatis suis. „Et[5]) fugerunt, inquit, filii Israel a facie Madian per septa in montibus, et in speluncis, et in munitionibus: et efficiebatur, cum seminasset vir Israel, adscendebant Madian et Amalech, et filii Orientis super eos, et superveniebant iis, et exterminabant omnes fructus terrae, usque quo perveniretur in Gazam." Haec quidem patiebatur ille, qui erat secundum carnem Israel. Seminabat terram, sed quoniam pro peccatis suis traditus erat insurgentibus inimicis, pro frugibus corruptionem metebat. Nobis vero, qui secundum spiritum Israel nominamur, quid tale accidere potest, consideremus. Est quando seminamus, et non possunt inimici corrumpere semina, quae seminamus, non possunt apri[6]) insidiari

---

[1]) Mss. increvit —, et fecerunt." - Libri editi (v. c. edd. M.): „increverit —, et fecerint." R.

[2]) Jud. VI, 1.

[3]) Edd. Merlini: deliquissent.

[4]) Libri antea editi: „qui Israel sumus secundum carnem." Mss. ut in nostro textu. R. — Edd. Merlini: „qui Israel sumus secundum spiritum."

[5]) Jud. VI, 2. 3. 4. [6]) Edd. M. male: agri.

culturae nostrae: est autem, quando seminamus, et corrumpuntur quae seminamus. Paulus nos Apostolus de hac seminandi doceat differentia. Audi ergo ipse, quid dicit: „qui[1]) seminat, inquit, in carne, de carne metet corruptionem. Et qui seminat in spiritu, de spiritu metet vitam aeternam.“ Isti sunt ergo, quorum semina Madianitae corrumpunt, qui in carne seminant. Isti sunt, quorum fructus exterminantur, et pereunt. Illa autem semina, quae in spiritu seminantur, non possunt Madianitae corrumpere. Non enim possunt adversariae potestates adscendere ad spirituales campos, et novalia spiritus temerare eorum, qui non seminant super spinas, sed innovant sibi novalia. Sed et illud addendum est: volo enim et me ipsum vobiscum pariter commonere de cautela seminum, et spiritualium fructuum diligentia. Frequenter accidit, ut aliquis in opere spirituali multum desudans, fructus quamplurimos fecerit, et repleverit horrea sua justitiae frugibus, et multa bona opera recondiderit in conscientiae suae conclavi: postea vero si negligat, et post laborem proclivius ad voluptates et luxurias vergat, omnia ei[2]) bonorum semina, et fructus sancti operis dominante libidine corrumpuntur. Cum enim subintroierit peccatum, et captivaverit hominis sensum, ut jam non respiciat ad mandata Dei, nec arduam virtutis viam libenter adscendat, depereunt omnia, quae prius fuerant in horreo conscientiae congregata. Propterea ergo scripturae sanctae nobis servanda commonitio est, dicentis: „omni[3]) custodia serva tuum cor.“ Custodiendum est igitur cor ab omni peccato, et praecipue in tempore persecutionis. Si[4]) cui enim accidat, ut in aliquo quidem tempore

[1]) Galat. VI, 8.
[2]) Edd. M. perperam: enim.
[3]) Prov. IV, 23.
[4]) Edd. Merlini: Sicut enim accidat etc.

congreget fructus justitiae, conquirat opera virtutum, et omnibus se probatissimis excolat disciplinis, in persecutionis vero tempore deneget fidem: iste condita omnia evacuavit, ex omnibus facultatibus suis nudus repente et inanis effectus est, quia diu quaesitus, et multo vix labore collectus, subito omnis effusus est labor: et sicut dicit propheta: „omnes[1]) justitiae ejus, quas fecit, non commemorabuntur.“ Propterea ergo fratres deprecemur Dominum, confitentes ei infirmitatem nostram, ne nos tradat in manus Madian, ne tradat bestiis animam confitentem sibi, ne nos tradat in manus potentum eorum, qui dicunt: quando veniet tempus, ut detur nobis potestas adversus Christianos, quando tradentur in manus nostras isti, qui se dicunt habere, vel nosse Deum? Quod et si tradamur, et acceperint potestatem nostri, oremus accipere a Deo virtutem, ut sustinere possimus: ut et fides nostra in pressuris et tribulationibus clarior fiat, ut per patientiam nostram illorum superetur impudentia, et, sicut dixit Dominus, in nostra patientia acquiramus animas nostras: quia „tribulatio[2]) patientiam operatur, patientia vero probationem, probatio autem spem.“ Pertendit enim nostra probatio non usque ad verbera solum, sed usque ad profusionem sanguinis pervenit: quia et Christus, quem sequimur, pro redemtione nostra effudit sanguinem suum, ut inde exeamus loti sanguine nostro. Baptisma enim sanguinis solum est, quod nos puriores reddat, quam aquae baptismus reddidit. Et hoc ego[3]) non praesumo, sed Scriptura refert, dicente Domino ad discipulos: „baptismum[4]) habeo baptizare, quod vos nescitis. Et quomodo urgeor, ut perficiatur?“ Vides ergo, quia profusionem sanguinis sui baptisma nominavit. Et ne ista

---

[1]) Cfr. Ezech. III, 20. [2]) Rom. V, 3. 4.

[3]) Edd. Merlini: non ego.

[4]) Luc. XII, 50.

dicens offendam, vereor, ne istud baptisma eminentius sit illo baptismate, quod per aquam traditur. Illo enim accepto valde pauci sunt ita beati, qui id immaculatum usque ad exitum vitae servare potuerint. Hoc vero baptismo qui baptizatus fuerit, peccare jam ultra non potest. Et si temerarium non est, in rebus talibus audere aliquid, possumus dicere, quod per illud baptisma praeterita peccata purgantur: per istud vero etiam futura perimuntur. Ibi peccata dimissa sunt, hic exclusa. Mihi si concederet Deus, ut proprio sanguine diluerer, ut baptismum secundum morte pro Christo suscepta perciperem, securus ex isto saeculo discederem: ut veniens ad animam meam de hac vita exeuntem princeps hujus mundi non inveniret quicquam, quin potius et sanguinis mei profusione sopiretur, nec auderet in aliquo criminari animam cruore suo dilutam, morte sua clarificatam, sanguine suo lotam. Post istud baptisma nec Madianitae ultra irruerent ad disperdendos et exterminandos animae fructus. Quis enim sequi possit animam martyris, quae supergressa omnes aërias potestates, ad coeleste tendit altare? Ibi enim sub altare Dei animae martyrum positae, dicuntur diebus ac noctibus proclamare, dicentes: „quousque[1]) Domine, qui justus et verus es, non vindicas sanguinem nostrum de iis, qui habitant terram?“ Ibi enim positae divinis adsistunt sacrificiis. Sed beati sunt, qui haec merentur. Beati sunt, quorum cor, cum de saeculo recedunt, non trepidat pro peccato, quos pergentes ad Dominum delictorum formido non terret. Beata illa anima, quae occurrentes sibi aërias daemonum turmas profusi in martyrio sanguinis cruore deturbat. Beatus est, de quo eunte ad coelum dicunt angeli illam propheticam vocem: „quis[2]) est iste, qui adscendit ex Bosor,“ hoc est, qui de carne ad coelum adscendit? „Quis est iste, qui adscendit ex

[1]) Apoc. VI, 10. [2]) Cfr. Jesai. LXIII, 1.

Bosor, rubor vestimentorum ejus?" in rubore vestimentorum cruorem sanguinis designantes.[1]) Beatae sunt ergo animae, quae sic Christum sequuntur, quomodo eas Christus praecessit. Et ideo, quia sic sequuntur, usque ad ipsum Dei altare perveniunt: ubi est ipse Dominus Jesus Christus pontifex futurorum bonorum, cui est gloria et potestas in saecula saeculorum. Amen!

HOMILIA VIII.

De filiis Orientis, et de Gedeon ex parte.

1. Esto, convenerint adversum Israel Madianitae, qui interpretantur extra judicium. Esto, isti convenerint adversum Israel, qui extra judicium Dei sunt, et „qui[2]) extra legem peccaverunt, et extra legem peribunt." Esto, convenerit et Amalech, qui et ipse interpretatur populus ablingens. Esto, et haec natio terrena, et ventri et gulae dedita, impugnare venerit[3]) Israel carnalem. Quid est hoc, quod etiam filii Orientis his admiscentur, et cum ipsis ad impugnandum Israel venire dicuntur? Dic enim mihi auditor: si scriptum esset, quia filii Occidentis convenerunt cum ipsis, nihil quaererem: diceres enim mihi allegoricis sensibus, quia filii Occidentis sunt filii tenebrarum, et ipsi junguntur illis gentibus, vel quae extra judicium Dei sunt, vel quae ventri deditae impugnant eos, qui mente Deum videre contendunt. Nunc autem cum dicatur, quia filii Orientis venerunt cum Madianitis, et Amalech, quomodo haec possunt competenter exponi? Videamus ergo, si possumus in tam difficilibus locis Scri-

---

[1]) Edd. Merlini: designans.

[2]) Rom. II, 12.

[3]) Edd. Merlini: venerint.

pturae dignum aliquem in his sensum divinis paginis invenire. Omnis, qui super se quoquo modo nomen suscipit Christi, filius efficitur Orientis. Sic enim scriptum est de Christo: „ecce [1]) vir, Oriens nomen est illi." Quisquis ergo Christi suscipit nomen, filius esse dicitur Orientis: sed non semper qui nomen Christi accipiunt, etiam in ecclesia permanent Christi. Si ergo videas haereticos Christi quidem nomine censeri: expugnare autem ecclesiam Christi, et arma conferre adversum Christi fidem, et impugnare populum Domini, bella suscitare adversum catholicam fidem: nolo dubites de iis dicere, quod isti sunt quidem filii Orientis, sed cum Madianitis, et cum Amalech expugnare veniunt populum Dei, quia cum paganis et cum Judaeis ecclesiam Dei etiam haeretici persequuntur. Et ipsos esse opinor, qui designantur in filiis Orientis.

2. „Omnes [2]) ergo, inquit, Madianitae, et Amalech, et filii Orientis convenerunt simul, et adscenderunt, et supervenerunt iis, et castra posuerunt in valle Jezrael." Isti, qui impugnare volunt populum Dei, castra in vallibus collocant, in dejectis et humilibus locis, in valle, inquit, Jezrael. Invenimus autem, interpretari Jezrael semen Dei. Vides, ubi collocant castra adversarii? Non sunt ausi ire illuc, ubi videntur jam nati esse fructus spiritus, sed ubi adhuc semen Dei jacet, ubi nondum fructus adscendit. Qui enim exiit seminare semen, seminat super omnem locum. Sed audi ipsum Dominum dicentem, quid pati soleat semen Dei. „Aliud, [3]) inquit, cecidit secus viam, et venientes aves coeli diripiunt illud." Quod ipse in posterioribus interpretatus dixit: „qui [4]) autem secus viam

[1]) Zachar. VI, 12.

[2]) Jud. VI, 33. — Edd. M. hoc loco et seqq. constanter: „Jezrahel." Ed. R. hoc loco: „Jezrael," seqq vero locis: „Jezrahel."

[3]) Luc. VIII, 5. [4]) Luc. VIII, 12. coll. 13.

seminati sunt, ii sunt, qui audiunt verbum, et cum laetitia accipiunt: venit autem Zabulus, et tollit de corde eorum, quod seminatum est." Sic ergo et isti tunc veniunt ad semen Dei, et volunt illud tollere de corde eorum, in quibus seminatum est, quia inveniunt eos in vallibus positos, et ima quaeque sectantes. De illis sunt enim, qui humiliter et indigne et, ut ita dicam, judaico intellectu suscipiunt verbum Dei, et ideo possunt illud rapere daemones de corde eorum. Qui autem ab humilitate literae ad spiritus excelsa conscendit, et intelligentiam refugiens carnalem, sectatur in altioribus, quae sunt Spiritus Dei, de isto nihil possunt rapere Madianitae, neque Amalechitae, sed ne ipsi quidem Orientis filii depraedari eum poterunt,[1]) in excelso intelligentiae spiritualis vertice constitutum.

3. Illi ergo castra in vallibus collocant. „Sed[2]) spiritus, inquit, Dei confortavit Gedeon, et tuba cecinit, et vocavit post se Abiezer." Continentia quidem explanationis alium ordinem requirebat, verum quia nos non tam Scripturas commentantes nunc loquimur, quam populum de iis, quae recitata sunt, consolantes, sparsim, quae occurrunt, de singulis quibusque tractamus. „Vocavit,[3]) inquit, post se Abiezer:" qui utique nusquam erat. Interpretatur autem Abiezer patris mei auxilium. Non[4]) ergo hominem aliquem, sed patris sui Gedeon invocasse videtur auxilium. Mittit interea, et auxilia convocat. Conveniunt populi, et omnes ad Gedeon exercitus congregantur.

---

[1]) Mss. „poterunt." Libri editi (v. c. edd. M.): „potuerunt." R.

[2]) Jud. VI, 34. [3]) Jud. VI, 34.

[4]) Mss. „Non ergo hominem aliquem, sed patris summi." Libri editi (v. c. edd. M.): „Non ergo humilem aliquem, sed patris sui." R.

4. „Et[1], tunc, inquit, Gedeon dixit ad Deum: si salvum facis in manu mea Israel, quemadmodum locutus es, ecce ego sumam, et ponam vellus lanae in area: et si quidem ros ceciderit super vellus, et super omnem terram siccitas fuerit, agnoscam, quoniam salvum facies in manu mea Israel, sicut locutus es. Et factum est sic." Cum tam multa sint et innumera signa, vel prodigia, quae petere potuisset a Deo Gedeon ad confirmandam pollicitationem Dei, quid ei visum est post angelicam vocem ac pollicitationem coelestem petere istud tam novum signum a Deo? Ait enim: „ponam[2]) vellus lanae in area, et si fuerit supra vellus solummodo ros, et super omnem terram siccitas, ero confidens, quoniam tu salvum facias Israel in manu mea." Et cum poposcisset Gedeon a Deo signum istud, meruit effectum. Sed esto, impetraveris[3]) hoc o Gedeon: quid et accipis vellus lanae in[4]) area, et exprimis in pelvim? Quid te permovit hoc facere? Sed esto, impetraveris primum signum, quid ut secundum etiam signum permutato ac perverso ordine posceres? Fortassis enim dicit aliquis ex iis, qui attentius audiunt, quae leguntur, quia non videntur convenire haec ad istud,[5]) quod scriptum est: „non[6]) tentabis Dominum Deum tuum:" quod lex praecepit. Sed exitus rei docet non esse contra mandatum factum. Neque enim exaudiret Deus petitionem contra legem aliquid deposcentem. Nunc autem cum videamus, quia et in primo signo ros cecidit super vellus lanae, in omni autem terra facta est siccitas, et in secundo super omnem terram cecidit

---

[1]) Jud. VI, 36. 37. 38.
[2]) Cfr. Jud. VI, 37. coll. pag. huj. not. 1.
[3]) Mss. „impetraveris efficaciam signi o Gedeon." R.
[4]) Edd. Merlini: in aream.
[5]) Edd. Merlini: illud.
[6]) Deut. VI, 16.

ros: siccitas autem fuit in vellere, in quo et fiduciam accipit Gedeon, quia Dominus in manu ejus salvum faceret[1]) Israel: videnda est hujus mysterii ratio, de qua memini etiam quendam ex praedecessoribus nostris in libellis suis vellus lanae populum dixisse Israel, reliquam autem terram reliquas gentes posuisse: et[2]) rorem, qui cecidit super vellus, verbum Dei esse, quod illi soli populo coelitus fuisset indultum. Supra solum namque Israel ros divinae legis advenerat. Siccitatem autem habebant omnes gentes: quia nullus iis humor divini infundebatur eloquii. Secundi vero ratio signi in contrarium permutatur, in quo ait: „ut[3]) supra omnem terram ros descendat, supra vellus autem maneat siccitas:" cujus rei talis quaedam ratio deprehenditur. Vide omnem hunc populum, qui per omnem terram ex gentibus congregatus est, habentem nunc in se rorem divinum. Vide eum Mosis rore infundi, prophetarum literis irrorari. Vide eum etiam in evangelico et apostolico humore viridantem; illud autem vellus, id est, judaicum populum, siccitatem et ariditatem verbi Dei patientem, secundum quod scriptum est, quia „erunt[4]) filii Israel multo tempore sine rege, sine propheta: non erit altare, neque hostia, neque sacrificium." Intueris, quanta apud illos siccitas permanet, quanta iis ariditas divini sermonis evenit. Haec quidem nobis, sicut fateri decet, ex majorum labore collata sunt; verum quoniam etiam nos audito verbo a sapientibus, sicut scriptum est, collaudare debemus, et adjicere ad illud, videamus, quid etiam superaedificare possimus in talibus. Cum septuagesimum primum psalmum

---

1) Mss. „faceret." Libri editi (e. c. edd. M.): „faciat." R.

2) Edd. Merlini: et ros, qui etc.

3) Jud. VI, 39.

4) Hos. III, 4. — Edd. Merlini: sine rege, sine principe, sine propheta.

apud memet ipsum saepe discuterem, movit me in hanc rem, quod cum adventum Christi in eo describeret, in ipso etiam hoc asserit eventurum: „et[1]) descendet, inquit, sicut pluvia in vellus, et sicut stillicidia stillantia super terram." Vellus hic nominatur, vellus et in psalmis describitur. Descendit enim sicut pluvia, inquit, super vellus. Descendit ergo in illud vellus populi circumcisionis, et sicut stillicidia[2]) stillantia super terram: hoc est, super reliquam terram descendit Dominus noster Jesus Christus, stillans etiam super nos, et guttas nobis quoque afferens roris coelestis, ut et nos bibamus, qui eramus super omnem terram jugi ariditate siccati. Hunc igitur mysterii ordinem Gedeon sanctus prophetico spiritu contuens, non solum primum signum poposcit a Deo, sed et secundum converso ordine repetit. Sciebat enim rorem divinum, qui est adventus filii Dei, non solum Judaeis, sed et postmodum etiam gentibus esse venturum, quoniam quidem ex incredulitate Israel salus fit gentibus. Et hoc est, quod pro ariditate velleris universa terra gratia divini roris infunditur. Sed et illud in hoc facto viri fidelissimi Gedeonis praetereundum minime puto, quod nobis[3]) ad formam potest cautelae spiritualis accedere. Angelum vidit, sed vir eruditus, et habens jam Jesu praecessoris exemplum, cautius agit. Sciebat enim, possibile esse, etiam angelos tenebrarum transfigurare[4]) se in angelos lucis: et ideo examinatione cautissima volo, inquit[5]), probare spiritum, si a Deo est, quia „spiritualis[6]) examinat omnia." Sic nam-

---

[1]) Psalm. LXXII, 6. (LXXI.) — Desideratur hoc loco „stillicidia" in ed. Ruaei.

[2]) Legitur hoc loco, cfr. pag. huj. not. 1. „stillicidia" in edd. M. et R.

[3]) Edd. Merlini: vobis.

[4]) II Cor. XI, 14. [5]) I Joann. IV, 1.

[6]) I Cor. II, 15.

que et praecessor ejus fecerat Jesus Nave, cum principem militiae coelestis vidisset: inquirit et discutit, si noster[1] sit, an adversariorum. Hoc modo etiam sanctissimus Gedeon discutit angelicam visionem diversitate et immutatione signorum.

5. Sed et illud, quod ait Gedeon: „ponam[2]) vellus non ubicunque, non in campo, neque in saltu, sed in area: quale tibi videtur? In area, ubi messis est: „messis[3]) quidem multa, operarii autem pauci.“ „Ponam,[4]) inquit, vellus, ubi messis est.“ Quid moverat sanctum virum Gedeon, vel quid ei visum fuerat, ut hoc faceret? Praevidebat enim per spiritum, quia Christus in aream suam populum suum congregat[5]), et ibi eum expurgat, tenens ventilabrum in manu sua, et ibi paleas separat a frumento. Non ergo sine causa vir tantus et talis, cujus et sanctus Apostolus ad Hebraeos scribens[6]) facit in prophetarum catalogo mentionem, aream elegit, ad vellus ponendum: nec sine causa expressit vellus in pelvim, quando et replevit eam aqua. Requiramus et de hoc in scripturis sanctis, si quae nobis etiam hujus intelligentiae praestatur occasio. Veniamus ad Evangelium. Invenimus ibi[7]) Dominum et Salvatorem nostrum exuentem vestimenta sua, et linteo praecinctum mittere aquam in pelvim, lavare pedes discipulorum suorum. Vides ergo, quia haec adumbrabant prophetae, quae erant in novissimis temporibus implenda per Dominum. Illa ergo aqua, quam mittebat Jesus in pelvim, ros erat gra-

---

1) Jos. V, 13.
2) Jud. VI, 37.
3) Matth. IX, 37.
4) Cfr. Jud. VI, 37. coll. pag. huj. not. 2.
5) Cfr. Matth. III, 12.
6) Hebr. XI, 32.
7) Cfr. ev. Joann. XIII, 4. seqq.

tiae coelestis, ex quo lavabat pedes discipulorum suorum. Unde et merito dicebat ad eos: „vos[1]) autem mundi estis propter verbum, quod locutus sum ad vos.“ Sed hoc nos modo si praebeamus pedes nostros, paratus est Dominus Jesus lavare pedes animae nostrae, et purgare eos rore coelestis gratiae Spiritus sancti, verbo doctrinae. Non enim solos Apostolos mundos esse voluit, sed omnes, qui credunt per verbum illius. Et omnibus credentibus dicit illud, quod et Petro dixit: „nisi[2]) lavero te, non habebis partem mecum.“ Certum est enim, quia nemo habet partem cum Christo, nisi fuerit lotus et mundus. Veni, precor, Domine Jesu fili David, exue te vestimenta, quae tu Domine induisti propter me, et accingere propter me, et mitte aquam in pelvim, et lava pedes servorum tuorum, et dilue sordes filiorum et filiarum tuarum. Lava pedes animae nostrae, ut nos te imitantes et sectantes exuamus nos vetera vestimenta, et dicamus: „nocte[3]) exui me vestimentum meum, quomodo induam illud?“ Et iterum dicamus: „lavi[4]) pedes meos, quomodo sordidabo eos?“ Statim namque ut laveris pedes meos, etiam recumbere me facias tecum, ut audiam abs te: „vos[5]) vocatis me: magister et Domine; et recte dicitis: sum etenim. Si ergo ego Dominus et magister lavi pedes vestros, et vos alterutrum pedes lavate.“ Volo ergo et ego lavare pedes fratrum meorum, lavare pedes condiscipulorum meorum. Et propterea accipio aquam, et haurio de fontibus Israel, quam exprimo de Israelitico vellere. Exprimo enim modo aquam e vel-

---

1) Ev. Joann. XV, 3.

2) Ev. Joann. XIII, 8.

3) Edd. Merlini: „noctu.“ — Cfr. Cant. Cantic. V, 3. coll. 2.

4) Cant. Cantic. V, 3.

5) Ev. Joann. XIII, 13. 14.

lere libri Judicum, et alio tempore aquam de vellere Regnorum, et aquam de vellere Esaiae, vel Jeremiae: et mitto eam in pelvim animae, concipiens sensum in corde meo: et accipio pedes eorum, qui se praebent et praeparant ad coenandum,[1]) et in quantum praevaleo, lavare cupio pedes fratrum meorum et complere mandatum Domini: ut in verbo doctrinae purgentur auditores a sordibus peccatorum, et abjiciant a se omnem immunditiam vitiorum, et mundos habeant pedes, quibus recte ingrediantur ad praeparationem Evangelii pacis: ut omnes simul in Christo Jesu purificati per verbum, non abjiciamur de thalamo sponsi pro sordidis indumentis, sed candidis vestibus, lotis pedibus, mundi corde, recumbamus in convivio sponsi ipsius Domini nostri Jesu Christi, cui est gloria, et imperium in saecula saeculorum. Amen!

HOMILIA IX.

De proelio, quod Gedeon cum trecentis viris electis gessit.

1. Ingens erat multitudo, quae adversum Israel[2]) congregata est, ita ut locustis prae multitudine conferrentur. „Et[3]) cameli, inquit, eorum sicut arena, quae est ad oram maris innumerabilis.“ Quomodo ergo haec potuerit tam innumera multitudo hostium superari, videamus: exierunt, inquit, duo et triginta millia armatorum ex filiis Israel cum Gedeone, adversus omnem istam multitudinem pugnare. Et Deus responsa dedit ad Gedeon dicens: „gran-

---

[1]) Edd. Merlini: sanandum.
[2]) Edd. Merlini: Israel fuerat congregata.
[3]) Cfr. Jud. VI, 5.

dis [1]) multitudo est tecum." Et quid si grandis est multitudo? Nonne in bellis numerosior exercitus [2]) tutiora praestat subsidia? Nequaquam, inquit, quia non sunt humana proelia: non enim sicut humana, ita et divina proelia peraguntur. Non efficitur clarum divinae virtutis opus, si humanis adminiculis fulciatur, quia „non [3]) fit salvus rex in multitudine virtutis suae." Ne forte ergo gloriaretur Israel, et jactantia victoriae partem praesumeret, propterea dicit Dominus ad Gedeon: „multus [4]) est populus tecum: non tradam Madian in manus eorum, ne forte exsultet adversum me Israel dicens, quia manus mea salvum me fecit. Propterea loquere in auribus populi dicens: qui timidus est et formidolosus corde, revertatur. Et reversi sunt de monte Galaad de populo viginti duo millia viri, et remanserunt decem millia." Videamus ergo primo, quid est, quod dicit: „timidus [5]) et formidolosus corde:" duo enim dicta sunt humanae fragilitatis indicia, quibus arguitur humana fragilitas, id est, timidi et formidolosi corde. Timidus potest videri et ille, qui primo adspectu trepidat ad congressum, non tamen toto corde terretur, sed reparari et animari denuo potest. Formidolosus est autem, qui jam quasi inolescente vitio, etiam antequam videat mala, sola cogitatione terretur, gelidam per membra formidinem volvens, ita ut non tam conspectu malorum, quam ipso auditu et exspectatione solvatur, et ideo addidit: „formidolosus [6]) corde." In corde

---

[1]) Jud. VII, 2.

[2]) Libri editi (v. c. edd. M.): „exercitus praestat, et est tutior ad subsidia?" R.

[3]) Psalm. XXXIII, 16. (XXXII.)

[4]) Jud. VII, 2. 3.

[5]) Jud. VII, 3.

[6]) Jud. VII, 3.

enim jam hoc et in interioribus animi defixum vitium manet. Num [1]) ergo dicimus, quia tunc tantummodo Gedeon dicebat ad populum: si quis est timidus et formidolosus corde, discedat ex populis, bella deserat, certamina virorum fortium derelinquat? Nam et hodie princeps militiae nostrae Dominus et Salvator noster Jesus Christus clamat [2]) ad milites suos, et dicit: si quis timidus et formidolosus corde est, ad mea bella non veniat. Hoc enim est, quod quidem aliis verbis, eodem tamen sensu in Evangelio dicit: „qui [3]) non tollit crucem suam, et sequitur me, non est me dignus.“ Et: „qui [4]) non oderit patrem suum et matrem, et fratres suos et sorores, insuper et animam suam, non est me dignus.“ Et iterum: „qui [5]) non renuntiaverit omnibus, quae possidet, non potest meus esse discipulus.“ Nonne in his verbis evidenter timidos et formidolosos e castris suis Christus separat et secernit? Omnes igitur, qui militiam Christi sequi vultis, qui in castris ipsius esse desideratis, procul a vobis timorem mentis, procul cordis expellite formidinem, ut cum confidentia dicat miles Christi: „si [6]) consistant adversum me castra, non timebit cor meum. Si exsurgat in me proelium, in hoc ego sperabo.“ Confidenter dicat: „Dominus [7]) illuminatio mea et salus mea, quem timebo?

---

[1]) Mss. duo: „Quid ergo“ etc. R. — Edd. Merlini: „Et ergo“ etc.

[2]) Libri editi (e. c. edd. M.): „clamat ad milites suos, ut veniant. Hoc enim est, quod quidem aliis verbis“ etc. Mss. ut in nostro textu. R.

[3]) Luc. XIV, 27.

[4]) Luc. XIV, 26.

[5]) Luc. XIV, 33.

[6]) Psalm. XXVII, 3. (XXVI.) — Edd. Merlini: Si consurgat in me proelium etc.

[7]) Psalm. XXVII, 1. (XXVI.)

Dominus protector vitae meae, a quo trepidabo?" Sed ne nos deterreat talis ista militia, nihil in se difficile, nihil arduum, aut impossibile continet. Vis scire, quam facile sit implere haec in fide militantibus? Solent in istis castris saepe etiam mulieres vincere, quia non corporis robore, sed fidei virtute pugnatur. In superioribus in hoc ipso libello Judicum legimus de Debborae mulieris triumphis, nec femineam mentem muliebris [1]) formido turbavit. Quid ego [2]) illam magnificam et omnium feminarum nobilissimam memorem [3]) Judith? quae jam perditis pene rebus non dubitavit sola succurrere, seque suumque caput immanissimi Holophernis neci sola subjicere, et processit ad bellum non in armis, neque in equis bellicis, aut in subsidiis militaribus freta, sed virtute animi, et confidentia fidei, consilio simul et audacia hostem perimit: [4]) et quam viri perdiderant, femina reddidit libertatem patriae. Et quid tam longe nobis antiquorum exempla revolvimus? In oculis nostris saepe vidimus mulieres et virgines primae adhuc aetatis pro martyrio tyrannica pertulisse tormenta, quibus ad infirmitatem sexus novellae adhuc vitae fragilitas addebatur. Sic ergo in his, qui militant veritati, sed et qui militant Deo, non corporis, sed animi fortitudo requiritur: quia non jaculis ferreis, sed orationum telis victoria quaeritur, et fides est, quae in certamine tolerantiam praebet. Unde et sanctus Apostolus ad hujuscemodi bella armis convenientibus instruit milites Dei, dicens: „state [5]) ergo induti loricam

---

[1]) Unus Cod. Ms. „infidelis" R.
[2]) Edd. Merlini: vero.
[3]) Cfr. Judith. cap. XIII.
[4]) Edd. Merlini: peremit.
[5]) Ephes. VI, 14—17.

justitiae, et succinti lumbos vestros in veritate; sed et galeam salutis accipite, et gladium spiritus: super omnia autem scutum fidei assumite, in quo possitis jacula maligni ignita exstinguere: sed et calceati pedes in praeparatione Evangelii pacis:" et hoc modo armatos tollere vexillum crucis Christi, et sequi eum. Licet tamen etiam hoc in militia Christi, ut, si forte aliquando inferiorem te viribus senseris in persecutionibus, et non aequum tibi adversum crudelitatem tyranni per fragilitatem corporis videris esse certamen, dare locum irae, et fugere de loco ad locum: nec tibi in hoc adscribitur militare commissum. Designatur hoc etiam in legibus Christi, dicentis: „si [1]) vos persecuti fuerint in hac civitate, fugite in aliam." Summa namque rei est, Jesum, quem semel confessus es, non negare. Certum est enim, quod Christum confitetur ille, qui propterea fugit, ne neget. Si quis ergo timidus est et formidolosus corde, discedat a castris, revertatur domum suam, ne exemplum timoris et formidinis ceteris praebeat. Vis autem videre, quanti criminis sit timidus et formidolosus? In Apocalypsi, [2]) ubi enumerantur ii, qui in stagnum ignis mittendi sunt, ibi ante omnes timidos et formidolosos ponit, cum quibus et infideles et fornicatores et vinarios deputat. Sic inter ingentia et nefanda crimina, timoris et formidinis crimen ponitur. Haec autem diximus propter eos, qui primo velut timidi et formidolosi corde dimittuntur de castris.

2. Sed posteaquam ista viginti duo millia discesserunt, addit adhuc sermo divinus, et dicit ad Gedeon: „adhuc, [3]) inquit, populus multus est: depone eos ad

---

[1]) Matth. X, 23.

[2]) Cfr. Apocal. XIX.

[3]) Jud. VII, 4.

aquam, et ibi eos probabo tibi." Ut video, illi, qui primi reprobati sunt, nec in aquam descenderant, sed adhuc se catechumenos designabant, et in tantum formidinis vitio deterriti sunt, ut nec ad lavacrum salutare descenderent: illi ergo sic reprobati sunt. Isti vero secundi ad aquam veniunt, ut ibi probentur. Et quomodo probentur, videamus: „et [1]) dixit, inquit, Dominus ad Gedeon: omnem, quicunque lambet aquam in lingua, sicut lambit canis, statues eum seorsum: et omnem, qui curvaverit genua sua, ut bibat, transferes eum. Et factus est, inquit, numerus eorum, qui lamberunt in manu aquam vel lingua, trecenti viri: ceteri autem omnes curvaverunt genua sua, ut biberent aquam. Et dixit Dominus ad Gedeon: in trecentis viris istis, qui lamberunt in [2]) manu aquam, salvos vos faciam, et tradam Madian in manum tuam." In omnibus pene veterum gestis mysteria designantur ingentia, sicut etiam in hoc loco fieri videmus, quia ii, qui descendunt ad aquam, id est, qui ad baptismi gratiam veniunt, non debent procidere in terram, nec flectere genua sua, et cedere tentationibus venturis, sed stare firmiter et constanter, sicut et propheta dicebat: „demissas [3]) manus, et dissoluta genua erigite:" et: „gressum [4]) rectum facite semitis vestris." Venisti ad aquam baptismi, istud est certaminis et pugnae spiritualis initium, hinc tibi adversum Zabulum nascitur pugnae principium. Si remissior fueris, si flecti facile potueris, quomodo pugnabis? Quomodo stabis adversus astutias Zabuli? Propterea et Apostolus clamat: „state [5]) ergo, et nolite iterum jugo servi-

---

[1]) Jud. VII, 5. 6. 7.

[2]) Desunt verba: „in manu," in edd. M.

[3]) Jesai. XXXV, 3. coll. Hebr. XII, 12.

[4]) Hebr. XII, 13.

[5]) Galat. V, 1.

tutis haerere." Et iterum dicit: „state[1]) in Domino." Et tertio dicit: „quoniam[2]) tunc vivimus, si vos statis in Domino." Ille igitur probabilis, ille electus est, qui posteaquam ad aquas baptismi ventum est, flecti ad necessitates terrenas et corporeas nescit, qui vitiis non indulget, neque ob peccati sitim sternitur pronus. Sed et quod dicit eos manu, vel lingua aquam lambere, non absque sacramenti quadam significantia hoc mihi videtur scriptum, scilicet quod et manu et lingua operari debent milites Christi, hoc est, opere et verbo, quia „qui[3]) docet et facit, hic magnus vocabitur in regno coelorum." Quod autem etiam similitudinem canis lambentis Scriptura posuit, videtur mihi istud animal hoc in loco propterea nominatum, quod super[4]) omnia cetera animalia amorem dicitur proprii Domini servare, nec tempore, nec injuriis obliterari in eo fertur affectus. Trecenti ergo soli, qui sacramenti hujus imaginem praeformabant, isti electi, isti probati, isti ad victoriam consecrati, qui ex ipso numeri sacramento obtinere adversarios possunt.[5]) Trecenti etenim sunt, qui tertio centena multiplicant,[6]) et perfectae trinitatis numerum ferunt, sub quo numero omnis Christi censetur exercitus. In quo optamus,[7]) ut etiam nos mereamur adscribi. Quomodo tamen isti pugnant? Hydrias, inquit, portant et lampadas et buccinas corneas in manibus suis, et sic, inquit, veniunt ad illas

---

1) Philipp. IV, 1.

2) Cfr. I Thess. III, 8. — Edd. M. et R. „tunc."

3) Matth. V, 19.

4) Edd. Merlini: supra.

5) Edd. Merlini: possent.

6) Edd. Merlini: multiplicent.

7) Mss. „optamus.". Libri editi (c. c. edd. M.): „obtinemus." R.

innumeras multitudines hostium, in quibus erant cameli sicut arena maris. Et cum venissent ad bellum, buccinis, inquit, corneis insonuerunt. Et demiserunt,[1]) inquit, hydrias de manibus, et contritae sunt. Tunc vero arreptis lampadibus proruunt in adversarios,[2]) simul et buccinis concrepant. Vide, quia electi milites Dei cum lampadibus pugnant. Sic enim eos Christus armaverat, dicens: „sint[3]) lumbi vestri praecincti, et lucernae vestrae ardentes." Et iterum: „sic[4]) fulgeat lux vestra coram hominibus, ut videant opera vestra bona, et glorificent patrem vestrum, qui in coelis est." Talibus ergo lampadibus accensis, pugnare decet milites Christi, luce operum refulgentes, et splendore gestorum. Quae sunt autem buccinae corneae, ex quibus tuba canunt? Qui de coelestibus loquitur, qui de spiritualibus disserit, qui mysteria regni coelorum revelat, ille buccina concinit, ille de tuba loquitur, qui de magnis et maximis loquitur, qui scientiam Christi humanis auribus pandit. Sed cur et cornea dicitur buccina? Quia et de[5]) sancto dicitur: „cornu[6]) ejus exaltabitur in gloria." Unde et uniuscujusque buccina dicitur cornea, in eo, quod multiplicem scientiam Christi, et crucis ejus, quae in cornu designatur, disserit sacramenta. Cum hac ergo buccina militantes, et cum hac pugnantes, vincimus alienigenas, et hostes in fugam vertimus, etiamsi fuerit multitudo eorum sicut locustae. Locustis enim comparata est daemonum multitudo, quibus neque in coelo, neque in terris est sedes. Praecedat ergo

---

[1]) Edd. Merlini: dimiserunt.

[2]) Edd. Merlini: adversos.

[3]) Luc. XII, 35.

[4]) Matth. V, 16.

[5]) Desideratur „de" in edd. M.

[6]) Psalm. CXII, 9.

et nos hoc bello operum lux, scientiae virtus, divini verbi praedicatio. Pugnemus et nos in hymnis et psalmis et canticis spiritualibus concinentes et clamantes ad Deum, ut ab ipso victoriam consequi mereamur in Christo Jesu Domino nostro, cui est gloria et imperium in saecula saeculorum. Amen!

Ρ Ο Υ Θ.

„Καὶ [1]) ὄνομα τῇ δευτέρᾳ Ῥούθ.“ Ῥοὺθ τύπον φέρει τῶν ἐθνῶν· ἥτις κατέλιπε τὰ πάτρια, καὶ ἡνώθη τῇ Ἰσραηλιτικῇ ἕξει. Ζητητέον δὲ, πῶς τοῦ νόμου ἀπαγορεύοντος μὴ εἰσελθεῖν Μοαβίτην εἰς ἐκκλησίαν θεοῦ, ἡ Ῥοὺθ Μωαβῖτις οὖσα εἰσῆλθε. Καὶ τοῦτο ζητῶν χρήσαι τῷ· „δικαίῳ [2]) δὲ νόμος οὐ κεῖται, ἀλλὰ ἀδίκοις καὶ ἀνυποτάκτοις.“

---

[1]) E schedis Combefisii desumtum est hoc fragmentum. R. — Cfr. Ruth. I, 4.

[2]) Cfr. I Timoth. I, 9. coll. edd. N. T.

ΩΡΙΓΕΝΟΥΣ ΕΚΛΟΓΑΙ

ΕΙΣ ΤΗΝ ΠΡΩΤΗΝ

ΤΩΝ ΒΑΣΙΛΕΙΩΝ.

„Παρακέκλημαι, [1]) ὅτι ἐβασίλευσα τὸν Σαοὺλ εἰς βασιλέα." Ὥσπερ ἐπ' ἀνθρώπων μὲν χεὶρ, καὶ πούς, καὶ ὀφθαλμὸς, καὶ τ' ἄλλα ὀνομάζεται· ἐπὶ δὲ θεοῦ, χεὶρ μὲν, τὸ δημιουργικόν· πούς, τὸ τῆς παρουσίας· ὀφθαλμὸς δὲ, τὸ ἐποπτικόν· οὕτω καὶ θυμὸς θεοῦ, ἡ κατὰ πταιόντων παιδεία λέγεται· μεταμέλεια δὲ, ἡ ἀπὸ πράγματος εἰς πρᾶγμα μετάθεσις. Ἐκ τῶν ἐφ' ἡμῖν ἔδει συγκαταβατικώτερον ὁμιλεῖν τοὺς προφήτας βαρυτάτοις τὸν νοῦν, ἵνα χωρηθῇ. Καὶ πάλιν εἰ πάντα προεῖδεν ὁ θεὸς, οὐκ ἀφ' ὧν προεῖδε θυμοῦται, ἢ μεταμελεῖται. Οὐ πάθος ἐστὶ θεοῦ θυμὸς, ἢ μεταμέλεια, ἀλλὰ τοῦ θυμοῦ ἔργον ἡ κόλασις· καὶ τὸ τῆς μεταμελείας, ἀπόστασις μὲν τοῦ προτέρου, μετάθεσις δὲ εἰς ἄλλο. Ἢ οὕτως· ἀνάξιον ἑαυτὸν ἐποίησε Σαοὺλ τῆς βασιλείας, ὥστε εἰ φύσιν εἶχεν μετανοοῦσαν, μετέγνων ἂν ἐπ' αὐτῷ. Ἔδει δὲ αὐτὸν συνιδεῖν, ὡς μία σταγὼν τῆς θείας φιλανθρωπίας πᾶσαν τὴν ἀγαθότητα τῶν ἀνθρώπων νικᾷ. Ὁ δὲ τοῦ θεοῦ κολάσαι κελεύσαντος, ᾤκτειρε. Οὐ τοσοῦτον μὲν γὰρ αὐτὸν κατέκρινεν ὁ παράνομος ἔλεος τοῦ Ἀγὰγ, ὅσον τῆς ἀπληστίας καὶ φι-

---

[1]) I Sam. XV, 11. (I Regg.) — Cfr. prolegomena

λυχρηματίας τὸ πάθος. Τὰ πίονα γὰρ τῶν ποιμνίων περιεποιήσατο ἑαυτῷ.

„Καὶ [1]) αὐτὸς πυῤῥάκης.“ Ὁ μὲν οὖν Ἡσαῦ „πυῤῥάκης ἦν, ὡσεὶ δορὰν [2]) δασύς·“ τὴν ἐξ ἁμαρτίας ἔχων νεκρότητα, καὶ φόνον κατὰ τοῦ Ἰακώβ· ὁ δὲ Δαυὶδ „πυῤῥάκης [3]) μετὰ κάλλους ὀφθαλμῶν, καὶ ἀγαθὸς τῇ ὁράσει κυρίου,“ ἵνα τὸ διορατικὸν δηλώσῃ τοῦ Δαυίδ.

„Καὶ [4]) νῦν εἰ εἰσὶν ὑπὸ τὴν χεῖρά σου πέντε ἄρτοι.“ Προυδήλου δὲ καὶ ὅτι ἡ βασιλικὴ φυλὴ καὶ ἡ ἱερατικὴ ἔμελλε συνάπτεσθαι ἐν Χριστῷ τῷ ἱερεῖ ὁμοῦ καὶ βασιλεῖ.

„Οὐκ [5]) εἰσὶν ἄρτοι βέβηλοι.“ Βεβήλους, οὐ τοὺς ἀκαθάρτους λέγει, ἀλλὰ τοὺς οὐχ ἁγίους· καὶ, ὡς Ἀκύλας ἐξέδωκε, λαϊκούς· οὐχ ὅτι βέβηλοι οἱ μὴ ἅγιοι, ἀλλ᾽ ὅτι πρὸς τὸ ἅγιον συγκρινόμενοι. Ἓξ δὲ ἄρτους εἶχεν ἡ τράπεζα ἀεὶ ἀλλασσομένους ὑπὲρ τῶν δώδεκα φυλῶν, οὓς ἐνωπίους ἐκάλουν· ὡς ἕκαστον ἐκ δύο φυλῶν προςφέρεσθαι. Τὸ γὰρ ἐκ τούτου καλεῖν, τὸ τὰς φυλὰς Ἰσραὴλ εἰς ὁμόνοιαν συνάπτεσθαι. Προεσημαίνετο δὲ καὶ το, ἀνὰ δύο πέμπεσθαι τοὺς μαθητὰς ὑπὸ Χριστοῦ κηρύσσειν ἐν ταῖς φυλαῖς Ἰσραήλ· εἶναί τε ἅμα τῶν δώδεκα μαθητῶν ἀριθμόν.

„Καὶ [6]) ἐκεῖ ἦν ἓν τῶν παιδαρίων.“ Δηλοῖ ὅτι διὰ νόσον, ἢ δι᾽ ἁμαρτίαν παρέμεινε Δωὴκ ὁ Ἰδουμαῖος ἐνώπιον κυρίου θεραπευόμενος καὶ ἐξομολογούμενος· ἢ δαιμόνων, ὡς ὁ Σαοὺλ, οὗ τὰς ἡμιόνους ἔβοσκεν.

---

[1]) I Sam. XVI, 12. (I Regg.)

[2]) Sic legitur in ed. Ruaei. — Cfr. Genes. XXV, 25.

[3]) Cfr. I Sam. XVI, 12. (I Regg.) — Ed. Ruaei: *κυρίου.*

[4]) I Sam. XXI, 3. (I Regg.)

[5]) I Sam. XXI, 4. (I Regg.)

[6]) I Sam. XXI, 7. (I Regg.)

„Καὶ[1]) Σαοὺλ ἐκάθητο ἐν τῷ βουνῷ.“ Ὁ Σαοὺλ τοῦ πονηροῦ πνεύματος τύπον φέρει. ἄρξαντος τοῦ Ἰσραὴλ, τότε εἰπόντος· οὐκ ἔχομεν βασιλέα. Καὶ γὰρ ὁ πάλαι λαὸς ἐξουδενώσας τὸν Δαυὶδ βασιλεύοντα αὐτοῦ, ἤτησε τὸν Σαοὺλ ἄρχοντα αὐτῷ δοθῆναι.

Ἐκ τῶν Ὠριγένους εἰς τὴν δευτέραν τῶν βασιλειῶν.

„Ὅτι[2]) ἀντέστησαν οἱ τυφλοὶ καὶ οἱ χωλοί.“ Ἰεβουσαῖοι φιλόπτωχον τὸν Δαυὶδ ὑπέβαλον ἀπὸ τοῦ τείχους ὑβρίζειν αὐτὸν τοὺς χωλοὺς καὶ τυφλούς. Ὁ δὲ κρατήσας τὴν Ἱερουσαλὴμ, οὐ μόνον οὐκ ἐκάκωσεν αὐτοὺς, ἀλλ' ἔννομον ἔθετο τοῖς αὐτοῦ στρατιώταις, εἴ τις ἀνέλοι[3]) τυφλὸν Ἰεβουσαῖον, ἢ χωλὸν, ἀπτέσθω ἐν παραξιφίδι, ἤγουν ἀναιρείσθω. Εἰ γὰρ καὶ ἐμίσουν τὴν ψυχὴν Δαυὶδ, ἀλλὰ φείδους ἔτυχον.

Ἐκ τῶν Ὠριγένους εἰς τὴν τρίτην τῶν βασιλειῶν.

„Καὶ[4]) σφῦρα καὶ πέλεκυς καὶ πᾶν σκεῦος σιδηροῦν.“ Οἶκος δὲ ἡ ἐκκλησία τοῦ θεοῦ· ἐν ᾗ οὐ δεῖ ἀκουσθῆναι σφῦραν. Σφῦρα δὲ πάσης γῆς, ὁ διάβολος· καὶ ἔστιν ὁ μὴ φροντίζων αὐτῆς, οἱονεί τις ὕλη τυπτομένη παρ' αὐτῆς καὶ μὴ πάσχουσα. „Ἰδοὺ[5]) γὰρ, φησὶν Ἀμὼς, ἀνὴρ ἑστηκὼς ἐπὶ τείχους ἀδαμαντίνου, καὶ ἐν τῇ χειρὶ αὐτοῦ ἀδάμας·“ ὃς ἀδάμας ὑπ' οὐδεμίας συντριβήσεται σφύρας. Κἂν ἐφεστήκει γοῦν ὁ διάβολος σφῦρα, καὶ ὑποκείμενος ὁ δράκων ὥσπερ ἄκμων ἀνήλατος, οὐδὲν ὁ ἐν τῇ χειρὶ κυρίου καὶ ὑπὸ τὴν ἐπισκοπὴν αὐτοῦ ἀδάμας πεσεῖται. Τεῖχος γὰρ ὁ ἅγιος ἀδαμάντινον, καὶ ἐν χειρὶ κυρίου μένον ἀπαθὲς, κἂν μέσος ληφθῇ τῆς τε σφύρας καὶ τοῦ δράκοντος. Ὅσῳ

---

1) I Sam. XXII, 6. (I Regg.)

2) II Sam. V, 6. (II Regg.)

3) Cfr. II Sam. V, 8. (II Regg.)

4) I Regg. VI, 7. (III Regg.) — LXX. virorum versiones: σιδηροῦν.

5) Amos. VII, 7.

δὲ τύπτεται, λαμπροτέραν αὐτοῦ τὴν ἀρετὴν ἐπιδείκνυσι. Ὁ γὰρ διάβολος οἷά τις λίθων ἀγνοῶν φύσιν, διὰ πολλῶν δοκιμάζει πληγῶν τὸν οἷον ἀδάμαντα, θεοῦ μόνου τὴν τούτου φύσιν εἰδότος.

Ἐκ τῶν Ὠριγένους εἰς τὴν τετάρτην τῶν βασιλειῶν.

„Ἰδοὺ [1]) δὲ μετὰ τῶν παίδων σου πεντήκοντα ἄνδρες υἱοὶ δυνάμεως." Χριστὸς δύναμις, ἡμέρας υἱοὺς ποιεῖ. Καὶ εἴ τίς ἐστιν ἀνὴρ δυνάμεως, ἐστὶν υἱὸς Χριστοῦ. Ποτὲ δὲ υἱοὺς ποιεῖν αἱ ὑπὸ Χριστὸν δυνάμεις οὐ δύνανται· εἰ δὲ καὶ ποιοῦσιν, ἀλλὰ νηπίους.

---

[1]) II Regg. II, 16. (IV Regg.) — Edd. LXX. virorum versionis: Ἰδοὺ δὴ μετὰ τῶν κτλ.

ORIGENIS
IN LIBRUM I SAMUELIS
HOMILIAE.

HOMILIA I.

De Helchana, et Fenenna et Anna et Samuele, Heli et Ofni et Finees.

1. Non tunc tantummodo Deus plantavit paradisum, sed donec stat vita mortalium, donec salus hominum divinis institutionibus procuratur, semper fiunt ea, quae justi vox orat in psalmis, cum dicit: „inducens[1]) planta eos in monte haereditatis tuae.“ Unde et omnes oramus esse plantatio dei: quia si quis non fuerit plantatio Dei, sententia semel a judice omnium Salvatore nostro lata est, dicens: „omnis[2]) plantatio, quam non plantavit pater meus coelestis, eradicabitur.“ Deus ergo plantat, et est quaedam propria Dei agricultura, et necesse est, quod ager ille, quem Deus colit et plantat, non unam habeat arborum speciem, sed tanquam rus divitis et potentis agricolae de omnium sit virgultorum genere refertum. Quomodo autem omnia habeantur in agro Dei, consideremus ex hujus terrae agris, quos homines colunt. Numquid in agro suo paterfamilias agricola totum vineas habet, aut totum ficus, aut totum mala, vel palmas? Sed

---

[1]) Exod. XV, 17. [2]) Matth. XV, 13.

qui diligens et industrius est colonus, ex his omnibus agrum consitum habet et refertum. Sic [1]) ergo intelligamus et in eo agro, quem Deus plantat, quia non una sola arborum species est, quae tantum dulcia ferat poma, sed aliqua dulcia, aliqua austera, suae [2]) tamen unumquodque utilitatis et gratiae. Nolite ergo in nobis illud requirere, quod in papa Alexandro [3]) habetis. Fatemur enim, quod omnes nos superat in gratia lenitatis. Cujus gratiae non solus ego praedicator exsisto, sed vos omnes experti cognoscitis et probatis. Et ideo ejusdem quidem agri plantae esse possumus, et optamus, non tamen eundem saporem reddere. In fructibus quidem confitemur nos habere aliquid amaritudinis in sapore, aut forte quod videtur [4]) magis, quam sit amarum: quia sermo correptionis amarus quidem videtur esse, dum corripit, dulcis autem efficitur, cum emendat. Vide etiam ipsius Domini et Salvatoris nostri sermones, quia non omnes beatitudinem continent, nec omnes de venia et indulgentia protestantur, sed sunt in verbis etiam quaedam austera et tristia. Sicut enim dicit: beati, qui haec et haec agunt: ita dicit: vae illis, qui haec et haec egerunt. Ego hoc etiam in prophetis perscrutatus sum, et inveni paucis prophetarum istud esse concessum, ut nunquam aliquid populis amarum aut triste loquerentur, sed dulcia semper et lenia. Observatum tamen est a prioribus nostris, quod in psalmis tantummodo illis, qui attitulantur: „filiis Chore:" in ipsis solis nihil amaritudinis vel austeritatis videtur inferri, sed hoc iis quasi divino munere concessum est, ut nominis

---

[1]) Edd. Merlini: Si ergo etc.

[2]) Unus Cod. Ms. „sua tamen unumquodque utilitate et gratia."

[3]) Cfr. prolegomena.

[4]) Mss. „videtur." Libri editi (v. c. edd. M.): „judicatur." R.

eorum psalmi semper laeta quaeque contineant. Est ergo etiam in ipsis prophetis multa diversitas. Alii tristia, alii laeta denuntiant. Sed et ipse Apostolus Paulus, qui imitator est Christi, habere se dicit virgam, ad eos utique, qui indigent disciplina: et in spiritu mansuetudinis venire se dicit, ad eos profecto, quorum vita culpis carebat. Et ita invenitur in una eademque ejus epistola sermo et amarus et dulcis. Sicut et ad Corinthios in prima parte prioris epistolae dicit, quia „in [1]) omnibus divites facti estis in ipso, in omni verbo, et in omni scientia, sicut testimonium Christi confirmatum est in vobis, ita ut nihil vobis desit in ulla gratia, exspectantibus revelationem Domini nostri Jesu Christi.“ Et paulo post gradiens, vide qualiter sermo ejus exasperatur, cum dicit: „omnino [2]) auditur in vobis fornicatio, et talis fornicatio, qualis nec inter gentes, ita ut uxorem patris aliquis habeat. Et vos inflati estis, et non magis luxistis, ut tollatur de medio vestrum, qui hoc opus fecit?“ Hoc autem ideo scribebat, quia non omnes, ad quos sermo ejus dirigebatur, laude digni erant, neque omnes confutari vel corripi merebantur: et ideo amara dulcibus miscet, ut laus ad optimos quosque, correptio vero referatur ad pessimos. Haec idcirco diximus in praefatione, quia scio vos consuevisse lenissimi patris dulces semper audire sermones, nostrae vero plantationis arbuscula habet [3]) aliquid austeritatis in gustu, quod tamen orantibus vobis fiet medicamentum salutis: quia et medicamenta quaedam sunt dulcia, quaedam vero austera, nonnunquam et amara, et tamen in suis quaeque locis remedia tribuunt, si cum mensura, et temporis opportunitate sumantur.

---

[1]) I Cor. I, 5. 6. 7. — Edd. Merlini: confirmatum est in nobis, ita ut nihil nobis desit etc.

[2]) I Cor. V, 1. 2.

[3]) Edd. Merlini: habent.

2. Historia nobis recitata est de primo libro Regnorum, quae ita videtur difficilis, ut absque divinae virtutis gratia explanatio ejus non possit exponi. Refertur ergo ibi: „erat [1]) vir unus ex Ramathaim Sophin, de monte Effraim, et nomen ejus Helchana." Et cum enumerasset omnem generationem ejus, dicit: „et [2]) huic erant, inquit, duae uxores: nomen uni Anna, et nomen secundae Fenenna: et nati sunt Fenennae filii, et Annae non erat filius. Et adscendebat vir ille de civitate sua a diebus in dies, ut adoraret et immolaret Domino virtutum in Silo. Ibi erant Heli et duo filii ejus, Ofni et Finees, sacerdotes Domini. Et facta est dies, in qua immolavit Helchana, et dedit Fenennae uxori suae, et omnibus filiis ejus et filiabus partes: Annae autem dedit unam partem. Non enim habebat filios, quia concluserat Dominus vulvam ejus." Tum deinde refert Scriptura, quia contristata est Anna, quod, cum acceperit Fenenna plurimas portiones cum filiis, ipsa unam solam acceperit partem, et quia hoc dolore perculsa templum Domini ingressa defleverit, et oraverit cum silentio, ita ut non audiretur vox ejus: et quia putans eam Heli sacerdos esse ebriam, increpaverit eam, ipsa vero cum humilitate respondens satisfecerit sacerdoti, [3]) oraverit autem ad Dominum, ut conciperet filium, promittens se Deo consecraturam quodcunque genuisset. Et cum ex repromissione filium suscepisset, refertur, quod a lacte depulsum obtulerit eum Domino. Non enim poterat offerre Domino prius eum, quam a lacte depelleret. Offert ergo eum in oratione quadam propheticis distincta mysteriis. Abbreviavimus, quantum potuimus, continentiam lectionis.

---

[1]) I Sam. I, 1. (I Regg.) — Edd. M. constanter: Sophim

[2]) I Sam. I, 2.—5. (I Regg.)

[3]) Unus Codex: „sacerdoti. Oravit autem" etc. R. — Edd. Merlini: „sacerdoti. Oraverat autem" etc.

3. Videamus nunc, quid etiam per haec, quae proposuimus, indicetur. Fortassis enim dicet nobis aliquis ad audientiam legis nostrae nuper accedens: Christiana religio pudicitiam profitetur, in tantum, ut, si fieri potest, nec contingamus omnino mulierem. Sic enim dicit Apostolus: „bonum [1]) est homini non tangere mulierem.“ Iste autem justus tuus Helchana, qui nobis a Scriptura proponitur ad exemplum, duas simul uxores habuisse describitur: ex quibus illa, quae prior nominatur, non habet filium, id est, Anna; Fenenna autem et multos habere filios dicitur, et multas accepisse portiones. Illa autem prior unam solam, quia ipsa sola est, accepit partem, et de sterilitate conqueritur. Num quidnam et nos contristari debemus, quia filios non habemus, et virgines nostrae contristari debent, quod sine filiis vivunt? Haec dixi assumens personam eorum, qui nondum plene instructi de his, quae in scripturis veteribus recitantur, moveri scrupulosius solent. Deprecor autem vos omnes, ut, quoniam sensum tam difficilium rerum conamur aperire, et ea, quae velamine obtecta sunt, ecclesiae auribus pandere: — in lectione enim veteris Testamenti, sicut dicit [2]) Apostolus, velamen est positum: — precibus a Domino postuletis, ut dignetur nobis ad se conversis auferre velamen [3]) etiam de hac lectione, quam habemus in manibus, et planius nobis reserare, quae tecta sunt, ut et nos possimus revelata facie in his, quae tecta sunt, gloriam Domini speculari.

4. Erat, [4]) inquit, vir unus de Ramatha, de monte Effraim.“ Non me latet primo loco, quod in aliquibus exemplaribus habetur: „erat vir quidam:“ sed in his exemplaribus, quae emendatiora probavimus, ita habetur:

---

[1]) I Cor. VII, 1. [2]) Cfr. II Cor. III, 14.

[3]) Edd. Merlini: velamen et de hac etc.

[4]) I Sam. I, 1. (I Regg.) coll. pag. 292. not. 1.

„erat vir unus." In quo [1]) nobis etiam Hebraei, qui contradicunt in ceteris, acquiescunt. Erat ergo vir unus. Vide, si non hoc ipsum pertinet ad laudem justi, quod dicitur de eo: „erat vir unus." Nos, qui adhuc peccatores sumus, non possumus istum titulum laudis acquirere, quia unusquisque nostrum non est unus, sed est multi. Intuere namque alicujus vultum nunc irati, nunc iterum tristis, paulo post rursum gaudentis, et iterum turbati, et rursum lenis, in alio tempore de rebus divinis et vitae aeternae actibus consulentis, paulo post vero, vel quae ad avaritiam, vel quae ad gloriam saeculi pertinent, molientis. Vides, quomodo ille, qui putatur unus esse, non est unus, sed tot in eo personae videntur esse, quot mores, quia et secundum Scripturas „insipiens [2]) sicut luna mutatur." Unde et luna, cum videatur una esse per substantiae immutationem, tamen semper a semet ipsa alia est, semperque diversa: et sic etiam in ipsa constat, quod una multae sint. Sic ergo et nos, qui adhuc insipientes sumus et imperfecti, quia semper mutamus sententias, et semper diversa cupimus et sentimus, unus non possumus dici. De justis autem non solum per singulos unus dicitur, verum et omnes competenter unus dicuntur. Et cur non omnes unus dicantur, quorum cor et anima una esse describitur? Unam semper omnes sapientiam meditantur, unum sapiunt, unum sentiunt, unum Deum venerantur, unum Dominum Jesum Christum confitentur, uno Spiritu Dei replentur. Unde merito et ipsi omnes non solum unum, sed et unus dicuntur, sicut et Apostolus designavit, dicens: „omnes [3]) quidem currunt, sed unus accipit palmam." Vides manifeste, quia omnes justi unus est, qui accipit palmam. Vere enim imitatur justus, qui

---

[1]) Edd. Merlini: quod.

[2]) Sap. Sirac. XXVII, 11. (Ecclesiastic.)

[3]) Cfr. I Cor. IX, 24.

talis est, unum Dominum. Nam ut ego arbitror, per [1]) illud, quod per prophetam dicitur: „audi [2]) Israel, Dominus Deus tuus, Deus unus est:" non tantum numero unus designatur, qui utique supra omnem numerum esse credendus est: sed per hoc magis unus dici intelligendus est, quod nunquam a semet ipso alter efficitur, hoc est, nunquam mutatur, nunquam in aliud vertitur, sicut et de eo David protestatur dicens: „tu [3]) autem idem ipse es, et anni tui non deficient." Sed et illud in hunc sensum respicit, quod scriptum est: „Ego [4]) sum Dominus Deus vester, et non immutor." Immutabilis ergo est Deus: et per hoc unus dicitur, quod non mutatur. Sic ergo et imitator Dei justus, qui ad imaginem Dei factus [5]) est, unus et ipse, cum ad perfectum venerit, appellatur, quia et ipse, cum in virtutis summa constiterit, non mutatur, sed unus permanet semper. Nam dum in malitia est unusquisque, per multa dividitur, et in diversa dispergitur: et dum in multis est malitiae generibus, dici non potest unus. Igitur quia secundum mirabilem hanc unitatem unus est justus, imo et plures justi unus sunt, ideo et sanctus Apostolus omnem cohortatur ecclesiam, dicens: „ut [6]) idem dicatis omnes, et non sint in vobis schismata, sitis autem perfecti in eodem sensu et eadem scientia:" Propterea et in actibus Apostolorum [7]) cor et anima credentium una esse dicitur. Si autem et subtilius aliquid considerare velimus, invenire possumus et aliam unitatem. Verbi gratia, si ita mortificavero membra mea, ut jam non concupiscat caro adversus spiritum, neque spiritus adversus carnem, si jam non sit alia lex in membris meis,

---

1) Ed. R. sola: et illud etc. 2) Deut. VI, 4.

3) Psalm. CII, 27. 4) Malach. III, 6.

5) Edd. Merlini: „factus est unus: et cum ipse ad perfectum" etc.

6) I Cor. I, 10. 7) Cfr. Act. IV, 32.

quae repugnet legi mentis meae, et captivum me ducat in legem peccati, si omnia, quae intra me sunt, in uno atque in eodem sensu perfecta sint, et una atque eadem sententia moveantur, tunc ero et ego vir unus.

5. Hic igitur laudabilis duarum uxorum vir primo omnium unde sit, videamus. „De[1]) monte, inquit, Effraim." Ergo non est[2]) justus de vallibus, nec de campis, nec de ullis inferioribus locis, sed nec de collibus quidem. De monte, inquit, est. De quo monte? De monte Effraim, qui interpretatur fructificatio. Ergo de monte fructifero, et locus ejus fructifer. Vide et Scripturam, quam laudem montibus dicit: „Deus,[3]) inquit, Deus montium est, et non est convallium." Sed et nomen justi hujus est Helchana, quod interpretatur possessio Dei. Certum est, quia ille, de quo dictum est, quod unus esset vir, possessio Dei est, et non possessio daemonum. Quem enim daemones possident, non est unus, sed multi: sicut et ipsi daemones de eo, quem possidebant, responderunt dicentes, quia legio nomen est ei. Unus vero est Helchana, qui est possessio Dei, qui et habet patriam montem Effraim, montem fructiferum. Iste ergo tam laudabilis vir habuit duas uxores. Nomen uni Anna, et nomen secundae Fenenna. Habuit[4]) autem filios de secunda Fenenna: sterilis uxor erat prior illa, quae et nobilior erat. Similia invenies et in Genesi. Cognata quippe est sibi scriptura divina. Invenies ibi[5]) primam uxorem Abrahami Saram nobiliorem, secundam vero Aegyptiam Agar ignobilem fuisse, et ante patrem

---

[1]) I Sam. I, 1. (I Regg.)

[2]) Desideratur „est" in ed. Ruaei.

[3]) I Regg. XX, 28. (III Regg.)

[4]) Edd. Merlini: Habebat autem — Fenenna. Sterilis erat uxor prior: illa quae etc.

[5]) Cfr. Genes. XVI. et XXI.

effectum Abraham de ignobili, quam de nobili. Fit autem [1]) postmodum etiam de nobili conjuge pater. Ita ergo et nunc Helchana hic, qui est possessio Dei, prius de secunda uxore efficitur pater, quoniam quidem concluserat Deus vulvam Annae, sicut et prius concluserat vulvam Sarae. Post plurimos vero partus Fenennae et Annae vulva orationibus et precibus aperitur, et efficitur et ipsa mater filii ejus, quem obtulit Deo. Quid ergo haec in se sacramenti contineant, videamus: Fenenna interpretatur conversio, Anna autem interpretatur gratia. Unusquisque ergo nostrum, qui vult effici possessio Dei, istas sibi duas jungat uxores, et cum ipsis sibi nuptias celebret. Primam sibi jungat, quae nobilior est et generosior, gratiam. Haec nobis per fidem prima conjungitur, sicut et Apostolus dicit: „gratia [2]) salvi facti estis per fidem.“ Secundae vero conjungatur Fenennae, id est, conversioni: quia post gratiam credulitatis emendatio fit morum et vitae conversio. Sed cum iste sit ordo nuptiarum, alius ordo procreationis efficitur. Prima namque nobis parit filios Fenenna, quia primos fructus de conversione proferimus, et prima justitiae germina de actibus et operibus procreamus. Primum namque justitiae opus est converti a peccatis: quia nisi ante convertamur, et declinemus a malo, nec de Anna effici patres, nec de gratia poterimus filios generare. Videamus ergo nunc uniuscujusque differentias. Filios habet Fenenna, sed qui non assistunt Deo. Neque enim tales esse possunt filii conversionis, ut assistant, et adhaereant Deo. Nec tamen inanes et penitus alieni sunt a rebus Dei. Accipiunt namque partes de sacrificiis divinis, et edunt de hostiis Dei. Unusquisque ergo nostrum primo convertitur a peccato, et ex conversione generat opera justitiae. Postea vero excitata in nobis Anna per zelum et aemu-

[1]) Edd. Merlini: tamen. [2]) Ephes. II, 8.

lationem boni precem fundit ad Deum, ut et ipsa filios generet. Quales ergo Anna, quae est gratia, filios generat? Qui assideant Deo. „Gratia [1]) enim et veritas per Jesum Christum facta est:“ Hic ergo est filius gratiae, qui Deo vacat et verbo Dei. Vis autem evidentiorem tibi ostendam et in Evangeliis hujusmodi intelligentiae formam, quae in lege quidem adumbratur per uxores, in Evangeliis vero jam praesens describitur per sorores? Vide [2]) Martham et Mariam, ex quibus quidem Martha conturbatur, et satagit circa multum ministerium, et explet opera conversionis, et per haec velut conversionis filios generat. Maria vero secus pedes Verbi Dei intenta optimam partem elegisse dicitur, et per haec intelligitur velut gratiae germina procreare. Sic ergo et nunc Anna generat filium. Quem filium? Samuelem, inquit, qui Deo assistit, de quo in Psalmis dicitur: „Moses [3]) et Aaron in sacerdotibus ejus, et Samuel in his, qui invocant nomen ejus.“ Sed et Jeremias dicit: „si [4]) steterint Moses et Samuel in conspectu meo, non dimittam iis.“ Si ergo tantus et talis est filius gratiae, et nos festinemus quidem ad Annae nuptias, sed patienter agamus, ut prius nobis filii de conversione nascantur, prius in bonis operibus placeamus, tunc deinde et de gratia, et dono [5]) spiritus filium procreemus. Et qualem filium? Qualis hic filius est: Samuel, inquit, qui interpretatur ibi [6]) ipse Deus. Vides, quales filios generat gratia? Sic enim scriptum est de his, qui spiritus gratiam consecuti sunt, dicente Apostolo: „si [7]) vero propheta intret, aut imperitus,

---

[1]) Ev. Joann. I, 17.
[2]) Cfr. Luc. X, 38. seqq.
[3]) Psalm. XCIX, 6. [4]) Cfr. Jerem. XV, 1.
[5]) Edd. Merlini perperam: dona.
[6]) Edd. Merlini constanter: ubi.
[7]) Cfr. I Cor. XIV, 24. 25.

aut idiota in conventum vestrum, discernitur ab omnibus, occulta quoque cordis ejus manifesta fient: et tunc cadens in faciem adorabit Deum, dicens, quia vere Deus in vobis est.“ Hoc est ergo, quod interpretatur Samuel: ibi ipse Deus. Ubi enim spiritus gratiae, ibi ipse esse dicitur Deus. Sed iste nobis talis filius non potest nasci, nisi praecesserint prius filii Fenennae; nisi enim praecedant opera conversionis, non meremur gratiam spiritus, nec ex ipsa possumus donum spiritus generare.

6. Videamus autem et ad quem locum conveniebat Helchana cum uxoribus suis. „Immolare,[1]) inquit, domino in Silo. Erant autem, inquit, Heli ibi, et duo filii ejus, Ofni et Finees, sacerdotes Domini.“ Silo nomen est loci, in quo sacrificia Domino offerebantur, priusquam templum aedificaretur in Jerusalem. In hoc ergo loco, qui appellatur Silo, hostiae pro peccatis offerebantur, et ibi fiebat purgatio peccatorum. Silo autem interpretatur avulsio vel excalceatio, hoc est, calceamenti resolutio, et uterque sensus convenienter aptatur. Locus enim, in quo peccata purgantur, recte avulsio nominatur, ubi avellitur cor lapideum, et inseritur cor carneum: vel excalceatio, quia omnes, donec ad sanctum locum veniamus, excalceati sumus: cum autem pervenerimus ad eum, discalceari jubemur. Sic dicitur ad Mosen: „solve[2]) corrigiam calceamenti tui. Locus enim, in quo tu stas, terra sancta est.“ Et quid putamus, quod in his non aliquid mysterii obtectum sit, sed quia Deus exsecrabatur calceamenta Mosi corporalia, ideo haec jubebantur? Aut illud magis putandum est, quod, cum exiret de terra Aegypti, habebat calceamenta de pellibus mortuis, et erat velut quadam mortalitate constrictus: cum vero coepit proficere ad virtutem, et adscendere montem Dei, atque ibi im-

---

[1]) I Sam. I, 3. (I Regg. I, 3.)
[2]) Exod. III, 5.

mortalibus ministrare mysteriis, tunc dicitur[1]) ad eum, ut indicia mortalitatis abjiceret, quae in calceamentis pelliceis designantur. Ego puto, quod propterea et Apostolis suis Salvator praecepit, ne haberent calceamenta in pedibus suis, ut ipsorum pedes, qui currebant ad annuntiandum[2]) vitam aeternam, omni carerent mortalitatis indicio: quippe qui illam viam incederent, quae dicit: „Ego[3]) sum via, veritas et vita.“ Nemo enim viam vitae cum mortalitatis indicio incedit. Talis ergo est locus iste similiter, ubi est Heli vir minus laudabilis. Pro peccato enim retrorsum corruens exspiravit. Et non putemus, quod iste solus retrorsum corruens exspiraverit, sed et nunc si quis retrorsum corruit, si quis retro convertitur a fide et veritate, necesse est, ut cadat, et ut continuo moriatur. Sed et in Deuteronomio comminatio[4]) peccatoribus intentatur, cum dicitur: „et[5]) opisthotonus insanabilis.“ Opisthotonus autem tergi aegritudinem et posteriorum partium significat; et utique non sine causa, cum tot genera languoris habeantur humani, hoc potissimum genus languoris adscribitur peccatori. Nam et in Genesi[6]) uxor Loth, quae retro conversa est, divinum dicitur transgressa praeceptum, quo ei mandatum fuerat, ne retrorsum respiceret, neve staret in omni regione, et ideo effecta est staticulum salis. Dominus quoque et Salvator noster in Evangelio: „nemo,[7]) inquit, mittens manum suam in aratrum, et retro respiciens aptus est regno Dei.“ Insuper quoque, cum de pluribus docuisset, addit et hoc,

---

[1]) Ed. R. sola: dicit.

[2]) Edd. Merlini: annuntiandam.

[3]) Ev. Joann. XIV, 6.

[4]) Edd. Merlini: comminatur peccatoribus, et intentatur, cum etc.

[5]) Cfr. Deut. XXVIII. — Edd. M. constanter: opisthotonus.

[6]) Cfr. Genes. XIX. [7]) Luc. IX, 62.

dicens: „memores[1]) estote uxoris Loth.“ Optimum igitur est oblivisci priora, oblivisci praeterita, uti ne comprehendat nos opisthotonus insanabilis languor, neque cadamus retrorsum sicut Heli, et moriamur.

7. Ibi autem erant duo filii Heli. Heli interpretatur Arabs, sive extrarius. Extrarius quippe a Deo est, qui non tenet disciplinam, qui delinquentem filium non castigat, non corripit, ut emendet: qui indulget vitiis, qui delicta non punit, sicut et Apostolus dicit: „quod[2]) si extra disciplinam estis, cujus participes facti sunt omnes, ergo adulterini, et non filii estis.“ Iste est ergo Heli, qu propter haec punitur a Deo. Videamus autem, qui sunt et filii ejus. Ofni, inquit, et Finees. Interpretatur autem Ofni excessus conversionis. De Fenenna autem paulo ante diximus, quod esset conversio: hic autem, qui excedit, et longe efficitur ab emendatione, nec converti vult ad Dominum, propterea impius permanet. Sed et quicunque ille est, quem videmus post peccatum non converti ad Dominum, et agere poenitentiam, nec recipere metum[3]) futuri judicii, et verbi divini praecipientis: „numquid qui cadit, non adjiciet ut resurgat? Aut qui conversus est, non revertetur?“ recte et de ipso dicimus, quia sit Ofni, et excedens a conversione. Sed et alius filius ejus dicitur Finees. Duos novimus in Scripturis hoc nomine appellatos, Fineem illum justum Aaron filium, et hunc injustum filium Heli. Unde et competenter duas hujus nominis interpretationes invenimus. Significat enim Finees in lingua nostra oris obturatio, vel ori parcens. Peccator ergo, et qui duritiam non habet, ad loquendum obturatum habet os: justus vero parcit ori suo. Hodieque in sacerdotibus Domini habetur uterque Finees, habetur et Eleazar, qui in Scripturis primus episcopus no-

---

[1]) Luc. XVII, 32. [2]) Hebr. XII, 8.

[3]) Ed. Ruaei sola: metum.

minatus est, sicut in Numeris scriptum est. Sunt ergo hodieque in sacerdotibus, quicunque parcunt ori suo, et omnis sermo malus nequaquam de ore eorum procedit. Sunt sacerdotes, ex quorum ore nullum scandalum, nullum mendacium, nullus dolus, neque falsitas ulla depromitur, et isti merito Finees illi Aaron filio comparantur. Sunt autem aliqui et secundum istum Fineem Heli filium sacerdotes,[1]) qui obturatum os habent sive imperitiae vitio, sive conscientia peccatorum. Sed hoc est, quod deprecor, ut, si quis est, qui in sacerdotalem ordinem se adscitum videt, satisagat eruditioni et emendationi operam dare, et festinet effici de illo numero beatorum, ne forte inveniatur ex istis sacerdotibus, qui et reprobantur et puniuntur a Deo.

8. Sed tempus est jam et de oratíone Annae, quam profudit offerens Deo Samuelem, quem a lacte depulerat, pauca memorare. In qua primo quidem hoc dicimus, quod is, qui Deo offertur puer, ante offerri non potuit, quam depelleretur a lacte. In quo ostenditur consecrari Deo neminem posse, qui adhuc lacte alitur, et puer est sensibus, atque expers est sermonis justitiae, nec sacerdotalia potest procurare sacramenta, nisi desistat a puerilibus, et in majus adscendat ab his, quibus Apostolus dicit: „lac[2]) vobis potum dedi, non escam. Nondum enim poteratis.“ Alioquin secundum literam quid videtur operae pretii, puerulum nuper a lacte depulsum Deo offerri, ubi non mater intererit, non nutrices fovebunt, neque educandi pueri aderunt ulla subsidia? Sed vide, quia Scripturae sermo ita aptus est, ut figuraliter doceat, quod omnis, qui primo ad fidem convertitur, lacte et non cibo forti alitur, de quibus in altero loco dicitur: „et[3]) effecti estis, qui lacte indigetis, et non cibo forti. Quoniam

---

[1]) Edd. Merlini: sacerdotis.

[2]) I Cor. III, 2. [3]) Hebr. V, 12. 13. 14.

omnis, qui lacte alitur, alienus est a sermone justitiae: parvulus est enim. Perfectorum est cibus solidus, qui pro possibilitate sumendi exercitatos habent sensus ad discretionem boni ac mali." Igitur quicunque a lacte nondum depellitur, sed parvulus est, non potest adscendere ad templum Domini, non potest adscendere ad ministeria sacerdotum, nec sacrificiis interesse, sed ne mater quidem ejus adscendit, cum possit adscendere. Gratia est enim mater ejus Anna, quae servat, et custodit eum, et enutrit eum, ut tempore opportuno pariter cum ipso adscendat. Quae cum viderit ipsi adesse tempus, ut jam recedens a lacte solidis et fortibus cibis utatur, ut possit et sacerdotibus interesse, et de altaris edere sacrificiis, tunc eum Deo consecrat. Vide, si in alio loco in scripturis sanctis invenis significari aliquem a lacte depulsum. Ego tamen, quantum ad praesens memoria suggerit, Isaac memini, de quo scriptum est,[1]) quod convivium magnum fecit Abraham ea die, qua a lacte depulsus est Isaac filius suus. Apud homines quidem saeculi hujus parentes solent natalis diem celebrare filiorum: Abraham vero non celebrat natalem diem Isaac filii sui, sed illum diem festum agit, et laetitiae deputat, et convivia celebrat, cum eum a lacte depellit, et ad cibos fortes et solidos applicat, quasi si per haec diceret Isaac: „cum[2]) factus sum vir, deposui quae erant parvuli." Oportet ergo talem esse hunc, qui offertur Deo, ut habitet in sanctis, qui possit vesci carnibus sanctis, de quibus scriptum est: „sanctificamini,[3]) ut manducetis carnes."

9. Sed videamus, quali cum prece Anna, id est gratia, consecrat Deo. Novum quippe aliquid in principiis ipsis observabimus. Ait enim: „et[4]) oravit Anna, et

---

[1]) Cfr. Genes. XXI. [2]) I Cor. XIII, 11.
[3]) Cfr. Num. XI, 18.
[4]) I Sam. I, 11. (I Regg.)

dixit." Et nusquam eam quasi ad Deum orantem invenio, vel loquentem, nisi per duo tantum verba, ubi dicit: „laetata [1]) sum in salutari tuo:" et aliud: „quia [2]) non est praeter te." Initium autem sic habet: „exsultavit [3]) cor meum in Domino." Non dixit: exsultavit cor meum in te. Si enim esset oratio, ita dici consequens erat: exsultavit cor meum in te. Et iterum in sequenti versu ejus dicit: „exaltatum [4]) est cornu meum in Deo." Non dixit: exaltatum est cornu meum in te, sed in Deo. „Dilatatum [5]) est os meum super inimicos, quia laetata sum in salutari tuo." Unus, ut dixi, sermo orationem continet: „laetata [6]) sum in salutari tuo:" et in consequentibus non dicit: quia non est sanctus, nisi tu: sed: „non est sanctus, ut est Dominus:" et: „non est praeter te." Hic sermo non videtur servasse orationis ordinem. In novissimis autem longae supplicationis specie etiam commonitiones quasdam introducit, dicens: „nolite [7]) multiplicare loqui mala, neque exeat maliloquacitas de ore vestro, quia fortis in scientia Dominus." In quo nec videtur jam ad Dominum loqui. Quid ergo dicemus de his? Ego cum legerem aliquando apud Apostolum, quod dixit: „sine [8]) intermissione orate:" quaerebam, si praeceptum hoc possibile esset impleri. Quis enim potest nunquam desinere ab oratione, ita ut neque cibum, neque potum sumendi tempus habeat? Quippe cum si haec fiant, intermittenda videtur oratio. Sed nec [9]) dormiendi, aut

---

1) I Sam. II, 1. (I Regg.)
2) I Sam. II, 2. (I Regg.)
3) Cfr. I Sam. II, 1. (I Regg.)
4) I Sam. II, 1. (I Regg.)
5) I Sam. II, 1. (I Regg.)
6) I Sam. II, 1.—2. (I Regg.)
7) I Sam. II, 3. (I Regg.)
8) I Thess. V, 17. 9) Edd. Merlini: ne.

aliquid aliud humani usus agendi veniam secundum istud praeceptum oratio communiter intellecta concedit. Videamus ergo, ne forte omnes actus ejus, qui in divino versatur officio, et omnia gesta vel dicta, quae secundum Deum gerit et dicit, ad orationem reportentur. Si enim oratio hoc solum intelligatur, quod communiter scimus, neque Anna in his verbis orasse videbitur, et nunquam ullus justorum secundum Apostoli praeceptum sine intermissione orare potest. Si vero omnis actus justi, quem secundum Deum agit et secundum mandatum divinum, oratio reputatur, quia justus sine intermissione, quae justa sunt, agit, per hoc sine intermissione justus orabit, nec unquam ab oratione cessabit, nisi justus esse desistat. Cum enim injustum aliquid agimus aut delinquimus, certum est, quod eo tempore etiam ab oratione cessamus. Puto, quod hoc edocemur et in psalmis, cum dicitur: „elevatio[1]) manuum mearum sacrificium vespertinum.“ Non enim puto, quod, si quis elevaverit vel extenderit manus ad coelum, — ut habitus orantium esse solet —, continuo sacrificium obtulerit Deo. Sed videamus, ne forte hoc sit, quod ibi indicat sermo Dei, quia per manus opera intelliguntur. Elevat manus ille, qui elevat actus suos a terra, et conversatio ejus adhuc in terra ambulantis in coelis est. Excelsi ergo actus et sublimes, quos videntes homines magnificant patrem coelestem, elevatio manuum dicitur, et sacrificium vespertinum. An non et in lege id per mysterium docebatur,[2]) cum Mose elevante manus vincebat Israel, demittente vero et dejiciente deorsum vincebat Amalech? Et si „omnia[3]) haec figuraliter contingebant illis, scripta sunt vero propter nos, in quos fines saeculorum devenerunt.“ Quare intelligere debemus, quia, donec famulus Dei elevat actus suos ad Deum,

---

[1]) Psalm. CXLI, 2.

[2]) Cfr. Exod. XVII. [3]) I Cor. X, 11.

vincit gens Dei: cum autem dejecerit et demiserit manus, id est, actus suos, vincit Amalech inimicus Dei. Aut quid videtur? — volo enim paululum immorari cum his, qui nolunt haec spiritualiter, sed secundum literam intelligi —: num quidnam putandum est, quod omnipotens Deus ad manus respiceret Mosis, et si quidem videret eas sursum elevatas, Israel victoriam daret: si vero deorsum dejectas, Amalechitis? Siccine dignum est de sancti Spiritus sentire sermonibus? An illud potius putandum est, quod futura in his mysteria praeformabat? Quae quidem de crucis sacramento et affixione manuum Salvatoris intelligi tritum jam, et a multis saepe dissertum est. Sed quoniam innovari semper jubetur is, qui secundum Evangelium vivit, et novum Testamentum semper debet novis sensibus illustrari, et cantare Domino jubemur canticum novum, et interior homo noster, non dixit Paulus, quia „renovatur“ et stetit, sed „renovatur[1]) de die in diem:“ oportebat etiam nos et de orationis modo, qualiter sine intermissione orandum sit, et de elevatione manuum, quod sacrificium dicitur vespertinum, non solum usitatis et attritis, sed et aliquantulum innovatis dissertionibus explanare.

10. Videamus ergo, quid sibi vult ratio ista orationis Annae: quam si didicerimus, similiter fortassis et nos orare poterimus. „Exsultavit,[2]) inquit, cor meum in Domino.“ Necessario addidit: „in Domino.“ Est enim exsultatio, quae non est in Domino, sicut et illud dicitur: „gaudete[3]) in Domino.“ Potest enim quis gaudere in carnalibus, et non in Domino. Si enim gaudeam, quod inveni thesaurum visibilem, istud gaudium carnis est, et non in Domino. Si gaudeam, quod me homines laudant,

---

[1]) I Cor. IV, 16.

[2]) Cfr. I Sam. II, 1. (I Regg.).

[3]) Philipp. IV, 4.

et forte non pro merito, non est hoc gaudere in Domino. Si gaudeam[1]) in rebus fragilibus et caducis, haec omnia non habent laudabile gaudium. Si vero gaudeam,[2]) quoniam dignus habitus sum pro nomine Domini injuriam pati, istud gaudium in Domino est, quia ipse dixit super his: „gaudete[3]) et exsultate, quia merces vestra multa est in coelis." Si gaudeam, cum odia in me exercentur injusta, si gaudeam, cum impugnor propter verbum Dei, si gaudeam, cum castigor in languoribus, in persecutionibus, in angustiis: si haec omnia laetus excipiam, istud gaudium in Domino est. Et ideo nos docet Scriptura, ut abjicientes gaudia terrena, fragilia, et caduca, de aeternis gaudiis exsultemus in Domino, ut merito dicamus, quod Anna dixit: „exsultavit[4]) cor meum in Domino." Et quoniam cum haec dicuntur, quidam de adstantibus repletus est spiritu immundo, et exclamavit ita, ut fieret populi concursus, dicamus et nos cum Anna dicente: „exsultavit cor meum in Domino." Contrarius spiritus exsultationem nostram in Domino ferre non potuit, sed vult eam mutare, ut ablata ea introducat tristitiam, et prohibeat nos dicere: „exsultavit cor meum in Domino." Verum ne nos impediamur, sed magis ac magis dicamus: „exsultavit cor meum in Domino:" et pro hoc ipso, quod videmus immundos spiritus flagellari, gaudeamus: quia et per haec multi convertuntur ad Dominum, multi emendantur, multi ad fidem veniunt, et nihil est, quod sine causa faciat Dominus, nec aliquid fieri frustra permittit. Nam quoniam multi sunt, qui verbo non credunt, nec rationem doctrinae suscipiunt, in his cum daemon insilierit, tunc convertuntur, ut, ubi abundavit delictum, superabundet gratia: et ubi maligna virtus operata est, ibi

---

[1]) Edd. Merlini: gaudeamus.

[2]) Cfr. Act. V, 41. [3]) Matth. V, 12.

[4]) Cfr. I Sam. II, 1. (I Regg.)

plus postmodum Domini gratia operetur: quia, cum expulerit Domini gratia malignum spiritum, introducit Spiritum sanctum: et anima, quae repleta fuerit spiritu immundo, repletur postmodum Spiritu sancto. Ideo pro his omnibus dicamus: „exsultavit[1]) cor meum in Domino.“ „Et exaltatum est cornu meum in Deo meo.“ Sunt quaedam cornua justorum, quibus utuntur vel agentes aliquid, vel loquentes, sicut cum dicunt: „in[2]) te inimicos nostros ventilabimus cornu.“ In graeco *κερατίσομεν* dicitur, quod est cornu petemus, vel cornu[3]) ventilabimus. Sed et alibi dicitur: „et[4]) exaltabuntur cornua justi.“ Oportet ergo nos habere ista cornua, quae justis de causis[5]) apicibus Christi crucis conferuntur, ut in his destruamus, et dejiciamus adversarias virtutes de anima nostra: quibus prostratis et expulsis possit in nobis plantari vinea, quia „vinea[6]) facta est dilecto in cornu in loco uberi.“ Exaltatum est ergo cornu et hujus justae gratiae, et omnis justi in Domino. „Dilatatum[7]) est os meum super inimicos meos.“ Scriptum est: „dilata[8]) os tuum, et adimplebo illud:“ et nunc dicit haec justa: „dilatatum[9]) est os meum.“ Si idoneus et fortis fuero in verbo effectus, et validus in sapientia, ita ut non angustis assertionibus, sed dilatatis et affluentibus confutare possim omnem scientiam extollentem se adversum fidem

---

[1]) I Sam. II, 1. (I Regg.)

[2]) Psalm. XLIV, 5. — Edd. LXX. virorum: *κερατιοῦμεν*.

[3]) Deest „cornu“ in ed. Ruaei.

[4]) Desideratur „et“ in edd. M. — Cfr. Psalm. LXXV, 10.

[5]) Deest „causis“ in edd. M.

[6]) Jesai V, 1. — Edd. Merlini: dilectio.

[7]) I Sam. II, 1. (I Regg.) [8]) Psalm. LXXXI, 10.

[9]) I Sam. II, 1. (I Regg.) — Desideratur „est“ in edd. M.

et veritatem Christi: vel cum incredulitatem vel perfidiam arguens Judaeorum, ex lege et ex prophetis depromtam, ostendero esse Christum Jesum, et in omnibus potero redarguere veritatis inimicos: tunc digne possum etiam ego dicere: „dilatatum[1]) est os meum super inimicos meos." Si mihi certamen moveat Basilides, et eum vehementer obtrivero: si Valentini discipulus occurrat et me quaestionibus ventilet, et de hoc certamine victor exiero: si his prostratis Marcion occurrat, et discesserit etiam ipse superatus: „dilatatum est os meum super inimicos meos." Si istis confutatis occurrant philosophi insultantes simplicitati fidei nostrae, et idiotas nos imperitosque clamitantes, et[2]) convertar etiam ad ipsos, et verae sapientiae viribus falsae ac fucatae sapientiae nebulam obturbavero, et non solum hujus mundi, sed et principum hujus mundi sapientiam destruxero: tunc plenius dilatatum est os meum super inimicos meos. Sancti est ergo vox ista et perfecti, qui rebus ipsis et veritate subnixum hujuscemodi sermonem possit proferre et dicere: „dilatatum[3]) est os meum super inimicos meos." Oportet ergo nos primo os nostrum dilatare, ut impleat illud Deus. Quomodo autem os primo dilatamus? Per meditationem verbi divini, ut possimus eo usque proficere, ut a dilatatione oris etiam ad cordis dilatationem veniamus, et cum Apostolo dicere: „cor[4]) meum dilatatum est ad vos, o Corinthii." Ex latitudine enim cordis abundantia ori sapienti ministratur.

11. „Quia[5]) laetata sum in salutari tuo." Si laetatus fuero in salutari Dei, tunc dilatatum est os meum

---

[1]) I Sam. II, 1. (I Regg.)
[2]) Deest „et" in edd. M.
[3]) I Sam. II, 1. (I Regg.)
[4]) II Cor. VI, 11.
[5]) I Sam. II, 1. (I Regg.)

super inimicos meos. „Non[1]) est sanctus sicut Dominus.“ Si scriptum esset: non est sanctus nisi Dominus: consequens erat, omnes nos renuntiare nobismet ipsis ab hac spe, ut sancti efficeremur: nunc autem necessaria distinctione utitur, et dicit: „non[2]) est sanctus sicut Dominus:“ hoc est, etsi sint multi sancti, sed nullus ita sanctus est ut Dominus. Possunt ergo multi sancti fieri, sicut et mandatum Dei dicit: „sancti[3]) estote, quoniam et ego sanctus sum.“ Sed quantumcunque quis in sanctitate proficiat, quantumlibet puritatis et sinceritatis adquirat, ita esse sanctus homo non potest sicut Dominus: quia ille largitor sanctitatis est, iste susceptor: ille sanctitatis fons est, hic autem sancti fontis potator: ille sanctitatis lux est, hic sanctae lucis inspector: et ideo „non[4]) est sanctus sicut Dominus, et non est praeter te.“ Quid est quod dicit: „non est praeter te:“ non plane capio. Si dixisset: non est Deus praeter te, vel non est creator praeter te, aut tale aliquid addidisset, nihil requirendum videbatur; nunc autem, quia dicit: „non est praeter te:“ mihi hoc videtur in loco designari, nihil eorum, quae sunt, hoc ipsum, quod sunt, naturaliter habere. Tu solus es, cui, quod es, a nullo datum est. Nos enim omnes, id est, universa creatura non eramus, antequam crearemur, et ideo, quod sumus, voluntas est creatoris. Et quia aliquando non fuimus, non est integrum, si dicatur de nobis, quia sumus, quantum ad illud spectat, cum non essemus. Sed solus est Deus, qui, quod est, semper habuit, et non accepit, ut esset initium. Denique Moses cum discere vellet a Deo, quod ei nomen esset, docens eum Deus dixit: „Ego[5]) sum, qui sum, et hoc mihi no-

---

[1]) I Sam. II, 2. (I Regg.)
[2]) I Sam. II, 2. (I Regg.) [3]) Levit. XX, 26.
[4]) I Sam. II, 2. (I Regg.)
[5]) Cfr. Exod. III, 14. coll. 15.

men est." Si ergo aliud aliquid in creaturis hoc nomine vel hac significantia appellari posset, nunquam diceret Dominus hoc sibi esse nomen. Sciebat enim se solum esse, creaturas vero a se accepisse, ut essent. Nam et umbra ad comparationem corporis non est, et fumus ad comparationem ignis non est. Sic ergo et quae in coelis sunt, et quae in terra, visibilia et invisibilia, quantum ad naturam Dei pertinet, non sunt, quantum ad voluntatem creatoris, sunt hoc, quod ea esse voluit ille, qui fecit. Ideo ergo dicitur, quia „praeter [1]) te non est."

12. „Non [2]) est potens sicut Deus, Deus noster." Simile est hoc illi, quod superius dictum est: „quia non est sanctus sicut Dominus." Sicut enim ibi non dixit, quia non est sanctus quisquam, sed non est sanctus sicut Dominus, ut ostenderet, quia etsi sunt sancti, tamen nemo ita est sanctus, ut est Dominus: ita et in hoc loco, etsi sit aliquis potens: „non est inquit, potens sicut Deus noster."

13. „Nolite [3]) multiplicare loqui excelsa." Cur non dixit: nolite loqui excelsa? Ergo licet mihi aliqua loqui excelsa, multiplicare autem excelsa et ardua non mihi licet; hoc enim videtur designari per id, quod dictum est: „nolite multiplicare loqui excelsa." Quid ergo per hoc indicetur, consideremus. Non permittitur humanae naturae, multa excelsa loqui, neque multa excelsa intelligere. Nam et Salomon dicit: „altiora [4]) te ne quaesieris, et fortiora te ne scrutere, sed de quibus tibi praeceptum est, haec intellige." Ergo et in hoc loco dicitur „excelsa," non ut omnino non quaeras, sed ne de his multiplices quaestiones. Respicienti quippe ad imbecillitatem condi-

---

[1]) I Sam. II, 2. (I Regg.)
[2]) Cfr. I Sam. II, 2. (I Regg.)
[3]) I Sam. II, 3. (I Regg.)
[4]) Sap. Sirac. III, 21. 22.

tionis humanae, sufficiat tibi ea de excelsis et arduis vel inquisisse, vel proloqui, quae vitam vel inquirentibus vel loquentibus tribuant. Quae autem sunt, in quibus excelsa me loqui necesse est? Quando de omnipotentia Dei loquor, de invisibilitate et sempiternitate ejus, excelsa loquor. Quando de unigeniti ejus coaeternitate ceterisque ejus mysteriis pronuntio, excelsa loquor. Quando de sancti Spiritus magnificentia dissero, excelsa loquor. In his tantum nobis conceditur loqui excelsa. Post haec tria jam nihil loquaris excelsum. Omnia enim humilia sunt et dejecta, quantum ad Trinitatis hujus celsitudinem spectat. Nolite ergo multiplicare loqui excelsa, nisi de Patre et Filio et Spiritu sancto. Et ut plenius manifestum fiat, quod loquimur, utamur adhuc, si videtur, exemplis: verbi gratia, gentes multos introducunt deos. Istae multiplicant loqui excelsa. Haereticorum quidam derelinquentes creatorem mundi et filium ejus, fingunt sibi alium, nescio quem, excelsiorem Deum, et alios similiter introducunt, sive quos *αἰῶνας*, sive quos deos appellant. Et isti ergo multiplicant loqui excelsa.

14. „Non [1]) exeat magniloquium de ore vestro." Vide, quid dictum est ab Apostolo: „miser [2]) ego homo, quis me liberabit de corpore mortis hujus?" Convenit hoc dici de omni homine. Miserum namque est mortalium genus: si quidem non solum in malis, sed et in bonis periclitamur. Verbi gratia, visiones quasdam vidi bonas, factae sunt mihi elationi. Signa et prodigia per me impleta sunt, superbus effectus sum in bonis. Servavi justitiam, continentiam, virtutem, sed in his periclitor. Quando enim nihil aliud fecerit zabulus, pro his omnibus suscitat mihi superbiam, ita ut postea habeam angelum Satanae, qui me colaphizet, [3]) uti ne extollar, et

---

[1]) I Sam. II, 3. (I Regg.)
[2]) Rom. VII, 24. [3]) Cfr. II Cor. XII, 7.

exeat magniloquium de ore meo, id est, ne magna de me ipso loquar: quoniam quidem exterminat Dominus labia dolosa, et linguam magniloquam eorum, qui dixerunt: „linguam [1]) nostram magnificavimus." „Non [2]) ergo exeat magniloquium de ore vestro, quia fortis scientiarum Dominus."

15. „Et [3]) non emendaverunt excusantes:" sicut et ibi dictum est: „non [4]) declinet cor tuum in verba mala, ad excusandas excusationes in peccatis cum hominibus operantibus iniquitatem." Et in proverbiis dicitur: „occasiones [5]) accipit piger, et dicit: leo est in via, in plateis autem homicidae. Invenimus ergo, tales esse peccatores accusantes omnia magis, quam semet ipsos, et occasiones sibimet excusationum fingentes, cum dicunt: Zabulus me supplantavit, mulier me seduxit, ille mihi occasionem praestitit, ut peccarem, cum utique oporteret meminisse praecepti dicentis: „dic [6]) tu peccata tua prior, ut justificeris." Non enim emendant excusationes, neque hic, neque in futuro, si male fecerimus. Sed et illud in excursu contingere necessarium videtur. Mirum quippe continet sensum, quia scriptum est: „justus [7]) ipse sui accusator fit in principio sermonis sui:" cum tamen injustus non sit sui accusator, sed aliorum. Sicut et Zabulus accusator quidem est, accusator autem non sui, sed fratrum. Interim omnes necesse est accusari: sed si quidem justus fuero, non exspecto, ut alius me accuset, sed ipse mei accusator exsisto. Plenius tamen velim discutere, quomodo potest justus sui accusator esse. Certum est, quia, donec quis peccat, et permanet in delictis, ne-

---

[1]) Psalm. XII, 4.
[2]) I Sam. II, 3. (I Regg.)
[3]) Cfr. I Sam. II. (I Regg.)
[4]) Psalm. CXLI, 4. [5]) Prov. XXVI, 13.
[6]) Jesai. XLIII, 26. [7]) Prov. XVIII, 17.

que justus est, neque accusator est sui. Non enim accusat, quod agit. Cum vero poenituerit a delictis, tunc justus efficitur, et non alterius, sed sui accusator exsistit.

16. „Arcus [1]) potentium infirmatus est.“ Jacula maligni, quae dicuntur ignita, per arcum potentium emittuntur. Potentes autem virtutes dicuntur adversae, de quibus dicitur: „quia [2]) ecce peccatores intenderunt arcum, et in ipso paraverunt vasa mortis.“ Et iterum: „sagittas [3]) suas ardentibus effecit.“ Sed et nunc dicitur, quia „arcus [4]) potentium infirmatus est.“ Si enim tu indutus sis armis Dei, si scuto [5]) fidei sis munitus, et galea salutis obtectus, et lorica caritatis, et gladio spiritus accinctus, arcus contra te potentium pro munimentis talibus infirmabitur. Si enim jaculatus fuerit adversum te unum aliquod jaculum ignitum, id exceptum fidei scuto continuo restinguitur. Jecit et aliud jaculum, repulsum id quoque a thorace justitiae est. Jecit et tertium, et id gladio spiritus detruncatum est. Mittit fortassis et quartum, quod similiter per galeam salutis abjectum est. Cumque per haec omnia homo Dei petitus invulnerabilis manserit, tunc arcu potentium nequaquam tot directis spiculis infirmabitur.

17. „Et [6]) infirmi accincti sunt fortitudine.“ Si videamus, quomodo „quae [7]) stulta sunt mundi, elegit Deus, ut confundat sapientes, et quae infirma mundi sunt, ut confundat fortia:“ intelligis, quomodo infirmi accincti sunt fortitudine. Infirmus erat Gentilis populus, quippe qui alienus erat a Testamento Dei: hic adeptus

---

[1]) I Sam. II, 4. (I Regg.)
[2]) Cfr. Psalm. XI, 2. coll. VII, 13.
[3]) Psalm. VII, 13. [4]) I Sam. II, 4. (I Regg.)
[5]) Cfr. Ephes. VI, 13. seqq.
[6]) I Sam. II, 4. (I Regg.)
[7]) I Cor. I, 27.

est fortitudinem. Quam fortitudinem? „Fortitudo [1]) mea et laudatio mea Dominus, et factus est mihi in salutem." Fortitudo ergo mea ipse est Christus Dominus, qua accincti sumus nos, qui eramus aliquando alieni [2]) a Testamento Dei, et sine Deo in hoc mundo.

18. „Saturati [3]) panibus deducti sunt ad servitutem." Culpabile ostendit esse saturari panibus, quia Jacob [4]) manducavit et bibit, et repletus est, et incrassatus est, et recalcitravit dilectus. „Esurientes [5]) derelinquerunt." Illos dicit, qui saturati fuerant panibus, quia reliquerunt esurientes. Venit fames, non fames[6]) panis, neque aquae sitis, sed audiendi verbum Domini. Propterea ergo „esurientes [7]) dereliquerunt, usque quo sterilis peperit septem, et fecunda in filiis infirmata est." „Multi [8]) enim filii desertae magis, quam ejus, quae habet virum." Sterilis èst mater nostra ecclesia, haec peperit septem, septenarium scilicet numerum, cui requies adscripta est. „Et [9]) fecunda in filiis infirmata est." Patroni literae Judaei velim videre quomodo asserunt, quod fecunda in filiis infirmatur, et sterilis quomodo peperit septem: sed illorum fabulis spretis nos consideremus, ne forte unusquisque nostrum habeat intra se sterilem, quae peperit septem, habeat et fecundam in filiis, quae infirmatur. Fecunda in propagine erat caro mea habens plurimos carnis fructus, fornicationem, immunditiam, impudicitiam, idololatriam, veneficia, inimicitias, contentiones, aemulationes,

---

[1]) Psalm. CXVIII, 14. [2]) Ephes. II, 12.
[3]) I Sam. II, 5. (I Regg.)
[4]) Cfr. Deut. XXXII, 15.
[5]) I Sam. II, 5. (I Regg.)
[6]) Cfr. Amos. VIII, 10.
[7]) Cfr. I Sam. II, 5. (I Regg.)
[8]) Cfr. Jesai. LIV, 1.
[9]) I Sam. II, 5. (I Regg.)

incitationes, dissentiones: haec erant carnis nostrae numerosae progenies. Sed cum venimus ad fidem crucis Christi, et mortificationem Jesu coepimus circumferre in corpore nostro, et mortificare membra nostra, quae sunt super terram, et exhibere ea servire justitiae et sobrietati: tunc fecunditas probrosae hujus generationis exclusa est, et hoc modo fecunda in filiis infirmata est. Quomodo autem sterilis septem pariat, videamus. Sterilis erat in me anima mea, non afferebat fructus justitiae: nunc autem ubi per fidem Christi meruit gratiam Spiritus sancti, et replevit eam spiritus [1]) sapientiae et intellectus, spiritus consilii et fortitudinis, spiritus justitiae et misericordiae, et replevit eam spiritus timoris Domini: certum est, quod sterilis peperit septem, et fecunda in filiis infirmata est.

19. „Dominus [2]) mortificat, et vivificat.“ Quem mortificat Dominus, et quem vivificat? Me ipsum mortificat, cum me mortuum facit esse peccato. Et me ipsum vivificat, cum me facit vivere Deo. Peccator eram, et in delictis vivebam: mortificavit me a peccatis, mori me fecit vitae priori, et vivificabit me, ut in timore suo vivam, ut in fide sua stem, ut ultra non vivam peccato, sed Deo, qui me a mortuis suscitavit, ut in novitate vitae ambulem in Christo Jesu Domino nostro, cui est gloria et imperium in saecula saeculorum. Amen!

---

1) Jesai. XI, 2. 3.
2) I Sam. II, 6. (I Regg.)

ΩΡΙΓΕΝΟΥΣ

ΕΙΣ ΤΗΝ ΤΩΝ ΒΑΣΙΛΕΙΩΝ ΠΡΩΤΗΝ.

Ὑπὲρ τῆς ἐγγαστριμύθου.[1])

Τὰ ἀναγνωσθέντα πλείονά ἐστι· καὶ ἐπεὶ χρὴ ἐπιτεμνόμενον εἰπεῖν δυσὶ περικοπαῖς, ἀνεγνώσθη τὰ[2]) ἑξῆς τὰ περὶ Νάβαλ τὸν Καρμήλιον, εἶτα μετὰ τοῦτο ἡ ἱστορία ἡ περὶ τοῦ κεκρύφθαι τὸν Δαυὶδ παρὰ τοῖς Ζιφαίοις,[3]) καὶ διαβεβλῆσθαι αὐτὸν ὑπ᾽ αὐτῶν, ἐληλυθέναι δὲ τὸν Σαοὺλ βουλόμενον λαβεῖν τὸν Δαυὶδ, καὶ ἐληλυθότα[4]) ἐπιτηρῆσαι καιρὸν, ἐπεληλυθέναι τε τῷ Σαοὺλ τὸν Δαυὶδ, καὶ εἰληφέναι, κοιμωμένου αὐτοῦ καὶ τῶν δορυφορούντων[5]) αὐτὸν, τὸ δόρυ, καὶ τὸν φακὸν τοῦ ὕδατος, καὶ μετὰ τούτου ἔλεγχον προσενηνοχέναι τοῖς πεπιστευμένοις μὲν φυλάττειν αὐτὸν, ἀποκοιμηθεῖσι δέ. Εἶτα τὰ ἑξῆς ἡ ἱστορία ἦν τρίτη, ὅτι κατέφυγε πρὸς Ἄχαρ[6]) βασιλέα Γὲθ ὁ Δαυὶδ, καὶ ὅσην εὗρε χάριν παρ᾽ αὐτῷ μετὰ[7]) τὰ πολλὰ ἀνδρα-

---

[1]) Cfr. I Sam. XXVIII. (I Regg.) coll. edd. Huet. Tom. I. pag. 28. seqq.

[2]) Ed. Ruaei: *τὰ ἑξῆς περὶ Ναβὰλ τὸν Καρμήλιον κτλ.*, edd. vero Huet. ut in nostro textu. — Cfr. I Sam. XXV. (I Regg.)

[3]) Cfr. I Sam. XXVI. (I Regg.)

[4]) Ed. Ruaei sola: *ἐληλυθέναι.*

[5]) Edd. H. et R. in textu: „*φερούντων*," edd. M. tamen ad marg., ed. Ruaei in notis: „scribendum: *δορυφορούντων.*" — Cfr. I Sam. XXVI, 12. (I Regg.)

[6]) Edd. H. et R. „*Ἄχαρ.*" — Cfr. I Sam. XXVII, (I Regg.)

[7]) Edd. Huetii: *κατά.*

γαθήματα ὁ Δαυὶδ, πρὸς ὄν, ἀρχισωματοφύλακα[1]) θήσομαί σε, φησίν. Ἑξῆς τούτοις ἦν ἡ ἱστορία ἡ διαβόητος ὑπὲρ τῆς ἐγγαστριμύθου, καὶ περὶ τοῦ Σαμουήλ· ὅτι ἔδοξεν ἀνηνοχέναι ἡ ἐγγαστρίμυθος τὸν Σαμουήλ, καὶ ὁ Σαμουὴλ προφητεύει[2]) τῷ Σαούλ. Τεσσάρων οὐσῶν περικοπῶν, ὧν ἑκάστη πράγματα οὐκ ὀλίγα ἔχει, ἀλλὰ καὶ τοῖς δυναμένοις ἐξετάζειν δυνάμενα ἀσχολῆσαι ὥρας οὐ μιᾶς συνάξεως, ἀλλὰ καὶ πλειόνων. Ὅ, τί ποτε βούλεται ὁ ἐπίσκοπος προτεινάτω τῶν τεσσάρων, ἵνα περὶ τοῦτο ἀσχοληθῶμεν· ὡς τὰ περὶ τῆς ἐγγαστριμύθου, φησὶν, ἐξεταζέσθω· ἔνιαι μὲν ἱστορίαι οὐχ ἅπτονται ἡμῶν· οὕτω δ' εἶπον, ἱστορίαι, ἐπεὶ οὐδέπω φθάνομεν ἐπὶ τὰ τῆς ἀναγωγῆς, παντὶ τῷ εἰδότι ἀνάγειν, ἢ ἀκούειν ἀναγομένων χρήσιμα πᾶσιν· οἷον[3]) ὡς ἐπὶ παραδείγματος ἡ ἱστορία ἡ περὶ τοῦ Λὼτ, καὶ τῶν θυγατέρων αὐτοῦ. Εἰ μέντοι[4]) κατὰ τὴν ἀναγωγὴν ἔχει χρήσιμον, θεὸς εἶδε, καὶ ᾧ ἂν χαρίσηται τοὺς λόγους ἐκείνους ἐξετάζειν· εἰ δὲ κατὰ τὴν ἱστορίαν ζητήσαις ἂν, τί γὰρ ὄφελός μοι ἐκ τῆς ἱστορίας τῆς περὶ τοῦ Λὼτ, καὶ τῶν θυγατέρων αὐτοῦ; Ὁμοίως τί ὄφελός μοι ἁπλῶς λεχθεῖσα ἡ ἱστορία ἡ περὶ τὸν Σαοὺλ, καὶ τὴν ἐγγαστρίμυθον; Πάντων ἅπτεται ἀναγκαία ἀλήθεια κατὰ τὸν λόγον· τίς γὰρ ἀπαλλαγεὶς τούτου τοῦ βίου θέλει εἶναι ὑπὸ ἐξουσίαν δαιμονίου; Ἵνα ἐγγαστρίμυθος ἀναγάγῃ, οὐ τὸν τυχόντα τῶν πεπιστευκότων, ἀλλὰ Σαμουὴλ τὸν προφήτην, περὶ οὗ φησιν ὁ θεὸς διὰ τοῦ Ἱερεμίου· „οὐδ' ἂν[5]) Μωυσῆς, καὶ Σαμουὴλ πρὸ προσώπου μου, οὐδὲ τούτων εἰσακούσομαι·“

---

[1]) I Sam. XXVIII, 2. (I Regg.)

[2]) H. ad marginem: „scrib.“, R. in notis: „forte legendum: *προφητεύειν*.“

[3]) Edd. Huetii: *οἷγε*.

[4]) Huet. in addendis: lege: *μέν τι κτλ.*

[5]) Jerem. XV, 1.

περὶ οὗ φησιν ὁ προφήτης ἐν ὕμνοις· „Μωυσῆς,[1]) καὶ Ἀαρὼν ἐν τοῖς ἱερεῦσιν αὐτοῦ, καὶ Σαμουὴλ ἐν τοῖς ἐπικαλουμένοις τὸ ὄνομα αὐτοῦ· ἐπεκαλοῦντο τὸν κύριον, καὶ αὐτὸς εἰσήκουεν αὐτῶν, ἐν στύλῳ νεφέλης ἐλάλει πρὸς αὐτούς·" καὶ ἀλλαχοῦ· „ἐὰν[2]) στῇ Μωυσῆς, καὶ Σαμουὴλ, καὶ προσεύξωνται," καὶ τὰ ἑξῆς . . . . Ἆρ' οὖν, εἰ ὁ τηλικοῦτος ὑπὸ τὴν γῆν ἦν,[3]) καὶ ἀνήγαγεν αὐτὸν ἡ ἐγγαστρίμυθος, ἐξουσίαν ἔχει δαιμόνιον ψυχῆς προφητικῆς; Τί εἴπομεν; Γέγραπται ταῦτα; Ἀληθῆ ἐστιν, ἢ οὐκ ἔστιν ἀληθῆ; Τὸ μὲν μὴ εἶναι ἀληθῆ λέγειν, εἰς ἀπιστίαν προτρέπει· χωρήσῃ ἐπὶ κεφαλὰς τῶν λεγόντων· τὸ δὲ εἶναι ἀληθῆ, ζήτησιν καὶ ἐξαπόρησιν ἡμῖν παρέχει. Καὶ μὴν γοῦν ἴσμεν τινὰς τῶν ἡμετέρων ἀδελφῶν, ἀντιβλέψαντας τῇ γραφῇ, καὶ λέγοντας· οὐ πιστεύω τῇ ἐγγαστριμύθῳ. Λέγει ἡ ἐγγαστρίμυθος ἑωρακέναι[4]) τὸν Σαμουὴλ, ψεύδεται. Σαμουὴλ οὐκ ἀνήχθη. Σαμουὴλ οὐ λαλεῖ. Ἀλλ' ὥσπερ εἰσί τινες ψευδοπροφῆται λέγοντες· „τάδε λέγει κύριος·" καὶ· „κύριος[5]) ἐλάλησεν·" οὕτω καὶ τὸ δαιμόνιον τοῦτο ψεύδεται, ἐπαγγελλόμενον ἀνάγειν τὸν ὑπὸ τοῦ Σαοὺλ προτασσόμενον. „Τίνα[6]) γὰρ ἀνάγω;" φησί. „Σαμουὴλ ἀνάγαγέ μοι·" ταῦτα λέγεται ὑπὸ τῶν φασκόντων τὴν ἱστορίαν ταύτην μὴ εἶναι ἀληθῆ· Σαμουὴλ

---

[1]) Psalm. XCIX, 6. 7. (XCVIII.) — Edd. H. et R. „ὑπεκαλοῦτο" et „ἐν στήλῳ."

[2]) Cfr. Jerem. XV, 1.

[3]) Deest „ἦν" in textu edd. H. et R., H. tamen ad marginem: „scribas: τὴν γῆν ἦν."

[4]) Edd. H. et R. in textu: „ἑορταμέναι," H. tamen ad marg., R. in notis: „forte scribendum: ἑωρακέναι."

[5]) Edd. H. et R. in textu: „κύριος οὐκ ἐλάλησεν," H. tamen ad marginem: „scribas: κύριος ἐλάλησεν." — Recte ita, ut opinor, Huetius, nisi legere malueris: „τάδε λέγει κύριος" καὶ κύριος οὐκ ἐλάλησεν.

[6]) Cfr. I Sam. XXVIII, 11. (I Regg.)

ἐν ᾅδου; Σαμουὴλ ὑπὸ ἐγγαστριμύθου ἀνάγεται, ὁ ἐξαίρετος τῶν προφητῶν· ὁ ἀπὸ τῆς γενέσεως ἀνακείμενος[1]) τῷ θεῷ· ὁ πρὸ γενέσεως ἐν τῷ ἱερῷ λεγόμενος ἔσεσθαι· ὁ ἅμα τῷ ἀπογαλακτισθῆναι ἐνδυσάμενος[2]) ἐφοὺδ, καὶ περιβεβλημένος διπλοΐδα, καὶ ἱερεὺς γενόμενος τοῦ κυρίου· ᾧ παιδίῳ ἔτι ὄντι ἐχρημάτισεν[3]) ὁ κύριος λαλῶν; Σαμουὴλ ἐν ᾅδου; Σαμουὴλ ἐν τοῖς καταχθονίοις, ὁ διαδεξάμενος Ἠλὶ διὰ τὰ τῶν τέκνων ἁμαρτήματα, καὶ παρανομήματα καταδικασθέντα ὑπὸ τῆς προνοίας; Σαμουὴλ ἐν ᾅδου, οὗ ὁ θεὸς ἐπήκουσεν[4]) ἐν καιρῷ θερισμοῦ πυρῶν, καὶ ὑετὸν ἔδωκεν ἐλθεῖν ἀπὸ οὐρανοῦ; Σαμουὴλ ἐν ᾅδου, ὁ τοιαῦτα παῤῥησιασάμενος, εἰ ἐπιθύμημά τινος ἔλαβον;[5]) Οὐκ ἔλαβε τὸν μόσχον, οὐκ ἔλαβε τὸν βοῦν, ἔκρινε, καὶ κατεδίκασε τὸν λαὸν, μένων πένης· οὐδέποτε ἐπεθύμησε λαβεῖν τι ἀπὸ τηλικούτου λαοῦ, καὶ τοσούτου· Σαμουὴλ ἵνα τί ἐν ᾅδου ὁρᾶται; Τίς ἀκολουθεῖ τῷ Σαμουὴλ ἐν ᾅδου; Σαμουὴλ ἐν ᾅδου; Διὰ τί οὐχὶ καὶ Ἀβραὰμ, καὶ Ἰσαὰκ, καὶ Ἰακὼβ ἐν ᾅδου; Σαμουὴλ ἐν ᾅδου; Διὰ τί οὐχὶ καὶ Μωυσῆς ὁ συνεζευγμένος τῷ Σαμουὴλ[6]) κατὰ τὸ εἰρημένον· „οὐδὲ[7]) ἐὰν στῇ Μωυσῆς καὶ Σαμουὴλ, οὐδὲ ἐκείνων εἰσακούσομαι;“ Σαμουὴλ ἐν ᾅδου; Ἵνα τί μὴ καὶ Ἱερεμίας ἐν ᾅδου, πρὸς ὃν εἴρηται· „πρὸ[8]) τοῦ με πλάσαι σε ἐν κοιλίᾳ, ἐπίσταμαί σε, καὶ πρὸ τοῦ σε ἐξελθεῖν ἐκ μήτρας, ἡγίασά σε;“ Ἐν ᾅδου καὶ Ἡσαΐας, ἐν ᾅδου καὶ Ἱερεμίας, ἐν ᾅδου πάντες οἱ προφῆται, ἐν ᾅδου. Ταῦτα μὲν ἐρεῖ ὁ μὴ βουλόμενος

---

[1]) Cfr. I Sam. I. (I Regg.)
[2]) Cfr. I Sam. II, 18. 19. (I Regg.)
[3]) Cfr. I Sam. III, 4. (I Regg.)
[4]) Cfr. I Sam. XII, 17. seqq. (I Regg.)
[5]) Cfr. I Sam. XII, 3. (I Regg.)
[6]) Edd. H. perperam: Σαούλ.
[7]) Cfr. Jerem. XV, 1. [8]) Cfr. Jerem. I, 5.

ἀγῶνα παραδέξασθαι, ὅτι Σαμουήλ ἐστιν ὄντως ὁ ἀναχθείς. Ἐπειδὴ δεῖ εὐγνώμονα εἶναι ἐν τῷ ἀκούειν τῶν γραφῶν, πιθανῶς καταπομπήσαντος ἡμᾶς τοῦ λόγου, καὶ ἀληθῶς δυναμένου ταράξαι, καὶ κινῆσαι ἡμᾶς, εἴδωμεν πότερόν ποτε νενόηται ἡ γραφὴ τῷ τοῦτο μὴ παραδεξαμένῳ· ἢ ἀπὸ ἐνδόξων μὲν ἐπιχειρεῖ, ἐναντία δὲ λέγει τοῖς γεγραμμένοις. Τίνα γάρ ἐστι τὰ γεγραμμένα; „Καὶ[1]) εἶπεν ἡ γυνή· τίνα ἀναγάγω σοι;" Τίνος πρόσωπόν ἐστι τὸ λέγον· „εἶπεν ἡ γυνή;" Ἆρα το πρόσωπον τοῦ[2]) ἁγίου πνεύματος, ἐξ[3]) οὗ πεπίστευται ἀναγεγράφθαι ἡ γραφὴ, ἢ πρόσωπον ἄλλου τινός; Τὸ γὰρ διηγηματικὸν πρόσωπον πανταχοῦ, ὡς ἴσασι καὶ οἱ περὶ παντοδαποὺς γενόμενοι λόγους, ἔστι πρόσωπον τοῦ συγγραφέως. Συγγραφεὺς δὲ ἐπὶ τούτων τῶν λόγων πεπίστευται εἶναι, οὐκ ἄνθρωπος, ἀλλὰ συγγραφευς το πνεῦμα τὸ ἅγιον τὸ κινῆσαν τοὺς ἀνθρώπους. Οὐκοῦν τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον λέγει· „καὶ[4]) εἶπεν ἡ γυνή· τίνα ἀναγάγω σοι; Καὶ εἶπε· Σαμουὴλ ἀνάγαγέ μοι." Τίς λέγει· „καὶ[5]) εἶδεν ἡ γυνὴ τὸν Σαμουηλ, καὶ ἐβόησεν ἡ γυνὴ φωνῇ μεγάλῃ λέγουσα;" Ἐροῦμεν πρὸς ἐκεῖνον τὸν[6]) τοσαῦτα ἡμῖν καταβομβήσαντα, καὶ μυρία εἰρηκότα, ὡς ἄρα Σαμουὴλ οὐκ ἦν ἐν ᾅδου. „Εἶδεν[7]) ἡ γυνὴ Σαμουὴλ," — ἡ διηγηματικὴ φωνὴ τοῦτο ἔφησε, — „καὶ ἐβόησεν ἡ γυνὴ φωνῇ μεγάλῃ· καὶ εἶπε, μὴ φοβοῦ, πρὸς Σαούλ. Ἵνα τί παρηνοχλήσω με; καὶ σὺ εἶ Σαούλ. Καὶ εἶπεν αὐτῇ ὁ βασιλεύς· τί γάρ ἐστι; Μὴ φοβοῦ. Τί ἑώρακας; Καὶ

1) I Sam. XXVIII, 11. (I Regg.)

2) Desideratur „τοῦ" in ed. Ruaei.

3) Edd. H. et R. perperam: ἐξ τοῦ κτλ.

4) I Sam. XXVIII, 11. (I Regg.)

5) I Sam. XXVIII, 12. (I Regg.)

6) Deest „τόν" in ed. Ruaei.

7) Cfr. I Sam. XXVIII, 12. 13. 14. (I Regg.) — Edd. H. et R. παρηνοχλήσω pro παρελογίσω.

εἶπεν ἡ γυνὴ πρὸς τὸν Σαούλ· θεοὺς εἶδον ἀναβαίνοντας ἐκ τῆς γῆς. Καὶ εἶπεν αὐτῇ· τὶ τὸ εἶδος αὐτῶν; Καὶ εἶπεν αὐτῷ· ἀνὴρ πρεσβύτερος ἀναβαίνων, καὶ αὐτὸς περιβεβλημένος διπλοΐδα Ἐφοίδ." Λέγει αὐτὴν ἑωρακέναι καὶ τὸ ἱμάτιον τὸ ἱερατικόν. Οἶδα δὲ ὅτι ἐναντίον ἐκ τοῦ λόγου λέγει· οὐ θαῦμα. Αὐτὸς γὰρ ὁ Σατανᾶς [1]) μετασχηματίζεται εἰς ἄγγελον φωτός. Οὐ μέγα οὖν, εἰ καὶ οἱ διάκονοι αὐτοῦ μετασχηματίζονται ὡς διάκονοι δικαιοσύνης. Ἀλλὰ τί ἐστιν, ὅπερ εἶδεν ἡ γυνη τοῦ Σαμουήλ; Ἀλλὰ γέγραπται, ὅτι ἔγνω [2]) Σαοὺλ, ὅτι Σαμουήλ ἐστι, καὶ ἔπεσεν ἐπὶ πρόσωπον ἐπὶ τὴν γῆν, καὶ προσεκύνησεν. Εἶτα πάλιν τὸ πρόσωπον τῆς γραφῆς· „καὶ [3]) εἶπε Σαμουὴλ πρὸς Σαούλ· ἵνα τί παρώργισάς με τοῦ ἀναγαγεῖν με;" „Εἶπε, — φησὶν ἡ γραφὴ, ἔδει [4]) πιστεύειν, — „εἶπε Σαμουήλ· ἵνα τί παρώργισάς με τοῦ ἀναγαγεῖν με;" Εἶτα πρὸς τοῦτον ἀποκρίνεται Σαούλ· „σφόδρα [5]) οἱ ἀλλόφυλοι πολεμοῦσιν ἐν ἐμοὶ, καὶ ὁ θεὸς ἀπέστη ἀπ' ἐμοῦ, καὶ οὐκ ἀπεκρίθη μοι ἔτι, καί γε ἐν χειρὶ τῶν προφητῶν, καὶ ἐν τοῖς ἐνυπνίοις ἐκάλεσα, τοῦ δηλῶσαί μοι τί ποιήσω." Πάλιν ἡ γραφὴ, οὐκ ἄλλος εἶπεν, ἀλλ' ὅτι αὐτὸς Σαμουὴλ ἔφη· „καὶ [6]) ἵνα τί ἐπερώτησάς με; Καὶ κύριος ἀπέστη ἀπὸ σοῦ, καὶ ἐγενήθη κατὰ σοῦ, καὶ ἐποίησεν ἄλλον αὐτῷ, ὃν τρόπον ἐλάλησεν ἐν χειρί μου. Καὶ διαῤῥήξει τὴν βασιλείαν ἐκ χειρός σου." Καὶ δαιμόνιον προφητεύει περὶ βασιλείας Ἰσραηλιτικῆς. Τί φησιν ὁ ἐναντίος λόγος; Ὁρᾶτε ὅσος ἀγών ἐστιν ἐν τῷ λόγῳ τοῦ θεοῦ, χρείαν ἔχων καὶ ἀκροατῶν δυ-

---

[1]) Cfr. II Cor. XI, 14. 15.
[2]) Cfr. I Sam. XXVIII, 14. (I Regg.)
[3]) Cfr. I Sam. XXVIII, 15. (I Regg.)
[4]) Edd. Huetii: ἤδη.
[5]) Cfr. I Sam. XXVIII, 15. (I Regg.)
[6]) Cfr. I Sam. XXVIII, 16. 17. (I Regg.)

ναμένων ἁγίων ἀκούειν λόγων μεγάλων, καὶ ἀποῤῥήτων τῶν περὶ τῆς ἐξόδου, ἐπαπορουμένων τε τῶν προτέρων, οὔτε τῶν δευτέρων σαφῶν ὄντων. Ἀλλ' ὁ λόγος ἔτι ἐξετάζεται. Λέγω δὲ ὅτι ἀναγκαία καὶ ἡ ἱστορία, καὶ ἡ ἐξέτασις ἡ περὶ αὐτῆς, ἵνα ἴδωμεν τί ἡμᾶς ἔχει μετὰ τὴν ἔξοδον. „Λελάληκεν[1]*) ἐν χειρί μου· καὶ διαῤῥήξει κύριος τὴν βασιλείαν ἐκ χειρός σου, καὶ δώσει αὐτὴν τῷ πλησίον σου τῷ Δαυίδ." Δαιμόνιον δὲ οὐ δύναται εἰδέναι τὴν βασιλείαν Δαυὶδ, τὴν ὑπὸ τοῦ κυρίου χειροτονηθεῖσαν. Καθότι; Οὐκ ἤκουσας τὴν φωνὴν τοῦ κυρίου; „Οὐκ*[2]*) ἐποίησεν ὀργὴν θυμοῦ αὐτοῦ ἐν Ἀμαλήκ." Ταῦτα οὐκ ἔστι ῥήματα θεοῦ; Οὐκ ἔστιν ἀληθῆ; Ἀληθῶς γὰρ οὐκ ἐποίησε τὸ θέλημα κυρίου Σαούλ· ἀλλὰ περιέπει τὸν βασιλέα Ἀμαλὴκ*[3]*) ζῶντα, ἐφ' ᾧ καὶ πρὸ τῆς κοιμήσεως αὐτοῦ, καὶ ἐπὶ τῆς ἐξόδου ὠνείδισε Σαμουὴλ τῷ Σαούλ· „καὶ*[4]*) διὰ τοῦτο τὸ ῥῆμα τοῦτο ἐποίησε κύριος ἐν τῇ ἡμέρᾳ ταύτῃ. Καὶ δώσει κύριος καί γε τὸν Ἰσραὴλ ἐν χειρὶ ἀλλοφύλων." Περὶ ὅλου λαοῦ θεοῦ δύναται δαιμόνιον προφητεῦσαι, ὅτι κύριος μέλλει παραδιδόναι τὸν Ἰσραήλ; „Καί*[5]*) γε τὴν παρεμβολὴν Ἰσραὴλ παραδώσει κύριος αὐτὴν ἐν χειρὶ ἀλλοφύλων· τάχυνον δὲ Σαοὺλ αὔριον, καὶ σὺ, καὶ οἱ υἱοί σου μετὰ σοῦ." Καὶ τοῦτο δύναται εἰδέναι δαιμόνιον, βασιλέα χειροτονηθέντα μετὰ χρίσματος προφητικοῦ, ὅτι αὔριον ἔμελλεν ἐξελέσθαι ὁ Σαοὺλ τὸν βίον, καὶ*[6]*) οἱ υἱοὶ αὐτοῦ μετ' αὐτοῦ; „Αὔ-*

---

[1]) Cfr. I Sam. XXVIII, 17. (I Regg.)

[2]) Cfr. I Sam. XXVIII, 18. (I Regg.)

[3]) Cfr. I Sam. XV. (I Regg.)

[4]) Cfr. I Sam. XXVIII, 18. 19. (I Regg.)

[5]) Cfr. I Sam. XXVIII, 19. (I Regg.) — Edd. H. et R. hoc loco, cfr. pag. huj. not. 6. et pag. 324 not. 1. „*καὶ ὁ υἱός σου μετ' ἐμοῦ.*"

[6]) Edd. H. et R. hoc loco, cfr. pag. huj. not. 5., ut nos in textu.

ριον[1]) σὺ, καὶ οἱ υἱοί σου μετὰ σοῦ.“ Ταῦτα[2]) μὲν οὖν δηλοῖ, ὅτι οὐκ ἔστι ψευδῆ τὰ ἄνω γεγραμμένα, καὶ ὅτι Σαμουὴλ ἐστιν ὁ ἀναβεβηκώς. Τί οὖν ποιεῖ ἐγγαστρίμυθος ἐνθάδε; Τί ποιεῖ ἐγγαστρίμυθος περὶ τὴν ἀναγωγὴν τῆς ψυχῆς τοῦ δικαίου; Ἐκεῖνος ἔφυγεν ὁ τὸν πρῶτον τὸν[3]) λόγον εἰπών·[4]) ἵνα γὰρ μὴ ἀγῶνα ἔχειν δοκῇ κατὰ τοσαῦτα ἄλλα, κατὰ τὸν τόπον ζητούμενα, καὶ λέγει· οὐκ ἔστι Σαμουὴλ, ψεύδεται τὸ δαιμόνιον, ἐπεὶ οὐ δύναται ψεύδεσθαι ἡ γραφή. Τὰ δὲ ῥήματα τῆς γραφῆς ἐστιν· οὐκ ἔστιν ἐκ προσώπου τοῦ δαιμονίου αὐτοῦ, ἀλλ᾽ ἐκ προσώπου αὐτῆς· „καὶ[5]) εἶδεν ἡ γυνὴ τὸν Σαμουήλ.“ Εἶπε Σαοὺλ τὰ λελαλημένα ὑπὸ[6]) τοῦ Σαμουήλ. Πῶς οὖν λυόμενα τὰ τῆς ἐγγαστριμύθου φανεῖται τὰ κατὰ τὸν τόπον; Πυνθάνομαι τοῦ προειρηκότος τὰ πρότερα· Σαμουὴλ ἐν ᾄδου; καὶ τὰ ἑξῆς. Καὶ ἀποκρινάσθω πρὸς τὸ ἐπηρωτημένον· τίς μείζων, Σαμουὴλ, ἢ Ἰησοῦς ὁ Χριστός; Τίς μείζων, οἱ προφῆται, ἢ Ἰησοῦς ὁ Χριστός; Τίς μείζων, Ἀβραὰμ, ἢ Ἰησοῦς ὁ Χριστός; Ἐνθάδε οὐ τολμήσοι τις τῶν ἅπαξ φθασάντων τὸν κύριον εἰδέναι Ἰησοῦν Χριστὸν τὸν ὑπὸ τῶν προφητῶν προκηρυχθέντα εἶναι, εἰπεῖν, ὅτι μείζων οὐκ ἔστιν ὁ Χριστὸς τῶν προφητῶν. Ὅταν

---

[1]) Edd. H. et R. hoc loco, cfr. pag. 323. notae 5. et 6. „καὶ υἱοί σου μετ᾽ ἐμοῦ.“ — Cfr. I Sam. XXVIII, 19. (I Regg.)

[2]) Edd. H. et R. in textu: „Ταῦτα μὲν οὖν, ὅτι οὐκ ἔστι ψευδῆ κτλ., H. tamen ad marginem: „scribas: Ταῦτα μὲν οὖν δηλοῖ, ὅτι“ κτλ., R. in notis: „Vel scribe: Ταῦτα μὲν οὖν δηλοῖ, ὅτι“ κτλ., vel supple δηλοῖ, aut quid simile.“

[3]) Deest „τόν“ in ed. Huetii.

[4]) Huet. ad marginem: „scribas: εἰπών· ἵνα μὴ ἀγῶνα“ κτλ.

[5]) I Sam. XXVIII, 12. (I Regg.)

[6]) H. et R. in textu: „ἀπὸ τοῦ,“ H. tamen ad marg., R. in notis: „legas: ὑπὸ τοῦ.“

οὖν ὁμολογήσῃς, ὅτι Ἰησοῦς Χριστὸς μείζων ἐστίν· Χριστὸς ἐν ᾅδου; Ἢ οὐ γέγονεν ἐκεῖ; Οὐκ ἔστιν ἀληθὲς τὸ εἰρημένον ἐν ψαλμοῖς,[1]) ἑρμηνευθὲν ὑπὸ τῶν ἀποστόλων ἐν ταῖς Πράξεσιν αὐτῶν περὶ τοῦ τὸν Σωτῆρα ἐν ᾅδου καταβεβηκέναι; Γέγραπται, ὅτι ἐπ' αὐτὸν φέρεται τὸ ἐν πέντε καὶ δεκάτῳ ψαλμῷ· „ὅτι[2]) οὐκ ἐγκαταλείψεις τὴν ψυχήν μου εἰς ᾅδου, οὐδὲ δώσεις τὸν ὅσιόν σου ἰδεῖν διαφθοράν.“ Εἶτα μετὰ τοῦτο ἐὰν ἀποκρίνηται, ὅτι Χριστὸς ἐν ᾅδου καταβέβηκε; τί ποιεῖς; νικήσων, ἢ νικηθησόμενος ὑπὸ τοῦ θανάτου; Καὶ κατελήλυθεν εἰς τὰ χωρία ἐκεῖνα, οὐχ ὡς δοῦλος τῶν ἐκεῖ, ἀλλ' ὡς δεσπότης παλαίσων, ὡς πρώην ἐλέγομεν ἐξηγούμενοι τὸν ψαλμὸν κά. „Περιεκύκλωσάν[3]) με μόσχοι πολλοὶ, ταῦροι πίονες περιέσχον με. Ἤνοιξαν ἐπ' ἐμὲ τὸ στόμα αὐτῶν, ὡς λέων ἁρπάζων καὶ ὠρυόμενος. Διεσκορπίσθη τὰ ὀστᾶ μου.“ Μεμνήμεθα εἴ γε μεμνήμεθα τῶν ἱερῶν γραμμάτων· μέμνημαι γὰρ αὐτῶν εἰρημένων εἰς τὸν κά. ψαλμόν. Οὐκοῦν ὁ Σωτὴρ κατελήλυθε σώσων. Κατελήλυθεν ἐκεῖ προκηρυχθεὶς ὑπὸ τῶν προφητῶν, ἢ οὔ; Ἀλλ' ἐνθάδε μὲν προεκηρύχθη ὑπὸ τῶν προφητῶν· ἀλλαχοῦ δὲ κατέρχεται οὐ διὰ προφητῶν; Καὶ Μωσῆς αὐτὸν κηρύσσει ἐπιδημήσοντα τῷ γένει τῶν ἀνθρώπων· ὥστε λέγεσθαι καλῶς ὑπὸ τοῦ κυρίου, καὶ Σωτῆρος ἡμῶν· „εἰ[4]) ἐπιστεύετε Μωσῇ, ἐπιστεύετε ἂν ἐμοί· περὶ γὰρ ἐμοῦ ἐκεῖνος ἔγραψεν. Εἰ δὲ τοῖς ἐκείνου γράμμασιν οὐ πιστεύετε, πῶς τοῖς ἐμοῖς ῥήμασι πιστεύσετε;“ Καὶ ἐπιδεδήμηκε τούτῳ τῷ βίῳ Χριστὸς, καὶ προκηρύσσεται Χριστὸς ἐπιδημῶν τούτῳ τῷ βίῳ. Εἰ δὲ Μωσῆς προφητεύει αὐτὸν ἐνθάδε, οὐ θέλεις αὐτὸν κἀκεῖ καταβεβηκέναι, ἵνα προ-

---

[1]) Cfr. Psalm XVI, 10. coll. Act. II, 31.
[2]) Psalm. XVI, 10. (XV.)
[3]) Psalm. XXII, 12. 13. 14. (XXI.)
[4]) Ev. Joann. V, 46. 47.

φητεύσῃ Χριστὸν ἐλεύσεσθαι; Τί δέ; Μωσῆς μὲν, οἱ δὲ ἑξῆς προφῆται οὐχί; Σαμουὴλ δὲ οὐχί; Τί ἄτοπόν ἐστι τοὺς ἰατροὺς καταβαίνειν πρὸς τοὺς κακῶς ἔχοντας; Τί δὲ ἄτοπόν ἐστιν, ἵνα καὶ ὁ ἀρχίατρος καταβῇ πρὸς τοὺς κακῶς ἔχοντας; Ἐκεῖνοι ἰατροὶ μὲν ἦσαν πολλοὶ, ὁ δὲ κύριός μου καὶ Σωτὴρ ἀρχίατρός ἐστι· καὶ γὰρ τὴν ἔνδον ἐπιθυμίαν, ἣ οὐ δύναται ὑπὸ ἄλλων[1]) θεραπευθῆναι, αὐτὸς θεραπεύει· ἥτις οὐκ ἴσχυσεν ὑπ' οὐδενὸς θεραπευθῆναι τῶν ἰατρῶν, Χριστὸς Ἰησοῦς αὐτὴν θεραπεύει. Μὴ φοβοῦ. Μὴ θαμβοῦ. Ἰησοῦς εἰς ᾅδου γέγονε, καὶ οἱ προφῆται πρὸ αὐτοῦ, καὶ προκηρύσσουσι τοῦ Χριστοῦ τὴν ἐπιδημίαν. Εἶτα καὶ ἄλλο τι θέλω εἰπεῖν ἀπ' αὐτῆς τῆς γραφῆς. Σαμουὴλ ἀναβαίνει, καί ἰδοὺ Σαοὺλ λέγει ἑωρακέναι ψυχήν· οὐ λέγει ἑωρακέναι ἄνθρωπον. Ἐπτήξε τοῦτον ὃν εἶδε. Τίνα ὁρᾷ; „Θεοὺς,[2]) φησὶν, ἐγὼ εἶδον, θεοὺς ἀναβαίνοντας ἀπὸ τῆς γῆς.“ Καὶ τάχα Σαμουὴλ οὐ μόνος ἀναβέβηκε καὶ τότε προφητεύσων τῷ Σαούλ. Ἀλλ' εἰκὸς, ὥσπερ ἐνταῦθα· „μετὰ[3]) ὁσίου ὁσιωθήσῃ, καὶ μετὰ ἀνδρὸς ἀθώου ἀθῶος ἔσῃ, καὶ μετὰ ἐκλεκτοῦ ἐκλεκτὸς ἔσῃ·“ καί εἰσιν ἐνταῦθα διατριβαὶ ἁγίων μετὰ ἁγίων· οὐχὶ δὲ ἁγίων μετὰ ἁμαρτωλῶν· καὶ εἰ ἄρα ποτέ ἐστι τῶν ἁγίων διατριβὴ μετὰ τῶν ἁμαρτωλῶν, ὑπὲρ τοῦ καὶ τοὺς ἁμαρτωλοὺς σῶσαι. Οὕτω τάχα καὶ ἀναβαίνοντι τῷ Σαμουὴλ συναναβεβήκασιν, ἤτοι ἅγιαι ψυχαὶ ἄλλων προφητῶν. Τάχα ζητήσεις, οἱ ἄγγελοι ἦσαν ἐπὶ τῶν πνευμάτων αὐτῶν; Ὁ προφήτης λέγει· „ἄγγελος[4]) ὁ λαλῶν ἐν ἐμοί.“ Ἢ ἄγγελοι ἦσαν μετὰ πνευμάτων συναναβεβηκότες, καὶ πάντα πληροῦται[5])

---

[1]) Ed. Huetii perperam: ἄλλον.

[2]) Cfr. I Sam. XXVIII, 13. (I Regg.)

[3]) Psalm. XVIII, 25. 26. (XVII.)

[4]) Zach. II, 3.

[5]) H. et R. in textu: „πληροῦται,“ H. tamen ad

τῶν δεομένων σωτηρίας; „Καὶ [1]) πάντες εἰσὶ λειτουργικὰ πνεύματα εἰς διακονίαν ἀποστελλόμενα διὰ τοὺς μέλλοντας κληρονομεῖν σωτηρίαν.“ Τί φοβῇ εἰπεῖν, ὅτι πᾶς τόπος χρήζει Ἰησοῦ Χριστοῦ; Οὐδὲ γὰρ Χριστοῦ μὲν χρήζει τῶν προφητῶν ὁ χρήζων τοῦ Χριστοῦ. Οὐδὲ γὰρ Χριστοῦ μὲν χρήζει, τῶν δὲ εὐτρεπιζόντων Χριστοῦ παρουσίαν καὶ ἐπιδημίαν οὐ χρήζει. Καὶ Ἰωάννης, οὗ μείζων ἐν γεννητοῖς γυναικῶν οὐδεὶς ἦν, κατὰ τὴν τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν μαρτυρίαν, λέγοντος· „μείζων [2]) ἐν γεννητοῖς γυναικῶν Ἰωάννου τοῦ βαπτιστοῦ οὐδείς ἐστιν·“ μὴ φοβοῦ λέγειν, ὅτι εἰς ᾅδου καταβέβηκε προκηρύσσων τὸν κύριον, ἵνα προείπῃ αὐτὸν κατελευσόμενον. Διὰ τοῦτο ὅτε ἦν ἐν τῇ φυλακῇ, καὶ ᾔδει τὴν ἔξοδον τὴν ἐπικειμένην αὐτῷ, πέμψας δύο τῶν μαθητῶν ἐπυνθάνετο, οὐχί· „σὺ εἶ ὁ ἐρχόμενος;“ ᾔδει γάρ· ἀλλά· „σὺ [3]) εἶ ὁ ἐρχόμενος, ἢ ἄλλον προσδοκῶμεν;“ Εἶδεν αὐτοῦ τὴν δόξαν, ἐλάλησε πολλὰ περὶ τῆς θαυμασιότητος αὐτοῦ· ἐμαρτύρησεν αὐτῷ πρῶτος· „ὁ ὀπίσω [4]) μου ἐρχόμενος, ἔμπροσθέν μου γέγονεν.“ Εἶδεν αὐτοῦ τὴν δόξαν, δόξαν [5]) „ὡς μονογενοῦς παρὰ πατρὸς, πλήρης χάριτος καὶ ἀληθείας.“ Τηλικαῦτα ἰδὼν περὶ Χριστοῦ, ὀκνεῖ πιστεῦσαι, ἀμφιβάλλει, καὶ οὐ λέγει, εἴπατε αὐτῷ· σὺ εἶ ὁ Χριστὸς, νῦν· μὴ νοήσαντες, γάρ τινες τὰ εἰρημένα λέγουσιν· Ἰωάννης ὁ τηλικοῦτος οὐκ ᾔδει Χριστὸν, ἀλλ' ἀπέστη ἀπ' αὐτοῦ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον. Καὶ ᾔδει τοῦτον, ᾧ ἐμαρτύρησε πρὸ γενέσεως, καὶ ἐφ' ᾧ ἐσκίρτησεν, ἡνίκα ἦλθε καὶ ἡ Μαρία πρὸς αὐτὸν, ὡς ἐμαρτύρησεν αὐτῷ ἡ μήτηρ αὐτοῦ λέγουσα· „ἰδοὺ [6]) γὰρ, ὡς ἐγένετο ἡ φωνὴ τοῦ ἀσπασμοῦ

---

marginem: „scribas,“ R. in notis: „forte legendum: πληροῦντες.“

[1]) Hebr. I, 14. [2]) Matth. XI, 11.
[3]) Cfr. Matth. XI, 3. [4]) Ev. Joann. I, 15.
[5]) Ev. Joann. I, 14. [6]) Luc. I, 44.

σου εἰς τὰ ὦτά μου, ἐσκίρτησεν ἐν ἀγαλλιάσει τὸ βρέφος ἐν τῇ κοιλίᾳ μου.“ Οὗτος οὖν ὁ σκιρτήσας προ γενέσεως, Ἰωάννης ὁ εἰπών· „οὗτός[1]) ἐστι, περὶ οὗ ἐγὼ εἶπον· ὁ ὀπίσω μου ἐρχόμενος ἔμπροσθέν μου γέγονε·“ καὶ „ὁ πέμψας[2]) εἰπέ μοι· ἐφ᾿ ὃν ἂν ἴδῃς τὸ πνεῦμα καταβαῖνον, καὶ μένον, οὗτός ἐστιν ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ·“ οὗτος, φασὶν, οὐκέτι ᾔδει Ἰησοῦν Χριστὸν ἐν κοιλίᾳ. Ἤιδει γὰρ αὐτόν. Ἀλλὰ δι᾿ ὑπερβολὴν δόξης ὅμοιόν τι τῷ Πέτρῳ πεποίηκε. Τί ὅμοιον; Οὗτος μέγα τι ᾔδει περὶ τοῦ Χριστοῦ. Τίς εἰμι: „Τίνα[3]) με λέγουσιν οἱ ἄνθρωποι εἶναι;“ Ὁ δὲ, τόδε· σὺ δὲ τί; „Σὺ[4]) εἶ ὁ Χριστὸς, ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ τοῦ ζῶντος·“ ἐν ᾧ καὶ μακαρίζεται, ὅτι[5]) σὰρξ καὶ αἷμα οὐκ ἀπεκάλυψεν αὐτῷ, ἀλλ᾿ ὁ πατὴρ ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς. Ἐπεὶ οὖν μεγάλα ἤκουσε περὶ Χριστοῦ, καὶ μεγάλα ἀπελάμβανε, καὶ οὐ παρεδέξατο τὴν βοήθειαν τὴν πρὸς αὐτόν· „ἰδοὺ,[6]) ἀναβαίνομεν εἰς Ἱερουσαλὴμ, καὶ τελειωθήσεται·“ καί· „δεῖ[7]) τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου πολλὰ παθεῖν, καὶ ἀποδοκιμασθῆναι ἀπὸ τῶν ἀρχιερέων, καὶ πρεσβυτέρων, καὶ ἀποκτανθῆναι, καὶ τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ ἀναστῆναι·“ φησίν· „ἵλεώς[8]) σοι, κύριε.“ Μεγάλα ᾔδει περὶ Χριστοῦ, οὐκ ἠθέλησε παραδέξασθαι τὸ ταπεινότερον περὶ αὐτοῦ. Τοιοῦτόν τινά μοι νόει καὶ τὸν Ἰωάννην ἐν φυλακῇ· ἦν μεγάλα εἰδὼς περὶ Χριστοῦ· εἶδεν οὐρανοὺς ἀνεῳγότας· εἶδε πνεῦμα ἅγιον ἐξ οὐρανοῦ κατερχόμενον ἐπὶ τὸν Σωτῆρα, καὶ μένον ἐπ᾿ αὐτόν. Ἰδὼν τὴν τηλικαύτην δόξαν ἀμφέβαλλε, καὶ τάχα ἠπίστει· διὸ οὗτος ἔνδοξος καὶ μέχρις ᾅδου, καὶ μέχρι τῆς ἀβύσσου κατελεύσεται. Διὰ τοῦτο ἔλεγε· „σὺ[9]) εἶ ὁ

---

1) Ev. Joann. I, 30. 2) Ev. Joann. I, 33. 34.
3) Matth. XVI, 13. 4) Matth. XVI, 16.
5) Matth. XVI, 17. 6) Luc. XVIII, 31.
7) Luc. IX, 22. 8) Matth. XVI, 22.
9) Matth. XI, 3.

ἐρχόμενος, ἢ ἄλλον προσδοκῶμεν;" Οὐ παρεξέβην, οὐδὲ ἐπελαθόμην τοῦ προκειμένου, ἀλλὰ τοῦτο θέλομεν κατασκευάσαι, ὅτι εἰ πάντες εἰς ᾅδου καταβεβήκασι πρὸ τοῦ Χριστοῦ πρόδρομοι Χριστοῦ οἱ προφῆται Χριστοῦ· οὕτω καὶ Σαμουὴλ ἐκεῖ καταβέβηκεν, οὐ γὰρ ἁπλῶς, ἀλλ' ὡς ἅγιος· ὅπου ἐὰν ᾖ ὁ ἅγιος, ἔστιν ὁ ἅγιος. Μή τι Χριστὸς οὐκ ἔτι Χριστός ἐστιν, ἐπεὶ ἐν ᾅδου ποτὲ ἦν; Οὐκ ἔτι ἦν υἱὸς θεοῦ, ἐπεὶ ἐν τῷ καταχθονίῳ γεγένηται τόπῳ, ἵνα [1]) „πᾶν γόνυ κάμψῃ ἐν τῷ ὀνόματι Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἐπουρανίων, καὶ ἐπιγείων, καὶ καταχθονίων;" Οὕτως Χριστὸς ἦν, καὶ κάτω ὤν, ἵνα οὕτως εἴπω, ἐν τῷ κάτω τόπῳ ὤν, προαιρέσει ἄνω ἦν· οὕτω καὶ οἱ προφῆται, καὶ Σαμουὴλ, κἂν καταβῶσιν ὅπου αἱ ψυχαὶ αἱ κάτω, κάτω δύνανται εἶναι τόπῳ, οὐ κάτω δέ εἰσι τῇ προαιρέσει. Πυνθάνομαι δὲ, ἐπροφήτευσαν τὰ ὑπερουράνια; Ἐγὼ δὲ οὐ δύναμαι διδόναι δαιμονίῳ τηλικαύτην δύναμιν, ὅτι προφητεύει περὶ Σαοὺλ Σαμουὴλ, καὶ τοῦ λαοῦ τοῦ θεοῦ, καὶ προφητεύει περὶ βασιλείας Δαυὶδ, ὅτι μέλλει βασιλεύειν. Εἴσονται οἱ ταῦτα λέγοντες τὰ τῆς ἀληθείας τῆς κατὰ τὸν τόπον, οὐχ εὑρήσουσι παραστῆσαι, πῶς ἂν καὶ ἅγιος γένοιτο ὑπὲρ σωτηρίας τῶν κακῶς ἐχόντων, εἰς τὸν τόπον τῶν κακῶς ἐχόντων ἰατροὶ γενέσθωσαν, εἰς τοὺς τόπους τῶν καμνόντων στρατιωτῶν, καὶ εἰσίτωσαν ὅπου αἱ δυσωδίαι τῶν τραυμάτων αὐτῶν. Τοῦτο ὑποβάλλει ἡ ἰατρικὴ φιλανθρωπία. Οὕτω τοῦτο ὑποβέβληκε τῷ Σωτῆρι ὁ λόγος παρὰ [2]) τοῖς προφήταις καὶ ἐνθάδε ἐλθεῖν, καὶ εἰς ᾅδου καταβῆναι. [3]) Καὶ τοῦτο δὲ προσθετέον τῷ λόγῳ· ὅτι Σαμουὴλ προφήτης ἦν, καὶ ἐξελθόντος ἀπέστη ἀπ' αὐτοῦ ἡ προφητεία. Οὐκ ἄρα ἀληθεύει ὁ

---

[1]) Philipp. II, 10.

[2]) H. et R. in textu: „κατά," H. tamen ad marginem: „scribas," R. in notis: „forte scribendum: παρά."

[3]) Edd. H. perperam: καταβλῆναι.

λέγων ἀπόστολος· „ἄρτι[1]) προφητεύω ἐκ μέρους, καὶ ἐκ μέρους γινώσκω· ὅταν δὲ ἔλθῃ τὸ τέλειον, καὶ τότε τὸ ἐκ μέρους καταργηθήσεται;“ Οὐκοῦν τὸ τέλειον μετὰ τὸν βίον ἐστίν. Καὶ εἴ τι προεφήτευσεν Ἠσαΐας, ἐκ μέρους προεφήτευσε μετὰ πάσης παῤῥησίας· μεμαρτύρηται δὲ τὰ ἐνθάδε ὁ Δαυὶδ περὶ τὸ τέλειον τῆς προφητείας· οὐκ ἀπέλαβεν οὖν τὴν χάριν τὴν προφητικὴν Σαμουήλ. Ὁ δὲ[2]) νοῦς μου ἄκαρπός ἐστι· καὶ ὅτι ἐκκλησίαν οἰκοδομεῖ ὁ γλώσσῃ λαλῶν· καὶ γὰρ λέγει ὁ Παῦλος,[3]) ὅτι ἐκκλησίαν οἰκοδομεῖ ὁ προφητεύων, αὐταῖς λέξεσι λέγων. Εἰ δὲ προφητεύων ἐκκλησίαν οἰκοδομεῖ, εἶχε χάριν προφητικήν· οὐ γὰρ ἀπολωλέκει αὐτὴν μὴ ἁμαρτήσας.[4]) Μόνος γὰρ ἀπόλλυσι χάριν προφητικὴν, ὃς μετὰ τὸ προφητεῦσαι πεποίηκεν ἀνάξια τοῦ πνεύματος τοῦ ἁγίου, ὥστ' ἐγκαταλιπεῖν αὐτὸν, καὶ φυγεῖν ἀπὸ τοῦ ἡγεμονικοῦ αὐτοῦ. Ὅπερ[5]) ἐφοβεῖτο τότε καὶ μετὰ τὴν ἁμαρτίαν ὁ Δαυὶδ, καὶ ἔλεγε· „καὶ[6]) τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιόν σου μὴ ἀντανέλῃς ἀπ' ἐμοῦ.“ Εἰ τοίνυν τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον προφητεύει· τίνι; Ἀγγέλοις;[7]) „Μὴ χρείαν ἔχουσιν οἱ ἰσχύοντες ἰατρῶν, ἀλλ' οἱ κακῶς ἔχοντες.“ Λέγονται τίνες τὰς[8]) προφητείας αὐτοῦ; Οὐ γὰρ ἀργεῖ χάρις προφητική· οὐδὲν χάρισμα

---

[1]) Cfr. I Cor. XIII, 9. 10.

[2]) I Cor. XIV, 14. [3]) I Cor. XIV, 4.

[4]) H. et R. in textu: „ἀφθαρτήσας,“ H. tamen ad marg., R. in notis: „omnino legendum: ἁμαρτήσας.“

[5]) H. in textu: „Ὅπερ ἐφόβετό ποτε καὶ μετά“ κτλ., in notis vero: „legas: Ὅπερ ἐφοβεῖτο τότε καὶ μετά“ κτλ.

[6]) Psalm. LI, 11. (L.)

[7]) H. et R. in textu: „ἀγγέλοις· οἷς μὴ χρείαν“ κτλ., H. tamen ad marg., R. in notis: „scribe: ἀγγέλοις; μὴ χρείαν“ κτλ. — Cfr. Matth. IX, 12.

[8]) H. et R. in textu: „τῆς προφητείας,“ H. tamen ad marg., R. in notis: „scribe: τὰς προφητείας.“

ἀργεῖ τῶν ἐν τῷ ἁγίῳ. Τῆς οὖν χάριτος τῆς προφητικῆς αἱ ψυχαὶ τῶν κοιμωμένων, τολμήσω καὶ εἴπω, ἐδέοντο· ἀλλ' ἐνθάδε μὲν χρείαν ἔχει[1]) τοῦ προφήτου Ἰσραήλ· καὶ ὁ κοιμώμενος δὲ ὁ ἀπηλλαγμένος τοῦ βίου χρείαν εἶχε τῶν προφητῶν, ἵνα πάλιν οἱ προφῆται αὐτῷ κηρύξωσι τὴν Χριστοῦ ἐπιδημίαν. Ἄλλως τε καὶ πρὸ[2]) τῆς τοῦ κυρίου μου Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐπιδημίας ἀδύνατον ἦν τινα παρελθεῖν ὅπου τὸ ξύλον[3]) τῆς ζωῆς· ἀδύνατον ἦν παρελθεῖν τὰ τεταγμένα φυλάσσειν τὴν ὁδὸν τοῦ ξύλου τῆς ζωῆς. Τίς ἠδύνατο ὁδοποιῆσαι; Τίς ἠδύνατο τὴν φλογίνην ῥομφαίαν ποιῆσαι διελθεῖν τινα; Ὥσπερ θάλασσαν[4]) οὐκ ἦν ὁδοποιῆσαι ἢ τοῦ θεοῦ καὶ τοῦ στύλου τοῦ πυρίνου, τοῦ στύλου τοῦ φωτὸς τοῦ ἀπὸ τοῦ θεοῦ· ὥσπερ τὸν Ἰορδάνην οὐκ ἦν οὐδενὸς ὁδοποιῆσαι ἢ Ἰησοῦ· — τοῦ ἀληθινοῦ θεοῦ τύπος ἦν ἐκεῖνος ὁ Ἰησοῦς —· οὕτω διὰ τῆς φλογίνης ῥομφαίας Σαμουὴλ οὐκ ἠδύνατο διελθεῖν· οὐκ Ἀβραάμ. Διὰ τοῦτο καὶ Ἀβραὰμ βλέπεται ὑπὸ τοῦ κολαζομένου, καὶ ὑπάρχων[5]) ἐν βασάνοις ὁ πλούσιος ἐπάρας τοὺς ὀφθαλμοὺς ὁρᾷ Ἀβραάμ, εἰ καὶ ἀπὸ μακρόθεν ὁρᾷ· ἀλλ' ὁρᾷ καὶ τὸν Λάζαρον ἐν τοῖς κόλποις αὐτοῦ. Περιέμενον οὖν τὴν τοῦ κυρίου μου Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐπιδημίαν, καὶ πατριάρχαι, καὶ προφῆται, καὶ πάντες, ἵν' οὕτως τὴν ὁδὸν ἀνοίξῃ· „ἐγώ[6]) εἰμι ἡ ὁδός·“ „ἐγώ[7]) εἰμι ἡ θύρα.“ Ὁδός ἐστιν ἐπὶ τὸ ξύλον τῆς ζωῆς, ἵνα γένηται, ἐὰν διέλθῃς διὰ πυρὸς, φλὸξ οὐ κατακαύσει σε. Ποίου πυρὸς „ἔταξε[8]) τὰ Χερουβὶμ, καὶ τὴν φλογίνην

---

[1]) H. et R. in textu: „ἔχεται,“ H. tamen ad marginem: „scribas: εἶχε,“ R. in notis: „scribe: ἔχει.“

[2]) H. et R. in textu: „προφήτης,“ H. tamen ad marg., R. in notis: „scribendum: πρὸ τῆς.“

[3]) Cfr. Genes. III, 24. [4]) Cfr. Exod. XIV, 24.

[5]) Cfr. Luc. XVI, 23. [6]) Ev. Joann. XIV, 6.

[7]) Ev. Joann. X, 9. [8]) Genes. III, 24.

ῥομφαίαν τὴν στρεφομένην φυλάσσειν τὴν ὁδὸν τοῦ ξύλου τῆς ζωῆς·" ὥστε διὰ τοῦτο περιέμενον οἱ μακάριοι ἐκεῖ οἰκονομίαν ποιοῦντες, καὶ μὴ δυνάμενοι ὅπου τὸ ξύλον τῆς ζωῆς, ὅπου ὁ παράδεισος ὁ τοῦ θεοῦ, ὅπου ὁ θεὸς γεωργὸς, ὅπου οἱ μακάριοι καὶ ἐκλεκτοὶ, καὶ ἅγιοι θεοῦ γενέσθαι. Οὐδὲν οὖν πρόσκομμα κατὰ τὸν τόπον ἐστίν· ἀλλὰ πάντα θαυμασίως γέγραπται, καὶ νενόηται, οἷς ἂν ὁ θεὸς ἀποκαλύψῃ. Περισσὸν δέ τι ἔχομεν ἡμεῖς οἱ ἐπὶ συντελείᾳ τῶν αἰώνων ἐληλυθότες. Τί περισσόν; Ἐὰν ἀπαλλαγῶμεν γενόμενοι καλοὶ καὶ ἀγαθοὶ, μὴ ἐπαγόμενοι τὰ τῆς ἁμαρτίας φορτία, διελευσόμεθα καὶ αὐτοὶ τὴν φλογίνην ῥομφαίαν, καὶ οὐ κατελευσόμεθα εἰς τὴν χώραν, ὅπου περιέμενον τὸν Χριστὸν οἱ πρὸ τῆς παρουσίας αὐτοῦ κοιμώμενοι· διελευσόμεθα δὲ μηδὲν βλαπτόμενοι ὑπὸ τῆς φλογίνης ῥομφαίας. „Ἑκάστου[1]) δὲ τὸ ἔργον ὁποῖόν ἐστι, τὸ πῦρ αὐτὸ δοκιμάσει. Εἴ τινος τὸ ἔργον κατακαήσεται, ζημιωθήσεται, αὐτὸς δὲ σωθήσεται οὕτως ὡς διὰ πυρός." Διελευσόμεθα οὖν. Καὶ πλέον ἔχομέν τι, καὶ οὐχὶ δυνάμεθα καλῶς βιώσαντες κακῶς ἀπαλλάξαι. Οὐκ ἔλεγον οἱ ἀρχαῖοι, οὐδὲ οἱ πατριάρχαι, οὐδὲ οἱ προφῆται. Οὐ δυνάμεθα ἡμεῖς εἰπεῖν, ἐὰν καλῶς βιώσωμεν, κάλλιον καὶ ἀναλῦσαι, καὶ σὺν Χριστῷ εἶναι; Διόπερ οὕτως ἔχοντές τι πλέον καὶ πολὺ κέρδος ἐν τῷ ἐπὶ συντελείᾳ τῶν αἰώνων ἐληλυθέναι, πρῶτοι τὸ δηνάριον λαμβάνομεν. Ἄκουε γὰρ τῆς παραβολῆς, ὅτι „ἀρξάμενος[2]) ἐδίδου τὸ δηνάριον ἀπὸ τῶν ἐσχάτων. Οἱ δὲ πρῶτοι ᾤοντο, ὅτι πλεῖον λήψονται." Σὺ οὖν πρῶτος ὁ ἔσχατος ἐλθὼν, λαμβάνεις τοὺς μισθοὺς ἀπὸ τοῦ οἰκοδεσπότου ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ κυρίῳ ἡμῶν, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν!

---

[1]) I Cor. III, 13. 15.

[2]) Cfr. Matth. XX, 8. 10.

FRAGMENTUM HOMILIAE

DE LIBRO SANCTI JOB.[1])

INTERPRETE BEATO HILARIO PICTAVIENSI.

Tanta enim et tam admirabilis in nos misericordiae Dei bonitas est, ut per quem in Adae offensa generositatem primae et beatae illius creationis amisimus, per eum rursum id, quod amisimus, obtinere mereamur. Tunc enim diabolus invidens nocuit, nunc autem cum nocere nititur, vincitur. Movet enim per infirmitatem carnis nostrae omnia potestatis suae tela, cum ad lasciviam accendit, cum ad ebrietatem illicit, cum ad odia stimulat, cum ad avaritiam provocat, cum ad caedes instruit, cum ad maledicta exacerbat. Sed cum per firmitatem animi horum omnium subrepentia incentiva reprimuntur, emundamur a peccato per hujus victoriae gloriam. Dictum enim ita est: „aut [2]) quomodo se emundabit natus ex muliere?" Quia non exstante hoste, non erit bellum; cessante deinde bello, victoria deerit. Collidentium autem adversus nos vitiorum victoria non adepta, non erit emundatio ulla vitiorum: quia his insidiis corporis nostri pirata victo,

---

[1]) Cfr. prolegomena. — In ed. Ruaei, quae sola hoc fragmentum exhibet, haec insuper apposita leguntur: Interprete beato Hilario Pictaviensi.

[2]) Cfr. Job. XXV, 4.

colluctantium adversus nos passionum concertatione purgamur. Memores igitur et conscii, illa ipsa corpora nostra omnium vitiorum esse materiem, per quam polluti et sordidi nihil in nobis mundum, nihil innocens obtinemus, gaudeamus nobis esse hostem, in cujus concertatione quodam concertationis nostrae bello dimicemus.

ΩΡΙΓΕΝΟΥΣ

ΕΚΛΟΓΑΙ ΕΙΣ ΙΩΒ.

„Οἱ [1]) ἱππεῖς ἐποίησαν ἡμῖν κεφαλὰς τρεῖς, καὶ ἐκύκλωσαν τὰς καμήλους.“ Τὰς μὲν οὖν καμήλους πεποίηκε γενέσθαι ὑπὸ τοὺς ἱππεῖς· τὰς ὄνους δὲ καὶ τὰ ζεύγη τῶν βοῶν ὑπὸ τοὺς αἰχμαλωτίζοντας· τὰ πρόβατα δὲ ἐμίσει. Διὰ τοῦτο πῦρ ἐπ᾿ αὐτὰ κατήγαγεν. Ἀλλὰ καὶ τοῖς υἱοῖς ἐπεβούλευε, καὶ καιρὸν ἐζήτει τοῦ αὐτοὺς ἀπολέσαι. Εἰ εὑρήκει ἀναγινώσκοντας, οὐκ ἂν ἥψατο τῆς οἰκίας, οὐδὲ τόπον εἶχε τοῦ αὐτοὺς ἀποκτεῖναι. Εἰ εὑρήκει προσευχομένους, οὐδὲν ἐδύνατο ποιῆσαι κατ᾿ αὐτῶν. Ἀλλ᾿ ὅτε εὗρεν εὐκαιρίαν, ἴσχυσε. Ποῖος ἦν ὁ καιρός; Μέθη ἦν, συμπόσιον ἦν. Τῷ δὲ, τῶν γωνιῶν ἅψασθαι τὸ πνεῦμα, ἐπίστησον, ὅτι ἐν ταῖς τῶν γωνιῶν πλατείαις οἱ ὑποκριταὶ ἑστῶτες προσεύχονται· πᾶς δὲ ὁ μὴ ἐπιβεβηκὼς εὐθείας ὁδοῦ, ταῖς γωνίαις κέχρηται. Πλατεῖα δὲ γωνία ἐστὶν ἡ πολλὴ καὶ ἀνειμένη κακία.

„Ἕως [2]) τίνος ἔγκοπον ποιήσετε ψυχήν μου; Ὥσπερ σώματα βαρέα ἐπιτιθέμενα ζώων σώμασι κάμνειν ποιεῖ

---

[1]) Job. I, 17. — Cfr. prolegomena.
[2]) Job. XIX, 1.

τὰ βαστάζοντα· οὕτως εἰσί τινες λόγοι βαρεῖς, οὓς ἀκούσας τις, κάμνει ὡς ὑπὸ βάρους πιεζόμενος τῆς δυνάμεως τῶν λόγων, τῶν ὀνειδιστικῶς καὶ χαλεπῶς, ἢ ἐπὶ λοιδορίαις εἰρημένων· ὡς καὶ νῦν τῶν ὑπὸ Βαλδὰδ εἰρημένων, οἱονεὶ φορτίου αἰσθανθεὶς βαρέος ὁ Ἰὼβ, καμὼν τῇ ψυχῇ φησιν· „ἕως[1]) *τίνος ἔγκαπον ποιήσετε τὴν ψυχήν μου," καὶ ὡσεὶ φορτίον βαρὺ βαρυνεῖτε κατ᾽ ἐμοῦ τοὺς λόγους; Ὁρᾷς, ὅτι τυραννικοί εἰσιν οἱ τοῦ Σαυχαίων τυράννου λόγοι, οὓς ἀκούσας ὁ Ἰὼβ, λέγει τὰ προκείμενα. Οὐχ οὕτως γὰρ καθικνεῖται ψυχῆς ἀνθρώπου ἄλλοτι, ὡς λόγος σκληρός· πολλάκις γάρ τις ὑπομείνας βασάνους σώματι προσφερομένας, λόγους οὐχ ὑπέμεινεν. Ὁ μέντοιγε τέλειος ἀθλητὴς, εἰ καὶ κάμνων, ἀλλ᾽ ὑπομένει τοὺς χαλεποὺς λόγους. Ὕβριν γὰρ ὑπομένειν, μεγάλου ἀνδρός ἐστι. Διόπερ ἐν τοῖς ἀνδραγαθήμασιν ἑαυτοῦ ὁ ἀπόστολος λέγει· „λοιδορούμενοι*[2]) *εὐλογοῦμεν· βλασφημούμενοι παρακαλοῦμεν." Καὶ νῦν δὲ ὁ Ἰὼβ ἐστιν ὁ τῶν ἀθλητῶν γενναιότατος, ὁ ταῦτα λέγων· οὗ καὶ τὸ βιβλίον οὐδὲν ἄλλο ἐξαιρέτως περιέχει, ἢ τὴν ἀνδρείαν αὐτοῦ καὶ τὴν ὑπομονήν· ἀλλ᾽ ὅμως αἰσθάνεται τῶν καμάτων, ὧν κεκμήκει ἀπὸ τοῦ λόγου τοῦ σκληροῦ τῶν ἐληλυθότων αὐτὸν ἐπισκοπῆσαι. Καὶ ἐπειδὴ ἡ τοῦ λόγου βαρύτης, ὥσπερ τι φορτίον ἐπιτιθέμενον τῇ ψυχῇ, κάμνειν αὐτὴν παρασκευάζει, διὰ τοῦτό φησιν, ἀνθ᾽ ὅτου, ὦ φίλοι, ταῖς τοῦ σώματος ἀλγηδόσι προστίθετε τὸν τῆς ψυχῆς πόνον, μᾶλλον κεντοῦντες τοῖς ῥήμασιν, ἢ τὰ πάθη τὸ σῶμα;*

„Καταλαλεῖτε[3]) *μου." Πολλάκις καταλαλεῖ τις καλῶς ποιῶν· ὅταν δὲ ἀπερυθριάσῃ, εἰς πρόσωπον λέγει ἐκείνου, οὐκ ἐλέγχων, οὐδὲ τ᾽ ἀληθῆ λέγων, ἀλλ᾽ ὀνειδίζων καὶ ὑβρίζων.*

„Κεκράξομαι,[4]) *καὶ οὐδαμοῦ κρίμα." Νῦν ἐὰν*

---

[1]) Job. XIX, 1. [2]) I Cor. IV, 12. 13.
[3]) Job. XIX, 3. [4]) Job. XIX, 7.

κράξω, οὐδαμοῦ τὸ κρίμα μου ἔρχεται· ἔτι ἀθλῶ· ὡσεὶ ἔλεγεν· ὥς τις ἀθλητὴς ἐν σταδίῳ κέκραγα, καὶ οὐδαμοῦ τὸ κρίμα μου ἐπανίσταται· ἔτι γὰρ παλαίω. Ἐὰν μὴ τελέσω τὸ πάλαισμα, οὐκ ἔρχεται τὸ κρίμα τοῦ στεφάνου. Καὶ ταῦτά φαμεν, ἵνα μὴ κατηγορῶμεν τοῦ θεοῦ, ὅτι τοσαῦτα πάσχει ὁ Ἰὼβ, καὶ οὐδαμοῦ τὸ κρίμα, τουτέστιν ἡ ἀπόφασις τῆς ἐλευθερίας, καὶ τῆς τῶν δεινῶν ἀπαλλαγῆς.

„Ἐὰν[1]) ἀναβῇ εἰς οὐρανὸν αὐτοῦ τὰ δῶρα.“ Καὶ ὁ αἱρετικὸς ὅταν εὔξηται, ὅταν ἡ θυσία αὐτοῦ ἀναβῇ τῇ ὑψηγορίᾳ· ὅταν δοκῇ κατεστηρίχθαι, τότε εἰς τέλος ἀπολεῖται· ἡ γὰρ εὐχὴ αὐτοῦ λογίζεται αὐτῷ εἰς ἁμαρτίαν. Οἱ δὲ εἰδότες αὐτοῦ τὰ σφάλματα ἐκκλησιαστικοὶ, ἐροῦμεν· ποῦ εἰσιν οἱ τοιοῦτοι ἐνυπνιαζόμενοι καὶ ἀναπλάττοντες ἑαυτοῖς σφάλματα; Οὐ τῇ ἀληθείᾳ τὴν διάνοιαν ἐπερείδουσι σφαλλόμενοι· καὶ γίνονται ὥσπερ ἐνύπνιον ἐκπετασθὲν, ὃ οὐ μὴ εὑρεθῇ. Τοιοῦτόν τι καὶ Δαυὶδ ψάλλει· „οἱ[2]) δὲ ἐχθροὶ τοῦ κυρίου ἐξέλιπον·“ „ἅμα[3]) τὸ δοξασθῆναι αὐτοῖς καὶ ὑψωθῆναι, ἐκλείποντες ὡσεὶ καπνὸς ἐξέλιπον·“ καὶ πάλιν· „ὡσεὶ[4]) ἐνύπνιον ἐξεγειρομένων.“

„Πλοῦτος[5]) ἀδίκως συναγόμενος ἐξεμεθήσεται.“ Οἶδα καὶ ἄλλον πλοῦτον ἀδίκως συναγόμενον, τὸν ἐν τοῖς λόγοις τῶν αἱρετικῶν, οἳ ἔχουσι μαθήματα ἐναντία τοῖς δόγμασι τῆς ἀληθείας, ἐγγάστρια αὐτῶν· ἃ οὐκ

---

[1]) Job. XX, 6.

[2]) Cfr. Psalm. IX, 7. coll. XXXVII, 20. (XXXVI.)

[3]) Cfr. Psalm. XXXVII, 20. (XXXVI.) — LXX. virorum editiones: *ἅμα τῷ δοξασθῆναι αὐτοὺς καὶ ὑψωθῆναι κτλ.*

[4]) Cfr. Psalm. LXXIII, 20. (LXXII.)

[5]) Job. XX, 15.

ἐστι γλυκέα, ἀλλὰ χολὴ [1]) ἀσπίδος, τουτέστι πονηρά. ὡς εἴρηται ἐν Δευτερονομίῳ ἐν ᾠδῇ Μωυσέως περὶ τοῦ οἴνου τῆς διδασκαλίας αὐτῶν· „ἐκ [2]) γὰρ ἀμπέλου Σοδόμων ἡ ἄμπελος αὐτῶν." Ἀλλ' ὁ ἀγαθὸς θεὸς, οὐκ ἐάσει αὐτοὺς πλοῦτον ἀδίκως συναγόμενον ἔχειν ἀεὶ ἐν ἑαυτοῖς, ἀλλὰ ποιήσει αὐτοὺς ἐξεμέσαι. Ἄγγελος γὰρ κατ' εὐεργεσίαν θεοῦ ἐξελκύσει αὐτοὺς, ἐπ' αὐτῆς τῆς κακῶς οἰκοδομηθείσης οἰκίας· ἥτις ἐστὶν ἡ ἐκκλησία πονηρευομένων. Ἐπάγει γοῦν· „ἐξ [3]) οἰκίας αὐτοῦ," καὶ τὰ ἑξῆς.

Ὅρα δὲ πόσον καὶ τῷ ἑτεροδόξῳ ἀπόκειται διὰ τὰ ἀσεβῆ δόγματα. Διὰ τοῦτο προσέχωμεν ἑαυτοῖς, μήποτε ἐν πιθανολογίαις συληθῶμεν ἀπὸ αἱρετικῆς διδασκαλίας, καὶ ἐκπέσωμεν τοῦ μυστηρίου τῆς ἐκκλησίας.

„Μὴ [4]) ἴδοι ἄμελξιν νομάδων." Καὶ ὁ ἑτερόδοξος δὲ οὐ βλέπει ἄμελξιν νομάδων. Νομάδες δέ εἰσι ψυχαὶ νεμόμεναι ὑπὸ τῷ καλῷ ποιμένι, καὶ νομὴν εὑρίσκουσαι. Καὶ τὰ δόγματα δὲ κατὰ θεοῦ, οὐδὲν ἔχει γλυκὺ, ἀλλὰ στρυφνὰ καὶ πυκνά.

„Πολλῶν [5]) γὰρ ἀδυνάτων οἴκους ἔθλασεν." Καὶ ὁ ἑτερόδοξός σε ἐάν που εὕρῃ ἀσθενῆ ἐν τῇ πίστει, ἀσθενῆ ἐν τῇ ὑγιεῖ διδασκαλίᾳ, τοῦτον ὑποσυλᾷ. Καὶ ἔστιν ἀληθῶς περὶ τοῦ διδασκάλου τῶν ἑτεροδόξων εἰπεῖν, ὅτι πολλῶν ἀδυνάτων οἴκους ἔθλασεν, ἁρπάζει δὲ τὴν δίαιταν τοῦ εὐεξαπατήτου, καὶ μετὰ ταῦτα οὐχ ἵστησιν αὐτήν. Οὐδὲ γὰρ δύναται στῆσαι τὸ ψεῦδος.

„Ἡμέρα [6]) ὀργῆς ἐπέλθοι αὐτῷ." Καθ' ἣν ἡ θεία κατ' αὐτοῦ κινεῖται δίκη· εἴτε τοῦ ἐκ περιτομῆς εἰς θεὸν ἀσεβήσαντος, εἴτε τοῦ ἑτεροδόξου, εἴθ' ὅπως ποτὲ

---

[1]) Cfr. Job. XX, 14. [2]) Deut. XXXII, 32.
[3]) Job. XX, 15. [4]) Job. XX, 17.
[5]) Job. XX, 19. — LXX. virorum editiones: δυνατῶν.
[6]) Job. XX, 28.

ἀσεβοῦς, αὐτῷ μερίς ἐστιν ἡ δηλουμένη ἐν τοῖς προειρημένοις.

„Διὰ[1]) τί ἀσεβεῖς ζῶσι, πεπαλαίωνται δὲ καὶ ἐν πλούτῳ;“ Τὸ μέντοι· „πεπαλαίωνται ἐν πλούτῳ·“ εἶπεν ἀντὶ τοῦ, οὐκ εἰσὶ νεόπλουτοι, ἀλλ' ἐκ νεότητος καὶ μέχρι γήρως πλουτοῦντες διετέλεσαν.

„Ἀναλαβόντα[2]) ψαλτήριον καὶ κιθάραν.“ Ἄλλη πατέρων εὐδαιμονία, τῶν παίδων ἡ εὐφροσύνη, ἣν ἀποπληροῦσιν αὐλοὶ καὶ κιθάραι καὶ τύμπανα, ὑφ' ὧν αἱ μὲν ἀκοαὶ καταυλοῦνται, αἱ δὲ τῆς ψυχῆς ἡδοναὶ διεγείρονται, καὶ οἱ παρόντες τῇ ἀκολάστῳ μελῳδίᾳ κατακηλοῦνται· ἣν οἱ τῶν ἀσεβῶν παῖδες ἀσελγῶς ἐργάζονται, ταῖς ἐντεταμέναις νευραῖς τὰς χεῖρας αὐτῶν ἐπιβάλλοντες, καὶ πρὸς τὴν φωνὴν τῶν ὀργάνων ἐπικροτοῦντες.

„Συνετέλεσαν[3]) ἐν ἀγαθοῖς τὸν βίον αὐτῶν.“ Τουτέστιν, οὐδὲν διάλειμμα τῆς εὐπραγίας αὐτοῖς ἐγένετο, ἀλλ' ἐν βίῳ τελείῳ τοῖς σωματικοῖς ἀγαθοῖς ἐντρυφῶντες διετέλεσαν· καὶ πέρας αὐτοῖς εὐδαιμονίας, τὸ τῆς ζωῆς πέρας ἐγένετο, παραταθείσης μέχρι τελευτῆς τῆς εὐημερίας.

„Καὶ[4]) ἐν ἀναπαύσει ᾅδου ἐκοιμήθησαν.“ Ἀντὶ τοῦ, μέχρι θανάτου ἀναπαυόμενοι καὶ εὐθυμοῦντες, ἀβασάνιστοι εἰς ᾅδην κατέρχονται· ἢ ὅτι οὐδὲ αὐτὸς ὁ θάνατος πικρὸς αὐτοῖς γίνεται· ἀλλ' ὥσπερ ὑπνοῦντες, οὕτως ἀποθνήσκουσιν· ἢ ὅτι οἱ μὲν ἄλλοι ἐν τῷ ζῆν κακοπαθοῦσι καὶ ταλαιπωροῦνται, ἀποθανόντες δὲ ἀναπαύονται. Οὗτοι δὲ, περὶ ὧν ὁ λόγος, πᾶσαν τὴν ζωὴν ἐν εὐθυμίᾳ διηνυκότες, οὕτως εἰς τὴν ἐν τῷ θανάτῳ ἦλθον ἀνάπαυσιν.

---

[1]) Job. XXI, 7. [2]) Job XXI, 12.
[3]) Job. XXI, 13. [4]) Job. XXI, 13.

„Πότερον[1]) οὐ κύριός ἐστιν ὁ διδάσκων;“ Ὑγιὲς δὲ τὸ δόγμα τοῦτο, ὅτι ἀληθινὸς διδάσκαλος ἀρετῆς οὐ δύναται εἶναι ἄνθρωπος· „ὁ διδάσκων[2]) γὰρ ἄνθρωπον γνῶσιν,“ καὶ ἐν ψαλμοῖς ἀναγέγραπται, ὅτι οὐκ ἄλλος ἐστὶν ἀλλ' ἢ θεός. Διδάσκει δὲ θεὸς, ἐλλάμπων τῇ ψυχῇ τοῦ μανθάνοντος ὑπ' αὐτοῦ, καὶ τὴν διάνοιαν φωτίζων τῷ φωτὶ τῷ ἀληθινῷ, τῷ ἑαυτοῦ λόγῳ. Οὐκοῦν κἂν ἄνδρες δίκαιοι ἡμᾶς διδάσκωσι, διδασκαλικὴν εἰληφότες χάριν, πάλιν ὁ κύριός ἐστιν ὁ δι' αὐτῶν διδάσκων ἡμᾶς. Καὶ αὐτὸ δὲ τὸ συνιέναι καὶ διανοιχθῆναι τὰς καρδίας ἡμῶν εἰς τὴν τῶν θείων μαθημάτων παραδοχὴν, κατὰ τὴν θείαν γίνεται χάριν.

„Ἢ[3]) λόγον σου ποιούμενος ἐλέγξει σε;“ Πρὸς τοῦτο εἴποιμεν ἂν, ὅτι οὐ φροντίζων ὁ θεὸς, μήποτε αὐτός τι βλαβῇ, ἐλέγχει τὸν ἀσεβῆ· ἀλλὰ λόγον ποιούμενος τοῦ προνοουμένου καὶ εὐεργετῶν αὐτόν.

„Ἠνεχύραζες[4]) τοὺς ἀδελφούς σου διακενῆς.“ Ὑπολαμβάνει δὲ τοῦτο περὶ τοῦ Ἰὼβ ἐντεῦθεν, ὅτι ᾔδει αὐτὸν πλούσιον, καὶ ὑπώπτευεν ἀπὸ τοιούτων τινῶν πόρων πλουτεῖν αὐτόν. Διό φησιν· „ἠνεχύραζες διακενῆς·“ τουτέστι μηδὲν ἐποφειλόμενος. Προσεπιτείνων δὲ πάλιν ἄλλην αὐτοῦ ἁμαρτίαν φησίν.

„Ἀμφίασιν[5]) δὲ γυμνῶν ἀφείλου.“ Ἔστι ποτὲ λαβεῖν ἀμφιάσματα, οὐ γυμνοῦ, ἀλλὰ πλουσίου, ἔχοντος ἀποκείμενα ἐνδύματα πολλά. Ἐὰν μέντοι γε χιτῶνα ἔχῃ τις ἕνα, καὶ τοῦτον τὸν χιτῶνα προφάσει τοῦ ἀπαιτεῖν τὸ ἐμὸν ἐκδύσω, μὴ ἐλεήσας ἐκεῖνον τὸν γυμνὸν, ἀμφίασιν τοῦ γυμνοῦ ἀφειλόμην. Πολλὰ δὲ τοιαῦτα ἐν ἡμῖν γίνεται, ὅταν δανείζωμεν, ὅταν προσοφειλέτας ἔχωμεν. Πολλάκις ὁ ὀφειλέτης ἡμῶν εἰς ὑπερ-

---

[1]) Job. XXII, 2.
[2]) Psalm. XCIV, 10. (XCIII.)
[3]) Job. XXII, 4. [4]) Job. XXII, 6.
[5]) Job. XXII, 6.

βολὴν πένεται, μὴ δυνάμενος ἀποδοῦναι· καὶ ἡμεῖς τὰ σπλάγχνα ἡμῶν ἀποκλείσαντες, καὶ μὴ βλέποντες ὅτι γυναῖκα τρέφει, καὶ τέκνα, καὶ μόλις τρέφεται ἀπὸ τῶν ποριζομένων αὐτῷ ὀλίγων ὀβολῶν, ἀπαιτοῦμεν πικρῶς ἔσθ' ὅτε καὶ περισσὰ ἔχοντες παρ' ἑαυτοῖς. Ταῦτα οὖν λέγει ἐγκαλῶν τῷ Ἰὼβ, ὅτι „ἀμφίασιν [1]) γυμνῶν ἀφείλου.“ Ἴσως δὲ καὶ τὸ μὴ δοῦναι τῷ γυμνῷ ἱμάτιον, ἀφαίρεσιν ὀνομάζει. Ἀποστερητὴς γάρ ἐστι καὶ πλεονέκτης, καὶ ὁ μὴ ἐνδύων τὸν γυμνὸν, καὶ ὁ μὴ τρέφων τὸν ἄρτου δεόμενον.

„Ἐθαύμασας [2]) δέ τινων πρόσωπα.“ Ἄλλο καὶ τοῦτο ἁμάρτημα. Ἁμάρτημα γὰρ καὶ τὸ θαυμάζειν πρόσωπον. Ὁ δεῖνα, ὅτι πλούσιός ἐστι, θαυμάζω αὐτοῦ τὸ πρόσωπον· τὸν πένητα καταπατῶ, ἐπειδήπερ ἀξίωμα οὐκ ἔχει.

„Ἔσται [3]) οὖν σοι ὁ παντοκράτωρ βοηθός.“ Ὑγιὲς ἐνθάδε δόγμα ὁ Ἐλιφὰζ λέγει. Οἴεται γὰρ τὸν Ἰὼβ διὰ τὰ ἁμαρτήματα πάσχειν, καὶ ὅτι ὑπομείνας, καθαίρεται δι' αὐτοῦ τοῦ πάσχειν· καὶ καθαιρόμενος, ὥσπερ χρυσὸς ἐν χωνευτηρίῳ, δόκιμος ἀποφαίνεται, πᾶν τὸ ἀλλότριον ἀποθέμενος, καὶ πάσης κακίας ἀμιγὴς γεγονώς. Φησὶν οὖν, ὅτι ἐὰν καὶ σὺ ὑπομείνῃς τὰ συμβεβηκότα σοι, ἀποδώσει σε καθαρὸν ὥσπερ ἄργυρον πεπυρωμένον ὁ θεός· καὶ καθαρὸς γενόμενος, παῤῥησίαν ἕξεις, ὡς ἀποθέμενος τὰ ἁμαρτήματα, καὶ ἱλαρῶς τὸ πρόσωπον ἐπαρεῖς εἰς τὸν οὐρανὸν, ἀκαταγνώστῳ συνειδότι τὰς ἱκετείας ποιούμενος. Κἄν τι εὔξῃ καὶ ὑπόσχῃ τῷ θεῷ, αὐτὸς ἐνισχύσει σε πρὸς πέρας ἀγαγεῖν τὰς πρὸς αὐτὸν ὑποσχέσεις· „αὐτὸς [4]) γάρ ἐστιν ὁ ἐνεργῶν ἐν ἡμῖν καὶ τὸ θέλειν καὶ τὸ ἐνεργεῖν, ὑπὲρ τῆς εὐδοκίας.“ Ἀντὶ μέντοι τοῦ· „δώσει [5]) δέ σοι ἀποδοῦναι τὰς εὐ-

[1]) Job. XXII, 6.
[2]) Job. XXII, 8. [3]) Job. XXII, 25.
[4]) Philipp. II, 13. [5]) Job. XXII, 27.

χάς." Θεοδοτίων· „καὶ ὁριεῖς ῥῆμα, καὶ σταθήσεταί σοι" ἐξέδωκε· τουτέστιν, ἅπαν ὃ ἂν συντάξῃ καὶ τυπώσῃς, οὐ διαπεσεῖται. Καὶ ἁπλῶς εἰπεῖν, ἅπασάν σοι τὴν ἁρμόζουσαν δικαίῳ παρέξει διαγωγήν· καὶ πᾶσαι αἱ ὁδοί σου κατευοδωθήσονται ὑπὸ τοῦ θείου ὁδηγούμεναι φωτός· ἢ καὶ αἱ πράξεις σου λαμπραὶ καὶ ἐπίδοξοι [1]) ἔσονται.

„Ὅτι [2]) ἐταπείνωσεν ἑαυτὸν, καὶ ἐρεῖς· ὑπερηφανεύσατο." Ὡς μὲν περὶ ἑτέρου δοκεῖ λέγειν· πρὸς δὲ τὸν Ἰὼβ ὁ λόγος. Διὰ τοῦτο, φησὶν, ἔσται ταῦτα τῷ μετανοοῦντι, ὅτι ἐταπείνωσεν ἑαυτὸν, καὶ εἶπεν, ὅτι ἐνδίκως αὐτὸς ὑπέστη ἃ πέπονθεν, ἐπειδὴ ὑπερηφανεύσατο.

„Καὶ [3]) κύφοντα ὀφθαλμοῖς σώσει." Τουτέστι τὸν ταπεινόφρονα, τὸν κάτω βλέποντα διὰ τὸ δυσσυνείδητον καὶ ἀπαῤῥησίαστον· καθάπερ ὁ ἐν τοῖς εὐαγγελίοις δικαιωθεὶς τελώνης.

„Ἔτι [4]) δὲ προσθεὶς Ἰὼβ τῷ προοιμίῳ εἶπεν." Ἔλαβεν ἐξουσίαν τοῦ Ἰὼβ ὁ διάβολος, καὶ ἤτασεν αὐτὸν νυκτὸς καὶ ἡμέρας· πρότερον μὲν διὰ τῶν ἐκτός· ὕστερον δὲ, δι' αὐτοῦ τοῦ σώματος· μετὰ ταῦτα καὶ διὰ τῶν φίλων. Ὅτε γὰρ αὐτὸν ἐδοκίμαζε διὰ τῆς γυναικὸς, καὶ οἶδεν, ὅτι οὐ νενίκηται ὁ Ἰὼβ, τρεῖς φίλους ἤνεγκεν, οὐκ ἐχθροὺς, οὐκ ἐπίβουλα δόγματα ἔχοντας· ἀλλ' ἀληθεῖς μὲν λόγους, οὐ καλῶς δὲ, οὐδὲ ἐν καιρῷ προσφερομένους. Καὶ ἐβούλετο διὰ τούτων ποιῆσαι τὸν δίκαιον φθέγξασθαί τι κατὰ τῆς προνοίας· ἀσεβῆσαι διὰ τοὺς πόνους· ἐκκακῆσαι διὰ τὰς ἀλγηδόνας· ἀλλ' ὁ στεῤῥὸς ἀδάμας οὗτος, ὅρα τί λέγει μετὰ τοὺς λόγους τῶν τριῶν, ὅτε ἐτέλεσε ὁ Ἐλιφὰζ τρεῖς διαλέξεις, ὁ Βαλδὰδ τρεῖς, ὁ Σωφὰρ δύο.

---

[1]) Ed. Ruaei: ἐπίδοξαι. [2]) Cfr. Job. XXII, 29.
[3]) Job. XXII, 29. [4]) Job. XXVII, 1.

„Οὐ[1]) γὰρ σύνοιδα ἐμαυτῷ ἄτοπα πράξας.“ Τοῦτο καὶ Παῦλος ὕστερον ἐφθέγξατο, καὶ προσέθηκεν· „ἀλλ᾽ οὐκ[2]) ἐν τούτῳ δεδικαίωμαι.“ Πολλὴ ἡ παῤῥησία τοῦ δικαίου, καὶ ἐπὶ τῷ προτέρῳ βίῳ, καὶ ἐπὶ τοῖς κατὰ τὸν καιρὸν τῆς περιστάσεως, ὥστε αὐτὸν εἰπεῖν· „οὐδὲν[3]) ἐμαυτῷ σύνοιδα.“

„Ἁδροὶ[4]) δὲ ἐπαύσαντο λαλοῦντες.“ Ἢ κατὰ τὴν τῶν λοιπῶν ἔκδοσιν· „οἱ ἄρχοντες.“ Οὗτοι παραχωροῦντες τῷ δικαίῳ τοῦ λόγου, αὐτοὶ αὐτοῦ παρόντος ἐσίγων.

„Δάκτυλον[5]) ἐπιθέντες ἐπὶ τῷ στόματι.“ Δόξει μὲν οὖν καὶ σημεῖον σιωπῆς, τὸ δάκτυλον ἐπιθεῖναι ἐπὶ τῷ στόματι. Τάχα δὲ, ἐπεὶ ἡ χεὶρ ἀντὶ ἔργων λαμβάνεται, δηλοῖ, ὅτι τὸ ἔργον αὐτῶν ἐφίμου αὐτοῖς τὰ χείλη, καὶ οἱονεὶ δεσμός τις τῷ στόματι ἐπέκειτο· ᾐσθήθησαν γὰρ, ὅτι οὐκ εἰσὶν ἄξιοι τοῦ λαλεῖν, παρόντος τοῦ Ἰὼβ, μείζονα ἔργα πεποιηκότος, αὐτοὶ ὀλίγα πεπραχότες. Ὁ γὰρ δάκτυλος τὴν ἐλαχίστην σημαίνει πρᾶξιν, καὶ ἐνέργειαν.

„Δικαιοσύνην[6]) δὲ ἐνδεδύκειν.“ Καλὸν χιτῶνα ὕφανεν ἑαυτῷ ὁ Ἰὼβ, ἵνα ἐνδύσηται τὴν δικαιοσύνην ἀντὶ χιτῶνος. Ἴδε αὐτοῦ καὶ τὸ ἱμάτιον· δικαιοσύνη, ὁ χιτών· κρίμα, ἡ διπλοΐς.

„Φοβηθεὶς[7]) τοῦ ὑμῖν ἀναγγεῖλαι τὴν ἐμαυτοῦ ἐπιστήμην.“ Ἐπαγγέλλεται μέντοι „ἐπιστήμην“ ἔχειν, ἢ, κατὰ τοὺς λοιποὺς, γνῶσιν, πῶς ἄνθρωποι πάσχου-

---

1) Job. XXVII, 6. 2) I Cor. IV, 4.
3) Cfr. Job XXVII, 6. coll. pag. huj. not. 1.
4) Job. XXIX, 9. 5) Job. XXIX, 9.
6) Job. XXIX, 14. 7) Job. XXXII, 6.

σιν ἐν τῷ βίῳ· πῶς τινες ἄδικοι εὐτυχοῦσιν. Εἶδον ἀδικοῦντας καὶ παρανομοῦντας, εὐθυμοῦντας, καὶ ἐμοῦ παρὰ μικρὸν ἐσαλεύθησαν οἱ πόδες, ἐὰν ἐν τῷ βίῳ τούτῳ μόνῳ ἐνίδω· ἐὰν δὲ τὸ μέλλον ἐννοήσω, ἑστῶτές εἰσιν οἱ πόδες μου.

„Διὸ[1]) εἶπα· ἀκούσατέ μου.“ Ἕτερα ἀντίγραφα, μετὰ τό· „ἐρῶ[2]) γὰρ ὑμῶν ἀκουόντων“ ἔχει καὶ τούτους στίχους· „ἰδοὺ ἤκουσα τοὺς λόγους ὑμῶν, ἠνωτισάμην ἄχρι συνέσεως ὑμῶν.“ Οἱ δὲ ἕτεροι ἑρμηνευταὶ οὕτως ἐκδεδώκασιν· „ἰδοὺ, ἐξεδεξάμην τοὺς λόγους ὑμῶν· ἠκροασάμην ἐφ' ὅσον ἐφρονεῖτε, ἐφ' ὅσον ἐξητάζετε λόγους, καὶ μέχρι τοῦ ἐφικέσθαι ὑμῶν, ἐνενόουν.“ Κατὰ μὲν οὖν ταύτην τὴν ἔκδοσιν, καὶ τὰ ἕτερα τῶν ἀντιγράφων, ὥσπερ, φησὶν, ἐγὼ μεθ' ἡσυχίας ἤκουσα πάντων ὧν εἴπατε, καὶ ἀνέμεινα μέχρι συμπεράματος τῶν ὑμετέρων λόγων· καὶ ἕως ὅτε πᾶσαν ἑαυτῶν τὴν φρόνησιν κενώσητε· καὶ ὑμεῖς τῶν ἐμῶν ἀκούσατε λόγων. Κατὰ δὲ τὰ παρ' ἡμῖν ἀντίγραφα ὁ νοῦς οὗτος· „ἀκούσατε[3]) μου,“ φησίν· ἐρῶ γὰρ οὐδὲν ὑπέρογκον, ἀλλ' ἃ δύνασθε δοκιμάσαι. „Καὶ[4]) μέχρις ὑμῶν συνήσω,“ ἀντὶ τοῦ· οὐ κενοφωνίαις χρήσομαι, ἀλλ' ὡς δύνασθε συνιέναι λαλήσω. Ἢ ἐκεῖνό φησιν, ὅτι οὐ πρότερον παύσομαι λαλῶν, πρὶν ἢ καὶ ὑμεῖς τοὺς ἐμοὺς δοκιμάσητε λόγους, εἰ ἄρα κἀγὼ συνιέναι δύναμαι „μέχρις ὑμῶν,“ τουτέστι, μέχρι οὗ καὶ ὑμεῖς ἐννοήσητε, ἢ καὶ ὑπερβάλλω τὴν ὑμετέραν σύνεσιν.

„Πλήρης[5]) γάρ εἰμι ῥημάτων.“ Καλῶς εἶπε, τό· „πλήρης εἰμί.“ Ὁ γὰρ μὴ πλήρης ὢν ῥημάτων, καὶ ἐρχόμενος ἐπὶ τὸ λαλεῖν, κενὰ λαλήσει ὡς κενὸς, κατὰ τὸ εἰρημένον· „ὁ[6]) γὰρ μωρὸς μωρὰ λαλήσει, καὶ ἡ καρδία αὐτοῦ μάταια νοήσει.“

---

[1]) Job. XXXII, 10. [2]) Job. XXXII, 11.
[3]) Cfr. Job. XXXII, 10. [4]) Job. XXXII, 12.
[5]) Job. XXXII, 18. [6]) Jesai. XXXII, 6.

„Ὀλέκει [1]) γάρ με τὸ πνεῦμα τῆς γαστρός.“ Ὥσπερ τις ἔγκυος γίνεται, καὶ μορφωθέντος τοῦ γεννωμένου ἐν αὐτῇ ἐπὶ ὠδῖνας ἔρχεται, μέχρις οὗ ἀπογεννήσῃ τὸ συλληφθέν· κατὰ ταῦτα δὲ καὶ ἐπὶ τῆς φιλομαθοῦς ψυχῆς γίνεται. Συλλαμβάνει γὰρ τὸν λόγον, ὃν ἀπαγγελλόμενον μορφοῖ, καὶ τυποῖ αὐτὸν τῇ τάξει. Ὅταν δὲ, μετὰ τὸ τυπῶσαι καὶ μορφῶσαι, τετελειωμένον αὐτὸν παραδῷ, τότε τίκτει· καὶ μέχρις ἂν τέκῃ, βαρύνεται ἐν ὠδίνει.

„Λαλήσω, [2]) ἵνα ἀναπαύσωμαι ἀνοίξας τὰ χείλη.“ Ὁ τυγχάνων συνετοῦ ἀκροατοῦ, καὶ ὢν πλήρης λόγων, λαλῶν ἀναπαύεται, τὴν περισσότητα οἷον κενώσας καὶ ἀποβαλών.

„Ἀνάβλεψον [3]) εἰς τὸν οὐρανόν.“ Ἀναβλέπει εἰς τὸν οὐρανὸν οὐχ ὁ τοὺς σωματικοὺς ὀφθαλμοὺς ἐπάρας, καὶ ἰδὼν τὸν οὐρανόν· τοῦτο γὰρ τὸ ἀναβλέπειν ἔχουσι καὶ οἱ κύνες καὶ οἱ ὄνοι. Οὐδεὶς φιλόκοσμος ἀναβλέπει εἰς τὸν οὐρανὸν, ἀλλ᾽ ὁ μὴ ἀγαπῶν τὸν κόσμον, μηδὲ τὰ ἐν τῷ κόσμῳ. Πάλιν δὲ οὐχ οὕτω τὰ νέφη ὑψηλὰ ἀφ᾽ ἡμῶν ἐστιν, ὡς ἐὰν ἴδω τὸν Μωυσέως βίον, καὶ τὴν ἐκείνου πρὸς θεὸν ἀρέσκειαν, καὶ τὴν ἐμαυτοῦ σμικρότητα καὶ ταπεινότητα, οὕτω βλέπω τὸ νέφος ὑψηλὸν ἀπ᾽ ἐμοῦ. Ἐὰν ἔλθω ἐπὶ Ἰησοῦν τὸν τοῦ Ναυῆ, ἐπὶ τοὺς βίους τῶν προφητῶν, ἐὰν ἐξετάζω αὐτῶν τὰς πράξεις, τότε ποιῶ τὸ γεγραμμένον, καὶ καταμανθάνω πόσον ἐστὶ τὰ νέφη ὑψηλὰ ἀπ᾽ ἐμοῦ.

„Εἰ [4]) ἥμαρτες, τί πράξεις;“ Ἆρα οὖν, φησὶν, οἶδας, εἰ ἥμαρτες, τί πράξεις ἐπὶ τὸ λῦσαι τὸ ἡμαρτημένον; Εἰ ἥμαρτες λόγοις, λόγοις κρείττοσιν ἴασαι· εἰ ἥμαρτες ἐν ἔργοις, ἔργοις διαφέρουσιν αὐτὸς ἑαυτὸν

---

[1]) Job. XXXII, 18. [2]) Job. XXXII, 20.
[3]) Job. XXXV, 5. [4]) Job. XXXV, 6.

ἰώμενος. Εἰ δὲ πολλαὶ καὶ ἀνίατοι αἱ ἀνομίαι, διὰ τοῦτο ἐπὶ τοῖς ἀνιάτοις, οἷς ἑαυτοὺς ἰάσασθαι οὐ δυνάμεθα, ἦλθεν Ἰησοῦς Χριστὸς ἐξ οὐρανῶν, ἵνα τὰ ἀνίατα ἰάσηται, καὶ γένηται, τό· „μακάριοι [1]) ὧν ἀφέθησαν αἱ ἁμαρτίαι."

„Ὁ [2]) κατατάσσων φυλακὰς νυκτερινάς." Ὅρα, ὅτι ἐγκώμια τοῦ θεοῦ καὶ ὕμνους διεξέρχεται ὁ Ἐλιοὺς, λέγων περὶ αὐτοῦ· „ὁ κατατάσσων φυλακὰς νυκτερινάς." Θέλεις ἰδεῖν, πῶς κατατάσσει φυλακὰς νυκτερινὰς ὁ θεός; Ὅλος ὁ αἰὼν οὗτος νύξ ἐστι, σκότος ἐστί. Τὸ φῶς τηρεῖταί σοι· νῦν [3]) γὰρ δι' ἐσόπτρου βλέπεις, μέλλεις δέ ποτε βλέπειν τὸ φῶς. Οὐκοῦν νύξ ἐστι πᾶς ὁ αἰὼν, καὶ χρεία φυλακῶν τεταγμένων εἰς νύκτα ταύτην· ἵνα οἱ φύλακες, οἱ ἐπὶ τῶν νυκτῶν φρουρῶσι τοὺς ἐν νυξὶν ἀπὸ τῶν ληστῶν, ἀπὸ τῶν θηρίων, ἀπὸ τῶν πολεμίων. Τίνες οἱ φύλακες; Οἱ παρεμβάλλοντες ἄγγελοι.

„Ὁ [4]) διορίζων με ἀπὸ τετραπόδων γῆς." Κατὰ δὲ τοὺς λοιπούς· „διδάσκων ἡμᾶς ὑπὲρ τὰ κτήνη τῆς γῆς, καὶ σοφίζων ὑπὲρ τὰ κατὰ τὸν ἀέρα διϊπτάμενα πετεινά." Μόνος γὰρ ὁ ἄνθρωπος λόγῳ τετίμηται. Κατὰ μὲν οὖν τὸν λόγον τῆς δημιουργίας, διωρίσμεθα ἀπὸ πάντων τῶν ζώων· ἐὰν δὲ ᾖ ἁμαρτωλὸς, πόρνος, κατωφερὴς, οὐ διωρίσθης ἀπὸ τετραπόδων γῆς, ἀλλὰ παρασυνεβλήθης [5]) τοῖς κτήνεσι, καὶ ἐγένου ὡς ἵππος [6]) καὶ ἡμίονος, οἷς οὐκ ἔστι σύνεσις, καὶ ἵππος [7]) θηλυμανής.

---

1) Psalm. XXXII, 1. (XXXI.)
2) Job. XXXV. 10. 3) Cfr. I Cor. XIII, 12.
4) Job. XXXV, 11.
5) Cfr. Psalm. LXIX, 12. 20. (XLVIII.)
6) Cfr. Psalm. XXXII, 9. (XXXI.)
7) Cfr. Jerem. V, 8.

„Μὴ,[1]) ἀλλὰ ζῶσαι ὥσπερ ἀνὴρ τὴν ὀσφύν σου.“ Τὰ μὲν τέλεια τῶν ἀγωνισμάτων, τοῖς καλῶς ἀθλήσασι, μετὰ τὸν βίον ἀπόκειται τοῦτον. Οὐδὲν δὲ ἧττον καὶ ἤδη ἡ χάρις τοῦ θεοῦ ἀῤῥαβωνίζεται τοὺς ἀθλητάς. Διὰ τοῦτο, ὅτε ἠγωνίσατο τὰ μέγιστα ὁ Ἰώβ· ὅτε ἀποβαλὼν τὰ ὑπάρχοντα, ἐδόξασε τὸν δεδωκότα· ὅτε ἀποθέμενος τὰ τέκνα, εὐχαρίστησε τῷ παρειφηλότι· ὅτε νοσήσας ὡς σκώληκας ἀνομβρεῖν ἀπὸ τοῦ σώματος, οὐ νενίκηται ἀπὸ τῶν πόνων· προοίμια καὶ ἀῤῥαβῶνα τῶν ἄθλων δίδωσιν αὐτῷ ὁ θεὸς, χρηματίσας αὐτῷ διὰ νέφους καὶ λαίλαπος. Ἀκούσας οὖν τῶν προτέρων λόγων, δέον ἀποκρίνασθαι πρὸς θεὸν, σιωπᾷ, ὡς οὐκ ἔχων παῤῥησίαν. Οὔπω γὰρ ᾔδει, τό· „Μωσῆς ἐλάλει, ὁ δὲ θεὸς ἀπεκρίνατο αὐτῷ φωνῇ.“ Ὁ μέντοι θεὸς δίδωσιν αὐτῷ παῤῥησίαν τοῦ λέγειν· καὶ τοσαύτη ἐστὶν αὐτοῦ ἡ χρηστότης, ὥστε ἀναλαβεῖν αὐτὸν πρόσωπον, οὐ κρίνοντος, ἀλλὰ κρινομένου μετὰ τοῦ ἀνθρώπου. Καὶ ἄλλαι τοῦτο ἐδίδαξαν γραφαί· ὡς τό· „δεῦτε,[2]) καὶ διαλεχθῶμεν·“ καί· „λαός[3]) μου, τί ἐποίησά σοι;“ Ἤδη ἆθλον δίδωσιν αὐτῷ ὁ θεὸς, ὅτι ἄνθρωπον ἐρωτᾷ, ὅτι πυνθάνεται αὐτοῦ, ὅτι δίδωσιν ἐξουσίαν τῆς ἀποκρίσεως. Εἰ μὲν ἦν νενικηκὼς, οὐκ ἐλάμβανεν. Εἰ μὲν ἦν ὑπομείνας, οὐκ ἂν ἤκουσε· „ζῶσαι[4]) ὥσπερ ἀνὴρ τὴν ὀσφύν σου,“ καὶ μὴ σιώπα· ἀλλ᾽ ἀνδρίζου πρὸς τὰς ἐρωτήσεις. Ὅσῳ γὰρ ὀσφύς τινος οὐκ ἔζωσται, οὐδὲ συνέσφιγκται, ἀλλὰ λέλυται, οὐ δύναται εὐλόγως ἀποκρίνασθαι τῷ θεῷ. Μὴ πρότερον οὖν ἀποκρινάσθω τις τῷ θεῷ, ἐὰν μὴ ἀνὴρ γένηται τέλειος τὴν πνευματικὴν ἡλικίαν, καὶ τὴν ὀσφὺν ζώσηται.

„Μὴ[5]) ἀποποιοῦ μου τὸ κρίμα.“ Μὴ οἴου ἀλόγως κεκρίσθαι μοι ταῦτα, ἅπερ ὑπέμεινας, μηδὲ ἀπο-

---

[1]) Job. XL, 7.
[2]) Jesai. I, 18. [3]) Mich. VI, 3.
[4]) Job. XL, 7. [5]) Job. XL, 8.

ποιοῦ μου τὸ κρίμα. Τούτου τοῦ ῥητοῦ, ὡς χρησίμου μνημονεύωμεν, ὅταν ὁ θεὸς παθεῖν τι ἡμᾶς κρίνῃ, τέκνον ἀποβαλεῖν, ἀρχὴν ἀπολέσαι, νοσῆσαι κατὰ τὸ σῶμα, ὅ, τι δήποτε τούτων ὑποστῆναι. Οὐδὲν τούτων οἷόν τε παθεῖν ἡμᾶς, μὴ κρίνοντος τοῦ θεοῦ. Ἐπεὶ οὖν οὐδὲν τούτων γίνεται χωρὶς κρίματος τοῦ θεοῦ, λέγεται πρὸς τὸν παθόντα· „μὴ[1]) ἀποποιοῦ μου τὸ κρίμα·“ τουτέστι, μὴ ἀπαρνοῦ ὅπερ ἔκρινα περὶ σοῦ, τὸν παρόντα λέγει χρηματισμόν.

„Οἴει[2]) δέ με ἄλλως σοι κεχρηματικέναι, ἢ ἵνα ἀναφανῇς δίκαιος;“ Ἀπολογοῦμαί σοι· δίκαιος ἦς, ἀλλ' οὐκ ἦς φανερός· ὑπομονὴν εἶχες· ἔδει με ἀφορμὴν παρασχεῖν τοῦ λάμψαι σου τὴν ὑπομονήν· εἶχες ἀνδρείαν· ἀλλ' ἐκρύπτετο ἐν σοί· οἱ συμβεβηκότες πόνοι ἔδειξάν σου τὴν ἀνδρείαν. Τούτων μνημονεύωμεν ἐν τοῖς τῶν περιστάσεων καιροῖς, καὶ δόξωμεν τοῦ θεοῦ ἀκούειν παρόντος καὶ λέγοντος ἡμῖν· „οἴει[3]) δέ με ἄλλως σοι κεχρηματικέναι·“ τουτέστι, τὸν πειρασμὸν συγχωρῆσαι, ἢ ἵνα τοῖς ἀγνοοῦσι δήλη ἡ σὴ δικαιοσύνη ᾖ;

„Ἀνάλαβε[4]) δὴ ὕψος.“ Ἔστι δὲ καὶ οὕτω νοῆσαι τοὺς στίχους· νενίκηκας τὸν πειραστήν· ἀνάλαβέ σου τὸ ὕψος· ἀνάλαβέ σου τὴν δύναμιν· στεφάνωσαι· ἔνδυσαι εὐπρέπειαν. Ὁ ὑβριστὴς ἐστρατεύσατο κατὰ σοῦ· σὺ δὲ τὸν ὑπερήφανον ἐταπείνωσας, καὶ μακρὰν μετ' αἰσχύνης ἀπέστρεψας μετὰ τῆς αὐτοῦ φάλαγγος.

„Παίξῃ[5]) δὲ ἐν αὐτῷ ὥσπερ ὀρνέῳ; ἢ δήσεις αὐτὸν ὥσπερ στρουθίον παιδίῳ.“ Μεγάλης καὶ ἐῤῥωμένης καὶ τελείας ψυχῆς διαγράφει τὸ τέλος, ὅτι γε ὁ δράκων αὐτῷ, ὥσπερ στρουθίον παραδέδοται παιδίῳ, μηδὲ βλάψαι τὸ παιδίον δυνάμενον, ὅτι καὶ δεδεμένον

---

[1]) Job. XL, 8. [2]) Job. XL, 8.
[3]) Job. XL, 8. [4]) Job. XL, 10.
[5]) Job. XLI, 5.

αὐτὸ ἄγει ὅπου γε βούλεται τὸ παιδίον καὶ περιφέρει· οὕτω τῇ χάριτι τοῦ κυρίου, ὡς στρουθίον ὑποχείριον, ὁ σατανᾶς δεδεμένος γεγένηται τοῖς νηπίοις καὶ θηλάζουσιν, ὧν ἐκ στόματος κατηρτίσατο αἶνον ὁ θεός.

„Ἐνσιτοῦνται [1]) δὲ ἐν αὐτῷ ἔθνη.“ Ὥσπερ τῶν πιστῶν βρῶμα ὁ κύριος, οὕτως ὁ δράκων τῶν ἀσεβῶν· ἔδωκας [2]) γὰρ αὐτὸν βρῶμα λαοῖς τοῖς Αἰθίοψι· τουτέστι, τοῖς υἱοῖς τοῦ σκότους, τοῖς ἐν ἀγνωσίᾳ. Καθ' ἕκαστον γὰρ λόγον ὃν παραδεχόμεθα, ἤτοι ἀπὸ τοῦ δράκοντος ἐσθίομεν, ἐὰν παραδεξώμεθα ἀκοὴν ματαίαν, ἢ ἀπὸ τοῦ Χριστοῦ, ἐὰν παραδεξώμεθα λόγον οἰκοδομοῦντα καὶ ὠφελοῦντα.

„Πᾶν [3]) δὲ πλωτὸν συνελθὸν οὐ μὴ ἐνέγκωσι βύρσαν μίαν οὐρᾶς αὐτοῦ.“ Σαφέστερον δὲ εἰπεῖν, οἱ ἄνθρωποι, οἱ πλοίοις τοῖς σώμασι χρώμενοι, τὰ τελευταῖα τοῦ δράκοντος καὶ τὰ ἔσχατα νεκρῶσαι αὐτοὶ καθ' ἑαυτοὺς οὐ δύνανται· θείας δὲ δυνάμεως ἐπισκοπούσης, καὶ ὅλον αὐτὸν κομίσαι καὶ νεκρῶσαι δυνάμεθα. Νεκροῦμεν δὲ ἕκαστος, τὸ ὅσον ἐφ' ἑαυτῷ, τὸν διάβολον, κατὰ τό· „ὁ [4]) δὲ θεὸς συντρίψει τὸν σατανᾶν ὑπὸ τοὺς πόδας ὑμῶν ἐν τάχει.

„Εἰς [5]) πτύξιν θώρακος αὐτοῦ τίς ἂν εἰσέλθοι;“ Θώραξ καὶ στῆθος ὀνομάζεται, ὅπου ἐστὶ τὸ ἡγεμονικόν. Οὐχ ἁπλοῦς ἐστιν ὁ θώραξ αὐτοῦ· δόλιός ἐστιν, ἐπτυγμένος ἐστὶν, ἅγιος δὲ ἐλέγχειν αὐτὸν δύναται, καὶ δεῖξαι ὅτι ἔπτυκται· τῷ γὰρ ἁγίῳ οὐκ ἔπτυκται.

„Πνεῦμα [6]) δὲ οὐ μὴ διέλθῃ αὐτόν.“ Τό· „οὐ μὴ διέλθῃ·“ οὐχ ὅτι οὐ διέρχεται, καὶ παρέρχεται, ἀλλ' ὅτι οὐδὲν αὐτὸν λανθάνει. Πάντας δεῖ δι' αὐτοῦ ἐλθεῖν. Ἑαυτοὺς οὖν παρασκευάσωμεν, τοῦ μὴ κατασχεθῆναι ὑπ' αὐτοῦ.

---

[1]) Job. XLI, 6. [2]) Cfr. Job. XLI, 6.
[3]) Job. XLI, 7. [4]) Rom. XVI, 20.
[5]) Job. XLI, 13. [6]) Job. XLI, 16.

„Οἱ[1]) δὲ ὀφθαλμοὶ αὐτοῦ εἶδος Ἑωσφόρου.“ Οἱ ὀφθαλμοὶ γοῦν αὐτοῦ οὐκ εἰσὶν Ἑωσφόροι, ἀλλ' εἶδος Ἑωσφόρου. Μετασχηματίζεται γὰρ εἰς ἄγγελον φωτός· προσποιεῖται εἶναι οὐράνιος ἀστήρ· προσποιεῖται σύμβολον ἡμέρας.

„Ὡς[2]) λαμπάδες καιόμεναι.“ Οἶμαι μὲν καὶ πάντας τοὺς ἀσεβεῖς ἀθέων δογμάτων εἰσηγητὰς, εἶναι στόμα τοῦ δράκοντος. Εἴη δ' ἄν τι καὶ τροπικῶς νοούμενον παρὰ τοῦτο, ὅθεν οἱ λόγοι ἀπολλῦντες. Εἴποτε ἤκουσας λόγου προφάσει χριστιανισμοῦ κατηγοροῦντος τοῦ δημιουργοῦ, φέρε εἰπεῖν, πρεσβεύοντος τὰ Μαρκίωνος, τὰ Οὐαλεντίνου, τὰ Βασιλείδου· ὅταν κακῶς λέγωσι τὸν ποιητὴν οὐρανοῦ καὶ γῆς, ὅταν τι ὅμοιον, ὄψει ὅτι ἐκ στόματος τῶν τοιούτων ἐξέρχονται δαλοί. Τηρῶμεν οὖν ἑαυτοὺς, μήποτε ἐκεῖναι λαμπάδες ἡμᾶς καύσωσι· μήποτε αἱ ἐσχάραι τοῦ πυρὸς ἡμῶν ἅψωνται.

„Ἔμπροσθεν[3]) αὐτοῦ τρέχει ἀπώλεια.“ Οἷον πρόδρομός τίς ἐστιν αὐτοῦ καὶ δορυφέρει αὐτὸν ἡ ἀπώλεια. Ὅπου ἐὰν ἔρχηται, προτρέχει ἡ ἀπώλεια αὐτοῦ, εἶθ' οὕτως αὐτὸς εἰσέρχεται· ἐὰν μὴ πρῶτον παραδέξηταί τις τὴν ἀπώλειαν, οὐ παραδέχεται τὸν δράκοντα. Ὅταν γὰρ ἁμάρτῃ τις, τότε κνηθόμενος τὴν ἀκοὴν, διδασκάλους ζητεῖ ἀπολούμενος. Καὶ ζητῶν διδασκάλους, μετὰ τὸ ἀπολέσθαι εὑρίσκει τὸν δράκοντα, καὶ παραδέχεται τοῦτον τοσούτων κακῶν πεπληρωμένον εἰς τὴν ἑαυτοῦ ψυχήν.

„Ἔδωκε[4]) δὲ ὁ κύριος διπλᾶ.“ Ὁ μὲν οὖν πάντα πειρασμὸν ὑποστὰς, ἆθλα λαμβάνει τῆς ὑπομονῆς αὐτοῦ πάντα διπλᾶ παρὰ τὰ πρότερον. Ὁ δὲ κύριος ἆθλα δίδωσιν, οὐχὶ διπλασίονα μόνον, ἀλλ' ἑκατονταπλασίονα· οὐκ ἂν δὲ διπλάσια τῶν προτέρων ἔλαβεν, εἰ μὴ διπλασίονα τὴν ἀρετὴν ἐπεδείξατο.

[1]) Job. XLI, 18. [2]) Job. XLI, 19.
[3]) Job. XLI, 22. [4]) Job. XLII, 10.

ΕΚ ΤΩΝ ΩΡΙΓΕΝΟΥΣ ΕΙΣ ΨΑΛΜΟΥΣ.

Διὰ[1]) τοὺς ἐπιγεγραμμένους ψαλμοὺς „εἰς τὸ τέλος,“ ἐπελεξάμεθα τοὺς ὅρους αὐτοῦ, ἐκ μὲν τῶν Ἀριστοτέλους οὕτως ἔχοντας· τέλος ἐστὶν οὗ ἕνεκεν τὰ ἄλλα, αὐτὸ δὲ μηδενὸς ἕνεκεν· ἢ οὕτως· οὗ ἕνεκεν τὰ ἄλλα, αὐτὸ δὲ οὐκ αὐτῶν ἕνεκα· ἢ οὕτως· δι' οὗ τὰ ἄλλα τις πράττει, αὐτὸ δὲ διὰ μηδὲν ἄλλο. Ἐκ δὲ τῶν Ἡροφίλου περὶ Στωϊκῆς ὀνομάτων χρήσεως, οὕτως· τέλος δ' εἶναι λέγουσι κατηγόρημα, οὗ ἕνεκεν τὰ λοιπὰ πράττομεν, αὐτὸ δὲ οὐδενὸς ἕνεκεν. Τὸ δὲ συζυγοῦν τούτῳ, καθάπερ ἡ εὐδαιμονία τῷ εὐδαιμονεῖν, σκοπόν· ὃ δὴ ἔσχατόν ἐστι τῶν αἱρετῶν.

Εἰ δὲ καὶ οἱ περὶ θεοῦ ὅροι, καὶ ὅσα σημαίνεται ἐκ τῆς „θεὸς“ προσηγορίας, χρήσιμόν τι ἡμῖν παρέξουσιν, ἐκλεξαμένοις ἀπ' αὐτῶν τοὺς διαφέροντας τῇ γραφῇ, καὶ αὐτὸς ἐπιστήσεις. Φησὶν οὖν ὁ αὐτὸς Ἡρόφιλος· θεὸν μὲν γενικώτατα λέγουσι, ζῶον ἀθάνατον, λογικὸν, καθὸ πᾶσα λογικὴ ψυχὴ θεός ἐστιν. Ἄλλως δὲ, ζῶον ἀθάνατον, λογικὸν, καθ' αὐτὸ ὄν· ὡς τὰς ἐν ἡμῖν περιεχομένας ψυχὰς μὴ εἶναι θεοὺς, ἀπαλλαγείσας δὲ τῶν σωμάτων ἔσεσθαι. Κατ' ἄλλον δὲ τρόπον θεὸν λέγεσθαι, ζῶον ἀθάνατον, λογικὸν, σπουδαῖον· ὥστε πᾶσαν ἀστείαν ψυχὴν θεὸν ὑπάρχειν, κἂν ἐν ἀνθρώπῳ

[1]) Cfr. prolegomena.

περιέχηται· ἄλλως δὲ λέγεσθαι θεὸν, τὸ καθ' αὑτὸ ὂν ζῶον ἀθάνατον, σπουδαῖον· ὡς τὰς ἐν ἀνθρώποις σοφοῖς περιεχομένας ψυχὰς μὴ ὑπάρχειν θεούς. Καὶ ἔτι ἄλλως λέγουσι θεόν· ζῶον ἀθάνατον σπουδαῖον, ἔχον τινὰ ἐπιστασίαν ἐν τῷ κόσμῳ κατὰ τὴν διοίκησιν, ὃν τρόπον ὁ ἥλιος καὶ ἡ σελήνη. Ἄλλως δὲ λέγει θεὸν, τὸν πρῶτον διοικητικὸν τοῦ κόσμου. Ἐπὶ πᾶσι δὲ θεὸν λέγουσι· ζῶον ἄφθαρτον καὶ ἀγέννητον, καὶ πρῶτον βασιλέα, ἣν ἔχει χώραν ὁ σύμπας κόσμος.

Εἰς πέντε βιβλία διαιροῦσιν Ἑβραῖοι τὴν τῶν ψαλμῶν βίβλον· ὧν τὸ μὲν πρῶτον· „μακάριος[1]) ἀνὴρ, ὃς οὐκ ἐπορεύθη ἐν βουλῇ ἀσεβῶν,“ ἕως τῶν τελευταίων τοῦ τεσσαρακοστοῦ· τὸ δὲ δεύτερον· „ὃν[2]) τρόπον ἐπιποθεῖ ἡ ἔλαφος,“ ἕως πρώτου ἑβδομηκοστοῦ· τὸ δὲ τρίτον· „ὡς[3]) ἀγαθὸς τῷ Ἰσραὴλ ὁ θεὸς, τοῖς εὐθέσι τῇ καρδίᾳ,“ ἕως ὀγδοηκοστοῦ ὀγδόου. Τὸ δὲ τέταρτον· „κύριε,[4]) καταφυγὴ ἐγενήθης ἡμῖν ἐν γενεᾷ καὶ γενεᾷ,“ ἕως τοῦ ἑκατοστοῦ πέμπτου· τὸ δὲ πέμπτον· „ἐξομολογεῖσθε[5]) τῷ κυρίῳ,“ ἕως τῶν ἐσχάτων.

Ἐγὼ μὲν ᾤμην ἕνα εἶναι ἐν τῇ βίβλῳ τῶν ψαλμῶν, ὃς ἐπεγέγραπτο· „προσευχὴ[6]) τοῦ Μωσῆ ἀνθρώπου τοῦ θεοῦ.“ Τὸ ὕστερον δὲ ἀνακινούμενος περὶ τινῶν λογίων θεοῦ Ἰούλλῳ τῷ πατριάρχῃ, καί τινι τῶν χρηματιζόντων παρὰ Ἰουδαίοις σοφῶν, ἀκήκοα, ὅτι δι' ὅλης τῆς βίβλου τῶν ψαλμῶν ἀπὸ τῶν πρώτου καὶ δευτέρου οἱ παρ' Ἑβραίοις ἀνεπίγραφοι, ἢ ἐπιγραφὴν μὲν ἔχοντες, οὐχὶ δὲ τὸ ὄνομα τοῦ γράψαντος, ἐκείνου εἰσὶν οὗ τὸ ὄνομα φέρεται ἐν τῷ πρὸ τούτων ἐπιγραφὴν ἔχοντι ψαλμῷ. Καὶ περὶ τούτων λέγων, πρότερον μὲν

---

1) Psalm. I, 1. 2) Psalm. XLII, 1. (XLI.)
3) Psalm. LXXIII, 1. (LXXII.)
4) Psalm. XC, 1. (LXXXIX.)
5) Psalm. CVII, 1. (CVI.)
6) Psalm. XC. (LXXXIX.)

ἔφασκεν, ὅτι τρισκαίδεκά εἰσιν οἱ τοῦ Μωσέως. Ὡς δὲ ἐξ ὧν ἀκήκοα καὶ αὐτὸς . . . . τὴν ἀνέφερον ἐπ᾽ αὐτὸν, ὅτι εἰσὶν ἕνδεκα· εἶτα πυθόμενος τοῦ παρ᾽ αὐτοῖς δοκοῦντος σοφοῦ, ἐμάνθανον ὅτι εἶεν ἕνδεκα, ὧν τοῦ μὲν ὀγδοηκοστοῦ ἐννάτου ἡ ἀρχή· „κύριε,[1]) καταφυγὴ ἡμῖν ἐγενήθης ἐν γενεᾷ καὶ γενεᾷ·“ καὶ τοῦ ἑξῆς παρ᾽ ἡμῖν ἐνενηκοστοῦ φερομένου, ἡ ἀρχὴ ἦν· „ὁ[2]) κατοικῶν ἐν βοηθείᾳ τοῦ ὑψίστου·“ ὃν καὶ αὐτὸν ἔλεγεν εἶναι Μωσέως. Ἀλλὰ καὶ τὸν ἔχοντα μὲν ἐπιγραφὴν, οὐ μετ᾽ ὀνόματος δὲ τοῦ γράψαντος αὐτόν· λέγω δὲ τὸν ἐνενηκοστὸν πρῶτον οὕτως ἐπιγεγραμμένον· „ψαλμὸς[3]) ᾠδῆς εἰς τὴν ἡμέραν τοῦ σαββάτου·“ ἔλεγεν εἶναι Μωσέως, οὗ ἡ ἀρχή· „ἀγαθὸν[4]) τὸ ἐξομολογεῖσθαι τῷ κυρίῳ, καὶ ψάλλειν τῷ ὀνόματί σου, ὕψιστε.“ Ἀνεπίγραφος δὲ ἦν καὶ ὁ ὡς ἐνενηκοστὸς δεύτερος φερόμενος, οὗ ἡ ἀρχή· „ὁ[5]) κύριος ἐβασίλευσεν, εὐπρέπειαν ἐνεδύσατο·“ ὃν καὶ αὐτὸν ἔλεγεν εἶναι Μωσέως. Ὁμοίως δὲ καὶ τὸν ἐνενηκοστὸν τρίτον, οὗ ἡ ἀρχή· „θεὸς[6]) ἐκδικήσεων κύριος·“ καὶ τὸν ἐνενηκοστὸν τέταρτον, οὗ ἡ ἀρχή· „δεῦτε[7]) ἀγαλλιασώμεθα τῷ κυρίῳ·“ καὶ τὸν ἐνενηκοστὸν πέμπτον, οὗ ἡ ἀρχή· „ᾄσατε[8]) τῷ κυρίῳ ᾆσμα καινὸν, ᾄσατε τῷ κυρίῳ πᾶσα ἡ γῆ·“ καὶ τὸν ἐνενηκοστὸν ἕκτον, οὗ ἡ ἀρχή· „ὁ[9]) κύριος ἐβασίλευσεν, ἀγαλλιάσεται ἡ γῆ.“ Καὶ ὁ ἐνενηκοστὸς ἕβδομος, ὃς ἐπεγέγραπτο μόνον· „ψαλ-

---

[1]) Psalm. XC, 1. (LXXXIX.)
[2]) Psalm. XCI, 1. (XC.)
[3]) Psalm. XCII. (XCI.)
[4]) Psalm. XCII, 1. (XCI.)
[5]) Psalm. XCIII, 1. (XCII.)
[6]) Psalm. XCIV, 1. (XCIII.)
[7]) Psalm. XCV, 1. (XCIV.)
[8]) Psalm. XCVI, 1. (XCV.)
[9]) Psalm. XCVII, 1. (XCVI.)

μός·[1]) τὸ γάρ· „τῷ Δαυίδ·“ ὡς ἔχει ἔν τισιν ἀντιγράφοις, οὔτε ἐν τῷ ἑβραϊκῷ ἦν, οὔτε ἐν ταῖς λοιπαῖς ἐκδόσεσιν. Ἡ δὲ ἀρχὴ αὐτοῦ ἦν· „ᾄσατε[2]) τῷ κυρίῳ ᾆσμα καινὸν, ὅτι θαυμαστὰ ἐποίησεν.“ Καὶ ὁ ἐνενηκοστὸς δὲ ὄγδοος, τοῦ αὐτοῦ ἐλέγετο εἶναι, οὗ ἡ ἀρχή· „ὁ[3]) κύριος ἐβασίλευσεν, ὀργιζέσθωσαν λαοί.“ Καὶ ὁ ἐνενηκοστὸς ἔννατος, ὃς ἐπεγέγραπτο· „ψαλμὸς[4]) εἰς ἐξομολόγησιν·“ οὗ ἡ ἀρχή· „ἀλαλάξατε[5]) τῷ κυρίῳ πᾶσα ἡ γῆ.“ Μετὰ δὲ τούτους τοὺς ἕνδεκα ἐπεγέγραπτο καὶ ἐν τῷ ἑβραϊκῷ, καὶ παρὰ πᾶσιν· „τῷ[6]) Δαυὶδ ψαλμός·“ καὶ ἦν ὁ ἑκατοστὸς[7]) οὐκέτι Μωσέως.

Τούτων εἰρημένων εἰς τοὺς ψαλμοὺς, οἳ ἀπὸ Ἑβραίων ἀναφέρονται εἰς Μωσέα, ἀνθυποφορὰν ὑπειδόμενος ὁ Ἰουδαῖος, ἔθηκεν αὐτὴν τὴν φαινομένην αὐτῷ λύσιν αὐτῆς. Ἑώρα γὰρ, ὅτι ἀντεῖπεν ἄν τις περὶ τοῦ μὴ εἶναι τὸν ἕνα τῶν ἕνδεκα ψαλμῶν, τὸν ἐνενηκοστὸν ὄγδοον Μωσέως, ἐκ τοῦ· „ὑψοῦτε[8]) κύριον τὸν θεὸν ἡμῶν, καὶ προσκυνεῖτε τῷ ὑποποδίῳ τῶν ποδῶν αὐτοῦ. Ἅγιος Μωσῆς καὶ Ἀαρὼν ἐν τοῖς ἱερεῦσιν αὐτοῦ, καὶ Σαμουὴλ ἐν τοῖς ἐπικαλουμένοις τὸ ὄνομα αὐτοῦ. Ἐπεκαλοῦντο τὸν κύριον, καὶ αὐτὸς εἰσήκουσεν αὐτῶν· ἐν στύλῳ νεφέλης ἐλάλει πρὸς αὐτούς.“ Ὁ ἀντιλέγων εἶπεν ἄν, πῶς τὸ ὄνομα τοῦ Σαμουὴλ, γενομένου πλείοσιν ὕστερον γενεαῖς, Μωσῆς ἔθηκεν ἐν τῷ ἑαυτοῦ ψαλμῷ. Ἔλεγεν οὖν πρὸς τοῦτο, ὅτι οὐδὲν θαυμαστὸν προπεφητεῦσθαι ὑπὸ Μωσέως τὸ ὄνομα Σαμουὴλ, ἀνδρὸς ἱεροῦ καὶ συναριθμηθέντος ὑπὸ Ἱερεμίου τῷ Μωσῇ

---

1) Psalm. XCVIII. (XCVII.)
2) Psalm. XCVIII, 1. (XCVII.)
3) Psalm. XCIX, 1. (XCVIII.)
4) Psalm. C. (XCIX.)
5) Psalm. C, 1. (XCIX.) 6) Psalm. CI. (C.)
7) Cfr. pag. huj. not. 5.
8) Psalm. XCIX, 5. 6. 7.

ἐν τῷ· „οὐδ᾽[1]) ἂν στῇ Μωσῆς καὶ Σαμουήλ.“ ὅτε ἐν ταῖς Βασιλείαις Ἰωσίας προεφητεύθη· „θυσιαστήριον,[2]) θυσιαστήριον, τάδε λέγει κύριος· ἰδοὺ, υἱὸς τίκτεται τῷ Δαυὶδ, Ἰωσίας ὄνομα αὐτῷ.“

Πολλάκις ζητήσας τὴν αἰτίαν τοῦ ἐπιγράφεσθαι μεταξὺ τῶν ψαλμῶν· „διάψαλμα·“ ὕστερον παρατηρήσας ἐν τῷ Ἑβραϊκῷ, καὶ συνεξετάζων αὐτῷ τὸ ἑλληνικὸν, εὗρον ὅτι ὅπου τὸ ἑβραϊστὶ „σὲλ,“ ἑλληνιστὶ δέ „ἀεὶ,“ ἤ τι τούτῳ ἰσοδυναμοῦν, ἐκεῖ οἱ ἑβδομήκοντα καὶ Θεοδοτίων καὶ Σύμμαχος ἔταξαν τὸ „διάψαλμα.“ Οὐ χεῖρον δὲ παραδείγματι τὸ λεγόμενον βεβαιῶσαι· οἷον ἐν τῷ ἑβδομηκοστῷ τετάρτῳ ψαλμῷ οὗ ἡ ἀρχή· „ἐξομολογησόμεθα[3]) σοι ὁ θεὸς, ἐξομολογησόμεθά σοι, καὶ ἐπικαλεσόμεθα τὸ ὄνομά σου·“ μετὰ τό· „ἐγὼ[4]) ἐστερέωσα τοὺς στύλους αὐτῆς·“ παρὰ τοῖς ἑβδομήκοντα καὶ Θεοδοτίωνι καὶ Συμμάχῳ ἐστί· „διάψαλμα.“ Ἀντὶ δὲ τούτου, παρὰ μὲν Ἀκύλᾳ· „ἐγὼ ἐσταθμισάμην τοὺς στύλους αὐτῆς ἀεί·“ ἐν δὲ τῇ πέμπτῃ· „ἐγώ εἰμι ὃς ἡτοίμασα τοὺς στύλους αὐτῆς ἀεί·“ ἐν δὲ τῇ ἕκτῃ· „ἐγὼ ἐστερέωσα τοὺς στύλους αὐτῆς διαπαντός.“ Ἔκειτο δὲ ἐν τῷ Ἑβραϊκῷ μετὰ τὸ „Ἀμουδᾶ,“ ὅ ἐστι· „στύλους αὐτῆς“ τὸ „σέλ.“ Πάλιν τε αὖ ἐν τῷ ἑβδομηκοστῷ πέμπτῳ, οὗ ἀρχή· „γνωστὸς[5]) ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ ὁ θεός·“ εὕρομεν παρὰ τοῖς ἑβδομήκοντα καὶ Θεοδοτίωνι μετὰ τό· „ὅπλα,[6]) καὶ ῥομφαίαν, καὶ πόλεμον·“ „διάψαλμα.“ Παρὰ δὲ Συμμάχῳ, μετὰ τό· „ἀσπίδα καὶ μάχαιραν, καὶ πόλεμον,“ ὁμοίως „διάψαλμα.“ Ἀντὶ δὲ τούτου παρὰ μὲν Ἀκύλᾳ, μετὰ τό· „θυρεὸν καὶ πόλε-

---

[1]) Cfr. Jerem. XV, 1.
[2]) I Regg. XIII, 2. (III Regg.)
[3]) Psalm. LXXV, 1. (LXXIV.)
[4]) Psalm. LXXV, 3. (LXXIV.)
[5]) Psalm. LXXVI, 1. (LXXV.)
[6]) Psalm. LXXVI, 3. (LXXV.)

μον καὶ μάχαιραν," τὸ „ἀεί." Ἐν δὲ τῇ ἕκτῃ μετὰ τό· „ὅπλον καὶ ῥομφαίαν καὶ πόλεμον," τό· „εἰς τέλος." Ἦν δὴ πάλιν ἐν τῷ Ἑβραϊκῷ μετὰ τὸ „οὐμάλαμα," ὅ ἐστι· „καὶ πόλεμον," τὸ „σέλ." Καὶ ἔτι ἐν τῷ αὐτῷ ψαλμῷ μετὰ τό· „τοῦ[1]) σῶσαι πάντας τοὺς πραεῖς τῆς γῆς·" ὁ Σύμμαχος ὁμοίως „διάψαλμα·" παρὰ δὲ τῷ Ἀκύλᾳ μετὰ τό· πάντας τοὺς πραεῖς τῆς γῆς," τὸ „ἀεί·" οὕτω δὲ καὶ ἐν τῇ πέμπτῃ μετὰ τό· „πάντας τοὺς πραεῖς τῆς γῆς," τὸ „ἀεί." Ἐν δὲ τῇ ἕκτῃ μετὰ τό· „τοῦ σῶσαι τοὺς πραεῖς τῆς γῆς," τὸ „εἰς τέλος." Καὶ ἐν τῷ Ἑβραϊκῷ μετὰ τὸ „ἀνίη ἄρς," ὅ ἐστι· „πραεῖς τῆς γῆς," τὸ „σέλ." Καὶ οὕτως ἀδιάπτωτον εὑρόντες τὴν τοιαύτην παρατήρησιν, ταῦτα ἐσημειωσάμεθα. Πότερον δὲ μουσικοῦ τινος μέλους ἢ ῥυθμοῦ γινομένης ἐναλλαγῆς ἔγραψαν τὸ „διάψαλμα" οἱ ἑρμηνεύσαντες, ἢ ἄλλως κινηθέντες, καὶ σὺ ἐπιστήσῃς.

ΕΚ ΤΩΝ ΩΡΙΓΕΝΟΥΣ
ΕΙΣ ΨΑΛΜΟΥΣ.

Οἱ ἐπιγεγραμμένοι ψαλμοὶ „ὑπὲρ τῶν ληνῶν" τρεῖς ὄντες, ὅδε[2]) ὄγδοος, καὶ ὁ ὀγδοηκοστὸς, καὶ ὁ ὀγδοηκοστὸς τρίτος, δοκοῦσί μοι τὸ ἄθροισμα τῆς ἐκκλησίας καὶ τὸ πλῆθος τῶν ἐπὶ τὸ αὐτὸ συνόδων δηλοῦν. Καὶ γὰρ ἐκ πολλῶν μίαν εὐχὴν καὶ μίαν ὑμνολογίαν ἀναπέμπεσθαι τῷ θεῷ ἐν ταῖς ἐκκλησίαις συμβαίνει· ὥσπερ ἐν ταῖς ληνοῖς ἐκ πολλῶν καὶ διαφόρων ἀμπέλων μία κρᾶσις ἀποτελεῖται οἴνου. Πάλαι μὲν οὖν ἐν

---

[1]) Psalm. LXXVI, 9. (LXXV.)
[2]) Ed. Ruaei: ὅτε.

ἐνὶ τόπῳ τῆς Ἱερουσαλὴμ μία τις ἦν ληνὸς, ἔνθα συνιόντες τὰς αὐτῶν εὐχὰς ἀνέπεμπον· ἧς μέμνηται καὶ Ἡσαΐας λέγων· „καὶ [1]) ᾠκοδόμησα πύργον, καὶ προλήνιον ὤρυξα ἐν αὐτῷ.“ Δηλοῖ δὲ πύργος μὲν τὸν ναὸν,[2]) προλήνιον δὲ τὸ θυσιαστήριον. Ἀλλ᾽ ἐπεὶ καθελεῖν ἠπείλησε, καὶ καθεῖλεν ἐκεῖνα, πλείους ἀντὶ μιᾶς συνεστήσατο ληνοὺς, τὰς καθ᾽ ὅλης τῆς οἰκουμένης ἐκκλησίας· διὸ εἴρηται ἐν τῷ ὀγδόῳ ψαλμῷ οὕτω· „κύριε[3]) ὁ[4]) κύριος ἡμῶν, ὡς θαυμαστὸν τὸ ὄνομά σου ἐν πάσῃ τῇ γῇ.“ Σαφῶς γὰρ παρέστησε τὰς ἀνὰ πᾶσαν τὴν οἰκουμένην ληνοὺς τοῦ θεοῦ. Καὶ ὁ ὀγδοηκοστὸς δὲ, καὶ αὐτὸς ἐπιλήνιος[5]) ὢν, τοῖς ἔθνεσι πᾶσι παρακελεύεται τῷ θεῷ τῶν προφητῶν ἀποδιδόναι τὸν ὕμνον· λέγει δὲ οὖν· „ἀγαλλιᾶσθε[6]) τῷ θεῷ τῷ βοηθῷ ἡμῶν· ἀλαλάξατε τῷ θεῷ Ἰακώβ.“ Εἶτα ἑξῆς ὑποκαταβὰς, τὴν ἀποβολὴν τοῦ προτέρου λαοῦ σημαίνει λέγων· „καὶ[7]) οὐκ ἤκουσεν ὁ λαός μου τῆς φωνῆς μου, καὶ Ἰσραὴλ οὐ προσέσχε μοι· καὶ ἐξαπέστειλα αὐτοὺς κατὰ τὰ ἐπιτηδεύματα τῶν καρδιῶν αὐτῶν.“ Καὶ ὁ ὀγδοηκοστὸς τρίτος τὴν αὐτὴν ἔχων προγραφὴν, ὅτι οὐκ ἔστιν ἓν σκήνωμα, οὐδὲ ἓν θυσιαστήριον ἐν Ἱεροσολύμοις, ἀλλὰ πολλὰ σκηνώματα, καὶ πολλὰ θυσιαστήρια παρίστησι. Διὸ καὶ ὡς πολλῶν οὐσῶν ληνῶν, τούτων αὐτῶν τῶν σκηνωμάτων, καὶ τῶν θυσιαστηρίων, ὑπὲρ[8]) „τῶν ληνῶν προγέγραπται.“ Λέγει δὲ οὖν· „ὡς[9]) ἀγαπητὰ τὰ σκηνώματά σου, κύριε τῶν δυνάμεων! Ἐπιποθεῖ καὶ

---

[1]) Jesai. V, 2.
[2]) Grabius: λαόν. R. [3]) Psalm. VIII, 1.
[4]) Montefalconius: ὁ κύριός μου. R.
[5]) Grabius: ὑπολήνιος. R.
[6]) Psalm. LXXXI, 1. (LXXX.)
[7]) Psalm. LXXXI, 11. 12. (LXXX.)
[8]) Psalm. LXXXIV. (LXXXIII.)
[9]) Psalm. LXXXIV, 1. 2. (LXXXIII.)

ἐκλείπει ἡ ψυχή μου εἰς τὰς αὐλὰς τοῦ κυρίου.“ Καὶ ἐπιφέρει· „τὰ[1]) θυσιαστήριά σου, κύριε τῶν δυνάμεων.“ Καὶ πάλιν πληθυντικῶς ἐπιλέγει· „ὑπερασπιστὰ[2]) ἡμῶν ἴδε ὁ θεός, καὶ ἐπίβλεψον εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ χριστοῦ σου, ὅτι κρείσσων ἡμέρα μία ἐν ταῖς αὐλαῖς σου ὑπὲρ χιλιάδας.“ Ἔνθα τηρήσεις, ὡς καὶ ὀνομαστὶ Χριστοῦ μέμνηται. Τοὺς ἐπιγεγραμμένους „ὑπὲρ τῆς ὀγδόης“ δύο ψαλμοὺς ἡγοῦμαι τὴν σωτήριον τῆς ἀναστάσεως ἡμέραν τοῦ κυρίου αἰνίττεσθαι. Τὴν πρὸς θάνατον γοῦν ἁμαρτίαν ἐργασάμενος ὁ Δαυὶδ, ἱκετεύει κατὰ τὸν ἕκτον, μὴ τοῦ θυμοῦ, μηδὲ τῆς ὀργῆς τοῦ θεοῦ πειρασθῆναι, ἐλέους δὲ καὶ ἰάσεως τὴν ψυχὴν αὐτοῦ τυχεῖν. Τοῦτο δὲ ἔσεσθαι θεσπίζει λέγων· „ἐπίστρεψον[3]) κύριε, ῥῦσαι τὴν ψυχήν μου· σῶσόν με ἕνεκεν τοῦ ἐλέους σου, ὅτι οὐκ ἔστιν ἐν τῷ θανάτῳ ὁ μνημονεύων σου, ἐν δὲ τῷ ᾅδῃ τίς ἐξομολογήσεταί σοι;“ μονονουχὶ τὸν κύριον αὐτὸν ἐκ θανάτου ῥύσασθαι αὐτοῦ τὴν ψυχὴν ἱκετεύων. Προϊὼν δὲ τῶν εὐχῶν τετυχηκέναι δηλοῖ δι' ὧν φησιν· „εἰσήκουσε[4]) κύριος τῆς φωνῆς τοῦ κλαυθμοῦ μου· εἰσήκουσε κύριος τῆς δεήσεώς μου, κύριος τὴν προσευχήν μου προσεδέξατο.“ Τὴν γὰρ ἀναβίωσιν αὐτοῦ τὴν ἐκ τοῦ θανάτου μετὰ τῆς τοῦ Χριστοῦ ἀναστάσεως γενομένην διὰ τούτων ᾐνίξατο. Ὡσαύτως δὲ καὶ ὁ ἑνδέκατος „περὶ τῆς ὀγδόης“ ἐπιγέγραπται, τοῦ Δαυὶδ τὴν ὁμοίαν ἱκεσίαν περιέχων, φάσκοντος· „σῶσόν[5]) με κύριε, ὅτι ἐκλέλοιπεν ὅσιος.“ Εἶτα τὸ ἑξῆς οὐκ ἐπικεκαλυμμένως, ἀλλὰ τηλαυγῶς ἐπιφέρει, λέγων· „νῦν[6]) ἀναστήσομαι, λέγει κύριος· θήσομαι ἐν σωτηρίῳ.“ Δι' ἣν ἀνάστασιν τοῦ κυρίου τῇ μετὰ τὸ σάββατον ἡμέρᾳ, ἥτις ἦν ὀγδόη.

---

[1]) Psalm. LXXXIV, 3. (LXXXIII.)

[2]) Psalm. LXXXIV, 9. 10. (LXXXIII.)

[3]) Psalm. VI, 4. 5. [4]) Psalm. VI, 8. 9.

[5]) Psalm. XII, 1. (XI.) [6]) Psalm. XII, 5. (XI.)

γενομένην, εἰς τύπον καινῆς ζωῆς, τοιαύτης οἶμαι προγραφῆς τὸν ψαλμὸν ἠξιῶσθαι. Εἰσὶ μὲν πάντες οἱ ἐπιγεγραμμένοι „ὑπὲρ τῶν ἀλλοιωθησομένων," τὸν ἀριθμὸν τέσσαρες. Τούτων ὁ μὲν πεντηκοστὸς ἔννατος δοκεῖ μοι τὴν τῶν ἐθνῶν ἀλλοίωσιν, ἣν πεπόνθασι, μεταβάντες ἐκ τῆς δεισιδαίμονος πλάνης ἐπὶ[1]) τὴν εὐσέβειαν τοῦ τῶν ὅλων θεοῦ, σημαίνειν. Λέγει δ' οὖν· „ὁ θεὸς[2]) ἐλάλησεν ἐν τῷ ἁγίῳ αὐτοῦ, ἀγαλλιάσομαι καὶ διαμεριῶ Σίκιμα, καὶ τὴν κοιλάδα τῶν σκηνῶν διαμετρήσω. Ἐμός ἐστι Γαλαὰδ, καὶ ἐμός ἐστι Μανασσῆ, καὶ Ἐφραῒμ κραταίωσις τῆς κεφαλῆς μου· Ἰούδας βασιλεύς μου, Μωὰβ λέβης τῆς ἐλπίδος μου· ἐπὶ τὴν Ἰδουμαίαν ἐκτενῶ τὸ ὑπόδημά μου, ἐμοὶ ἀλλόφυλοι ὑπετάγησαν." Μετὰ γοῦν τῶν Ἰσραηλιτικῶν φυλῶν, καὶ τὸν Μωὰβ, καὶ τὴν Ἰδουμαίαν, καὶ τοὺς ἀλλοφύλους περιείληφεν. Ὁ δὲ ἑξηκοστὸς ὄγδοος ὁμοίως ἐπιγεγραμμένος μεταβολὴν ἔχει καὶ ἀλλοίωσιν τοῦ δι' ἡμᾶς εἰς τὰ βάθη τῆς νοουμένης θαλάσσης κατεληλυθότος, καὶ τὰ περὶ τοῦ πάθους αὐτοῦ, ἃ καὶ δηλοῖ διὰ τοῦ· „ἔδωκαν[3]) εἰς τὸ βρῶμά μου χολὴν, καὶ εἰς τὴν δίψαν μου ἐπότισάν με ὄξος·" καὶ τὴν τῶν ἐπιβουλευσάντων ἐπὶ τὰ χείρω τροπήν· ἃ καὶ αὐτὸς παρίστησι λέγων· „σκοτισθήτωσαν[4]) οἱ ὀφθαλμοὶ αὐτῶν τοῦ μὴ βλέπειν, καὶ τὸν νῶτον αὐτῶν διαπαντὸς σύγκαμψον," καὶ τὰ ἑξῆς. Καὶ ὁ τεσσαρακοστὸς τέταρτος, τῶν υἱῶν Κορὲ τυγχάνων, ὑπὲρ[5]) „τῶν ἀλλοιωθησομένων" ἐπι-

---

[1]) Ab his verbis usque ad ista, quae longe inferius (cfr. pag. 367. not. 2.) habentur: ἀλλ' ἐπεὶ κατὰ τὸν Ἀκύλαν, desunt in Cod. Vaticano, quo usus est Montefalconius, aliquot folia, quae hic supplentur e schedis Ernesti Grabii, cui integrior Cod. Mscr. obtigerat. R.

[2]) Psalm. LX, 6. 7. 8. (LIX.)

[3]) Psalm. LXIX, 21. (LXVIII.)

[4]) Psalm. LXIX, 23. (LXVIII.)

[5]) Psalm. XLV. (XLIV.)

γεγραμμένος, ὑπέρ τε „τοῦ ἀγαπητοῦ,“ ὁμοίως καὶ αὐτὸς τὴν περὶ τὸν ἀγαπητὸν τοῦ θεοῦ ἀλλοίωσιν ἔχει· ἐν αὐτῷ καὶ τὴν θεολογίαν αὐτοῦ περιλαβὼν, καὶ τῆς ἐξ ἐθνῶν ἐκκλησίας τὴν πρὸς αὐτὸν ἐπιστροφὴν δηλῶν διὰ τό· „ἄκουσον[1]) θύγατερ, καὶ ἴδε, καὶ κλῖνον τὸ οὖς σου,“ καὶ τὰ ἑξῆς. Ὁ δὲ ἑβδομηκοστὸς ἔννατός ἐστι μὲν τοῦ Ἀσὰφ, ὁμοίως δὲ ἐπιγεγραμμένος τοῦ προτέρου πάλιν λαοῦ τὴν ἐπὶ τὰ χείρω τροπὴν περιέχει, λέγων· „ἄμπελον[2]) ἐξ Αἰγύπτου μετῆρας,“ καὶ τὰ ἑξῆς. Καὶ ἔοικεν, ἐπειδὴ τῶν ἀπὸ τῆς γῆς ἀνθέων, καὶ κρίνων τὸ ὡραῖον, καὶ εὐῶδες θᾶττον ἀλλοιοῦται, καὶ εἰς φθορὰν μεταβάλλεται· τούτου χάριν τὸ Ἑβραϊκὸν „περὶ τῶν κρίνων,“ ἢ „περὶ τῶν ἀνθέων“ περιέχειν. Διόπερ ἀντὶ „τῶν ἀλλοιωθησομένων,“ ὁ μὲν Ἀκύλας „ἐπὶ τοῖς κρίνοις·“ ὁ δὲ Σύμμαχος „περὶ τῶν ἀνθέων“ ἡρμήνευσεν. Οἱ ἐπιγεγραμμένοι „ὑπὲρ[3]) τῶν κρυφίων,“ κρύφιόν τινα καὶ λανθάνοντα πόλεμον, καὶ τὴν κατὰ τῶν ἀοράτων καὶ νοητῶν ἐχθρῶν νίκην τοῦ σωτῆρος ἡμῶν περιέχουσιν. Ὁ γοῦν ἔννατός φησιν· „ἐν[4]) τῷ ἀποστραφῆναι τὸν ἐχθρόν μου εἰς τὰ ὀπίσω·“ καὶ ἃ ἑξῆς τούτοις ἐπιφέρει, σημαίνει τὴν τῶν ἐθνῶν κλῆσιν· „ψάλατε[5]) τῷ κυρίῳ τῷ κατοικοῦντι ἐν Σιὼν, ἀναγγείλατε ἐν τοῖς ἔθνεσι τὰ ἐπιτηδεύματα αὐτοῦ.“ Καὶ ὅτι ταῦτα λεληθότως κατὰ τὸν καιρὸν τοῦ πάθους συνετελέσθη, τὰ τῆς προγραφῆς τοῦ ψαλμοῦ δηλοῖ. Ἐπιγέγραπται γάρ· „ὑπὲρ[6]) τῶν κρυφίων τοῦ υἱοῦ·“ ἀνθ' οὗ ὁ μὲν Σύμμαχος „ὑπὲρ τοῦ θανάτου τοῦ υἱοῦ“ πεποίηκεν· ὁ δὲ Ἀκύλας· „ὑπὲρ τῆς νεότητος.“ Οἷς συμφωνεῖ καὶ τὰ περὶ τῆς ἐκ θανάτου ἀναβιώσεως αὐτοῦ, διὰ τοῦ ψαλμοῦ σημαινόμενα κατὰ

[1]) Psalm. XLV, 10. (XLIV.)
[2]) Psalm. LXXX, 8. (LXXIX.)
[3]) Psalm. IX. [4]) Psalm. IX, 3.
[5]) Psalm. IX, 11. [6]) Psalm. IX.

τό· „ὁ ὑψῶν [1]) με ἐκ τῶν πυλῶν τοῦ θανάτου.“ Καὶ ὁ τεσσαρακοστὸς πέμπτος παραπλησίως περὶ „τῶν κρυφίων“ εἰρημένος, τὸν ἀόρατον καὶ νοητὸν πόλεμον παρίστησι, λέγων· „ἐταράχθησαν [2]) ἔθνη, ἔκλιναν βασιλεῖαι,“ καὶ τὰ ἑξῆς. Εἶτα ὡς πάλαι καταπατοῦντας τῶν ἐθνῶν ἄρχοντας καθελὼν, ὑφ᾽ ἑαυτόν τε πεποιημένος τὰ ἔθνη, ἑξῆς λέγει· „ὑψωθήσομαι [3]) ἐν τοῖς ἔθνεσιν, ὑψωθήσομαι ἐν τῇ γῇ.“ Οἱ ἐπιγεγραμμένοι „εἰς [4]) στηλογραφίαν,“ λόγους περιέχουσι μετριότητος καὶ ταπεινοφροσύνης. Διόπερ ὁ μὲν Ἀκύλας ἀντὶ τοῦ· „στηλογραφίαν·“ „ταπεινοῦ τελείου“ ἡρμήνευσεν· ὁ δὲ Σύμμαχος· „ταπεινόφρονος καὶ ἀμώμου.“ Εἴτε γὰρ ὁ Δαυὶδ βασιλεὺς ὢν καὶ ἄρχων παντὸς Ἰσραὴλ, μέτρια καὶ ταπεινὰ φρονῶν τοιαύτας προήκατο φωνάς· εἴτε καὶ ὁ Χριστὸς τοῦ θεοῦ τοιαῦτα ἐθέσπιζε ταπεινοφρονῶν, ὥσπεροῦν διδάσκει διὰ τοῦ· „μάθετε [5]) ἀπ᾽ ἐμοῦ, ὅτι πρᾶός εἰμι, καὶ ταπεινὸς τῇ καρδίᾳ·“ στήλης ἄξιοι εἶεν ἂν οἱ λόγοι, καὶ τῆς εἰς τὸν σύμπαντα αἰῶνα μνήμης· ὅπερ διὰ τῆς „στηλογραφίας“ παρίσταται. Νοήσεις δὲ τὸ εἰρημένον ἀπὸ τοῦ πεντηκοστοῦ πέμπτου, ὃς ἐπιγέγραπται „στηλογραφίας,“ ἢ „ταπεινοῦ τελείου,“ ἢ „ταπεινόφρονος καὶ ἀμώμου,“ ἐν ᾧ εἴρηται· „ἐλέησόν [6]) με ὁ θεὸς, ὅτι κατεπάτησέ με ἄνθρωπος ὅλην τὴν ἡμέραν,“ καὶ τὰ ἑξῆς. Καὶ ὁ πεντηκοστὸς ἕκτος τὴν ἴσην ἔχων ἐπιγραφὴν, πάλιν τῶν καταπατούντων αὐτὸν μέμνηται, λέγων· „ἔδωκεν [7]) εἰς ὄνειδος τοὺς καταπατοῦντάς με·“ καὶ τοὺς λοιποὺς δὲ τῶν οὕτως ἐπιγεγραμμένων διελθὼν, τῆς ἴσης ἐχομένους εὑρήσεις διανοίας. Οἱ ἐπιγεγραμμένοι, „εἰς ἀνάμνησιν τοῦ

---

1) Psalm. IX, 13. 2) Psalm. XLVI, 6. (XLV.)
3) Psalm. XLVI, 10. (XLV.)
4) Cfr. Psalm. LVI. (LV.) 5) Matth. XI, 29.
6) Psalm. LVI, 1, (LV.)
7) Psalm. LVII, 3. (LVI.)

Δαυὶδ," ὑπομιμνήσκειν αὐτὸν ἐοίκασιν ἐπὶ τῆς τοῦ Οὐρίου ἁμαρτίας. Ὁ δὲ τριακοστὸς ἕβδομος οὕτως ἐπιγεγραμμένος ἐπιλέγει· „οὐκ [1]) ἔστιν εἰρήνη ἐν τοῖς ὀστέοις μου ἀπὸ προσώπου τῶν ἁμαρτιῶν μου," καὶ τὰ ἑξῆς· καὶ δι' ὅλου δὲ τοῦ ψαλμοῦ τὴν ἐπὶ τῇ πραχθείσῃ ἁμαρτίᾳ κατάστασιν σημαίνει. Ὡσαύτως δὲ καὶ ὁ ἑξηκοστὸς πέμπτος „εἰς ἀνάμνησιν" ἐπιγεγραμμένος, ἱκετεύει τοῦ θεοῦ τυχεῖν βοηθοῦ. Οἱ ἐπιγεγραμμένοι „προσευχὴ," μήποτε οὐκ εἰσὶ ψαλμοὶ, οὐδὲ ᾠδαὶ, οὐδὲ ὕμνοι, ἀλλ' αὐτὸ τοῦτο ψιλαὶ προσευχαὶ τῇ τῶν εὐξαμένων ἁρμόττουσαι διαθέσει, τῇτε περὶ αὐτοὺς καταστάσει, καὶ πᾶσι τοῖς ἐν ἴσῃ διαθέσει τοῖς εἰρημένοις τυγχάνουσιν. Οἱ ἐπιγεγραμμένοι ψαλμοί· „μὴ [2]) διαφθείρῃς, τοῦ Δαυίδ·" ἐφεξῆς εἰσι τρεῖς· ὧν ὁ πεντηκοστὸς ἕκτος εἴρηται ἐν τῷ αὐτὸν ἀποδιδράσκειν ἀπὸ προσώπου Σαοὺλ εἰς τὸ σπήλαιον. Καὶ μήποτε, ἐπειδήπερ ἐν τῷ σπηλαίῳ κρυπταζομένου τοῦ Δαυὶδ, ἐπεισῆλθε Σαοὺλ ἀγνοῶν ἔνδον αὐτοῦ ὄντος, καὶ τῶν ἑταίρων τοῦ Δαυὶδ βουλομένων ἀνελεῖν αὐτὸν, εἶπεν ὁ Δαυὶδ πρὸς τὸν Ἀβισάθ· „μὴ διαφθείρῃς αὐτὸν" δῆλον δ' ὅτι τὸν Σαούλ· τούτου χάριν ὡς ἀποδεξαμένου τοῦ θεοῦ τὴν φωνὴν, ἀκρότητα ἀνεξικακίας περιέχουσαν, ἐν μνήμῃ τῶν οὕτως ἐπιγεγραμμένων ψαλμῶν παρελήφθη. Ὁ δὲ πεντηκοστὸς ὄγδοος περιέχων τό· „μὴ [3]) διαφθείρῃς, ὁπότε ἀπέστειλε Σαοὺλ, καὶ ἐφύλαξε τὸν οἶκον αὐτοῦ τοῦ θανατῶσαι αὐτόν·" ἔοικε πρόσταγμα περιέχειν τοῦ θεοῦ τοῦ μὴ συγχωροῦντος τοῖς ἀπεσταλμένοις ὑπὲρ τοῦ διαφθεῖραι τὸν Δαυὶδ ὑπὸ τοῦ Σαούλ. Τάχα δ' ἂν τὴν αὐτὴν ἔχει διάνοιαν καὶ ὁ ἑβδομηκοστὸς τέταρτος τὸν ὅμοιον τρόπον „τῷ [4]) Ἀσάφ"

---

[1]) Psalm. XXXVIII, 3. (XXXVII.)
[2]) Cfr. Psalm. LVII. (LVI.)
[3]) Psalm. LIX. (LVIII.)
[4]) Cfr. Psalm. LXXV. (LXXIV.)

ἐπιγεγραμμένος. Ὁ ἐπιγεγραμμένος· „τοῦ[1]) Σαββάτου·“ ἐνενηκοστὸς πρῶτος προτροπὴν ἔχει σπουδαίως ἀπαντᾷν εἰς τὰς συνάξεις τῆς μελέτης τῶν θείων μαθημάτων, καὶ μετὰ ταῦτα δοξολογίαν. Λέγει δ' οὖν· „τοῦ[2]) ἀναγγέλλειν τὸ πρωῒ τὸ ἔλεός σου, καὶ τὴν ἀλήθειάν σου κατὰ νύκτα.“ Καὶ πάλιν· „πεφυτευμένοι[3]) ἐν τῷ οἴκῳ κυρίου, ἐν ταῖς αὐλαῖς τοῦ θεοῦ ἡμῶν ἐξανθήσουσιν.“ Ὁ ἐνενηκοστὸς ἔννατος ἐπιγεγραμμένος „εἰς ἐξομολόγησιν,“ διδάσκει φάσκων· „αὐτὸς[4]) ἐποίησεν ἡμᾶς, καὶ οὐχ ἡμεῖς·“ τὴν δύναμιν τῆς ἐξομολογήσεως παριστᾷ, ὅτι μηδὲν ἡμεῖς ἀφ' ἑαυτῶν κεκτήμεθα, ἀλλ' ὅ, τί ποτέ ἐστι περὶ ἡμᾶς ἀγαθὸν, τοῦτο αὐτὸς ἐποίησεν. Ὁ τριακοστος τρίτος ψαλμὸς ἐπιγεγραμμένος· „τῷ[5]) Δαυὶδ, ὁπότε ἠλλοίωσε τὸ πρόσωπον αὐτοῦ ἐναντίον Ἀβιμέλεχ·“ ἔοικε τὸν ἐν τῇ πρώτῃ τῶν Βασιλειῶν Ἀχιμέλεχ ὠνομασμένον Ἀβιμέλεχ ἀποκαλεῖν· τῶν στοιχείων παρ' Ἑβραίοις, λέγω δὲ τοῦ χαφ καὶ τοῦ βὴθ, πολλὴν ὁμοιότητα σωζόντων, ὡς κατὰ μηδὲν ἀλλήλων διαλλάττειν, ἢ βραχείᾳ κεραίᾳ μόνῃ. Ἔχει δ' οὖν ἡ ἱστορία οὕτως· „καὶ[6]) ἔρχεται Δαυὶδ εἰς Νομμᾶν[7]) πρὸς Ἀχιμέλεχ τὸν ἱερέα, καὶ ἐξέστη Ἀχιμέλεχ τῇ ἀπαντήσει αὐτοῦ, καὶ εἶπεν αὐτῷ· τί ὅτι σὺ μόνος, καὶ οὐδεὶς μετὰ σοῦ; Καὶ εἶπεν αὐτῷ Δαυίδ· ὁ βασιλεὺς ἐντέταλταί μοι σήμερον ῥῆμα, καὶ εἶπέ μοι· μὴ γνώτω μηδεὶς τὸ ῥῆμα, περὶ οὗ ἐγὼ ἀποστέλλω σε, καὶ περὶ οὗ ἐγὼ ἐντέταλμαί σοι· καὶ τοῖς παιδαρίοις μεμαρτύρημαι ἐν τῷ τόπῳ τῷ λεγομένῳ

---

1) Psalm. XCII. (XCI.).
2) Psalm. XCII, 2. (XCI.) — Ed. Ruaei: ἀναγγείλειν.
3) Psalm. XCII, 13. (XCI.)
4) Psalm. C, 3. (XCIX.)
5) Psalm. XXXIV. (XXXIII.)
6) I Sam. XXI, 1—6. (I Regg.)
7) Edd. LXX. viror. versionis: Νομβᾶ.

θεοῦ[1]) *πίστις Φιλμωνὶ Ἀλμωνί. Καὶ νῦν εἰ εἰσὶν ὑπὸ τὴν χεῖρά σου πέντε ἄρτοι, δὸς εἰς χεῖρά μου τὸ εὑρεθέν. Καὶ ἀπεκρίθη ὁ ἀρχιερεὺς καὶ εἶπεν· οὐκ εἰσὶν ἄρτοι βέβηλοι ὑπὸ τὴν χεῖρά μου, ἀλλ' ἢ ἄρτοι ἅγιοι· εἰ ἔστι τὰ παιδάρια πεφυλαγμένα ἀπὸ γυναικὸς, καὶ φάγεται. Καὶ ἀπεκρίθη Δαυὶδ τῷ ἀρχιερεῖ, καὶ εἶπεν αὐτῷ· ἀλλὰ ἀπὸ γυναικὸς ἀπεσχήμεθα χθὲς καὶ τρίτην ἡμέραν. Ἐν τῷ ἐξελθεῖν με εἰς ὁδὸν, γέγονε πάντα παιδάρια ἡγνισμένα· καὶ αὐτὴ ἡ ὁδὸς βέβηλος, διότι σήμερον ἁγιασθήσεται διὰ τὰ σκεύη. Καὶ ἔδωκεν αὐτῷ Ἀχιμέλεχ ὁ ἱερεὺς τοὺς ἄρτους τῆς προθέσεως, ὅτι οὐκ ἦν ἄρτος ἐκεῖ, ἀλλ' ἢ οἱ ἄρτοι τοῦ προσώπου οἱ ἀφῃρημένοι ἐκ προσώπου κυρίου, τοῦ παρατεθῆναι ἄρτον θερμὸν, ᾗ ἡμέρᾳ ἔλαβεν αὐτούς."* Ταῦτα μὲν ἡ ἱστορία. Ἀντὶ δὲ τοῦ· „ἐν[2]) τῷ τόπῳ τῷ λεγομένῳ θεοῦ πίστις Φιλμωνὶ Ἀλμωνί·" Ἀκύλας φησί· „πρὸς τὸν τόπον τόνδε τινὰ τοῦδέ τινος·" ἢ „τόνδε τινὰ ἀδέσποτον·" ὁ δὲ Σύμμαχος· „εἰς τὸν δεῖνα τόπον." Ἔοικεν οὖν ἡ τοῦ ψαλμοῦ προγραφὴ τὴν ἀλλοίωσιν τοῦ λόγου Δαυὶδ τὴν πρὸς τὸν ἱερέα σημαίνειν διὰ τοῦ φάναι· „ὁπότε[3]) ἠλλοίωσε τὸ πρόσωπον αὐτοῦ ἐναντίον Ἀβιμέλεχ·" ἢ τὴν ἀλλοίωσιν τοῦ προσώπου. Διὸ κατὰ τὸν Σύμμαχον εἴρηται· „ὁπότε μετεμόρφωσε τὸ πρόσωπον αὐτοῦ ἐναντίον Ἀβιμέλεχ·" ὁ δὲ Ἀκύλας· „ὅτε ἠλλοίωσε τὸ γεῦμα αὐτοῦ." Διὸ καὶ προϊὼν ἐν τῷ ψαλμῷ τὴν ἱερὰν, ὡς ἔοικε, τροφὴν αἰνιττόμενός φησι· „γεύσασθε[4]) καὶ ἴδετε, ὅτι χριστὸς ὁ κύριος." Μήποτε οὖν αὐτοῦ γεύσασθαι τοῦ Χριστοῦ παραινῶν,

---

[1]) Edd. LXX. viror. versionis: *θεοῦ πίστις φελλανὶ μαεμωνί.* — Vulgata: „in loco dicto Dei fides Philmoni Almoni.

[2]) I Sam. XXI, 2. (I Regg.)

[3]) Psalm. XXXIV. (XXXIII.)

[4]) Psalm. XXXIV, 8. (XXXIII.)

τὸ σῶμα αὐτοῦ διὰ τούτων ἠνίττετο, ᾧ καὶ τοῦ νόμου ἦν σύμβολον· τοῦ τῆς εὐχαριστίας Χριστοῦ σώματος τοὺς τῆς προθέσεως ἄρτους παρειληφότος. Ἔστι καὶ ἑτέρα ἀλλοίωσις τοῦ Δαυὶδ, καθ' ἣν ἠλλοίωσε[1]) τὸ πρόσωπον αὐτοῦ πρὸς Ἀγχοῦς βασιλέα Γὲθ τὸν ἀλλόφυλον, μανίαν ὑποκρινόμενος. Ἀλλ' οὐκ ἔοικεν ὁ ψαλμὸς ταύτην ἐπὶ τοῦ παρόντος προσαλλοίωσιν σημαίνειν. Οἱ δὲ μηδ' ἕτερα ἐπιγεγραμμένοι τῶν ψαλμῶν, λέγω δὲ, μήτε ᾠδὴ, μήτε ὕμνος, μήτε ψαλμὸς, μήτε μελῴδημα, μήτε αἴνεσις, μήτε προσευχὴ, μήτε τι τῶν τοιούτων, ὠφελίμους τινὰς ἐοίκασι διδασκαλίας περιέχειν, καὶ λόγους παραινετικοὺς καὶ προτρεπτικοὺς εἰς εὐσεβείας ἀνάληψιν· οἷός ἐστιν ὁ δέκατος, ἐν ᾧ εἴρηται ,,ἐπὶ[2]) τῷ κυρίῳ πέποιθα, πῶς ἐρεῖτε τῇ ψυχῇ μου,“ καὶ τὰ ἑξῆς· καὶ ὁ δέκατος τρίτος καθ' ὅμοια λέγων· ,,εἶπεν[3]) ἄφρων ἐν καρδίᾳ αὐτοῦ.“ Καὶ οἱ λοιποὶ δὲ παραπλησίως λόγους τινὰς διδασκαλικοὺς καὶ πλήρεις ὠφελείας ἐπάγονται· οὐ μὴν ἐν ψαλμοῖς καὶ ὕμνοις, ἢ ἐν ᾠδαῖς κατελέγησαν, τῷ μὴ σώζειν τὸν ὅμοιον τοῖς εἰρημένοις τρόπον‘ εἰ μὴ ἄρα ἐγράφησαν καὶ αὐτοὶ, ὥστε λεχθῆναι διὰ ψαλτηρίου, ἢ δι' ᾠδῆς, ἢ ὥς τις τῶν εἰρημένων· οὐ συνέβη δὲ καὶ λεχθῆναι αὐτοὺς, ὥστε ἔχειν ὁμοίαν μὲν ἐν τοῖς ψαλμοῖς καὶ ταῖς ᾠδαῖς, καὶ ταῖς προσευχαῖς δύναμιν, μὴ ἐπιγεγράφθαι δὲ διὰ τὸ μὴ λεχθῆναι αὐτήν. Ἢ μήποτέ τινες μὲν διὰ τὴν προτέραν αἰτίαν, τινὲς δὲ τῆς δευτέρας ἕνεκεν οὐκ ἠξιώθησαν προγραφῆς. Ὁ μὲν γὰρ πεντηκοστὸς πρῶτος οὐδέτερα ὢν τῶν εἰρημένων, τὰ περὶ τοῦ Δωὴκ ἀπαγγέλλει λέγων· ,,τί[4]) ἐγκαυχᾷ ἐν κακίᾳ ὁ δυνατός,“ καὶ τὰ ἑξῆς· ἅπερ διὰ τὸ σκυθρωπὸν οὐκ ἂν λεχθείη τῷ τρόπῳ τῶν ψαλμῶν, ἢ τῶν ᾠδῶν· ὡς οὐδὲ ὁ πεντη-

---

[1]) I Sam. XXI, 13. seqq. (I Regg.)
[2]) Psalm. XI, 1. (X.) [3]) Psalm. XIV, 1. (XIII.)
[4]) Psalm. LII, 1. (LI.)

κοστὸς δεύτερος, καὶ οὗτος λυπηρὰ περιέχων. Ὁ δὲ πεντηκοστὸς τέταρτος, οὗ ἡ ἀρχή· „ἐνώτισαι[1]) ὁ θεὸς τὴν προσευχήν μου·“ τρόπον περιέχει προσευχῆς· καὶ ὁ εἰκοστὸς ἕκτος· „κύριος,[2]) φωτισμός μου καὶ σωτήρ μου·“ οὐδὲν διενήνοχε τῆς εὐχῆς· ὅμως δ᾽ οὖν οὐκ ἠξιώθησαν προγραφῆς. Διὰ δὲ τὴν δευτέραν, ὡς εἰκὸς, αἰτίαν, τοῦ ἑβδομηκοστοῦ πρώτου ψαλμοῦ ἐπὶ τέλει τῆς προφητείας περιέχοντος· „ἐξέλιπον[3]) οἱ ὕμνοι Δαυὶδ, υἱοῦ Ἰεσσαί·“ ἐπειδὴ δέ τινες ὑπέλαβον τέλος τῶν τοῦ Δαυὶδ ὕμνων τὸ λόγιον σημαίνειν, σημειώσῃ, ὅτι οὐ τοῦτο δηλοῖ ἡ τοῦ Ἑβραίου διάνοια. Ὁ γοῦν Ἀκύλας, ἀντὶ τοῦ· „ἐξέλιπον οἱ ὕμνοι Δαυίδ·“ „ἐτελέσθησαν προσευχαὶ Δαυίδ·“ ἐκδέδωκεν· ὁ δὲ Σύμμαχος· „ἐπετελέσθησαν προσευχαὶ Δαυίδ·“ καὶ ἡ πέμπτη ἔκδοσις· „ἀνεκεφαλαιώθησαν προσευχαὶ Δαυίδ.“ Δι᾽ ὧν παρίσταται, τοῖς ἐν τῷ ψαλμῷ περὶ τοῦ Χριστοῦ προφητευομένοις συνῆφθαι τὰ εἰρημένα· ἐπιγέγραπται μὲν γὰρ ὁ ψαλμός· „εἰς[4]) Σαλομών·“ ἀναφέρεται δὲ τὰ ἐν αὐτῷ εἴς τε αὐτὸν Σαλομῶνα, καὶ τὸν ἐκ σπέρματος αὐτοῦ γενησόμενον υἱὸν αὐτοῦ. Διὸ εἴρηται· „ὁ[5]) θεὸς τὸ κρίμα σου τῷ βασιλεῖ δὸς, καὶ τὴν δικαιοσύνην σου τῷ υἱῷ τοῦ βασιλέως.“ Εἶτα ἑξῆς τούτοις ἐπιφέρονται λόγοι τινὲς προφητικοὶ περὶ τοῦ υἱοῦ βασιλέως, δηλαδὴ ἐκ σπέρματος Σαλομῶντος γενηθησομένου, οἵτινες οὐκ ἐφ᾽ ἕτερον ἁρμόζειν δύνανται, ἢ ἐπὶ μόνον Χριστὸν τοῦ θεοῦ. Τὸ γάρ· „κατακυριεύσει[6]) ἀπὸ θαλάσσης ἕως θαλάσσης, καὶ ἀπὸ ποταμῶν ἕως περάτων τῆς οἰκουμένης,“ καὶ παραπλήσια τούτοις οὔτ᾽ ἐπ᾽ αὐτὸν

---

[1]) Psalm. LV, 1. (LIV.)
[2]) Psalm. XXVII, 1. (XXVI.)
[3]) Psalm. LXXII, 20. (LXXI.)
[4]) Psalm. LXXII. (LXXI.)
[5]) Psalm. LXXII, 1. (LXXI.)
[6]) Psalm. LXXII, 8. (LXXI.)

ἀνάγοιτο ἂν τὸν Σολομῶντα, οὐδ᾿ ἐπὶ τὸν ἀναδεξάμενον αὐτοῦ τὴν ἀρχὴν Ῥοβοὰμ, οὐδ᾿ ἐφ᾿ ἕτερον τῶν αὐτοῦ διαδόχων, ἀλλ᾿ ἐπὶ μόνον τὸν ἡμέτερον σωτῆρα. Ἐπεὶ τοίνυν κατὰ τὸν Δαυὶδ, δι᾿ εὐχῆς ἦν ἐπιτελεσθῆναι τὴν ἐκ σπέρματος αὐτοῦ γένεσιν τοῦ Χριστοῦ, καὶ τὰ ἐπὶ ταύτῃ προφητευόμενα, ἐν οἷς ἦν τὰ ἐν τῷ προκειμένῳ ψαλμῷ, ὡς ἐπὶ τέλει λέλεκται· „καὶ[1]) ἐνευλογηθήσονται ἐν αὐτῷ πάντα τὰ ἔθνη, καὶ πληρωθήσεται τῆς δόξης αὐτοῦ πᾶσα ἡ γῆ·" εἰκότως ἐπισυνῆπται τούτοις κατὰ μὲν τὸν Ἀκύλαν· „ἐτελέσθησαν προσευχαὶ Δαυίδ·" κατὰ δὲ τὸν Σύμμαχον· „ἐπετελέσθησαν προσευχαὶ Δαυίδ·" κατὰ δὲ τὴν πέμπτην ἔκδοσιν· „ἀνεκεφαλαιώθησαν προσευχαὶ Δαυίδ." Ἐν τούτῳ ἀνεκεφαλαιώθησαν, ἐν τῷ πάντα τα ἔθνη εὐλογηθῆναι διὰ τῆς τοῦ ἐκ σπέρματος αὐτοῦ γεγενημένης ἐπιφανείας τοῦ τῶν ἐθνῶν ἁπάντων σωτῆρος. Ἐν οἷς τὰ διαψάλματα φέρεται, ἐν τούτοις ὁ Ἀκύλας ἀντὶ τοῦ διαψάλματος πεποίηκεν „ᾆσμα·" ἡ δὲ πέμπτη ἔκδοσις „διὰ παντός." Κατὰ δὲ τὰ παρ᾿ ἡμῖν ἀντίγραφα καὶ κατὰ Σύμμαχον, ἔοικε μουσικοῦ τινος μέλους, ἢ ῥυθμοῦ τροπῆς γενομένης ἡ τοῦ διαψάλματος παρακεῖσθαι παρασημείωσις. Πολλάκις δὲ καὶ διανοίας ἐναλλαγὴ γίνεται ἐν τοῖς διαψάλμασιν, ἤδη δέ ποτε καὶ προσώπου μεταβολή. Οἰηθείη μὲν ἄν τις πάντας τοὺς ἐπιγεγραμμένους ψαλμοὺς διὰ κρούσεως ὀργάνου μουσικοῦ τοῦ καλουμένου Ψαλτηρίου ἀποδίδοσθαι· ἀλλ᾿ ἐπεὶ κατὰ τὸν Ἀκύλαν δι᾿[2]) ἁπάσης τῆς βίβλου, ἐν ὅσοις ἐπιγέγραπται κατὰ τοὺς ἑβδομήκοντα „ψαλμὸς," ἐν τούτοις „μελῴδημα" ἐκδίδοται· κατὰ δὲ τὸν Σύμμαχον „ᾠδὴ," ἢ „ᾆσμα·" τούτου χάριν ἀναγκαίως ἐπεσημειωσάμην.[3])

---

[1]) Cfr. Psalm. LXXII, 17. 19. (LXXI.)

[2]) Hic desinit hiatus Cod. Vaticani, quo usus est Montefalconius. R. — Cfr. pag. 359. not. 1.

[3]) Montefalconius: ἐσημειωσάμην. R.

ὡς ἂν μή τις νομίσῃ διὰ τοῦ μουσικοῦ ὀργάνου πάντας[1]) τοὺς παρ' ἡμῖν ψαλμοὺς ἐπιγεγραμμένους εἰρῆσθαι. Οὐδὲ[2]) γὰρ ἂν ἔχοι λόγον, τὸν πεντηκοστὸν φέρε ἐπιγεγραμμένον· „εἰς[3]) τὸ τέλος, ψαλμὸς τῷ Δαυίδ·" διὰ ψαλτηρίου εἰρῆσθαι· μουσικὴ[4]) γοῦν ἐν πένθει ἄκαιρος διήγησις. Πῶς γὰρ οἷόν τε ἦν, λεχθέντα ἐπὶ δεινῷ πλημμελήματι τῷ Δαυὶδ, οὐ τῆς τυχούσης ἀγανακτήσεως τοῦ θεοῦ κατ' αὐτοῦ γενομένης, καὶ ἀπειλῆς διὰ τοῦ προφήτου, ὡς ἐν εὐθυμίας καιρῷ ψαλτήριον ἀναλαβόντα, τρυφῆς καὶ εὐφροσύνης σύμβολα ἐπιτελεῖν; Τί δὲ ψαλτηρίου περιέχουσιν οἰκεῖον οἱ λόγοι; Οὐχὶ δὲ ὀλοφυρμοῦ καὶ ἀποκλαύσεως, οὓς εἰκὸς μετά τινος πενθικοῦ μέλους, οὐ μὴν μετὰ τοῦ ὀργάνου εἰρῆσθαι; Ταὐτὸν δ' ἂν εἴποις καὶ ἐπὶ τοῦ τρίτου, ὃς ἐπιγέγραπται· „ψαλμὸς[5]) τῷ Δαυὶδ, ὁπότε ἀπεδίδρασκεν ἀπὸ προσώπου Ἀβεσσαλὼμ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ." Ἐπιστήσεις γὰρ, εἰ ἐν τοιαύτῃ τυγχάνων συμφορᾷ, καθ' ἣν ἐκπεπτώκει μὲν τῆς βασιλείας, ἠλαύνετο δὲ πρὸς τοῦ υἱοῦ, μουσικοῖς ἐσχόλαζε. Λόγον δ' ἂν ἔχοι, πρὸς τὸν θεὸν καὶ ταύτην ἀναπέμπων τὴν ἱκεσίαν, μετά τινος μέλους αὐτὴν προηνέγκατο καταλλήλου τῷ καιρῷ· δι' ὃ μελῴδημα καὶ ᾠδὴν οἱ λοιποὶ καὶ ἐν τῇ τούτων προγραφῇ πεποιήκασιν. Τοὺς λοιποὺς δὲ τῶν ὁμοίως ἐπιγεγραμμένων παραπλησίως τοῖς εἰρημένοις ἐπισκέψῃ. Ὅσοι εἰσὶν „ἐν ὕμνοις" ἐπιγεγραμμένοι, ἐπὶ τούτων ἀντὶ τοῦ „ἐν ὕμνοις," ὁ μὲν Ἀκύλας· „ἐν ψαλμοῖς·" ὁ δὲ Σύμμαχος „διὰ ψαλτηρίου" ἐκδέδωκεν· ὥστε κατὰ τὴν αὐτῶν ἑρμηνείαν μόνους

---

[1]) Verba: „πάντας — ἐπιγεγραμμένους εἰρῆσθαι," desiderantur in Cod. Vaticano, sed hic supplentur e schedis Grabii. R.

[2]) Schedae Grabii: Οὐδὲ γὰρ ἂν ἔχῃ λόγον. R.

[3]) Psalm. LI. (L.)

[4]) Ed. Ruaei: μουσικὰ γοῦν κτλ.

[5]) Psalm. III.

εἶναι τούτους διὰ τοῦ μουσικοῦ ὀργάνου μελῳδηθέντας. Καὶ ἔχει γε λόγον, τὸν τέταρτον ψαλμὸν „ἐν ὕμνοις“ ἐπιγεγραμμένον, δι' ὀργάνου κεκροῦσθαι. Ἐπειδὴ γὰρ ὁ τρίτος εἴρητο τῷ Δαυὶδ, ἡνίκα ἀπεδίδρασκεν ἀπὸ προσώπου Ἀβεσσαλὼμ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ, εἰκότως ὁ τέταρτος, τὰ νικητήρια περιέχων τοῦ πρὸς[1]) τὸν υἱὸν πολέμου, ὁμοῦ καὶ „εἰς τὸ τέλος,“ ὁμοῦ καὶ „ἐν ὕμνοις“ ἐπιγέγραπται. Διόπερ ὁ Σύμμαχος ἀντὶ τοῦ· „εἰς τὸ τέλος·“ „ἐπινίκιον,“ ὁ δὲ Ἀκύλας· „τῷ νικοποιῷ“ ἐκδεδώκασιν. Σώζει δὲ τὴν ἀποδοθεῖσαν θεωρίαν τὰ ἐπιλεγόμενα, ἐν οἷς φησιν· „ἐν[2]) τῷ ἐπικαλεῖσθαί με, εἰσήκουσέ μου ὁ θεὸς τῆς δικαιοσύνης μου,“ καὶ τὰ ἑξῆς. Ἥρμοζεν οὖν ταῦτα ὡς ἐν ἐπινικίοις, καὶ διὰ μουσικῶν ὀργάνων ἀνακρουσθῆναι. Ὁ δὲ τρίτος οὐκ ἐπιγέγραπται·[3]) „εἰς τὸ τέλος·“ οὐ γὰρ ἦν πω ἐπινίκιος· ἀλλ' οὐδὲ τοῦ πολέμου τέλος εἰληφότος εἴρητο. Σκέψαι δὲ καὶ ἐπὶ τοῦ ἕκτου, μήποτε, ἐπειδὴ μετὰ τὰ πρῶτα τοῦ ψαλμοῦ ἐν τοῖς τελευταίοις ἐπιφέρει λέγων· „ἤκουσε[4]) κύριος τῆς φωνῆς τοῦ κλαυθμοῦ μου· εἰσήκουσε κύριος τῆς δεήσεώς μου· κύριος τὴν προσευχήν μου προσεδέξατο·“ εἰκότως αὐτὸς „ἐπινίκιος,“ καὶ „διὰ ψαλτηρίου,“ παρὰ δὲ τοῖς ἑβδομήκοντα „εἰς τὸ τέλος,“ καὶ „ἐν ὕμνοις“ ἐπιγέγραπται. Ἀλλὰ καὶ ὁ πεντηκοστὸς τρίτος πρὸ τῆς εἰς τὸν Οὐρίαν ἁμαρτίας εἰρημένος τῷ Δαυὶδ, ἐν[5]) „τῷ ἐλθεῖν τοὺς Ζιφαίους, καὶ εἰπεῖν τῷ Σαούλ· οὐκ ἰδοὺ Δαυὶδ κέκρυπται παρ' ἡμῖν;“ ὡς ἂν τῶν διαβεβληκότων αὐτὸν τῷ Σαοὺλ μηδὲν ἰσχυκότων, ἐν „ὕμνοις“ μὲν παρ' ἡμῖν·

---

1) Cod. Vaticanus: πρὸς τὸ νῦν. R.

2) Psalm. IV, 1.

3) Cod. Vaticanus: ἐπεγέγραπτο. R.

4) Psalm. VI, 8. 9. — Cod. Vaticanus: τὴν φωνὴν τοῦ κλαυθμοῦ μου· εἰσήκουσε κύριος τῆς φωνῆς τῆς δεήσεώς μου. R.

5) Psalm. LIV. (LIII.)

παρὰ δὲ τοῖς λοιποῖς, διὰ „ψαλτηρίου“ καὶ „ἐν ψαλμοῖς,“ καὶ „τῷ νικοποιῷ,“ καὶ „ἐπινίκιος“ ἐπιγέγραπται. Τὸν ὅμοιον δὲ τρόπον ἐπιστήσεις καὶ τοῖς λοιποῖς, ὅσοι τῆς ὁμοίας ἠξίωνται προγραφῆς. Ὁμολογουμένως οἱ πλείους τῶν μετὰ τὸν πεντηκοστὸν ψαλμὸν, μακρῷ πρόσθεν εἴρηνται τοῦ πεντηκοστοῦ. Καὶ αὐτὸς δὲ ὁ πεντηκοστὸς εἴρηται πρὸ τοῦ χρόνου τοῦ κατὰ τὸν τρίτον, ὃς ἐλέχθη τῷ Δαυὶδ, ἡνίκα ἀπεδίδρασκεν ἀπὸ προσώπου τοῦ Ἀβεσσαλὼν τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ· ἦν δ' οὗτος χρόνος ὁ μετὰ τὴν τοῦ πεντηκοστοῦ ἐξομολόγησιν. Τίνα[1]) οὖν ἄρα τοιαύτην περιέχει τάξιν; Ὁ μέν τις εἴποι ἔχειν τινὰ τῶν ἀριθμῶν ἕκαστον δύναμιν, κατὰ λόγους ἀριθμητικοὺς θεωρουμένην· οἷον, ὡς ἐπὶ παραδείγματος, τετιμῆσθαι μὲν τὴν ἑβδομάδα ἐν τῇ θείᾳ γραφῇ διά τινας λόγους· ἐν γὰρ ἑπτὰ ἡμέραις τὸ σάββατον ἠξίωται προνομίας· καὶ ἐν ἑπτὰ ἑβδομάσιν ἡ πεντηκοστή· ἔν τε μησὶν ὁ ἕβδομος μήν· ἔν τε ἐνιαυτοῖς τὸ ἕβδομον ἔτος, καὶ ἐν πολυπλασιασμῷ τῆς ἐν τοῖς ἐνιαυτοῖς ἑβδομάδος ὁ Ἰωβηλαῖος ἐξ ἑπτὰ ἑβδομάδων ἐτῶν συμπληρούμενος. Ἔμπαλιν δὲ τούτοις εἰς ἀκάθαρτον ἀριθμὸν ἡ δυὰς παρείληπται. Εἴρηται[2]) γοῦν τῷ Νῶε· εἰσάξεις εἰς τὴν κιβωτὸν τῶν μὲν καθαρῶν ζώων ἑπτὰ ἑπτὰ, τῶν δὲ ἀκαθάρτων δύο δύο. Καὶ τὴν μονάδα δὲ πολὺ πρότερον τήν τε πρώτην αὐτὴν, καὶ τὴν ἐν δεκάσιν, καὶ τὴν ἐν ἑκατοντάσιν κατά τινας οὐ τοὺς τυχόντας λόγους· ὡς αὖ πάλιν τὴν τριάδα, καὶ τὴν πεντάδα, καὶ τὴν ἑβδομάδα, καὶ τοὺς λοιποὺς τῶν ἀριθμῶν παραπλησίως· κατὰ τοῦτον τοιγαροῦν τὸν λόγον, ἑκάστῳ ἀριθμῷ οἰκείως ἐφηρμόσθαι τοὺς ψαλμοὺς, ὥστε τῷ πεντηκοστῷ ἀριθμῷ κατάλληλον γεγονέναι τὴν τοῦ Δαυὶδ ἐξομολόγησιν, διὰ τὸν

---

[1]) Ed. R. non male in notis: „forte legendum: *Τί οὖν ἄρα*“ *κτλ.*

[2]) Cfr. Genes. VII.

περὶ τῆς πεντηκονταετερίδος νόμον, ἐν ᾧ νενομοθέτηται χρεῶν ἀφέσεις ποιεῖσθαι· ὡς διὰ ταῦτα μὴ τοῖς χρόνοις ἐξηκολουθηκέναι τὴν τῶν ψαλμῶν τάξιν, ἀλλὰ τῇ τῶν ἀριθμῶν δυνάμει. Ἕτερος δ' ἂν εἴποι, μηδὲν μὲν τοιοῦτο περίεργον περιέχειν τὴν βίβλον, ἁπλῆν δὲ συναγωγὴν κατὰ τὸ αὐτὸ, ᾠδῶν ὁμοῦ καὶ ψαλμῶν καὶ τῶν λοιπῶν σποράδην ἀναγεγραμμένων· ἤτοι Ἔσδρα καὶ ταῦτα μετὰ τῶν ἄλλων γραφῶν ἀπομνημονεύσαντος, ἢ καὶ τῶν παρ' Ἑβραίοις παλαιῶν σοφῶν κατὰ τὸ προσπεσὸν ἑκάστου τῇ μνήμῃ συλλεξαμένων τοὺς ἐμφερομένους, ὡς[1]) ἔτυχέν τε, τὴν ἔκθεσιν αὐτῶν ἁπλουστέρᾳ διανοίᾳ πεποιημένων κεκαθαρμένην.

ΑΠΟ ΤΩΝ ΩΡΙΓΕΝΟΥΣ

ΕΙΣ ΤΟΥΣ ΨΑΛΜΟΥΣ.

Ἀπὸ τοῦ εἰς τὸν πρῶτον ψαλμὸν τόμου.

1. Κεκλεῖσθαι[2]) καὶ ἐσφραγίσθαι τὰς[3]) θείας γραφὰς οἱ θεῖοί φασι λόγοι, τῇ κλειδὶ τοῦ Δαυὶδ,[4]) τάχα δὲ καὶ σφραγῖδι, περὶ ἧς εἴρηται τό· „ἐκτύπωμα[5]) σφραγίδος, ἁγίασμα κυρίῳ·" τουτέστι τῇ δυνάμει τοῦ

---

[1]) Ed. R. in textu: „ὡς ἔτυχε, τὴν ἔκθεσιν," in notis vero: „Cod. Vatican.: ὡς ἔτυχέν τε, τὴν ἔκθεσιν."

[2]) Cfr. edd. Huet. itemq. edd. Philocal. cap. II.

[3]) Edd. Philocaliae: τὰς ἱερὰς γραφάς.

[4]) Edd. Huetii itemque edd. Philocal. constanter: Δαβίδ.

[5]) Exod. XXVIII, 36.

δεδωκότος αὐτὰς θεοῦ, τῇ ὑπὸ τῆς σφραγῖδος δηλουμένῃ. Περὶ μὲν οὖν τοῦ κεκλεῖσθαι καὶ ἐσφραγίσθαι, ὁ[1]) Ἰωάννης ἀναδιδάσκει ἐν τῇ ἀποκαλύψει λέγων· „καὶ[2]) τῷ ἀγγέλῳ τῆς ἐν Φιλαδελφείᾳ ἐκκλησίας γράψον· τάδε λέγει ὁ ἅγιος, ὁ ἀληθινὸς, ὁ ἔχων τὴν[3]) κλεῖδα τοῦ Δαυὶδ, ὁ ἀνοίγων, καὶ οὐδεὶς κλείσει, καὶ κλείων, καὶ οὐδεὶς ἀνοίξει· οἶδά σου τὰ ἔργα· ἰδοὺ, δέδωκα[4]) θύραν ἐνώπιόν σου ἀνεῳγμένην, ἣν οὐδεὶς δύναται κλεῖσαι αὐτήν.“ Καὶ μετ' ὀλίγα· „καὶ[5]) εἶδον ἐπὶ τὴν δεξιὰν τοῦ καθημένου ἐπὶ τὸν θρόνον βιβλίον γεγραμμένον ἔσωθεν, καὶ[6]) ὄπισθεν, κατεσφραγισμένον σφραγῖσιν ἑπτά. Καὶ εἶδον ἄγγελον[7]) ἰσχυρὸν, κηρύσσοντα φωνῇ μεγάλῃ· τίς ἄξιος ἀνοῖξαι τὸ βιβλίον, καὶ λῦσαι τὰς[8]) σφραγῖδας αὐτοῦ; Καὶ οὐδεὶς ἠδύνατο ἐν τῷ οὐρανῷ, οὔτε ἐπὶ τῆς γῆς, οὔτε ὑποκάτω τῆς γῆς, ἀνοῖξαι τὸ βιβλίον, οὔτε βλέπειν[9]) αὐτό. Καὶ ἔκλαιον, ὅτι οὐδεὶς ἄξιος εὑρέθη ἀνοῖξαι τὸ βιβλίον, οὔτε βλέπειν αὐτό. Καὶ εἷς ἐκ[10]) τῶν πρεσβυτέρων λέγει μοι· μὴ κλαῖε· ἰδοὺ, ἐνίκησεν ὁ λέων ὁ ἐκ τῆς φυλῆς Ἰούδα, ἡ ῥίζα Δαυὶδ, ἀνοῖξαι τὸ βιβλίον, καὶ τὰς ἑπτὰ σφραγῖδας αὐτοῦ.“ Περὶ δὲ τοῦ ἐσφραγίσθαι

---

[1]) Deest articulus in edd. Philocal.

[2]) Apocal. III, 7. 8.

[3]) Edd. Huet. itemq. edd. Philocal. „τὴν κλεῖν.“

[4]) Edd. Philocaliae: δέδωκα ἐνώπιόν σου θύραν ἀνεῳγμένην, καὶ οὐδεὶς δύναται κτλ.

[5]) Apocal. V, 1—5. coll. edd. N. T.

[6]) Edd. Philocaliae: καὶ ἔξωθεν, κατεσφραγισμένον κτλ.

[7]) Edd. Philocaliae: ἄγγελον ἄλλον ἰσχυρόν.

[8]) Deest „τάς“ in sola ed. Ruaei.

[9]) Tarinus in notis: „uterque Cod. Thuani: πρέπειν αὐτόν.“

[10]) Deest „ἐκ“ in ed. Tarini, exstat vero in ed. Spenceri.

μόνον ὁ Ἡσαΐας οὕτως· „καὶ [1]) ἔσται ὑμῖν τὰ ῥήματα ταῦτα [2]) πάντα, ὡς οἱ λόγοι τοῦ βιβλίου τούτου τοῦ ἐσφραγισμένου, ὃ ἐὰν δῶσιν αὐτὸ ἀνθρώπῳ ἐπισταμένῳ γράμματα, λέγοντες· ἀνάγνωθι ταῦτα· καὶ ἐρεῖ· οὐ δύναμαι ἀναγνῶναι, ἐσφράγισται γάρ. Καὶ δοθήσεται τὸ βιβλίον τοῦτο εἰς χεῖρας ἀνθρώπου μὴ ἐπισταμένου γράμματα, [3]) καὶ ἐρεῖ· οὐκ ἐπίσταμαι γράμματα.“ Ταῦτα γὰρ οὐ μόνον περὶ τῆς ἀποκαλύψεως Ἰωάννου, καὶ τοῦ Ἡσαΐου νομιστέον λέγεσθαι, ἀλλὰ καὶ περὶ πάσης θείας γραφῆς ὁμολογουμένως, [4]) καὶ παρὰ τοῖς μετρίως ἐπαΐειν λόγων θείων δυναμένοις, πεπληρωμένης [5]) αἰνιγμάτων, καὶ παραβολῶν, σκοτεινῶν [6]) τε λόγων, καὶ ἄλλων ποικίλων εἰδῶν ἀσαφείας, δυσλήπτων τῇ ἀνθρωπίνῃ φύσει. Ὅπερ διδάξαι βουλόμενος καὶ ὁ σωτὴρ φησιν, ὡς τῆς κλειδὸς οὔσης παρὰ τοῖς γραμματεῦσι καὶ φαρισαίοις οὐκ ἀγωνιζομένοις τὴν ὁδὸν εὑρεῖν τοῦ ἀνοῖξαι, τό· „οὐαὶ [7]) ὑμῖν τοῖς νομικοῖς, ὅτι ἤρατε τὴν κλεῖδα τῆς γνώσεως· αὐτοὶ οὐκ εἰσήλθετε, καὶ τοὺς εἰσερχομένους οὐκ ἀφίετε εἰσελθεῖν.“

2. Ταῦτα [8]) δὲ ἡμῖν ἐν προοιμίῳ λέλεκται, εἰς μέγιστον ἀγῶνα, καὶ ὁμολογουμένως ὑπὲρ ἡμᾶς, καὶ τὴν ἕξιν ἡμῶν, ἀναγκαζομένοις ὑπὸ τῆς πολλῆς σου

---

[1]) Jesai. XXIX, 11. 12.

[2]) Edd. Philocaliae: *πάντα ταῦτα.*

[3]) Edd. Philocaliae: *γράμματα, καὶ ἐροῦσιν αὐτῷ· ἀνάγνωθι τοῦτο· καὶ ἐρεῖ· οὐκ ἐπίσταμαι κτλ.*

[4]) Edd. Philocaliae: *ὁμολογουμένως, παρὰ τοῖς καὶ μετρίως ἐπαΐειν θείων λόγων δυναμένοις, πεπληρωμένης κτλ.* — Tarinus in notis: „uterque Cod. Thuani: *ὁμολογουμένοις.*“

[5]) Edd. Huetii: *πεπληρωμένοις.*

[6]) Edd. Philocaliae: *καὶ σκοτεινῶν λόγων.*

[7]) Cfr. Luc. XI, 52. coll. edd. N. T.

[8]) Desiderantur verba: „*Ταῦτα δὲ ἡμῖν — τάχα οὐδὲ τὴν ἀρχὴν εἰς ζητοῦντας λογιζομένων παρὰ θεῷ τῶν οὐχ ὁδῷ ἐπὶ τοῦτο προϊόντων,*“ in edd. Philocaliae.

φιλομαθείας, καὶ δυσωπουμένοις ὑπὸ τῆς χρηστότητος καὶ τῆς μετριότητός σου, ἱερὲ Ἀμβρόσιε, κατελθεῖν· καὶ ὅτι γε ἐπὶ πολὺ ἀναδυόμενόν με, διὰ τὸ εἰδέναι τὸν κίνδυνον, οὐ μόνον τοῦ λέγειν περὶ τῶν ἁγίων, ἀλλὰ πολλῷ πλεῖον τοῦ γράφειν, καὶ τοῖς μεθ᾽ ἡμᾶς καταλιπεῖν, παντοδαπῶς κατεπᾴδων φιλικῶς, καὶ κατὰ προκοπὴν θεότητος εἰς τοῦτο ἤγαγές με. Μάρτυς ἔσο μοι πρὸς θεὸν, μεθ᾽ ὅλου τοῦ βίου, καὶ περὶ τῶν ὑπηγορευμένων ἐξεταζόμενον,[1]) ποίᾳ τε προθέσει τοῦτο γεγένηται· καὶ πῆ μὲν ἐντυγχάνομεν, πῆ δὲ ἤτοι βιαζόμεθα βιαιότερον, ἢ δοκοῦμέν τι λέγειν· ἐξιχνεύσαμεν δὲ τὸ γεγραμμένον, οὐ καταφρονοῦντες τοῦ· „ὅτε λέγεις περὶ θεοῦ, κρίνῃ ὑπὸ θεοῦ·“ καλῶς εἰρημένου· καὶ[2]) τοῦ· „περὶ θεοῦ καὶ[3]) τἀληθῆ λέγειν, κίνδυνος οὐ μικρός.“ Ἀξιοῦμεν τοίνυν, ἐπεὶ μηδὲν χωρὶς θεοῦ καλὸν εἶναι δύναται, καὶ μάλιστα νόησις γραφῶν θεοπνεύστων, ὅπως τῷ πατρὶ τῶν ὅλων θεῷ, διὰ τοῦ σωτῆρος ἡμῶν, καὶ ἀρχιερέως γενητοῦ θεοῦ προσιέναι, αἰτήσεις δοθῆναι ἡμῖν πρῶτον καλῶς ζητεῖν· ἐπίκειται γὰρ τοῖς ζητοῦσιν ἐπαγγελία τοῦ εὑρίσκειν· τάχα οὐδὲ τὴν ἀρχὴν εἰς ζητοῦντας λογιζομένων παρὰ θεῷ τῶν οὐχ ὁδῷ ἐπὶ τοῦτο προϊόντων.

Καὶ μεθ᾽ ἕτερα.

3. Μέλλοντες δὲ ἄρχεσθαι τῆς ἑρμηνείας τῶν ψαλμῶν, χαριεστάτην παράδοσιν ὑπὸ τοῦ Ἑβραίου ἡμῖν καθολικῶς περὶ πάσης θείας γραφῆς παραδεδομένην προτάξομεν· ἔφασκε γὰρ ἐκεῖνος ἐοικέναι τὴν ὅλην θεόπνευστον γραφὴν, διὰ τὴν ἐν αὐτῇ ἀσάφειαν,[4]) πολ-

---

[1]) Edd. Huet. perperam: ἐξεταζομένων.

[2]) H. et R. in textu: „καὶ τό,“ H. tamen ad marg., R. in notis: „scribendum: τοῦ.“

[3]) Deest „καί“ in edd. Huetii.

[4]) Tarinus in notis: „Cod. Regius: ἀσφάλειαν,“ Huet. ad marg. „scrib. ἀσφάλειαν. Genebrardus.“

λοῖς οἴκοις ἐν οἰκίᾳ μιᾷ κεκλεισμένοις, ἑκάστῳ δὲ οἴκῳ παρακεῖσθαι[1]) κλεῖν οὐ τὴν κατάλληλον αὐτῷ· καὶ οὕτω διεσκεδάσθαι τὰς κλεῖς περὶ τοὺς οἴκους, οὐχ ἁρμοζούσας καθ' ἑκάστην ἐκείνοις, οἷς παράκεινται· ἔργον δὲ εἶναι μέγιστον, εὑρίσκειν τε τὰς κλεῖς καὶ ἐφαρμόζειν αὐτὰς τοῖς οἴκοις, οὓς ἀνοῖξαι δύνανται· νοεῖσθαι τοίνυν καὶ τὰς γραφὰς οὔσας ἀσαφεῖς, οὐκ ἄλλοθεν τὰς ἀφορμὰς τοῦ νοεῖσθαι λαμβανούσας, ἢ παρ' ἀλλήλων ἐχουσῶν ἐν αὐταῖς διεσπαρμένον τὸ ἐξηγητικόν. Ἡγοῦμαι γοῦν καὶ τὸν ἀπόστολον τὴν τοιαύτην ἔφοδον τοῦ συνιέναι τοὺς θείους λόγους ὑποβάλλοντα λέγειν· „ἃ[2]) καὶ λαλοῦμεν, οὐκ ἐν διδακτοῖς ἀνθρωπίνης σοφίας λόγοις, ἀλλ' ἐν διδακτοῖς πνεύματος,[3]) πνευματικοῖς πνευματικὰ συγκρίνοντες."

Καὶ μετὰ πολλὰ συγκρίνων τοὺς ἑνικῶς κειμένους μακαρισμοὺς πρὸς τοὺς πληθυντικῶς εἰρημένους, φησίν·

4. Εἰ δὲ „τὰ[4]) λόγια κυρίου λόγια ἁγνά, ἀργύριον πεπυρωμένον, δοκίμιον τῇ γῇ, κεκαθαρισμένον ἑπταπλασίως·" καὶ μετὰ πάσης ἀκριβείας ἐξητασμένως τὸ ἅγιον πνεῦμα ὑποβέβληκεν αὐτὰ διὰ τῶν ὑπηρετῶν τοῦ λόγου, μήποτε καὶ ὑμᾶς διαφεύγῃ ἡ ἀναλογία, καθ' ἣν ἐπὶ πᾶσαν ἔφθασε γραφὴν ἡ σοφία τοῦ θεοῦ θεόπνευστον μέχρι τοῦ τυχόντος γράμματος· καὶ τάχα διὰ τοῦτο ὁ σωτὴρ ἔφη·[5]) „ἰῶτα[6]) ἓν ἢ μία κεραία οὐ μὴ παρέλθῃ ἀπὸ τοῦ νόμου, ἕως ἂν πάντα γένη-

---

[1]) Tarinus in notis: „uterque Cod. Thuani: παρακεκλεῖσθαι," Huet. ad marg.: „scrib. παρακεκλεῖσθαι."

[2]) I Cor. II, 13.

[3]) Huet. ad marginem: „scrib. πνεύματος ἁγίου."

[4]) Psalm. XII, 6. (XI.)

[5]) Tarinus in notis: „reposui ἔφη ex utroque Cod Thuani."

[6]) Matth. V, 18.

ται.“ Ὃν τρόπον γὰρ ἐπὶ τῆς κοσμοποιΐας ἡ θεία τέχνη οὐ μόνον ἐν οὐρανῷ καὶ ἡλίῳ καὶ σελήνῃ καὶ ἄστροις φαίνεται [1]) δι' ὅλων τῶν σωμάτων ἐκείνων πεφοιτηκυῖα, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ γῆς ἐν ὕλῃ εὐτελεστέρᾳ τὸ αὐτὸ πεποίηκεν, ὡς μὴ ὑπερηφανῆσθαι ἀπὸ τοῦ τεχνίτου, μήτε τὰ σώματα τῶν ἐλαχίστων ζώων· πολλῷ δὲ πλέον καὶ τὰς ἐνυπαρχούσας ψυχὰς ἐν αὐτοῖς, ἑκάστης ἰδίωμά [2]) τι λαβούσης ἐν αὐτῇ, ὡς ἐν ἀλόγῳ σωτήριον· μήτε τὰ τῆς γῆς βλαστήματα, ἑκάστῳ ἐνυπάρχοντος τοῦ τεχνικοῦ περὶ τὰς ῥίζας καὶ τὰ φύλλα καὶ τοὺς ἐνδεχομένους καρποὺς, καὶ τὰς διαφορὰς τῶν ποιοτήτων· οὕτως ἡμεῖς ὑπολαμβάνομεν περὶ πάντων τῶν ἐξ ἐπιπνοίας τοῦ ἁγίου πνεύματος ἀναγεγραμμένων, ὡς τῆς ἐπιδιδούσης τὴν ὑπὲρ ἄνθρωπον σοφίαν ἱερᾶς προνοίας διὰ τῶν γραμμάτων τῷ γένει τῶν ἀνθρώπων, λόγια σωτήρια ἐνεσπαρκυίας, ὡς ἔστιν εἰπεῖν, ἑκάστῳ γράμματι κατὰ τὸ ἐνδεχόμενον ἴχνη τῆς σοφίας. Χρὴ μέντοι γε τὸν ἅπαξ παραδεξάμενον τοῦ κτίσαντος τὸν κόσμον εἶναι ταύτας τὰς γραφὰς, πεπεῖσθαι, ὅτι ὅσα περὶ τῆς κτίσεως ἀπαντᾷ τοῖς ζητοῦσι τὸν περὶ αὐτῆς λόγον, ταῦτα καὶ περὶ τῶν γραφῶν· ἔστι δέ γε καὶ ἐν τῇ κτίσει τινὰ ἀνθρωπίνῃ φύσει δυσεύρετα ἢ καὶ ἀνεύρετα. Καὶ οὐ διὰ τοῦτο κατηγορητέον τοῦ ποιητοῦ τῶν [3]) ὅλων. Φέρε εἰπεῖν, ἐπεὶ οὐχ εὑρίσκομεν αἰτίαν βασιλίσκων κτίσεως, καὶ τῶν ἄλλων ἰοβόλων θηρίων· ἐνθάδε γὰρ ὅσιον, τὸν αἰσθανόμενον τῆς ἀσθενείας τοῦ γένους ἡμῶν, καὶ ὅτι τέχνης θεοῦ λόγους, μετὰ πάσης ἀκριβείας τεθεωρημένους, ἐκλαβεῖν ἡμῖν ἀμήχα-

---

[1]) Huet. ad marginem: „scrib. καταφαίνεται.“

[2]) Tarinus in notis: „fecimus ἰδίωμά τι ex ἰδιώματι. Uterque Cod. Thuani: ἰδιώματα.“ H. et R. in textu: „ἰδίωμά τι,“ Huet. tamen ad marginem: „scrib. ἰδιώματα.“

[3]) Tarinus ad verba: „τῶν ὅλων,“ in notis: „uterque Cod. Thuani: „ἁγίων φέρε εἰπεῖν.“

νον, Θεῷ ἀνατιθέναι τὴν τούτων γνῶσιν, ὕστερον ἡμῖν, ἐὰν ἄξιοι κριθῶμεν, φανερώσοντι ταῦτα, περὶ ὧν νῦν εὐσεβῶς ἐπεστήσαμεν. Οὕτω τοίνυν καὶ ἐν ταῖς θείαις γραφαῖς χρὴ ὁρᾷν, ὅτι πολλὰ ἀπόκειται ἐν αὐτοῖς δυσαπόδοτα ἡμῖν. Οἱ γοῦν ἐπαγγελλόμενοι μετὰ τὸ ἀποστῆναι τοῦ κτίσαντος τὸν κόσμον, καὶ [1]) *ὃν ἀνέπλασαν ὡς Θεῷ προστρέχειν, λυέτωσαν τὰς προσαγομένας ὑφ᾽ ἡμῶν αὐτοῖς ἀπορίας, ἢ τὸ ἑαυτῶν γε συνειδὸς πειθέτωσαν, μετὰ τὸ τηλικοῦτον τόλμημα τῆς ἀσεβείας ἀναπεπαῦσθαι, συμφώνως ταῖς παρ᾽ αὐτοῖς ὑποθέσεσι περὶ τῶν ζητουμένων, καὶ περὶ τῶν προσαγομένων αὐτοῖς ἀπορημάτων. Εἰ γὰρ κἀκεῖ οὐδὲν ἧττον τὰ ἀπορήματα μένει, ἀποστάντων τῆς θεότητος· πόσῳ ὁσιώτερον ἦν μένοντας ἐπὶ τῆς ἐννοίας τῆς περὶ Θεοῦ, ἀπὸ τῶν κτισμάτων τοῦ γενεσιουργοῦ θεωρουμένου, μηδὲν ἄθεον καὶ ἀνόσιον περὶ τοῦ τηλικούτου ἀποφαίνεσθαι Θεοῦ;*

Ἐκ [2]) *τοῦ αὐτοῦ εἰς τὸν πρῶτον ψαλμὸν τόμου.*

Ἐπεὶ δὲ ἐν τῷ περὶ ἀριθμῶν τόπῳ ἑκάστου ἀριθμοῦ δύναμίν τινα ἔχοντος ἐν τοῖς οὖσιν, ᾗ κατεχρήσατο ὁ τῶν ὅλων δημιουργὸς εἰς τὴν σύστασιν, ὁτὲ μὲν τοῦ παντὸς, ὁτὲ δὲ εἴδους τῶν ἐν μέρει, προσέχειν δεῖ καὶ ἐξιχνεύειν ἀπὸ τῶν γραφῶν τὰ περὶ αὐτῶν, καὶ ἑνὸς ἑκάστου αὐτῶν. Οὐκ [3]) *ἀγνοητέον οὖν, ὅτι καὶ*

---

[1]) Edd. Philocal., itemq. H. et R. in textu: „*καὶ ᾧ*," Tarinus vero in notis: „uterque Cod. Thuani: *καὶ ὃν*," Huet. ad marginem: „scrib. *καὶ ὃν*."

[2]) Cfr. edd. Huet. itemq. edd. Philocal. cap. III.

[3]) Loci hujus pars reperitur apud Euseb. lib. VI. histor. eccles. cap. XXV. et Nicephorum lib. V. cap. XVI. et Suidam in voce: *Ὠριγένης*. Huetius. — Eusebius loc. laud. haec habet: „*οὐκ ἀγνοητέον δ᾽ εἶναι τὰς ἐνδιαθήκους βίβλους, ὡς Ἑβραῖοι παραδιδόασιν, δύο καὶ εἴκοσι· ὅσος ὁ ἀριθμὸς τῶν παρ᾽ αὐτοῖς στοιχείων*

τὸ εἶναι τὰς [1]) ἐνδιαθήκους βίβλους, ὡς Ἑβραῖοι παραδιδόασι, δύο καὶ εἴκοσι.[2]) ὅσος ὁ ἀριθμὸς τῶν παρ' αὐτοῖς στοιχείων ἐστίν.[3] οὐκ ἄλογον τυγχάνει· ὡς γὰρ τὰ δύο καὶ εἴκοσι στοιχεῖα εἰσαγωγὴ δοκεῖ εἶναι εἰς τὴν σοφίαν, καὶ τὰ θεῖα διδάγματα τοῖς χαρακτῆρσι τούτοις ἐντυπούμενα τοῖς ἀνθρώποις· οὕτω στοιχείωσίς ἐστιν εἰς τὴν σοφίαν τοῦ θεοῦ, καὶ εἰσαγωγὴ εἰς τὴν γνῶσιν τῶν ὄντων τὰ δύο καὶ εἴκοσι θεόπνευστα βιβλία.

Ἐκ τοῦ αὐτοῦ εἰς τὸν πρῶτον ψαλμὸν τόμου.

Εἰσὶ [4]) δὲ αἱ εἴκοσι δύο βίβλοι καθ' Ἑβραίους αἵδε· ἡ παρ' ἡμῖν Γένεσις ἐπιγεγραμμένη, παρὰ δὲ Ἑβραίοις ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τῆς βίβλου, Βρησὶθ, ὅπερ ἐστὶν, ἐν ἀρχῇ· Ἔξοδος, Οὐαλεσμὼθ, ὅπερ ἐστὶ, ταῦτα τὰ ὀνόματα. Λευιτικὸν, Οὐϊκρὰ, καὶ ἐκάλεσεν. Ἀριθμοὶ, Ἀμμεσφεκωδείμ.[5]) Δευτερονόμιον, Ἔλλε Ἀδδεβαρὶμ,

---

ἐστίν," Suidas vero haec: „οὐκ ἀγνοητέον δὲ, ὡς εἶναι τὰς ἐνδιαθήκους βίβλους, ὡς Ἑβραῖοι παραδιδῶσι, δύο καὶ εἴκοσι, ὅσος ἀριθμὸς τῶν παρ' αὐτοῖς στοιχείων ἐστίν."

[1]) Tarinus in notis: „uterque Cod. Thuani: τὰς ἐν διαθήκῃ βίβλους." Huet. ad marginem: „scrib. τὰς ἐν διαθήκῃ βίβλους," in notis: „in antiquo Cod. altero, quo in Suecia usus sum, legitur: τὰς ἐν διαθήκῃ βίβλους."

[2]) Si recte habent Eusebius et Suidas. Philocalia autem (itemq. edd. Huet. in textu): „εἴκοσιν, οἷς ὁ ἴσος ἀριθμός." R. — Huetius ad marginem: „scribas," in notis: „lege ex Eusebio et Suida: εἴκοσι, ὅσος ὁ ἀριθμός."

[3]) Edd. Philocal. in textu: „εἰσίν." Tarinus autem in notis: „lege **ἐστίν.**"

[4]) Cfr. edd. Huet. itemq. Euseb. histor. eccles. lib. VI. cap. XXV.

[5]) Huet. in notis: „sic optimi Codices. At Robert. Stephanus edidit: Ἀμμισφαρὶμ ἢ πεκουδίμ." — Cfr. Euseb. histor. eccles. ex edit. Heinichen.

οὗτοι οἱ λόγοι. Ἰησοῦς υἱὸς Ναυῆ, Ἰωσοῦε βὲν Νοῦν. Κριταὶ, Ῥοὺθ, παρ' αὐτοῖς ἐν ἑνὶ Σωφετίμ. Βασιλειῶν πρώτη, δευτέρα, παρ' αὐτοῖς ἕν, Σαμουὴλ, ὁ θεόκλητος· Βασιλειῶν τρίτη, τετάρτη ἐν ἑνὶ, Οὐαμμέλεχ Δαυὶδ, ὅπερ ἐστι, βασιλεία Δαυίδ. Παραλειπομένων πρώτη, δευτέρα ἐν ἑνὶ, Διβρὴ ἀϊαμὶμ, ὅπερ ἐστι, λόγοι ἡμερῶν. Ἔσδρας πρῶτος καὶ δεύτερος ἐν ἑνὶ, Ἐζρᾶ, ὅ ἐστι βοηθός. Βίβλος ψαλμῶν, Σέφερ θιλλίμ. Σολομῶντος παροιμίαι, Μισλώθ. Ἐκκλησιαστὴς, Κωέλεθ. Ἆσμα ᾀσμάτων, Σὶρ ἀσσιρίμ. Ἡσαΐας, Ἰεσαϊά. Ἱερεμίας, σὺν Θρήνοις, καὶ τῇ ἐπιστολῇ ἐν ἑνὶ, Ἱερεμία. Δανιὴλ, Δανιήλ. Ἰεζεκιὴλ, Ἰεεζκήλ. Ἰὼβ, Ἰώβ. Ἐσθὴρ, Ἐσθήρ. Ἔξω δὲ τούτων ἐστὶ τὰ Μακκαβαϊκὰ, ἅπερ ἐπιγέγραπται Σαρβὴθ Σαρβανὲ ἔλ.

Ψαλμὸς πρῶτος.

„Μακάριος[1]) *ἀνὴρ, ὃς οὐκ ἐπορεύθη ἐν βουλῇ ἀσεβῶν," κ. τ. ε. Ποίαν*[2]) *ἐχρῆν εἶναι ψαλμῶν ἀρχὴν, ἢ τὴν τοῦ κατὰ τὸν σωτῆρα ἀνθρώπου τὸν μακαρισμὸν περιέχουσαν, καὶ τοὺς ἐπαίνους αὐτοῦ ἐν ἀποχῇ μὲν τῶν χειρόνων, μελέτῃ δὲ καὶ πράξει τῶν βελτιόνων, καὶ τῇ ἐξομοιώσει τῇ πρὸς τὸν μονογενῆ; Ὅστις σοφία ὢν, ξύλον μὲν ζωῆς ἐν Παροιμίαις*[3]) *εἴρηται ὑπὸ Σολομῶντος, νῦν δὲ ξύλον*[4]) *πεφυτευμένον παρὰ τὰς διεξόδους τῶν ὑδάτων," ὄντων λόγων διεξοδικῶν, ἢ νόμῳ διαλεκτικῷ διαιρέτων· οὗ ξύλου καρποὶ μὲν τὰ προηγούμενα δόγματα, φύλλα δὲ αἱ λέξεις, καὶ τὰ ῥητά.*

---

[1]) Psalm. I, 1.

[2]) Exhibet hoc fragmentum Cod. Anglicanus Roe 4 partimque Corderius. R.

[3]) Prov. III, 18.

[4]) Psalm. I, 3.

„Τοῦ αὐτοῦ.“ Βουλὴ [1]) ἀσεβῶν ἐστι λογισμὸς ἐμπαθὴς, αἰσθητοῖς πράγμασι τὸν νοῦν προσδεσμῶν. Οὐκ εἶπε δέ· „ἄνθρωπος,“ ἀλλ' „ἀνὴρ,“ ὅτι πρὸς ἀγῶνας καὶ πάλας καὶ μάχας τὰς ὑπὲρ ἀρετῆς καλεῖ· καὶ βούλεται καὶ τὰς γυναῖκας, ἀῤῥενωποὺς καὶ ἀνδρείας εἶναι. Μακαριότης δὲ, ψυχῆς ἀπάθεια μετὰ γνώσεως τῶν ὄντων ἀληθοῦς. Καθέδρα [2]) λοιμῶν ἐστι λογικῆς ψυχῆς ἕξις χειρίστη, καθ' ἣν καὶ τοὺς ἄλλους διδάσκει· καὶ νομικοὶ, οἳ καὶ κληθεῖεν ἂν ἀσεβεῖς καὶ λοιμοὶ, καὶ ἁμαρτωλοί.

„Καὶ [3]) ἐν ὁδῷ ἁμαρτωλῶν οὐκ ἔστη, καὶ ἐπὶ καθέδρᾳ λοιμῶν οὐκ ἐκάθισεν,“ κ. τ. ε. Γενικῶς [4]) τρία ἐστίν· ἤτοι γὰρ τὴν ἀρχὴν οὐδὲ ἐπαγγέλλεταί τις ἀλήθειαν, ἀλλ' ὡς ἔτυχεν, ἑαυτὸν ἐκδοὺς τοῖς ματαίοις καὶ ἀνεξετάστοις πάντη διαλογισμοῖς τῆς καρδίας αὐτοῦ, δίκην ἀλόγου βοσκήματος φέρεται, οὐχ ἑστηκὼς, οὐδ' ἐπερειδόμενός τινι, καὶ διὰ τοῦτο οὐ καθιζόμενος· ὅστις πορεύεσθαι λέγεται ἐν τῇ βουλῇ τῶν ἀσεβῶν. Ἐν οἷς βουλεύονται οἱ ἀσεβεῖς, οὐ μετὰ δοκούσης σκέψεως προσέρχονται, ὅσα νομίζεται τοῖς ἀπαιδεύτοις καλὰ, θηρεύοντες. Ἢ ἐν τῇ ἀληθείᾳ δοκῶν ἑστάναι· οὐ κατὰ τὴν ἀληθῆ διδασκαλίαν βιοὺς, ἁμαρτωλὸς μετὰ ἁμαρτωλῶν ἐστιν, ζητῶν τῶν νομιζομένων ἐν ἀληθείᾳ εἶναι τοὺς χείρονας, καὶ διὰ τοῦτο ἐν ὁδῷ αὐτῶν ἑστηκώς. Ἢ κατὰ τὸ τρίτον τῶν ἐν τῇ προκειμένῃ λέξει τῆς γραφῆς ἐν ψευδέσι τισὶ δόγμασι ταῦτα ὑπολαμβάνων εἶναι τἀληθῆ, φησὶν ἀναπεπαῦσθαι, καὶ οὐκέτι χρήζειν πορείας ἢ στάσεως σχῆμά τι περιεχούσης τοῦ μηδεπώποτε πεπληροφορημένου περὶ τῶν γραμμάτων. Καὶ οὗτος

---

[1]) Desumtum est hoc fragmentum e schedis Grabii, et latine exstat in Catena Danielis Barbari. R.

[2]) Cfr. Psalm. I, 1. [3]) Psalm. I, 1.

[4]) Origeni haec tribuuntur in Cod. Barocciano 235., et initium habetur in Catena Barbari. R.

ἐπαναπαυόμενος τῇ καθέδρᾳ τῶν λυμαινομένων καθέζεται. Καθ' ὧν δὲ ἡ „λοιμὸς" προσηγορία, κατὰ τούτων καὶ ἡ „χλευαστὴς" οὐκ ἀσκόπως παρὰ τοῖς ἑτέροις εἴρηται. Χλευάζουσι γὰρ τοὺς λοιποὺς, καὶ μάλιστα τοὺς κατὰ τὸν ὑγιῆ λόγον πεπιστευκότας οἱ ἐν ἑαυτοῖς σοφοὶ, καὶ ἐνώπιον ἑαυτῶν ἐπιστήμονες.

„Ἀλλ'[1]) ἢ ἐν τῷ νόμῳ κυρίου τὸ θέλημα αὐτοῦ, καὶ ἐν τῷ νόμῳ αὐτοῦ μελετήσει ἡμέρας καὶ νυκτός," κ. τ. ε. Μελετᾷ[2]) τὸν νόμον κυρίου ἡμέρας καὶ νυκτὸς, οὐχ ὁ τὰς λέξεις τοῦ νόμου χωρὶς τῶν κατ' αὐτὰς ἔργων εἰς τὸ μνημονεῦσαι ἀναλαμβάνων, ἀλλὰ καὶ ὁ ἐπὶ τὰ κατάλληλα ἔργα ἐρχόμενος μελετηκὼς αὐτῶν, ἕως διὰ τῆς συνεχοῦς τῶν κατὰ τὸν νόμον ἔργων μελέτης, γένηται εὐχερὴς, ἀποδιδοὺς πάντα τὰ ἐπιβάλλοντα τῷ κατὰ τὸν νόμον τελείως βιοῦντι. Οὕτως γὰρ ἔσται δυνατὸν τὸ δι' ὅλης τῆς ἡμέρας καὶ νυκτὸς μελετᾷν τὸν τοῦ θεοῦ νόμον. Εἴτε γὰρ ἐσθίει, εἴτε πίνει, εἴτε πᾶν ὁτιοῦν πράττει, κατὰ τὸ λεγόμενον[3]) παρὰ τῷ θείῳ ἀποστόλῳ, πάντα εἰς δόξαν θεοῦ ποιεῖ ὁ τοιοῦτος· ὥστε καὶ ἐν τῷ τοῦ ὕπνου καιρῷ κατὰ τὸ δέον γινομένου, τῆς προσοχῆς καὶ ἐπὶ τοῦτον φθανούσης, καὶ ἐπὶ τὰς φαντασίας τὰς ἐν αὐτῷ. Διὰ τούτου λύεται καὶ τὰ παρὰ τῷ ἀποστόλῳ ἀπορούμενα λέγοντι· „ἀδιαλείπτως[4]) προσεύχεσθε." Πῶς γὰρ κοιμώμενός τις εὔξεται, καὶ πράττων τι τῶν εἰς ἀνθρώπους καθηκόντων, ἢ τὸ ἑαυτοῦ σῶμα θεραπεύων; Ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τούτου φαμὲν ὅτι κέκραγε πρὸς θεὸν, καὶ αἰτεῖ αὐτὸν τὰ κάλλιστα προκαλούμενος ἐπὶ τὸ παρασχεῖν ὁ τέλειος, πάντα κατὰ τὸν λόγον ποιῶν, ὥστε πᾶσαν αὐτοῦ πρᾶξιν εὐχὴν εἶναι. Ὥσπερ δὲ ἐπὶ τοῦ μελετᾷν τὸν νόμον οὐκ ἀμελητέον τοῦ αὐτοῦ τοῦ ἰδικοῦ, οὕτως οὐκ ἀμελητέον

---

[1]) Psalm. I, 2.

[2]) Exhibent hoc fragmentum Corderius et Barbarus. R.

[3]) Cfr. I Cor. X, 31. [4]) I Thess. V, 17.

αὐτοῦ τοῦ ἰδικῶς εὔχεσθαι, ἐπεὶ μελετᾷν ἐστι καὶ εὔχεσθαι πράττειν ὁτιοῦν κατὰ τὸν νόμον κυρίου. Ἐπιστήσει δέ τις, εἰ κατὰ νόμους ἀναγωγῆς ἡμέρα μὲν δύναται λέγεσθαι ἡ ἀπερίστατος ἡμῶν κατάστασις, νὺξ δὲ ἡ περιστατική, διὰ τὸ σκυθρωπότερον. Δεῖ δὲ ἐν τῷ νόμῳ πειρᾶσθαι εἶναι, οὐ μόνον ὅτε τὰ ἔξωθεν ἡμῖν οὐκ ἀντιπράττει, ἀλλὰ καὶ ὅτε τοῖς καλουμένοις πειρασμοῖς περιπίπτομεν.

„Καὶ [1]) ἔσται ὡς τὸ ξύλον τὸ πεφυτευμένον παρὰ τὰς διεξόδους τῶν ὑδάτων, ὃ τὸν καρπὸν αὐτοῦ δώσει ἐν καιρῷ αὐτοῦ· καὶ τὸ φύλλον αὐτοῦ οὐκ ἀποῤῥυήσεται· καὶ πάντα ὅσα ἂν ποιῇ, κατευοδωθήσεται," κ. τ. ε. Μετὰ [2]) ταῦτα παραληψώμεθα τὸ παρὰ τοῦ Ἀκύλα λεγόμενον· „μεταπεφυτευμένον." Πόθεν γὰρ τὸ ξύλον, περὶ οὗ ὁ λόγος, μεταπεφύτευται ἐπὶ ταῖς τῶν ὑδάτων διαιρέσεσιν; Ἢ γὰρ ἐῤῥιζωκὸς ἐν τῷ πατρὶ, ἐπ' εὐεργεσίᾳ πολλῶν μεταπεφύτευται, εἰς τὸ καὶ ἄλλους μεταλαβεῖν αὐτοῦ τῆς εἰκόνος, τῆς κατὰ τὸ μεταπεφυτεῦσθαι λαμβανομένης· οὐχ ὅτι οὐκ ἔστιν ἐν τῷ πατρὶ, ἔστι γὰρ, ἀλλ' ὅτι καὶ παρ' ἑτέροις γεγένηται. Ἢ καθ' ἑτέραν ἐπιβολὴν ἡ ψυχή ἐστι τοῦ σωτῆρος, ἣν ἔλαβεν, ἐντεῦθεν μεταπεφυτευμένη ἐπὶ τὸν παράδεισον, ὅπου καὶ τὸ εὐαγγέλιόν φησιν αὐτὸν μετὰ τὸ πάθος γεγονέναι, διηγούμενον αὐτὸν εἰρηκέναι τῷ μετανοήσαντι λῃστῇ· „σήμερον [3]) μετ' ἐμοῦ ἔσῃ ἐν τῷ παραδείσῳ τοῦ θεοῦ." Μεταπεφύτευται δὲ ἐκεῖ, ἵνα οἱ ἄξιοι σὺν Χριστῷ εἶναι, φωτίζωνται ὑπ' αὐτοῦ τῷ τῆς γνώσεως φωτισμῷ, προκόπτοντες ἐν τῇ τῶν ὄντων θεωρίᾳ, κατὰ τὴν σοφίαν τοῦ θεοῦ. Ταῦτα δὲ οὕτως ἐξειλήφαμεν,

---

1) Psalm. I, 3.

2) Graece haec exstant in Cod. Barocciano, et in schedis Mss. Combefisii, latine autem in Catena Barbari. In Catena Corderii Gennadio tribuuntur. R.

3) Luc. XXIII, 43.

ἐπειδὴ κυρίως ἐπὶ δένδρων λέγεται τὸ „φέρειν καρπόν·“ τὸ δὲ „διδόναι“ μᾶλλον ἐμψύχοις ἁρμόζει, καὶ ταῦτα λογικοῖς. Ζητητέον δὲ, εἴ ἐστι καιρὸς τῷ ξύλῳ τῆς ζωῆς τοῦ καρποῦ· λέγειν γὰρ τὴν σοφίαν καρπόν ποτε μὴ ἔχειν, οὐχ ὅσιον. Διὸ οὐκ εἴρηται· ὃ τὸν καρπὸν αὐτοῦ ἐνέγκει ἐν καιρῷ αὐτοῦ, ἀλλ' „ὃ[1]) τὸν καρπὸν αὐτοῦ δώσει ἐν καιρῷ αὐτοῦ.“ Καιρὸς δὲ αὐτοῦ τοῦ διδόναι, ἡ τοῦ λαμβάνοντός ἐστιν ἐπιτηδειότης. Ὅσον γὰρ τὸ ἐπ' αὐτῷ, ἕτοιμόν ἐστιν ἀεὶ διδόναι τὸν καρπὸν αὐτοῦ. Εἰ γὰρ τοὺς οἰκονόμους ὁ λόγος θέλει πιστοὺς εἶναι, καὶ φρονίμους, οὐχὶ ἁπλῶς διδόντας τὸ σιτομέτριον τοῖς συνδούλοις, ἀλλ' ἐν καιρῷ διδόντας, πόσῳ μᾶλλον ἡ σοφία πιστῶς ἅμα καὶ φρονίμως τοὺς ἰδίους οἰκονομήσει καρπούς; Ὁ αὐτὸς δὲ καιρός ἐστι τοῦ διδόναι, ὥσπερ καὶ τῷ λαμβάνοντι τοῦ λαβεῖν. Τί δὲ τὸ φύλλον τῆς ζωῆς, τουτέστι τῆς σοφίας, οὐκ ἀποῤῥεῦσον, κατιδεῖν ἄξιον· οὐκ ἄλλοθεν δὲ λαβεῖν αὐτό ἐστιν, ἢ μετρίως τοῖς φυσικοῖς ἐπιδιατρίψαντας. Δῆλον δὲ, ὅτι διὰ τοὺς καρποὺς τὰ καρποφόρα δένδρα ὁ δημιουργὸς ἐκέλευσε βλαστῆσαι, δι' οὓς τὰ ἐκείνοις χρειώδη κατ' ἐπακολούθησιν πεποίηκε. Χρεία δὲ σκέπης τοῖς καρποῖς τῆς ἀπὸ τῶν φύλλων, φυλακῆς ἕνεκεν. Ταῦτα οὖν καὶ ἐπὶ τῆς περὶ τῶν ὅλων σοφίας ἔστιν ἰδεῖν, ἐν ᾗ τὰ πάντα ὁ τῶν ὅλων δημιουργὸς πεποίηκεν. Ἃ μὲν γὰρ προηγουμένως γίνεται, ἃ δὲ κατ' ἐπακολούθησιν, διὰ τὰ προηγούμενα. Προηγουμένως μὲν γὰρ τὸ λογικὸν ζῶον, διὰ δὲ τὴν αὐτοῦ χρείαν κτήνη, καὶ τὰ ἀπὸ τῆς γῆς φυόμενα. Μήποτε οὖν οἱ μὲν λόγοι τῶν προηγουμένως γεγονότων, οἱ καρποί εἰσι τοῦ δένδρου τῆς ζωῆς· τῶν δὲ διὰ ταῦτα κτισθέντων, τὰ φύλλα, ὧν οὐδὲν μάταιόν ἐστιν, οὐδὲ ἐξουδενεῖσθαι πάντη ἄξιον ὡς εὐτελὲς, ἵνα ἔλθῃ πίπτειν καὶ ἀποῤῥεῖν, μὴ φρουρούμενον. Καὶ ἔτι μᾶλλον τὸ ἑξῆς· „καὶ[2]) πάντα ὅσα

[1]) Psalm. I, 3. [2]) Psalm. I, 3.

ἂν ποιῇ, κατευοδωθήσεται." Ἔστι γὰρ εἴς τινα ἀναγκαῖα καταχρήσασθαι καὶ πᾶσι τοῖς ἐκ τοῦ ἀκολουθήματος γενομένοις. Καρπὸς δὲ τοῦ Χριστοῦ εἴη ἂν προηγουμένως ἡ διδασκαλία, ἡ τῶν τιμιωτέρων τροφή, φύλλον δὲ ἡ τῶν ἀλογωτέρων τροφή· ὥσπερ τοῖς καρποῖς χρῶνται οἱ ἄνθρωποι, φύλλοις δὲ τὰ βοσκήματα. Δυνατὸν δὲ καὶ τῆς γραφῆς καρπούς τινας λέγειν, οὓς ἐκλαμβάνουσιν οἱ λογικώτεροι· φύλλα δὲ, οἷς τρέφονται οἱ ἁπλούστεροι. Τοῦ δὲ μακαριζομένου, καὶ ὁμοιωμένου τῷ ξύλῳ τῆς ζωῆς, καρπὸς μὲν λέγοιτο τὰ προηγούμενα ἔργα, οἷον εὐποιΐα, καὶ περὶ τὴν σοφίαν ἀσχολία· φύλλα δὲ τὰ βιωτικὰ αὐτοῦ κινήματα, οὐδὲ ταῦτα ἄξια καταφρονεῖσθαι, οὐδὲ ἀποῤῥεῖν τῷ μετὰ προσοχῆς καὶ εἰς δόξαν θεοῦ πάντα ποιεῖν. Οὕτω γὰρ πᾶν ὁτιοῦν τῶν πραττομένων ὑπ' αὐτοῦ κατευοδοῦται.

„Οὐχ [1]) οὕτως οἱ ἀσεβεῖς· ἀλλ' ἢ ὡς ὁ χνοῦς, ὃν ἐκρίπτει ἄνεμος ἀπὸ προσώπου τῆς γῆς," κ. τ. ε. Οὔτε [2]) τὸ ἑβραϊκὸν ἀνεδίπλωσε τὴν λέξιν, [3]) οὔτε τῶν ἑρμηνευτῶν οὐδείς.

„Διὰ [4]) τοῦτο οὐκ ἀναστήσονται ἀσεβεῖς ἐν κρίσει," κ. τ. ε. Ἐντεῦθεν [5]) οἱ ἁπλούστεροι τῶν πεπιστευκότων ὁρμώμενοι νομίζουσι τοὺς ἀσεβεῖς τῆς ἀνα-

---

[1]) Psalm. I, 4. — LXX. viror. versiones: *Οὐχ οὕτως οἱ ἀσεβεῖς, οὐχ οὕτως, ἀλλ' ἢ κτλ.*

[2]) Scholion istud graece exhibent schedae Combefisianae, et Grabianae. In Catena Corderii Gennadio adscribitur. R.

[3]) Cfr. pag. huj. not. 1.

[4]) Psalm. I, 5.

[5]) Habetur istud fragmentum apud Epiphanium haeres. 64. Ruaeus. — Priorem huj. fragmenti partem, a voce *Ἐντεῦθεν* usque ad verba: *φασὶ τὸ ἐπὶ τέλει ἡμῶν ἀναστήσεσθαι σῶμα,* edd. quoque Huetii exhibent.

στάσεως μὴ [1]) τεύξεσθαι, [2]) τί νοοῦντες τὴν ἀνάστασιν, καὶ ποταπὴν τὴν κρίσιν φανταζόμενοι, οὐ πάνυ σαφηνίζοντες. Κἂν [3]) γὰρ δοκοῦσι περὶ τούτων ἀποφαίνεσθαι, ἡ βάσανος αὐτοὺς διελέγξει, τὰ [4]) ἑξῆς ἀκολούθως σώζειν μὴ δυναμένους. Ἐὰν οὖν πυνθανώμεθα, τίνος αὐτῶν [5]) ἡ ἀνάστασις γίνεται, ἀποκρίνονται, ὅτι τῶν σωμάτων, ὧν [6]) νῦν περικείμεθα. Εἶτα προσεπερωτησάντων ἡμῶν, πότερον τῆς [7]) οὐσίας αὐτῶν ὅλης, ἢ οὐχί; πρὶν βασανίσαι λέγουσιν, ὅτι [8]) ὅλης. Ἐὰν δὲ προσαπορήσωμεν συμπεριφερόμενοι τῇ [9]) ἀκεραιότητι αὐτῶν, εἰ συναναστήσεται τὰ ἀποῤῥεύσαντα ἐν φλεβοτομίαις αἵματα, [10]) καὶ αἱ σάρκες, καὶ αἱ τρίχες αἱ πώποτε γενόμεναι, ἢ μόναι αἱ πρὸς τῇ ἐξόδῳ θλιβόμεναι, [11])

---

[1]) Huet. in textu: „μὴ τεύξασθαι." Idem tamen in notis: „lege: μὴ τεύξεσθαι, ex Methodio, cujus fragmentum, post Origenianum illud, quod tractamus. Quod Methodii fragmentum, quoniam alterum istud Origenis in epitomen contractum refert, ab Origenianae doctrinae studiosis diligenter versari velim."

[2]) In edd. Huetii haec leguntur: τεύξεσθαι, καὶ τῆς θείας κρίσεως μὴ καταξιοῦσθαι, τί νοοῦντας κτλ.

[3]) Edd. Huetii: Κἂν δόξωσι περὶ τούτων κτλ.

[4]) Edd. Huetii: τὸ ἑξῆς ἀκολούθως σώζειν οὐ δυναμένους, μὴ κεκρατηκότας τὸν περὶ ἀναστάσεως καὶ κρίσεως τρόπον. Ἐὰν οὖν κτλ.

[5]) Desideratur „αὐτῶν" in edd. Huetii.

[6]) Edd. Huetii: ὧν περικείμεθα νῦν.

[7]) Edd. Huetii: τῆς οὐσίας ὅλης αὐτῶν, ἢ οὐχί.

[8]) Edd. Huetii: ὅτι τῆς ὅλης.

[9]) Edd. Huetii: τῇ ἀκεραιότητι αὐτῶν, καὶ οὐδὲν περὶ τοῦ ῥευστὴν εἶναι τὴν οὐσίαν ἐξετάζοντες, εἰ συναναστήσεται κτλ.

[10]) Edd. Huetii: αἵματα, καὶ αἱ ἐκτακεῖσαι ἐν νόσοις σάρκες, καὶ τρίχες πᾶσαι αἱ πώποτε γενόμεναι ἡμῶν, ἢ μόναι κτλ.

[11]) Edd. Huetii: θλιβόμεναι· ὁτὲ μὲν προσκόπτουσι καὶ τῇ γινομένῃ ἐξετάσει, οἰόμενοι δεῖν ἐπιτρέπειν τῷ

εἰς τὸ τῷ θεῷ ποιεῖν[1]) ἃ βούλεται προστρέχουσιν. Οἱ δὲ γενναιότεροι αὐτῶν, ἵνα μὴ ἀναγκάζωνται τὰ αὐτὰ[2]) αἵματα συναγαγεῖν τῷ λόγῳ,[3]) ἃ πολλάκις ἀποκριθῆναι τῶν σωμάτων ἡμῶν συνέβη, φασὶ[4]) τὸ ἐπὶ τέλει ἡμῶν ἀναστήσεσθαι σῶμα.[5]) Προσηπορήσαμεν δὲ, διὰ τὸ τρεπτὴν εἶναι τὴν σωματικὴν φύσιν, καὶ τοιαῦτα ὥσπερ εἰς τὸ ἡμέτερον σῶμα αἱ τροφαὶ κατατάττονται, καὶ μεταβάλλουσι τὰς ὁμοιότητας, οὕτως καὶ τὰ ἡμέτερα σώματα μεταβάλλονται, καὶ ἐν τοῖς σαρκοβόροις οἰωνοῖς, καὶ θηρίοις γίγνονται μέρη τῶν ἐκείνων σωμάτων. Καὶ πάλιν ἐκεῖνα ὑπὸ ἀνθρώπων, ἢ ἑτέρων ζώων ἐσθιόμενα ἀντιμεταβάλλει, καὶ γίνεται ἀνθρώπων, ἢ ἑτέρων ζώων σώματα. Καὶ τούτου ἐπὶ πολὺ γιγνομένου, ἀνάγκη τὸ αὐτὸ σῶμα πλειόνων ἀνθρώπων πολλάκις γενέσθαι μέρος. Τίνος οὖν ἔσται σῶμα ἐν τῇ ἀναστάσει; Καὶ οὕτως εἰς βυθὸν φλυαρίας ἡμᾶς ἀλόγους[6]) συμβήσεται ἐμπίπτειν. Καὶ μετὰ ταύτας τὰς ἀπορίας, ἐπὶ τὸ πάντα δυνατὰ εἶναι τῷ θεῷ καταφεύγουσι, καὶ λέξεις τῶν γραφῶν δυναμένας κατὰ τὴν πρόχειρον ἐκδοχὴν ὑποβάλλειν τὸ νοούμενον αὐτοῖς

θεῷ ὃ βούλεται περὶ τούτων ποιεῖν· ὁτὲ δὲ δοκοῦντες συγκαταβαίνειν, τὰς ἐπὶ τέλει ταύτης τῆς ζωῆς τρίχας φασὶν ἡμῖν συναναστήσεσθαι. Οἱ δὲ γενναιότεροι κτλ.

[1]) Post ποιεῖν deest ἐπιτρέπειν, vel quid simile. Ruaeus. — Cfr. pag. 385. not. 11.

[2]) Deest „αὐτά" in edd. Huetii.

[3]) Edd. Huetii in textu: λόγῳ, τὰ πολλάκις ἀποκριθέντα τῶν σωμάτων ἡμῶν, καὶ τὰς μεταβαλλούσας σάρκας ἐν νόσοις, ἱδρῶτας ἢ οἵαν δήποτε ὕλην, φασί κτλ. — Eaedem ad marginem: „scrib. ἐν νόσοις εἰς ἱδρῶτας ἢ οἵαν" κτλ.

[4]) Edd. Huetii: φασὶ τὰ ἐπὶ τέλει ἡμῶν ἀνίστασθαι σώματα.

[5]) Hactenus priorem hujus fragmenti partem, cfr. pag. 384. not. 5. coll. pag. 385. not. 1., edd. Huetii, quas prorsus neglexisse videtur Ruaeus, exhibent.

[6]) R. in notis: forte ἀλόγως.

προφέρονται· οἷον τὴν ἐν τῷ Ἰεζεκιήλ· „καὶ[1]) ἐγένετο ἐπ' ἐμὲ χεὶρ κυρίου· καὶ ἐξήγαγέ με ἐν πνεύματι, καὶ ἔθηκέ με ἐν μέσῳ τοῦ πεδίου, καὶ τοῦτο ἦν μεστὸν ὀστέων ἀνθρώπων. Καὶ περιήγαγέ με ἐπ' αὐτὰ κυκλόθεν κύκλῳ· καὶ ἰδοὺ, πολλὰ σφόδρα ἐπὶ προσώπου τοῦ πεδίου, καὶ ἰδοὺ, αὐτὰ ξηρὰ λίαν. Καὶ εἶπε πρὸς μέ· υἱὲ ἀνθρώπου, εἰ ζήσεται τὰ ὀστέα ταῦτα; Καὶ εἶπον· κύριε ὁ θεὸς, σὺ ἐπίστασαι ταῦτα. Καὶ εἶπε πρὸς μέ· προφήτευσον υἱὲ ἀνθρώπου. Καὶ εἶπον πρὸς αὐτά· τὰ ὀστέα τὰ ξηρὰ ταῦτα, ἀκούσατε λόγον κυρίου. Τάδε λέγει Ἀδωναῒ κύριος τοῖς ὀστέοις τούτοις· ἰδοὺ, ἐγὼ εἰσάγω εἰς ὑμᾶς πνεῦμα ζωῆς, καὶ δώσω εἰς ὑμᾶς νεῦρα, καὶ ἐπάξω ἐφ' ὑμᾶς σάρκας, καὶ ἐκτενῶ ἐφ' ὑμᾶς δέρμα, καὶ δώσω τὸ πνεῦμά μου ἐφ' ὑμᾶς, καὶ ζήσεσθε, καὶ θήσομαι ὑμᾶς ἐπὶ τὴν γῆν ὑμῶν, καὶ γνώσεσθε, ὅτι ἐγώ εἰμι κύριος.“ Τούτῳ μὲν οὖν πιθανωτέρῳ χρῶνται τῷ ῥητῷ. Καὶ ἄλλα δὲ λέγουσιν εὐαγγελικὰ, οἷον ὡς τό· „ἐκεῖ[2]) ἔσται ὁ κλαυθμὸς καὶ ὁ βρυγμὸς τῶν ὀδόντων·“ καὶ τό· „φοβήθητε[3]) τὸν δυνάμενον καὶ ψυχὴν, καὶ σῶμα ἀπολέσαι ἐν γεέννῃ·“ καὶ τὸ ἐν τῷ Παύλῳ· „ζωοποιήσει[4]) τὰ θνητὰ ὑμῶν σώματα, διὰ τὸ ἐνοικοῦν αὐτοῦ πνεῦμα ἐν ὑμῖν.“ Χρὴ δὲ πάντα τὸν φιλαλήθη κατ' αὐτὸν[5]) τούτοις τὸν νοῦν ἐπιστήσαντα περὶ τῆς ἀναστάσεως ἀγωνίσασθαι, σῶσαί τε καὶ τὴν τῶν ἀρχαίων παράδοσιν, καὶ φυλάξασθαι ἐμπεσεῖν εἰς φλυαρίαν πτωχῶν νοημάτων, ἀδυνάτων τε ἅμα, καὶ θεοῦ ἀναξίων. Τοῦτο οὖν εἰς τὸν τόπον διαληπτέον, ὅτι πᾶν σῶμα ὑπὸ φύσεως συνεχόμενον, τῆς καταταττούσης ἔξωθέν τινα δίκην τροφῆς, εἰς αὐτὸ,

---

[1]) Cfr. Ezech. XXXVII, 1—6. coll. LXX. virorum versione.

[2]) Matth. VIII, 12.

[3]) Cfr. Matth. X, 28. [4]) Rom. VIII, 11.

[5]) R. in notis: „forte legendum: αὐτῶν.“

καὶ ἀποκρινούσης ἀντὶ τῶν ἐπεισαγομένων ἕτερα, ὥσπερ τὰ τῶν φυτῶν, καὶ τῶν ζώων, τὸ ὑλικὸν ὑποκείμενον οὐδέποτε ἔχει ταὐτόν. Διόπερ οὐ κακῶς ποταμὸς ὠνόμασται τὸ σῶμα· διότι ὡς πρὸς τὸ ἀκριβὲς τάχα, οὐδὲ δύο ἡμερῶν, τὸ πρῶτον ὑποκείμενον, ταὐτόν ἐστιν ἐν τῷ σώματι ἡμῶν· καί τοίγε τοῦ οἷον ἢ Παύλου, ἢ Πέτρου, ἀεὶ τοῦ αὐτοῦ ὄντος, οὐ τοῦ κατὰ ψυχὴν μόνου, ἧς ἡ οὐσία οὔτε ῥεῖ καθ' ἡμᾶς, οὔτ' ἐπεισαγόμενόν τι ἔχει ποτὲ, κἂν ῥευστὴ ἦν ἡ φύσις τοῦ σώματος, τῷ τὸ εἶδος τὸ χαρακτηρίζον τὸ σῶμα ταὐτὸν εἶναι· ὡς καὶ τοὺς τύπους μένειν τοὺς αὐτοὺς, εἰς[1]) τὴν ποιότητα Πέτρου καὶ Παύλου τὴν σωματικὴν παριστάνοντας· καθ' ἣν ποιότητα καὶ οὐλαὶ ἐκ παίδων παραμένουσι τοῖς σώμασι, καὶ ἄλλα τινὰ ἰδιώματα, φακοί. Καὶ ἐπὶ τούτοις εἴ τί ἐστιν ὅμοιον τοῦτο τὸ εἶδος, καθ' ὃ εἰδοποιεῖται ὁ Πέτρος καὶ ὁ Παῦλος, τὸ σωματικὸν, ὃ ἐν τῇ ἀναστάσει περιτίθεται πάλιν τῇ ψυχῇ, ἐπὶ τὸ κρεῖττον μεταβάλλον, οὐ πάντως τόδε ἔτι ἐντεταγμένον τὸ κατὰ τὴν πρώτην ὑποκείμενον. Ὥσπερ δὲ τὸ εἶδός ἐστι μέχρι τοῦ πέρατος, κἂν οἱ χαρακτῆρες δοκῶσι πολλὴν ἔχειν παραλλαγήν· οὕτως νοητέον καὶ ἐπὶ τοῦ παρόντος, εἶδος ταὐτὸν εἶναι τῷ μέλλοντι, πλείστης ὅσης ἐσομένης τῆς ἐπὶ κάλλιον μεταβολῆς. Ἀναγκαῖον γὰρ τὴν ψυχὴν ἐν τόποις σωματικοῖς ὑπάρχουσαν, κεχρῆσθαι σώμασι καταλλήλοις τοῖς τόποις. Καὶ ὥσπερ ἐν θαλάσσῃ ζῆν ἡμᾶς ἐνύδρους γενομένους εἰ ἐχρῆν, πάντως ἂν ἔδει παραπλησίαν ἔχειν καὶ τὴν ἄλλην ἰχθύων κατάστασιν· οὕτως μέλλοντας κληρονομεῖν βασιλείαν οὐρανῶν, καὶ ἐν τόποις διαφέρουσιν ἔσεσθαι, ἀναγκαῖον χρῆσθαι σώμασι πνευματικοῖς, οὐχὶ τοῦ εἴδους τοῦ προτέρου ἀφανιζομένου, κἂν ἐπὶ τὸ ἐνδοξότερον γένηται αὐτοῦ ἡ τροπή· ὥσπερ ἦν τὸ Ἰησοῦ εἶδος, καὶ Μωσέως, καὶ Ἠλίου, οὐχ ἕτερον ἐν τῇ μεταμορφώσει,

---

[1]) R. in notis: „forte: τοὺς τὴν" κτλ.

παρ' ὃ ἦν. Μὴ πρόσκοπτε τοίνυν, εἰ τὸ πρῶτον ὑποκείμενον ἄν τις λέγοι μὴ ἔσεσθαι ταὐτὸν τότε, ὅπου ὁ λόγος τοῖς ἐφιστάνειν δυναμένοις δείκνυσιν, ὅτι οὐδὲ νῦν δύναται δύο ἡμερῶν εἶναι τὸ πρῶτον ὑποκείμενον. Ἄξιον δὲ ἐπιστῆσαι καὶ τό· ἑτεροῖον μὲν σπείρεσθαι, ἑτεροῖον δὲ ἀνίστασθαι· „σπείρεται [1]) γὰρ σῶμα ψυχικὸν, ἐγείρεται σῶμα πνευματικόν.“ Καὶ ἐπιφέρει πᾶσιν ὁ ἀπόστολος, σχεδὸν τὴν γηΐνην ποιότητα ἡμᾶς διδάσκων ἀποτίθεσθαι μέλλειν ἡμᾶς, τοῦ εἴδους σωζομένου κατὰ τὴν ἀνάστασιν· „τοῦτο [2]) δέ φημι, ἀδελφοὶ, ὅτι σὰρξ καὶ αἷμα βασιλείαν θεοῦ κληρονομῆσαι οὐ δύναται, οὐδὲ ἡ φθορὰ τὴν ἀφθαρσίαν.“ Ἴσως μὲν γὰρ ἔσται περὶ [3]) τοῦ τὸν ἅγιον διακρατούμενον, ὑπὸ τοῦ ἰδιοποιοῦντός ποτε τὴν σάρκα· σὰρξ δὲ οὐκέτι, ἀλλ' ὅπερ [4]) ποτὲ ἐχαρακτηρίζετο ἐν τῇ σαρκὶ, τοῦτο χαρακτηρισθήσεται ἐν τῷ πνευματικῷ σώματι. Καὶ πρὸς τὰ ῥήματα δὲ τῶν γραφῶν, ἃ παρατίθενται οἱ ἀδελφοὶ ἡμῶν, ταῦτά ἐστιν εἰπεῖν, καὶ πρῶτον ἐν τῷ Ἰεζεκιήλ. Ἐπὶ [5]) τὸ ὅσον ἐφ' οἷς βούλονται οἱ ἁπλούστεροι κατὰ τὰς λέξεις ταύτας, οὐδὲ ἀνάστασις σαρκῶν ἔσται, ἀλλὰ ὀστέων μόνον, καὶ δερμάτων, καὶ νεύρων. Ἅμα δὲ καὶ ὑποδεικτέον αὐτοῖς, ὅτι συναρπάζονται, ὡς μὴ νενοηκότες τὸ γεγραμμένον. Οὐ γὰρ εἰ ὀστᾶ ὀνομάζεται, πάντως τὰ ὀστᾶ ταῦτα νοητέον· ὥσπερ

---

[1]) I Cor. XV, 44.

[2]) Cfr. I Cor. XV, 50. coll. edd. N. T.

[3]) R. in notis non male: „forte legendum: *περιττὸν τὸ τῶν ἁγίων*. Sed hic locus corruptus est.“ — Petavii versio haec est: „Etsi enim fortasse eximium quiddam sanctorum corpori tribuendum erit, ut id carnis ipsa proprietas conservet, caro tamen amplius non erit, sed quod“ etc.

[4]) Ruaeus: *ὅσπερ*.

[5]) Ruaeus absque jure, ut videtur, in notis: „forte: *Ἐπεὶ ὅσον*“ *κτλ.*

οὐδὲ ἐν τῷ· „διεσκορπίσθη[1]) πάντα τὰ ὀστᾶ μου.“ καί· „ἴασαί[2]) με, ὅτι ἐταράχθη τὰ ὀστᾶ μου·“ φανεροῦ ὄντος τοῦ μὴ λέγεσθαι τὰ ὀστᾶ κατὰ τὴν κοινὴν ἐκδοχήν. Ἐπιφέρεται γοῦν τῷ λόγῳ· ἆρά γε λέγουσιν· „ξηρὰ[3]) γέγονε τὰ ὀστέα ἡμῶν·“ ὅτι „αὐτοὶ λέγουσιν· ὅτι ξηρὰ γέγονε τὰ ὀστᾶ ἡμῶν·“ θέλοντες ἀνίστασθαι συναχθέντα; Ἀλλὰ τοῦτο ἀμήχανον. Λέγοιεν δ' ἄν· „ξηρὰ γέγονε τὰ ὀστέα ἡμῶν·“ ἐν αἰχμαλωσίαις γενόμενοι, καὶ πᾶσαν ζωτικὴν νοτίδα ἀποβεβληκότες. Ἐπιφέρουσι γοῦν τό· „ἀπόλωλεν[4]) ἡ ἐλπὶς ἡμῶν, διαπεφωνήκαμεν.“ Οὐκοῦν ἡ ἐπαγγελία τῆς ἀναστάσεως τοῦ λαοῦ ἐστιν ἀπὸ τοῦ πτώματος, καὶ τῆς οἱονεὶ νεκρότητος, ἣν νενέκρωνται, διὰ τὰ ἁμαρτήματα τοῖς ἐχθροῖς παραδοθέντες. Καὶ οἱ ἁμαρτωλοὶ δὲ ὑπὸ τοῦ σωτῆρος λέγονται[5]) εἶναι τάφοι γέμοντες ὀστέων, καὶ πάσης ἀκαθαρσίας. Πρέπει δὲ τῷ θεῷ ἀνοίγειν τὰ μνημεῖα ἑκάστου, καὶ ἐξάγειν ἐκ τῶν μνημείων ἡμᾶς ἐξωοποιημένους, ὥσπερ ὁ σωτὴρ τὸν Λάζαρον εἵλκυσεν ἔξω. Τὸ δέ· „ἐκεῖ[6]) ἔσται ὁ κλαυθμὸς, καὶ ὁ βρυγμὸς τῶν ὀδόντων·“ πρὸς αὐτοὺς ἀπορητέον, ὅτι ὡς ἐν τούτῳ τῷ βίῳ πᾶν μέλος εἴς τινα χρείαν ὁ δημιουργὸς κατεσκεύασεν, οὕτως καὶ τοὺς ὀδόντας εἰς τὸ διακόπτεσθαι τὴν στερεὰν τροφήν. Τίς οὖν χρεία τοῖς κολαζομένοις ὀδόντων; Οὐ γὰρ εἰς τὴν γεένναν ὄντες κατ' αὐτοὺς φάγονται. Καὶ δεικτέον, ὅτι οὐ πάντα παραλαμβάνεσθαι δεῖ κατὰ τὸ κείμενον. „Ὀδόντας“[7]) γοῦν „ἁμαρτωλῶν συνέτριψας·“ καί· „τὰς[8]) μύλας τῶν λεόντων συνέθλασεν ὁ κύριος.“ Τίς δὲ οὕτως ἠλίθιος, ὡς ὑπολαμ-

---

1) Psalm. XXII, 14. (XXI.) 2) Psalm. VI, 2.
3) Cfr. Ezech. XXXVII, 11.
4) Ezech. XXXVII, 11.
5) Cfr. Matth. XXIII, 27.
6) Matth. VIII, 12. 7) Psalm. III, 7.
8) Psalm. LVIII, 6. (LVII.)

βάνειν, ὅτι ξηρῶν τὰ σώματα τῶν ἁμαρτωλῶν ὁ θεὸς, τοὺς ὀδόντας αὐτῶν συντρίβει μόνον; Ὥσπερ οὖν εἴ τις θέλων ταῦτα οὕτως ἔχειν, θλιβόμενος εἵλκετο ἐπ' ἀλληγορίαν, οὕτως ζητητέον τῶν κολαζομένων τὸν βρυγμὸν τῶν ὀδόντων, τῆς ψυχῆς δύναμιν μασητικὴν ἐχούσης, ἥτις ἐν καιρῷ τοῦ ἐλέγχου περὶ τῶν ἁμαρτημάτων, κατὰ τὸν συγκρουσμὸν τῶν ὀδόντων, ὡς ἐφρόνησε, βρύξει τοὺς ὀδόντας. Τὸ δέ· „φοβήθητε [1]) τὸν δυνάμενον καὶ ψυχὴν, καὶ τὸ σῶμα ἀπολέσαι ἐν γεέννῃ·" τάχα μὲν διδάσκει, ὅτι ἀσώματος ἡ ψυχὴ, τάχα δὲ δηλοῖ καὶ ὅτι χωρὶς σώματος οὐ κολασθήσεται· περὶ οὗ φυσιολογοῦντες τὰ περὶ τοῦ εἴδους καὶ τοῦ πρώτου ὑποκειμένου εἰρήκαμεν. Καὶ τὸ παρὰ τῷ ἀποστόλῳ δέ· „ζωοποιήσει [2]) καὶ τὰ θνητὰ ἡμῶν σώματα·" θνητοῦ ὄντος τοῦ σώματος, καὶ οὐ μετέχοντος τῆς ἀληθινῆς ζωῆς, δύναται παριστάνειν, ὅπου τὸ σωματικὸν εἶδος, περὶ οὗ εἰρήκαμεν, τῇ φύσει θνητὸν ὂν, ὅταν „Χριστὸς φανερωθῇ, ἡ ζωὴ ἡμῶν," καὶ αὐτὸ μεταβάλλει ἀπὸ τοῦ εἶναι σῶμα θανάτου ζωοποιηθὲν, διὰ τὸ πνεῦμα τὸ ζωοποιοῦν ἐκ τοῦ πνεύματος γεγονέναι. Καὶ τό· „ἐρεῖ [3]) δέ· πῶς ἐγείρονται οἱ νεκροί; ποίῳ δὲ σώματι ἔρχονται;" γυμνῶς παρίστησιν, ὅτι τὸ πρῶτον ὑποκείμενον οὐκ ἀναστήσεται. Εἰ γὰρ καλῶς ἐλάβομεν τὸ παράδειγμα, ῥητέον, ὅτι ὁ σπερματικὸς λόγος ἐν τῷ κόκκῳ τοῦ σίτου δραξάμενος τῆς παρακειμένης ὕλης, καὶ δι' ὅλης αὐτῆς χωρήσας, περιδραξάμενος αὐτῆς τοῦ αὐτοῦ εἴδους, ὧν ἔχει δυνάμεων ἐπιτίθησι τῇ ποτε γῇ, καὶ ὕδατι, καὶ ἀέρι, καὶ πυρὶ, νικήσας τὰς ἐκείνων ποιότητας, μεταβάλλει ἐπὶ ταύτην, ἧς ἐστιν αὐτὸς δημιουργός. Καὶ οὕτως συμπληροῦται ὁ στάχυς εἰς ὑπερβολὴν διαφέρων τοῦ ἐξ ἀρχῆς κόκκου, μεγέθει καὶ σχήματι, καὶ ποικιλίᾳ.

---

[1]) Matth. X, 28. [2]) Cfr. Rom. VIII, 11.
[3]) Cfr. I Cor. XV, 35.

„Τοῦ αὐτοῦ.“ Κρίσις[1]) ἐστὶ δικαίων μὲν ἡ ἀπὸ πρακτικοῦ σώματος ἐπὶ ἀγγελικὰ μετάβασις· ἀσεβῶν δὲ, ἀπὸ πρακτικοῦ σώματος ἐπὶ σκοτεινὰ καὶ ζοφερὰ μετάθεσις σώματα. Ἐγερθήσονται γὰρ οἱ ἀσεβεῖς οὐκ ἐν τῇ προτέρᾳ κρίσει, ἀλλ' ἐν τῇ δευτέρᾳ.

„Ὅτι[2]) γινώσκει ὁ κύριος ὁδὸν δικαίων, καὶ ὁδὸς ἀσεβῶν ἀπολεῖται. Οὐδὲν[3]) ὑπὸ θεοῦ γινώσκεται φαῦλον, ἀλλ' ἡ τῶν δικαίων ὁδός· „ἔγνω[4]) γὰρ κύριος τοὺς ὄντας αὐτοῦ.“ Ὁδὸς δὲ δικαίων, ὁ εἰπών· „ἐγώ[5]) εἰμι ἡ ὁδός·“ περὶ οὗ λέλεκται· „ἴδετε[6]) δὲ ποία ἐστὶν ἡ ὁδὸς ἡ ἀγαθή.“ Ὁδὸς δὲ ἀσεβῶν, ἣν ὁδεύουσιν οἱ κακολογοῦντες τὸν δημιουργόν. Ἀγνοεῖ δὲ καὶ οὐ γινώσκει τὰ κακὰ, οὐ τῷ δύνασθαι αὐτὸν περιδρέξασθαι πάντων, καὶ περιλαβεῖν τῇ διανοίᾳ αὐτοῦ· — τοῦτο γὰρ ἀθέμιτον καὶ λογίζεσθαι περὶ θεοῦ· — ἀλλὰ τῷ ἀνάξια εἶναι τῆς γνώσεως αὐτοῦ. Τάχα διὰ τοῦτο — τολμηρότερον δὲ αὐτὸ ἐρεῖ ὁ λόγος — πυνθάνεται περὶ ὧν οὐκ οἶδεν. Ὅταν γὰρ ἁμάρτῃ ὁ Ἀδὰμ, οὐκ οἶδεν αὐτὸν, οὐδὲ τὸν τόπον, εἰς ὃν ἐκπέπτωκεν φεύγων ἀπὸ θεοῦ. Διό φησιν· „Ἀδὰμ[7]) ποῦ εἶ;“ Ὁμοίως δὲ καὶ ἐν τῷ εὐαγγελίῳ πυνθάνεται περὶ ὧν οὐκ οἶδεν, οὐκ ὄντων ἀξίων τῆς γνώσεως αὐτοῦ. Ἐπεὶ γὰρ οὐκ οἶδε τὸ δαιμόνιον, οὐδὲ τὸ ὄνομα αὐτοῦ, πυνθάνεται τί τὸ ὄνομα αὐτοῦ, ὅτε ἐκεῖνο ἀποκρίνεται· „ὅτι[8])

---

[1]) Descripta sunt e schedis Ernesti Grabii, et Combefisii, latineque exstant apud Barbarum. R. — Cfr. Psalm. I, 5.

[2]) Psalm. I, 6.

[3]) Descripta sunt e Cod. Barocciano. Eadem quoad sensum habet Catena Corderii. Latine exstant apud Barbarum, majorque pars iisdem fere verbis reperitur apud Eusebium. R.

[4]) Cfr. Num. XVI, 5. coll. II Timoth. II, 19.

[5]) Ev. Joann. XVI, 6. [6]) Jerem. VI, 16.

[7]) Genes. III, 9. [8]) Cfr. Marc. V, 9.

λεγεὼν ὄνομά μοι.“ Καὶ πρὶν τὴν ἄφεσιν τὴν περὶ τῆς σωτηρίας λαβεῖν τὴν αἱμοῤῥοοῦσαν,[1]) πυνθάνεται λέγων· „τίς μου ἥψατο;“ Τὴν ὁδὸν οὖν τῶν ἀδίκων ὁ θεὸς ἀγνοεῖ, τὴν δὲ τῶν δικαίων γινώσκει. Τίς δὲ ἡ ὁδὸς τῶν δικαίων, ἢ ὁ εἰπών· „ἐγώ[2]) εἰμι ἡ ὁδός·“ ὃν γινώσκει ὁ πατήρ; „Οὐδεὶς[3]) γὰρ ἔγνω τὸν υἱὸν, εἰ μὴ ὁ πατήρ.“ Ἁρμόσει δὲ τοῖς περὶ γνώσεως καὶ ἀγνωσίας θεοῦ τὰ συνεχῶς κείμενα ἐν ταῖς προφητείαις ὀνόματα „μνήμη“ καὶ „λήθη θεοῦ.“ Πολλάκις γὰρ ἐν εὐχαῖς εἴρηται τό· „μνήσθητί μου·“ καί· „ἵνα[4]) τί ἐπιλανθάνῃ τῆς πτωχείας ἡμῶν;“ Ἀποῤῥίπτει γὰρ τῆς ἑαυτοῦ μνήμης τοὺς ἁμαρτάνοντας· ὥσπερ πάλιν προσίεται τοὺς μετανοοῦντας, καὶ ἀναλαμβάνει τούτων τὴν μνήμην.

Ψαλμὸς δεύτερος.

„Ἵνα[5]) τί ἐφρύαξαν ἔθνη, καὶ λαοὶ ἐμελέτησαν κενά; Παρέστησαν οἱ βασιλεῖς τῆς γῆς, καὶ οἱ ἄρχοντες συνήχθησαν ἐπὶ τὸ αὐτὸ κατὰ τοῦ κυρίου, καὶ κατὰ τοῦ χριστοῦ αὐτοῦ,“ κ. τ. ε. Δυσὶν[6]) ἐντυχόντες ἑβραϊκοῖς ἀντιγράφοις, ἐν μὲν τῷ ἑτέρῳ εὕρομεν ἀρχὴν δευτέρου ψαλμοῦ ταῦτα· ἐν δὲ τῷ ἑτέρῳ συνήπτετο τῷ πρώτῳ. Καὶ ἐν ταῖς Πράξεσι δὲ τῶν ἀποστόλων τό· „υἱός[7]) μου εἶ σὺ, ἐγὼ σήμερον γεγέννηκά σε·“ ἐλέ-

---

[1]) Ed. Ruaei: „αἱμοῤῥοῦσαν.“ — Cfr. Marc. V, 30. coll. Luc. VIII, 45.

[2]) Ev. Joann. XIV, 6. [3]) Cfr. Matth. XI, 27.

[4]) Psalm. XLIV, 24. (XLIII.)

[5]) Psalm. II, 1. 2.

[6]) Descripta sunt e Cod. Barocciano, et schedis Combefisii. Latine exstant in Catena Danielis Barbari. In Catena Corderii perperam tribuuntur Georgio. R.

[7]) Act. XIII, 33.

γετο εἶναι τοῦ πρώτου ψαλμοῦ. „Ὡς γὰρ γέγραπται, φησὶν, ἐν πρώτῳ ψαλμῷ· υἱός μου εἶ σὺ, ἐγὼ σήμερον γεγέννηκά σε.“ Τὰ ἑλληνικὰ μέντοι ἀντίγραφα δεύτερον εἶναι τοῦτον μηνύει. Τοῦτο δὲ οὐκ ἀγνοητέον, ὅτι ἐν τῷ ἑβραϊκῷ οὐδενὶ τῶν ψαλμῶν ἀριθμὸς παράκειται, πρῶτος εἰ τύχοι, ἢ δεύτερος, ἢ τρίτος. Τί δὲ τὸ λέγον ἂν εἴη πρόσωπον προφητείαν περιέχον τὴν περὶ Χριστοῦ; Ἤτοι τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, ἢ αὐτὸς ὁ προφήτης ἐστίν. Ἀπὸ δὲ τοῦ διαψάλματος μεταβολὴ γίνεται τοῦ λέγοντος· ἔστι γὰρ ὁ Χριστὸς, ὡς καὶ τοῦτο παραστήσομεν τὰς λέξεις ἐξετάζοντες. Καὶ οὐ θαυμαστὸν, εἰ ἐν ἑνὶ ψαλμῷ οὐχὶ ἓν πρόσωπόν ἐστι τὸ λέγον. Πολλαχοῦ γὰρ τοῦτό ἐστιν ἰδεῖν, ὡς προϊόντες δείξομεν. Καὶ ταῦτα μὲν πρὸ τοῦ ψαλμοῦ, κατανοήσωμεν δὲ τὰς λέξεις.

„Τοῦ αὐτοῦ.“ Τέσσαρα [1]) γένη τῶν ἀνθρώπων φησὶν ὁ λόγος ἐπιβεβληκέναι Χριστῷ· ἔθνη φρυάξαντα κατ᾿ αὐτοῦ, καὶ λαοὺς μελετήσαντας κενὰ, καὶ βασιλεῖς τῆς γῆς, παραστάντας μετ᾿ ἀρχόντων συναχθέντων ἐπὶ τὸ αὐτό· Καὶ ἡγούμεθα μὲν ἔθνη δηλοῦσθαι τοὺς ἀλλοτρίους τῆς πίστεως ἀνθρώπους, ὥσπερ τοὺς στρατιώτας τοὺς φρυάξαντας κατ᾿ αὐτοῦ· τοὺς δὲ λαοὺς, τοὺς ἀπὸ τῶν φυλῶν τῆς κατατομῆς· — οὐ γὰρ κυρίως λεκτέον αὐτοὺς τὸν σωτῆρα μὴ προσιεμένους ἐκ περιτομῆς· — οἵτινες κενὰ μεμελετήκασι, τὸν ἐν τοῖς μελετωμένοις προφητικοῖς λόγοις καταγγελλόμενον Χριστὸν οὐ νενοηκότες. Βασιλεῖς δὲ τῆς γῆς καὶ ἄρχοντες, Ἡρώδης τε καὶ Πόντιος Πιλάτος, καὶ οἱ τοῦ Ἰουδαίων λαοῦ ἡγούμενοι. Τούτων γὰρ καὶ ὁ θεσπέσιος Πέτρος ὁ ἀπό-

---

[1]) Descripta sunt e Cod. Barocciano, et schedis Combefisii. Latine exhibet Barbarus in Catena, postremam autem hujus fragmenti partem e Cod. Regio 1818. in lucem graece edidit vir clarissimus dominus Bernardus Montefalconius Praelim. ad Hexapla Origenis pag. 85. Ruaeus.

στολος ἀπεμνημόνευσεν ἰδικῶς ἐν ταῖς Πράξεσι [1]) τῶν ἀποστόλων τὴν προκειμένην χρῆσιν παραγαγών. Εἰ δὲ καὶ τὰς ἀοράτους φήσεις δυνάμεις, οὐκ ἂν ἁμάρτοις. Καὶ ὁ σοφώτατος γοῦν ἀπόστολος οὐ τοσοῦτον ἀνθρώποις προσῆψε τὸ ἐσταυρωκέναι τὸν Χριστὸν, ὡς δυνάμεσιν ἀρχοντικαῖς, λέγων· „σοφίαν [2]) δὲ λαλοῦμεν ἐν τοῖς τελείοις· σοφίαν δὲ οὐ τοῦ αἰῶνος τούτου, οὐδὲ τῶν ἀρχόντων τοῦ αἰῶνος τούτου, τῶν καταργουμένων· ἀλλὰ λαλοῦμεν θεοῦ σοφίαν ἐν μυστηρίῳ, τὴν ἀποκεκρυμμένην, ἣν προώρισεν ὁ θεὸς πρὸ τῶν αἰώνων εἰς δόξαν ἡμῶν, ἣν οὐδεὶς τῶν ἀρχόντων τοῦ αἰῶνος τούτου ἔγνωκεν· εἰ γὰρ ἔγνωσαν, οὐκ ἂν τὸν κύριον τῆς δόξης ἐσταύρωσαν.“ Ποῖοι γὰρ ἄρχοντες ἐσταύρωσαν τὸν Χριστὸν, τὸν τῆς δόξης κύριον, οἱ μὴ γινώσκοντες τὴν σοφίαν τοῦ θεοῦ, καὶ αὐτοὶ σοφίας τινὰς ἔχειν ὑπολαμβανόμενοι, ἢ οἱ λεγόμενοι ἐν ταῖς προφητείαις ἄρχων βασιλείας Περσῶν, καὶ ἄρχων βασιλείας Ἑλλήνων, καὶ κατὰ τὸ ἀκόλουθον οἱ τῶν λοιπῶν ἐθνῶν; „Τὰ [3]) ἔθνη“ τοίνυν „ἐφρύαξαν·“ ὅπερ ἔστιν, ὡς ὁ Ἀκύλας σαφέστερον ἑρμήνευσεν· „ἐθορυβήθησαν.“ Ἔστι δὲ ἡ λέξις ἡ „ἐφρύαξαν,“ ὀνοματοπεποιημένη, καὶ ἐμφαίνουσα τὸν ἄσημον ἦχον τῶν θορυβούντων· τοιοῦτοι γὰρ οἱ σεσοβημένοι κατὰ τοὺς καιροὺς τοῦ ἐπιβουλεύειν ὑπάρχουσιν κατὰ τῶν ὑπ' αὐτῶν πολεμουμένων. Καὶ εἰ μὴ οἱ λοιποὶ ἑρμηνευταὶ εἰρήκασι τό· „ἐθορυβήθησαν,“ καί· „κυκᾷ,“ ὡς Σύμμαχος, ἦν ἐκλαβεῖν ἀπὸ τοῦ „ἐφρύαξαν“ τό· „ἐμεγαλαύχησαν·“ ὡς ἐν ἑνὶ τῶν προφητῶν

---

[1]) Cfr. Act. IV, 27.

[2]) I Cor. II, 6—8.

[3]) Cfr. Psalm. II, 1. — Abhinc Montefalconius, cfr. pag. 394. not. 1., hoc fragmentum in lucem edidit. Cujus quidem verba si cum nostro textu accurate contuleris, mirum quantum Cod. Regium 1818. cum Cod. Barocciano et schedis Combefisii dissentire, vel primo tibi obtutu persuadebitur.

οἰόμεθα τοῦτο δηλοῦν τὴν λέξιν· „κατὰ [1]) τὰ φρυάγματα τοῦ Ἰορδάνου.“ Καὶ ἐπεὶ „ὁ [2]) ἀρνούμενος τὸν υἱὸν, οὐδὲ τὸν πατέρα ἔχει,“ καὶ „ὁ [3]) δεχόμενος τὸν Χριστὸν, δέχεται τὸν ἀποστείλαντα αὐτόν.“ διὰ τοῦτο ὁ κατὰ Χριστοῦ στρατευόμενος, εἰς τὸν πατέρα ἀσεβεῖ. Οἵ γοῦν φρυάξαντες, καὶ κενὰ μελετήσαντες, καὶ παραστάντες ἐπὶ τὸ αὐτὸ, καὶ συναχθέντες ἅμα, ἐνεργήθησαν μὲν τῷ δοκεῖν κατὰ τοῦ Χριστοῦ μόνου, λελόγισται δὲ αὐτοῖς ὃ πεποιήκασι πρότερον, κατὰ τοῦ πατρός. Διὸ λέγεται ταῦτα αὐτοὺς πεποιηκέναι „κατὰ [4]) τοῦ κυρίου, καὶ κατὰ τοῦ χριστοῦ αὐτοῦ.“ Οὐκ ἀγνοητέον δὲ περὶ τοῦ ἐκφωνουμένου παρὰ μὲν Ἕλλησι τῇ „κύριος“ προσηγορίᾳ, παρὰ δὲ Ἑβραίοις τῇ „Ἀδωναΐ.“ Δέκα γὰρ ὀνόμασι παρ᾽ Ἑβραίοις ὀνομάζεται ὁ θεὸς, ὧν ἐστιν ἓν τὸ „Ἀδωναῒ,“ καὶ ἑρμηνεύεται „κύριος.“ Καὶ ἔστιν ὅπου λέγεται τὸ „Ἀδωναῒ“ παρ᾽ Ἑβραίοις, καὶ παρ᾽ Ἕλλησι „κύριος,“ τῆς λέξεως τῆς γεγραμμένης ἐν τῇ γραφῇ τοῦτο ἀπαγγελλούσης. Ἔστι δὲ ὅτε τὸ „Ἰαὴ“ κεῖται, ἐκφωνεῖται δὲ τῇ „κύριος“ προσηγορίᾳ παρ᾽ Ἕλλησι, ἀλλ᾽ οὐ παρ᾽ Ἑβραίοις, ὡς ἐν τῷ· „αἰνεῖτε [5]) τὸν κύριον ὅτι ἀγαθὸς ψαλμός.“ „Κύριον“ γὰρ ἐνθάδε ἀντὶ τοῦ „Ἰαὴ“ εἴρηκεν. Καὶ ἔστιν ἡ ἀρχὴ τοῦ ψαλμοῦ παρ᾽ Ἑβραίοις „Ἀλληλούϊα.“ Ἔστι δέ τι τετραγράμματον ἀνεκφώνητον παρ᾽ αὐτοῖς, ὅπερ καὶ ἐπὶ τοῦ πετάλου τοῦ χρυσοῦ τοῦ ἀρχιερέως ἀναγέγραπται, καὶ λέγεται μὲν τῇ „Ἀδωναῒ“ προσηγορίᾳ, οὐχὶ τούτου γεγραμμένου ἐν τῷ τετραγραμμάτῳ· παρὰ δὲ Ἕλλησι τῇ „κύριος“ ἐκφωνεῖται. Καὶ ἐν τοῖς ἀκριβεστέροις δὲ τῶν ἀντιγράφων ἑβραίοις χαρακτῆρσι κεῖται τὸ ὄνομα, ἑβραϊκοῖς δὲ, οὐ τοῖς νῦν, ἀλλὰ τοῖς ἀρχαιοτάτοις. Φασὶ γὰρ τὸν

[1]) Cfr. Zachar. XI, 3. coll. Jerem. XII, 5.
[2]) I Joann. II, 23. [3]) Cfr. Matth. X, 40.
[4]) Psalm. II, 2.
[5]) Psalm. CXLVII, 1. (CXLVI.)

Ἔσδραν ἐν τῇ αἰχμαλωσίᾳ ἑτέρους αὐτοῖς χαρακτῆρας παρὰ τοὺς προτέρους παραδεδωκέναι. Τούτων δὲ ὑπεμνήσθημεν, ἐπεὶ τὸ τετραγράμματον ὡς „κύριος“ κεῖται ἐν τῷ· „ἀλλ᾽[1]) ἢ ἐν νόμῳ κυρίου“ καὶ ἐν τῷ· „ὅτι[2]) γινώσκει κύριος ὁδὸν δικαίων“· καὶ νῦν· „κατὰ[3]) τοῦ κυρίου, καὶ κατὰ τοῦ χριστοῦ αὐτοῦ.“ Τοῦτο δὲ παρατηρητέον, ὅτι οἱ μὲν ἑβδομήκοντα καὶ ὁ Θεοδοτίων πάντα εἰς τὸν παρεληλυθότα χρόνον, Ἀκύλας δὲ ἃ μὲν εἰς τὸν παρεληλυθότα, ἃ δὲ εἰς τὸν μέλλοντα, Σύμμαχος δὲ πάντα εἰς τὸν ἐνεστηκότα ἔταξαν. Ἔθος γὰρ τοῖς ἑβδομήκοντα πολλάκις τὰς περὶ Χριστοῦ προφητείας, ὡς ἤδη γενομένας ἀπαγγέλλειν· καθάπερ ἐν τῷ· „ἔδωκαν[4]) εἰς τὸ βρῶμά μου χολὴν, καὶ εἰς τὴν δίψαν μου ἐπότισάν με ὄξος·“ „διεμερίσαντο[5]) τὰ ἱμάτιά μου ἑαυτοῖς, καὶ ἐπὶ τὸν ἱματισμόν μου ἔβαλον κλῆρον·“ καί· „λαὸς[6]) ὃν οὐκ ἔγνων, ἐδούλευσέ μοι· εἰς ἀκοὴν ὠτίου ὑπήκουσέ μοι.“ Οἰόμεθα δὲ αὐτοὺς τῷ τὸν θεὸν εἰδέναι τὰ πάντα πρὶν γενέσεως αὐτῶν, καὶ τὸν Χριστὸν αὐτοῦ, καὶ τὰ ἐν τῇ ἐνανθρωπήσει συμβησόμενα αὐτῷ, λέγειν, τῷ λελογίσθαι αὐτὰ ἤδη γεγονέναι τῷ τάδε καὶ τάδε πεπονθότι. Ὁμοίως δὲ καὶ εἰ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον τὰ περὶ αὐτοῦ διήγοιτο, ὥσπερ ἐπὶ τοῦ παρόντος ἔχει. Οὐ τοῦτο δέ φαμεν, ὡς οὐδέποτε εἰς μέλλοντα χρόνον ἐκκλινομένων τῶν προφητευομένων τῶν περὶ αὐτοῦ· „ἰδοὺ[7]) γὰρ, φησὶ, συνήσει ὁ παῖς μου, καὶ δοξασθήσεται, καὶ ὑψωθήσεται σφόδρα,“ καὶ τὰ ἑξῆς.

„Διαῤῥήξωμεν[8]) τοὺς δεσμοὺς αὐτῶν.“ κ. τ. ε.

---

1) Psalm. I, 2. 2) Psalm. I, 6.
3) Psalm. II, 2.
4) Psalm. LXIX, 21. (LXVIII.)
5) Psalm. XXII, 18. (XXI.)
6) Psalm. XVIII, 43. 44. (XVII.)
7) Jesai. LII, 13. 8) Psalm. II, 3.

Δοκεῖ[1]) *μοι τοὺς συγκαταβάντας τῷ σωτῆρι ἀγγέλους, ἀγανακτοῦντας ἐπὶ τῇ κατ' αὐτοῦ ἐπιβουλῇ βασιλέων καὶ ἀρχόντων τῶν ἀοράτων, εἰρηκέναι τοὺς τέσσαρας πρώτους στίχους, ἅμα καὶ ἐπαποροῦντας τί δήποτε ταῦτα γίνεται. Εἶτ' ἐπείπερ αὐτοὶ ἦσαν οἱ τοὺς ἀνθρώπους δήσαντες, καὶ τὸν ἑαυτῶν ἐπιθέντες αὐτοῖς ζυγὸν, ἀποκρίνεται πρὸς τοὺς ἀγγέλους ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ, προτρέπων αὐτοὺς ἐπὶ τὸ μιμήσασθαι αὐτὸν ῥηγνῦντα τοὺς δεσμοὺς τῶν ἁμαρτωλῶν, καὶ ἀποῤῥιπτοῦντα τὸν ζυγὸν αὐτῶν. Διαῤῥήξωμεν καὶ ἡμεῖς τοὺς δεσμοὺς, οἷς ἐδέθημεν ἁμαρτάνοντες, ὅτι σειραῖς τῶν ἑαυτοῦ ἁμαρτιῶν ἕκαστος σφίγγεται. Καὶ τάχα κρεῖττον τὸ διαῤῥῆξαι τοὺς δεσμοὺς, ὡς Σαμψὼν, τοῦ λῦσαι αὐτοὺς, ὡς λέλυται τῆς Ἱερουσαλὴμ ἡ ἁμαρτία, ὅτι ἐδέξατο ἐκ χειρὸς κυρίου διπλᾶ τὰ ἁμαρτήματα αὐτῆς. Ὁ δὲ ἀποῤῥίψας ἀφ' ἑαυτοῦ τὸν προειρημένον ζυγὸν, δύναται χρηστὸν Ἰησοῦ ζυγὸν ἆραι, καὶ φέρειν τὸ ἐλαφρὸν αὐτοῦ φορτίον, καὶ γενέσθαι ὑποζύγιον αὐτοῦ· καὶ λύσουσι τὸν δεσμὸν αὐτοῦ οἱ μαθηταί.*

„*Τότε*[2]) *λαλήσει πρὸς αὐτοὺς ἐν ὀργῇ αὐτοῦ, καὶ ἐν τῷ θυμῷ αὐτοῦ ταράξει αὐτούς,“ κ. τ. ε. Οἱ*[3]) *λόγοι τῶν ἀπειλῶν, λόγοι εἰσὶν ἐν ὀργῇ ἀπαγγελλόμενοι. Ὑπισχνεῖται δὲ ὁ θεὸς μετανοήσειν ἀπὸ τῶν κακῶν ὧν λαλεῖ τοῦ ποιῆσαι, ἐὰν μετανοήσωσιν οἱ ἀκούοντες. Ἐλάλησε δὲ ἐν ὀργῇ αὐτοῦ διὰ Ἰωνᾶ*[4]) *ὁ θεὸς τοῖς Νινευΐταις· καὶ ἐπεὶ ἐν σάκκῳ καὶ σποδῷ μετενόησαν, οὐδὲν πεπόνθασιν ὧν ἀκηκόασι· προεγίνωσκέ τε ὁ θεὸς, πέμπων τὸν Ἰωνᾶν, τὴν ἐσομένην μετάνοιαν, ἐπὶ σωτηρίᾳ*

---

[1]) Desumta sunt e schedis Grabii et Cod. Coisliniano. Ruaeus.

[2]) Psalm. II, 5.

[3]) Decripta sunt e Cod. Barocciano, et e Catena Corderii. Latine exstant in Catena Barbari. Ruaeus.

[4]) Cfr. Jon. III.

δηλονότι αὐτὸν ἔπεμπε τὸν Ἰωνᾶν. Τάχα δὲ καὶ ἐνθάδε ἐπὶ σωτηρίᾳ λαλήσει πρὸς αὐτοὺς τοὺς ἁμαρτάνοντας ἐν ὀργῇ αὐτοῦ. Οὐ γὰρ εἶπε· κολάσει αὐτοὺς ἐν ὀργῇ αὐτοῦ καὶ μὴν μετανοήσαντας.

„Τοῦ αὐτοῦ.“ Διαφέρει[1]) δὲ θυμὸς ὀργῆς, ὥς φασι καὶ οἱ περὶ τὰ ὀνόματα δεινοὶ, τῷ θυμὸν μὲν εἶναι ὀργὴν ἀναθυμιωμένην καὶ ἔτι ἐκκαιομένην, ὀργὴν δὲ ὄρεξιν ἀντιτιμωρήσεως. Οἱονεὶ οὖν ἀτελέστερος τῆς ὀργῆς ἐστιν ὁ θυμὸς, καὶ ἤδη πρὸς τὸ ἀποτέλεσμά τί ἐστιν ἡ ὀργή. Ἀκουστέον δὲ τῆς ἀντιτιμωρήσεως νῦν ὡς πρὸς τὴν ἡμετέραν χρῆσιν ἀντὶ τῆς κολάσεως τῆς ἐπὶ τοῖς ἡμαρτημένοις, καὶ τῆς ὀρέξεως ἀντὶ τῆς θελήσεως. Ὅτι μέντοι γε καὶ κατὰ τὴν θείαν γραφὴν ἔλαττόν τί ἐστιν ὁ θυμὸς τῆς ὀργῆς, δῆλον ἐκ τοῦ λέγεσθαι ἔλεγχον μὲν θυμῷ γίνεσθαι, παίδευσιν δὲ ὀργῇ. „Κύριε[2]) γὰρ, φησὶ, μὴ τῷ θυμῷ σου ἐλέγξῃς με, μηδὲ τῇ ὀργῇ σου παιδεύσῃς με.“ Ἐλέγχεται δὲ ὁ ἔτι ἐλπίδα ἔχων θεραπείας τῆς χωρὶς βασάνων διὰ λόγου καθαπτομένου· ὁ δὲ μηδὲν ἀπ' ἐλέγχου ὠφεληθεὶς χρήζει παιδεύσεως τῆς διὰ μαστίγων καὶ ῥάβδων. „Πᾶσα[3]) γὰρ παιδεία πρὸς τὸ παρὸν οὐ δοκεῖ χαρᾶς εἶναι, ἀλλὰ λύπης· ὕστερον δὲ καρπὸν εἰρηνικὸν τοῖς δι' αὐτῆς γεγυμνασμένοις ἀποδίδωσι δικαιοσύνης.“ Λαλήσει τοίνυν ὁ θεὸς πρὸς τοὺς ἡμαρτηκότας, οὓς ἐκγελᾷ καὶ μυκτηρίζει ἔτι ὄντας ἐν τοῖς παραπτώμασι, καὶ δι' ἀναισθησίαν μέγα φρονοῦντας ὡς ἐπὶ ἀγαθοῖς τοῖς ἰδίοις κακοῖς, ἐν τῇ ὀργῇ αὐτοῦ, καὶ ἐμφήνας τὸ θυμοῦσθαι, ταράξει αὐτούς. Οὐ γὰρ ἀθρόως ἐπάγει, προεπιστρεπτικοῦ λόγου τεθυμωμένου φόβῳ μετάνοιαν αὐτοῖς ἐμποιῆσαι δυναμένου, βασάνους καὶ κολάσεις, πρὶν ἀπειπεῖν αὐτοὺς τὴν διὰ τῶν φιλανθρωποτέρων θεραπείαν.

---

[1]) Descripta sunt e Cod. Barocciano. Latine habentur in Catena Barbari. Ruaeus.

[2]) Psalm. VI, 1. [3]) Hebr. XII, 11.

Θεσσαλονικεῦσι γοῦν γράφων ὁ μακάριος Παῦλος περὶ Ἰουδαίων τῶν σταυρωσάντων τὸν κύριον, φησίν· „ἔφθασεν[1]) ἐπ' αὐτοὺς ἡ ὀργὴ εἰς τέλος.“ Ἢ οὐκ ἔφθασεν ἐπ' αὐτοὺς διὰ προφήτας ἡ προαναφωνηθεῖσα ὀργὴ, παθόντας ὑπὸ Ῥωμαίων πάντα δεινὰ, καὶ ἀνήκεστα;

„Αἴτησαι[2]) παρ' ἐμοῦ, καὶ δώσω σοι ἔθνη τὴν κληρονομίαν σου· καὶ τὴν κατάσχεσίν σου τὰ πέρατα τῆς γῆς,“ κ. τ. ε. Τέθειται[3]) γὰρ ὡς ἄνθρωπος κληρονόμος πάντων οἰκονομικῶς, ἵνα λοιπὸν ὡς αὐτῷ προσήκοντά τε καὶ ἴδιον ἀνασώσῃ κλῆρον τοὺς ἐπὶ τῆς γῆς ἀνοσίως διεσπαρμένους ὑπό τε τοῦ διαβόλου, καὶ τῶν σὺν αὐτῷ δυνάμεων πονηρῶν· οὗ καὶ εἰς πέρας ἐνηνεγμένου πρὸς τὸν ἑαυτοῦ πατέρα φησὶ περὶ ἡμῶν· „οὓς[4]) δέδωκάς μοι ἐκ τοῦ κόσμου, σοὶ ἦσαν, καὶ ἐμοὶ αὐτοὺς δέδωκας.“ Ἄθρει δὴ οὖν ὅπως εἰς τὸν ὑπάρχοντα αὐτῷ πλοῦτον κατὰ φύσιν ἄνεισι, καὶ μετὰ σαρκός. Εἰ γὰρ ἦσαν οἱ ἐν κόσμῳ τοῦ πατρὸς, κατά τινα τρόπον νοηθεῖεν ἂν τοῦ συμβουλεύοντος αὐτῷ λόγου· τοίγαρ τοι καὶ ἔφασκε· „πάντα[5]) τὰ ἐμὰ σά ἐστι, καὶ τὰ σὰ ἐμά· καὶ δεδόξασμαι ἐν αὐτοῖς.“ Πῶς οὖν αἰτεῖν προστάττεται, καὶ δέχεται μὲν εἰς κληρονομίαν ἔθνη, κατάσχεσιν δὲ ποιεῖται τὰ πέρατα τῆς γῆς; Ἀποσκιρτήσαντα γὰρ ἐξιτήλως τὸν ἄνθρωπον δουλείας τῆς ὑπὸ θεοῦ, διασῶσαι θέλων τοῦτον γενεσιουργὸς καὶ πατὴρ πέπομφεν εἰς τόνδε τὸν ἐνεστηκότα κόσμον τὸν μονογενῆ λόγον, ἵνα γενόμενος σὰρξ, καὶ χωρηθεὶς, καὶ φύσει ἀστραφὴς, κηρύξῃ[6]) αἰχμαλώτοις ἄφεσιν, καὶ τυφλοῖς ἀνάβλεψιν. Οὐκοῦν κἂν εἰ λέγοιτο

---

[1]) I Thess. II, 16. [2]) Psalm. II, 8.

[3]) Descripta sunt e Cod. Barocciano. Latine habentur in Catena Barbari. Ruaeus.

[4]) Ev. Joann. XVII, 6.

[5]) Ev. Joann. XVII, 10.

[6]) Cfr. Luc. IV, 18. coll. Jesai. LXI, 1.

λαβεῖν, καὶ τεθεῖσθαι κληρονόμος διὰ τὸ ἀνθρώπινον, οὐκ ἀγνοήσωμεν τὴν οἰκονομίαν.

„Τοῦ αὐτοῦ. Τὴν [1]) κληρονομίαν λέγει τὴν λογικὴν φύσιν, ἣ καὶ αὐτὴ κληρονομεῖ ὡς σοφίαν, οὕτω καὶ γνῶσιν, καὶ ἀλήθειαν, καὶ δικαιοσύνην. Ἔστι δὲ ἡ κληρονομία τῆς λογικῆς φύσεως θεωρία τῶν σωματικῶν καὶ τῶν ἀσωμάτων, καί τούτων ἁπάντων αἰτίου θεοῦ.

„Ποιμανεῖς [2]) αὐτοὺς ἐν ῥάβδῳ σιδηρᾷ· ὡς σκεύη κεραμέως συντρίψεις αὐτούς," κ. τ. ε. Καὶ [3]) παρὰ τῷ ἀποστόλῳ ἡ ἐκπληκτικωτέρα ἀγωγὴ, ἧς δέονται οἱ ἁμαρτάνοντες καὶ οἱ ἀσθενέστεροι τῶν πεπιστευκέναι νομιζομένων, ῥάβδος ὀνομάζεται, λέγοντι· „τί [4]) θέλετε; ἐν ῥάβδῳ ἔλθω πρὸς ὑμᾶς, ἢ ἐν ἀγάπῃ, πνεύματί τε πραότητος;" Καὶ ἔτι πρότερον παρὰ τῷ προφήτῃ τοῖς ἁμαρτάνουσιν ὁ θεῖος λόγος ἀπειλεῖ ῥάβδον καὶ μάστιγας, ἐπὶ τῷ τὸν ἔλεον μὴ ἀποστῆσαι ἀπὸ τοῦ πατρὸς αὐτῶν, τουτέστι τοῦ Χριστοῦ, τοιαύτης θεραπείας δεομένων. „Ἐπισκέψομαι [5]) γὰρ, φησὶν, ἐν ῥάβδῳ τὰς ἀνομίας αὐτῶν, καὶ ἐν μάστιξι τὰς ἁμαρτίας αὐτῶν· τὸ δὲ ἔλεός μου οὐ μὴ διασκεδάσω ἀπ' αὐτοῦ." Διὰ τοῦτο καὶ αὐτὸς ὁ Χριστὸς ῥάβδος εἶναι παρὰ τῷ Ἠσαΐᾳ λέγεται. Ἀλλ' ἐπεί τινες οὐ δέονται τῆς ἐν σκληρότητι ἀγωγῆς, ἑαυτοὺς παρέχοντες ἀξίους τῆς χρηστότητος τῶν θεωρημάτων τοῦ λόγου, καὶ ἄνθος παρὰ τῷ αὐτῷ προφήτῃ ὀνομάζεται· „ἐξελεύσεται [6]) γὰρ, φησὶ, ῥάβδος ἐκ τῆς ῥίζης Ἰεσσαὶ, καὶ ἄνθος ἐκ τῆς ῥίζης ἀναβήσεται· καὶ ἀναπαύσεται ἐπ' αὐτὸν πνεῦμα τοῦ

---

[1]) Descripta sunt e schedis Grabii. Ruaeus.

[2]) Psalm. II, 9.

[3]) Descripta sunt e Cod. Barocciano, et schedis Combefisii. Latine exstant apud Barbarum. Ruaeus.

[4]) I Cor. IV, 21.

[5]) Psalm. LXXXIX, 32. 33. (LXXXVIII.)

[6]) Jesai. XI, 1—3.

θεοῦ, πνεῦμα σοφίας καὶ συνέσεως, πνεῦμα βουλῆς καὶ ἰσχύος, πνεῦμα γνώσεως καὶ εὐσεβείας, καὶ ἐμπλήσει αὐτὸν πνεῦμα φόβου θεοῦ.“ Ῥάβδου τοίνυν δέονται ποιμαινούσης οἱ κτηνωδέστεροι τῶν τῷ θεῷ διὰ Χριστοῦ προσερχομένων. Ἀναγκαῖον δὲ ἀκολούθως σῶσαι, πῶς ὁ πατὴρ τῷ υἱῷ φησιν, ὁ δοὺς αὐτῷ κληρονομίαν[1]) τὰ ἔθνη, καὶ κατάσχεσιν τὰ πέρατα τῆς γῆς· „ὡς[2]) σκεῦος κεραμέως συντρίψεις αὐτούς.“ Τίς γὰρ δίδωσι κληρονομίαν ἐπὶ τῷ συντριβῆναι αὐτὴν ὑπὸ τοῦ κληρονομοῦντος; Δεικτέον οὖν ἀπὸ τῶν γραφῶν, τὴν συντριβήν τινων κεῖσθαι ἐπ' ὠφελείᾳ. Εὕρομεν δὴ ἐν τῷ πεντηκοστῷ ψαλμῷ, τό· „θυσία[3]) τῷ θεῷ πνεῦμα συντετριμμένον· καρδίαν συντετριμμένην καὶ τεταπεινωμένην ὁ θεὸς οὐκ ἐξουδενώσει·“ καὶ ἐν ἑτέρῳ προφήτῃ προστακτικῶς λεγόμενον τό· „ἀπὸ[4]) συντριβῆς πνεύματος ὑμῶν ὀλολύξετε.“ Οὐκοῦν πνεῦμά ἐστιν ἐν ἡμῖν, ὃ συντρίψαι δεῖ, ἵνα συντριβὲν γένηται θυσία τῷ θεῷ. Καὶ τί ἂν ἄλλο τοῦτο εἴη, ἢ τὸ χεῖρον, ὅπερ ὑγιὲς μὲν εἶναι δοκεῖ, ὅτε ἐνεργεῖ· συντέτριπται δὲ, ὅτε λόγῳ θεοῦ τὰς δυνάμεις αὐτοῦ συνεθραύσαμεν. Ἀλλὰ καὶ καρδία τις ἐν ἡμῖν ὑπάρχει ποτὲ μέγα φρονοῦσιν ἐπὶ μοχθηροῖς δόγμασι σεσωματοποιημένοις εἰς ἑνότητα εἱρμοῦ ἐπιβλαβῆ, ὁλόκληρος νομιζομένη καὶ μετέωρος, ἣν ἀναγκαῖον συντρίψαι καὶ ταπεινῶσαι, ἵν' οὕτως ἀποθεμένη τὸ τοῦ ἐξουδενεῖσθαι ὑπὸ θεοῦ εἶναι ἄξια, γένηται ἐν προσαγωγῇ παρὰ τῷ ἀμειβομένῳ τοὺς αἰσθομένους ἑαυτῶν, καὶ κακίζοντας μὲν τὴν πονηρὰν αὐτῶν διάθεσιν, προσφεύγοντας δὲ τῇ χρηστότητι τοῦ μόνου εὐεργετῆσαι αὐτοὺς δυναμένου θεοῦ. Σαφὲς δὲ καὶ ἐκ τῶν προειρημένων καὶ τό· „ἀπὸ[5]) συντριβῆς πνεύματος ὑμῶν ὀλολύξετε.“ Ὅνπερ οὖν τρόπον πνεῦμα συν-

[1]) Psalm. II, 8.
[2]) Psalm. II, 9. [3]) Psalm. LI, 17. (L.)
[4]) Jesai. LXV, 14. [5]) Jesai. LXV, 14.

τετριμμένον θυσία προσακτέον τῷ Θεῷ, καὶ καρδίαν συντετριμμένην καὶ τεταπεινωμένην τῷ καλῶς αὐτὴν ἐν τούτοις γεγονέναι οὐκ ἐξουθενεῖ ὁ Θεὸς, καὶ ὀλολυγμὸν ἀπὸ συντριβῆς πνεύματος ἀναπεμπόμενον προσίεται· οὕτως συντριβήν τινα νοήσομεν, ἣν ἐργάζεται ὁ Χριστὸς πειθόμενος τῷ δόντι αὐτῷ τὰ[1]) *ἔθνη κληρονομίαν, καὶ τὴν κατάσχεσιν τὰ πέρατα τῆς γῆς, τὸ γεῶδες καὶ ὑλικὸν ἀπὸ τῶν παθῶν καὶ τῶν τῆς κακίας ἰδιωμάτων προσγενόμενον τῇ ψυχῇ συνθραύων, καθ' ὃ εἰδωλολάτραι ἦσαν καὶ πόρνοι· Καὶ γὰρ λέγεται ἐν ἑβδομηκοστῷ ἑβδόμῳ ψαλμῷ· „ὅτε*[2]) *ἀπέκτεινεν αὐτοὺς, τότε ἐζήτουν αὐτὸν, καὶ ἐπέστρεφον καὶ ὤρθριζον πρὸς τὸν Θεόν. Καὶ ἐμνήσθησαν, ὅτι ὁ Θεὸς βοηθὸς αὐτῶν ἐστι, καὶ ὁ Θεὸς ὁ ὕψιστος λυτρωτὴς αὐτῶν ἐστιν.“ Οὐκ ἄτοπον τοίνυν τὸ οὕτως ἀποκτίννυσθαι, ἢ ὡς σκεῦος κεραμέως συντρίβεσθαι· καὶ γὰρ οἱ ἁμαρτωλοὶ, ὅσον εἰσὶν ἁμαρτωλοὶ, ἐλογίσθησαν, ὥς φησιν ὁ προφήτης Ἱερεμίας,*[3]) *εἰς ἀγγεῖα ὀστράκινα, ἔργα χειρῶν κεραμέως.*

„Τοῦ αὐτοῦ.“ Εἰ[4]) *ποιμαίνει κατ' ἐπαγγελίαν Θεοῦ, ποιμὴν οὖν ὁ Χριστός. Ποιμὴν δέ ἐστι ποιμαίνων ἐν ῥάβδῳ σιδηρᾷ, καὶ ποιμὴν καλός.*

„Τοῦ αὐτοῦ.“ Ῥάβδος[5]) *Θεοῦ ἡ ἐξουσία, ἡ κατὰ τῶν ἀπειθούντων τιμωρία, τουτέστιν ἐν τῷ σταυρῷ· ἡ μὲν γὰρ ὕλη ξύλου, ἡ δὲ ἰσχὺς σιδηρᾶ.*

„Καὶ[6]) *νῦν βασιλεῖς σύνετε, παιδεύθητε πάντες οἱ*

---

[1]) Cfr. Psalm. II, 8.

[2]) Psalm. LXXVIII, 34. 35. (LXXVII.)

[3]) Thren. IV, 2.

[4]) Depromtum est hoc fragmentum e schedis Grabii. Ruaeus.

[5]) Desumtum est hoc fragmentum e schedis Grabii. Ruaeus.

[6]) Psalm. II, 10.

κρίνοντες τὴν γῆν," κ. τ. ε. Οὐκ [1]) ἀλλότριον μὲν τῆς χρηστότητος τοῦ σωτῆρος τὸ τοῖς παραστᾶσι βασιλεῦσι τῆς γῆς μετὰ τῶν ἀρχόντων, τῶν συναχθέντων κατ' αὐτοῦ, λέγειν τό· „καὶ [2]) νῦν βασιλεῖς σύνετε." Εἰ γὰρ καὶ πρότερον ἀγνοήσαντες ἐπεβουλεύσατε, ἀλλὰ νῦν συνέντες μετανοήσατε. Τῷ δὲ μὴ προσκεῖσθαι τὸ „τῆς γῆς," μήποτε „βασιλεῖς" τοὺς ἁγίους φησίν. Κυρίως γὰρ βασιλεὺς ὁ ἄρχειν ἐπιστάμενος ἀνυπευθύνως. Πῶς δὲ οὐ βασιλεὺς ὁ κληρονομῶν βασιλείαν οὐρανῶν, καὶ ἐσόμενος ἐν βασιλείᾳ τοῦ θεοῦ; Καὶ δεῖ γε τὸν ἅγιον ἀγωνιζόμενον βασιλεύειν, ἄρξασθαι ἀφ' αὐτοῦ, καὶ τῶν ἰδίων κινημάτων. Τούτων γὰρ πρότερον βασιλεῦσαι δεῖ, μηκέτι βασιλευόμενον ὑπὸ τῆς ἁμαρτίας τῆς μεμελετηκυίας βασιλεύειν ἐν τῷ θνητῷ ἡμῶν σώματι. Δοκεῖ δὲ τό· „ἐπιστημώθητε," ὡς Ἀκύλας ἐκδέδωκεν, ἐμφατικώτερον εἶναι τοῦ „σύνετε," προστάσσον ἐπιστήμην ἀναλαβεῖν οἰκείαν οὖσαν οὐκ ἄλλῳ τῳ, ἢ τοῖς βασιλεῦσι. „Παιδεύθητε [3]) πάντες οἱ κρίνοντες τὴν γῆν." Ὃν τρόπον διχῶς ἐξεδεξάμεθα τοὺς βασιλεῖς, οὕτως καὶ τοὺς κρίνοντας τὴν γῆν νοῆσαι ἡμᾶς δυνατόν. Ἢ γὰρ οἱ ἄρχοντες οἱ συναχθέντες ἐπὶ τὸ αὐτὸ κατὰ τοῦ κυρίου καὶ κατὰ τοῦ Χριστοῦ αὐτοῦ „κρίνοντες" λέγοιντο ἂν „τὴν γῆν," οἰκείου τοῖς ἄρχουσιν ἔργου τυγχάνοντος τοῦ κρίνειν· ἢ „κρίνοντες τὴν γῆν" οἱ ἅγιοι, ὡς δείξωμεν. Τὸ δέ· „παιδεύθητε," ἤτοι δηλοῖ τό· τῇ παιδείᾳ καὶ διδασκαλίᾳ ἑαυτοὺς παράδοτε, ἢ τοῖς κολαστηρίοις τοῖς παιδεύουσι τοὺς τοιούτων φαρμάκων δεδεημένους. Εἰκὸς δὲ ζητήσει τις, εἰ κατὰ τὴν ἐν κολάσεσι παιδείαν προστάσσεταί τις παιδευθῆναι, καὶ ἑκουσίως ἑαυτὸν ταύτῃ παραδοῦναι. Ἀποκριτέον δὲ πρὸς τὴν ζήτησιν πλειόνων κατὰ τὸν τόπον ἀπορουμέ-

---

[1]) Descripta sunt e schedis Combefisii, et Cod. Barocciano. Latine habes in Catena Barbari. Ruaeus.

[2]) Psalm. II, 10. [3]) Psalm. II, 10.

των, ὅτι τάχα μέν τινες τῷ εἶναι νήπιοι, καὶ ἄκοντες ἐπὶ τὴν τοιαύτην παίδευσιν ἕλκονται· καὶ οὗτοί γε, περὶ ὧν ὁ προφήτης φησίν· „ἐὰν [1]) ἐγκαταλείπωσιν οἱ υἱοὶ αὐτοῦ τὸν νόμον μου, καὶ ἐν τοῖς κρίμασί μου μὴ πορευθῶσιν· ἐὰν τὰ δικαιώματά μου βεβηλώσωσιν, καὶ τὰς ἐντολάς μου μὴ φυλάξωσιν, ἐπισκέψομαι ἐν ῥάβδῳ τὰς ἀνομίας αὐτῶν, καὶ ἐν μάστιξι τὰς ἁμαρτίας αὐτῶν· τὸ δὲ ἔλεός μου οὐ [2]) μὴ διασκεδάσω ἀπ᾽ αὐτοῦ.“ Τάχα δὲ καὶ εἰς συναίσθησιν ἐλθόντες τῶν ἰδίων πταισμάτων τινὲς παραδιδόασιν ἑαυτοὺς, ὡς ἐπὶ θεραπείᾳ δεόμενοι τοῦ τὴν ἐπιστήμην ταύτην ἔχοντος, τοῖς ἐπιπονωτάτοις καὶ βελτιῶσαι δυναμένοις. Οἶμαι δὲ τούτων εἶναι τοὺς παρὰ τῷ Ἡσαΐᾳ λεγομένους· „θελήσουσιν, [3]) εἰ ἐγένοντο πυρίκαυστοι·“ καὶ τοὺς εὐχομένους κατὰ τὸν Ἱερεμίαν, καὶ λέγοντας· „παίδευσον [4]) ἡμᾶς κύριε, πλὴν ἐν κρίσει, καὶ μὴ ἐν θυμῷ, ἵνα μὴ ὀλίγους ἡμᾶς ποιήσῃς.“ Τὰ γὰρ ἐπίπονα καὶ τὰ σφοδρότερα παραιτούμενοι, τὰς κολάσεις οὐ πάντη παραιτοῦνται δι᾽ ὧν λέγουσιν. Ἐπιστήσωμεν δὲ, εἰ μὴ τῶν ἑκουσίως κολαζομένων ἐστὶν ἡ λέγουσα φωνή· „ὀργὴν [5]) κυρίου ὑποίσω, ὅτι ἥμαρτον αὐτῷ, ἕως τοῦ δικαιῶσαι αὐτὸν τὴν δίκην μου.“ Τάχα οὖν καὶ „οἱ κρίνοντες τὴν γῆν“ οὐ παιδευθήσονται, ἐὰν μὴ ἑαυτοὺς τῷ παιδεύεσθαι παραδῶσιν. Ἐπειδὴ δὲ μᾶλλον προσετιθέμεθα τῷ βασιλεῖς εἶναι τοὺς ἐπὶ τὴν σύνεσιν καλουμένους ἁγίους, φέρε παραπλησίως ἴδωμεν καὶ τοὺς κρίνοντας τὴν γῆν. Ἴδιον δὲ τοῦτο τῶν ἁγίων εὑρίσκομεν, κρίνειν δι᾽ ὧν εὖ πεποιήκασι, τοὺς μὴ τὰ ὅμοια ἐζηλωκότας. „Ἄνδρες [6]) γὰρ Νινευῗται ἀναστήσονται ἐν τῇ κρίσει, καὶ

---

[1]) Psalm. LXXXVIII, 30—33.

[2]) Deest „οὐ“ in ed. Ruaei.

[3]) Jesai. IX, 5. [4]) Jerem. X, 24.

[5]) Mich. VII, 9.

[6]) Cfr. Matth. XII, 41. 42. coll. edd. N. T.

κατακρινοῦσι τοὺς ἀνθρώπους τῆς γενεᾶς ταύτης, ὅτι μετενόησαν εἰς τὸ κήρυγμα Ἰωνᾶ· καὶ ἰδοὺ, πλεῖον Ἰωνᾶ ὧδε, φησὶν ὁ σωτήρ. Ἀλλὰ καὶ βασίλισσα Νότου ἐγερθήσεται ἐν τῇ κρίσει, καὶ κατακρινεῖ τοὺς ἀνθρώπους τῆς γενεᾶς ταύτης, ὅτι ἦλθεν ἀπὸ τῶν περάτων τῆς γῆς ἀκοῦσαι τῆς σοφίας Σολομῶντος· καὶ ἰδοὺ, πλεῖον Σολομῶντος ὧδε." Οὐκοῦν Νινευῖται καὶ ἡ βασίλισσα Νότου τῶν κρινόντων εἰσὶ τοὺς τοῦ σωτῆρος ἀκούσαντας, καὶ μὴ μεταβαλόντας, καὶ τοὺς καταφρονήσαντας τῆς διδασκαλίας Ἰησοῦ. Τάχα δὲ οὕτως καὶ οἱ τοῦ Χριστοῦ ἀπόστολοι κρίνουσι τὰς δώδεκα φυλὰς τοῦ Ἰσραὴλ μὴ πιστευούσας εἰς τὸν Χριστόν. Καὶ πᾶσαν δὲ τὴν γῆν οἱ ἐν πάσῃ τῇ γῇ πεπιστευκότες κρινοῦσιν ἕκαστοι τῶν ἐν μέρει τοὺς ἐκεῖ ἀπίστους. Παρακαλεῖ τοίνυν ὁ λόγος τοὺς κρίνοντας τὴν γῆν ἐπὶ τὴν παίδευσιν τὴν κατὰ παράδοσιν ἐπιστήμης, ὡς καὶ ὁ Σολομῶν ἐν ταῖς Παροιμίαις ἐπὶ τὸ αὐτὸ λέγων· „λάβετε [1]) παιδείαν, καὶ μὴ ἀργύριον, καὶ γνῶσιν ὑπὲρ χρυσίον δεδοκιμασμένον."

„Τοῦ αὐτοῦ." Ἢ [2]) καλεῖ αὐτοὺς εἰς μετάνοιαν, καὶ βασιλεῖς καλεῖ, εἰς ὅπερ εἶχον ἀξίωμα ἀνατρέχειν πείθων. Σύνετε οὖν, ὦ βασιλεῖς, διὰ τί μοι δέδοται τὰ ἔθνη κληρονομία.

„Δουλεύσατε [3]) τῷ κυρίῳ ἐν φόβῳ, καὶ ἀγαλλιᾶσθε αὐτῷ ἐν τρόμῳ," κ. τ. ε. Δόξει [4]) μέν τισιν ὁ δουλεύων πάντως δοῦλος εἶναι, καὶ μάλιστα ἐνθάδε, ἐπεὶ πρόσκειται τό· „ἐν φόβῳ," τοῦ εἰληφότος πνεῦμα δου-

[1]) Prov. VIII, 10.

[2]) Desumtum est hoc fragmentum e schedis Combefisii, et Cod. Barocciano. Latine habes in Catena Barbari. R.

[3]) Psalm. II, 11.

[4]) Descripta sunt e schedis Combefisii, et Cod. Barocciano. Latine habes in Catena Barbari. R.

λείας ὄντος „ἐν φόβῳ.“ Καὶ οὐ ψευδῶς γε δόξει. Δύναται δὲ καὶ ὁ υἱὸς δουλεύειν. Καὶ οὐ μόνος ὁ φόβος αἴτιος τοῦ δουλεύειν τυγχάνει, ἀλλὰ καὶ ἀγάπη. Διὰ τῆς ἀγάπης γοῦν ὁ ἀπόστολος διδάσκει δουλεύειν ἡμᾶς ἀλλήλοις. Ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ὁ σωτὴρ καὶ κύριος ἡμῶν γέγονεν ἐν μέσῳ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ οὐχ ὡς ἀνακείμενος, ἀλλ᾽ ὡς ὁ διακονῶν, δουλεύων καὶ νίπτων τοὺς πόδας αὐτῶν. Καὶ [1]) οὐ δήπου ταῦτα φόβῳ θεμιτὸν αὐτὸν πεποιηκέναι. Σαφὲς γὰρ, ὅτι ἀγάπῃ τελείᾳ ταῦτα αὐτῷ πέπρακται. Εἰ μὲν οὖν βασιλεῖς οἱ ἐν τοῖς πρὸ τούτων βασιλεῖς γῆς ὠνομασμένοι καὶ νῦν λέγονται, αὐτοῖς προστάττεσθαι δύναται τὸ δουλεῦσαι τῷ κυρίῳ „ἐν φόβῳ,“ ὡς δούλοις ἀρχῆθεν οὐ δυναμένοις χωρῆσαι τὸ πνεῦμα τῆς υἱοθεσίας. Καὶ τηρητέον ἐπ᾽ αὐτῶν τὸ „ἐν φόβῳ,“ ὃν ὁ φοβούμενος κόλασιν οὐκ ἔχει, καὶ οὐ τετελείωται. Καὶ τὰ ἀκόλουθα δὲ περὶ τοῦ „ἀγαλλιᾶσθαι [2]) αὐτῷ ἐν τρόμῳ“ νοητέον. Εἰ δὲ βασιλεῖς οἱ ἅγιοι καὶ κρίνοντες τὴν γῆν οἱ κατὰ τὴν διήγησιν ἑρμηνευθέντες, δυναμένων δουλεύειν καὶ τῶν υἱῶν τῷ κυρίῳ, τὸν φόβον μεταληπτέον εἰς τὴν παρά τισιν εὐλάβειαν ὠνομασμένην, ἥτις οὐδαμῶς κόλασιν ἔχει. Ὅτι δὲ φόβος ὁ μὴ κόλασιν ἔχων ὠνόμασται ἐν τῇ γραφῇ τελείου κατόρθωμα τυγχάνων, σαφὲς ἐκ τοῦ· „οὐκ [3]) ἔστιν ὑστέρημα τοῖς φοβουμένοις αὐτόν.“ Δόξομεν δὲ βιάζεσθαι, διὰ τὸ ἐπιφέρεσθαι τὸ „ἐν [4]) τρόμῳ.“ Ἀλλὰ μήποτε οἱ μὲν τέλειοι, βασιλεῖς τυγχάνουσιν, οἱ δὲ κἂν τῷ φόβῳ παιδαγωγούμενοι, κριταὶ γῆς, ἐν οἷς προστάσσει ὁ σωτὴρ ἀγαλλιᾶν μὴ ἀνειμένως, μηδὲ ἀπολελυμένως, ἵνα μὴ ἐκπέσωσιν εἰς χαύνωσιν καὶ οἴησιν, ἀλλ᾽ „ἐν τρόμῳ,“ καὶ οἱονεὶ συνεσταλμένως μετὰ τοῦ σκοπεῖν τὸ δύνασθαι πεσεῖν, εἰ καταλείποι ἡ

---

[1]) Ruaeus: Καὶ οὐδέπου.

[2]) Cfr. Psalm. II, 11.

[3]) Psalm. XXXIV, 9. [4]) Cfr. Psalm. II, 11.

ἐπισκοπὴ τὸν γενόμενον ἔν τινι ἀξίῳ τοῦ εὐλόγως ἐπαίρεσθαι. Τὸ δὲ „ἀγαλλιᾶσθαι,“ ἀπὸ τῆς συνηθείας ἐστὶ τῆς γραφῆς· ὅπερ οἰόμεθα εἶναι χαρὰν ἐν τῇ ἐπινοίᾳ, ἔχουσαν τὴν τοῦ ἁγίου πνεύματος εἰς τὴν ψυχὴν κοινωνίαν συγχαίροντος τῷ ἁγίῳ.

„Δράξασθε [1]) παιδείας, μήποτε ὀργισθῇ κύριος, καὶ ἀπολεῖσθε ἐξ ὁδοῦ δικαίας,“ κ. τ. ε. Τὴν [2]) μὲν προκοπὴν διὰ τοῦ „παιδεύθητε“ [3]) παριστᾷ, τὴν δὲ τελείωσιν διὰ τοῦ· „δράξασθε [4]) παιδείας.“ Τῷ δὲ ἐπιμελῶς παρατηροῦντι σαφές ἐστιν, ὅτι ἐνδέχεται τὸν ἀτελῆ ἐν παιδείᾳ καὶ μὴ προκόπτοντα, ἔτι ὀργῆς κυρίου μεταλαμβάνειν, τὸν δὲ τέλειον ἀδύνατον ταύτης μετέχειν. Εἰ γὰρ δράξασθαί τις παιδείας κελεύεται ὑπὲρ τοῦ μὴ ὀργισθῆναι αὐτῷ τὸν κύριον, κἂν μετάσχοι τῆς ὀργῆς μὴ δραξάμενος τῆς παιδείας· ἐν προκοπῇ μέντοι γε τῆς παιδείας ὢν, τέλεον ἐλευθερούσης ἀπὸ τῶν ἐκ τῆς ὀργῆς ἐπερχομένων παθημάτων τῆς περιδράξεως τῆς παιδείας, οὐχὶ δὲ τῆς ἐπαγωγῆς καὶ τῆς ἀρχῆς τῆς κατὰ τὴν παιδείαν. Πάντως γὰρ ὁ ἔτι παιδευόμενος ἀτελής ἐστιν, ἀτελὴς δὲ ὢν ὀργῆς δύναται πεῖραν λαβεῖν θεοῦ. Ἀλλ᾽ ἐπεὶ οὔτε ἐν τῷ ἑβραϊκῷ πρόσκειται, οὔτε ἐν ταῖς λοιπαῖς ἑρμηνείαις τὸ „δικαίας,“ [5]) ὑποπτεύομεν μήποτε ἢ κατ᾽ οἰκονομίαν προσέθηκαν τοῦτο, ἢ τὰ ἀντίγραφα ἡμάρτηται. Κατ᾽ οἰκονομίαν μὲν, ἵν᾽ οὕτως νοήσωμεν· ἐὰν μὴ δράξησθε παιδείας, ἀπολεῖσθε „ἐξ ὁδοῦ δικαίας,“ καὶ ἐκπεσεῖσθε αὐτῆς ὀργισθέντος ὑμῖν τοῦ κυρίου. Ἀλλ᾽ ὡς πρὸς τὸ ἀκριβὲς, εἰ παιδευτική ἐστιν ἡ ὀργὴ τοῦ θεοῦ, πῶς διὰ

---

[1]) Psalm. II, 12.

[2]) Desumtum est hoc fragmentum e Cod. Barocciano, et Catena Corderii. Latine exstat apud Barbarum. Ruaeus.

[3]) Cfr. Psalm. II, 10. [4]) Psalm. II, 12.

[5]) Cfr. Psalm. II, 12.

τὸ ὠργίσθαι κύριον, ἀπολεῖταί τις „ἐξ ὁδοῦ δικαίας;“ Οὐ πάντως δὲ διὰ τὴν ὀργὴν „ἀπολεῖσθε ἐξ ὁδοῦ δικαίας,“ ἀλλὰ τοῦτο ἕψεται ὑμῖν διὰ τὰ ἁμαρτήματα. Ἐὰν μὴ ᾖ κείμενον τὸ „δικαίας,“ ἐπεὶ οἱ μὴ δραξάμενοι παιδείας, πάντως εἰσὶν ἐν ὁδῷ οὐκ ἀγαθῇ, δύναται λεληθότως λέγεσθαι, ὅτι μὴ δρασσομένων ὑμῶν παιδείας ὀργισθήσεται κύριος, ἐκ τοῦ ἀπολέσθαι ὑμᾶς ἐκ τῆς ὁδοῦ, ἐν ᾗ διατρίβετε, ἵνα μηκέτι ὑπάρχητε ἐν αὐτῇ.

„Ὅταν [1]) ἐκκαυθῇ ἐν τάχει ὁ θυμὸς αὐτοῦ, μακάριοι πάντες οἱ πεποιθότες ἐπ' αὐτῷ,“ κ. τ. ε. Εἰ [2]) καὶ δεύτερον λέγεται ὁ θυμὸς τῆς ὀργῆς, ἀλλὰ τῷ τηροῦντι τὴν σύμφρασιν τῆς γραφῆς, φανερὸν ὅτι ἐκκαίεται πρῶτον ὁ θυμὸς, καὶ ὀργισθέντος τοῦ θεοῦ ἀπόλλυταί τις ἀπὸ τῆς ὁδοῦ. Τὸ δὲ ἐν τάχει καίεσθαι τὸν θυμὸν, ἢ μετ' ὀλίγον, ἢ μετὰ βραχὺ ἀναπαύεσθαι αὐτὸν, διδάσκει τὴν μετὰ τὴν ἔξοδον τοῦ βίου κόλασιν.

„Μακάριοι [3]) πάντες οἱ πεποιθότες ἐπ' αὐτῷ,“ κ. τ. ε. Κατακουστέον [4]) τοῦ „πεποιθότες,“ πίστιν ἐμφαίνοντος μετ' ἐλπίδος ἀνυπόπτου βεβαιοτάτην, καὶ ἑδραίαν, καὶ ἄσειστον, οὐδὲ ἐν τοῖς δοκοῦσι χαλεπωτάτοις καιροῖς τοῦ πεποιθότος ἀπογινώσκοντος τὴν τοῦ κυρίου εἰς αὐτὸν παρουσίαν, οὐδενὸς παρέλκοντος αὐτόν.

Ψαλμὸς τρίτος.

„Ψαλμὸς [5]) τῷ Δαυὶδ, ὁπότε ἀπεδίδρασκεν ἀπὸ

---

[1]) Psalm. II, 12.

[2]) Desumtum est hoc fragmentum e Cod. Roe 4. et Catena Danielis Barbari. Ruaeus.

[3]) Psalm. II, 12.

[4]) Depromtum est hoc fragmentum e Cod. Roe 4. et Catena Danielis Barbari. R.

[5]) Psalm. III.

προσώπου Ἀβεσσαλὼμ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ," κ. τ. ε. Δοκεῖ [1]) ὁ ψαλμὸς εἰρῆσθαι τῷ Δαυὶδ, ὁπότε ἀπεδίδρασκεν ἀπὸ προσώπου Ἀβεσσαλὼμ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ, ὅλα δὲ τὰ ἐν τῷ ψαλμῷ σῶσαι πρὸς τὴν ἱστορίαν οὐ δυνατόν. Τί γὰρ συμβάλλεται πρὸς τὸ προκείμενον· „ἐγὼ [2]) ἐκοιμήθην καὶ ὕπνωσα, ἐξηγέρθην, ὅτι κύριος ἀντιλήψεταί μου;" Καὶ εἰ βούλοιτο δέ τις δουλεύειν τῇ λέξει, πλέον αὐτῆς μηδὲν ἐπιζητῶν, παραστησάτω πῶς ἀληθεύει λέγων ὁ προφήτης· „ὀδόντας [3]) ἁμαρτωλῶν συνέτριψας." Δεῖ δὲ ζητῆσαι, τίς ὁ Δαυὶδ, καὶ τίς ὁ Ἀβεσσαλὼμ, καὶ ἡ ἐπίθεσις αὐτοῦ ἡ κατὰ τοῦ πατρὸς, ἥ τε φυγὴ τοῦ βασιλέως πράως φέροντος τὴν ἐπανάστασιν τοῦ τῆς βασιλείας αὐτοῦ ἐπιθυμήσαντος υἱοῦ, καὶ ἐντελλομένου τοῖς ὑπ' αὐτὸν φείσασθαι τοῦ παιδαρίου Ἀβεσσαλώμ. Πολλαχοῦ τῆς γραφῆς εὕρομεν Δαυὶδ εἶναι τὸν Χριστὸν, ὥσπερ ἐν τῷ ὀγδοηκοστῷ ὀγδόῳ ψαλμῷ· „εὗρον [4]) Δαυὶδ τὸν δοῦλόν μου· ἐν ἐλαίῳ ἁγίῳ ἔχρισα αὐτόν· ἡ γὰρ χείρ μου ἀντιλήψεται αὐτῷ, καὶ ὁ βραχίων μου ἀντισχύσει αὐτόν. Οὐκ ὠφελήσει ἐχθρὸς ἐν αὐτῷ, καὶ υἱὸς ἀνομίας οὐ προσθήσει τοῦ κακῶσαι αὐτόν. Καὶ συγκόψω ἀπὸ προσώπου αὐτοῦ τοὺς ἐχθροὺς αὐτοῦ, καὶ τοὺς μισοῦντας αὐτὸν τροπώσομαι. Καὶ ἡ ἀλήθειά μου καὶ τὸ ἔλεός μου μετ' αὐτοῦ· καὶ ἐν τῷ ὀνόματί μου ὑψωθήσεται τὸ κέρας αὐτοῦ. Καὶ θήσομαι ἐν θαλάσσῃ χεῖρα αὐτοῦ, καὶ ἐν ποταμοῖς δεξιὰν αὐτοῦ. Αὐτὸς ἐπικαλέσεταί με· πατήρ μου εἶ σύ· κἀγὼ πρωτότοκον θήσομαι αὐτὸν, ὑψηλὸν παρὰ τοῖς βασιλεῦσι τῆς γῆς. Εἰς τὸν αἰῶνα φυλάξω αὐτῷ τὸ ἔλεός μου, καὶ ἡ διαθήκη μου πιστὴ αὐτῷ. Καὶ θήσομαι εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος τὸ σπέρμα αὐτοῦ, καὶ τὸν θρόνον αὐτοῦ ὡς τὰς ἡμέρας τοῦ οὐρανοῦ·" καὶ ἐν τῷ

---

[1]) R. in notis: Cod. Baroccianus, Corderius, Barbarus.
[2]) Psalm. III, 5. [3]) Psalm. III, 7.
[4]) Psalm. LXXXIX, 20—29.

Ἠσαΐᾳ λέγοντι· „καὶ[1]) διορθωθήσεται μετ᾽ ἐλέους θρόνος, καὶ καθιεῖται ἐπ᾽ αὐτοῦ μετὰ ἀληθείας ἐν σκηνῇ Δαυὶδ, κρίνων καὶ ἐκζητῶν κρίμα, καὶ σπεύδων δικαιοσύνην.“ Πρεσβύτερος δὲ πολλῷ γενόμενος τῷ χρόνῳ Ἠσαΐᾳ ὁ Δαυὶδ ὁ ἄνθρωπος, οὐχὶ προφητεύεται κρίνειν μέλλων, ἀλλ᾽ ὁ Χριστὸς, ᾧ ἔδωκεν ὁ πατὴρ „κρίσιν[2]) ποιεῖν, ὅτι υἱὸς ἀνθρώπου ἐστί.“ Καὶ ἐν τῷ Ἰεζεκιὴλ[3]) σαφῶς ὁ Χριστὸς Δαυὶδ εἶναι λέγεται ἐν τῇ ὁράσει τῇ πρὸς τοὺς ποιμένας, οὓς ψέγει ὁ λόγος ἐπὶ τῷ μὴ καλῶς ᾠκονομηκέναι τὰ πρόβατα. Ἑξῆς δὲ ἴδωμεν, τίς ὁ Ἀβεσσαλὼμ ὁ υἱὸς τοῦ Δαυίδ. Καὶ οἱ μὲν οἰήσονται αὐτὸν εἶναι εἰκόνα τοῦ προδότου Ἰούδα, οἱ δὲ τοῦ διαβόλου. Μελίτων γοῦν ὁ ἐν τῇ Ἀσίᾳ φησὶν αὐτὸν εἶναι τύπον τοῦ διαβόλου ἐπαναστάντος τῇ Χριστοῦ βασιλείᾳ, καὶ τούτου μόνου μνησθεὶς οὐκ ἐπεξεργάσατο τὸν τόπον.

„Κύριε,[4]) τί ἐπληθύνθησαν οἱ θλίβοντές με; Πολλοὶ ἐπανίστανται ἐπ᾽ ἐμὲ, πολλοὶ λέγουσι τῇ ψυχῇ μου· οὐκ ἔστι σωτηρία αὐτῷ ἐν τῷ θεῷ αὐτοῦ,“ κ. τ. ε. Ὅσον[5]) ἐπὶ τῇ λέξει ταῦτα λέγεται ὑπὸ τοῦ Δαυὶδ ἀποδιδράσκοντος τὸν Ἀβεσσαλὼμ ἐπαναστάντα αὐτῷ· ὅτε ἐπορεύθησαν[6]) μετὰ τοῦ Ἀβεσσαλὼμ διακόσιοι ἄνδρες ἐξ Ἱερουσαλὴμ κλητοὶ, πορευόμενοι τῇ ἁπλότητι αὐτῶν, οἳ οὐκ ἔγνωσαν πᾶν ῥῆμα, οἳ πάντες ἔθλιβον τὸν Δαυίδ. Μᾶλλον δὲ ἐκ προσώπου τοῦ Δαυὶδ ἀπαγγέλλεσθαι αὐτὰ ἐκδεξάμεθα, ὡς καὶ ἐν τοῖς εἰς τὴν ἐπιγραφὴν παρεστήσαμεν. Καὶ ὅσον μὲν ἐπὶ τῇ ἱστορίᾳ,

---

1) Jesai. XVI, 5.

2) Cfr. ev. Joann. V, 27.

3) Cfr. Jerem. XXIII, 1. seqq.

4) Psalm. III, 1. 2.

5) R. in notis: Codd. Anglicanus, Roe 4., Coislinianus et Catena Barbari.

6) II Sam. XV, 11. (II Regg.)

ἔθλιβον μὲν τὸν Δαυὶδ πληθυνόμενοι οἱ προστιθέμενοι πολλοὶ τῷ Ἀβεσσαλώμ· οἱ δὲ ἐπιστάμενοι αὐτῷ, Ἀχιτόφελ,[1]) καὶ Σεμεεὶ, καὶ Θεκὼν, καὶ εἴ τις ἕτερος τῶν μεγάλα δυναμένων. Οἱ δὲ λέγοντες μὴ εἶναι σωτηρίαν αὐτῷ ἐν τῷ θεῷ, δύνανται ἕτεροι τῶν θλιβόντων καὶ ἐπανισταμένων εἶναι, καὶ μηδαμῶς ἀκολουθησάντων τῷ Ἀβεσσαλὼμ, ἀπεγνωκότες τὸν Δαυὶδ ὡς νενικημένον, ταῦτα εἰρηκέναι. Οἱ δὲ τὸν σωτῆρα θλίβοντες σαρκίνως, οἱ Ἰουδαῖοι οἱ κεκραγότες, „αἶρε,[2]) αἶρε τὸν τοιοῦτον ἀπὸ τῆς γῆς!“ Ἐπανέστησαν δὲ αὐτῷ Ἰούδας ὁ προδότης, καὶ Καϊάφας. Οἱ δὲ λέγοντες τῇ ψυχῇ αὐτοῦ μὴ εἶναι σωτηρίαν, οἱ παραπορευόμενοι ἦσαν ἐν τῷ καιρῷ τοῦ πάθους, λέγοντες τό· „καταβάτω[3]) ἀπὸ τοῦ σταυροῦ, καὶ πιστεύσωμεν αὐτῷ.“ Ὑψηλότερον δὲ νοῆσαί ἐστιν ἀνθρώπων διαφορὰς, θλιβόντων καὶ ἐπανισταμένων, καὶ ἀπογινωσκόντων ἐν αὐτῷ εἶναι σωτηρίαν, οὕτως· πάντες μὲν οἱ προστάται, καὶ διδάσκαλοι λόγων ἑτέρων παρὰ τὰ τοῦ Χριστοῦ δόγματα, εἶεν ἂν οἱ ἐπανιστάμενοι αὐτῷ· οἱ δὲ συνευδοκοῦντες καὶ μαθητευόμενοι τῇ τούτων διδασκαλίᾳ, οἱ θλίβοντες αὐτόν. Οἱ δὲ ἀπιστοῦντες, οὐχὶ μετὰ τοῦ διδάσκειν τὰ ἐναντία, οὐδὲ μετὰ τοῦ τοῖς ψεύδεσιν μαθητεύεσθαι, περὶ τοῦ εἶναι τὴν θεότητα ἐν τῇ διδασκαλίᾳ τοῦ Χριστοῦ, λέγοιντ᾽ ἂν οὗτοι φάσκειν τῇ ψυχῇ αὐτοῦ μὴ εἶναι σωτηρίαν αὐτῷ ἐν τῷ θεῷ, ἤτοι αὐτῷ κατὰ τὴν ἱστορίαν τὴν τὰ τεράστια ἀπαγγέλλουσαν περὶ τῆς ἐπιδημίας αὐτοῦ, ἢ ἐν τῷ λόγῳ τῆς διδασκαλίας αὐτοῦ μὴ εἶναι καθὸ ἐπαγγέλλεται σωτηρίαν. Δύνανται μέντοι γε καὶ ἑτέρως θλίβοντες εἶναι, πάντες οἱ ἁμαρτάνοντες. Καὶ ὥσπερ γε οὐ κατὰ πρόθεσιν τοῦ κακοποιεῖν τὸν πατέρα θλίβει μοχθηρὸς υἱὸς τὸν γεγεννηκότα, ἀλλὰ διὰ τὴν

---

[1]) Cfr. II Sam. XV. coll. XVI. (II Regg.)

[2]) Cfr. ev. Joann. XIX, 15. coll. Luc. XXIII, 18.

[3]) Matth. XXVII, 42.

ἐκείνου στοργὴν ἀκολουθεῖ τὸ πάντως θλίβεσθαι αὐτὸν ἐπὶ τοῖς ἁμαρτήμασι τοῦ υἱοῦ· τὸν αὐτὸν δὴ τρόπον καὶ ἡ ἑνὸς ἑκάστου τῶν ἁμαρτανόντων κακία, θλίβει τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ. Ὅσῳ δέ τις ἐν πλείοσιν ἀγαθοῖς ἔργοις γίνεται καὶ ὑγιέσι δόγμασιν, ὡς μείζων ὑπὸ πλειόνων θλίβεται, πολλῶν ἐπανισταμένων αὐτῷ, ὥστ᾽ ἂν πολλοὺς πάλιν εἰπεῖν· „οὐκ[1]) ἔστι σωτηρία αὐτῷ ἐν τῷ θεῷ·“ ἀπογνόντας τὰ κατ᾽ αὐτὸν, εἰ ὑπὸ μηδενὸς τῶν τοιούτων εἰς σωτηρίαν βλαβήσεται. Ἀφίησι δὲ ὁ θεὸς πολλοὺς θλίβειν τὸν δίκαιον, διδοὺς αὐτῷ ἀφορμὴν βάρους δόξης ἀπὸ τῶν ὑπερβαλλουσῶν θλίψεων ὑφισταμένης. Καὶ εἴποτε ὁ δίκαιος ἐπαπορῶν λέγοι τῷ θεῷ· „τί[2]) ἐπληθύνθησαν οἱ θλίβοντές με;“ ἔτι αὐτοῦ λαλοῦντος ἐρεῖ· ἰδοὺ πάρειμι, ἵνα βάρος δόξης ἐργάσηταί σοι τὸ παραυτίκα ἐλαφρὸν τῆς θλίψεως καθ᾽ ὑπερβολήν. Διὸ καὶ „πολλαὶ[3]) αἱ θλίψεις τῶν δικαίων.“ Εἰ ἔστι σωτηρία μὲν, οὐκ ἐν τῷ θεῷ δὲ, δικαίως πρόσκειται τό· „ἐν[4]) τῷ θεῷ.“

„Σὺ[5]) δὲ, κύριε, ἀντιλήπτωρ μου εἶ, δόξα μου, καὶ ὑψῶν τὴν κεφαλήν μου,“ κ.τ.ε. Ἐὰν[6]) μὲν ὁ Δαυὶδ λέγῃ, πρέπουσα τῇ πίστει τοῦ προφήτου ἡ φωνὴ, ἀσείστως φέροντος τὰς τηλικαύτας περιστάσεις, καὶ πεποιθότος, ὅτι οὐκ ἐγκαταλειφθήσεται, ἀλλὰ πρὸς τῷ βοηθεῖσθαι καὶ ἐν θεῷ δοξασθήσεται καὶ ὑψωθήσεται ἀποκαθιστάμενος εἰς τὴν βασιλείαν. Ἐὰν δὲ ὁ Χριστὸς ὁ λέγων τυγχάνῃ .... πεπεῖσθαι οὕτως καὶ περὶ τοῦ ἀναστήσεσθαι, καὶ πάλιν ὡς περὶ τοῦ ἐπιβουλευθήσεσθαι ὑπὸ ἀνθρώπων, καὶ περὶ τοῦ μὴ ἐγκαταλειφθήσεσθαι, ἀντιληψομένου αὐτὸν τοῦ πατρὸς, καὶ ἀποκαταστήσαντος αὐτὸν ἐπὶ τὴν ἐξ ἀρχῆς δόξαν, ὑψώσαντός τε

---

[1]) Psalm. III, 2. [2]) Psalm. III, 1.
[3]) Psalm. XXXIV, 19. (XXXIII.)
[4]) Psalm. III, 2. [5]) Psalm. III, 3.
[6]) R. in notis: Cod. Baroccianus, et Daniel Barbarus.

αὐτὸν, ἢ καὶ ὑπερυψώσαντος καθ' ἃ καὶ ὁ ἀπόστολός φησιν· „διὰ[1]) τοῦτο ὁ θεὸς αὐτὸν ὑπερύψωσε, καὶ ἐχαρίσατο αὐτῷ ὄνομα τὸ ὑπὲρ πᾶν ὄνομα, ἵνα ἐν τῷ ὀνόματι Ἰησοῦ πᾶν γόνυ κάμψῃ ἐπουρανίων, καὶ ἐπιγείων, καὶ καταχθονίων, καὶ πᾶσα γλῶσσα ἐξομολογήσεται, ὅτι κύριος Ἰησοῦς Χριστὸς, εἰς δόξαν θεοῦ πατρός.“ Ἔστι δὲ διάφορος ἡ δόξα τῶν οἰομένων εἶναι ἐν αὐτῇ. Καὶ ὁ μέν τις δόξαν φήσαι ἂν εἶναι αὐτοῦ τὴν πατρίδα· ὁ δέ τις τὸ γένος, ἄλλος δέ τις τὸ κάλλος· εἰσὶ δὲ οἳ τὴν ῥώμην τοῦ σώματος, καὶ τὴν ἐν τῷ ἀγωνίζεσθαι σωματικῶς τέχνην δόξαν ἰδίαν εἶναι νενομίκασι, μέγα φρονοῦντες ἐπὶ τῷ τοσούςδε καταπεπαλαικέναι. Καὶ τί δεῖ καταλέγειν τὰ ἐφ' οἷς σεμνύνονται οἱ θεοὶ ἀγνοοῦντες, ὧν πολλάκις[2]) ἡ δόξα ἐν τῇ αἰσχύνῃ τυγχάνει κατὰ τὸν ἀπόστολον; Τοῦ δὲ ἁγίου δόξα θεὸς, ᾧ πέποιθε, τυγχάνει· καὶ οὐχ ὡς ἔτυχε πεπιστευμένη, ἀλλὰ πίστει λογιζομένη εἰς δικαιοσύνην, δι' ἣν καὶ σημεῖα θεοῦ παρουσίας καὶ τῆς δυνάμεως αὐτοῦ κοινωνίας θεωρῆσαι δυνατόν ἐστιν· οἷον δόξα Μωυσέως ὁ θεὸς, καὶ μέχρι προσώπου αὐτοῦ μαρτυρῶν τῇ φιλίᾳ τοῦ προφήτου καὶ ἐπὶ παντὸς τοῦ Ἑβραίων λαοῦ καὶ Αἰγυπτίων ἐμφανῶς. Δόξα δὲ Ἠλίου τοῦ προφήτου ὁ θεὸς ἦν, ἀνιστῶντος τὸν τῆς χήρας υἱὸν, καὶ εὐχομένου περὶ τοῦ ὑετοῦ, καὶ ἅμα τῷ αἰτεῖν τυχόντος ἀξιώσεως. Ἀληθεύει οὖν ὁ φάσκων θεός· „τοὺς[3]) δοξάζοντάς με δοξάσω.“ Οὐκ ἔλαττον δὲ τοῦ δόξαν εἶναι ἐμφανῶς τὸν θεὸν τῶν τὰς τεραστίους δυνάμεις διακονούντων, ἔστι νοῆσαι καὶ ἐπὶ τῶν δι' ἀρετὴν δοξαζομένων· ἣν οὐκ ἄλλος ἢ ὁ πατὴρ ἐν ταῖς ψυχαῖς τῶν παρεστηκότων αὐτοὺς τῇ ὑποδοχῇ αὐτοῦ γεγέννηκεν.

„Φωνῇ[4]) μου πρὸς κύριον ἐκέκραξα, καὶ ἐπήκουσέ

---

[1]) Philipp. II, 9—11.

[2]) Ruaeus: πολλάκις. — Cfr. Philipp. III, 19.

[3]) I Sam. II, 30. (I Regg.) [4]) Psalm. III, 4.

μου ἐξ ὄρους ἁγίου αὐτοῦ," κ. τ. ε. Ἄξιον[1]) ζητῆσαι, τί δήποτε μὴ προτέτακται τὰ δύο ἡμιστίχια τῶν προειρημένων. Σφόδρα γὰρ ἀκόλουθον τὸ τὴν εὐχὴν προτετάχθαι τῆς ἐπὶ ταῖς εὐεργεσίαις εὐχαριστίας. Λυτέον δὲ οὕτως ἀποῤῥηθέν· οὐχὶ εὐχή ἐστι τὸ λεγόμενον ἐνθάδε, ἀλλ' ἀπαγγελία περὶ τοῦ τὴν εὐχὴν γεγονέναι. Ἐπεὶ γὰρ εὐχὴ κατὰ τὸ σιωπώμενον γέγονε, καὶ ἅμα τῷ εὔξασθαι ἐπέτυχεν, λαβὼν ὃ ἐβούλετο ὁ τὴν ἔντευξιν τῷ θεῷ προσαγαγὼν, καλῶς προτάσσει ἐπιτυχὼν τὴν πρὸς θεὸν εὐχαριστίαν τῆς πρὸς ἀνθρώπους διηγήσεως περὶ τοῦ τίνα ηὔξατο. Εἰ δὲ ἀνάπαλιν ἐγεγόνει, καὶ ἅμα τῷ τυχεῖν ὧν ᾔτησεν, διηγησάμενος ἦν ὡς ηὔξατο, εἶτα μετὰ τοῦτο εὐχαριστήσας, ὑπεξέλυεν ἂν τὴν ὀφειλομένην ἐν τῇ εὐχαριστίᾳ μετὰ τάχους ἔντευξιν, διὰ τοῦ πρότερον ἀπηγγελκέναι τοῖς ἐντευξομένοις ἡμῖν ὡς ηὔξατο. Βέλτιον δὲ οὕτω λῦσαι τὸ ἠπορημένον· ἡ ἀρχὴ τοῦ ψαλμοῦ περιέχει εὐχήν. Εἶτα μετὰ τὴν εὐχὴν ἀπὸ τοῦ διαψάλματός ἐστιν εὐχαριστία, ἐπὶ τῷ τετευχέναι ὧν ᾔτησε. Τελεσθείσης δὲ τῆς εὐχαριστίας, πρὸς ἡμᾶς ἀποστρέφει τὸ πρόσωπον ὁ προφήτης, καὶ διηγεῖται, τίνα τρόπον εὐξάμενος ἐπηκούσθη. Κατανοήσωμεν δὲ πρὸς λέξιν τό· „φωνῇ[2]) μου πρὸς κύριον ἐκέκραξα," καὶ τὸ ἑξῆς, κατὰ τὴν συνήθειαν τῆς γραφῆς, καὶ τί τὸ πολλάκις γεγονέναι τοῖς ἁγίοις πρὸς τὸν θεὸν εὐχὴν μετὰ κραυγῆς. Ἐπιστησάτω δέ τις κατ' αὐτὸ καὶ περὶ τοῦ ἑστῶτα κεκραγέναι τὸν Ἰησοῦν, καὶ λέγειν· „ἐάν[3]) τις διψᾷ, ἐρχέσθω πρός με, καὶ πινέτω." Δίδωσι τοίνυν ἡμῖν ὁ ἀπόστολος ἀφορμὰς, εἰπὼν τὸ πνεῦμα καθολικῶς ἐν ταῖς καρδίαις τῶν ἁγίων κράζειν· „Ἀββᾶ,[4]) ὁ πατήρ" ὡς ἔστι νοητὴ

---

1) R. in notis: Cod. Baroccianus, partimque Corderius. Latine exstant apud Barbarum.

2) Psalm. III, 4. 3) Ev. Joann. VII, 37.

4) Rom. VIII, 15.

κραυγὴ ἐπιτεταμένη, ἥτις δή ἐστι φωνὴ ψυχῆς, ᾗ τάχα χρῆται ἀποθεμένη τὸ ὄργανον, δι' οὗ τοιαῦτα φωνεῖ. Καὶ οἰόμεθά γε τὴν λογικὴν διέξοδον τὴν ἐν τῷ ἡγεμονικῷ κατ' αὐτὸ γινομένην τὴν τῆς ψυχῆς εἶναι φωνήν· ἢ ἐὰν δὲ ᾖ πραγματικώτερα, καὶ περὶ μειζόνων τινῶν, καὶ μὴ κάτω κειμένων καὶ ταπεινῶν διεξοδεύουσα, ἡ νοητὴ ἂν εἴη κραυγή. Ταύτην οὖν τὴν κραυγὴν οἱ κεκραγότες πρὸς θεὸν ἐπακούονται, πλὴν εἰ μὴ κατ' οἰκονομίαν καταλείποιντο ὑπὲρ τοῦ μείζονας στεφάνους ἐν μείζοσιν ἀγῶσιν ἀπενέγκασθαι, ὥσπερ ἐν τῷ Ἀμβακοὺμ εἴρηται· „ἕως[1]) τίνος κύριε κεκράξομαι, καὶ οὐ μὴ εἰσακούσῃ; Βοήσομαι πρὸς σὲ ἀδικούμενος, καὶ οὐ σώσεις με; Ἵνα τί δέ μοι ἔδειξας κόπους καὶ πόνους ἐπιβλέπειν ἐπὶ ταλαιπωρίαν καὶ ἀσέβειαν;“ Ταύτην δὲ τὴν κραυγὴν ἐν μεγάλοις δόγμασιν ἀεὶ διεξοδεύει καὶ ὁ σωτήρ. Οὕτω δὲ ἕστηκεν ὁ λόγος τοῦ θεου ἀεὶ κεκραγὼς, ὡς καὶ παρὰ τῷ Σολομῶντι ἡ σοφία, ἥτις ἡ αὐτὴ ὑπάρχει τῷ λόγῳ τοῦ θεοῦ κατὰ τὴν ὑπόστασιν, καλοῦσα[2]) μετὰ ὑψηλοῦ κηρύγματος ἐπὶ κρατῆρα, λέγουσα· „ὅς[3]) ἐστιν ὑμῶν ἄφρων, ἐκκλινάτω πρὸς μὲ, ἐνδεέσι δὲ φρενῶν παρακελεύομαι λέγουσα· ἔλθετε, φάγετε τῶν ἡμῶν ἄρτων, καὶ πίετε οἶνον, ὃν κεκέρακα ὑμῖν.“ Ἡ φωνὴ τοιγαροῦν τοῦ κατὰ τὸν ψαλμὸν λέγοντος ἐπιτεταμένη πρὸς κύριον ἐπακούεται, οὐκ ἄλλοθέν ποθεν, ἢ ἐκ τοῦ ὄρους τοῦ ἁγίου, τουτέστιν ἐξ οὐρανοῦ, ἐπεὶ καὶ ἐν ἄλλοις λέγεται· „ἐπακούσεται[4]) αὐτοῦ ἐξ οὐρανοῦ ἁγίου αὐτοῦ.“ Καὶ ἐξ ὕψους ἀκούει, ἐπεὶ γέγραπται· „ἐπακούσεται[5]) αὐτοῦ ἐξ ὕψους καὶ ἐκ ναοῦ ἁγίου αὐτοῦ.“

„Ἐγὼ[6]) ἐκοιμήθην καὶ ὕπνωσα· ἐξηγέρθην, ὅτι

---

[1]) Habac. I, 1—3. [2]) Prov. IX, 3.
[3]) Prov. IX, 4. 5. [4]) Psalm. XX, 6.
[5]) Cfr. Psalm. XVIII, 16. coll. 6.
[6]) Psalm. III, 5.

κύριος ἀντιλήψεταί μου," κ. τ. ἑ. Ἡμεῖς[1]) μὲν ἡγούμεθα, μηδὲν ἀνθρώπινον ἔχειν τὰ λεγόμενα, ἀκόλουθον τῇ περὶ τὸν Δαυὶδ, ὅτε ἔφυγεν ἀπὸ προσώπου Ἀβεσσαλώμ,[2]) ἱστορίᾳ, εἰ θέλοιμεν τηρῆσαι διὰ τὸ ῥητὸν τὸ τοῦ Δαυὶδ πρόσωπον, καὶ διὰ τοῦτο γε δυσωπήσαιμεν ἂν καὶ τοὺς μὴ βουλομένους ἀναγκάζοντες ἀνάγειν τὴν ἱστορίαν, καὶ προσίεσθαι πάντως ἐκ προσώπου Χριστοῦ εἶναι τὰ ἐπαγγελλόμενα. Ἵνα δὲ μὴ δοκῶμεν προδιδόναι τὸν λόγον τὸν κατὰ τὸ ῥητὸν δυνάμενον σώζεσθαι, καὶ ταῦτα λεκτέον· φαμὲν τοίνυν αὐτοῦ κατηγοροῦντα τὸν Δαυὶδ ταῦτα φάσκειν ἐπὶ τῷ μὴ ἐγρηγορέναι αὐτὸν περὶ τῆς βασιλείας, μηδὲ προσοχὴν τὴν δέουσαν εἰσαγαγεῖν, ὥστε καιρὸν ἔχειν ἐπιθέσθαι μὲν, τάδε πεπονθέναι αὐτὸν διὰ τῆς ἐπιθέσεως τοῦ Ἀβεσσαλώμ. Ἐμοῦ γὰρ κοιμωμένου, φησὶ, καὶ ὑπνοῦντος τάδε τινὰ συμβέβηκέ μοι. Ἀλλὰ διανέστην, ἐπεὶ κύριος ἀντιλήψεταί μου, καὶ διαναστὰς μυριάδων λαοῦ ἐπιθεμένων μοι οὐ φοβηθήσομαι. Καὶ ἀβιάστως τὰ ἑξῆς δόξει σώζεσθαι. Καὶ ταῦτα μὲν ἡγούμεθα ὡς πρὸς τὴν λέξιν ἑρμηνεύεσθαι, πρὸς δὲ ἀναγωγὴν ὡς προειρήκαμεν ἀπὸ προσώπου κυρίου ταῦτα ἀπαγγέλλεσθαι τὴν ἰδίαν κοίμησιν νῦν διηγουμένου, καὶ ὕπνον τὸν κατὰ τὸ πάθος. Ἐπισκεψώμεθα δὴ πρότερον διαφορὰν κοιμήσεως καὶ ὕπνου νομιζομένου ὡς πρὸς τὴν λέξιν· κοίμησιν μὲν εἶναι ὡς πρὸς τὴν ἡσυχίαν, περὶ ἧς καὶ ὁ Παῦλός φησι· „πάντες[3]) κοιμηθησόμεθα, οὐ πάντες δὲ ἀλλαγησόμεθα·" ὕπνον δὲ, ἄνεσιν τῆς ψυχῆς χαλωμένης ἀπὸ τοῦ σώματος καὶ τὴν τάσιν ὑπεκλυούσης, τῷ μὴ φέρειν ἀδιάλειπτον τὸν τόνον. Ἐν δὲ τῷ Ἰὼβ μάλιστα τὴν διαφορὰν παρίστασθαι ὑπολαμβάνομεν διὰ τούτων

---

[1]) R. in notis: Cod. Baroccianus, partimque Corderius. Latine exstant apud Barbarum.

[2]) Ed. R. hoc loco constanter: Ἀββεσσαλώμ.

[3]) Cfr. I Cor. XV, 51. coll. edd. N. T.

„νῦν[1]) ἂν κοιμηθεὶς ἡσύχασα· ὑπνώσας δὲ ἂν ἐπαυσάμην μετὰ βασιλέων βουλευτῶν γῆς.“ Ἐδεήθημεν δὲ τῆς διαφορᾶς τοῦ κοιμηθῆναι καὶ ὑπνῶσαι ὑπὲρ τοῦ συνιέναι, πῶς ἂν ἐπὶ τοῦ σωτῆρος αὕτη δηλοῖτο. Σύνηθες μὲν γὰρ τὴν ἀπὸ τοῦ βίου τούτου ἔξοδον κοίμησιν λέγεσθαι, ἔσθ' ὅτε δὲ καὶ ὕπνον μεμνήμεθα ὀνομάζεσθαι. „Ἐκοιμήθη[2]) γάρ, φησὶ, μετὰ τῶν πατέρων αὐτοῦ·“ καί· „πολλὰ[3]) σώματα τῶν κεκοιμημένων ἁγίων ἠγέρθησαν εἰς τὴν ἁγίαν πόλιν, καὶ ἐνεφανίσθησαν πολλοῖς·“ καί· „νυνὶ[4]) δὲ ἐγήγερται Χριστὸς ἐκ νεκρῶν, ἀπαρχὴ τῶν κεκοιμημένων·“ καί· „πάντες[5]) κοιμηθησόμεθα.“ Ὕπνον δὲ, ἐπειδὴ ταὐτόν ἐστι τὸ καθεύδειν τῷ ὑπνοῦν· „πολλοὶ[6]) τῶν καθευδόντων ἐν γῆς χώματι ἀναστήσονται.“ Συγκριτέον δὲ τοῖς λεγομένοις κεκοιμημένων ἁγίων. Σημαίνει μέντοι γε καὶ ὁ ὕπνος χωρὶς τῆς κατὰ τὴν ἔξοδον τοῦ βίου τὴν ἀπροσεξίαν τῆς ψυχῆς· τῆς προσοχῆς ἐγρηγορήσεως καλουμένης. Φυλάττεσθαι γὰρ ἡμᾶς τὴν ἀπροσεξίαν βουλόμενος ὁ θεῖος λόγος φησί· „μὴ[7]) δῷς ὕπνον σοῖς ὄμμασι, μηδὲ νυσταγμὸν σοῖς βλεφάροις, ἵνα σώζῃ ὥσπερ δορκὰς ἐκ βρόχων, καὶ ὥσπερ ὄρνεον ἐκ παγίδος.“ Καὶ βουλόμενος παραστῆσαι τὸ χαῦνον καὶ ἀνειμένον τῶν ἁμαρτωλῶν ὁ προφήτης φησίν· „ὕπνωσαν[8]) ὕπνον αὐτῶν, καὶ οὐχ εὗρον οὐδέν·“ καὶ τό· „ἔγειρε[9]) ὁ καθεύδων, καὶ ἀνάστα ἐκ τῶν νεκρῶν· καὶ ἐπιφαύσει σοι ὁ Χριστός.“ Ἀνάλογον δὲ τῷ ὕπνῳ τῷ κατὰ τὴν

---

[1]) Job. III, 13. 14.

[2]) Cfr. Gen. XLVII, 30.

[3]) Cfr. Matth. XXVII, 52. 53.

[4]) I Cor. XV, 20. [5]) I Cor. XV, 51.

[6]) Dan. XII, 2. [7]) Prov. VI, 4. 5.

[8]) Psalm. LXXVI, 5. (LXXV.) — Ed. Ruaei: ὕπνωσαν ὕπνον αὐτόν κτλ.

[9]) Ephes. V, 14.

ἀπροσεξίαν ἐστὶ νυσταγμὸς ψυχῆς, ὃν ἀπαγορεύει ὁ Σολομῶν, οὐ μόνον ὕπνον διδάσκων ἡμᾶς μὴ διδόναι τοῖς ὄμμασιν, ἀλλὰ καὶ νυσταγμόν. Καὶ αὐτὸς δὲ ὁ ὑμνῳδὸς, ἐπὶ ψόγου τάσσων τὸ τοῦ νυσταγμοῦ ὄνομα, φησίν· „ἐνύσταξαν[1]) πάντες οἱ ἐπιβεβηκότες τοὺς ἵππους.“ Φαμὲν τοίνυν τὸν κοινὸν θάνατον, ὃν ἀπέθανεν ὑπὲρ ἡμῶν, κοιμηθῆναι τὸν σωτῆρα ἡμῶν Ἰησοῦν τὸν Χριστὸν, ὑπνῶσαι δὲ, χωρισθείσης τῆς ψυχῆς ἀπὸ τοῦ σώματος. Καθάπερ γὰρ οἱ ὑπνοῦντες, κειμένου τοῦ σώματος, ἐνεργοῦσι κατὰ ψυχὴν, φαντασίαις τισὶ προσπιπτούσαις ἑπόμενοι, καὶ πράττουσί τι κατ᾽ οὐδὲν τοῦ σώματος δεόμενοι· τὸν αὐτὸν τρόπον, οὐκ εἰς πάντα τῆς εἰκόνος ἐξομοιουμένης τούτῳ, οὗ ἐστιν εἰκὼν, ἀλλ᾽ ἵνα δηλωθῇ ἡ ἐνέργεια ἡ χωρὶς σώματος, τῆς ψυχῆς τῆς κεχωρισμένης αὐτοῦ, καὶ τούτῳ ὑπνωκυίας, λέγεται μετὰ τὸ „ἐκοιμήθην,“[2]) τό· „ὕπνωσα.“ Καὶ τί θαυμαστὸν, εἰ ἐπὶ τοῦ σωτῆρος ὁ τοιοῦτος ὕπνος οὐ πάντη ἐστὶν ἀργία τῆς ψυχῆς, ἀλλ᾽ ἀργία ὡς πρὸς τὸ ὀργάνῳ τῷ σώματι χρῆσθαι. Ἰδίᾳ μέντοι γε καὶ καθ᾽ ἑαυτὴν ἐνεργεῖ, ὅπου καὶ ὑπὸ τοῦ Ἰὼβ τὸ αὐτὸ λεγόμενον δηλοῦται. „Διὰ[3]) τί γὰρ, φησὶν, ἐκ γαστρὸς εἰς μνῆμα οὐκ ἀπηλλάγην; Νῦν ἂν κοιμηθεὶς ἡσύχασα, ὑπνώσας δὲ ἀνεπαυσάμην μετὰ βασιλέων βουλευτῶν γῆς, οἳ ἐγαυριῶντο ἐπὶ ξίφεσι, καὶ μετὰ ἀρχόντων, ὧν πολὺς ὁ χρυσός.“ Εἰ γὰρ μὴ ἐνόει ἐνέργειάν τινα εἶναι περὶ τὴν ψυχὴν, ἐν ᾗ ἐπαύσατο τυγχάνουσα ἀγαθῶν τινων μετὰ τοιῶνδε, οὐκ ἂν ἔλεγεν· „ὑπνώσας[4]) ἀνεπαυσάμην μετὰ βασιλέων βουλευτῶν γῆς, οἳ ἐγαυριῶντο ἐπὶ ξίφεσιν.“ Εἶεν δ᾽ ἂν οὗτοι ἅγιοι στρατιῶται θεοσεβείας, λόγῳ τῷ τομωτέρῳ πάσης τῆς μαχαίρας διστόμου χρώμενοι κατὰ παντὸς τοῦ ἐναντίου τῆς ἀληθείας λόγου.

---

[1]) Psalm. LXXVI, 6. (LXXV.)
[2]) Cfr. Psalm. III, 5. [3]) Job. III, 11. 13 — 15.
[4]) Job. III, 13. 14.

Ἄρχοντές τε, ὧν πολὺς ὁ χρυσὸς, ἑρμηνεύοιντο ἂν οἱ τῶν πολλῶν διαφέροντες, καὶ κατὰ τοῦτο ἄρχοντες χρηματίζοντες, πλουτοῦντες ἐν διανοήμασι, καὶ τοῖς περὶ ἀληθείας θεωρήμασι. Οὐδὲν οὖν θαυμαστὸν καὶ τὸν σωτῆρα λέγειν· „ἐκοιμήθην[1]) καὶ ὕπνωσα·“ πολλῷ πλέον ἐνεργήσαντα περὶ σωτηρίας ψυχῶν καὶ παρὰ τὸν καιρὸν τοῦ χωρισμοῦ τοῦ ἀπὸ τοῦ σώματος, κατὰ τὰ λεγόμενα ἐν τῇ καθολικῇ ἐπιστολῇ παρὰ τῷ Πέτρῳ· „ἐν[2]) ᾧ καὶ τοῖς ἐν φυλακῇ πνεύμασι πορευθεὶς ἐκήρυξεν, ἀπειθήσασί ποτε, ὅτε ἀπεξεδέχετο ἡ τοῦ θεοῦ μακροθυμία ἐν ἡμέραις Νῶε κατασκευαζομένης κιβωτοῦ, εἰς ἣν ὀλίγοι, τουτέστιν ὀκτὼ ψυχαὶ, διεσώθησαν δι’ ὕδατος.“ Μετὰ ταύτην τὴν κοίμησιν ὁ πατὴρ ἀντιλαμβανόμενος ἐξήγειρεν αὐτόν.

„Οὐ[3]) φοβηθήσομαι ἀπὸ μυριάδων λαοῦ, τῶν κύκλῳ συνεπιτιθεμένων μοι,“ κ. τ. ε. Πρέπουσα[4]) ἁγίῳ φωνὴ κατωρθωκότι μεγίστην ἀρετὴν, τὴν ἀφοβίαν, διὰ τὴν πρὸς θεὸν πεποίθησιν· ᾗ ὁμοία· „ἐὰν[5]) παρατάξηται ἐπ’ ἐμὲ παρεμβολὴ, οὐ φοβηθήσεται ἡ καρδία μου.“ Καὶ ὁ σωτὴρ ἐν πνεύματι γινώσκων τὰς αἰτουμένας αὐτὸν σταυρωθῆναι μυριάδας λαοῦ τῆς κατατομῆς, καὶ ὁρῶν τὸ ἀτάραχον αὐτοῦ, — κατὰ σάρκα δὲ ταῦτά φημι, — λέγοι ἂν ταῦτα. Ἐὰν δέ τις κατανοήσῃ τὸ πλῆθος τῶν ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν βαλλομένων, ἐπιτιθεμένων τῇ ψυχῇ, καὶ ταρασσόντων καὶ κυμαινόντων αὐτὴν, ἐν καιρῷ ἂν φθέγγοιτο ἐπὶ τὸν θεὸν καταφεύγων, τό· „οὐ[6]) φοβηθήσομαι ἀπὸ μυριάδων λαοῦ, τῶν κύκλῳ συνεπιτιθεμένων μοι.“

---

1) Psalm. III, 5.

2) I Petr. III, 19. 20. — Ed. Ruaei: ὀλίγοι.

3) Psalm. III, 6.

4) R. in notis: Corderius, Cod. Baroccianus, schedae Combefisii, Barbarus.

5) Psalm. XXVII, 3. (XXVI.)

6) Psalm. III, 6.

„Ἀνάστα[1]) κύριε, σῶσόν με ὁ θεός μου· ὅτι σὺ ἐπάταξας πάντας τοὺς ἐχθραίνοντάς μοι ματαίως, ὀδόντας ἁμαρτωλῶν συνέτριψας,“ κ. τ. ε. Τῷ[2]) ἑβραϊκῷ ἐντυχόντες, τὸ „ματαίως“ οὐδαμῶς εὕρομεν δυνάμενον δηλοῦσθαι. Τί γὰρ κοινὸν τῆς λέξεως τῆς „ματαίως“ πρὸς τὴν σιαγόνα; Καὶ οἱ λοιποὶ δὲ ὡς τὸ ἑβραϊκὸν τεθείκασιν. Εἰκὸς οὖν, ὥς τινες Ἑβραίων λέγουσι, τὰ ἀρχαῖα ἀντίγραφα ἑτέρως ἐσχηκέναι, ἢ τὸ εὐτελὲς περισταμένους τοὺς ἑβδομήκοντα τῆς λέξεως, τετολμηκέναι ἀντὶ τοῦ „σιαγόνα“ ποιῆσαι „ματαίως.“ Νοήσωμεν τοίνυν τὸ ῥητὸν κατὰ τοὺς ἑβδομήκοντα· διεξέλθωμεν, πῶς δεῖ λαμβάνειν τὰ ἀνθρωπικώτερον εἰρημένα ὑπὸ τοῦ θεοῦ, ἐξ ὧν εὐχερές ἐστιν ἰδεῖν, πῶς λέγεται· „ἀνάστα[3]) κύριε, σῶσόν με ὁ θεός μου.“ Οἱονεὶ γὰρ κοιμώμενον ἡμῖν, ὅτε ἡμᾶς παρέδωκε πείρας ἕνεκεν ταῖς ἀντικειμέναις ἐνεργείαις, διανίστησιν αὐτόν. Τάχα δὲ καὶ ὅτε τὸν σωτῆρα ὑπὲρ ἡμῶν πάντων παρέδωκεν, ἐκοιμᾶτο αὐτῷ ὁ πατήρ· ἀνίσταται δὲ σώζων αὐτὸν, καὶ πατάσσων τοὺς ἐχθροὺς αὐτοῦ, εἴτε τοὺς ἐκ περιτομῆς, εἴτε τὰς ἀοράτους ἐχθροὺς τῆς ἀληθείας δυνάμεις. Ἐχθροῦ δὲ κατ᾽ οὐδέν ἐστι λόγος· μετὰ γὰρ τῶν μισούντων τὴν εἰρήνην ὁ ἅγιός ἐστιν εἰρηνικὸς, ἀγαπῶν τοὺς ἐχθρούς. Δόξαι δ᾽ ἄν τινος ἐχθραίνειν τις οὐ „ματαίως,“ ἤτοι ἀνθρωπικώτερον τὸν ἐχθρὸν ἡμῶν ἐξεταζόντων, ἢ καὶ εὐσεβέστερον· ἀνθρωπικώτερον μὲν, ἐπὰν τὸν προκαταρξάμενόν τι κακοποιεῖν ἀποστραφεὶς, ἀμύνεσθαι βούληται· οὕτως γὰρ ἂν ὑποληφθείη μὴ „ματαίως“ ἐχθραίνειν τῷ προηδικηκότι· εὐσεβέστερον δὲ, εἴ τις ἐχθρὸς γένοιτο διὰ τὸ ἀληθὲς, ὡς ὁ ἀπόστο-

---

[1]) Psalm. III, 7.

[2]) R. in notis: Cod. Baroccianus, Barbarus, partimque Corderius. Plurima autem iisdem fere verbis exstant apud Eusebium.

[3]) Psalm. III, 7.

λός φησιν· „ἐχθρὸς[1]) ὑμῖν γέγονα ἀληθεύων ὑμῖν·“ Καὶ τό· „οὐχὶ[2]) τοὺς μισοῦντάς σε, κύριε, ἐμίσησα;“ Καὶ ζητητέον, εἴ εἰσί τινες μισοῦντες τὸν θεόν· οὐδεὶς γὰρ ἂν τοῦτο ὁμολογήσειεν, οὐδὲ τῶν τελέως ἀδίκων καὶ ἀθέων. Τίνες οὖν εἰσιν οἱ μισοῦντες τὸν κύριον; Τίνες ὁμολογουμένως μισοῦσι τὸν Ἰησοῦν, καὶ καταναθεματίζουσιν αὐτόν; Τὰ δὲ γινόμενα εἰς αὐτὸν, πάντως εἰς τὸν πατέρα ἀναφέρεται. Καὶ πᾶς δὲ ἁμαρτάνων μισεῖ τὸν θεὸν, ἢ τὴν σοφίαν ἐξευτελίζων, τουτέστι τὸν Χριστὸν, ἢ τὴν δικαιοσύνην μισῶν, καὶ ἐργαζόμενος τὴν ἀνομίαν. Καὶ ἐπεὶ δικαιοσύνη ἐστὶν ὁ Χριστὸς, ὁ μισῶν τὸν Χριστὸν τὴν δικαιοσύνην, μισεῖ τὸν θεόν. Φανεροῦ δὲ γενομένου τίς ὁ μισῶν τὸν θεὸν, ἐὰν μὴ ἀκριβώσωμεν, τί ἐστι τό· „οὐχὶ[3]) τοὺς μισοῦντάς σε, κύριε, ἐμίσησα;“ πάντας ἀνθρώπους μισήσομεν παρὲξ ὀλίγων· σφόδρα σπανίων ὄντων τῶν διὰ τῶν ἔργων χαρακτηριζομένων ἀγαπᾶν τὸν θεόν. Τούτου δὲ τί ἄλλο εἴη ἀτοπώτερον τοῦ ἀπεστρέφθαι πάντας, καὶ εἰ δεῖ οὕτως εἰπεῖν, καὶ ἑαυτόν; Εὐγνωμόνως γὰρ ἐτάζων τὰ περὶ αὑτοῦ ἕκαστος, εὑρεθήσεται μισῶν τὸν θεόν. Μήποτε οὖν οὕτω νομιστέον εἶναι τὰ μισοῦντα τὸν θεὸν, ἀλλὰ τὰ τοῖς λογικοῖς κακὰ συμβεβηκότα· οἷον ἀδικία μισεῖ τὸν θεὸν, καὶ ὁ ἄδικος μισεῖ τὸν θεὸν, καθὸ ἄδικός ἐστι, τῆς ἐν αὐτῷ ἀδικίας τοῦτο δρώσης. Χρὴ οὖν ἡμᾶς μισῆσαι τὰ τοιάδε συμβεβηκότα, καὶ πρώτως ἐχθρὰ ἡμῶν τυγχάνοντα, τελείῳ μίσει, τουτέστιν, ἀπὸ τελειότητος ἐρχομένῳ. Ὥσπερ γὰρ ἀπὸ τελειότητος ἔρχεται δικαιοσύνη καὶ σωφροσύνη, οὕτως καὶ τὸ τοιόνδε μῖσος. Ταῦτα δὲ ἡμῖν εἴρηται ἐξετάζουσι τό· „ἐπάταξας[4]) τοὺς ἐχθραίνοντάς μοι

[1]) Cfr. Galat. IV, 16.
[2]) Psalm. CXXXIX, 21. (CXXXVIII.)
[3]) Psalm CXXXIX, 21. (CXXXVIII.)
[4]) Psalm. III, 7.

ματαίως·" πάντων τῶν ἐχθραινόντων τινὶ, ματαίως ἐχθραινόντων. Τοιοῦτον τό· „ἐμίσησάν [1]) με δωρεάν." Ὁποῖοι δὲ οἱ συντριβόμενοι ὀδόντες τῶν ἁμαρτωλῶν, τοιοῦτοι καὶ περὶ ὧν εἴρηται· „ἐκεῖ [2]) ἔσται ὁ κλαυθμὸς, καὶ ὁ βρυγμὸς τῶν ὀδόντων." Ὀδόντες ἁμαρτωλῶν εἰσι λογισμοὶ ἄλογοι, παρὰ φύσιν ἡμῖν ἐπισυμβαίνοντες, οἷς ὀδοῦσι χρώμενοι πολλάκις οἱ ἀντικείμενοι, προσεγγίζουσιν ἡμῖν τοῦ φαγεῖν τὰς σάρκας ἡμῶν, τουτέστι τὰ ἐκ τῆς σαρκὸς φυόμενα· „φανερὰ [3]) δέ ἐστι τὰ ἔργα τῆς σαρκός," φησὶν ὁ θεῖος ἀπόστολος.

„Τοῦ [4]) κυρίου ἡ σωτηρία, καὶ ἐπὶ τὸν λαόν σου ἡ εὐλογία σου," κ. τ. ε. Ὁ [5]) πειθόμενος ὅτι τοῦ κυρίου ἐστὶν ἡ σωτηρία, διὸ καὶ ὁ θεὸς ἡμῶν θεός [6]) ἐστι τοῦ σώζειν· τοῦ γὰρ κυρίου αἱ διέξοδοι τοῦ θανάτου· οἶδε καὶ τὸ τί πεποιθέναι ἐπὶ υἱοὺς [7]) ἀνθρώπων, οἷς οὐκ ἔστι σωτηρία. Ἔστι δὲ καὶ ἐπὶ τὸν λαὸν αὐτοῦ ἡ εὐλογία αὐτοῦ οὖσα πνευματικὴ ἐν τοῖς ἐπουρανίοις ἐν Χριστῷ.

Ψαλμὸς τέταρτος.

„Εἰς [8]) τὸ τέλος ἐν ψαλμοῖς ᾠδὴ τῷ Δαυίδ," κ. τ. ε. Πολλῶν [9]) ψαλμῶν κατὰ μὲν τοὺς ἑβδομήκοντα ἐχόντων

---

[1]) Ev. Joann. XV, 25. coll. Psalm. XXXV, 19.
[2]) Luc. XIII, 28.
[3]) Gal. V, 19. [4]) Psalm. III, 8.
[5]) R. in notis: Corderius, Barbarus.
[6]) Cfr. Psalm. LXVIII, 20. (LXVII.)
[7]) Cfr. Psalm. CXLVI, 3. (CXLV.)
[8]) Psalm. IV.
[9]) Codd. Roe, Baroccianus, Coislinianus, schedae Combefisii, Barbarus et Corderius Origeni tribuunt, quamquam similia aut eadem saltem quoad sensum reperiuntur apud Eusebium. Ruaeus.

ἐπιγραφὴν „εἰς τὸ τέλος.“ κατὰ δὲ τοὺς λοιποὺς τὰ κατάλληλα τῷ „εἰς τὸ τέλος“ ἐνθάδε ἀποδιδόμενα, ἄξιον, ὅση δύναμις, ἐξικνεῖσθαι τὸν δηλούμενον ὑπὸ τῆς λέξεως νοῦν. Ἰστέον δὲ, ὅτι ὥσπερ πάσης τέχνης καὶ ἐπιστήμης ἐστὶ τὸ τέλος, ἐφ' ὃ σπεύδει ὁ γνησίως τὴν τέχνην ἢ τὴν ἐπιστήμην μετιὼν, οὕτω καὶ τῆς λογικῆς φύσεως δεῖ τέλος τυγχάνειν· τοῦτο δέ ἐστι τὸ ἐν Χριστῷ ζωοποιηθῆναι κατὰ τὸν ἀπόστολον. Νομίζομεν τοίνυν τοὺς „εἰς τὸ τέλος“ ἐπιγεγραμμένους ψαλμοὺς τοῦ τέλους τινὰ ἐπιγράφειν νοῦν, καὶ ἐπ' ἐκεῖνο τοὺς συνιέντας τὰ λεγόμενα παρακαλεῖν. Παντὶ δὲ ἀγωνιζομένῳ τέλος ἡ νίκη τυγχάνει. Ἐπεὶ οὖν, ὡς προαπεδείξαμεν, Δαυὶδ ὁ Χριστὸς λέγεται, οἱ ἐπιγεγραμμένοι „εἰς τὸ τέλος τῷ Δαυὶδ,“ τὸ τέλος καὶ τὴν νίκην ἀπαγγέλλουσι τοῦ Χριστοῦ, νικοποιοῦ λεχθησομένου ἂν κατὰ τὸν Ἀκύλαν, παντὶ νενικημένῳ νίκην περιπεποιηκότος, ἐπεὶ ὁ ὑπὸ Χριστοῦ νικώμενος τὴν συμβεβηκυῖαν αὐτῷ κακίαν νενίκηκε, καὶ ἐξαφανίζει αὐτὴν, Χριστῷ ὑποτεταγμένος. Οὐδένα γὰρ ἄκοντα νικᾷ ὁ Χριστὸς, ἀλλὰ πείθων τῷ λόγος εἶναι θεοῦ. Εἰς τοῦτο δὴ τὸ νῖκος ἐπιγράφεσθαί φησι Θεοδοτίων ὕμνους ἢ ψαλμοὺς τοὺς παρὰ τοῖς ἑβδομήκοντα „εἰς τὸ τέλος“ ἐπιγεγραμμένους· ὁ δὲ Σύμμαχος „ἐπινικίους τοῦ Χριστοῦ“ λέγοι ἂν εἶναι τούτους τοὺς ψαλμοὺς, ἢ ᾠδάς. Ἐὰν δὲ μὴ μόνον τῷ Δαυὶδ καὶ „εἰς τέλος“ λέγωνται, ἀλλὰ καὶ τῷ Ἀσὰφ, ἤτοι τοῖς υἱοῖς Κορὲ, οὐκ ἄτοπον τὸ, πάντας τοὺς ἁγίους τὴν τοῦ Χριστοῦ εἰκόνα ἀναδεδεγμένους τὸ ἐνθάδε εἰρημένον καὶ ἐπ' ἐκείνων νοεῖν ἡμᾶς. Τὸ δὲ „ἐν ψαλμοῖς“ παρὰ τοῖς ἑβδομήκοντα καὶ Ἀκύλᾳ εἰρημένον, οἶμαι σαφέστερον ἀπαγγέλλεσθαι διὰ τοῦ Συμμάχου „διὰ ψαλτηρίων,“ διδασκόντων ἡμᾶς τῶν τριῶν πρὸς τὰ ὄργανα καλούμενα ψαλτήρια εἰρῆσθαι τὴν ᾠδὴν ταύτην, ἢ τὸ μελῴδημα. Πλείονα γὰρ ὄργανα ζητητέον, δι' ὧν ᾄδεται τὸ „εἰς τὸ τέλος,“ ἢ „ὁ ἐπινίκιος,“ ἢ „τῷ νικοποιῷ.“ Δύναται δὲ καὶ τὸ ὑπὸ

Θεοδοτίωνος εἰρημένον· „εἰς τὸ νῖκος ἐν ὕμνοις" τοῦτο δηλοῦν. Αὕτη τοίνυν ἡ ᾠδὴ, ἢ τὸ μελῴδημα, ἢ ὁ ψαλμὸς τὴν εἰρημένην ὑπόθεσιν ἔχων, τὰ προδιηγηθέντα ἡμῖν ἐπαγγέλλεται, κοινότερον μὲν τῷ προφήτῃ Δαυὶδ, μυστικώτερον δὲ τῷ Χριστῷ τὸ πρόσωπον τῶν ἁγίων ἀναλαμβάνοντι, καὶ ὁτὲ μὲν τὰς θλίψεις αὐτῶν ὡς ἰδίας ἡγουμένῳ, καὶ τοὺς ἐν ταύταις αὐτῶν πλατυσμοὺς, — ἐπεὶ ἁγίων ἐστὶ φωνὴ, τό· „ἐν[1]) παντὶ θλιβόμενοι, ἀλλ' οὐ στενοχωρούμενοι" — ὁτὲ δὲ ἐπιστρέφοντι τοὺς βαρυκαρδίους καὶ τοὺς τὰ μάταια ἀγαπῶντας. Οὐ πάνυ δὲ ζητήσεως ἔχεται ἡ διαφορὰ τῶν λέξεων ᾠδῆς καὶ μελῳδήματος. Διὰ μὲν γὰρ τῆς ᾠδῆς ἔκκλισις τῆς φωνῆς δηλοῦται τοῦ λέγοντος, διὰ δὲ τοῦ μελῳδήματος τάχα καὶ τὸ τεχνικὸν τοῦ μυστικοῦ μέλους ᾀδομένου ἐν ῥυθμῷ. Κατὰ δὲ τοὺς τῆς ἀναγωγῆς νόμους ἡ εὔρυθμος καὶ κατὰ λόγον ἐξεταστικὴ πολιτεία, εἰς δόξαν θεοῦ γινομένη, μετὰ δογμάτων ὑγιῶν καὶ λόγων καὶ ἑτέροις ὠφελίμων εἴη ἂν τὸ μελῴδημα.

„Ἐν[2]) τῷ ἐπικαλεῖσθαί με, εἰσήκουσέ μου ὁ θεὸς τῆς δικαιοσύνης μου," κ. τ. ε. Τὸ[3]) λέγον πρόσωπον ἤτοι ὁ προφήτης ἐστὶν, ἢ ὁ Χριστὸς κατὰ τὴν οἰκονομίαν, ἣν ὑπὲρ ἡμῶν ἀνεδέξατο. Δηλοῖ δὲ τὰ ῥητὰ τὸ εἰσακούεσθαι, οὐχὶ μετὰ τὸ ἐπικεκλῆσθαι, ἀλλ' ἐν τῷ ἐπικαλεῖσθαι. Τοῖς γὰρ ἁγίοις καὶ πάντῃ ἀκούουσι τῶν θείων προσταγμάτων, ἐπαγγελία κεκήρυκται κατὰ τὸν προφήτην Ἡσαΐαν, τό· „ἔτι[4]) λαλοῦντός σου, ἐρῶ· ἰδοὺ πάρειμι." Ἄξιον δὲ ἰδεῖν καὶ τί τὸ ἐπικαλεῖσθαι, τῶν μὴ ἐξητακότων τὴν γραφὴν οἰομένων παντὸς οὑτινοσοῦν ῥέποντος ἐπὶ τὸ εὔξασθαι εἶναι ἔργον· τοῦ δὲ προφήτου σαφέστατα παριστάντος, ὅτι ἁγίων ἐστὶ καὶ

---

1) II Cor. IV, 8. 2) Psalm. IV, 1.

3) Cod. Baroccianus, Barbarus. Exstat etiam in Cod Roe 4., sed mancum et mutilum. Ruaeus.

4) Jesai. LVIII, 9.

σωθησομένων πάντως τὸ ἐπικαλεῖσθαι. „Πᾶς[1]*) γὰρ, φησὶν, ὃς ἂν ἐπικαλέσηται τὸ ὄνομα κυρίου, σωθήσεται.“ Εἰ γὰρ „πᾶς ὃς ἂν ἐπικαλέσηται τὸ ὄνομα κυρίου, σωθήσεται,“ ὁ μὴ σωζόμενος οὐκ ἐπεκαλέσατο τὸ ὄνομα κυρίου, εἰ καὶ πολλάκις ἔδοξε τοῦτο πεποιηκέναι. Οὐ γὰρ ἐν φωνῇ κρίνεται τὸ ἐπικαλεῖσθαι τὸ ὄνομα κυρίου, ἀλλ' ἐν διαθέσει τοῦ λέγοντος, καὶ πίστει βεβαίᾳ. Οὕτω γοῦν ἐν τῷ ἐνενηκοστῷ ὀγδόῳ*[2]*) ψαλμῷ οὐ τοῖς τυχοῦσιν ἀποδέδοται τὸ ἐπικαλεῖσθαι κύριον, ἀλλὰ τῷ Σαμουὴλ, ὃς τοσοῦτον παρὰ θεῷ τετίμητο, ὥστε Μωυσεῖ αὐτὸν συναριθμεῖσθαι τῷ φίλῳ, ὡς Ἱερεμίας φησίν· „οὐδ'*[3]*) ἂν στῇ Μωυσῆς καὶ Σαμουὴλ πρὸ προσώπου μου, περὶ τῶνδέ τινων τῶν ἀσεβῶν εὐχόμενοι, οὐδὲ τούτων εἰσακούσομαι, λέγει κύριος.“ Γέγραπται τοίνυν περὶ αὐτοῦ· „Μωσῆς*[4]*) καὶ Ἀαρὼν ἐν τοῖς ἱερεῦσιν αὐτοῦ, καὶ Σαμουὴλ ἐν τοῖς ἐπικαλουμένοις τὸ ὄνομα αὐτοῦ. Ἐπεκαλοῦντο τὸν κύριον, καὶ αὐτὸς εἰσήκουσεν αὐτῶν· ἐν στύλῳ νεφέλης ἐλάλει πρὸς αὐτούς. Ἐφύλασσον τὰ μαρτύρια αὐτοῦ, καὶ τὰ προστάγματα, ἃ ἔδωκεν αὐτοῖς. Κύριε ὁ θεὸς ἡμῶν, σὺ ἐπήκουες αὐτῶν· ὁ θεὸς εὐίλατος ἐγένου αὐτοῖς.“ Ἐπεὶ γὰρ ἐφύλασσον τὰ μαρτύρια αὐτοῦ, καὶ τὰ προστάγματα, ἃ ἔδωκεν αὐτοῖς, ὅτε ηὔχοντο, εἰς ἐπικαλουμένους ἐλογίζοντο. Καὶ ἐν τῷ ἑκατοστῷ τεσσαρακοστῷ τετάρτῳ ψαλμῷ ἀκριβέστερον διδασκόμεθα, τίς ὁ ἐπικαλούμενος οὗτος· „ἐγγὺς*[5]*) κύριος τοῖς ἐπικαλουμένοις αὐτὸν ἐν ἀληθείᾳ·“ ὡς τινων οὐκ ἐπικαλουμένων αυτὸν ἐν ἀληθείᾳ· „οὐ*[6]*) γὰρ ὁ λέγων μοι,*

---

[1]) Joel. II, 32. (III, 5.)
[2]) Cfr. Psalm. XCIX. coll. pag. huj. not. 4.
[3]) Cfr. Jerem. XV, 1.
[4]) Psalm. XCIX, 6--8. (XCVIII.)
[5]) Psalm. CXLV, 18. (CXLIV.)
[6]) Cfr. Matth. VII, 21.

κύριε, κύριε, εἰσελεύσεται εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν· ἀλλ' ὁ ποιῶν τὸ θέλημα τοῦ πατρός μου τοῦ ἐν οὐρανοῖς." Τελείως γάρ ἐστι λέγειν „κύριε," ὅτε καὶ τὰ ἔργα φθέγγεται καὶ λέγεται· „κύριε, κύριε." Σαφὲς γοῦν ἐνταῦθα, ὅτι ὁ ἐπικαλούμενος κύριον, δικαιοσύνην ἔχει, καὶ δικαιοσύνην ἀληθῆ. Εἰ δὲ Χριστὸς δικαιοσύνη, ὁ δίκαιος δικαιοσύνης μετέχει, τουτέστι Χριστοῦ. Ἵνα δὲ μὴ ᾖ ἐπὶ καυχήματος τό· „ὁ [1]) θεὸς τῆς δικαιοσύνης μου·" δυνάμεθα προσχρήσασθαι τῷ· „ὃς [2]) ἐγενήθη ἀπὸ θεοῦ σοφία ἡμῖν, καὶ δικαιοσύνη, καὶ ἀπολύτρωσις·" καὶ ἴσον ἔσται τῷ· ὁ θεὸς τοῦ κυρίου μου.

„Ἐν [3]) θλίψει ἐπλάτυνάς μοι· οἰκτείρησόν με, καὶ εἰσάκουσον τῆς προσευχῆς μου," κ. τ. ε. Ἔοικεν [4]) ἡ θεία γραφὴ ἰδίως τὴν προαίρεσιν οὐ περιεργαζομένη ἀνθρώπου, θλίψιν ὀνομάζειν τὸ περιστατικὸν, καὶ γυμνασίου ἕνεκεν συμβαῖνον τῷ ἁγίῳ· τὸ γὰρ τῷ ἁμαρτωλῷ γινόμενον, μάστιγα καλεῖ. „Πολλαὶ [5]) γάρ, φησὶν, αἱ θλίψεις τῶν δικαίων·" καί· „πολλαὶ [6]) αἱ μάστιγες τοῦ ἁμαρτωλοῦ." Καὶ παραδείγματος ἕνεκεν ἐροῦμεν, ἃ μὲν πέπονθεν Ἰὼβ, θλίψεις εἶναι, καὶ ἃ Ἰωσὴφ ἐν Αἰγύπτῳ· ἃ δὲ Δαυὶδ διὰ τὴν τοῦ Οὐρίου, καὶ διὰ τὸ ἠριθμηκέναι τὸν λαὸν, μάστιγας. Παρατηρητέον μέντοι γε, μή τι λανθάνῃ ἡμᾶς ἐν τῇ γραφῇ, ὅτι θλίψις ἐστὶν ἐπὶ ἁμαρτωλῶν τεταγμένη, καὶ μάστιξ ἐπὶ τῶν ἤδη δικαίων· ὅτι δὲ θλίψις ὁ τοῖς ἁγίοις διδόμενος πειρασμὸς ἀθλοῦσιν καλεῖται, ἀπὸ πολλῶν ῥητῶν κινούμεθα καὶ ἑτέρων παρὰ τὰ προειρημένα. Οὐ θαυμαστὸν γὰρ, εἰ μάστιξ ἅπτεται υἱῶν ἡμαρτηκότων, ὡς

---

[1]) Psalm. IV, 1.

[2]) Cfr. I Cor. I, 30. [3]) Psalm. IV, 1.

[4]) R. in notis: Schedae Combefisii, Cod. Roe 4., Daniel Barbarus.

[5]) Psalm. XXXIV, 19. (XXXIII.)

[6]) Psalm. XXXII, 10. (XXXI.)

φησιν ὁ Σολομών· „μαστιγοῖ[1]) δὲ πάντα υἱὸν, ὃν παραδέχεται.“ Καὶ πάλιν ἐπιστατεῖν ἐχρῆ μάστιγας καλεῖν τὰ τοῖς Αἰγυπτίοις διὰ τὸν Ἰσραὴλ συμβεβηκότα· ἐπεὶ υἱῶν ἐστιν τὸ μαστιγοῦσθαι. Καὶ γὰρ ἐν τῷ ὀγδοηκοστῷ ὀγδόῳ ψαλμῷ εἴρηται· „ἐὰν[2]) καταλείπωσιν υἱοὶ αὐτοῦ τὸν νόμον μου, καὶ ἐν τοῖς κρίμασί μου μὴ πορευθῶσιν· ἐὰν τὰ δικαιώματά μου βεβηλώσωσιν, καὶ τὰς ἐντολάς μου μὴ φυλάξωσιν· ἐπισκέψομαι ἐν ῥάβδῳ τὰς ἀνομίας αὐτῶν.“ Τούτων δὲ εἰρημένων, τὸ μὲν θλίβεσθαι, οὐκ ἂν εἴη τῶν ἐφ' ἡμῖν· τὸ δὲ δυσαρεστεῖσθαι[3]) καὶ ἐνδιδόναι, τῶν ἐφ' ἡμῖν ψεκτῶν· ὅπερ στενοχωρεῖσθαι ὀνομάζουσιν αἱ γραφαί. Τὸ δὲ πρὸς τῷ μὴ ἐνδιδόναι, καὶ εὐφραίνεσθαι ἐν αὐταῖς, ὡς οὔσαις προφάσεσι μειζόνων ἄθλων, καὶ ἐπαγγελιῶν, ἁγίων ἔργον, καθά φησιν ὁ ἀπόστολος· „ἐν[4]) παντὶ θλιβόμενοι, ἀλλ' οὐ στενοχωρούμενοι.“ Καὶ αἰτιώμενος Κορινθίους, φησὶν αὐτοῖς προσιέναι στενοχωρίαν, οὕτω λέγων· „οὐ[5]) στενοχωρεῖσθε ἐν ἡμῖν, στενοχωρεῖσθε δὲ ἐν τοῖς σπλάγχνοις ὑμῶν.“ Εἶτα παρακαλῶν αὐτοὺς διὰ τὴν τοῦ ἁγίου κατάστασιν, φησίν· „πλατύνθητε[6]) καὶ ὑμεῖς.“ Καὶ ὧδε τοίνυν εὐχαριστεῖ τῷ θεῷ ὁ προφήτης, βοηθήσαντι αὐτῷ καὶ εὐρυχωρίαν δωρησαμένῳ τῇ προαιρέσει[7]) αὐτοῦ ἐν καιρῷ θλίψεως. Πλατύνει γὰρ ὁ θεὸς οὐ παύων τοὺς κακοὺς, ἀλλὰ μεγαλοψυχίαν διδούς.

„Υἱοὶ[8]) ἀνθρώπων, ἕως πότε βαρυκάρδιοι; ἵνα τί ἀγαπᾶτε ματαιότητα, καὶ ζητεῖτε ψεῦδος;“ κ. τ. ε. Τό[9])

---

[1]) Prov. III, 12.

[2]) Psalm. LXXXIX, 30—32. (LXXXVIII.)

[3]) Ruaeus: *δυσαρετεῖσθαι.*

[4]) II Cor. IV, 8. [5]) II Cor. VI, 12.

[6]) II Cor. VI, 13.

[7]) Ruaeus male: *πραιρέσει.* [8]) Psalm. IV, 2.

[9]) R. in notis: Cod. Roe, Cod. Baroccianus, schedae Combefisii, Barbarus.

„υἱοὶ ἀνθρώπων“ ὁ μέν τις οἰήσεται περιφραστικῶς εἰρῆσθαι, ὡς καὶ Ἕλλησιν ἔθος· υἷες Ἀχαιῶν. Ἕτεροι δὲ ἀπὸ τοῦ σωτῆρος ἀρξάμενοι, πολλαχοῦ χρηματίζοντος υἱοῦ ἀνθρώπου, τὴν αἰτίαν βουλεύσονται ἐξιχνεῦσαι καὶ περὶ τῶν ἀνθρώπων οὐχ ἁπλῶς λεγομένων, πολλάκις υἱῶν ἀνθρώπων χρηματιζόντων. Οὐδέπου γὰρ καὶ περὶ τοῦ σωτῆρος περίφρασις ἂν εἴη τὸ υἱὸν ἀνθρώπου αὐτὸν ὀνομάζεσθαι, ἐπεὶ λέγεται· „ἐξουσίαν[1]) ἔδωκεν αὐτῷ κρίσιν ποιεῖν, ὅτι υἱὸς ἀνθρώπου ἐστί.“ Χρὴ τοίνυν καθόλου τοῦτο γινώσκειν, ὅτι ἡ „ἄνθρωπος“ προσηγορία, ὅτε οἱ ἅγιοι θεοὶ προσαγορεύονται, ἐπὶ ψόγου λαμβάνεται· ὅτε δὲ κτήνη καὶ θηρία οἱ ἁμαρτωλοὶ, ἐπὶ ἐπαίνου καλοῦ τάσσεται. Καὶ τοῦ μὲν προτέρου παράδειγμα· „ἐγὼ[2]) εἶπα· θεοί ἐστε, καὶ υἱοὶ ὑψίστου πάντες. Ὑμεῖς δὲ ὡς ἄνθρωποι ἀποθνήσκετε, καὶ ὡς εἷς τῶν ἀρχόντων πίπτετε.“ Καί· „ὅπου[3]) γὰρ ἐν ὑμῖν ζῆλος καὶ ἔρις, οὐχὶ σαρκικοί ἐστε, καὶ κατὰ ἄνθρωπον περιπατεῖτε;“ Τοῦ δὲ δευτέρου· „ἀνθρώπους[4]) καὶ κτήνη σώσεις κύριε.“ Πρῶτον γὰρ υἱὸν ἀνθρώπου, πρόσωπον ὡρισμένον ἐν γραφῇ ὀνομαζόμενον θεὸν, ἐπὶ τῇ παρούσῃ μνήμῃ τὸν Δανιὴλ εὑρίσκομεν, καὶ μετὰ τοῦτον τὸν Ἰεζεκιὴλ προφήτας ἐν τῇ αἰχμαλωσίᾳ γενομένους· οὐδένα δὲ πρὸ τῆς αἰχμαλωσίας, ὅσον ἐφ' οἷς ἱστοροῦμεν κατὰ τὰ ἀναντίῤῥητα τῶν ἀναφερομένων βιβλίων θεοπνεύστων, ταύτῃ τῇ προσηγορίᾳ καλούμενον. Τί δὲ δεῖ λέγειν περὶ τοῦ σωτῆρος, τῶν εὐαγγελίων πεπληρωμένων ταύτης τῆς φωνῆς; Καὶ οἰόμεθα, διὰ τὸ ἁμαρτωλοὺς γεγονέναι τοὺς ἐν τῇ αἰχμαλωσίᾳ, εἰς ὀνειδισμὸν ἐκείνων τὸν Δανιὴλ μόνον, σώσαντα τὸ ἀξίωμα τῆς τοῦ ἀνθρώπου καὶ κατ' εἰκόνα

---

1) Ev. Joann. V, 27.
2) Psalm. LXXXII, 6. 7. (LXXXI.)
3) Cfr. I Cor. III, 3.
4) Psalm. XXXVI, 6. (XXXV.)

καὶ ὁμοίωσιν γενομένης φύσεως, ἀκούειν τό· „υἱὲ ἀνθρώπου.“ Τὸ δ' αὐτὸ λεκτέον καὶ περὶ τοῦ Ἰεζεκιήλ. Ἄνθρωπος γὰρ πρῶτος ὠνομάσθη ὁ κατ' εἰκόνα καὶ ὁμοίωσιν πεποιημένος ὑπὸ τοῦ θεοῦ, καὶ οὕτως ἂν εἴη κυρίως ἄνθρωπος. Ἐπισκεπτέον δὲ καὶ ἐπὶ τοῦ σωτῆρος, εἰ τὸ ἀνθρώπινον αὐτοῦ υἱὸς ἀνθρώπου, ἀνθρώπου πατρὸς ὄντος τῷ ἀνθρωπίνῳ τῆς εἰκόνος τοῦ θεοῦ τοῦ ἀοράτου. Καὶ τὸ εἰρημένον δέ· „οἵ [1]) τε γηγενεῖς καὶ υἱοὶ τῶν ἀνθρώπων·“ ὑπεροχὴν δηλοῖ τῶν υἱῶν τῶν ἀνθρώπων παρὰ τοὺς γηγενεῖς. Ἀλλὰ πρὸς τὴν λέξιν, ἐπεὶ ἐπιπλήττονται [2]) ἐνθάδε ἀκούοντες τό· „ἕως [3]) πότε βαρυκάρδιοι,“ καὶ τὸ ἑξῆς, οὐ καλῶς δόξουσιν ἀντιῤῥήσεις περὶ υἱῶν ἀνθρώπων παρατεθεῖσθαι, εἰ μὴ ἄρα διττὸν τὸν ἄνθρωπον δεῖ λαμβάνειν, καθὰ ὑπέλαβεν ὁ ἀπόστολος λέγων· „ὁ [4]) πρῶτος ἄνθρωπος, ἐκ γῆς χοϊκός· ὁ δεύτερος ἄνθρωπος, ὁ κύριος ἐξ οὐρανοῦ. Οἷος ὁ χοϊκὸς, τοιοῦτοι καὶ οἱ χοϊκοί· καὶ οἷος ὁ ἐπουράνιος, τοιοῦτοι καὶ οἱ ἐπουράνιοι.“ Πάλιν δὲ καὶ οὕτως διὰ τὸ προστάσσεσθαι γνῶναι, ὅτι „κύριος [5]) ἐθαυμάστωσεν τὸν ὅσιον αὐτοῦ,“ τοὺς υἱοὺς τῶν ἀνθρώπων, ζητηθήσεται, πῶς οἱ κατὰ τὸ χεῖρον υἱοὶ τῶν ἀνθρώπων προστάττονται ἔργον τῶν ἁγιωτάτων ποιῆσαι. Τὸ γὰρ γνῶναι, ὅτι „ἐθαυμάστωσεν ὁ κύριος τὸν ὅσιον αὐτοῦ,“ ἁγιωτάτων ἐστὶ κατόρθωμα. Εὐχερὲς δὲ λῦσαι τοῦτο, ἐπεὶ δύναται ὁ αὐτὸς μὲν ἐν χείροσιν ὢν υἱὸς ἀνθρώπου εἶναι κατὰ τὸν ἄνθρωπον τὸν χοϊκόν· μεταβαλὼν δὲ, ὅπερ οὐκ ἔστιν ἀδύνατον, γενέσθαι υἱὸς ἀνθρώπου κατὰ τὸν ἄνθρωπον τὸν ἐπουράνιον. Οὗτοι δὲ οἱ υἱοὶ τῶν ἀνθρώπων οἱ κατὰ τὸ δεύτερον, ἅτε υἱοὶ τυγχάνοντες τοῦ ἐκ γῆς χοϊκοῦ, καὶ βαρυκάρδιοι εὐ-

---

[1]) Psalm. XLIX, 2.

[2]) Ruaeus male: *ἐπιπλήπτονται.*

[3]) Psalm. IV, 2. [4]) I Cor. XV, 47. 48.

[5]) Psalm. IV, 3

λόγως λέγοιντο, καὶ ἀγαπᾷν ματαιότητα, ζητεῖν τε ψεῦδος. Νοῦς γὰρ σαρκὸς ἐν αὐτοῖς καὶ ἀγάπη σωματικὴ, καὶ ζήτησις τοῦ τῆς ἀληθείας ἐχθροῦ, τουτέστι τοῦ ψεύδους. Βαρυκάρδιοι γὰρ οἱ τὴν καθεζομένην ἐπὶ τάλαντον μολίβδου ἀνομίαν ἔχοντες ἐν τῇ καρδίᾳ, ἥτις ὡς κατωφερὴς δύσεται σὺν Αἰγυπτίοις ὡσεὶ μόλιβδος ἐν ὕδατι σφοδρῷ τῶν κυμάτων τοῦ βίου. Ἐναντίοι δὲ τοῖς βαρυκαρδίοις οἱ ὑπὸ τὸν ζυγὸν Ἰησοῦ ἐλαφρὸν τυγχάνοντες. Τάχα δὲ, ἐπεὶ καὶ οἱ μεμαθητευμένοι, υἱοί εἰσι τοῦ μαθητεύσαντος, οἱ δὲ διδάσκοντες, αὐτοὶ κατ' εἰκόνα καὶ ὁμοίωσιν τοῦ θεοῦ· οἱ μαθητευθέντες μὲν, οὐκ ἄξιοι δὲ τῶν διδαξάντων γεγενημένοι, ὀνειδίζοιντο ἂν ὡς υἱοὶ ἀνθρώπου βαρυκάρδιοι, ταῖς δοθείσαις ἀφορμαῖς εἰς τὸ καθαρὰν γενέσθαι τὴν καρδίαν οὐ κατηκολουθηκότες. Καὶ γὰρ ἔθος τοὺς διδασκομένους, καὶ μὴ παρακολουθοῦντας τοῖς λεγομένοις, βαρυκαρδίους καλεῖσθαι ὑπὸ τῶν διδασκόντων, διὰ τὸ παχὺ τῆς καρδίας. Διὰ τοῦτο δὲ καὶ ζητοῦσι τὸ ψεῦδος, ὡς μὴ ὁρῶντες τὸ ἀληθές. Εἰ δὲ βαθύτερον, ἐπεὶ ἀλήθειά ἐστιν ὁ σωτὴρ, δῆλον ὅτι ἐχθρὸς ἂν εἴη τούτῳ λόγος ψευδὴς τὸ ἀληθὲς ἐπαγγελλόμενος, ὃν ἀντίχριστον ὁ Ἰωάννης[1]) πολλάκις φησίν. Ἐὰν δὲ κατὰ περίφρασιν λαμβάνῃ τις τό· „υἱοὶ[2]) ἀνθρώπων,“ ἀντὶ τοῦ· „ἄνθρωποι·“ τὸ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐν ἀνθρώποις ὂν τὸ βαρυκάρδιον αἰτιᾶται, ἵνα τὸ, οὕτως εἴπω, βαρυήκοον αὐτοῦ ἀποβαλόντες κατασκευάσωσιν ἀγχίνοιαν, καὶ ἵνα τὴν τοῦ ζητεῖν τὴν δύναμιν ἐν τῇ ψυχῇ ἀποστήσαντες ὧν οὐ χρὴ, ἅτινα ψευδῆ πάντα ἐστὶν, ἐφ' ἃ δεῖ μεταγάγωσιν, καὶ ζητήσωσι τὴν ἀλήθειαν.

„Κύριος[3]) εἰσακούσεταί μου ἐν τῷ κεκραγέναι με

---

[1]) Cfr. I Joann. II, 18. 22.
[2]) Cfr. Psalm. IV, 2.
[3]) Psalm. IV, 3.

πρὸς αὐτόν, κ. τ. ε. Μεγάλη[1]) *φωνὴ ἡ φθάνουσα πρὸς θεὸν, οὐχ ἡ παρὰ τοῖς ἀνθρώποις ἐστὶ γεγωνυῖα, καὶ ἐπιτεταμένη κατὰ τὴν μείζονα πληγὴν τοῦ ἀέρος, ἀλλ' ἡ τοῦ ἡγεμονικοῦ καθαρὰ καὶ ἀθόλωτος διέξοδος τῶν πρὸς θεὸν ἀναπεμπομένων λόγων. Ἰστέον γὰρ, ὅτι ἔστι τις καὶ τοῦ κρυπτοῦ τῆς καρδίας ἀνθρώπου φωνὴ, μὴ συγχρωμένη τῷ σώματι, ἣν ἔσθ' ὅτε εἰς αὐτὸν συναχθεὶς, καὶ εἰσελθὼν εἰς τὸ ταμιεῖόν σου, καὶ τὴν θύραν τῶν αἰσθητηρίων ἀποκλείσας, καὶ πᾶς γενόμενος ἔξω σώματος ἀναπέμπει πρὸς τὸν μόνον ἀκούοντα τοιαύτης φωνῆς. Διὰ τοῦτό τοι μηδεμιᾶς αἰσθητῆς φωνῆς ὑπὸ τοῦ Μωυσέως ἀναγεγραμμένης γεγονέναι, φησὶ πρὸς αὐτὸν, ὡς ἀπὸ τῆς Ἐξόδου μεμαθήκαμεν „τί*[2]) *βοᾷς πρὸς μέ;" Βραχεῖα δὲ πᾶσα φωνὴ ἡ περὶ τῶν ἐπιγείων καὶ μικρῶν, καὶ ταπεινῶν διέξοδος, καὶ αἴτησις ἀπὸ θεοῦ· ἣν ἀπαγορεύων ὁ σωτὴρ προσφέρειν τῷ πατρί φησιν· „αἰτεῖτε*[3]) *τὰ μεγάλα, καὶ τὰ μικρὰ ὑμῖν προστεθήσεται, αἰτεῖτε τὰ ἐπουράνια, καὶ τὰ ἐπίγεια προστεθήσεταί ὑμῖν."*

„Ὀργίζεσθε,[4]) *καὶ μὴ ἁμαρτάνετε," κ. τ. ε. Ἡ*[5]) *„ὀργίζεσθε" φωνὴ σημαίνει τὸ προστακτικὸν κατηγόρημα· σημαίνει δὲ καὶ τὸ ὁριστικὸν, ὑπό τινων καλούμενον διαβεβαιωτικὸν, οἷον· ὀργιζόμεθα, ὀργίζεσθε, ὀργίζονται. Πάλιν κατὰ ἄλλον τρόπον ἡ „ὀργὴ" προσηγορία, ἀφ' ἧς ἐσχημάτισται τό· „ὀργίζεσθε·" σημαίνει τι προαιρετικὸν, ἣν ὡρίσαντό τινες ὄρεξιν ἀντιμωρήσασθαι τοὺς ἠδικηκέναι δοκοῦντας. Δηλοῖ δὲ καὶ ἀπρο-*

---

1) R. in notis: Schedae Combefisii et Grabii, Cod. Coislinianus, Daniel Barbarus.

2) Exod. XIV, 15.

3) Cfr. Matth. VI, 33. coll. Millii Nov. Testamento.

4) Psalm. IV, 4.

5) R. in notis: Codd. Baroccianus et Roe, schedae Combefisii, et Daniel Barbarus.

αίρετον, ὃ καλοῦσί τινες προπάθειαν γινομένην, ἐπί τισι δὲ ἐρεθισμοῖς ἕλκουσαν ἐφ᾽ ἣν προωρισάμεθα ὀργήν. Τὸ ἕτερον τοίνυν τό· „ὀργίζεσθε·“ ἐὰν λαμβάνωμεν, λέγω δὲ τὸ ἀπροαίρετον τὸ κατὰ τὴν προπάθειαν γινόμενον, οὐκ ἔστιν ἁμάρτημα ἀποπτωτικὸν εἶναι τοῦ καλοῦ. Καὶ κατὰ τοῦτό γε οὐ τὸ προστακτικὸν νοήσωμεν εἰρῆσθαι τὸ „ὀργίζεσθε“ — πῶς γὰρ ἂν δυναίμεθα προστάττεσθαι τὸ ἀπροαίρετον; — ἀλλὰ τὸ ὁριστικὸν, ἵν᾽ ᾖ ὅλον τὸ λεγόμενον τοιοῦτον· ὅσον ὀργίζεσθε, καὶ συμβαίνει τοῦτο ὑμῖν οὐκ ἔχουσι πρὸς τοῦτο λογισμοὺς, ἀλλὰ τὸ παρ᾽ αὐτῶν μὴ προσθῆτε· ἀλλὰ τῷ συμβαίνοντι οὐ ψεκτῷ ψεκτόν τι μὴ ἀκολουθησάτω. Ὅπερ δηλοῖ ἐν τῷ· „καὶ [1]) μὴ ἁμαρτάνετε.“ Οἶδεν οὖν καὶ ἐνθάδε ὁ λόγος τινὰ ὀργὴν οὐκ οὖσαν ἁμαρτίαν, καὶ οὐδέπου ἀπὸ τοῦ ἐφ᾽ ἡμῖν ἐρχομένην παθητικὴν καὶ κακοποιητικήν. Μαρτυρεῖ δὲ τῇ ἐκδοχῇ τῇ εἰρημένῃ περὶ τοῦ· „ὀργίζεσθε·“ ὁ Ἀκύλας, τὸ κύριον ἑρμηνεῦσαι βουληθεὶς τοῦ ἑβραϊκοῦ· τὸ γὰρ ἀπροαίρετον, ὃ προειρήκαμεν ὀνομάζεσθαι προπάθειαν παρά τισιν, κλόνον καὶ σεισμὸν τῆς ψυχῆς νομίσας εἶναι, φησί· „κλονεῖσθε καὶ μὴ ἁμαρτάνετε.“ Ὅπερ „κλονεῖσθε“ οὐκ ἔστι προστακτικόν· — ἄτοπον γὰρ τὸν προφήτην προστάσσειν κλονεῖσθαι· — ἀλλ᾽ ὡς ἐπὶ τοῦ „ὀργίζεσθε“ εἰρήκαμεν, ὁριστικὸν, οἷον· εἰ συμβαίνει ὑμῖν κλονεῖσθαι, μὴ ἁμαρτάνετε.

„Ἃ [2]) λέγετε ἐν ταῖς καρδίαις ὑμῶν, ἐπὶ ταῖς κοίταις ὑμῶν κατανύγητε,“ κ. τ. ε. Διὰ [3]) τούτων ἔοικε διδάσκειν, δεῖν ἕκαστον ἐπὶ τὴν κοίτην ἰόντα ἀπολογισμὸν ἑαυτὸν ἀπαιτεῖν τῶν μεθ᾽ ἡμέραν πεπραγμένων, καὶ ἐπὶ τοῖς παρὰ τὸν ὀρθὸν λόγον γεγενημένοις αὑτὸν κακίζειν μεμφόμενον καὶ τῷ λόγῳ κεντοῦντα.

---

[1]) Psalm. IV, 4. [2]) Psalm. IV, 4.

[3]) R. in notis: Codd. Roe et Baroccianus, schedae Combefisii, et Barbarus.

Τοῦτο γὰρ συνεχέστερον ἐπιτελούμενον ἀποστήσει ἡμᾶς τοῦ ἀποπίπτειν τῶν δεόντων· ἃ λέγετε, φησὶν, ταῦτα ὑμᾶς κατανυξάτω ἐν τῷ καιρῷ τοῦ ταῖς κοίταις αὐτοὺς ἐπιδιδόναι. Ἀπὸ μέρους δὲ τῶν ἁμαρτανομένων πάντα τὰ ἁμαρτανόμενα· μέρος ἁμαρτανομένων τὸ διὰ λόγων· καὶ τάχα καὶ τῆς ἄλλης πρακτικῆς ἁμαρτίας προάγει λόγος. Τῷ μέντοι „κατανύγητε" ἰδίως πολλάκις ἐχρήσαντο· τάχα οὔτε παρὰ τοῖς φιλοκάλοις τῶν Ἑλλήνων κειμένῳ, οὔτε ἐν τῇ συνηθείᾳ τῶν τῇ Ἑλλάδι φωνῇ χρωμένων· καὶ ἀναγράφουσί γε τὴν λέξιν ταύτην ἐπὶ τῶν δακνομένων τῶν ἡμαρτημένων ἕνεκεν, ἢ ὧν δήποτε ἑτέρων· ὡς ἐν τῇ τρίτῃ τῶν Βασιλειῶν περὶ τοῦ Ἀχαὰβ βασιλέως Ἰσραὴλ διηγουμένη ἡ γραφὴ, τίνα τρόπον ἐλεγχθεὶς ὑπὸ τοῦ προφήτου Ἠλίου ἐπὶ τῷ ἐπιτεθυμηκέναι τοῦ ἀγροῦ Ναβουθαὶ τοῦ Ἰεζραηλίτου μετανοεῖ, φησὶ ταῦτα· „πλὴν[1]) ματαίως Ἀχαὰβ, ὃς ἐπράθη ποιῆσαι τὸ πονηρὸν ἐνώπιον κυρίου, ὡς μετέθηκεν αὐτὸν Ἰεζάβελ ἡ γυνὴ αὐτοῦ. Καὶ ἐβδελύχθη σφόδρα πορεύεσθαι ὀπίσω τῶν βδελυγμάτων, κατὰ πάντα ἃ ἐποίησεν ὁ Ἀμοῤῥαῖος, ὃν ἐξωλόθρευσε κύριος ἀπὸ προσώπου τῶν υἱῶν Ἰσραήλ. Καὶ ὑπὲρ τοῦ λόγου ὡς κατενύγη Ἀχαὰβ ἀπὸ προσώπου τοῦ κυρίου, καὶ ἐπορεύετο κλαίων, καὶ διέῤῥηξε τὸν χιτῶνα αὐτοῦ, καὶ ἐζώσατο σάκκον ἐπὶ τὸ σῶμα αὐτοῦ, καὶ ἐνήστευσε· καὶ περιεβάλετο σάκκον ἐν τῇ ἡμέρᾳ, ᾗ ἐπάταξε Ναβουθαὶ τὸν Ἰεζραηλίτην, καὶ ἐπορεύθη. Καὶ ἐγένετο ῥῆμα κυρίου ἐν χειρὶ δούλου αὐτοῦ Ἠλίου περὶ Ἀχαὰβ, καὶ εἶπε κύριος· ἑώρακας, ὡς κατενύγη Ἀχαὰβ ἀπὸ προσώπου μου; Οὐκ ἐπάξω τὴν κακίαν ἐν ταῖς ἡμέραις αὐτοῦ." Καὶ ἐν τῷ δὲ πεντηκοστῷ ἐννάτῳ ψαλμῷ· „συνέσεισας,[2]) φησὶ, τὴν γῆν, καὶ συνετάραξας αὐτήν. Ἴασαι τὰ συντρίμματα αὐτῆς, ὅτι ἐσαλεύθη.

---

[1]) I Regg. XXI, 25—29. (III Regg.)

[2]) Psalm. LX, 2. 3. 4. (LIX.)

Ἔδειξας τῷ λαῷ σου σκληρά· ἐπότισας ἡμᾶς οἶνον κατανύξεως· ἔδωκας τοῖς φοβουμένοις σε σημείωσιν, τοῦ φυγεῖν ἀπὸ προσώπου τόξου.“ Πεποτίσθαι γὰρ ὁμολογεῖ τῷ οἴνῳ τῆς κατανύξεως ὁ προφήτης, καὶ ἐπεὶ, ἵν' οὕτως εἴπω, ἔπειψε τοὺς λόγους τοὺς ἐλεγκτικοὺς, καὶ πέπονθεν ἀπ' αὐτῶν τὸν κατανυγμὸν, διὰ τοῦτο εἰληφέναι ὁμολογεῖ μετὰ τῶν φοβουμένων τὸ θεῖον σημείωσιν εἰς τὸ φυγεῖν τὰ βέλη τὰ ἀπὸ τοῦ τόξου πεμπόμενα τοῦ θεοῦ ἐπὶ τοὺς ἀσεβεῖς καὶ παραμείναντας ἐπὶ τοῖς ἁμαρτήμασι, καὶ μὴ μετανοήσαντας. Καὶ ἐν τῇ Γενέσει· „εἶπε [1]) δὲ Ἠσαῦ πρὸς τὸν πατέρα αὐτοῦ· μὴ εὐλογία μία σοί ἐστι, πάτερ; Κατανυχθέντος δὲ Ἰσαὰκ, ἀνεβόησε φωνῇ Ἠσαῦ, καὶ ἔκλαυσεν.“ Ἀντὶ μέντοι τοῦ· „κατανύγητε·“ [2]) „σιωπήσατε“ Ἀκύλας καὶ Θεοδοτίων ἐκδεδώκασιν· ὅπερ ὁ Σύμμαχος „ἡσυχάσατε“ ἑρμήνευσε, σαφέστερον ἐκτιθέμενος τὸ ἀπὸ τῶν ῥητῶν δηλούμενον. Ὅπερ τοιοῦτον ἔχει νοῦν· ἐπὶ τῆς κοίτης ὑμῶν ἐν ἑαυτοῖς κατὰ τὸ κρυπτὸν διαλέχθητε· δῆλον δ' ὅτι τὰ μεθ' ἡμέραν πεπραγμένα, καὶ τὰ περὶ αὐτοὺς ἐπισκεψάμενοι, οὕτως ἡσυχάσατε.

„Θύσατε [3]) θυσίαν δικαιοσύνης, καὶ ἐλπίσατε ἐπὶ κύριον,“ κ. τ. ε. Ὁ [4]) ἐξ ἀδίκων πόρων προσφέρων οὐ δικαιοσύνης θύει θυσίαν, καὶ ὁ μὴ κατ' ἀξίαν ὧν κέκτηται μερίζων τοῖς δεομένοις, καὶ ὁ ἐκ λύπης καὶ ἐξ ἀνάγκης διδούς. Σαφέστατα δὲ διδάσκει, ὅτι οὐ περὶ τῶν θυσιῶν, ὧν ἐξειλήφασιν οἱ ἐντυγχάνοντες τοῖς βιβλίοις, περὶ τούτων ἐνετείλατο ὁ θεῖος λόγος· ἔφη γὰρ ἐν τεσσαρακοστῷ ψαλμῷ· „ὁ [5]) θεὸς, θεός εἰμι ἐγώ. Οὐκ ἐπὶ ταῖς θυσίαις σου ἐλέγξω σε· τὰ δὲ ὁλοκαυτώ-

---

[1]) Gen. XXVII, 38. [2]) Psalm. IV, 4.

[3]) Psalm. IV, 5.

[4]) R. in notis: Corderius, Barbarus, Codd. Baroccianus et Roe 4.

[5]) Psalm. L, 7—15. (XLIX.)

28 *

ματά σου ἐνώπιόν μού ἐστι διὰ παντός. Οὐ δέξομαι ἐκ τοῦ οἴκου σου μόσχους, οὐδ' ἐκ τῶν ποιμνίων σου χιμάρους·[1]) ἐμὰ γάρ ἐστι πάντα τὰ θηρία τοῦ ἀγροῦ, κτήνη ἐν τοῖς ὄρεσι, καὶ βόες. Ἔγνωκα πάντα τὰ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ, καὶ ὡραιότης ἀγροῦ μετ' ἐμοῦ ἐστιν. Ἐὰν πεινάσω, μή σοι εἴπω· ἐμὴ γάρ ἐστιν ἡ οἰκουμένη καὶ τὸ πλήρωμα αὐτῆς. Μὴ φάγομαι κρέα ταύρων, ἢ αἷμα τράγων πίομαι; Θῦσον τῷ θεῷ θυσίαν αἰνέσεως, καὶ ἀπόδος τῷ ὑψίστῳ τὰς εὐχάς σου. Καὶ ἐπικάλεσαί με ἐν ἡμέρᾳ θλίψεως, καὶ ἐξελοῦμαί σε, καὶ δοξάσεις με.“ Καὶ ἐν τῷ πεντηκοστῷ· „ὅτι[2]) εἰ ἠθέλησας θυσίαν, ἔδωκα ἄν, ὁλοκαυτώματα οὐκ εὐδοκήσεις. Θυσία τῷ θεῷ πνεῦμα συντετριμμένον· καρδίαν συντετριμμένην καὶ τεταπεινωμένην ὁ θεὸς οὐκ ἐξουδενώσει.“ Καὶ ἐν ἄλλοις· „τὰ[3]) ὁλοκαυτώματα ὑμῶν καὶ αἱ θυσίαι οὐχ ἥδυνάν μοι.“ Ἔτι δὲ καὶ ἐν τῷ Ἱερεμίᾳ· „οὐ[4]) ταῦτα, φησὶν, ἐνετειλάμην τοῖς πατράσιν ὑμῶν, ᾗ ἡμέρᾳ ἀνήγαγον αὐτοὺς ἐκ γῆς Αἰγύπτου, περὶ ὁλοκαυτωμάτων καὶ θυσίας. Ἀλλ' ἢ τὸ ῥῆμα τοῦτο ἐνετειλάμην αὐτοῖς, λέγων· ἕκαστος κατὰ τοῦ πλησίον ἐν τῇ καρδίᾳ κακίαν μὴ μνησικακείτω, καὶ ὅρκον ψευδῆ μὴ ἀγαπᾶτε, διότι ταῦτα πάντα ἐμίσησα, λέγει κύριος παντοκράτωρ.“ Σαφῶς γοῦν διὰ τούτων πάντων διδάσκει ἐξετάζειν, τίς ὁ περὶ τῶν θυσιῶν τόπος· καὶ ὑποβάλλει γε ἀφορμὰς τὰ λόγια λέγοντα· „τῷ[5]) θεῷ θυσία πνεῦμα συντετριμμένον·“ ὥσπερ καὶ ἐνθάδε· „θύσατε[6]) θυσίαν δικαιοσύνης, καὶ ἐλπίσατε ἐπὶ κύριον.“ Καὶ αὐτὸς δὲ ὁ σωτὴρ καὶ κύριος ἡμῶν ἐπιστρέφει τοὺς μὴ νοοῦντας τὰ προφητικὰ, καὶ διὰ τοῦτο περὶ τὰς σωματικὰς θυσίας ἐπτοημένους

---

[1]) Ruaeus: χειμάῤῥους.
[2]) Psalm. LI, 16. 17. (L.) [3]) Jerem. VI, 20.
[4]) Cfr. Jerem. VII, 22. 23.
[5]) Psalm. LI, 17. (L.) [6]) Psalm. IV, 5.

λέγων· „εἰ[1]) δὲ ἐγνώκειτε, τί ἐστιν· ἔλεος θέλω, καὶ οὐ θυσίαν· οὐκ ἂν κατεδικάσατε τοὺς ἀναιτίους.“ Κεῖται δὲ ἡ λέξις ἐν ἑνὶ τῶν δώδεκα οὕτως ἔχουσα· „διότι[2]) ἔλεος θέλω, καὶ οὐ θυσίαν, ἐπίγνωσιν θεοῦ ἢ ὁλοκαυτώματα.“ Ὅτι δὲ ταῦτα νομοθεσία ἐστὶ περὶ θυσιῶν, ἐδίδαξεν ὁ Παῦλος εἰπὼν τό· „οἵτινες[3]) ὑποδείγματι καὶ σκιᾷ λατρεύουσι τῶν ἐπουρανίων.“ Ἀγωνιστέον τοίνυν τῷ ἐντυγχάνοντι τοῖς περὶ θυσιῶν νόμοις ἑκατέρως αὐτοὺς διηγήσασθαι, κατά τε τὸ συμβολικὸν, καὶ κατὰ τὸ ἀποῤῥητότερον καὶ μυστικὸν ἐξετάζοντι. Ταῦτα ἐν ἐπιτομῇ ἡμῖν σεσημειώσθω, βουλομένοις διηγήσασθαι τό· „θύσατε[4]) θυσίαν δικαιοσύνης·“ καὶ ἀκολούθως τό· „ἐλπίσατε[5]) ἐπὶ κύριον.“ Οὐ γάρ ἐστιν εὐλόγως ἐλπίσαι, πρὶν δικαιοποιῆσαι· τῷ δικαιοπραγοῦντι δὲ πεποιθότως ἐστὶν ἐλπίσαι, καὶ τὰ τοῦ κυρίου ἀγαθὰ προσδοκῆσαι. Ἐλπὶς γάρ ἐστι προσδοκία ἀγαθῶν. Ἐπεὶ δ' ἐζήτηται παρὰ πολλοῖς, εἰ ὁ καλὸς καὶ ἀγαθὸς ἐλπίσει τι, ὡς τοῦ τελείου ἀπέχοντος τὰ ἀγαθὰ, καὶ ἐν οὐδενὶ ἐλλείποντος, καὶ διὰ τοῦτο οὐδὲν ἐλπίζοντος· — ἀπόντων γάρ ἐστιν ἡ ἐλπίς· — ἑτέρου δὲ τοῦ εἶναι χρηστὰς ἐλπίδας, ἀεὶ τοῖς καλοῖς καὶ ἀγαθοῖς ἀγαθῶν τὰ ἀγαθὰ αὐτῶν συνεχέστατα διαδεχομένων· φέρε καὶ ἡμεῖς ὀλίγα κατὰ τὸ βούλημα τῶν γραφῶν περὶ τοῦ προβλήματος διαλάβωμεν. Σαφέστατα δὴ προτρέπουσιν ἡμᾶς ἐλπίζειν ἐπὶ κύριον τὰ ἱερὰ λόγια. „Ἐλπισάτω[6]) γὰρ, φησὶν, Ἰσραὴλ ἐπὶ τὸν κύριον·“ καί· „οἶκος[7]) Ἰσραὴλ ἤλπισεν ἐπὶ τὸν κύριον· βοηθὸς αὐτῶν καὶ ὑπερασπιστὴς αὐτῶν ἐστι.“ Τῷ δὲ τελείῳ ἐν τῷ ἐνενηκοστῷ ψαλμῷ μετὰ τῶν ἄλλων ἐπαγγελιῶν

---

[1]) Cfr. Matth. XII, 7. coll. Hos. VI, 6.
[2]) Cfr. Hos. VI, 6. [3]) Hebr. VIII, 5.
[4]) Psalm. IV, 5. [5]) Psalm. IV, 5.
[6]) Psalm. CXXXI, 3. (CXXX.)
[7]) Psalm. CXV, 9. (CXIV.)

λέγεται τό· „ἐν[1]) τοῖς μεταφρένοις αὐτοῦ ἐπισκιάσει σοι, καὶ ὑπὸ τὰς πτέρυγας αὐτοῦ ἐλπιεῖς. Ὅπλῳ κυκλώσει σε ἡ ἀλήθεια αὐτοῦ.“ Ὁ δὲ Παῦλος, ἐν ᾧ κρέμαται ὁ νόμος καὶ οἱ προφῆται, βουλόμενος παραστῆσαι ὁποῖός ἐστι, λέγω δὲ τὴν ἀγάπην, φησίν· „ἡ[2]) ἀγάπη πάντα πιστεύει, πάντα ἐλπίζει, πάντα ὑπομένει· ἡ ἀγάπη οὐδέποτε ἐκπίπτει.“ Εἰ δὲ τὸ μηδέποτε ἐκπίπτειν, τελείου ἐστὶν ἔργον, ἀπάτης ὑπάρχον, καὶ τὸ πάντα ὑπομένειν διὰ τὴν ἀγάπην ὑπεράνω γινομένου παντὸς ἐπιπόνου, καὶ τὸ πάντα πιστεύειν, δῆλον δ' ὅτι τὰ ὄντα καὶ τὰ ἀληθῆ· οὐ γὰρ ἐν τοῖς πᾶσι τὰ ψευδῆ ἀριθμητέον, τὴν ἀρχὴν οὐδὲ ὄντα. Ὁ γὰρ τὴν ἀγάπην κατορθώσας, τέλειος καὶ βέβαιος ἐν τῇ σωτηρίῳ πίστει, τῇ περὶ ἑνὸς ἑκάστου τῶν πιστοῦσθαι ἀναγκαίων, ἐστίν· δῆλον ὅτι καὶ τὰ πάντα ἐλπίζειν, καὶ μηδὲν δυναμένων ἁγίῳ ἀποκεῖσθαι ἀπογινώσκειν, οὐδενὸς ἄλλου ἢ τοῦ τελείᾳ ἀγάπῃ κεκοσμημένου ἔργον ἂν ὑγιῶς λέγοιτο· ὡς εἰ κατακερματίζοντες τὸ πάντα ἐλπίζειν, βουλόμεθα διηγήσασθαι, ἐροῦμεν, ὅτι κληρονομῆσαι βασιλείαν οὐρανῶν καὶ παρακληθῆναι, καὶ υἱοὶ θεοῦ κληθῆναι, καὶ θεὸν ὄψεσθαι, καὶ χορτασθήσεσθαι ἧς πεινᾷ καὶ διψᾷ δικαιοσύνης, καὶ τοῦ τελείου ἐλέου μεταλήψεσθαι, καὶ ἁπαξαπλῶς ἐν πᾶσιν ἔσεσθαι οἷς ἐπηγγείλατο ὁ ἀψευδὴς θεὸς, καὶ σωτὴρ ὁ κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός. „Ὀφθαλμὸς[3]) γὰρ οὐκ εἶδε, καὶ οὖς οὐκ ἤκουσε, καὶ ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπου οὐκ ἀνέβη, ἃ ἡτοίμασεν ὁ θεὸς τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτόν.“

„Πολλοὶ[4]) λέγουσι· τίς δείξει ἡμῖν τὰ ἀγαθά;“

---

[1]) Psalm. XCI, 4. (XC.)

[2]) Cfr. I Cor. XIII, 7. 8.

[3]) Cfr. I Cor. III, 9. coll. Jesai. LXIV, 3. — Ruaeus: οὐκ οἶδε.

[4]) Psalm. IV, 6.

κ. τ. ε. Οἱ[1]) μὲν ἁπλούστεροι ὑπολήψονται λέγεσθαι ἐνταῦθα, ὅτι τῶν ἀποκειμένων ἐν ἀπαγγελίᾳ κηρυσσομένων οἱ πολλοὶ λέγουσιν, ὅτι τίς ταῦτα ἡμῖν δείξει, καὶ ἐν αὐτοῖς γενέσθαι ποιήσει; Δῆλον ὅτι πληχθέντες μὲν ὡς περὶ ἀληθῶν, καὶ ὀρεχθέντες αὐτῶν, διὰ δὲ τὴν ἀσθένειαν τὴν ἀνθρωπίνην κατὰ πολλὰ τῶν ἁμαρτανομένων οὐ πάνυ τι αὐτοῖς δεδωκότες τὸ ὄψεσθαι αὐτὰ, καὶ ἐν αὐτοῖς ζήσεσθαι. Ἕτεροι δὲ οὕτω διηγήσονται τὸ λεγόμενον, ὅτι τὰ ἐν ἐπαγγελίᾳ ἀναγεγραμμένα τοῖς ἐκλεκτοῖς δοθήσεσθαι, οὐ πάνυ τί ἐστι σαφῶς καὶ τρανῶς συνιέναι μὴ οὐχὶ σοφοὺς γεγενημένους· οἷον τίς ἡ γῆ, ἣν κληρονομήσουσιν οἱ πραεῖς· καὶ τί τὸ κληρονομῆσαι αὐτὴν νοητέον, ἢ τί τὸ διὰ τὴν καθαρότητα τῆς καρδίας ὄψεσθαι Θεὸν ἀόρατον τυγχάνοντα, ὃν οὐδεὶς ἑώρακε πώποτε· τίνος δὲ γινομένου καὶ ποταπῶν συμβαινόντων οἱ ἐπὶ τοῦ παρόντος πενθοῦντες ὕστερον παρακληθήσονται· τίς δὲ καὶ ποταπὴ ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν. Πολλοὶ οὖν ἀκούοντες τὰ ἀναγεγραμμένα ἀγαθὰ, βουλόμενοι αὐτὰ τῇ διανοίᾳ θεάσασθαι καὶ συνεῖναι, λέγουσι τό· „τίς[2]) ἔσται ὁ δείξων ἡμῖν ἀγαθά;" Σπάνιος γὰρ ἀληθῶς ὁ δυνάμενος δεικνύναι, ὡς διηγησάμεθα, τὰ ἀγαθὰ, ὁποῖος ὁ Παῦλος ἦν δυνάμενος αὐτὰ λόγῳ παραστῆσαι, ὥς φησί που τό· „ἡμεῖς[3]) δὲ νοῦν Χριστοῦ ἔχομεν, ἵνα ἴδωμεν τὰ ἀπὸ τοῦ Θεοῦ χαρισθέντα ἡμῖν· ἃ καὶ λαλοῦμεν, οὐκ ἐν διδακτοῖς ἀνθρωπίνης σοφίας λόγοις, ἀλλ᾽ ἐν διδακτοῖς πνεύματος, πνευματικὰ πνευματικοῖς συγκρίνοντες." Τετηρήκαμεν πολλάκις τό· „τίς" ἐν τῇ γραφῇ ἐπὶ τοῦ

---

[1]) R. in notis: Codd. Roe, Baroccianus, schedae Combefisii, Daniel Barbarus.

[2]) Cfr. Psalm. IV, 6.

[3]) Cfr. 1 Cor. II, 16. 12. 13.

σπανίου τεταγμένον, ὥσπερ ἐν τῷ· „τίς [1]) πιστὸς καὶ φρόνιμος οἰκονόμος;“ καί· „τίς [2]) σοφὸς, καὶ συνήσει ταῦτα;“ καί· „κύριε, [3]) τίς κατασκηνώσει ἐν ὄρει ἁγίῳ σου;“ Οὕτως καὶ ἐνθάδε λέγεται τό· „τίς [4]) δείξει ἡμῖν τὰ ἀγαθά;“

Ἐκ [5]) τοῦ τόμου τῶν [6]) εἰς τὸν τέταρτον ψαλμὸν εἰς τό· „πολλοὶ [7]) λέγουσι· τίς δείξει ἡμῖν τὰ ἀγαθά;“

Πολλῆς παρὰ τοῖς ἀνθρώποις ζητήσεως τυγχανούσης περὶ τοῦ, τίνα τὰ ἀγαθὰ, καὶ τίνα τὰ κακὰ, καί τινων μὲν ἀπροαίρετα εἶναι λεγόντων τὰ ἀγαθὰ, καὶ τὰ κακά· ὡσπερεὶ τὴν ἡδονὴν ἀγαθὸν ἀποφαινομένων, κακὸν δὲ τὸ πονηρόν· ἑτέρων δὲ ἐν μόνοις προαιρετικοῖς κατακλειόντων τὰ ἀγαθὰ, καὶ τὰ κακὰ, καὶ τὰς μὲν ἀρετὰς, καὶ τὰς κατ' αὐτὰς πράξεις μόνας ἀγαθὰ λεγόντων, τὰς δὲ κακίας, καὶ τὰς κατὰ κακίαν ἐνεργείας κακά· τρίτων δὲ ὄντων τῶν μιγνύντων, καὶ ἅμα ἐν προαιρετικοῖς ἢ ἀπροαιρέτοις λεγόντων εἶναι τὰ ἀγαθὰ, καὶ τὰ κακά· εἰκότως ὑπὸ [8]) τῶν πιθανοτήτων περιελκόμε-

---

[1]) Cfr. Matth. XXIV, 45. coll. edd. N. T.

[2]) Cfr. Psalm. CVII, 43. (CVI.)

[3]) Psalm. XV, 1. (XIV.) [4]) Psalm. IV, 6.

[5]) Cfr. edd. Philocaliae cap. XXV. (Spencero auctore cap. XXVI.) coll. edd. Huetii. — Edd. Philocal. tituli instar haec exhibent verba: „*Περὶ τοῦ· τίνα τὰ ἀγαθὰ, καὶ τίνα τὰ κακὰ, καὶ ὅτι ἐν προαιρετικοῖς ταῦτα, καὶ ἐν ἀπροαιρέτοις κατὰ τὴν τοῦ Χριστοῦ διδασκαλίαν· ἀλλ' οὐχ ὡς Ἀριστοτέλης οἴεται.*“ Desunt tamen, Tarino id in notis attestante, verba: „*ἀλλ' οὐχ ὡς Ἀριστοτέλης οἴεται,*“ in Codd. Thuani.

[6]) Tarinus in notis: „Codices: *τοῦ,*“ non exstat.“ Huet. ad marginem: „scrib. *τοῦ.*“

[7]) Psalm. IV, 6.

[8]) Edd. Philocaliae, itemq. edd. H. et R. in textu: „*ὑπέρ,*“ Tarinus tamen in notis: „*ὑπό*, recte.“ Item H. ad marg., R. in notis: „scrib. *ὑπό.*“

νοι οἱ πολλοὶ τῶν πιστευόντων φιλομαθοῦντες,[1]) *εἰς τὸν περὶ ἀγαθῶν τόπον λέγοιεν ἂν τό· „τίς*[2]) *δείξει ἡμῖν τὰ ἀγαθά;“ Ὅτι μὲν οὖν ἐν προαιρετικοῖς ἐστιν ἡ τῶν ἀγαθῶν φύσις, πᾶς ὁστισοῦν ἀποδεχόμενος τὸν περὶ κρίσεως λόγον,*[3]) *ἀδιδάκτως*[4]) *ὁμολογήσαι ἄν· ἀγαθὸν γάρ φησιν εἶναι, ἐφ' ᾧ ἀκούσεταί τις τό· „εὖγε,*[5]) *ἀγαθὲ δοῦλε καὶ πιστέ· ἐπὶ ὀλίγα ἧς πιστὸς, ἐπὶ πολλῶν σε καταστήσω· εἴσελθε εἰς τὴν χαρὰν τοῦ κυρίου σου·“ ἀγαθὸν δὲ τὸ ἀπὸ τοῦ ἀγαθοῦ ἀνθρώπου ἐκ τῆς καρδίας αὐτοῦ προφερόμενον, ὡς ὁ σωτήρ φησιν· „ὁ*[6]) *ἀγαθὸς ἄνθρωπος ἐκ τοῦ ἀγαθοῦ θησαυροῦ τῆς καρδίας αὐτοῦ προφέρει τὰ ἀγαθά.“ Καὶ ἁπαξαπλῶς πᾶς καρπὸς δένδρου ἀγαθοῦ προαιρετικὸς ὢν, ἀγαθόν*[7]) *ἐστιν· ὡς ἀγάπη, καὶ εἰρήνη, καὶ χαρὰ, καὶ μακροθυμία, χρηστότης τε καὶ ἀγαθωσύνη, πίστις, καὶ πραότης, καὶ ἐγκράτεια· τὰ δὲ ἐναντία τούτοις, κακά. Εἰ*[8]) *δὲ καὶ κατὰ*[9]) *τὴν τοῦ Χριστοῦ διδασκαλίαν ἐστί τι ἀγαθὸν, καὶ κακὸν, καὶ ἐν ἀπροαιρέτοις ζητητέον· κἂν ᾖ δέ τι κακὸν ἢ ἀγαθὸν ἐν ἀπροαιρέτοις, ὡς ὕστερον ἐξετάσαντες τάχα δείξομεν. Ἀλλ' οὔτι γε τὰ ἀπὸ τῶν μιγνύντων τοῖς προαιρετικοῖς τὰ ἀπροαίρετα λεγόμενα, ἀγαθὰ ἂν εἴη καὶ κακά· ἐκεῖνοι γὰρ οἴονται τῶν ἀγαθῶν τὰ μὲν εἶναι περὶ ψυχὴν, τὰ δὲ περὶ σῶμα,*

---

1) Tarinus in notis: „Codices: *φιλοῦντες.*“ Huet. ad marginem: „scrib. *φιλοῦντες.*“

2) Psalm. IV, 6.

3) Tarinus in notis: „Alias: *τόπον.*“ Huet. ad marginem: „scrib. *τόπον.*“

4) H. ad marginem: „scrib. *ἀδιστάκτως.*“ R. in notis: „legendum videtur: *ἀδιστάκτως.*“

5) Matth. XXV, 21. 6) Cfr. Luc. VI, 45.

7) Tarinus in notis: „Alias: *ἀγαθός.*“ H. ad marg., R. in notis: „legendum: *ἀγαθός.*“

8) Tarinus in notis: „Codices: *καὶ εἰ δή τι.*“ H. ad marginem: „scrib. *εἰ δέ τι.*“

9) Edd. H. et R. „*μετά.*“

τὰ δὲ ἐκτός· ὁμοίως δὲ καὶ τῶν κακῶν· καὶ περὶ ψυχὴν μὲν, ἀρετὴν, καὶ τὰς κατ' ἀρετὴν πράξεις· ἢ κακίαν, καὶ τὰς κατὰ κακίαν πράξεις· περὶ σῶμα δὲ, ὑγείαν, καὶ εὐεξίαν, καὶ κάλλος· ἢ νόσον, καὶ καχεξίαν, καὶ αἶσχος· περὶ τὰ ἐκτὸς δὲ, πλοῦτον καὶ πενίαν, δόξαν καὶ ἀδοξίαν, εὐγένειαν, καὶ δυσγένειαν. Οἰήσονται δέ τινες καὶ κατὰ τὰς γραφὰς ὁμοίως τρία γένη εἶναι τῶν ἀγαθῶν, καὶ τρία τῶν κακῶν. Τὰς γὰρ ἀρετὰς καὶ τὰς κακίας προσιέμενοι εἶναι ἀγαθὰ καὶ κακὰ μετὰ τὰ ὁμολογούμενα καὶ ὑφ' ἡμῶν ἐν ἀρετῇ, καὶ κακίᾳ, καὶ ταῖς κατ' αὐτὰς πράξεσι, χρήσονται ῥητοῖς, καὶ τὰ σωματικὰ, καὶ τὰ ἐκτὸς δῆθεν ἀποφαινομένοις ἀγαθὰ, ἢ κακὰ τυγχάνειν. Καὶ περὶ μὲν ἀρετῶν καὶ κακῶν τί δεῖ λέγειν, τῶν ἠθικῶν πραγμάτων[1]) διδασκόντων δεῖν ἡμᾶς μὲν αἱρεῖσθαι δικαιοσύνην, καὶ φρόνησιν, καὶ σωφροσύνην, καὶ ἀνδρίαν, καὶ τὰς κατ' αὐτὰς πράξεις, ἐκκλίνειν δὲ τὰ τούτοις ἐναντία; Διόπερ οὐ χρεία παραδειγμάτων εἰς τὰ παρὰ τῶν προαιρετικῶν ἀγαθά· σωματικὰ δὲ καὶ ἐκτὸς ἀγαθὰ, ἐκ τῆς κατὰ τὸ ῥητὸν ἐκδοχῆς πολλαχόθεν δείξουσι. Πλὴν ἐπὶ τοῦ παρόντος ἀρκεῖ παραθέσθαι τινὰ ἐκ τῶν ἐν Ἐξόδῳ, καὶ Λευϊτικῷ, καὶ Δευτερονομίῳ κειμένων· ὡς ἐν ἐπαγγελίᾳ πρὸς τοὺς τηροῦντας τὰς ἐντολάς· καὶ ὡς ἐν ἀπειλῇ καὶ κατάραις πρὸς τοὺς παραβαίνοντας αὐτάς· οἷον[2]) ὅτι ἡ ὑγεία ἀγαθόν ἐστι, καὶ ἡ νόσος κακὸν, ἀπὸ τῆς Ἐξόδου δείξει ταῦτα προλέγεσθαι· „ἐὰν[3]) τηρήσῃς τὰς ἐντολάς μου καὶ τὰ προστάγματά μου, πᾶσαν νόσον, ἣν ἐπήγαγον τοῖς Αἰγυπτίοις, οὐκ ἐπάξω ἐπὶ σέ· ἐγὼ γάρ εἰμι κύριος ὁ ἰώμενός σε.“ Καὶ τὸ ἀπὸ τοῦ Δευτερονομίου δὲ πρὸς τοὺς ἁμαρτάνοντας λεγόμενον, ὑπονοη-

---

[1]) Tarinus in notis: „Codices: *γραμμάτων*.“ H. ad marg., R. in notis: „lege: *γραμμάτων*.“

[2]) Edd. Huet. constanter: *οἷγε*.

[3]) Cfr. Exod. XV, 26.

θείη ἂν κακὸν μὲν παριστάνειν τὰς σωματικὰς πληγὰς καὶ τὰς νόσους, ἀγαθὸν δὲ δηλονότι, καὶ τὴν ὑγίειαν, καὶ τὴν τοῦ σώματος ῥῶσιν. Ἔχει δὲ οὕτως ἡ λέξις· „ἐὰν[1]) μὴ ἀκούσητε ποιεῖν πάντα τὰ ῥήματα τοῦ νόμου τούτου, τὰ γεγραμμένα ἐν τῷ βιβλίῳ τούτῳ, φοβεῖσθαι τὸ ὄνομα τὸ ἔντιμον, καὶ τὸ θαυμαστὸν τοῦτο, κύριον τὸν θεὸν, καὶ παραδοξάσει κύριος τὰς πληγάς σου, καὶ τὰς πληγὰς τοῦ σπέρματός σου, πληγὰς μεγάλας καὶ θαυμαστὰς, καὶ νόσους πονηρὰς καὶ πλείστας.[2]) Καὶ ἐπιστρέψει ἐπὶ σὲ πᾶσαν τὴν πληγὴν Αἰγύπτου τὴν πονηρὰν, ἣν διηυλαβοῦ ἀπὸ προσώπων αὐτῶν, καὶ κολληθήσεταί σοι· καὶ πᾶσαν μαλακίαν, καὶ πᾶσαν πληγὴν, τὴν μὴ γεγραμμένην ἐν τῷ βιβλίῳ τοῦ νόμου τούτου, ἐπάξει κύριος ἐπὶ σὲ,[3]) ἕως ἂν ἐξολοθρεύσῃ σε.“ Καὶ πάλιν τοῖς παραβαίνουσι τὰς ἐντολὰς λέγεται τό· „ἐπιπέμψω[4]) ὑμῖν πυρετὸν, καὶ ἴκτερον, καὶ σφακελίζοντας τοὺς ὀφθαλμοὺς ὑμῶν, καὶ τὴν ψυχὴν ὑμῶν ἐκτήκουσαν.“ Πρὸς τούτοις καὶ ἐν τῷ Δευτερονομίῳ[5]) τοῖς ἀφισταμένοις τῆς θεοσεβείας ἀπειλεῖ ὁ λόγος ὀπισθότονον ἀνίατον. Τὰ δὲ ἐκτὸς ἀγαθὰ οἱ βουλόμενοι κατὰ τὸν θεῖον ἐπαγγέλλεσθαι λόγον, τοῖς μὲν ἀπὸ τοῦ Λευϊτικοῦ, τούτοις χρήσονται· „ἐὰν[6]) ἐν τοῖς προστάγμασί μου πορεύησθε, καὶ τὰς ἐντολάς μου φυλάσσησθε, καὶ ποιῆτε αὐτάς· δώσω τὸν ὑετὸν ὑμῖν ἐν καιρῷ αὐτοῦ, καὶ ἡ γῆ δώσει τὰ γεννήματα αὐτῆς, καὶ τὰ ξύλα τῶν πεδίων δώσει τὸν καρπὸν αὐτῶν. Καὶ καταλήψεται ὑμῖν ὁ ἀλοητὸς τὸν τρυγητὸν, καὶ ὁ τρυ-

---

[1]) Cfr. Deut. XXVIII, 58—61.

[2]) H. ad marginem: „scrib. πιστάς.“ R. in notis: „biblia graeca: πιστάς.“ — Cfr. Deut. XXVIII, 59.

[3]) Tarinus in notis: „Alias: σοί.“

[4]) Cfr. Levit. XXVI, 16. coll. Deut. XXVIII, 22. 65.

[5]) Cfr. Deut. XXXII, 24.

[6]) Levit. XXVI, 3—5.

γητὸς καταλήψεται τὸν σπόρον· καὶ φάγεσθε τὸν ἄρτον ὑμῶν εἰς πλησμονήν· καὶ κατοικήσετε μετὰ ἀσφαλείας ἐπὶ τῆς γῆς ὑμῶν," καὶ τὰ ἑξῆς. Ἐκ δὲ τοῦ Δευτερονομίου τούτοις χρήσονται· „καὶ[1]) ἔσται ὡς ἂν διαβῆτε τὸν Ἰορδάνην εἰς τὴν γῆν, ἣν κύριος ὁ θεὸς δίδωσιν ὑμῖν, καὶ φυλάσσεσθε ποιεῖν πάσας τὰς ἐντολὰς αὐτοῦ, ἃς ἐγὼ ἐντέλλομαί σοι σήμερον· καὶ δώσει σε κύριος ὁ θεός σου ὑπεράνω πάντων, καὶ ἥξουσιν ἐπὶ σὲ πᾶσαι αἱ εὐλογίαι αὗται, καὶ εὑρήσουσί σε, ἐὰν ἀκούσῃς τῆς φωνῆς κυρίου τοῦ θεοῦ σου. Εὐλογημένος σὺ ἐν πόλει, καὶ εὐλογημένος σὺ ἐν ἀγρῷ· εὐλογημένα τὰ ἔγγονα[2]) τῆς κοιλίας σου, καὶ τὰ γεννήματα τῆς γῆς σου, καὶ τὰ βουκόλια τῶν βοῶν σου, καὶ τὰ ποίμνια τῶν προβάτων σου· εὐλογημέναι αἱ ἀποθῆκαί σου, καὶ τὰ ἐγκαταλείμματά σου," καὶ τὰ ἑξῆς. Ὡς πάλιν ἐκ τῶν ἐναντίων τοῖς ἀσεβοῦσι λέγεται τό· „ἐπικατάρατος[3]) σὺ ἐν πόλει, καὶ ἐπικατάρατος σὺ ἐν ἀγρῷ· ἐπικατάρατοι αἱ ἀποθῆκαί σου, καὶ τὰ ἐγκαταλείμματά σου· ἐπικατάρατα τὰ τέκνα τῆς κοιλίας σου, καὶ τὰ γεννήματα τῆς γῆς σου· ἐπικατάρατα τὰ βουκόλια τῶν βοῶν σου, καὶ τὰ ποίμνια τῶν προβάτων σου." Καὶ ἄλλα δὲ δυσεξαρίθμητα οἴσουσιν[4]) οἱ βουλόμενοι ἐν σωματικοῖς καὶ τοῖς ἐκτὸς εἶναι ἀγαθὰ καὶ κακά· ἐφάψονταί τε καὶ τῶν εὐαγγελίων, λέγοντες τὸν σωτῆρα ἐληλυθότα, καὶ ὡς κακὰ ἀφῃρηκέναι ἀπὸ τῶν ἀνθρώπων τὴν τυφλότητα[5]) τὴν σωματικὴν, καὶ τὴν κωφότητα, καὶ τὴν πάρεσιν τῶν μελῶν, καὶ πᾶσαν νόσον, καὶ πᾶσαν μαλακίαν τεθε-

---

[1]) Cfr. Deut. XXVIII, 1—5.

[2]) H. ad marg., R. in notis: „lege: ἔκγονα."

[3]) Deut. XXVIII, 16—18.

[4]) Tarinus in notis: „Alias: ἐνέγκωσιν." Huet. ad marginem: „scrib. ἐνέγκωσιν."

[5]) Tarinus in notis: „Alias: τύφλωσιν." Huet. ad marginem: „scrib. τύφλωσιν."

ραπευκέναι, ἀγαθὰ ἀντὶ τῶν προειληφότων[1]) κακῶν δωρούμενον, τό τε διορατικὸν σωματικὸν, καὶ τὸ ἀκουστικὸν, καὶ τὴν ἄλλην ὑγείαν καὶ ῥῶσιν· καὶ δυσωπήσουσί σε φάσκοντες, εἰ μὴ καὶ ἡμεῖς ὁμολογήσομεν κακὸν εἶναι τὸ δαιμονιᾷν καὶ τὸ σεληνιάζεσθαι· ὡς πάλιν ἐκ τοῦ ἐναντίου ἀγαθὸν τὸ τούτων ἀπηλλάχθαι. Ἀλλὰ καὶ οἱ ἀπόστολοι χαρίσματα ἰαμάτων, καὶ ἐνεργήματα δυνάμεων ἐπιτελοῦντες, κατ' αὐτὸ τὸ ἐνεργεῖν ἀγαθὰ ἐποίουν τοῖς ἀνθρώποις, καὶ κακῶν αὐτοὺς ἀπήλλαττον. Διαβήσονται δὲ οἱ ταῦτα λέγοντες καὶ ἐπὶ τὸν μέλλοντα αἰῶνα, φάσκοντες τό· κακὸν εἶναι τὸν πόνον, ἤτοι[2]) τὸ τοὺς ἁμαρτωλοὺς ἐν πυρὶ αἰωνίῳ παραδίδοσθαι. Εἰ δὲ κακὸν[3]) ὁ πόνος, ἀνάγκη τὴν ἡδονὴν ἀγαθὸν εἶναι. Σαφῆ μὲν οὖν ἐκ τῶν εἰρημένων τὰ δυνάμενα ἐπὶ πλεῖον δυσωπῆσαι τοὺς οὐχ οἵους τε λῦσαι τὰ προσαγόμενα, περὶ τοῦ τρία γένη τῶν ἀγαθῶν εἶναι, καὶ τρία τῶν κακῶν, κατὰ τὸν λόγον τῶν γραφῶν. Ταύτην τοίνυν τὴν ἀπάτην οὐ μόνον οἱ ὁμολογουμένως ἀκέραιοι τῶν πεπιστευκότων ἠπάτηνται, ἀλλὰ καί τινες τῶν ἐπαγγελλομένων σοφίαν τὴν κατὰ Χριστὸν, οἰόμενοι τοῦ δημιουργοῦ τοιάςδε τινὰς εἶναι ἐπαγγελίας, καὶ πέρα τῶν ἀπὸ τῆς λέξεως δηλουμένων μηδὲν σημαίνεσθαι κατὰ τὰς ἀπειλάς. Πρὸς πάντας τοίνυν τοὺς τὰ τοιαῦτα ἐκ τῶν γραφῶν ὑπολαμβάνοντας ἐπαπορητέον, εἰ τετηρήκασι τὸν νόμον οἱ προφῆται, ὧν ἁμαρτήματα οὐ κατηγορεῖται· οἷον Ἠλίας ὁ ἀκτημονέστατος, ὡς μηδὲ ἄρτον ἔχειν παρ' ἑαυτῷ φαγεῖν, καὶ

---

[1]) Tarinus in notis: „Alias: *προκατειληφότων.*" Huet. ad marg., R. in notis: „legendum: *προκατειληφότων.*"

[2]) Edd. Philocal., itemq. edd. H. et R. ut nos in textu. Tarinus vero in notis: „Alias desunt voces *τό* et *ἐν.*" H. ad marg., R. in notis: „legendum: *ἤτοι τοὺς ἁμαρτωλοὺς πυρί.*"

[3]) Tarinus in notis: „Alias: *κακῶς.*"

διὰ τοῦτο πέμπεσθαι πρὸς γυναῖκα ἐν Σαρεφθὰ τῆς Σιδωνίας· καὶ Ἐλισσαῖος, ὃς παρὰ τῇ Σουναμίτιδι βραχυτάτην ἔλαβε κατάλυσιν, καὶ σκιμπόδιον,[1]) καὶ λυχνίαν εὐτελῆ, ὃς καὶ ἀῤῥωστήσας ἐτελεύτησε· καὶ Ἠσαΐας ὁ πορευθεὶς γυμνὸς καὶ ἀνυπόδετος τρισὶν ἔτεσι· καὶ Ἱερεμίας ὁ ἐμβληθεὶς εἰς λάκκον βορβόρου, καὶ ἀεὶ μυκτηρισθεὶς, ὥστε καὶ ἐρημίαν οἰκῆσαι εὔξασθαι· καὶ ὁ Ἰωάννης ὁ ἐν ταῖς ἐρημίαις[2]) διατρίβων, καὶ πλὴν ἀκρίδων καὶ μέλιτος ἀγρίου μηδενὸς μεταλαμβάνων, δέρματι περιεζωσμένος τὴν ὀσφὺν, καὶ ἀπὸ τριχῶν καμήλου ἠμφιεσμένος. Ὁμολογήσουσι γὰρ αὐτοὺς τετηρηκέναι τόν νόμον. Καὶ ἀπαιτήσομεν, εἰ ἃ νοοῦσιν ἀγαθὰ, τοῖς τετηρηκόσι τούτοις ὑπῆρκται. Οὐκ ἔχοντες δὲ δεῖξαι, περικλεισθήσονται εἰς τὸ, ἤτοι ψευδεῖς εἶναι τὰς ἐπαγγελίας τὰς λεγομένας δίδοσθαι τοῖς θεοσεβέσιν, ἢ ἀληθεῖς τυγχανούσας ἀναγωγῆς δεῖσθαι· εἰ δ᾽ ἐπ᾽ ἀλληγορίαν ἀναγκασθέντες ἔλθωσιν, ἀθετηθήσεται αὐτῶν ἡ ὑπόληψις ὑπὲρ τοῦ τὸν νόμον ἀπειλεῖν νόσον σωματικὴν, καὶ τὰ ἐκτὸς νομιζόμενα κακὰ τοῖς ἠσεβηκόσιν· ἢ ἐπαγγέλλεσθαι ὑγιαίνοντα εἶναι τὰ σώματα, καὶ περιουσίαν ἔσεσθαι τοῖς τῷ θεῷ κατηκολουθηκόσι. Πῶς δὲ οὐκ ἠλίθιον, ἐπὶ τοῖς κακοῖς μέγα φρονεῖν καὶ αὐχεῖν τοὺς ὄντας ἐν αὐτοῖς; Εἰ γὰρ κακαὶ αἱ θλίψεις, φησὶ δὲ ὁ ἀπόστολος καυχᾶσθαι ἐν κακοῖς· τοῦτο δὲ ἠλίθιον, καὶ ὁ ἀπόστολος οὐκ ἠλίθιος· οὐκ ἄρα κακὰ τὰ τοιάδε γυμνάσματα τοῦ ἁγίου· ὅστις ἐν παντὶ θλιβόμενος, οὐ στενοχωρεῖται· ἀπορούμενος, οὐκ ἐγκαταλείπεται· πειραζόμενος, οὐ θανατοῦται· νομιζόμενος εἶναι πτωχὸς, πολλοὺς πλουτίζει· καὶ ὑπολαμβανόμενος μηδὲν κεκτῆσθαι, πάντα κατέχει· τοῦ γὰρ

---

[1]) Tarinus in notis: „Alias: συμπόσιον.“ Huet. ad marg., R. in notis: „legendum: συμπόσιον.“

[2]) Tarinus in notis: „Alias: ἐρήμοις.“ Huet. ad marg., R. in notis: „legendum: ἐρήμοις.“

πιστοῦ ὅλος ὁ κόσμος τῶν χρημάτων· τοῦ δὲ ἀπίστου, οὐδὲ ὀβολός. Ἔτι δὲ ἕπεται τοῖς ὑπολαμβάνουσι κατὰ τὴν γραφὴν, τρία γένη τῶν ἀγαθῶν εἶναι, δῆλον δὲ ὅτι καὶ τῶν κακῶν, τοὺς δικαίους ἀεὶ ἐν πολλοῖς κακοῖς εἶναι· ἀληθευούσης τῆς λεγούσης προφητείας· „πολλαὶ [1]) αἱ θλίψεις τῶν δικαίων.“ Οὐκ [2]) ἄκαιρον δὲ καὶ τῶν τῷ Ἰὼβ συμβεβηκότων ὑπομνῆσαι τοὺς οἰομένους τάδε τινὰ κακὰ εἶναι· ὡς ὁ χρηματισμὸς, μετὰ τὸ ἐνεγκεῖν γενναιότατα τοὺς περιστάντας ἀγῶνας, φησίν· „οἴει [3]) δέ με ἄλλως σοι κεχρηματικέναι, ἢ ἵνα ἀναφανῇς δίκαιος;“ Εἰ γὰρ οὐκ ἄλλως ἀναφαίνεται ὁ Ἰὼβ δίκαιος ἢ ἐκ τοῦ τάδε [4]) τινὰ συμπτώματα γεγονέναι, πῶς ἂν αὐτῷ κακὰ λέγοιμεν ὑπάρχειν, τὰ αἴτια τοῦ ἀναφῆναι αὐτοῦ τὴν δικαιοσύνην; Ἑπόμενα δ' ἂν τούτοις εἴη, μηδὲ τὸν διάβολον τῷ ἁγίῳ κακὸν τυγχάνειν. Τῷ δ' οὖν Ἰὼβ ὁ διάβολος κακὸν οὐκ ἦν· „ἐπεὶ [5]) τοῖς ἀγαπῶσι τὸν θεὸν πάντα συνεργεῖ εἰς ἀγαθὸν ὁ θεὸς, τοῖς κατὰ πρόθεσιν κλητοῖς οὖσιν.“ Ἔτι δὲ πρὸς τούτοις παρὰ τὸ ἐναργὲς εἶναί φαμεν τὸ τὸν δίκαιον ἐν ταῖς κατὰ τὸ ῥητὸν εὐλογίαις ἔσεσθαι τῶν ἐν ταῖς γραφαῖς ἐγκειμένων νομιζομένων ἀγαθῶν· πολλὴ γὰρ ἱστορία ἡ περὶ τοῦ ἁγίου ἐξεταζομένη ἐναντιοῦται ταῖς τοιαύταις ἐκδοχαῖς. Καὶ ἀνόητόν ἐστι τὸ ὑπολαμβάνειν δανειστὴν [6]) τὸν ἅγιον ἔσεσθαι, πολλῶν ἐθνῶν τρα-

---

[1]) Psalm. XXXIV, 19. (XXXIII.)

[2]) Edd. Philocal., itemq. edd. H. et R. in textu: „Οὐκ ἄρα δέ.“ Tarinus vero (itemque H. et R.) in notis: „lege cum Codicibus: Οὐκ ἄκαιρον δέ.“

[3]) Job. XL, 8.

[4]) Edd. Philocal., itemq. edd. H. et R. in textu: „τάδε τινὰ, καὶ τοῦ τάδε αὐτῷ κακὰ λέγοιμεν ὑπάρχειν.“ Tarinus vero (H. pariter atque R. adstipulantibus) in notis: „restitui ex Thuani Codicibus: τάδε τινὰ συμπτώματα γεγονέναι, πῶς ἂν αὐτῷ κακὰ λέγοιμεν ὑπάρχειν.“

[5]) Rom. VIII, 28. [6]) Cfr. Deut. XV, 6.

πέζας κατὰ πόλιν[1]) ἀνοίγοντα, καὶ περισπώμενον περὶ τὰς δόσεις, καὶ λήψεις, καὶ ποιοῦντα πράγματα ἀπηγορευμένα· „τὸ[2]) ἀργύριον γὰρ αὐτοῦ οὐκ ἔδωκεν ἐπὶ τόκῳ, καὶ δῶρα ἐπ' ἀθώοις[3]) οὐκ ἔλαβε· καὶ ὁ ποιῶν ταῦτα οὐ σαλευθήσεται εἰς τὸν αἰῶνα." Καὶ κατὰ τὸν Ἰεζεκιήλ· „ὁ[4]) ἅγιος ἐπὶ τόκῳ καὶ πλεονασμῷ οὐκ ἔδωκε τὸ ἀργύριον." Τὸ δὲ καὶ πυρετὸν νομίζειν διὰ τὰς ἁμαρτίας γίνεσθαι, ἀπαιδεύτων εἰς ὑπερβολήν ἐστι δόγμα, πολλάκις τῶν αἰτίων τῆς τοιᾶσδε νόσου προδήλων ὄντων· ἢ γὰρ διὰ τὸ περιέχον, ἢ διὰ τοιάδε ὕδατα, ἢ διὰ τοιάσδε τροφάς. Καὶ εἰ ἆθλα τοῖς δικαίοις ὑγεία καὶ πλοῦτος, ἐχρῆν μηδένα τῶν ἀσεβῶν ὑγιαίνειν, μηδὲ πλουτεῖν· Ὑγείαν δὲ τὴν τοιάνδε κατάστασιν τῆς ψυχῆς ζητητέον, καὶ πλοῦτον τὸν κατὰ τὸν Σολομῶντα λύτρον τυγχάνοντα τῆς ψυχῆς, λέγοντα· „λύτρον[5]) ἀνδρὸς ψυχῆς ὁ ἴδιος πλοῦτος." Φευκτέον δὲ πενίαν, καθ' ἣν ἀναγέγραπται· „πτωχὸς[6]) δὲ οὐχ ὑφίσταται ἀπειλήν." Ἔτι δὲ τραύματα, καὶ μώλωπας, καὶ νόσους ἐκληπτέον,[7]) τὰ γινόμενα διὰ τὴν κακίαν ταῖς ἀπροσεκτούσαις ψυχαῖς. Περὶ ὧν καὶ ὁ προφήτης μέμφεται τοὺς ἐν τοῖς τοιούτοις τυγχάνοντας, λέγων· „ἀπὸ[8]) ποδῶν ἕως κεφαλῆς οὔτε τραῦμα, οὔτε μώλωψ, οὔτε πληγὴ φλεγμαίνουσα· οὐκ ἔστι μάλαγμα ἐπιθεῖναι, οὔτε ἔλαιον, οὔτε καταδέσμους. Ταῦτα μὲν οὖν αὐτάρκη τοῖς μὴ πάνυ ἀμελέσι, πρὸς τὸ ἀπὸ τού-

---

1) Tarinus in notis: „Codices: πολύ. Prave." Huet. ad marginem: „scrib. πολύ."

2) Psalm. XV, 5. (XIV.)

3) Edd. Philocal. in textu: „ἀθώους," Spencer. vero ad marginem: „ἀθώοις."

4) Cfr. Ezech. XVIII, 8.

5) Prov. XIII, 8. 6) Prov. XIII, 8.

7) Tarinus in notis: „Alias: ἐκλεκτέον." Huet. ad marginem: „scrib. ἐκλεκτέον."

8) Jesai. I, 6.

των ἑαυτοῖς ἀναλεξαμένοις τὰ περισπῶντα ῥητὰ τῶν γραφῶν, ἐπιβάλλειν τῇ ἀξίᾳ νοήσει τῆς ἐνεργείας τοῦ ἁγίου πνεύματος. Ἔτι δὲ ὑπὲρ τοῦ σιωπῆσαι τοὺς οἰομένους τάδε εἶναι τὰ ἀγαθὰ τὰ τοῖς ἁγίοις δοθησόμενα, καὶ τάδε τὰ κακὰ τοῖς ἁμαρτωλοῖς, καὶ ταῦτα προσθετέον· ὅτι πᾶν τὸ διά τι, ἔλαττόν ἐστι τοῦ δι᾽ ὅ ἐστιν· οἷον τομαὶ, καὶ καυστῆρες, καὶ ἔμπλαστροι δι᾽ ὑγείαν παραλαμβανόμενα, ἐλάττονα τυγχάνει τῆς ὑγείας. Κἂν ὡς ἐν ἰατρικοῖς δὲ βοηθήμασι, ταῦτα λέγοιτο ἀγαθὰ, χρὴ ἐκλαμβάνειν, ὅτι οὐκ ἔστι τελικὰ ἰατρικῆς ἀγαθὰ, ἀλλὰ ποιητικά· τελικὸν δὲ κατὰ τὴν ἰατρικὴν ἀγαθὸν, ἡ τοῦ σώματος ὑγεία. Οὕτω τοίνυν καὶ εἰ [1]) τάσδε τὰς ἐντολὰς τηρητέον ὑπὲρ τοῦ τῶνδε τῶν ἀγαθῶν τυχεῖν· τὰ δὲ ἆθλα τὰ σωματικά ἐστι, καὶ τὰ ἐκτός· αἱ ἀγαθαὶ πράξεις ἔσονται οὐκ ἀγαθαὶ ὡς τελικαὶ, ἀλλ᾽ ἢ ἄρα ὡς ποιητικαὶ ἀγαθῶν· καὶ ἔσται διαφέρων ὁ πλοῦτος, ὃν οἴονται ἐπαγγέλλεσθαι τὴν γραφὴν, καὶ ἡ τοῦ σώματος ὑγεία, τῆς δικαιοσύνης, καὶ αὐτῆς δὲ τῆς ὁσιότητος, καὶ τῆς εὐσεβείας, καὶ τῆς θεοσεβείας τῶν τηλικούτων ἀνδραγαθημάτων. Ἅπερ παραδέξασθαι, ἀνθρώπων ἐστὶ τὸ ἀξίωμα τῆς ἀρετῆς μὴ γινωσκόντων, ἀλλὰ τὰ ὑλικὰ αὐτῆς προτιμώντων· πάντων γάρ ἐστιν ἀτοπώτατον τῶν ἀνδραγαθημάτων λέγειν διαφέρειν τὸ πλουτεῖν, καὶ τὸ ὑγιαίνειν σωματικῶς. Διὰ τὰ μοχθηρὰ δὴ ταῦτα δόγματα ἀκολούθως τινὲς προσήκαντο, καὶ μετὰ τὴν ἀνάστασιν ἐν ταῖς πρώταις ἐπαγγελίαις ἐσθίειν ἡμᾶς μέλλειν τὰ τοιάδε βρώματα, καὶ πίνειν· τινὲς δὲ καὶ τεκνοποιεῖν. Ταῦτα δὲ φθάσαντα καὶ εἰς τοὺς ἀπὸ τῶν ἐθνῶν, μεγάλης εὐηθείας δόξαν ἀπενέγκασθαι ποιήσει τὸν Χριστιανισμὸν, πολλῷ βελτίονα δόγματα ἐχόντων τινῶν ἀλλοτρίων τῆς πίστεως. Ἡμεῖς δὲ ἤδη τὸ φαινόμενον ἡμῖν ἀπὸ τῆς ἐξετάσεως τῶν

---

[1]) Edd. Pilocal. in textu: „εἰς τάσδε.“ Tarinus tamen in notis: „lege: εἰ τάσδε.“

ἱερῶν λογίων παραστησόμεθα· ἐφάσκομεν γὰρ ἀρέσκεσθαι μὲν τῷ λέγειν ἐν προαιρετικοῖς, καὶ ἐν ἀπροαιρέτοις εἶναι τὰ ἀγαθὰ καὶ τὰ κακά. Οὐ μὴν ἠριθμοῦμεν εἰς τὰ ἀπροαίρετα τῶν ἀγαθῶν τὴν ὑγείαν, καὶ τὸ κάλλος, καὶ τὴν εὐγένειαν, καὶ τὴν εὐδοξίαν, καὶ τὸν πλοῦτον· καὶ κατὰ τὸ δυνατὸν ἐπειράσθημεν τὰ περισπῶντα, ὡς ἐν ἐπιτομῇ, διαλύσασθαι. Τίνα τοίνυν ἐστὶ τὰ ἀπροαίρετα ἀγαθὰ, ἤδη λεκτέον· ἐπεὶ ἀληθὲς τό· „ἐὰν[1]) μὴ κύριος οἰκοδομήσῃ οἶκον, εἰς μάτην ἐκοπίασαν οἱ οἰκοδομοῦντες αὐτόν·“ καί· „ἐὰν[2]) μὴ κύριος φυλάξῃ πόλιν, εἰς μάτην ἠγρύπνησεν ὁ φυλάσσων.“ Οἰκοδομεῖ δὲ οἶκον, πᾶς ὁ προκόπτων· καὶ φυλάσσει πόλιν, πᾶς ὁ τέλειος. Μάταιον δὲ τὸ ἔργον τοῦ οἰκοδομοῦντος, καὶ ματαία ἡ φυλακὴ τοῦ τηροῦντος, ἐὰν μὴ κύριος οἰκοδομήσῃ, καὶ κύριος φυλάξῃ. Ἐκτὸς ἂν εἴη τῆς[3]) προαιρέσεως ἡμῶν ἀγαθὸν, ἡ ἀντιλαμβανομένη τοῦ κυρίου δύναμις τῆς οἰκοδομῆς τοῦ οἰκοδομοῦντος, καὶ συνοικοδομοῦσα τῷ μὴ δυναμένῳ καθ' αὐτὸν ἀπαρτίσαι τὸ οἰκοδομούμενον. Τὰ δὲ αὐτὰ καὶ ἐπὶ τῆς φυλασσομένης πόλεως νοητέον. Καὶ ὥσπερ ἐὰν εἴποιμι τὸ γεωργικὸν ἀγαθὸν, τὸ ποιητικὸν τοῦ καρποῦ, μικτὸν[4]) εἶναι ἐκ προαιρετικοῦ τοῦ κατὰ τὴν τέχνην τοῦ γεωργοῦ, καὶ ἀπροαιρέτου τοῦ παρὰ τῆς προνοίας, κατὰ τὴν τῶν ἀέρων εὐκρασίαν, καὶ φορὰν αὐτάρκους ὑετοῦ· οὕτω τὸ τοῦ λογικοῦ ἀγαθὸν μικτόν[5]) ἐστιν, ἔκ τε τῆς προαιρέσεως αὐτοῦ, καὶ τῆς συμπνεούσης θείας δυνάμεως τῷ τὰ κάλλιστα προελομένῳ. Οὐ μόνον τοίνυν εἰς τὸ καλὸν καὶ ἀγαθὸν γενέσθαι, χρεία καὶ τῆς προαιρέσεως τῆς ἡμετέρας καὶ τῆς θείας συμ-

---

[1]) Psalm. CXXVII, 1. (CXXVI.)

[2]) Psalm. CXXVII, 1. (CXXVI.)

[3]) Edd. Huet. male: τοῦ.

[4]) Tarinus in notis: „Codices: μικτέον.“

[5]) Tarinus in notis: „Codices: μικτέον.“

πνοίας, ἥτις ἐστὶν, ὡς πρὸς ἡμᾶς, ἀπροαίρετος·[1]) ἀλλὰ καὶ εἰς τὸ γενόμενον καλὸν καὶ ἀγαθὸν διαμεῖναι ἐν τῇ ἀρετῇ· μεταπεσουμένου καὶ τοῦ τελειωθέντος,[2]) εἰ ὑπερεπαρθείη ἐπὶ τῷ καλῷ, καὶ ἑαυτὸν ἐπιγράφοι τούτου αἴτιον, οὐχὶ δὲ τὴν δέουσαν δόξαν ἀναφέρων τῷ τὸ πολλῷ πλεῖον δωρησαμένῳ εἰς τὴν κτῆσιν καὶ τὴν συνοχὴν τῆς ἀρετῆς. Τοιοῦτον δέ τι αἴτιον καὶ τοῦ κατὰ τὸν Ἰεζεκιὴλ[3]) εἰρημένου ἀμώμου περιπεπατηκέναι[4]) ἐν πάσαις ταῖς ὁδοῖς αὐτοῦ, ἕως[5]) εὑρεθῇ ἀνομία ἐν αὐτῷ, ἡγούμεθα τυγχάνειν τοῦ αὐτὸν κατὰ τὸν Ἡσαΐαν[6]) ἐκπεπτωκέναι τοῦ οὐρανοῦ, ἑωσφόρον ποτὲ γενόμενον, πρωῒ ἀνατέλλοντα, ὕστερον συντετριμμένον ἐπὶ τὴν γῆν. Οὐ μόνον γὰρ ἐπὶ τοῖς υἱοῖς τῶν ἀνθρώπων, ἐάν τις τέλειος ᾖ, τῆς ἀπὸ θεοῦ σοφίας ἀπούσης, ἀληθὲς τὸ εἰς οὐδὲν αὐτὸν λογισθῆναι· ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῆς ἀγγελικῆς τάξεως, καὶ ἀρχικῆς, καὶ πάσης τῆς, ὅσον θεὸς πάρεστιν αὐτῇ, θείας τυγχανούσης. Τάχα γοῦν ὁρῶν ὁ ἱερὸς ἀπόστολος πολὺ ἔλαττον τὸ ἡμέτερον προαιρετικὸν τῆς τοῦ θεοῦ δυνάμεως, πρὸς τὴν κτῆσιν τῶν ἀγαθῶν, φησὶ τὸ τέλος „οὐ[7]) τοῦ θέλοντος εἶναι, οὐδὲ τοῦ τρέχοντος, ἀλλὰ τοῦ ἐλεοῦντος θεοῦ·“ οὐχ ὡς χωρὶς τοῦ θέλειν, καὶ τοῦ τρέχειν ἐλεοῦντος θεοῦ, ἀλλ' ὡς οὐδενὸς ὄντος τοῦ θέλειν, καὶ τοῦ τρέχειν, συγκρίσει τοῦ ἐλέους τοῦ θεοῦ· καὶ διὰ τοῦτο τὴν

---

1) Edd. Philocal., itemq. edd. Huetii: ἀπροαίρετον.

2) Tarinus in notis: „Alias: τελειώματος.“ Huet. ad marginem: „scrib. τελειώματος.“

3) Cfr. Ezech. XXVIII, 15.

4) Edd. Philocal., itemq. edd. Huetii: περιπατετηκέναι.

5) Tarinus in notis: „Alias: ἕως οὗ.“ Huet. ad marginem: „scrib. ἕως οὗ.“

6) Cfr. Jesai. XIV, 12.

7) Rom. IX, 16.

ἐπιγραφὴν τοῦ καλοῦ δεόντως [1]) μᾶλλον ἀνατιθέναι [2]) τῷ ἐλέῳ τοῦ θεοῦ, ἤπερ τῷ ἀνθρωπίνῳ θέλειν καὶ τρέχειν. Ταῦτα δὲ ἐπὶ πολὺ παρεκβεβηκέναι δοκοῦντες, ἐξητάσαμεν, πειθόμενοι ἀναγκαῖα αὐτὰ εἶναι, πρὸς τό· „πολλοὶ [3]) λέγουσι· τίς δείξει ἡμῖν τὰ ἀγαθά;" Κατὰ τὸ δυνατὸν γὰρ ὁ λόγος τοῖς λέγουσι πολλοῖς· „τίς δείξει ἡμῖν τὰ ἀγαθά;" παρέστησε καὶ ἔδειξε τίνα τὰ ἀγαθά· δῆλον δὲ ὅτι καὶ τίνα τὰ κακά· ἵνα διά τε ἀσκήσεων καὶ εὐχῶν κτησώμεθα τὰ ἀγαθὰ, καὶ ἀνατρέψωμεν τὰ κακὰ ἀπὸ τῶν ψυχῶν ἡμῶν. Ἀλλ' ἐπείπερ ἐστὶν ἐν τῷ φράζειν ὁτὲ μὲν κυριολεκτεῖν, ὁτὲ δέ που καὶ καταχρῆσθαι, οὐ θαυμαστὸν, εἴποτε εὑρήσομεν τὴν τῶν ἀγαθῶν καὶ κακῶν προσηγορίαν κειμένην ἐπὶ τῶν σωματικῶν καὶ τῶν ἐκτὸς λεγομένων παρὰ τοῖς οὐχ ὑγιῆ δόγματα ἔχουσιν· οἷον ἐν τῷ Ἰώβ· „εἰ [4]) τὰ ἀγαθὰ ἐδεξάμεθα ἐκ χειρὸς κυρίου, τὰ κακὰ οὐχ ὑποίσομεν;" καὶ ἐν τῷ Ἱερεμίᾳ· [5]) „κατέβη [6]) κακὰ παρὰ κυρίου ἐπὶ [7]) πύλας Ἱερουσαλήμ." Ἀντὶ γὰρ τοῦ εἰπεῖν· εἰ τὰ τοιάδε χρηστά τινα, καὶ ἡδέα τυγχάνοντα ἐδεξάμεθα, παρὰ τῆς προνοίας εἰς ἡμᾶς ἐφθακότα, πικρὰ καὶ ἐπίπονα οὐχὶ προθύμως ἐνεγκοῦμεν; λέγεται τό· „εἰ [8]) τὰ ἀγαθὰ ἐδεξάμεθα ἐκ χειρὸς κυρίου, τὰ κακὰ οὐχ ὑποίσομεν;" Καὶ ἀντὶ τοῦ φάναι· κατὰ πρόνοιαν τάδε τινὰ τῇ Ἱερουσαλὴμ ὑπὲρ τοῦ παιδευθῆ-

---

[1]) Edd. H. et R. perperam: δεόντος.

[2]) Tarinus in notis: „Alias: ἐντιθέναι." Huetius ad marginem: „scrib. ἐντιθέναι."

[3]) Psalm. IV, 6. [4]) Job. II, 10.

[5]) Huet. in notis: Vel Origenem Librariorum oscitantia corrupit, vel sua fefellit memoria, cum Jeremiam pro Michaea nobis exhibuit.

[6]) Mich. I, 12.

[7]) Edd. Tarini, itemq. edd. Huetii: „ἐπὶ πύλαις." Edd. vero Spenceri, itemq. ed. Ruaei: „ἐπὶ πύλας."

[8]) Job. II, 10.

ναι τοὺς ἐνοικοῦντας ἐν αὐτῇ γεγένηται, γέγραπται τό· „κατέβη[1]) κακὰ παρὰ κυρίου ἐπὶ[2]) πύλας Ἱερουσαλήμ.“ Δεήσει τοίνυν τὰ πράγματα συνιέντας, μὴ γλίσχρους εἶναι περὶ τὰ ὀνόματα, ἀλλὰ καταλαμβάνειν, πότε κυρίως τῶν πραγμάτων ταῦτα τέτακται, καὶ πότε διὰ τὴν στενοχωρίαν τῶν ὀνομάτων ἐν καταχρήσει. Εἰ δὲ ὁ σωτὴρ τάδε τινὰ ἰάσατο, καὶ ἐδωρήσατο ὑγείαν, καὶ ὄψεις, καὶ ἀκοὰς ἀνθρώποις· προηγουμένως μὲν τὴν ἀναγωγὴν αὐτῶν ζητητέον, τοῦ λόγου τὰ τῆς ψυχῆς πάθη θεραπεύειν διὰ τούτων τῶν ἱστορικῶν δηλουμένου. Οὐκ ἄτοπον δὲ ἐπὶ τοῖς τοιούτοις καὶ κατὰ τὴν ἱστορίαν ἀπαγγελλόμενα νοεῖν γεγονέναι ὑπὲρ καταπλήξεως τῶν τότε ἀνθρώπων· ἵνα οἱ μὴ πειθόμενοι λόγοις ἀποδεικτικοῖς καὶ διδασκαλικοῖς, δυσωπηθέντες τὰς τεραστίας δυνάμεις, συγκαταθῶνται τῷ διδάσκοντι.

„Ἐσημειώθη[3]) ἐφ᾽ ἡμᾶς τὸ φῶς τοῦ προσώπου σου, κύριε,“ κ. τ. ε. Ὅτι[4]) φῶς ἐστιν ὁ θεὸς, Ἰωάννης φησὶν ἐν τῇ καθολικῇ ἐπιστολῇ· „ὁ[5]) θεὸς φῶς ἐστι, καὶ σκοτία ἐν αὐτῷ ἐστιν οὐδεμία.“ Κἂν πῦρ δὲ λέγηται, ὡς ὁ Παῦλος ἐν τῇ πρὸς Ἑβραίους φησί· „καὶ[6]) γὰρ ὁ θεὸς ἡμῶν πῦρ καταναλίσκον ἐστί·“ δεικνὺς αὐτὸν εἶναι θεὸν νόμου, καὶ εὐαγγελίου, τουτέστι τὸν πατέρα τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ διὰ τοῦτο θεὸν ἡμῶν· οὐκ ἄλλο τι νοητέον εἶναι τοῦ φωτὸς τῇ ἐπινοίᾳ διαφέρον τοῦ πυρὸς τοῦ καταναλίσκοντος τοῦ παρὰ τὸ φῶς. Ὥσπερ καὶ ἐπὶ τῷ σωματικῷ συνέτυχεν ἡ μὲν αὐτὴ οὐσία, καθ᾽ ὃ μὲν φωτίζει, φῶς ἐστι, καθ᾽ ὃ δὲ ἐπικρατεῖ τῶν τοιῶνδε ὑλῶν, καυστικὴ καὶ

---

1) Mich. I, 12.

2) Omnes edd. hoc loco, cfr. pag. 452. not. 7. „ἐπὶ πύλας.“

3) Psalm. IV, 6.

4) Ruaeus in notis: Corderius, Cod. Baroccianus, Daniel Barbarus.

5) Cfr. I Joann. I, 5. 6) Hebr. XII, 29.

καταναλωτικὴ τυγχάνουσα αὐτῶν, πῦρ ἐστι καταναλίσκον· οὕτω τοιγαροῦν καὶ ὁ Θεὸς τῶν μὲν χειρόνων ἀφανιστικός ἐστι, καὶ τῆς κακίας ἐξαναλωτικὸς, τοῖς δὲ ἐπιτηδείοις καὶ κεκαθαρμένοις τὴν καρδίαν φῶς τυγχάνει. Ὃν τρόπον δὲ ἐπὶ τοῦ σωματικοῦ φωτὸς συντέτευχεν τὸ συνεργεῖν αὐτὸ τοῖς ὑγιαίνοντας ἔχουσιν ὀφθαλμοὺς πρός τε τὴν αὐτοῦ θέαν, καὶ τὴν τῶν αἰσθητῶν· τὸν αὐτὸν τρόπον ὁ Θεὸς δυνάμει τινὶ φθάνων ἐπὶ τὸν ἑκάστων νοῦν, ἐὰν μηδαμόθεν οὗτος, ἐφ' ὃν φθάνει, συγκεκαλυμμένος ᾖ, μηδὲ ἀπὸ παθῶν τι κωλυτικὸν πεπονθὼς τῆς ἰδίας ὀξυδερκίας, αἴτιος γίνεται τοῦ τε αὐτὸν νοεῖσθαι, καὶ ἐπὶ τὰ ἄλλα νοητὰ φθάνειν τὸν φωτιζόμενον ὑπ' αὐτοῦ νοῦν. Οὐ θαυμαστὸν δὲ, εἴ τινες διορατικοὶ ἐν τέχναις ἢ ἐπιστήμαις τισὶ τυγχάνοντες, ἢ ὀξύτατοι περὶ κατανόησιν ἠθικῶν τινων καὶ λογικῶν προβλημάτων ἀγνοοῦσι Θεόν. Ὁμοιοῦμεν γὰρ αὐτῶν τὸ διανοητικὸν ὀφθαλμῷ ἐνατενίζοντι παντὶ μᾶλλον ἢ τῷ ἡλίῳ, καὶ μηδέποτε ἐπαιρομένῳ πρὸς τὸ κατανοῆσαι τὰς τούτου αὐγάς. Ὥσπερ μέντοι γε φθάνει ἡ ἡλιακὴ ἀκτὶς ἐπὶ τὸ πρόσωπον τοῦ ἐνορῶντος αὐτῷ, καὶ οὐχ οἷόν τε ἀμοιρεῖν ἡλίου τὸν πρὸς αὐτῷ τυγχάνοντα· οὕτως νοητέον πάντως μετέχειν Θεοῦ τὸν κατανοοῦντα τὸν νόμον τοῦ θείου λόγου, ἐπιδόντα τὸν νοῦν ἑαυτοῦ πρὸς τὸ συνιέναι Θεόν. Ὅπερ οἶμαι δηλοῦντα τὸν προφήτην ἐνθάδε λέγειν τό· „ἐσημειώθη[1]) ἐφ' ἡμᾶς τὸ φῶς τοῦ προσώπου σου, κύριε.“ Σημεῖον γάρ, φησὶ, τοῦ φωτὸς τοῦ ἐν τῇ προσόψει σου, φθάσαν εἰς ἡμᾶς, ἐντετύπωται ἡμῖν, καὶ αὐτὸ τὸ φῶς τῆς προσόψεώς σου ἐγκεχάρακται, ὥστε τὸν εἰδότα ὁρᾷν σημεῖον τοῦ φωτὸς σεσημειωμένον Θεοῦ, τηνικαῦτα νοεῖν τοῦτο γενόμενον ἐν ἡμῖν. Οἶμαι δὲ καὶ τὸ ἀπόῤῥητον τοῦτο δηλοῦσθαι ἐν τῇ Ἐξόδῳ, ὅτι Μωυσέως ἐπὶ πλέον ὁμιλοῦντος τῷ Θεῷ, καὶ συνόντος αὐτῷ,

---

[1]) Psalm. IV, 6.

δεδόξασται πρόσωπον, ὥστε μὴ δύνασθαι τοὺς υἱοὺς Ἰσραὴλ ἀτενίσαι εἰς τὴν δόξαν αὐτοῦ, καὶ διὰ τοῦτο κάλυμμα λαβόντα τὸν θεράποντα ὁμιλεῖν τῷ λαῷ. Πᾶσα δὲ ψυχὴ ἀνακειμένη θεῷ, καὶ εἰς τὸ ἀληθὲς αὐτοῦ καὶ τοῖς πολλοῖς ἀθεώρητον εἰσελθοῦσα, μεταλαβοῦσά τε τῆς θειότητος, οὐ χωρητὴ τοῖς πολλοῖς γίνεται, ὥστε αὐτὴν ἐγκεκαλυμμένην οἰκονομεῖν τοὺς ὑποδεεστέρους διαλεγομένην τὰ κατάλληλα αὐτοῖς. Ὅτι δὲ τὸ ὀνομαζόμενον πρόσωπον τοῦ θεοῦ, φωτίζον τὸ δυνάμενον αὐτοῦ χωρῆσαι τὰς αὐγὰς ἡγεμονικὸν, αἴτιον γνώσεως γίνεται, διὰ τοῦ ἑξηκοστοῦ ἕκτου ψαλμοῦ παρίσταται οὕτως ἔχοντος· „ὁ [1]) θεὸς οἰκτειρήσαι ἡμᾶς, καὶ εὐλογήσαι ἡμᾶς, ἐπιφάναι τὸ πρόσωπον ἐφ' ἡμᾶς, τοῦ γνῶναι ἐν τῇ γῇ τὴν ὁδόν σου, ἐν πᾶσιν ἔθνεσι τὸ σωτήριόν σου,“ καὶ τὰ ἑξῆς. Οἱ μετέχοντες οὕτω τοῦ φωτὸς, καὶ δυνάμενοι ἔργῳ εἰπεῖν· „ἐσημειώθη [2]) ἐφ' ἡμᾶς τὸ φῶς τοῦ προσώπου σου, κύριε“ αἴτιον ὂν τοῦ μηδὲν παθεῖν ἐν τῷ καιρῷ τοῦ κολάζεσθαι τοὺς τοιούτων φαρμάκων δεομένους, ἔχουσι τὸ φῶς, ᾧ κεκοινωνήκασιν. Οἶμαι δὲ τοῦτο δηλοῦσθαι ἐν τοῖς ψαλμοῖς, καὶ ἐν τῷ Ἰεζεκιήλ· ἐν μὲν τοῖς ψαλμοῖς τοῦτον τρόπον· „ἔδωκας [3]) τοῖς φοβουμένοις σε σημείωσιν, τοῦ φυγεῖν ἀπὸ προσώπου τόξου, ὅπως ἂν ῥυσθῶσιν οἱ ἀγαπητοί σου·“ ἐν δὲ τῷ Ἰεζεκιήλ· „καὶ [4]) δόξα θεοῦ Ἰσραὴλ ἀνέβη ἀπὸ τῶν χερουβεὶμ, ἡ οὖσα ἐπ' αὐτῶν, εἰς τὸ αἴθριον τοῦ οἴκου. Καὶ ἐκάλεσε τὸν ἄνδρα τὸν ἐνδεδυκότα τὸν ποδήρη, ὃς εἶχεν ἐπὶ τῆς ὀσφύος αὐτοῦ τὴν ζώνην, καὶ εἶπε πρὸς αὐτόν· δίελθε μέσην Ἱερουσαλὴμ, καὶ δὸς σημεῖον ἐπὶ τὰ μέτωπα τῶν ἀνδρῶν τῶν καταστεναζόντων καὶ κατοδυνωμένων ἐπὶ πάσαις

[1]) Psalm. LXVII, 1. 2. (LXVI.)
[2]) Psalm. IV, 6.
[3]) Psalm. LX, 4. 5.
[4]) Ezech. IX, 3—6.

ταῖς ἀνομίαις ταῖς γινομέναις ἐν μέσῳ αὐτῆς. Καὶ τούτοις εἶπεν ἀκούοντός μου· πορεύεσθε ὀπίσω αὐτοῦ εἰς τὴν πόλιν, καὶ κόπτετε, καὶ μὴ φείδεσθε τοῖς ὀφθαλμοῖς ὑμῶν, καὶ μὴ ἐλεήσητε. Πρεσβύτερον καὶ νεανίσκον καὶ παρθένον καὶ νήπια καὶ γυναῖκας ἀποκτείνατε εἰς ἐξάλειψιν· ἐπὶ δὲ πάντας, ἐφ' οὓς ἐστι τὸ σημεῖον, μὴ ἐγγίσητε, καὶ ἀπὸ τῶν ἁγίων μου ἄρξασθε.“ Τίς γὰρ ἡ δεδομένη ἀπὸ τοῦ θεοῦ σημείωσις τοῖς εὐλαβέσιν; Ἢ τί τὸ σημεῖον τὸ ἐπὶ τὰ μέτωπα διδόμενον τῶν τῆς ἀληθείας ζηλωτῶν, καὶ στεναζόντων ἐπὶ ταῖς παραβάσεσι ταῖς γινομέναις ἐν τῷ λαῷ, ἢ ἡ κοινωνία τῆς θειότητος εἰς τοὺς ὑγιῶς αὐτὴν νοοῦντας φθάνουσα;

„Ἔδωκας [1]) εὐφροσύνην εἰς τὴν καρδίαν μου,“ κ. τ. ε. Συνᾴδει [2]) τοῦ στίχου ὁ νοῦς οἷς εἰς τὸν πρὸ τούτου εἰρήκαμεν. Ἐν γὰρ τῷ σημειοῦσθαι ἐπὶ τοὺς ἁγίους τὸ φῶς τοῦ προσώπου κυρίου, τί ἄλλο ἐστὶν, ἢ εὐφραινομένη καρδία; Ὅπερ λαμβάνομεν ἀντὶ τοῦ νοητικοῦ, ᾧ δίδοται ἡ εὐφροσύνη θεωροῦντι θεὸν, καὶ μετέχοντι τῆς θειότητος αὐτοῦ. Οὐ ταὐτὸν δέ ἐστι τῷ εὐφραίνεσθαι καρδίαν τὸ εὐφραίνεσθαι σάρκα. Ἐν μὲν γὰρ θεωρίᾳ καρδία εὐφραίνεται· ἐν δὲ τοῖς ὑλικοῖς βρώμασί τε καὶ πόμασι καὶ μίξεσι σὰρξ εὐφραίνεται, τῆς καρδίας πεπαχυμμένης καὶ πρὸς τὸ ἴδιον ἀγαθὸν ἐμποδιζομένης. Ἐπὰν οὖν λέγηται ἐν αὐτοῖς τοῖς ψαλμοῖς· „οἶνος [3]) εὐφραίνει καρδίαν ἀνθρώπου, καὶ ἄρτος καρδίαν ἀνθρώπου στηρίζει·“ τὸν ἀληθινὸν ἄρτον νοητέον, τροφιμώτατον ὄντα τῇ διανοίᾳ, καὶ τὸ γέννημα τῆς ἀληθινῆς ἀμπέλου μεθύσκον ὡς κράτιστον.

„Ἀπὸ [4]) καρποῦ σίτου, οἴνου, καὶ ἐλαίου αὐτῶν

---

[1]) Psalm. IV, 7.
[2]) R. in notis: Cod. Baroccianus, Daniel Barbarus.
[3]) Psalm. CIV, 15. (CIII.)
[4]) Psalm. IV, 7.

ἐπληθύνθησαν," κ. τ. ε. Ἐν[1]) τῷ ἑβραϊκῷ· „ἀπὸ καιροῦ" εἶχε. Καὶ οἱ ἑβδομήκοντα δὲ οὕτω τεθείκασιν, ὡς τῆς ὅλης λέξεως εἶναι τὸν νοῦν τοιοῦτον· ἐν τῷ καιρῷ τῶν θεριζομένων σπερμάτων σίτου, καὶ κριθῆς, καὶ τῶν ὀσπρίων πάντων τούτων, ἐπληθύνθησαν. Οἱ ἐν τῷ καιρῷ τὸ σιτομέτριον λαμβάνοντες, ἀπὸ καιροῦ σίτου ἐπληθύνθησαν, διὰ τὸ εὔκαιρον εἰς πληθυσμὸν ὠφελούμενοι. Ὁμοίως δὲ καὶ περὶ οἴνου τοῦ εὐφραίνοντος καρδίαν ἀνθρώπου διαλεκτέον.

„Ἐν[2]) εἰρήνῃ ἐπὶ τὸ αὐτὸ κοιμηθήσομαι, καὶ ὑπνώσω· ὅτι σύ, κύριε, κατὰ μόνας ἐπ' ἐλπίδι κατῴκισάς με," κ. τ. ε. Ἐὰν[3]) μὲν ἐκ προσώπου τοῦ Χριστοῦ ὁ ψαλμὸς ἀπαγγέλληται, κατὰ τὴν διδομένην αὐτῷ μεγαλειότητα ἀπὸ τοῦ πατρὸς ἀπαράβλητον οὖσαν, ὥστε μηδένα δύνασθαι τοῦ παντὸς τοῦ μεγέθους αὐτοῦ μεταλαβεῖν, ἀκολούθως φησὶ τό· „κατὰ[4]) μόνας κατῴκισάς με·" εἰ δὲ ἐκ προσώπου τοῦ προφήτου, οἶμαι δηλοῦσθαι τὸ σπάνιον τοῦ ἁγιασμοῦ, καὶ μάλιστα ἐν γενεαῖς ἁμαρτωλῶν, ὁποῖον ἦν τὸ ἐν ταῖς ἡμέραις Ἠλίου λέγοντος· „κύριε,[5]) τοὺς προφήτας σου ἀπέκτειναν· τὰ θυσιαστήριά σου κατέσκαψαν, καὶ ἐγὼ ὑπελήφθην μόνος." Τάχα δὲ καὶ ὁ λαμβάνων τὸ βραβεῖον, καὶ ὑπὲρ τοὺς κατὰ τὴν ἑαυτοῦ γενεὰν γενόμενος, ἐρεῖ τὴν λέξιν ταύτην τοῦ ψαλμοῦ. Τὸ δέ· „ἐπ' ἐλπίδι"[6]) ἐὰν μὲν ὁ σωτὴρ λέγῃ κατὰ τὴν οἰκονομίαν, οὐ θαυμαστὸν ἐλπίζοντα αὐτὸν τὴν ἰδίαν ἀποκατάστασιν λέγειν „ἐπ' ἐλπίδι" κατῳκίσθαι ὑπὸ τοῦ θεοῦ, κατὰ τό· „δόξασόν[7])

---

[1]) Ruaeus in notis: „Partim Corderius, Cod. Roc, et Barbarus; omnia latine exstant apud Barbarum.

[2]) Psalm. IV, 8.

[3]) Ruaeus in notis; Corderius, Barbarus, Cod. Roc.

[4]) Psalm. IV, 8.

[5]) I Regg. XIX, 10. (III Regg.)

[6]) Psalm. IV, 8. [7]) Ev. Joann. XVII, 5.

με, πάτερ, τῇ δόξῃ, ᾗ εἶχον, πρὸ τοῦ κόσμον εἶναι, παρὰ σοί.“ Δύναται μέντοι γε „κατὰ[1]) μόνας“ λέγεσθαι ὑπὸ σωτῆρος διὰ τὸν καιρὸν, ὃν πάντες ἐσκανδαλίσθησαν οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ καταλιπόντες αὐτόν. Σαφὲς δὲ, κἂν ὁ προφήτης λέγῃ τις, τό· „ἐπ' ἐλπίδι·“ παντὸς ἁγίου διὰ τὴν ἀγάπην πάντα ἐλπίζοντος.

---

[1]) Psalm. IV, 8.

De Prolegomenis conferatur Tomus XII.

Typis Fratrum Unger.

